SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
A-SARJA N:o 24

TAUNO SUONTAUSTA

VALTION ALUEELLISESTA PUOLUEETTOMUUDESTA

SILMÄLLÄPITÄEN ERITYISESTI POHJOISMAIDEN VÄLILLÄ 27. 5. 1938 ALLEKIRJOITETTUUN SELITYKSEEN LIITTYVIÄ SUOMEN PUOLUEETTOMUUSMÄÄRÄYKSIÄ

AKATEEMINEN KIRJAKAUPPA
JAKAJA

SUOMALAISEN
LAKIMIESYHDISTYKSEN
JULKAISUJA
A-SARJA
N:o 24

SUOMALAISEN LAKIMIES-
YHDISTYKSEN JULKAISUJA
A-SARJA
N:o 24

TAUNO SUONTAUSTA

VALTION ALUEELLISESTA PUOLUEETTOMUUDESTA

SILMÄLLÄPITÄEN ERITYISESTI POHJOISMAIDEN VÄLILLÄ 27. 5. 1938 ALLEKIRJOITETTUUN SELITYKSEEN LIITTYVIÄ SUOMEN PUOLUEETTOMUUSMÄÄRÄYKSIÄ

KANSAINVÄLISOIKEUDELLINEN TUTKIMUS

DE LA NEUTRALITÉ AYANT TRAIT AU TERRITOIRE DE L'ÉTAT

ÉTUDE DE DROIT INTERNATIONAL AYANT NOTAMMENT EN VUE LES RÈGLES DE NEUTRALITÉ ADOPTÉES PAR LA FINLANDE ET ANNEXÉES A LA DÉCLARATION DES PAYS DU NORD DU 27 MAI 1938

RÉSUMÉ

JAKAJA AKATEEMINEN KIRJAKAUPPA

VALTION ALUEELLISESTA PUOLUEETTOMUUDESTA

SILMÄLLÄPITÄEN ERITYISESTI POHJOISMAIDEN VÄLILLÄ 27. 5. 1938 ALLEKIRJOITETTUUN SELITYKSEEN LIITTYVIÄ SUOMEN PUOLUEETTOMUUSMÄÄRÄYKSIÄ

KANSAINVÄLISOIKEUDELLINEN TUTKIMUS

KIRJOITTANUT

TAUNO SUONTAUSTA

LAKITIETEENKANDIDAATTI, VARATUOMARI

Yliopistollinen väitöskirja, joka Helsingin Yliopiston Lainopillisen Tiedekunnan suostumuksella esitetään julkisesti tarkastettavaksi luentosalissa n:o 7 keskiviikkona lokakuun 11 päivänä 1944 kello 12.

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

VAMMALA 1944
TYRVÄÄN KIRJAPAINO
OY
ISBN
978-915-855-790-9
(PDF)

ALKULAUSE.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvitellä kansainvälistä puolueettomuusoikeutta silmälläpitäen erityisesti 3 päivänä kesäkuuta 1938 annettua puolueettomuusasetusta. Kun mainitun asetuksen säännökset koskevat pääasiassa merisotapuolueettomuutta ja sen ohella ilmasotapuolueettomuutta sekä eräitä muita puolueettomuusoikeudellisia kysymyksiä, niiden ulkopuolelle jäädessä m.m. maasotapuolueettomuutta koskevat määräykset sekä merisotapuolueettomuutta koskevista säännöksistä se laaja ryhmä, joka säännöstelee puolueettomien valtioiden kauppa-alusten kohtelua aavalla merellä ja sotakieltotavaraa, johtuu siitä, että tämän tutkimuksen ala ei peitä puolueettomuusoikeutta kokonaisuudessaan eikä edes kaikkia niitä puolueettomuusoikeuksia ja -velvollisuuksia, jotka liittyvät puolueettoman valtion alueeseen. Arvosteltaessa puhtaasti teoreettiselta kannalta tämän tutkimuksen aihealaa on niinollen otettava huomioon sen liittyminen vuoden 1938 puolueettomuusasetuksen määräyksiin, jotka on laadittu silmälläpitäen käytännöllisiä näkökohtia kiinnittämättä niin paljon huomiota systemaattisuuteen.

Vallitsevat olosuhteet eivät ole otolliset kansainvälisoikeudellisen tutkimuksen laatimiselle. Tällä ei tahdota niinkään paljon korostaa sitä tosiasiaa, että kansainvälinen oikeus näyttää olevan murroskaudessa, jolloin sota on taas kerran ollut omiaan perinjuurin järkyttämään kansainvälisiä oikeussuhteita ja jolloin tieteellinen tutkimus on vaarassa liioitella uusien ilmiöiden ja tekijäin merkitystä ja niiden kykyä kumota perinteelliset oikeuskäsitykset, kuin viitata niihin käytännöllisiin vaikeuksiin, ennen kaikkea ulkomaisen lähdeaineiston saannissa, jotka nykyoloissa eivät ole vältettävissä.

Saattaessani tutkimukseni julkisuuteen esitän kunnioittavimmat kiitokseni Pysyvän Kansainvälisen Tuomioistuimen tuomarille, Helsingin Yliopiston monivuotiselle kansainvälisen ja valtio-oikeuden professorille, ministeri Rafael Erichille siitä erinomaisesta suopeudesta sekä suuriarvoisesta ohjauksesta ja avusta, jolla hän on työtäni tukenut ja

edistänyt. Mieluisa velvollisuuteni on myös kiittää Suomalaista Lakimiesyhdistystä, joka on avustanut tutkimukseni julkaisemista.

Helsingissä, toukokuussa 1944.

Tekijä.

SISÄLLYSLUETTELO.

Alkulause V
Sisällysluettelo VII
Kirjallisuusluettelo XI
Lyhennyksiä XXI

I Luku.

PIIRTEITÄ SOTAAKÄYVIEN VALTIOIDEN JA MUIDEN VALTIOIDEN VÄLISTEN SUHTEIDEN KEHITYKSESTÄ 1

1. Kehitys Haagin toiseen konferenssiin asti 1

1. Puolueettomuuden kehitys tosiasiallisesta olotilasta oikeudelliseksi laitokseksi s. 1. — 2. Varsinaisen puolueettomuusoikeuden synty uuden ajan alussa s. 3. — 3. Puolueettomuusoikeuden kompromissiluonne s. 3. — 4. Puolueettomuusoikeus Ranskan vallankumouksen alkaessa s. 5. — 5. Amerikkalaisten puolueettomuuskäsitysten vaikutusta s. 6. — 6. Meri- ja maasotapuolueettomuuden kehityslinjat 19. vuosisadalla s. 6.

2. Haagin toisesta rauhankonferenssista maailmansotaan 7

1. Haagin toisen rauhankonferenssin sopimukset puolueettomuusoikeuden osittaisena kodifikationa s. 7. — 2. Haagin sopimusten sisältämien puoluettomuusmääräysten teknillis-oikeudellinen luonne s. 8. — 3. Maasotapuolueettomuutta koskevat Haagin määräykset s. 9. — 4. Merisotapuolueettomuutta koskevat Haagin määräykset s. 12. — 5. Lontoon selityskirja s. 16. — 6. Ennen vuosien 1914—1918 sotaa vakiintunut puolueettomuusoikeus s. 18.

3. Vuosien 1914—1918 maailmansodan aika 19

1. Maailmansota puolueettomuusoikeuden kriisinä s. 19. — 2. Mannermaisen ja englantilais-amerikkalaisen sotakäsityksen vastakohtaisuus s. 22. — 3. Puolueettomuusoikeuden asema maailmansodan päättyessä s. 23.

4. Maailmansodan jälkikausi 24

1. Puolueettomuusoikeuden ideologinen kriisi s. 24. — 2. Puolueettomuusoikeuden suhde Kansainliiton oikeusjärjestelmään s. 24.

5. Piirteitä viimeaikaisista aatevirtauksista ja valtionsisäisestä lainsäädännöstä 27

1. Yhdysvaltain puolueettomuuslainsäädäntö s. 28. — 2. Taloudellinen puolueettomuus s. 35. — 3. Valtiojohtoinen talous ja puolueettomuusoikeus s. 43. — 4. Aatteellinen puolueettomuus s. 45. — 5. »Ei-sotaakäyvä valtio» s. 55.

II Luku.

POHJOISMAISET PUOLUEETTOMUUSMÄÄRÄYKSET 61

1. Vuoden 1938 yhdenmukaiset puolueettomuusmääräykset 61

2. Pohjoismaiden välinen selitys yhdenmukaisista puolueettomuusmääräyksistä 64

III Luku.

PUOLUEETTOMUUSOIKEUDEN YLEISTÄ TEORIAA 68

1. Puolueettomuuden olemus 68

1. Puolueettomuusoikeus historiallisen kehityksen tuloksena s. 68. — 2. Puolueettomuusoikeuden kompromissiluonne s. 68. — 3. Yleisistä puolueettomuusperiaatteista s. 70.

2. Puolueettomuus sotaan liittyvänä suhdekäsitteenä 73

1. Puolueettomuus sodan seuraamusilmiönä s. 73. — 2. Eri sotateoriat s. 73. — 3. Puolueettomuussäännösten soveltaminen, milloin kysymyksessä ovat muut aseelliset pakkokeinot kuin sota s. 78. — 4. Puolueettomuusoikeus ja eräät erikoiset aseellisen taistelun tapaukset s. 78.

3. Puolueettomuuden käsite 80

1. Puolueettomuuden yleinen määrittely s. 80. — 2. Puolueettomuus ja eräät lähikäsitteet s. 84.

3. Puolueettomuustilan alkaminen 85

1. Puolueettomuus ja sotatilan alkaminen s. 85. — 2. Puolueettomuusjulistuksesta s. 87. — 3. Puolueettomuustilan alkaminen s. 88.

5. Puolueettomuustilan päättyminen 89

6. Kansainvälinen oikeus ja valtionsisäiset puolueettomuusmääräykset 93

1. Valtionsisäisistä puolueettomuusmääräyksistä s. 93. — 2. Puolueettomuusmääräysten muuttaminen s. 97.

IV Luku.

PUOLUEETTOMAN VALTION JA SODANKÄVIJÄIN SOTILAALLISISTA SUHTEISTA PUOLUEETTOMAN VALTION PIIRISSÄ 103

1. Puolueettoman valtion alue 103

Puolueettoman valtion alueen olemuksesta.

1. Valtion alueen oikeudellisesta luonteesta s. 103. — 2. Puolueettoman valtion alue puolueettomuusoikeuksien ja -velvollisuuksien keskuksena s. 105. — 3. Puolueettoman valtion alueen loukkaamattomuudesta s. 107.

Puolueettoman alueen määrittely.

1. Yleinen määrittely s. 111. — 2. Puolueettoman alueen määrittely eräissä riippuvaisuussuhteissa s. 114. — 3. Vuokra- ja hallintoalueet s. 119.

Puolueeton maa-alue.

1. Maa-alueesta yleensä s. 123. — 2. Rajan merkintä s. 124.

Puolueeton merialue.

1. Yleistä s. 125. — 2. Sisävesistöt s. 126. — 3. Aluemeri s. 142. — 4. Lisävyöhyke s. 151.

Puolueeton ilma-alue.

1. Yleistä s. 157. — 2. Puolueettoman ilma-alueen loukkaamattomuus s. 158. — 3. Lisävyöhyke s. 160. — 4. Pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten 8 art:n 1 kohta s. 162.

2. Puolueettoman valtion ja sodankävijäin sotilaallisista suhteista yleensä 162

1. Yleistä s. 162. — 2. Puolueettoman alueen loukkaamattomuus s. 163. — 3. Kielto käyttämästä puolueetonta aluetta sotatoimien tukialueena s. 165. — 4. Tasapuolisuus sotilaallisissa suhteissa s. 167. — 5. Kielto asettamasta sotasaalistuomioistuinta puolueettoman valtion alueelle s. 168.

3. Sota-alusten kohtelu puolueettoman valtion alueella 169

1. Sota-aluksen määrittely s. 169. — 2. Sota-aluksen eksterritoriaalisuus s. 180. — 3. Sota-aluksen pääsy puolueettoman valtion alueelle s. 186. — 4. Oleskeluajan pituus s. 190. — 5. Sota-aluksen kauttakulku s. 196. — 6. Puolueettomalla alueella samanaikaisesti oleskelevien sota-alusten lukumäärä s. 204. — 7. Eri sodankävijäin sota-alusten samanaikainen oleskelu puolueettomassa satamassa s. 206. — 8. Luotsin käyttöä koskevat puolueettomuusmääräykset s. 208. — 9. Sota-alusten vaurioiden korjaaminen puolueettomalla alueella s. 211. — 10. Sotilaallisten varastojen, aseistuksen ja henkilöstön täydennys s. 214. — 11. Polttoainetäydennys s. 216. — 12. Elintarvikkeiden täydennys s. 221.

4. Muiden alusten kuin sota-alusten kohtelu puolueettoman valtion alueella 223

1. Kaapparialusten kohtelu s. 223. — 2. Aseistettujen kauppa-alusten kohtelu s. 228. — 3. Vallatun aluksen tulo puolueettomaan satamaan s. 237. — 4. Vallatun aluksen myynti puolueettomassa satamassa s. 241.

5. Sotatoimiin tarkoitettujen alusten varustaminen ja aseistaminen puolueettomalla alueella 242

6. Hyökkäyskelpoisten ilma-alusten lähtö puolueettomalta alueelta 247

7. Tiedoitusvälineiden rakentaminen ja käyttö puolueettomalla alueella 249

8. Sotilaallisten havaintojen teko puolueettomalla alueella 256

9. Puolueettoman valtion suorittama miinoitus 258

V Luku.

LOPPUHUOMAUTUKSIA 264

1. Puolueettomuusmääräykset ja puolueettomuusvalmius s. 264. — 2. V:n 1938 puolueettomuussäännöstön arvostelua s. 269. — 3. V:n 1938 yhdenmukaiset puolueettomuusmääräykset ja pohjoismaisen yhteyden ajatus s. 271.

Résumé 280

KIRJALLISUUTTA.

Abraham: Kriegsschiffe und Seekriegsrecht auf Flüssen. Z.V.R. 1939, s. 49 ss.

Anzilotti, D.: Lehrbuch des Völkerrechts I. Berlin und Leipzig 1929.

D'Astorg, B.: La neutralité et son réveil dans la crise de la Société des Nations. Paris 1938.

Aubert, L. M. B.: La mer territoriale de la Norvège. R.G.I. s. 499 ss.

Baldoni: Cl.: Les navires de guerre dans les eaux territoriales étrangères. Rec.Cours 1938 III s. 189 ss.

Baty, Th.: Abuse of terms, recognition: »War». A.J. 1936 s. 377 ss.

Berber, Fr.: Aussenpolitische Probleme des Waffenstillstandsrechts. Auswärtige Politik 1942 s. 377 ss.

— » — Die Amerikanische Neutralität im Kriege 1939/1941. Z. ausl. u. V.R. XI s. 445 ss.

Berezovski, C.: Les sujets non souverains de droit international. Rec. Cours 1938 III s. 5 ss.

Best, W.: Rechtsbegriff und Völkerrecht. Deutsches Recht (Ausgabe A) 1939 s. 1345 ss.

Björksten, S. R.: Das Wassergebiet Finnlands in völkerrechtlicher Hinsicht. Helsinki 1925.

— » — Kansainvälinen oikeus. Porvoo-Helsinki 1937.

— » — De nya nordiska neutralitetsreglerna. J.F.T. 1938 s. 423 ss.

— » — Ockupationer och erövringar. Sanomalehtikirjoitus; »Hufvudstadsbladet», Helsinki 17. 2. 1942.

— » — Fredsfördraget mellan Finland och Sovjetunionen av den 12 mars 1940. N.T.I.R. 1941 s. 3 ss.

Bockhoff, E. H.: Begriff und Wirklichkeit der Neutralität. Z.ö.R. 1939 s. 516 ss.

Bonfils, H.—Fauchille, P.: Traité de droit international public I—II. 5. painos. Paris 1920—1925.

Borchard, E.: Armed merchantmen. A.J. 1940.

— » — Neutrality and unneutrality. A.J. 1938 s. 778 ss.

— » — Was Norway delinquent in the case of the Altmark? A.J. 1940 s. 289 ss.

Brierly, J. L.: The law of nations. 2 painos. Oxford 1936.

Briggs, H. V.: Les Etats-Unis et la loi de 1935 sur la contrebande. Leg.Comp. 1939 s. 217 ss.

— » — La neutralité et son état d'évolution actuelle. Leg.Comp. 1939 s. 256 ss.

Briggs, H.: The Law of nations. Cases, documents and notes. New York 1938.

Bristler, E.: Die Völkerrechtslehre des Nationalsozialismus. Zürich 1938.

Brown, E. A.: Undeclared wars. A.J. 1939 s. 538 ss.

Brown, Ph. M.: Protective jurisdiction. A.J. 1940 s. 112 ss.
Bruns, V.: Der britische Wirtschaftskrieg und das geltende Seekriegsrecht. Z. ausl. u. V.R. VIII s. 24.
— » — Die britische Seesperre und die Neutralen. ib. XI s. 477 ss.
Brusiin, O.: Tuomarin harkinta normin puuttuessa. Vammala 1938.
Brüel, E.: Die dänische Beltsperre 1914—1918. Leipzig 1938.
— » — Der deutsch-dänische Nichtangriffs- und Neutralitäts-Vertrag. Z.V.R. 1939 s. 385 ss.
— » — Entwicklungslinien des Völkerrechts nach dem Weltkrieg. Z.V.R. 1939 s. 393 ss.
— » — Orienterende oversigter over nogle folkerettige spørgsmaal af saerlig interesse for de nordiske lande i aaret 1940. N.T.J.R. 1940 s. 249 ss.
— » — Militärische Besetzung. Z.ö.R. 1941 s. 145 ss.
Buza, L.: Die juristische Natur der Anerkennung im Völkerrecht. Z.ö.R. 1940 s. 77 ss.
Bustamante y Sirven, A.: Das Territorialmeer. Berlin 1930.
— » — Droit international public I. Paris 1934.
Butter, O.: La presse et les relations politiques internationales. Rec. Cours 1933 III s. 223 ss.
Bühler, O.: Neutralität, Blockade und U-Boot-Krieg in der Entwicklung des modernen Völkerrechts. Berlin 1940.
Böhmert: Die Panamerikanische Neutralitätskommission. Z. Ak. D.R. 1940 s. 233 ss.
Campagnoli: La Paix, la Guerre et le Droit. R.G. 1938 s. 436 ss.
Cassin: Présent et avenir de la neutralité. L'Esprit international 1940 s. 48 ss.
Castberg, Fr.: Folkerett, Oslo 1937.
— » — Nøitralitetsproblemet idag. Tidskrift for Rettsvidenskap 1938 s. 233 ss.
— » — Rettsfilosofiske Grunnspörsmål. Oslo 1939.
Castrén, E.: Ilmasota I—II. Vammala 1938—1939.
— » — Kansainvälisen sotaoikeuden merkityksestä. Lm. 1938 s. 423 ss.
— » — Ahvenanmaan linnoittamattomuus ja neutralisointi. Lm. 1939 s. 255.
Cavaglieri, A.: Règles générales du droit de la paix. Rec. Cours 1929 I.
Cederberg, L.: Sotilaallisten joukkojen kuljetuksesta neutraalisen valtakunnan alueen kautta. Lm. 1940 s. 30 ss.
Clokie, H. Mc D.: The British Dominions and Neutrality. The American Political Science Review 1940 s. 737 ss.
Coenen, H.-W.: Das Küstenmeer in Frieden. Leipzig 1933.
Cohn, G.: Neo-neutralitet. København 1937.
Cosentini, F.: Code International de la Paix et de la Guerre. Paris 1937.
v. Dach, R.: Wandlungen im Umfang und in der Tragweite des schweizerischen Neutralität. Zeitschrift für Schweizerisches Recht 1940 s. 264 ss.
Devaux: Traité élémentaire de droit international public. 1935.
Drost, H.: Grundlagen des Völkerrechts. München und Leipzig 1936.
Dupuis, Ch.: Le droit des gens et les rapports des grandes puissances avec les autres Etats avant le pacte de la Société des Nations. Paris 1921.
Eagleton, Cl.: The responsibility of states in international law. New York 1928.
— » — The form and function of the declaration of war. A.J. 1938 s. 19 ss.
— » — The duty of impartiality on the part of a neutral. A.J. 1940 s. 99 ss.

Einicke, P.: Rechte und Pflichten der neutralen Mächte im Seekrieg nach dem Haager Abkommen vom 18/10 1907. Tübingen 1912.
Erich, R.: Über Allianzen und Allianzverhältnisse nach heutigem Völkerrecht. Helsinki 1907.
— » — Kansainvälinen oikeus. Helsinki 1915.
— » — Eräitä neutralisuuskysymyksiä Itä-Karjalan kansannousun yhteydessä. Lm. 1922 s. 45 ss.
— » — Neutralitetspolitik och förbundsmöjligheter. Finsk Tidskrift XCV (jälkipuolisko 1923) s. 119 ss.
— » — Kansainliiton oikeusjärjestys. Helsinki 1924.
— » — La question des zones démilitarisées. Rec.Cours 1929, 1 s. 591 ss.
— » — Några folkrättsliga synpunkter hänförande sig till sanktionsproblemet. Uppsala 1936.
— » — »Inter arma silet justitia». Lm 1939 s. 621 ss.
— » — Finland och Norden inför den 13 mars 1940. N.T.I.R. 1941 s. 59 ss.
— » — Nykyajan ja tulevaisuuden valtioyhtymistä. »Helsingin Sanomat», Helsinki 13. 7. 1943, 17. 7. 1943, 19. 7. 1943.
— » — Några sidor av det totala krigets rättsligt betydelsefulla verkningar på statslivet. J.F.T. 1943 s. 186 ss.
— » — Den internationella rättskipningen efter kriget. Svensk Juristtidning 1943 s. 1 ss.
— » — Studier i internationell rättskipning, Lund 1943.
Fachiri, P.: Repudiation of the Optional Clause. Br.Y.B. 1939 s. 52 ss.
Fedozzi, P.: La condition juridique des navires de commerce. Rec.Cours 1925, 5.
Fenwick, C. G.: International Law. New York—London 1934.
— » — War Without a Declaration. A.J. 1937 s. 694 ss.
— » — Revision of Neutrality Legislation in Time of Foreign War. A.J. 1939 s. 728 ss.
— » — The Declaration of Panama. A.J. 1940 s. 116 ss.
— » — Neutrality on the defensive. A.J. 1940 s. 697 ss.
v. Freytagh-Loringhoven: Neue Neutralität. Z.V.R. 1936 s. 1 ss.
— » — Waffenstillstand. Z.Ak.D.R. 1940 s. 217 ss.
— » — Politik und Recht. Europäische Revue 1940 s. 375 ss.
Friedmann, W.: The Growth of State Control over the Individual, and its Effect upon the Rules of International State Responsability. Br. Y.B. 1938 s. 118 ss.
Garner, J. W.: International Law and the World War I—II. New York—London 1920.
— » — Recognition of belligerency. A.J. 1938 s. 106 ss.
Genet, R.: Traité de diplomatie et de droit diplomatique I. Paris 1931.
— » — Le droit maritime pour le temps de guerre. T. I, partie I. 2, II. Paris 1937—1938.
— » — La réhabilitation de la neutralité et la déclaration commune des Pays du Nord du 27 mai 1938. Affaires Etrangères 1938 s. 331 ss., s. 474 ss.
— » — La déclaration commune de neutralité des états du Nord. R.I.Fr.D.G. 1938 s. 285.
Gidel, G.-Ch.: Le droit international public de la mer I—III. Paris 1932—1934.
— » — La mer territoriale et la zone contiguë. Rec.Cours 1934, 2.
Gihl, T.: Gränsen för Sveriges territorialvatten. Utredning utarbetad på offentligt

uppdrag. I Gränsen mellan Sveriges territorialvatten och det fria havet. Stockholm 1930.
Gihl, T., Neutralitetsproblem. Stockholm 1938.
— » — Internationell lagstiftning. Uppsala 1938.
— » — Folkrätt under krig och neutralitet. Stockholm 1941.
Gihl, T.—Landquist, D.: Handbok i internationell rätt för marinen (oikaisulehtineen ja lisäyksineen). Stockholm 1934.
Grewe, W. G.: Wirtschaftliche Neutralität. Z.Ak. D.R. 1940 s. 141 ss.
— » — Der Status der Nichtkriegführung. Z.Ak.D.R. 1940 s. 206 ss.
— » — Die Bestimmung des Kriegszustandes. Z.Ak.D R. 1940 s. 355 ss.
— » — Die Verfassungslage im Commonwealth und in Colonial Empire. Auswärtige Poltik 1942 s. 232 ss.
— » — Das Schicksal der Neutralität im europäischen Krieg und im zweiten Weltkrieg. Jahrbuch der Weltpolitik 1943 s. 86 ss.
Gummerus, H.: Sverige och Finland, Helsingfors 1936.
Haase, J.: Wandlungen des Neutralitetsbegriffes. Leipzig 1932.
Haemmerlé, J.: La coutume en Droit des Gens d'après la Jurisprudence de la C.P.J.I. Paris 1936.
Hagerup, Fr.: Folkerett i fredstid, Oslo 1933.
Hall, W. E.—Higgins, A. P.: A Treatise on International Law. 8. painos. Oxford 1924.
Hambro, E.: Das Neutralitätsrecht der nordischen Staaten. Z. ausl. u. V.R. 1938 s. 445 ss.
— » — Bemerkninger til den nye amerikanske nøitralitetslovgifning. N.T.I.R. 1938 s. 110 ss.
— » — Ideologische Neutralität. Z.ö.R. 1939 s. 502 ss.
— » — Den norske straffelovs §§ 85 og 95 i folkerettslig belysning. Tidsskrift for Rettsvidenskap 1939 s. 361 ss.
Hammarskjöld, Hj. L.: La neutralité en général. Bibliotheca Visseriana III. 8. 1924.
Hatschek, J.: Völkerrecht als System rechtlich bedeutsamer Staatsakte. Leipzig 1923.
Heald, S.—Buell, R. L.: Action collective et neutralité. Collections de la Conciliation Internationale, Bulletins 1936, 3—4.
Heilborn, P.: Das System des Völkerrechts. Berlin 1896.
Hellner, J.: Memorandum rörande Sveriges politik i förhållande till Finland under tiden från Finlands självständighetsförklaring till det finska inbördeskrigets slut. Stockholm 1936.
Hennig, R.: Die Hoheitsgrenze der Staaten auf See und in der Luft. Zeitschrift für Politik 1939 s. 670 ss.
Hermanson, R.: Lausuntoja ja mietintöjä. Helsinki 1933.
Hershey: The essentials of international public law. 2. painos. New York 1927.
Hold-Ferneck, A. Lehrbuch des Völkerrechts I—II. Leipzig 1930—1932.
Holland, S. E.: Letters on War and Neutrality. 3. painos. London—New York 1921.
Horn, M.: Die geschichtliche Entwicklung des neuzeitlichen Neutralitätsbegriffes. Würzburg 1937.
Huart, F. J. A.: La part prise par les Pays-Bas dans l'évolution du droit de la neutralité pendant la guerre mondiale. Bibliotheca Visseriana XIII. 1939 (hollanninkielinen).
Huber, E. R.: »Positionen und Begriffe». Eine Auseinandersetzung mit Carl Schmitt. Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft 1940 s. 1 ss.

Hyde, C. C.: International Law chiefly as interpreted and applied by the United States I—II. Boston 1922.
— » — The City of Flint. A.J. 1940.
Jacobsen, Fr. J.: Seerecht des Friedens und des Krieges. Altona 1815.
Jessup, Ph. C.: The law of territorial waters and maritime jurisdiction. New York 1927.
— » — Neutrality, its history, economics and law. Vol. IV: Today and tomorrow. New York 1936.
— » — The Birth, Death and Reincarnation of Neutrality. A.J. 1932 s. 789 ss.
— » — The Reconsideration of »Neutrality» Legislation in 1939. A.J. 1939 s. 549 ss.
Kaasik, N.: Considérations juridiques sur les pactes balto-soviétiques. Revue baltique n:o 1 1940 s. 84 ss.
Kaira, K.: Valtiosopimuksista, niiden tekemisestä ja oikeudellisesta vaikutuksesta. Helsinki 1932.
Kaira, K.—Uggla, J.: Utredning rörande Hangö stads och dess invånares rättsliga ställning enligt fredsfördraget av den 12 mars 1940. J.F.T. 1940 s. 203 ss.
Kappus, G.: Der völkerrechtliche Kriegsbegriff in seiner Abgrenzung gegenüber den militärischen Repressalien. Breslau 1936.
Kaufmann, E.: Règles générales du droit de la paix. Rec. Cours 1932 V.
Kegel, G.—Rupp, H.—Zweiger, K.: Die Einwirkung des Krieges auf Verträge in der Rechtsprechung Deutschlands, Frankreichs, Englands und der Vereinigten Staaten von Amerika. Berlin 1941.
Keller, L.: Die nichtkriegerische militärische Gewaltmassnahme. Berlin 1934.
Kelsen, H.: Théorie générale du droit international public. Rec. Cours 1932 IV s. 121 ss.
Keppler, K.: Die neue Embargopolitik der Vereinigten Staaten von Amerika und das Neutralitätsrecht, II. Z.V.R. 1937 s. 389 ss.
— » — Die neue Neutralität der Schweiz. Z.ö.R. 1939 s. 505 ss.
— » — Neutralitätspolitik der Vereinigten Staaten von Amerika 1937—1939. Z.V.R. 1940, Beiheft.
Kleen, R.: Neutralitetens lagar I—II. Stockholm 1889—1891.
— » — Kodifierad framställning i mellanfolklig rätt I—II. Stockholm 1911—1917.
Klein, Fr.: Die mittelbare Haftung im Völkerrecht. Frankfurt a.M. 1941.
Klein, H.: Staatsschiffe und Staatsluftfahrzeuge im Völkerrecht. Königsberg 1934.
Krauel: Neutralität, Neutralisation und Befriedigung im Völkerrecht. Greifswald 1915.
Kraus, H.: Friedensverträge. Handwörterbuch der Staatswissenschaften IV s. 410 ss. 1926.
Kriege, W.: Die neue deutsche Prisenordnung. Z.Ak.D.R. 1939 s. 625 ss.
Kuhn, A. K.: Aerial flights above a three-mile or other vertical limit by belligerents over neutral territory. A.J. 1940 s. 104 ss.
Kunz, J. L.: Kriegsrecht und Neutralitätsrecht, Wien 1935.
Lalive, J.-F.: Quelques nouvelles tendances de la neutralité. Friedens-Warte 1940 s. 46 ss.
Lang, J. N.: Finlands sjörätt, Helsingfors 1932.
de Lapradelle, P.: La frontière, Paris 1928.
— » — L'évolution de la neutralité. R.D.I. 1934 s. 197 ss.
Lauterpacht, H.: Boycott in International Relations. Br.Y.B. 1933 s. 16 ss.

Lauterpacht, H.: Règles générales du droit de la paix. Rec.Cours 1937 IV s. 99 ss.
Lawrence, T. J.: Principles of International Law. 7. painos. Boston 1923.
Le Fur, L.: Règles générales du droit de la paix. Rec. Cours. 1935 IV s. 5 ss.
— » — Précis de droit international public. Paris 1937.
Le Jemtel, Y.: L'Assistance hostile dans les guerres maritimes modernes. Paris 1938.
Linder, E. Hj.: Sveriges neutralitetspolitik. Stockholm 1943.
v. Liszt, F.—Fleischmann, M.: Völkerrecht. 12. painos. Berlin 1925.
van Loon, J.: Die Niederlande und die Neutralität zur See. Europäische Revue 1938 s. 366 ss.
Menzel, E.: Der »anglo-amerikanische» und der kontinentale Kriegs- und Feindbegriff. Z.ö.R. 1940 s. 161 ss.
Mercker, R.: Die Küstengewässer im Völkerrecht. Stuttgart 1927.
Mérignhac, A.—Lémonon, E.: Le droit des gens et la guerre de 1914—1918 I—II. Paris 1921.
Mettgenberg, W.: Freies Geleit und Exterritorialität. Berlin 1929.
Meurer, Ch.: Das Gastrecht der Schiffe im Krieg und Frieden. Berlin 1918.
Meyer, A.: Das Neutralitätsrecht im Luftkriege. Berlin 1931.
Meyer, C.: Sjögrensespörsmålets behandling. Oslo 1935.
Mirkine-Guézévitch, B.: Droit constitutionnel international. Paris 1933.
Mirwart, J.: Séjour d'un navire de guerre belligérant dans un port neutre — Incident du »Grav von Spee». Leg.Comp. 1939 s. 823 ss.
— » — Admission des prises dans un port neutre: »The City of Flint». Leg.Comp. 1939 s. 830 ss.
Graf Moltke: Die Lossagung Grossbritanniens, Frankreichs, Australiens, Neuseelands, Südafrikas und Indiens von den Verpflichtungen der Fakultativklausel, Art. 36 des Statuts des Ständigen Internationalen Gerichtshofs. Z. ausl. u. V.R. IX s. 620 ss.
Morgenthau, H. J.: The end of Switzerland's »differential» neutrality A.J. 1938 s. 558 ss.
Mosler H.: Die Intervention im Völkerrecht. Berlin 1937.
Münch, Fr.: Die technischen Fragen des Küstenmeeres. Aus dem Institut für Internationales Recht an der Universität Kiel. Heft 4. VIII.
Møller, A.: Folkeretten i fredstid og krigstid I—II: 1—2. København 1925—1934.
Neumann, E.: Die Neutralität der Vereinigten Staaten. Berlin 1939.
Niemeyer, Th.: Allgemeines Völkerrecht des Küstenmeeres. Kiel 1926.
v. Numers, S.: Om kampmedel i sjökrig. Helsingfors 1928.
Nys, E.: Le droit international I—III. Bruxelles 1912.
Oppenheim, L.—Mc Nair, A. D.: International Law I—II. 4. painos. London 1926—1928.
Oppenheim, L.—Lauterpacht, H.: International Law II. 6. painos. London 1940.
Otto, S.: Die Neutralität im Landkrieg. Würzburg 1932.
Padelford, N. J.: The New Scandinavian Neutrality Rules. A.J. 1938 s. 789 ss.
Paulus, J.: La mer territoriale. Leg.Comp. 1924.
Pchédécki, E.: Le droit international maritime et la grande guerre. Paris 1916.
Plaga: Das bewaffnete Handelsschiff. Hamburg 1939.
Politis, N.: La neutralité et la paix. Paris 1935.
Pusta, K. R.: Le statut juridique de la mer Baltique à partir du XIX siècle. Rec. Cours 1935 II.

de Quirille, B.: La neutralité des états nordiques. Politique Etrangère 1938 s. 370 ss.
Rasting, C.: Folkeretten. Kjøbenhavn 1940.
de Raulin, G.: La liberté des mers. Revue Politique et Parlamentaire 1938 s. 238 ss.
— » — La guerre économique sur mer — — — 3. La période actuelle; questions subsidiaires. Revue Politique et Parlementaire 1938 s. 338 ss.
Ray, J.: De la piraterie. Affaires Etrangères VIII s. 325 ss.
Redslob, R.: Histoire des grandes principes de droit des gens depuis l'antiquité jusqu'à la veille de la grande guerre. Paris 1923.
— » — Les principes du droit des gens moderne. Paris 1937.
Reuterskiöld, C. A.: Folkrätt, särskildt såsom svensk publik internationell rätt I—II. Uppsala 1928.
— » — Klassische und moderne Neutralität. Z.Ak.D.R. 1942 s. 5 ss.
Rodick, B. C.: The Doctrine of necessity in international law. New York 1928.
Rogge, H.: Der deutsche Kriegsbegriff. Z.Ak.D.R. 1940 s. 277 ss.
Rolin, A.: Le droit moderne de la guerre I—III. Brüssel 1920—1921.
Ronan: English and American Courts and the Definition of War. A.J. 1937 s. 642 ss.
Ross, A.: Laerebog i Folkeret. København 1942.
Roth, H.: Die bewaffneten Handelsschiffe. Würzburg 1926.
van Royen, W. P. J. A.: Analyse du Problème de la neutralité au Cours de l'Evolution du Droit des Gens. Den Haag 1938.
Rumpf, H.: Is a Definition of War necessary. Boston University Law Review XIII s. 686.
Raestad, A.: Represalier i Fredstid. N.T.I.R. 1935 s. 5 ss.
— » — Statssuverenitet og Folkerett. N.T.I.R. 1936 s. 3 ss.
— » — Borgerkrig og Folkerett. N.T.I.R. 1937 s. 237 ss., 1938 s. 3 ss.
— » — Neutralitet og neutralitetspolitikk. Tidskrift for Rettsvitenskap 1940 s. 43 ss.
Saerchinger, C.: Radio, Censorship and Neutrality. Foreign Affairs 1940 s. 337 ss.
Sandberg, G.: Neutralitet och opartiskhet. Statsvetenskaplig tidskrift för politik, statistik, ekonomi 1940 s. 374 ss.
Sandiford, R.: Das italienische Kriegs- und Neutralitätsgesetz. Z. ausl. u. V.R. 1939 s. 605 ss.
Sario, N.: Suomen puolueettomuuden mahdollisuus ja puolueettomuuden turvaamistoimenpiteet vieraiden valtojen sotiessa Itämeren alueella. Tiede ja ase n:o 3 s. 105 ss.
Scelle, G.: Précis de droit des gens I—II. Paris 1932—1934.
Scheuner, U.: Die Sicherheitszone des amerikanischen Kontinents. Z.V.R. 1940 s. 180 ss.
Scheurer, A.: Bewaffnete Handelsschiffe im Weltkriege. Berlin 1918.
— » — Seekriegsrecht und Seekriegsführung im Weltkriege. Berlin 1918.
Schindler, D.: Neutralität und Presse. Neue Schweizer Rundschau VI s. 521 ss.
— » — Die schweizerische Neutralität und die Sanktionen. Völkerbund und Völkerrecht 1935/1936 s. 524 ss.
Schlüter, F.: Kelloggpakt und Neutralitätsrecht. Z.ausl.u.V.R. 1942 s. 24 ss.
Schmitt, C.: Völkerrechtliche Neutralität und völkische Totalität. Monatshefte für auswärtige Politik 1938 s. 613 ss.
— » — Die Wendung zum diskriminierenden Kriegsbegriff. München 1938.
— » — Raum und Grossraum im Völkerrecht. Z.V.R. 1940 s. 145 ss.

Schmitt, C.: Völkerrechtliche Grossraumordnung mit Interventionsverbot für raumfremde Mächte. Berlin—Leipzig—Wien 1941.

Schoen, P.: Die völkerrechtliche Haftung der Staaten aus unerlaubten Handlungen, Breslau 1917.

— » — Zur Lehre von den Subjekten des Völkerrechts. Z.V.R. 1939 s. 411 ss.

Schou, P.: Territoriets Betydning i Folkeretten. N.T.I.R. 1939 s. 22 ss.

Scott, J. B.: The neutrality of the good neighbour. International Conciliation (1935) n:o 312.

Scott, J. B.—Jaeger, W. H. E.: Cases on international Law. 2. painos. St. Paul 1937.

Séfériadès, S.: Principes généraux du droit international de la paix. Rec. Cours. 1930 IV s. 181 ss.

— » — La conception de la neutralité dans l'ancienne Grèce. Leg. Comp. 1935 s. 641 ss.

Smith, H. A.: Le développement moderne des lois de la guerre maritime. Rec.Cours 1938 I s. 607 ss.

Spaight, J. M.: Air Power and War Rights. London 1924.

Staël v. Holstein, L.: Vår neutralitet I—IV. Stockholm 1939—1940.

— » — Om internationella servitut. J.F.T. 1934 s. 20 ss.

Standertskjöld, G.: Sota ja kansainvälinen oikeus; maa- ja ilmasodan yleiset lait ja tavat, Helsinki 1930.

Stowell, E. C.: International law a restatement of principles in conformity with actual practice. London 1931.

Strisower, L.: Die Geschichte des Neutralitätsgedankens. Z.ö.R. 1926 s. 184 ss.

Strupp, K.: Das völkerrechtliche Delikt. Berlin 1920.

— » — Eléments du droit international public universel, européen et américain I—III. 2. painos. Paris 1930.

— » — Grundzüge des positiven Völkerrechts. 5. painos. Bonn 1932.

Sundberg, H. G.: Statsfartygs immunitet. N.T.I.R. 1942 s. 3 ss., s. 45 ss.

Söderhjelm, J. O.: Démilitarisation et neutralisation des îles d'Aland. Helsinki 1928.

— » — Dorpat-fredens bestämmelser rörande de militärpolitiska förhållandena i Finska viken. Festskrift för — — — Otto Hjalmar Granfelt s. 388 ss. Helsingfors 1934.

Söderqvist, N.: Droit international maritime suédois. Paris 1930.

v. Tabouillot, W.: Kriegsrechtliche Probleme im Ostseeraum. Marine Rundschau 1939 s. 612 ss.

Ténékides, C. G.: La neutralité et son état d'évolution actuelle. Leg.Comp. 1939 s. 256 ss.

Troitzsch, W.: Ende oder Wandlung der Neutralität. Völkerbund und Völkerrecht 1935/1936 s. 237 ss.

Tuka, V.: Die Rechtssysteme. Berlin—Wien 1941.

Turlington, E.: Neutrality, its history, economics and law. Vol. III: The world war period. New York 1936.

Ulrich, G. E.: Illusion und Neutralität. Monatshefte für Auswärtige Politik 1940 s. 96 ss.

Undén, Ö.: Neutralitetsskydd. Tidskrift for rettsvidenskap. 1934 s. 309 ss.

— » — Neutralitet och folkrätt. Stockholm 1939.

v. Waldkirch, E.: Das Völkerrecht in seiner Grundzügen dargestellt. Basel 1926.

v. Waldkirch, E.—Vanselow, E.: Neutralitätsrecht. Handbuch des Völkerrechts VI, 5. Stuttgart. 1936.
Walz, G. A.: Ius privatum oder ius arcanum? Z.Ak.D.R. 1942 s. 99 ss.
Van Dyke, V.: The responsability of states for international propaganda. A.J. 1940 s. 58 ss.
Vanselow, E.: Völkerrecht. Berlin 1931.
Warren, C.: Lawless maritime warfare. Foreign Affairs 1940 s. 424 ss.
Wehberg, H.: Das Seekriegsrecht. Stuttgart 1915.
— » — La guerre civile et le droit international. Rec.Cours. 1938 I s. 7 ss.
v. Verdross, A.: Völkerrecht. Berlin 1937.
— » — Das neue nordische Neutralitätsrecht, Z.ö.R. 1938 s. 44 ss.
— » — Das neue italienische Kriegs- und Neutralitätsrecht. Z.ö.R. 1939 s. 193 ss.
— » — Die neuesten europäischen Kodifikationen des Neutralitätsrechts. Monatshefte für Auswärtige Politik 1939 s. 777 ss.
— » — Theorie der mittelbaren Staatenhaftung. Z.ö.R. 1941 s. 283 ss.
Verraes, F.: Les lois de la guerre et la neutralité I—II. Bruxelles 1906.
Westlake, J.: Traité de droit international. Oxford 1924.
Whitton, J. B.: La neutralité et la Société des Nations. Rec.Cours 1927 II s. 453 ss.
Wild, P. S. Jr.: The 300-Mile Neutral Belt in International Law. American Bar Associated Journal March 1940.
Willms, H.: Die seekriegsrechtliche Bedeutung von Flottenstützpunkten. Berlin 1918.
Wilson, G. G. (Wilson-Tucker): International Law, 9. painos. New York 1935.
Wilson, R. R.: »Non-belligerency» in relation to the terminology of neutrality. A.J. 1941 s. 121 ss.
De Wolf: Telecommunications and Neutrality. A.J. 1936 s. 119 ss.
Wolgast, E.: Völkerrecht, Berlin 1934.
— » — Über Seefahrt und Luftfahrt in der Machtauffassung der Staaten. Z.ö.R. 1941 s. 310 ss.
Woolsey, L. H.: Government traffic in contraband. A.J. 1940 s. 498 ss.
Wrede J.: Das Problem der Neutralität im Völkerrecht der Nachkriegszeit. Berlin 1937.
Wright, Q.: Rights and duties under international law as affected by the United States neutrality act and the resolutions of Panama. A.J. 1940 s. 238 ss.
— » — The present status of neutrality. A.J. 1940 s. 391 ss.
— » — The transfer of destroyers to Great Britain. A.J. 1940 s. 680 ss.
Zellweger, E.: Schweizerisches Neutralitätsstrafrecht. Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht 1941 s. 61 ss.
Zorn, Ph.: Die beiden Haager Friedenskonferenzen von 1899 und 1907. Leipzig 1915.
Åkerman, J.: De icke krigförandes förpliktelser. Svensk Tidskrift 1941 s. 445 ss.

Beretning afgiven af Kommissionen til Undersøgelse og Overvejelse af Haerens og Flaadens fremtidige Ordning til Regering og Rigsdag, I: Beretning om Anvendelsen af Militaerordningen af 1909 fra 1909—14 og i Sikringsstyrketiden 1914—19. København 1922.

Betänkande med förslag till ordnande av Sveriges försvarsväsende avgivet av 1930 års försvarskommission. Del I. — Statens offentliga utredningar 1935: 38. Stockholm 1935.

A Collection of Neutrality Laws, Regulations and Treaties of Various Countries. Columbia University, Harvard Law School, Carnegie Endowment for International Peace.

Commission de la frontière des eaux territoriales. Kristiania 1912.

Conférence pour la codification du droit international. Bases de discussion. Tome II. — Eaux territoriales. Genève 1929.

Deuxième Conférence Internationale de la Paix, La Haye 15. 6.—18. 10. 1907. Actes et documents I—III. La Haye 1908.

Dictionnaire Diplomatique I—III. Paris.

Diplomatisk skriftväxling i anledning av vissa postbeslag, Dec. 1915—Aug. 1916. Stockholm 1916.

Flottans neutralitetsvakt. Redogörelse — — — utarbetad inom Kungl. Sjöförsvarsdepartementet. Stockholm 1919.

Peace and War, United States foreign policy 1931—1941. Uusintapainos. London 1943.

Quellen und Studien zur Geschichte und Dogmatik des Seekriegsrechts. I, 1—4. Berlin 1918.

Rights and Duties of Neutral States in Naval and Aerial War. Draft Convention, with Comment, Prepared by the Research in International Law of the Harvard Law School. A.J. 1939 Sec. 2.

Rights and Duties of States in case of agression. Draft Convention, with Comment, Prepared by the Research in International Law of the Harvard Law School A.J. 1939 Sec. 2.

Seekriegsrecht im Weltkriege. Sammlung diplomatischer Noten und anderer Urkunden. Berlin 1916—1919.

Suomen sinivalkoinen kirja. Ulkoasiainministeriön julkaisuja. Helsinki 1940—1941.

Sveriges läge ur internationellrättslig och politisk synpunkt. Utdrag ur — — — sakkunnigas utredning rörande Sveriges försvarspolitiska läge samt behov av försvarskrafter. Stockholm 1930.

Tiedonantoja merenkulkijoille, julkaissut merenkulkuhallituksen merikarttalaitos. Vuosikerta 1939. Helsinki.

Till frågan om gränsen för Sveriges territorialvatten. Aktstycken utgivna av Kungl. Utrikesdepartementet. Stockholm 1928.

LYHENNYKSIÄ.

A.J.	= American Journal of International Law.
Ann.I.D.I.	= Annuaire de l'Institut de droit international.
Arch.öff.R.	= Archiv für öffentliches Recht.
Br.Y.B.	= British Year Book of International Law.
D.J.Z.	= Deutsche Juristen-Zeitung.
Harv.L.R.	= Harvard Law Review.
I.C.	= International Conciliation.
I.L.A.	= International Law Association.
J.F.T.	= Tidskrift, utgiven av Juridiska Föreningen i Finland.
J.V.R.	= Jahrbuch des Völkerrechts.
Lm.	= Lakimies.
Leg.Comp.	= Revue de Droit International et de Législation Comparée.
N.R.G.	= Martens, Nouveau Recueil Général des Traités.
N.T.I.R.	= Nordisk Tidskrift for international Ret.
R.D.I.	= Revue de Droit International.
Rec.Cours.	= Recueil des Cours de l'Académie de Droit International à la Haye.
R.G.	= Revue Générale de Droit International.
R.I.Fr.D.G.	= Revue Internationale Française du Droit des Gens.
Z.Ak.D.R.	= Zeitschrift für Akademie für Deutsches Recht.
Z.ausl.u.V.R.	= Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht.
Z.i.R.	= Zeitschrift für internationales Recht.
Z.ö.R.	= Zeitschrift für öffentliches Recht.
Z.V.R.	= Zeitschrift für Völkerrecht.

I luku.

PIIRTEITÄ SOTAAKÄYVIEN VALTIOIDEN JA MUIDEN VALTIOIDEN VÄLISTEN SUHTEIDEN KEHITYKSESTÄ.

1. Kehitys Haagin toiseen rauhankonferenssiin saakka. [1]

1. Sanonta, että puolueettomuus l. neutraalisuus on yhtä vanha kuin sota, pitää paikkansa siinä mielessä, että yhtä kauan kuin on ollut valtioita, jotka ovat käyneet keskenään sotaa, on myös ollut valtioita, jotka tosiasiallisesti ovat jääneet sodan ulkopuolelle.[2] Mutta kansainvälisen oikeuden historiassa on edettävä aina uuden ajan kynnykselle, ennenkuin voidaan puhua puolueettomuudesta oikeudellisena käsitteenä.[3] Aikana, jolloin kansainvälistä oikeutta ei vielä ollut, eivät valtioiden suhteet määräytyneet oikeudellisten periaatteiden mukaan, vaan kukin valtio suhtautui muihin valtioihin, olivatpa ne sotaa käyviä tai eivät, sen mukaan kuin se omien etujensa kannalta katsoi tarkoituksenmukaiseksi. Niin kauan, kuin ei ollut selvää oikeudellista eroa sodan

---

[1] Historiallisessa katsauksessa kiinnitetään huomiota etupäässä seikkoihin, joilla on merkitystä suhteessa pohjoismaissa v. 1938 julkaistuihin puolueettomuussääntöihin. Kun nämä koskevat ensi sijassa vain merisotapuolueettomuutta ja tällöinkin vain puolueettoman valtion alueeseen liittyviä puolueettomuusoikeuksia ja -velvollisuuksia, mutta eivät esim. puolueettomuusoikeuksia ja -velvollisuuksia aavalla merellä, ei lähinnä seuraava esitys siis pyri historiallisena yleiskatsauksena olemaan täydellinen.

[2] Vrt. *Kunz* ss. 203—204; *v. Waldkirch* s. 5; *Cohn* s. 44.

[3] *G. G. Wilson* s. 311. — *Séfériades,* R.D.I.L.C. 1935 s. 641 ss., väittää jo antiikin Kreikassa olleen puolueettomuuden käsitteen, joka olisi analoginen puolueettomuuden nykyaikaiselle käsitteelle. *Le Fur,* Rec. Cours 1935 IV s. 11, kritisoi tätä käsitystä vastaan huomauttaen, ettei antiikki tuntenut kansainvälistä oikeutta sanan nykyisessä merkityksessä sekä että Séfériades jättää huomioon ottamatta, että kysymys on yleisestä kansainvälisestä oikeudesta eikä kaupunkikuntien välillä vallinneesta, luonteeltaan oleellisesti paikallisesta oikeudesta.

ja rauhan välillä, ei myöskään ollut intressiä ryhtyä määrittelemään sotaan osallistuvien ja siihen osallistumattomien valtioiden välisiä oikeudellisia suhteita. Oivallus puolueettomuudesta oikeudellisena käsitteenä on kehittynyt rinnan kansainvälisen oikeuden yleisen kehityksen kanssa. Erityisesti puolueettomuusoikeuden kannalta on sitäpaitsi huomattava, että olosuhteet vanhalla ja keskiajalla eivät olleet otollisia puolueettomuutta koskevan oikeussäännöstön kehittymiselle. Rooman valtakunta, joka ei tuntenut kansainvälisen oikeuden mukaisia suhteita vieraisiin valtioihin, barbaareihin, ei myöskään totaalisuudessaan tunnustanut ulkopuolisten valtioiden käsitettä.[4] Keskiajan keisari- ja paavivalta eivät myöskään olleet otolliset oikeudellisen puolueettomuusajatuksen kehittymiselle;[5] ristiretkien aika ei saanut tuntea kristittyjen kansojen neutraalia välinpitämättömyyttä taistelussa, jota käytiin pyhän asian puolesta.

Voidaan todeta, että niin kauan kuin valtioiden väliset suhteet määräytyivät tosiasiallisten olosuhteiden nojalla, jolloin niin hyvin sotaa käyvät kuin sen ulkopuolelle jääneet valtiot koettivat mahdollisimman paljon hyötyä sodasta, ei sodan ulkopuolelle jääneiden valtioiden suhtautumista sodankävijöihin määrännyt erillään pysyminen sodasta tai sodankävijäin tasapuolinen kohtelu, vaan tarkoituksenmukaisuusnäkökohtien värittämä arviointi siitä, miten pitkälle valtio saattoi toimintavapaudessaan — esim. toisen sodankävijän avustamisessa — mennä joutumatta silti vedetyksi sotaan.[6] Myös sodankävijäin toimintavapautta rajoittivat alunperin ainoastaan tarkoituksenmukaisuussyyt. Vähitellen alkoi kuitenkin — sodankävijäin ja sodan ulkopuolelle jääneiden valtioiden yhteisessä intressissä — kiteytyä eräitä sääntöjä, jotka säännöstelivät sodankävijäin ja sodan ulkopuolelle jääneiden valtioiden keskinäisiä suhteita. Tätä kehitystä, joka oli tulos sodankävijäin ja sodan ulkopuolelle jääneiden valtioiden etujen välisestä kompromissista, olivat omiaan edistämään keskiajan lopulla vallinneet valtiolliset ja taloudelliset olosuhteet: useiden keskenään sotilaallisesti tasavertaisten val-

---

[4] Vrt. *Titus Liviuksen* lause: »Romanos aut socios aut hostes habeatis oportet: media nulla via est.» — Vrt. myös *Verraes*, II s. 9, joka huomauttaa, että muinainen rauhanajan kansainvälinen oikeus koski vain liittolaisvaltioita ja että muita valtioita pidettiin ja voitiin kohdella vihollisina.

[5] Vrt. *Kunz* s. 204.

[6] Vrt. *Cohn* s. 52. — On kuvaavaa, että vielä uuden ajan alussa italialaiset kirjailijat käsitellessään puolueettomuuskysymystä eivät tällöin käsitelleet sitä oikeudellisena käsitteenä, vaan kysymyksenä siitä, milloin valtion on tarkoituksenmukaista olla osallistumatta sotaan; vrt. *v. Waldkirch* s. 20.

tioiden olemassaolo ja vilkastunut kaupankäynti valtioiden välillä.[7] Täten oli luotu perusta puolueettomuusoikeudelle tämän käsitteen nykyaikaisessa kansainvälisoikeudellisessa merkityksessä.

2. Puolueettomuuden kehitys pelkästään tosiasiallisesta olotilasta oikeudelliseksi laitokseksi puolueettomille ja sodankävijöille tulevine oikeuksineen ja velvollisuuksineen alkoi varsinaisesti vasta uudella ajalla, jos eräät keskiajan alkukantaiset säännökset jätetään huomioon ottamatta. Kehitys ei suinkaan tapahtunut tasaisesti, säännöllisenä kierukkana, vaan epätasaisina vaiheina nousuineen ja laskuineen; »sodan välttämättömyydet» ja »puolueettomien oikeudet» olivat alituisessa ristiriidassa. Kehityksen kulkuun vaikuttivat tietenkin voimakkaasti taloudelliset syyt, ja tästä johtuikin, että merisotapuolueettomuus on kehittynyt ensiksi ja osittain toisia linjoja myöten kuin maasotapuolueettomuus. Mutta myös muut kuin taloudelliset tekijät olivat vaikuttamassa kehitykseen, kuten poliittiset, kansalliset jopa uskonnolliset syyt. Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että edellä viitatuista seikoista johtuen puolueettomuuden kehityksen perussuuntaviivatkin ovat vaikeasti määriteltävissä. Kansainvälisessä oikeudessa ei voitane löytää alaa, joka olisi sekavampi, monimutkaisempi ja vaikeammin käsiteltävissä kuin puolueettomuusoikeus: eri suunnat törmäävät vastakkain, eri edut sekoittuvat toisiinsa ja yksittäiset säännöt ovat keskenään ristiriidassa.[8]

3. Kuvaavaa puolueettomuusoikeuden historialliselle kompromissiluonteelle on, että valtioiden puolueettomuusasenne uuden ajan alkupuolella lukuisissa tapauksissa perustui valtioiden välillä tehtyihin sopimuksiin, joissa sopimuspuolet sitoutuivat molemminpuolisesti olemaan auttamatta toisen sopimuspuolen vastustajaa sodan aikana (sopimusperäinen puolueettomuus). Muuten oli kehityksen suuntaan omiaan vaikuttamaan se, että suuret merivallat vaativat merten herruutta, »dominium maris» ja korostivat puolueettomien v e l v o l l i s u u k s i a, kun taas pienemmät vallat lähtivät myös sota-aikana vallitsevasta kaupankäynnin vapauden periaatteesta ja puolustivat merten vapautta; tätä vastakohtaisuutta ilmentävät *Grotiuksen* »mare liberum» ja *Seldenin* »mare clausum».

Puolueettomuus oli *Grotiuksen* aikana vielä hyvin alkeellinen. Hänen v. 1625 ilmestyneessä teoksessaan »De iure belli ac pacis libri tres» käsitellään puolueettomuutta yhdessä luvussa. Lähtien skolastisesta kirjallisuudesta peräisin olevasta erotuksesta »oikean» ja »väärän» sodan

[7] Vrt. *Cohn* s. 45.
[8] Vrt. *Politis* s. 37.

välillä Grotius katsoo, että sotaan osallistumattomat valtiot eivät saa tehdä mitään, mikä edistää väärää asiaa tai haittaa oikeata asiaa; vain epäselvissä tapauksissa sotaan osallistumattomien valtojen on suhtauduttava sodankävijöihin tasapuolisesti salliessaan niiden kuljettaa joukkoja valtion alueen kautta ja antaessaan joukoille tarvikkeita. Grotiuksen kannalle oli tunnusomaista, että se perustui epäoikeutetun sodan hylkäämisen periaatteeseen, millä periaatteella oli niin keskeinen asema 300 vuotta myöhemmin Kansainliittojärjestelmän aikana,[9] ja että sodan ulkopuolelle jäävän valtion suhtautumiselle piti olla määräävänä, ei puolueettomuus sanan myöhemmässä merkityksessä, vaan asenteenotto epäoikeutettua sotaa käyvää valtiota vastaan; periaatteellisesti merkittävää on, että puolueettomuuden tieteellinen tutkimus ei siis ala korostamalla puolueettoman valtion noudatettavaa tasapuolisuutta.[10] Ehdottoman tasapuolisuuden periaatetta korostaa vasta *Bynkershoek,*[11] joka samalla myös kiinnittää huomiota puolueettoman pidättymisvelvollisuuksiin; mutta samalla Bynkershoek on sillä kannalla, ettei ennakolta annettu avustussitoumus ole ristiriidassa puolueettomuuden kanssa vaan oikeuttaa puolueettoman valtion avustamaan sopimuskumppaniaan. Myös *Vattel*[12] oli sillä kannalla, että ennakolta tehdyn sopimuksen mukainen toisen sodankävijän avustus ei ole puolueettomuuden vastaista, ja hän piti myös mahdollisena, että puolueeton valta salli vain toisen sodankävijän kuljettaa joukkoja puolueettoman alueen kautta, mikäli puolueeton valta katsoi itsellään olevan perusteltua syytä tällaiseen syrjintään toista sodankävijää vastaan. Mutta näitä poikkeuksia lukuunottamatta Vattel, jonka vaikutus puolueettomuusoikeuden kehitykseen jäi merkittäväksi, korosti selvästi puolueettoman valtion velvollisuuksien kahta pääperiaatetta: että puolueettoman oli sodankäyntiin liittyvissä kysymyksissä pidättäydyttävä auttamasta kumpaakaan puolta ja että puolueeton valtio ei sellaisissa kysymyksissä, jotka eivät liittyneet sodankäyntiin, saanut evätä toiselta sodankävijältä sitä, minkä se salli toiselle sodankävijälle.[13] Vattelin ajoista lähtien on periaate puolueettoman alueen loukkaamattomuudesta vakaantunut rinnan suverenisuusajatuksen kehittymisen kanssa.

Vuosien 1780 ja 1800 aseellisilla puolueettomuusliitoilla oli, vaikka ne eivät aikaansaaneetkaan pysyväisiä uudistuksia puolueettomuus-

---

[9] Vrt. *Kunz* s. 207; *Cohn* s. 47.

[10] Vrt. *Cohn* ss. 47 ja 410.

[11] »Quaestionum juris publici libri duo» v:lta 1737.

[12] »Le droit des Gens» v:lta 1758.

[13] Vrt. *Fenwick,* International law s. 532.

oikeuden alalla, kuitenkin tärkeä merkitys sikäli, että ne valmistivat merisodan alalla uutta oikeustilaa, joka ainakin jossakin määrin vakaannutti puolueettomien valtojen oikeuksia.[14] Ne olivat ennen kaikkea merkkinä puolueettomien valtojen oikeuksien tehostumisesta.

4. Ranskan vallankumouksen alkaessa oli puolueettomuus luonnehdittavissa siten, että puolueeton valtio ei tosin itse saanut sotavoimillaan osallistua sotaan ja että sen alueen tuli jäädä sotatoimien ulkopuolelle, mutta muuten oli vielä paljon sellaista sallittu, mitä myöhemmin pidettiin puolueettomuuden vastaisena. Sodankävijäin joukkojen kulku puolueettoman alueen kautta oli sallittua, samoin sodankävijäin avustaminen sotatarvikkein. Puolueettoman oli, erityisten sopimuksellisten velvoitusten puuttuessa, kohdeltava kumpaakin sodankävijää tasapuolisesti. Sotavoimien kauttakulun salliminen johtui epäilemättä osaltaan ennen Ranskan vallankumousta Euroopassa vallinneista erikoisista poliittisista olosuhteista, Euroopan alue kun oli lukuisten valtakunnanrajojen pirstoma. Näissä olosuhteissa ei selvän rajan vetäminen puolueettomien ja sodankävijäin herruuspiirien välillä ollut helppoa.

Vaikka Wienin kongressissa ei suoranaisesti käsitelty puolueettomuutta, oli kongressin päätöksillä puolueettomuusoikeudelle huomattava välillinen merkitys. Euroopan uudestijärjestely, joka johti valtioiden kokonaislukumäärän vähenemiseen sekä valtioiden alueiden yhtenäistymiseen ja niiden rajojen vahvistamiseen, aiheutti m.m. sen, että kauttakulkuoikeudella ei enää ollut samaa merkitystä kuin aikaisemmin. Suvereenisuuden konsolidoituminen johti myös puolueettomien valtioiden oikeuksien tehostumiseen.[15] Silloiset kansainvälisen oikeuden teoreetikot korostivat, että jokaisella valtiolla on periaatteessa oikeus pysyä puolueettomana toisten valtioiden välisessä sodassa. Sodankävi-

[14] Vrt. *Erich,* Kansainvälinen oikeus ss. 44, 435. Myös *Cohn,* s. 68, katsoo, että varsinkin ensimmäinen aseellinen puolueettomuusliitto, vaikkakin se samoinkuin v:n 1800 liitto jäi lyhytikäiseksi, oli poliittisesti merkittävä ja oli omiaan turvaamaan rauhan ja puolueettomuuden etuja sodankävijöitä vastaan.

V:n 1780 puolueettomuusliitto omaksui seuraavat 5 sääntöä: 1. puolueeton alus saa esteettömästi kulkea sodankävijäin satamien välillä ja pitkin niiden rannikkoa; 2. puolueettomassa aluksessa olevaa vihollisomaisuutta ei saa vallata, lukuunottamatta sotakieltotavaraa; 3. sotakieltotavarain määrittely Venäjän ja Englannin välillä v. 1766 tehdyn kauppasopimuksen 10 ja 11 artiklain mukaisesti; 4. sataman saarto edellyttää, ollakseen tehokas, että pääsyn siihen estää lähellä oleva laivasto; 5. näitä säännöksiä sovelletaan sotasaalisoikeudenkäynneissä. — V:n 1800 toinen aseellinen puolueettomuusliitto perustui samojen periaatteiden voimassapitoon; lisänä oli määräys saattovartiosta.

[15] Vrt. erikoisesti *v. Waldkirch* ss. 24—25.

jäin sotavoimien kauttakulkua puolueettoman alueen kautta pidettiin puolueettomuuden vastaisena, mutta tällaista kauttakulkua pidettiin edelleenkin mahdollisena erikoissopimusten nojalla. — Sveitsin pysyvän puolueettomuuden tunnustaminen oli myös omiaan vakaannuttamaan puolueettomuusoikeutta.

5. Yhdysvaltain ensimmäinen puolueettomuusasetus v:lta 1793, joka myöhempine muutoksineen kodifioitiin v:n 1818 »Neutrality Law»na ja oli esikuvana Englannissa v. 1819 annetulle puolueettomuusasetukselle »Foreign Enlistment Act», merkitsi tärkeätä etappia puolueettomuusoikeuden kehityksessä, koska se vaikutti eurooppalaiseenkin puolueettomuuskäsitykseen.[16] Amerikkalaisen asetuksen mukaan puolueeton hallitus on velvollinen kieltämään myös yksityisten toiminnan, joka käsittää värväystä, laivojen varustamista, puolueettoman alueen käyttöä tukikohtana tai sotilaallisten retkikuntien lähettämistä toisen sodankävijän hyväksi. Puolueeton hallitus ei sitävastoin ole velvollinen kieltämään kansalaisiaan sotakieltotavaran kaupasta tai saarron rikkomisesta, joiden toimintamuotojen ehkäiseminen on sodankävijäin asia. Tämä amerikkalainen käsitys kysymyksessä, joka koskee puolueettoman valtion vastuuta yksityisten kansalaisten harjoittamasta kaupasta, tuli vallitsevaksi 1800-luvun kansainvälisessä oikeudessa.

6. Merisotapuolueettomuuden kannalta oli tärkeä merkitys v:n 1856 Pariisin merisotaoikeusjulistuksella, joka kielsi kaappauksen ja vahvisti periaatteet saarron tehokkuudesta, vihollistavaran, paitsi sotakieltotavaran, suojasta puolueettoman lipun alla sekä puolueettoman tavaran, sotakieltotavaraa lukuunottamatta, loukkaamattomuudesta vihollislaivassa. Maasotapuolueettomuutta ei Pariisissa käsitelty; seuranneina vuosikymmeninä käytyjen sotien aikana vakaantui vähitellen käytännön tietä eräitä maasotapuolueettomuuden sääntöjä, jotka eivät kuitenkaan merkinneet mitään oleellisesti uusien piirteiden omaksumista puolueettomuusoikeuteen.

Huomattava merkitys merisotapuolueettomuusoikeuden kehitykselle oli ns. kolmella Washingtonin säännöllä,[17] jotka Englanti ja Yhdysvallat

---

[16] Vrt. *Kunz* s. 210.

[17] Washingtonin sääntöjen sanamuoto on seuraava:

»Puolueeton hallitus on velvollinen:

1. noudattamaan asianmukaista huolellisuutta (»due diligence») estääkseen tuomiovaltansa piirissä varustamasta tai aseistamasta mitään alusta, jonka se järkisyihin perustuen luulee olevan aiotun risteilemään tai myötävaikuttamaan vihamielisiin toimiin valtaa vastaan, jonka kanssa se on rauhantilassa, ja myös velvollinen noudattamaan samaa huolellisuutta estääkseen, ettei sen tuomiovallan piiristä lähde

hyväksyivät 8. 5. 1871 ohjeeksi välitystuomioistuimelle ns. Alabaman tapauksen ratkaisemisessa. Välitystuomiomenettelyn kohteena oli Yhdysvaltain esittämä korvausvaatimus niiden vahinkojen johdosta, joita eräät Englannissa rakennetut ja Englannin satamia tukikohtinaan käyttäneet risteilijä-alukset olivat Yhdysvaltain sisällissodan aikana aiheuttaneet pohjoisvaltioiden aluksille. Sopimuskumppanit sitoutuivat noudattamaan sääntöjä vastaisuudessa keskinäisissä suhteissaan ja saattamaan ne muiden merivaltojen tietoon kehoittaen näitä yhtymään sääntöihin. Tuomion, jolla Englanti velvoitettiin suorittamaan vahingonkorvauksena 15,5 milj. dollaria korkoineen, se täytti tunnollisesti. Välitystuomiosta lähtien ovat valtiot v:teen 1907 saakka pyrkineet noudattamaan Washingtonin sääntöjä, ja ne omaksuttiin eräin muutoksin Haagin XIII yleissopimukseen.

2. *Aika Haagin toisesta rauhankonferenssista maailmansotaan.*

1. Haagissa v. 1899 pidetty ensimmäinen rauhankonferenssi oli lausunut toivomuksen, että kysymys puolueettomien valtioiden oikeuksista ja velvollisuuksista otettaisiin seuraavan rauhankonferenssin ohjelmaan.[18] Tämä toivomus toteutui, sillä Haagin toisen rauhankonferenssin 18 päivänä lokakuuta 1907 allekirjoitetuista 13:sta yleissopimuksesta V yleissopimus koskee puolueettomien valtojen ja henkilöiden oikeuksia ja velvollisuuksia maasodassa ja XIII yleissopimus puolueettomien valtojen oikeuksia ja velvollisuuksia merisodassa. Sitäpaitsi useat muista etupäässä merisotaa koskevista yleissopimuksista sisältävät sopimusmääräyksiä, jotka suoranaisesti kuuluvat puolueettomuusoikeuteen tai vaikuttavat siihen välillisesti.[19]

---

alusta, joka on aiottu risteilemään tai myötävaikuttamaan vihamielisiin toimiin, jos alus on mainitun tuomiovallan piirissä osaksi tai kokonaan sovellettu sotaiseen käyttöön;

2. olemaan sallimatta kenenkään sodankävijän tehdä sen satamia tai aluevesiä tukikohdaksi vastustajaa vastaan tai käyttää niitä uudistaakseen tai lisätäkseen sotatarvikevarastojaan tai aseistustaan tai täydentääkseen miehistöjään;

3. noudattamaan asianmukaista huolellisuutta satamissaan ja aluevesillään ja kaikkien sen tuomiovallan piirissä olevien henkilöiden suhteen estääkseen jokaisen edellä mainittujen velvoitusten ja sitoumusten loukkauksen.»

[18] Ensimmäinen rauhankonferenssi ei käsitellyt puolueettomuusoikeutta, lukuunottamatta maasodan lakeja ja tapoja koskevan II yleissopimuksen 57—59 artikloja.

[19] Toisen rauhankonferenssin keskustelujen selostukset sekä konferenssin asiakirjat sopimusteksteineen sisältyvät julkaisuun »Deuxième Conférence Internatio-

V:n 1907 Haagin sopimukset sisälsivät osittaisen puolueettomuusoikeutta koskevan kodifioinnin. Mitä esim. XIII yleissopimukseen tulee, koski se nimestään huolimatta tosiasiallisesti vain puolueettomien valtojen oikeuksia ja velvollisuuksia omalla alueellaan. Vasta Lontoossa vv. 1908—1909 10 valtion kesken pidetyssä merisotakonferenssissa, jossa 26 päivänä helmikuuta 1909 hyväksyttiin Lontoon selityskirja, yritettiin laajentaa puolueettomuusoikeuden kodifikatiota, mikäli on kysymys aavasta merestä.[20] Mitä tulee puolueettomuusoikeuksiin ja -velvollisuuksiin vieraalla alueella, ei niitä ole kansainvälisesti järjestelmällisesti käsitelty.[21]

V:n 1907 sopimukset merkitsivät määrätyn tasapainon saavuttamista puolueettomien ja sodankävijäin intressien välillä; samalla oli Haagin sopimuksille ominaista, että puolueettomien oikeudet saivat selvemmän ja täsmällisemmän tehostuksen. Yleisenä toteamuksena voitaneen sanoa, että vaikkakaan kaikki valtiot eivät ole ratifioineet V eikä XIII yleissopimusta, ja vaikkakin kummankin sopimuksen sitovaisuutta heikentää lisäksi ns. si omnes-ehto, jonka mukaan sopimusten määräyksiä sovelletaan vain sopimusvaltojen kesken ja ainoastaan, jos sodankävijät ovat kaikki sopimuspuolia, niin Haagin sopimuksiin sisältyviä puolueettomuussäännöksiä voidaan kuitenkin pitää ilmauksena ennen maailmansotaa yleisesti hyväksytystä puolueettomuusoikeudesta, sitäkin suuremmalla syyllä, kun Haagin sopimusten puolueettomuussäännökset suurin piirtein katsoen sisälsivät määräyksiä, jotka v. 1907 jo olivat voimassa kansainvälisenä tavanomaisena oikeutena.

2. Jos Haagin sopimusten määräyksiä tarkastellaan puhtaasti teknillis-oikeudelliselta kannalta,[22] huomataan, että niissä säännöstellyt puolueettomien valtioiden oikeudet ja velvollisuudet voidaan jakaa moniin ryhmiin. Eräät oikeuslauseet sisältävät aineellisia, välittömästi pakottavia määräyksiä (jus cogens), joista poikkeaminen merkitsee puolueet-

---

nale de la Paix. La Haye 15 Juin — 18 Octobre 1907. Actes et Documents. Tome 1—3. La Haye 1909». Konferenssin päättöasiakirjan, johon sisältyvät konferenssin hyväksymät päätöslauselmat ja toivomukset sekä sopimustekstit, julkaisee saksankielisenä käännöksenä m.m. *Liszt—Fleischmann*, s. 569 ss., antaen samalla tietoja ratifioinneista v:een 1925 mennessä. Sopimustekstien virallinen suomalainen käännös, XII yleissopimusta lukuunottamatta, on julkaistu ulkoasiainministeriön julkaisussa »Suomen sopimukset vieraitten valtioitten kanssa», v:n 1924 n:o 11.

[20] Haagin 2. rauhankonferenssin XII yleissopimuksella kansainvälisen sotasaalistuomioistuimen perustamisesta olisi saattanut olla merkitystä puolueettomien valtioiden kaupalle ja merenkululle, mutta sitä ei ratifioitu.

[21] Vrt. *Vanselow* s. 172.

[22] Vrt. *Kunz* s. 218.

tomuuden loukkausta.[23] Toiset säännökset jättävät puolueettoman vallan harkintaan, tahtooko se sallia jotakin vaiko ei, mutta määräävät samalla myönteisessä tapauksessa sitovan oikeuslauseen:[24] puolueeton on esim. oikeutettu kieltäytymään vastaanottamasta alueelleen rajan yli tulevia sodankävijän joukkoja, mutta jos se sallii niiden tulla alueelleen, on se velvollinen internoimaan joukot. Eräissä tapauksissa puolueeton valtio voi valita vaihtoehtoisten normien välillä.[25] Vielä on puolueettomalle valtiolle voitu antaa vain oikeus muttei velvollisuutta.[26] Eräissä tapauksissa puolueeton valtio ei ole velvollinen jotakin tekemään tai olemaan jotakin tekemättä, mutta kylläkin harkintansa mukaan siihen oikeutettu:[27] puolueeton valtio on esim. oikeutettu, muttei velvollinen kieltämään aseiden viennin sodankävijöille; jos puolueeton ryhtyy tässä suhteessa rajoituksiin, on se velvollinen noudattamaan tasapuolisuutta. — Vielä on se mahdollisuus, että on toissijaisesti määrätty oikeuslause, jota on noudatettava, ellei puolueeton käytä sille suotua oikeutta omaksua muuta oikeuslausetta. Puolueettoman valtion harkintaan on tällöin voitu jättää, mitä muita määräyksiä se haluaa soveltaa,[28] tai on sen valtaan jätetty valinta eri vaihtoehtojen välillä.[29]

Tämä moninaisuus on ilmaus halusta tehdä puolueettomuusoikeus puolueettoman valtion kannalta mahdollisimman joustavaksi, mutta samalla se epäilemättä osoittaa, että puolueettomuusoikeus, sellaisena kuin se ilmeni Haagin sopimuksissa, vielä on kehityksen alainen.

Haagin sopimusten pääsääntöjä ovat puolueettoman valtion alueen loukkaamattomuus ja puolueettoman valtion sitä vastaava velvollisuus estää alueensa käyttö vihollisuuksiin tai sotatoimien tukialueena. Näitä pääsääntöjä ei ole kuitenkaan toteutettu täysin johdonmukaisesti Haagin sopimusten yksittäisissä määräyksissä, kuten selviää seuraavasta Haagin sopimusten pääsäännösten tarkastelusta.

3. Maasotapuolueettomuutta koskeva V yleissopimus jakaantuu viiteen lukuun, joista ensimmäinen koskee puolueettomien valtojen oikeuksia ja velvollisuuksia, toinen puolueettomalle alueelle tulleiden sodankävijäin internoimista ja haavoittuneiden hoitoa, kolmas luku koskee puolueettomia henkilöitä, neljäs sisältää määräyksiä rautateiden

[23] V: 1, 2, 3, 4 ja 5 sekä XIII: 1—6, 8, 14, 16, 17, 18, 19/1, 20, 21, 22, 24 ja 25.
[24] V: 11—14.
[25] V: 11/2, 11/3, 13/1; XIII: 24/3, 24/4.
[26] V: 19/2.
[27] V: 6—9; XIII: 7, 9, 10, 11, 23.
[28] XIII: 12, 13, 15.
[29] XIII: 19/2.

kalustosta ja viides luku käsittää loppumääräykset. Yleissopimuksen 1 art. säätää sen pääsäännön, että puolueettoman vallan alue on loukkaamaton. Sodankävijät eivät saa puolueettoman vallan alueen kautta kuljettaa sotajoukkoja eikä sota- tai elintarvekuormastoja (2 art.). Sodankävijät eivät myöskään saa laittaa puolueettoman vallan alueelle radioasemaa eikä muuta laitetta, joka on tarkoitettu sotaakäyvien maa- ja merivoimien kanssa tapahtuvan tiedoitustoiminnan välineeksi, eivätkä käyttää hyväkseen mitään tämäntapaista laitetta, jonka ne ovat ennen sotaa rakentaneet puolueettoman vallan alueelle yksinomaan sotilaalliseen tarkoitukseen ja joka ei ole ollut luovutettuna yleiseen tiedoituspalveluun (3 art.). Taistelujoukkoja ei saa muodostaa eikä pestaustoimistoja avata puolueettoman vallan alueella sotaakäyvien hyväksi (4 art.). Sopimus siis alkaa sotaakäyvien valtojen velvollisuuksia koskevilla säännöksillä. Mitä puolueettomaan valtaan tulee, säädetään 5 art:ssa, että se ei saa suvaita alueellaan mitään 2—4 artikloissa mainituista teoista. Sitä, että puolueeton valta torjuu, vaikkapa väkivallallakin, puolueettomuutensa loukkaamisyritykset, ei ole pidettävä vihamielisenä tekona (10 art.).

Vaikka puolueeton valta ei saa sallia taistelujoukkojen muodostamista eikä pestaustoimistojen avaamista alueellaan, ei se sitävastoin ole vastuussa siitä, että yksityisiä henkilöitä yksitellen kulkee rajan poikki mennäkseen jommankumman sodankävijän palvelukseen (6 art.). Tämän säännöksen tarkoituksena on vähentää puolueettoman vallan vastuuta.

Säännöksestä, että sodankävijät eivät saa laittaa puolueettoman vallan alueelle radioasemaa tai muuta laitetta yhteyden pitämiseksi sotavoimiinsa tai käyttää tällaista ennen sotaa yksinomaan sotilaalliseen tarkoitukseen rakennettua laitetta, joka ei ole ollut luovutettuna yleiseen tiedoituspalveluun, ei seuraa, että puolueettoman vallan olisi estettävä sodankävijäin hyötymästä kaikkien tiedoitusvälineiden käytöstä. 8 art. säätää nim., ettei puolueeton valta ole velvollinen kieltämään käyttämästä sodankävijäin hyväksi sähkösanoma- tai puhelinkaapeleita eikä langattoman sähkötyksen laitteita, jotka ovat puolueettoman vallan, yhtiöiden tai yksityisten omaisuutta, eikä supistamaan niiden käyttöä.

Se käsitys puolueettoman vallan omien toimenpiteiden ja yksityisen toiminnan erilaisesta arvostamisesta, joka oli luonteenomaista Yhdysvaltain politiikalle vallankumoussotien ja Napoleonin sotien aikana ja joka vakaantui 1800-luvun puolueettomuusoikeudessa, sai ilmauksensa myös Haagin toisen rauhankonferenssin omaksumissa säännöissä. V yleissopimuksen 7 art. säätää — XIII yleissopimuksen 7 art. sisältää

täysin yhtäpitävän säännöksen —, että puolueeton valta ei ole velvollinen estämään kuljettamasta maasta pois tai sen kautta jommankumman sodankävijän hyväksi aseita, ampumatarpeita eikä yleensä mitään, mistä voi olla hyötyä armeijalle tai laivastolle. Sääntöä, että puolueeton valta ei itse saa harjoittaa tällaista vientiä tai kauttakuljetusta, ei ole nimenomaan julkilausuttu maasotapuolueettomuussopimuksessa.

Maasotapuolueettomuutta koskevassa sopimuksessa mainitaan tasapuolisen kohtelun vaatimus 9 art:ssa, jonka mukaan puolueettoman vallan on sovellettava kaikki ehkäisy- ja kieltotoimenpiteet, joihin se ryhtyy 7 ja 8 art:ssa mainituilla aloilla (s.o. sotatarvikkeiden viennin sekä tiedoitusvälineiden käytön suhteen), yhtäläisesti molempiin sodankävijöihin.

Mitä internoimiseen tulee, on puolueettoman vallan, jos se ottaa vastaan sodankävijäin joukkoja, eristettävä ne, mikäli mahdollista kauaksi sotanäyttämöltä (11 art.); eräin ehdoin saavat kuitenkin sotaakäyvien armeijoihin kuuluvat haavoittuneet ja sairaat kulkea puolueettoman alueen kautta (14 art.). Karanneet sotavangit ja sotavangit, joita puolueettoman vallan alueelle paenneet joukot tuovat mukanaan, on jätettävä vapaiksi; jos puolueeton valta sallii niiden jäävän alueelleen, saa se määrätä niille olinpaikan (13 art.).

Haagin sopimuksissa ei ole täydellisesti säännöstelty puolueettomien henkilöiden oikeusasemaa. 16 art:n mukaan on puolueettomana henkilönä, s.o. henkilönä, jota on kohdeltava puolueettomaan valtioon kuuluvana henkilönä, pidettävä sellaisen valtion kansalaista, joka ei osallistu sotaan. 17 art:n mukaan puolueeton henkilö ei kuitenkaan saa vedota puolueettomuuteensa, jos hän tekee toista sodankävijää vastaan vihamielisiä tekoja tai jos hän tekee tekoja toisen sodankävijän hyväksi, nimenomaan, jos hän vapaaehtoisesti menee palvelemaan toisen puolen aseellisten joukkojen riveissä. Siinä tapauksessa ei se sodankävijä, johon nähden henkilö on luopunut alkuperäisestä puolueettomuudestaan, saa kohdella häntä ankarammin kuin toisen sodankävijän kansalaisia kohdeltaisiin samasta teosta. Toisen sodankävijän hyväksi tehtyinä tekoina ei ole pidettävä toiselle sodankävijälle toimitettuja hankintoja tai myönnettyjä lainoja, ellei hankkija tai lainan antaja asu vastapuolen omalla tai sen valtaamalla alueella ja elleivät hankinnat ole peräisin näiltä alueilta, eikä myöskään poliisi- ja siviilihallinnon alalla tehtyjä palveluksia.

Myös puolueettomia henkilöitä koskee maasodan lakeja ja tapoja käsittelevän IV yleissopimuksen johdannossa julkilausuttu toteamus, että tapauksissa, jotka eivät sisälly valtioiden hyväksymiin määräyksiin,

»väestö», siis myös puolueettomat henkilöt jäävät kansainvälisen oikeuden periaatteiden suojeluksen ja vallan alaisiksi, sellaisina kuin nämä periaatteet johtuvat sivistyskansojen kesken vakiintuneista tavoista, ihmisyyden laeista ja julkisen omantunnon vaatimuksista.

Mitä rautatiekalustoon tulee, ei sodankävijä saa takavarikoida tai käyttää hyväkseen puolueettoman vallan alueelta peräisin olevaa rautatiekalustoa, kuuluupa se puolueettomalle valtiolle tai yksityisille yhtiöille tai henkilöille, muuta kuin siinä tapauksessa ja siinä määrin, kuin välttämätön pakko vaatii. Kalusto on mahdollisimman pian palautettava siihen maahan, josta se on peräisin (19 art.). Puolueeton valta saa samoin pakon vaatiessa pidättää tai käyttää hyväkseen vastaavassa määrin kalustoa, joka on peräisin sotaakäyvän vallan alueelta. Korvausta on molemmin puolin maksettava suhteessa, joka vastaa käytettyä kalustoa ja käyttöaikaa.

Edelläoleva katsaus maasotapuolueettomuutta koskevan yleissopimuksen artikloihin osoittaa, että maasotapuolueettomuutta koskevia säännöksiä ei voida ehdottomasti yksityiskohtia myöten johtaa määrätyistä yleisistä periaatteista. Vielä suuremmassa määrin on näin asian laita XIII yleissopimuksen merisotapuolueettomuussäännöksiin nähden.

4. Merisotapuolueettomuutta koskevan XIII yleissopimuksen johdannossa huomautetaan, ettei tämäkään sopimus muodosta mitään tyhjentävää kodifikatiota, ja lausutaan, että niissä tapauksissa, joita yleissopimuksessa ei edellytetä, voidaan ottaa huomioon kansainvälisen oikeuden yleiset periaatteet ja että on suotavaa, että vallat julkaisevat täsmällisiä määräyksiä järjestääkseen omaksumansa puolueettomuusaseman seuraukset. Edelleen johdannossa julkilausutaan se periaate, ettei puolueettoman vallan pitäisi periaatteessa muuttaa sodan kestäessä omaksumiaan sääntöjä, paitsi milloin saavutettu kokemus sen osoittaisi välttämättömäksi sen oman oikeuden turvaamiseksi.

Muuten merisotapuolueettomuutta koskevan yleissopimuksen säännökset ovat niukempia ja niiden voidaan sanoa vähemmän johtuvan yleisistä periaatteista kuin V yleissopimuksen säännösten.

1 art:ssa korostetaan samoin kuin V yleissopimuksen 1 art:ssa puolueettoman vallan alueen loukkaamattomuutta: sodankävijät ovat velvollisia kunnioittamaan puolueettoman vallan suvereenisia oikeuksia ja pidättäytymään puolueettomilla maa- ja vesialueilla kaikista teoista, jotka puolueettoman vallan suvaitsemina merkitsisivät sen puolueettomuuden rikkomista. Kaikki vihamieliset teot, niihin luettuna valtaus- ja tarkastusoikeuden käyttäminen, ovat puolueettoman vallan aluevesillä kielletyt (2 art.). Kun alus on vallattu puolueettoman vallan alueella,

pitää puolueettoman vallan, jos vallattu alus on vielä sen tuomiovallan piirissä, ryhtyä sen käytettävissä oleviin keinoihin, jotta vallattu alus päällystöineen ja miehistöineen päästetään vapaaksi ja valtaajan alukselle asettama miehistö eristetään. Valtaajalla on vapauttamisvelvollisuus, vaikka vallattu alus on puolueettoman vallan tuomiovallan piirin ulkopuolella (3 art.). Puolueettoman vallan omakohtaista velvollisuutta puolueettomuusaseman voimassapitoon tehostetaan vielä yleisemmässä muodossa 25 art:n säännöksessä, jonka mukaan puolueeton valta on velvollinen harjoittamaan sellaista valvontaa, jonka sen käytettävissä olevat keinot sallivat, estääkseen sopimuksen määräysten loukkaamisen sisä- ja ulkosatamissaan ja aluevesillään. Sitä seikkaa, että puolueeton valta käyttää yleissopimuksen määrittelemiä oikeuksia, ei kumpikaan sodankävijä, joka on hyväksynyt sitä koskevat artiklat, saa koskaan pitää epäystävällisenä tekona (26 art.). — Suoranainen seuraus säännöistä, että sodankävijän on kunnioitettava puolueettoman vallan suvereenisia oikeuksia ja pidättäydyttävä vihamielisistä teoista, on se erikoissäännös, että merisotasaalisoikeuden perustaminen puolueettomalle alueelle tai puolueettomilla vesillä olevalle alukselle on kielletty (4 art.).

Kun puolueettoman alueen edellämainittujen säännösten mukaan on jäätävä sotatoimien ulkopuolelle, on luonnollista, että sitä vastaa periaate, ettei puolueettomalta alueelta käsin vaikuteta sotatoimiin. Tämä periaate on saanut ilmauksensa 5 art:ssa, jonka mukaan puolueettomia satamia tai aluevesiä ei saa tehdä tukikohdaksi toista sodankävijää vastaan suunnatuille merisotatoimille eikä sinne varsinkaan laittaa radiosähkötysasemia eikä mitään kojeita, jotka ovat tarkoitetut välittämään sanomanvaihtoa sodankävijäin maa- tai merisotavoimien kanssa. Tämä velvoitus koskee sekä sodankävijöitä että puolueettomia valtoja. Erikoistapaus siitä yleisestä säännöstä, ettei puolueetonta aluetta saa käyttää, paitsi vihollisuuksiin, myöskään sotatoimien tukialueena, on 8 art:n säännös, joka vastaa ensimmäistä kohtaa ns. Washingtonin kolmesta säännöstä, jotka sisältyvät Alabama-tapauksen johdosta v. 1871 Englannin ja Yhdysvaltain välillä hyväksyttyyn välitystuomiosopimukseen. 8 art., joka erikoisesti kohdistuu puolueettomaan valtioon, velvoittaa tämän käyttämään sen käytettävissä olevia voimakeinoja estääkseen tuomiovaltansa piirissä varustamasta tai aseistamasta mitään alusta, jonka se järkisyihin perustuen luulee olevan aiotun risteilemään tai myötävaikuttamaan vihamielisiin toimiin valtaa vastaan, jonka kanssa puolueeton valtio on rauhantilassa. Puolueeton valta on myös velvollinen samalla tavalla valvomaan, ettei sen tuomiovallan piiristä lähde alusta, joka on aiottu risteilemään tai myötävaikuttamaan vihamielisiin toimiin

ja joka mainitun tuomiovallan piirissä on osaksi tai kokonaan sovellettu sotaiseen käyttöön. Tämä säännös on huomattava myös siltä kannalta, että siinä puolueettoman vallan vastuu ulotetaan käsittämään yksityisten tekoja.

Vaikka puolueettoman vallan vastuu, mikäli on kysymys sen alueella sotilaallisesti varustetusta aluksesta, on huomattavan suuri, ei puolueeton valta kuitenkaan ole velvollinen estämään vientiä tai kauttakuljetusta jommankumman sodankävijän laskuun, mikäli on kysymys aseista, ampumatarpeista tai yleensä sellaisesta, mistä voi olla hyötyä armeijalle tai laivastolle (7 art.). Tämä säännös on sopusoinnussa maasotaa koskevan vastaavan säännöksen kanssa. Merisotapuolueettomuutta koskevassa sopimuksessa on lisäksi nimenomaan säädetty, ettei puolueeton valta i t s e saa millään nimellä, ei suoranaisesti eikä välillisesti luovuttaa sotaakäyvälle vallalle sotalaivoja, ampumatarpeita eikä minkäänlaisia sotatarvikkeita.

Jos maasotapuolueettomuutta koskevaa säännöstä, etteivät sodankävijäin sotavoimat saa tulla puolueettomalle alueelle, noudatettaisiin johdonmukaisesti merisotapuolueettomuuden suhteen, olisi siitä seurauksena, etteivät sodankävijäin merisotavoimat voisi lainkaan tulla puolueettomien valtojen aluevesille, mikäli aluevesiä pidetään oikeudellisesti valtion alueen osana samoin kuin maa-aluetta. Nimenomaisen säännöksen mukaan puolueettoman vallan puolueettomuus ei kuitenkaan ole sillä loukattu, että sodankävijäin sotalaivat ja niiden valtaamat alukset vain kulkevat sen aluevesien kautta (10 art.). Voivatpa sodankävijäin sota-alukset tulla oleskeluakin varten puolueettoman vallan aluevesille, ulkosatamiin tai satamiin. Merisotapuolueettomuutta koskeva sopimus sisältää kuitenkin joukon tätä oleskelua koskevia rajoittavia määräyksiä, joista useat olivat voimassa jo ennen vuotta 1907 tavanomaisen oikeuden nojalla ja joista toisten tarkoituksena on estää puolueettoman alueen joutuminen sotavoimien tukialueeksi, toiset taas suojaavat puolueettomien etuja. XIII yleissopimuksen vähimpiä ansioita ei ole, että sota-alusten oleskelua puolueettomilla vesillä koskevilla määräyksillä, joiden suhteen aikaisemmin vallitsi paljon epävarmuutta eri valtioiden käytännön vaihdellessa, saatiin kansainvälisessä käytännössä aikaan suurempaa yhtenäisyyttä. Nämä säännöstelevät määräykset koskevat oleskeluajan pituutta (12—14 art.), yhtaikaa puolueettomassa satamassa olevien saman sodankävijän sota-alusten korkeinta määrää (15 art.), sodankävijäin alusten keskinäistä lähtöjärjestystä (16 art.), sisä- ja ulkosatamissa sallittujen korjausten laajuutta (17 art.), kieltoa käyttämästä puolueettoman vallan aluevesiä sotatarvikevaras-

tojen, aseistuksen tai miehistön uudistamiseen tai lisäämiseen (18 art.) ja tähän kieltoon liittyvää määräystä elintarvike- ja polttoainevarastojen täydentämisestä (19—20 art.).[30] — Vallattujen alusten tuloa puolueettomalle alueelle koskevat määräykset ovat paljon ankarammat kuin sota-aluksia koskevat rajoitukset. Vallatun aluksen saa tuoda puolueettomaan satamaan ainoastaan merikelvottomuuden, kovan merenkäynnin tai polttoaineiden tai elintarpeiden puutteen vuoksi, ja sen on poistuttava heti, kun se syy, joka on oikeuttanut sen satamaan pääsemään, on lakannut (21 art.). Saadakseen mikäli mahdollista kauppalaivastoa vastaan kohdistuvan useinkin epäinhimillisen upotussodan vähenemään Haagin konferenssi omaksui vallattuihin aluksiin nähden myös säännöksen, että puolueeton valta saa sallia vallattujen alusten joko saattolaivan mukana tai yksin päästä sen sisä- tai ulkosatamiin, kun ne tuodaan sinne takavarikkoon pantaviksi odottamaan merisotasaalisoikeuden päätöstä. Täten sallittua mahdollisuutta eivät puolueettomat vallat kuitenkaan ole sovelluttaneet, joten säännös, jota vastaan on puolueettomuusperiaatteiden kannalta esitetty yleisesti huomautuksia, on jäänyt kuolleeksi kirjaimeksi.

Jos sodankävijän sotalaiva ei puolueettoman viranomaisen kehoituksesta huolimatta lähde satamasta, jossa sillä ei ole oikeutta viipyä, on puolueettomalla vallalla oikeus ryhtyä tarpeellisiksi katsomiinsa toimenpiteisiin tehdäkseen laivan kykenemättömäksi lähtemään merelle sodan kestäessä, ja aluksen päällikön on avustettava näissä toimenpiteissä (24 art.). Tällöin on päällystö ja miehistö pidätettävä; upseerit voidaan kuitenkin päästää vapauteen ottamalla heiltä kunniasanaan pe-

[30] Sota-alusten oleskelua puolueettoman vallan vesillä koskevien Haagin XIII yleissopimuksen säännösten syntyhistoria on mielenkiintoinen. Konferenssissa oltiin yksimielisiä siitä, että oleskelun tosiasiallisesti tarjoamien täydennys- y.m. mahdollisuuksien rajoituksitta sallittu käyttö on puolueettomuuden vastaista, mutta kysymys oli vain siitä, oliko kunkin puolueettoman maan asiana antaa tarpeelliset määräykset aluevesiään varten vai oliko kansainvälisellä sopimuksella etukäteen vahvistettava yksityiskohtaiset rajoittavat määräykset. Kysymys oli, kuten *Willms*, s. 33, huomauttaa, puhtaasti poliittinen harkintakysymys. Merivallat Englanti, Yhdysvallat ja Japani äänestivät kumoon mannervallat Venäjän, Saksan ja osittain myös Ranskan, ja Venäjän ehdotus, joka sisälsi vain yleisen kiellon, että »puolueettomia satamia ja aluevesiä ei saa käyttää tukikohtana sotaa varten», korvattiin yksityiskohtiin menevällä kysymyskompleksin järjestelyllä. Sitä, että Haagin sopimuksen järjestelyt sellaisinaan kuitenkin vastasivat myös puolueettomien valtojen etuja, osoittaa se, että säännöksiä maailmansodan aikana yleisesti sovellettiin, turvautumatta siis yleissopimuksen monessa tapauksessa avoimeksi jättämään mahdollisuuteen »standardityypistä» poikkeavien säännösten voimaansaattamiseen. — Vrt. *Mercker* s. 78.

rustuva sitoumus, etteivät he luvatta poistu puolueettomalta alueelta. Ellei vallattu alus poistu puolueettomasta satamasta, niinpian kuin se syy, joka on sen oikeuttanut tulemaan, on lakannut eikä noudata puolueettoman vallan antamaa poistumiskäskyä, on puolueettoman vallan turvauduttava sen käytettävissä oleviin keinoihin vapauttaakseen aluksen päällystöineen ja miehistöineen sekä eristettävä valtaajan alukselle asettama miehistö (21 art.). Samoin on puolueettoman vallan vapautettava vallattu alus, joka on tuotu satamaan muuten kuin 21 art:n edellyttämissä olosuhteissa (merikelvottomuus, kova merenkäynti, polttoaineiden tai elintarpeiden puute; 22 art.).

Tasapuolisen kohtelun periaatteen merisotapuolueettomuussopimus mainitsee ensin johdannossaan, jossa lausutaan, että puolueettomien valtojen tunnustettu velvollisuus on soveltaa hyväksymänsä puolueettomuusmääräykset tasapuolisesti eri sodankävijöihin, sekä sopimuksen 9 art:ssa, jonka mukaan puolueettoman vallan on sovellettava molempiin sodankävijöihin tasapuolisesti ne ehdot, supistukset ja kiellot, jotka se on säätänyt koskemaan sodankävijäin sotalaivojen ja niiden valtaamien alusten pääsyä sisä- ja ulkosatamiinsa tai aluevesilleen.

Merisotapuolueettomuutta koskevan yleissopimuksen 26 artiklassa määrätään, että »sitä seikkaa, että puolueeton valta käyttää yleissopimuksen määrittelemiä oikeuksia, ei kumpikaan sodankävijä, joka on hyväksynyt sitä koskevat artiklat, saa koskaan pitää epäystävällisenä tekona». Vastaava V yleissopimuksen säännös (10 art.) kuuluu: »vihamielisenä tekona ei ole pidettävä sitä, että puolueeton valta torjuu, vaikkapa väkivallallakin, puolueettomuutensa loukkaamisyritykset».[31] Tämä merkitsee, ettei väkivallan käyttö puolueettomuusloukkauksen torjumiseksi i t s e s s ä ä n merkitse sotatekoa, sotaan ryhtymistä.

27 art:n mukaan on sopimusvaltojen hyvissä ajoin annettava toisilleen tieto kaikista laeista, asetuksista ja muista määräyksistä, joilla sodankävijäin asianomaisen maan satamissa ja aluevesillä olevien sotalaivojen käsittely on järjestetty, Alankomaiden hallitukselle osoitetulla ilmoituksella, jonka tämä heti lähettää toisille sopimusvalloille.

5. Haagin sopimukset eivät sisältäneet merisotaoikeuden täydellistä kodifiointia. Englannin aloitteesta pidettiin Lontoossa 4. 12. 1908—26. 2. 1909 10:n päämerivallan välinen konferenssi, jonka tarkoituksena oli

[31] *Einicke*, ss. 363—364, huomauttaa aiheellisesti, ettei XIII: 26 ole täysin selvä, kun siinä ei selvästi sanota, tarkoittaako se sekä välittömiä puolueettoman oikeuksia (esim. 12 art:n määräystä, jonka mukaan puolueeton valta voi määrätä sotaalusten oleskeluajan pituuden) että myös puolueettoman välillisiä oikeuksia (esim. 7 art:aan perustuvaa).

jatkaa tätä kodifioimistyötä. Konferenssin tuloksena oli v:n 1909 Lontoon selityskirja, joka jakaantuu 9 lukuun; nämä käsittelevät sodanaikaista saartoa, sotakieltotavaraa, puolueettomuudenvastaista avustamista, vallatun puolueettoman aluksen tai lastin hävittämistä, lipun vaihtamista, vihollisominaisuutta, saattovartiota, tarkastuksen vastustamista ja vahingonkorvauskysymystä. Selityskirjan johdannossa lausutaan allekirjoittajien olevan yksimielisiä siitä toteamuksesta, että eri lukuihin sisältyvät säännöt olennaisissa suhteissa vastaavat kansainvälisen oikeuden yleisesti tunnustettuja periaatteita. Tästä lausumasta huolimatta voidaan anoa, että Lontoon selityskirja sekin oli sovittelujen tulos.[32] Sotakieltotavaraan nähden hyväksyttiin jako absoluuttiseen l. ehdottomaan ja relatiiviseen l. ehdolliseen sotakieltotavaraan siitä riippuen, onko tavara vain yksinomaan tai pääasiallisesti vain yksinomaan käytettävissä sotilaallisiin tarkoituksiin vai onko se käytettävissä muihinkin tarkoituksiin; sitäpaitsi hyväksyttiin ns. vapaa lista, jossa mainittuja tavaroita ei lainkaan saa julistaa sotakieltotavaraksi. Mutta samalla jäi sodankävijäin valtaan yksipuolisilla selityksillä laajentaa sotakieltotavarain luetteloa. Yksimielisyyteen ei päästy m.m. siitä, onko kauppalaivojen muuttaminen sota-aluksiksi aavalla merellä sallittu. Puolueettomuudenvastaisesta avustamisesta (assistance hostile) omaksuttiin täsmällisiä säännöksiä: puolueeton alus menettää vain silloin puolueettoman luonteensa ja on kohdeltavissa kuten viholliskauppa-alus (direct unneutral service), kun se osallistuu suorastaan vihollisuuksiin, kun alus on vihollishallituksen alukseen asettaman asiamiehen käskyvallan tai valvonnan alaisena, kun vihollishallitus on rahdannut aluksen tai kun alusta silloin käytetään yksinomaan vihollisjoukkojen kuljettamiseen tai tietojen toimittamiseen vihollisen hyväksi (46 art.). Jos taas aluksen matka erityisesti tarkoittaa vihollisen sotavoimiin kuuluvien yksityisten henkilöiden tai tietojen kuljettamista vihollisen hyväksi tai alus sen omistajan, rahtaajan tai kapteenin tieten kuljettaa vihollisen joukkomuodostelmaa tai yhtä tai useampia henkilöitä, jotka matkan aikana välittömästi tukevat vihollisen sotatoimia, on kysymyksessä ns. lievempi puolueettomuudenvastainen avustaminen (indirect unneutral service), jolloin alusta voidaan kohdella samoin kuin puolueetonta alusta, joka on sotakieltotavaran kuljetuksen johdosta menetetyksi julistamisen alainen: lievempään puolueettomuudenvastaiseen avustamiseen osallistunut alus ja sen omistajan tavarat voidaan julistaa menetetyiksi.

[32] Vrt. *Björksten,* Kansainvälinen oikeus s. 371—372.

Lontoon selityskirjaa ei ratifioitu. Vaikka sen määräykset näin ollen eivät olleet sitovia, pidettiin niitä kuitenkin varteenotettavina,[33] ja m.m. Saksan priisiohjesääntö v:lta 1909 ja Ranskan »Instructions sur l'application du droit international en cas de guerre» v:ltä 1912 perustuivat olennaisesti Lontoon selityskirjaan.

6. Vuosina ennen ensimmäistä maailmansotaa puolueettomuusoikeus oli täten päässyt määrätyn kehitysvaiheen päähän. Voidaan sanoa, että maailmansodan alkaessa oli olemassa ainakin »suurin linjoin» yleisesti hyväksytty puolueettomuusoikeus, joka säännösteli puolueettomien valtojen ja sodankävijäin keskinäiset oikeudet ja velvollisuudet.[34] Kun ennen maailmansotaa oli täten päästy puolueettomuusoikeuden osittaiseen kodifiointiin, oli puolueettomien ja sodankävijäin sekä tulevien vastustajien intressien vastakohtaisuudessa aikaansaatu määrätty tasapaino.[35] Puolueettomuuden sisällys oli edellisinä vuosisatoina vastakohtaisten intressien kompromissin tuloksena suuresti vaihdellut. Puolueettomuudelle oli tosin aina ollut olennaista sotaan osallistumattomuus, mutta käsitys siitä, mitä menettelytapoja noudattaen tämä sotaan osallistumattomuus oli käytännössä toteutettava, mitä oikeuksia ja velvoituksia se asetti puolueettomille ja sodankävijöille, oli lukuisia kertoja muuttunut.[36] Eikä sekään puolueettomuusoikeuden vaihe, josta nyt on kysymys, ole muuta kuin edellä viitatun historiallis-poliittisen kehityksen yksi vaihe: ennen maailmansotaa määrättyihin sääntöihin kiteytynyt ns. klassillinen puolueettomuus on sekin pohjimmiltaan kompromissien tulos, eikä tämänkään puolueettomuusoikeuden sisällystä niinollen voida ehdottomalla varmuudella ajatustietä johtaa joistakin yleisistä periaatteista, vaikkakin nämä toisissa tapauksissa näyttävät olleen johtona sääntöjen muodostumiselle.

Ennen maailmansotaa tapahtuneelle puolueettomuusoikeuden kehitykselle oli luonteenomaista, että puolueettomien oikeudet saivat selvemmän ja täsmällisemmän tehostuksen.[37] Tätä »puolueettomuusystä-

---

[33] Vrt. *Vanselow* s. 262 ss.; *Oppenheim—Lauterpacht,* II s. 499 ss.

[34] Vrt. *Kunz* s. 211.

[35] Vrt. *Cohn* s. 80: »Det afgørende var her for Landkrigsrettens Vedkommende en Afvejelse af de neutrales og de krigsførendes stridende Interesser, for Søkrigens Vedkommende vaesentlig en Afvejelse af de formodede framtidige krigsførendes stridende Interesser.»

[36] Vrt. *J. Wrede* s. 29.

[37] Vrt. kuitenkin *Cohn,* s. 77, joka lausuu XIII yleissopimuksesta, että siinä tulevat olennaisesti esille vain sodankävijäin keskinäiset etuvastakohdat ja että se ottaa vain vähäisessä määrin huomioon puolueettomien toivomuksen saada jäädä sodan ulkopuolelle. — Tätä arvostelua on kuitenkin pidettävä liian jyrkkänä. On

vällistä» kehitystä olivat omiaan tukemaan monet seikat: valtion täysivaltaisuus-käsityksen voimistuminen, eräiden valtioiden perinnäinen puolueettomuusasenne,[38] pitkä rauhanaika, Englannin puolueettomuusystävällinen asenne sekä kansainvälisen kauppavaihdon vilkastuminen.[39] [40]

3. *Vuosien 1914—1918 maailmansodan aika.*

1. Puolueettomuusoikeuden kriisi muodostui vuosien 1914—1918 maailmansodan aikana iskusanaksi, eikä ole johtunut yksinomaan iskusanoille ominaisesta sitkeähenkisyydestä, että maailmansotaa seuranneina vuosina on jatkuvasti puhuttu puolueettomuusoikeuden kehitystä nyttemmin kohdanneesta takaiskusta.[41] Maailmansodan aikana tämä arvostelu perustui ennen kaikkea siihen, että sodassa, jota ennen näkemättömällä tehokkuudella käytiin lähes kaikkien maailman valtioiden kesken, harvalukuisten puolueettomien valtioiden oikeuksia ja niitä vastaavia sodankävijäin velvollisuuksia ei käytännössä otettu huomioon, ei varsinkaan, mikäli oli kysymys puolueettomien oikeuksista aavalla merellä. Jos ennen maailmansotaa vallinnutta puolueettomuusoikeuden kehitystä voidaan sanoa puolueettomuusystävälliseksi, niin maailmansodan kovassa todellisuudessa tämän kehityksen tulokset raukesivat, varsinkin mikäli oli kysymys merisotapuolueettomuudesta; maasotapuolueettomuusoikeuden säännökset, sellaisina kuin ne on kodifioitu vuoden 1907 Haagin toisen rauhankonferenssin V yleissopimukseen ja siihen liittyviin säännöksiin, sensijaan kestivät suurin piirtein tulikokeensa. Merisotapuolueettomuudesta kysymyksen ollen kehitys maailmansodassa

totta, että puolueettomuusoikeuden kehitys ottaa kokonaisuutena katsoen enemmän huomioon sodankävijäin etujen tyydyttämisen kuin puolueettomien etujen suojaamisen (näin m.m. *Jessup,* IV s. 27), mutta mitä erityisesti XIII yleissopimukseen tulee, ei se, tehostaessaan puolueettomien oikeuksia, ainakaan merkinnyt kehityksen yleisen kulun jatkumista tähän suuntaan.

[38] Vrt. *Politis,* s. 40, joka huomauttaa, tarkoittaen Yhdysvaltain osuutta puolueettomuusoikeuden kehityksessä, että puolueettomuussäännöstöllä sen lopullisessa muodossa on selvä amerikkalainen leima.

[39] *Politis,* s. 30, lausuu, että vaikkakaan historiallinen materialismi ei ole riittävä selitys puolueettomuuden kehitykselle, johon epäilemättä ovat vaikuttaneet muutkin tekijät kuten politiikka, uskonto ja kansallistunto, niin kuitenkin on taloudellisen elämän tekijöillä ollut siihen merkitsevä ja eräissä suhteissa ratkaiseva vaikutus. — *Jessup,* IV s. 22—23, korostaa vielä voimakkaammin taloudellisten tekijäin vaikutusta puolueettomuusoikeuden kehityksessä.

[40] Vrt. *Kunz* s. 211.

[41] Vrt. *Kunz* s. 303 ss.

johti askel askeleelta siihen, varsinkin sen jälkeen kun Yhdysvallat olivat yhtyneet sotaan, että puolueettomat maat näkivät oikeutensa supistuvan supistumistaan, ellei kokonaan raukeavan, kun taas sodankävijät puolin ja toisin ottivat itselleen yhä suurempia oikeuksia. Maailmansota, joka ulotti vaikutuksensa kaikkiin maailman kansoihin, ei enää ollut sellaista kulta-aikaa, jonka kuluessa puolueettomat maat olisivat saaneet, kuten joskus aikaisemmin, häiriintymättä sodan ulkopuolella harjoittaa tuottoisaa kaupankäyntiä siihen tapaan, joka sai Yhdysvaltain ulkoasiainministerin Jeffersonin v. 1822 venäläis-turkkilaisen sodan aikana lausumaan: »— — lat us milk the cow while the Russian holds her by the horns and the Turk by the tail».[42]

On kuitenkin tärkeätä todeta, ettei maailmansota lukemattomine ja järjestelmällisine puolueettomuudenloukkauksineen itse asiassa merkinnyt mitään periaatteellisesti ja oleellisesti uutta vaihetta puolueettomuusoikeuden historiassa.[43] Ympärysvaltain v. 1915 julistamalla ja v. 1917 tehostamalla Pohjanmeren sululla ja sitä vastaavalla keskusvaltain sukellusvenesodalla oli vastineensa jo viime vuosisadan alussa Napoleonin silloin toimeenpanemassa mannermaasaarrossa, jossa niinikään pyrittiin tehokkaan taloussodan avulla sivullisten valtojen oikeuksista välittämättä vastustajan puolustuskyvyn nujertamiseen. Mutta samoin kuin mannermaasulun toimenpiteet olivat tosiasiallisia, vain sen sodan kannalta merkityksellisiä toimenpiteitä, joilla ei ollut vaikutusta puolueettomuusoikeuden myöhempään kehitykseen, samoin erinäiset maailmansodan aikana omaksutut menettelytavat eivät sinänsä merkinneet puolueettomuusoikeuden muutosta. Pienten puolueettomien valtojen taholta ei jätetty lukuisissa eri tilaisuuksissa korostamatta sitä periaatetta, ettei oikeudenloukkauksilla ole uutta oikeutta luovaa vaikutusta. Eri asia on, että maailmansodassa oli sodankävijäin taholla havaittavissa selvä pyrkimys puolueettomuusoikeuden uudestimuodostamiseen, joka enemmän otti huomioon sodankävijäin etujen tyydyttämisen kuin puolueettomien oikeuksien suojaamisen.

Maailmansodassa, joka oli yhtä paljon taloussotaa kuin aseellista valtioiden välistä kamppailua, tuli selvästi ilmi puolueettomuusoikeuden suuri taloudellinen merkitys. Taloussodassa ei pyritty ainoastaan vastustajan kaupankäynnin estämiseen, vaan myös puolueettomien valtioiden kaupankäynnin säännöstelemiseen ja rajoittamiseen. Taloudelliset

[42] *Jessup*, IV s. 28.

[43] Vrt. *Jessup*, IV s. 63 ss. ja *Kunz* ss. 211—212, erityisesti s. 305, jossa hän korostaa, että on juridisesti kestämätöntä väittää maailmansodan oikeuden l o u k k a u k s i s t a syntyneen »uuden oikeuden».

tekijät olivat usein vaikuttamassa sodankävijäin eri menettelytapoihin, samoinkuin ne toisaalta olivat monessa tapauksessa vaikuttamassa puolueettomien valtojen suhtautumiseen. Mitä erikoisesti puolueettomiin valtioihin tulee, on maailmansodan ajalta todettavissa tapauksia, jolloin toinen tai molemmat sodankävijät »ostivat» puolueettomien valtioiden suostumuksen puolueettomuusoikeuksien rajoittamiseen toisaalta annetuilla taloudellisilla eduilla. Tässä mielessä pitää paikkansa *Jessupin* karakterisointi, että »maailmansodassa puolueettomat pohjoismaat, Espanja ja Sveitsi säilyttivät puolueettomuutensa osaksi rajoittamalla vastalauseensa puhuttuun ja kirjoitettuun sanaan, osaksi hieromalla taitavasti kauppaa kummankin puolen kanssa.»[44]

Mikään uusi, maailmansodassa syntynyt katsantokanta ei myöskään ollut se, että sodankävijät, vedoten kummaltakin puolen »taisteluun oikean asian puolesta», pyrkivät arvostelemaan puolueettomien valtioiden puolueettomuusoikeuden mukaista suhtautumista sodankävijöihin ottamalla huomioon, oliko siitä tosiasiallisesti maantieteellisistä tai muista seikoista johtuen enemmän etua tai vahinkoa toiselle tai toiselle sodankävijälle, tai että sodankävijät vaativat »historiallisessa sodassa» puolueettomien kannanottoa »oikean asian» puolesta puolueettomuusoikeuden puolueettomille asettamista velvoituksista huolimatta. Sama ilmiö on toistunut menneinäkin aikoina.

Maailmansodan aikaiselle tosiasialliselle kehitykselle oli siis luonteenomaista, että sodankävijäin taholta oleellisessa määrin rajoitettiin varsinkin avoimen meren ja rauhallisen kaupankäynnin vapautta. Mitä puolueettomiin valtioihin tulee, pyrkivät ne yleensä mahdollisuuksien mukaan ylläpitämään aluettansa koskevaa puolueettomuusoikeutta ennen maailmansotaa vakaantuneiden sääntöjen mukaan. Yleinen suuntaus puolueettomissa maissa näytti kuitenkin olevan, että entistä enemmän rajoitettiin sotaakäyvien valtioiden sota-alusten liikkumista puolueettomien valtioiden aluevesillä. Niinpä Alankomaat kielsivät v:n 1914 elokuussa annetussa puolueettomuusjulistuksessa sodankävijäin sota-aluksilta tulon Alankomaiden Euroopassa oleville aluevesille, jopa ns. viattoman kauttakulunkin; poikkeuksia säännöstä sallittiin vain merikelvottomuuden tai merihädän sattuessa. Ruotsi sulki v. 1916 osan aluevesistään kaikilta vierailta aluksilta, ja 29. XI. 1915 sekä 19. VII. 1916 annetuilla asetuksilla kiellettiin sodankävijäin sukellusveneiltä pääsy Ruotsin aluevesille, ellei ollut kysymyksessä merikelvottomuus tai merihätä. Myös Norja kielsi sukellusveneiden pääsyn aluevesille (13. X.

[44] *Jessup*, IV s. 7.

1916), mutta ei sitävastoin Tanska. Espanja kielsi asetuksella 27. VII. 1916 pääsyn Espanjan aluevesille ja satamiin kaikilta sodankävijäin sukellusveneiltä, olivat ne kauppa- tai sota-aluksia; kiellosta ei ollut säädetty poikkeusta merihädän varalle.

Edellä mainittu kysymys sukellusveneiden kohtelusta puolueettoman vallan aluevesillä kuului niihin uusiin puolueettomuuskysymyksiin, jotka vuosien 1914—1918 sodan aikana ilmenivät. Muita tällaisia kysymyksiä, joita maailmansodan alkuun mennessä vakaantunut puolueettomuusoikeus ja erikoisesti Haagin sopimukset ja Lontoon selityskirja eivät olleet edellyttäneet tai joiden suhteen ei ollut yksimielisyyttä saatu aikaan, olivat m.m. kysymys aseistettujen kauppalaivojen kohtelusta aavalla merellä ja puolueettoman vallan alueella,[45] radion käyttöä koskevat erikoiskysymykset [46] sekä erityisesti kysymys sodankävijäin sotilaallisten ilma-alusten oikeudesta lentää puolueettoman vallan alueen yläpuolella. Mitä viimeksimainittuun kysymykseen tulee, kielsivät puolueettomat valtiot yleisesti heti sodan alussa sodankävijäin ilma-aluksilta lennon puolueettomien valtioiden maa- ja vesialueiden yli; voidaan sanoa, että maailmansodan aikainen käytäntö johti siihen tavan vahvistamaan sääntöön, että puolueettomilla valtioilla on ainakin oikeus kieltää lento alueittensa yli.[47]

2. Käsitys siitä, mitä sodalla on ymmärrettävä, oli maailmansodan aikana määrätyn kehityksen alainen; tällä käsityksellä on merkitystä myös puolueettomille valloille, varsinkin mikäli on kysymys niiden taloudellisista suhteista ulkovaltoihin.

Aikaisemmin sota käsitettiin sotaakäyvien valtioiden koko väestöjen väliseksi kamppailuksi.[48] Sotaa käytiin hävityssotana »kansa kansaa vastaan»; yksityisten henkilöiden henki sen enempää kuin heidän omaisuutensa ei nauttinut erityistä oikeudellista suojaa. Vähitellen alkoi kuitenkin — kristinuskon aatteet olivat tässä myötävaikuttavana tekijänä [49] — vakaantua käsitys sotavoimiin kuuluvien henkilöiden ja muun väestön välisestä erosta. Vanha käsitys sodasta jäi kuitenkin perustaksi englantilais-amerikkalaiselle sota-käsitykselle. Euroopan mantereella ja Etelä-Amerikassa tuli sensijaan 19. vuosisadalla vallitsevaksi Rousseaun ensimmäisenä edustama katsantotapa, että sota on taistelua vain »valtio

[45] Vrt. s. 228 ss.

[46] Vrt. s. 249 ss.

[47] Vrt. s. 157 ss.

[48] Vrt. *Oppenheim—Lauterpacht,* II s 175; *Kunz* s. 2; *Vanselow* s. 291; *Castrén,* I s. 6—7.

[49] *Kunz* s. 2.

valtiota vastaan». Maailmansodassa Englanti ja myös Yhdysvallat sovelsivat perinnäistä käsityskantaansa. Tämä ei tietenkään merkinnyt sitä, että nekään enää olisivat hyväksyneet väkivaltaisuuksia rauhallista siviiliväestöä vastaan; sotakäsityksien välinen eroavaisuus tuli käytännössä ilmi erittäinkin taloussodan alalla.[50] Kun englantilais-amerikkalaisen käsityksen mukaan sodan tarkoituksena on vihollisen kaupan tuhoaminen ja kansallisen elämän lamauttaminen, kuuluu sodan tarkoitusperiin näin ollen kaikkien suhteiden katkaiseminen vastustajan siviiliväestöön, jonka yksityisiä jäseniä on pidettävä vihollisina. On selvää, että tämä käsityskanta ei ollut vaikuttamatta puolueettomien mahdollisuuksiin rauhalliseen kaupankäyntiin perinnäisessä mielessä. Maailmansodan aikaisessa taloussodassa englantilais-amerikkalainen käsitys tuli vallitsevaksi puolueettomien valtojen vastustuksesta huolimatta.[51]

3. Maailmansota merkitsi puolueettomuusoikeuden kriisiä sikäli, että siinä lukuisissa tapauksissa puolueettomuussäännöt sodankävijäin suhtautumisen vuoksi jäivät kuolleeksi kirjaimeksi. Mutta toisellakin tavalla maailmansota antoi aiheen puhua puolueettomuuden kriisistä. Varsinkin niiden taholla, jotka osallistuivat sotaan, ja nämä valtiot olivat ylivoimaisena enemmistönä, heräsi kysymys, onko puolueettomuus klassillisessa muodossaan, jonka sisällyksen yhtenä pääkohtana näytti olevan taata puolueettomille valtioille häiriintymätön mahdollisuus tuottoisaan kaupankäyntiin sotakonjunktuurien vallitessa, enää mahdollinen; heräsi kysymys puolueettomuusaseman moraalisesta oikeutuksesta. Ei puutu arvosteluja, joiden mukaan puolueettomuussäännöt, sellaisina kuin ne vahvistettiin Haagin toisessa rauhankonferenssissa v. 1907, olivat tulos eri valtioita vallitsevan ahdasmielisen egoismin kompromissista. Näiden arvostelujen mukaan oli aikaansaatava puolueettomuuskäsitteen jalostuminen. Puolueettomuus siis periaatteessa hyväksyttiin, mutta katsottiin, että sen sisällys oli saatettava muutosten alaiseksi.

[50] *Menzel*, Z.ö.R. 1940 s. 161 huomauttaa, että mannermaisessa ja englantilais-amerikkalaisessa sotakäsityksessä ei ole ainoastaan kysymys erosta kansallisessa oikeudellisessa ajattelussa vaan enemmästä: englantilainen käsityskanta on suurelle merivallalle tyypillinen sotakäsitys, kun taas mannermaat ovat lähteneet maasodan tarpeista. Kysymys ei ole vain teoreettisesta käsitemäärittelystä, vaan eri käsityksien ero on merkityksellinen tärkeissä yksityistapauksissa.

[51] *Kunz*, s. 4, huomauttaa, että voidaan kylläkin puhua englantilais-amerikkalaisen sotakäsityksen voitosta maailmansodassa mutta ei, mikäli on kysymys käsityksen omaksumisesta yleiseen kansainväliseen oikeuteen. *Vanselow*, s. 292, korostaa niinikään, ettei voida väittää jommankumman käsityskannan, mannermaisen tai englantilais-amerikkalaisen, tulleen hyväksytyksi yleisenä kansainvälisenä oikeuskäsityksenä.

Niinpä *Jessup* lausuu, että se horjuva asema, johon puolueettomuus on joutunut, johtuu siitä, että se on yksipuolisesti perustunut puolueettomien valtioiden kaupan suojeluun, sekä että kumpienkin, sekä puolueettomien että sodankävijäin tekemien erehdysten johdosta on jouduttu tilanteeseen, että kaupalliset kilpailijat ovat päässeet johtamaan puolueettomuuden harhateille. Jessup lisää, että puolueettomuuspolitiikan ensimmäisenä tehtävänä on sodan välttäminen, sekä että tätä päämäärää ei voida saavuttaa, jos puolueettomuus käsitetään yksinomaan taloudellisen menestyksen aikakaudeksi.[52]

4. *Maailmansodan jälkikausi.*

1. Vuoteen 1914 saakka voimassa olleen kansainvälisen oikeuden mukaan ei sota, ei edes hyökkäyssota ollut oikeudellisesti arvostellen tuomittava rikos. Sota oli kansainvälisen politiikan sallittu välikappale. Kansainvälinen oikeus tyytyi sodan puhjettua vain säännöstelemään sodankävijäin ja sodan ulkopuolelle jääneiden valtioiden oikeudet ja velvollisuudet. Nämä oikeudet ja velvollisuudet eivät millään tavoin riippuneet siitä, sovellettiinko niitä hyökkääjään tai hyökkäyksen uhriin. Sodan lopputulos, jonka määräsi aseonni, oli kiistaton sikäli, etteivät muut valtiot voineet sen johdosta tehdä oikeudellisia väitteitä.[53] Puolueettomien valtojen kannalta sota oli oikeudellisesti »res inter alios acta». Puolueettomuus ei pohjimmaltaan ollut muuta kuin teknillinen probleemi, kysymys siitä, miten sotaa käyvien valtojen ja puolueettomien valtioiden väliset suhteet on järjestettävä.

Maailmansodan aikana käytiin voimakasta kampanjaa sodan kvalifioinnin puolesta. Hyökkäyssota leimattiin rikokseksi kansainvälistä oikeusyhteisöä vastaan, ja tältä pohjalta lähtien vaadittiin, ettei yhdenkään valtion ollut jäätävä välinpitämättömäksi sodan päämäärästä, joka oli hyökkääjän kukistaminen. Sodan kvalifioinnista johtui sodan ulkopuolelle jääneiden valtioiden kvalifiointi: puolueettomuus oli sallittu vain, mikäli kysymyksessä ei ollut hyökkäyssota.[54]

2. Tämä katsantotapa, joka sodan päättymisen yhteydessä sai ilmauksensa Kansainliiton peruskirjan säännöksissä, merkitsi puolueettomuuden ideologista kriisiä.[55] Kysymys ei enää ollut puolueettomuusoikeuden yksittäisten säännösten tarkoituksenmukaisuudesta, puolueet-

[52] *Jessup*, IV ss. 208, 212—213.
[53] Vrt. *Heald* s. 136.
[54] Vrt. *Cohn* ss. 253—254.
[55] Vrt. *Kunz* s. 305.

tomuusoikeuden yksittäisten säännösten täydentämisestä ja tarkistamisesta, vaan koko puolueettomuusoikeuden olemassaolosta. Vanha ero oikeudenmukaisen ja epäoikeudenmukaisen sodan (bellum justum et injustum) välillä oli saanut uuden sisällyksen, ja vastaavasti oli syntynyt kysymys siitä, missä tapauksissa puolueettomuus vielä oli mahdollinen. Uusi oikeusjärjestys, Kansainliiton oikeusjärjestys, joka pyrki yleismaailmallisuuteen ja jonka perustehtäväksi oli tarkoitettu rauhan säilyttäminen kansainvälisen yhteisvastuun avulla, julisti hyökkäyssodan käytännöllisesti katsoen joka tapauksessa kansainväliseksi rikokseksi ja velvoitti lisäksi liiton jäsenet positiiviseen toimintaan hyökkäyksen torjumiseksi. Kansainliiton oikeusjärjestystä rikkonutta valtiota vastaan kohdistuvina sanktioina eli pakotteina tulivat kysymykseen toimenpiteet niinhyvin hyökkäyksen alaisen valtion tukemiseksi kuin hyökkääjän suoranaiseksi torjumiseksi. Kun tällaista yhteistoimintaa hyökkääjää vastaan ei käsitetty sodaksi, ei edes siinäkään tapauksessa, että siihen sisältyisi aseellisten voimakeinojen käyttö, vaan yhteisyritykseksi (action commune), jonka liiton jäsenet olivat liittoon yhtyessään etukäteen hyväksyneet senkin tapauksen varalta, että se kohdistuisi heitä itseään vastaan, oli yleisten puolueettomuusperiaatteiden sitova voima näin ollen, mitä liittoon tulee, varsin laajalti julistettu tehottomaksi ja sen sijalle asetettu jäsenten solidarisuudesta johtuva yhteistoiminta, joka tarkoittaa hyökkäyksen torjumista ja loukkaajan vaarattomaksi saattamista.[56] Oli tosin ilmeistä, että vieläkin voi olla tapauksia, jolloin Kansainliiton jäsen, toimien täysin peruskirjan mukaisesti, voi jäädä sodan ulkopuolelle, koska peruskirja ei kieltänyt kaikkia sotia, mutta joka tapauksessa maailmansodan jälkiaikojen »henki», sellaisena kuin se ilmeni eräissä sopimusehdotuksissa ja arvovaltaisissa lausunnoissa, tuomitsi puolueettomuusajatuksen uuden ajan ajattelutapaan soveltumattomana; katsottiin, ettei klassilliselle puolueettomuudelle enää ollut sijaa. Kaikesta tästä johtui, että mielenkiinto puolueettomuusoikeutta kohtaan oikeusteknillisenä probleemina oli maailmansotaa seuranneina vuosina suhteellisen vähäinen; tämä ilmeni myös tieteellisessä kirjallisuudessa. — Vähitellen alkoi kuitenkin myös päästä vaikuttamaan näkemystapa, joka suhtautui kriitillisemmin Kansainliiton oikeusjärjestykseen; huomattiin, että Kansainliiton peruskirja ei ollutkaan luonut yleispätevää vaan ainoastaan partikularista, vain liiton jäsenten kesken voimassa olevaa oikeutta, että peruskirja ei kieltänyt kaikkia sotia eikä muutenkaan ollut vailla aukkoja, ja ennen kaikkea havaittiin, että uuden

[56] Näin *Erich*, Kansainliiton oikeusjärjestys s. 133.

oikeusjärjestyksen ensimmäinen edellytys olisi, että sitä valtiokäytännössä sovellettaisiin. Kuvaavaa näin syntyneen tilanteen sekavuudelle oli, että kun toisaalta katsottiin, että Pariisissa 27. 8. 1928 allekirjoitettu Briand—Kelloggin sopimus, joka koskee sodan hylkäämistä, yhdessä Kansainliitto-sopimuksen kanssa oli lopullisesti lakkauttanut puolueettomuus-järjestelmän,[57] toisaalta taas lähdettiin siitä, ettei Briand—Kelloggin sopimus ollut sinänsä vaikuttanut lainkaan puolueettomuusoikeuteen.[58] [59]

Nykyään, jolloin Kansainliitto sen jäsenten suhtautumisen vuoksi tähän kansainväliseen järjestelmään on ratkaisevasti menettänyt merkityksensä sodan ja rauhan kannalta, saattaa entistä paremmalla syyllä esittää kysymyksen, oliko Kansainliiton oikeusjärjestys suhteellisen ylimalkaisine sääntöineen lainkaan tarkoitettu kokonaisuudessaan korvaamaan sota- ja puolueettomuusoikeutta, jotka moninaisine, historiallisen kehityksen tuloksena olevine säännöksineen käsittävät laajan oikeusjärjestelmän.[60] Joka tapauksessa on todettava, että valtiokäytäntö [61]

---

[57] Vrt. esim. *Politis* s. 23. Briand—Kellogg-sopimuksen suhdetta puolueettomuuskysymykseen yleensä tarkastelee eri näkökannoilta m.m. *Cohn* s. 144 ss.

[58] *Lauterpacht—Oppenheim,* II s. 518; vrt. myös *Björksten,* Kansainvälinen oikeus s. 397 ja *Castrén,* II s. 14. Eräillä tahoilla on katsottu, ettei Briand—Kelloggin sopimuksella vain poliittisena ohjelmajulistuksena ollut mitään oikeudellista merkitystä, näin m.m. *Bilfinger,* Zeitschrift für Ausländisches Oeffentliches Recht 1929 I. 1 s. 72; vrt. myös *Wolgast,* Völkerrecht § 413 (s. 899).

[59] Pohjimmaltaan Briand—Kelloggin sopimusta lienee pidettävä ranskalaisena yrityksenä kytkeä Yhdysvalloissa syntynyt ns. »outlawry of war»-suuntaus Kansainliiton järjestelmään. Mainittu liike perustui sodan tuomitsemiseen ja puolueettomuuden kumoamiseen; se oli syntynyt vastavaikutuksena Yhdysvaltain Kansainliiton ulkopuolelle jäämisen laajoissa piireissä aiheuttamasta tyytymättömyydestä.

[60] Kysymykseen vastaa kieltävästi *Cohn* (s. 104 ss.), joka huomauttaa, että vallat eivät suinkaan olleet tarkoittaneet sellaista koko oikeusalan uudestijärjestelyä, vaan käsittivät peruskirjan 16 artiklan (pakoteartiklan) vain uudeksi askeleeksi eteenpäin, joka oikeudellisesti oli muokattava soveltumaan vallitsevaan oikeusjärjestelmään.

[61] M.m. lukuisat maailmansodan jälkeen tehdyt s o p i m u k s e t joko koskevat suorastaan puolueettomuutta tai edellyttävät puolueettomuuden mahdolliseksi. Suoranaisesti puolueettomuutta koskevista sopimuksista ovat mainittavat m.m. Ranskan, Puolan ja pikku ententen valtojen väliset »traités de neutralité» ja Neuvostoliiton eri naapureittensa kanssa tekemät poliittiset sopimukset. Myös yleissopimuksissa on puolueettomuutta koskeva varaumasäännös hyvin tavallinen. — Vrt. *Cohnin* esitys ss. 106—111. Sopimuksia, jotka edellyttävät puolueettomuutta, luettelee m.m. *Kunz* s. 312—315.

Kansainvälisistä sopimuksista, joihin S u o m i on osallistunut ja joissa nimenomaan edellytetään puolueettomuus mahdolliseksi, mainittakoon esimerkkeinä Ahvenanmaan saarten linnoittamattomuutta ja neutralisoimista koskeva, 20. 10. 1921 tehty sopimus, Suomen sekä Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistyneen kuningas-

maailmansodan jälkeen on jatkuvasti lähtenyt siitä edellytyksestä, että puolueettomuusasenne on mahdollinen. Tätä kantaa saatettiin jo alusta alkaen perustella viittaamalla Kansainliiton oikeusjärjestelmän »aukkoihin», joiden johdosta tosiasiallinen, jopa »laillinenkin» sota saattoi syntyä liiton jäsenten välillä aiheuttamatta toimenpiteitä liiton taholta ja jättäen tämän vuoksi liiton jäsenten harkintavaltaan päättää, missä laajuudessa perinnäisiä puolueettomuusmääräyksiä oli sovellettava niiden ja sodankävijäin välisissä suhteissa.[62] Myöhemmin, Kansainliiton oikeusjärjestyksen tosiasiallisesti aste asteelta heikontuessa, käsitys puolueettomuuden mahdollisuudesta yleistyi, niin että 1930-luvun loppupuoliskolla jo voidaan puhua todellisesta puolueettomuuden renessanssista.

5. *Piirteitä viimeaikaisista aatevirtauksista ja valtionsisäisestä lainsäädännöstä.*

Edellä on todettu maailmansodan jälkeen esitetyn mielipiteitä, joiden mukaan puolueettomuusoikeus olisi oikeussäännöstönä aikansa elänyt ja jo tosiasiallisesti kuollut. Merkityksellisemmiksi puolueettomuusoikeuden kehityksen kannalta jäävät ehkä kuitenkin ne käsityskannat, jotka eivät väitä puolueettomuusoikeuden tulleen kokonaan syrjäytetyksi, mutta katsovat tämän oikeusalan sisällyksessä maailmansodan aikana ja sen jälkeen tapahtuneen määrätyn kehityksen.[63] Uudet aatevirtaukset ovat osittain saaneet ilmauksensa valtionsisäisessä puolueettomuuslainsäädännössä.

---

kunnan välillä alkoholipitoisten juomien laittoman Suomeen tuomisen ehkäisemiseksi Lontoossa 13. 10. 1933 tehty sopimus (1 art:n 2. kohta: »Tämän artiklan 1) kohdan b) alikohdan määräyksien ei ole millään tavoin katsottava ratkaisevan kysymystä sodankäyntiä tai puolueettomuutta koskevien oikeuksien käyttämisestä sodan aikana») sekä Suomen ja Neuvostoliiton välillä 21. 1. 1932 hyökkäämättömyydestä ja riitojen rauhanomaisesta ratkaisusta tehty sopimus (2 art., vrt. 4 art.); vrt. myös Suomen ja Viron välillä 14. 1. 1938 tehdyn valtionjäänsärkijäin yhteistoimintasopimuksen 6. kohta (»Toisen sopimuspuolen jäänsärkijää ei saa käyttää sotilaallisiin tarkoituksiin eikä sodan uhkaamilla alueilla. — — —»)

[62] Vrt. *Fenwick*, International law s. 533—534.

[63] Kuvaavaa puolueettomuuskysymyksestä varsinkin amerikkalaisessa tieteisopissa 1930-luvun alussa vallinneelle erimielisyydelle on, että — *Fenwickin* mukaan — eri mielipiteet voitiin jakaa 4:ään seuraavaan pääryhmään: 1. toiset pitävät puolueettomuutta epäloogillisena ja katsovat puolueettomuusoikeuden uudistuksen turhaksi, koska uudet säännöt kuitenkin jäisivät syrjään seuraavassa sodassa, kuten oli käynyt maailmansodassa (tällä kannalla m.m. *Fenwick* itse, *Whitton*, *Eagleton* y.m.); 2. toiset taas suhtautuvat yhtä skeptillisesti suurten sodankävijäin haluun kunnioittaa puolueettomien oikeuksia, paitsi mikäli tarkoituksenmukaisuussyyt tätä

1. Yhdysvaltain puolueettomuuslainsäädäntö.

Amerikassa on saanut suuren merkityksen ns. kvalifioidun puolueettomuuden teoria. Tämä teoria, jota on kehittänyt varsinkin *John B. Whitton,*[64] lähtee sodan syrjimisen periaatteesta hylkäämättä kuitenkaan puolueettomuutta kokonaisuudessaan. Kun puolueettomuus sisältää sekä oikeuksia ja velvollisuuksia, voi puolueeton valtio olla yhteistoiminnassa sanktioita soveltavien maiden kanssa luopumalla oikeuksistaan, joista tärkein on puolueettoman valtion oikeus kaupankäyntiin sotaa käyvien maiden kanssa.[65] Itse asiassa Yhdysvallat olivat soveltaneet tätä teoriaa jo ennen v:n 1935 puolueettomuuslakia, josta tulee myöhemmin puhe, ehkäisemällä sotatarvikkeiden viennin kumpaankin sotaa käyvään maahan.[66] Tämän teorian ydin on siinä, että katsotaan puolueettoman vallan voivan tehokkaasti vaikuttaa sodan vastustamiseen ehkäisemällä kansalaistensa taloudellisesti hyötymästä sodasta; sen lisäksi puolueettomien valtioiden »kansalliset sanktiot» myötävaikuttavat kansainvälisten sanktioiden tehostamiseen.

Yritys kombinoida puolueettomuus ja määrätty myötävaikutus sanktioihin sai ilmauksensa Yhdysvaltain puolueettomuuslaissa 31 pltä elokuuta 1935.[67] Lain tärkeimmät kohdat sisältyvät sen ensimmäiseen osastoon, jonka mukaan presidentin asiana on tiedoittaa sodan olemassaolo, minkä jälkeen on kiellettyä viemästä maasta aseita, ammuksia ja sotatarvikkeita (implements of war) sotaa käyvien valtioiden satamiin tai puolueettoman vallan satamaan uudelleenlastattavaksi sotaa käyvään valtioon viemistä varten tai sotaa käyvän valtion hyväksi tulemista var-

---

vaativat, ja pitävät parhaimpana keinona puolueettomuuden ylläpitämiselle puolueettomien valtojen ja sodankävijäin kesken sodan alkaessa tehtäviä erikoissopimuksia (näin m.m. *Ch. Warren);* 3. eräät katsovat, etteivät maailmansodan aikaiset puolueettomuuden loukkaukset ole riittävä aihe koko puolueettomuuden hylkäämiseen; ainoa keino oikeuden ja järjestyksen turvaamiseksi heidän mielestään on noudattaa ankaraa puolueettomuutta tämän käsitteen klassillisessa merkityksessä (näin m.m. *Jessup* ja *Borchard);* 4. neljäs ryhmä pitää mahdollisena puolueettomuusoikeuden uudestikodifiointia ottaen huomioon seuraavan sodan todennäköiset olosuhteet.

[64] *Whitton,* Rec. Cours 1927 II s. 453 ss. — *Cohn* (s. 169 ss.) korostaa, että Whittonin esitykset perustuvat monessa suhteessa samoille periaatteille kuin eräät Tanskassa jo v. 1924 kiteytyneet ehdotukset.

[65] *Jessup* laati Lontoossa v. 1935 pidettyä turvallisuuskonferenssia varten yleiskatsauksen niistä toimenpiteistä, joihin Yhdysvallat puolueettomuudestaan luopumatta voi ryhtyä Yhdysvaltain asenteen sovittamiseksi sanktiojärjestelmään.

[66] Näin tapahtui esim. Paraguayn ja Bolivian välisen sodan aikana v. 1934.

[67] Lain teksti »Public Resolution N:o 67 74th Congress».

ten. Sodan kestäessä presidentti v o i ulottaa aseiden vientikiellon koskemaan myös valtioita, jotka myöhemmin ovat liittyneet sotaan. Presidentin tehtävänä on asetuksella nimetä aseet, ampumatarvikkeet ja sotatarvikkeet, joiden vienti on lailla kielletty.[68]

Jos Whittonin kvalifioitu puolueettomuus luonnehditaan »sanktioystävälliseksi», voidaan v:n 1935 laista sanoa, että se oli samalla sekä »sanktioystävällinen» että »puolueettomuusystävällinen»[69] ja kuvasti sellaisena uskollisesti Yhdysvaltain yleistä mielipidettä, joka oli jakaantunut kahteen pääleiriin. Sanktioystävällisestä suuntauksesta on ennen kaikkea osoituksena edellämainittu säännös, joka ei ehdottomasti velvoita presidenttiä ulottamaan aseiden vientikieltoa koskemaan sotaan myöhemmin liittyneitä valtioita. Puolueettomuusystävällisiksi taas on merkittävä ne v:n 1935 lain säännökset, joiden tarkoituksena oli eristää Yhdysvallat sodasta silläkin uhalla, että Yhdysvaltain siten oli luovuttava vanhoista periaatteistaan, jotka koskivat aavan meren vapautta.[70] — Puolueettomuusoikeuden kehityksen kannalta on vielä huomattava, että laki merkitsi amerikkalaisen puolueettomuuskäsitteen muuttumista

[68] 31. 8. 1935 annetun lain muista säännöksistä mainittakoon: amerikkalaisten alusten käyttö sen jälkeen, kuin presidentti on antanut sotaa koskevan tiedoituksen, aseiden, ampuma- ja sotatarpeiden kuljetukseen sotaa käyvän vallan satamaan tai puolueettomaan satamaan uudelleenlastausta varten sotaa käyvän valtion satamaan kuljetettaviksi on kielletty; presidentillä on valta kieltää amerikkalaisia tai ulkomaalaisia aluksia lähtemästä Yhdysvaltain satamista, jos hänellä on syytä olettaa, että alus vie miehistöä, polttoaineita, aseita, ampuma- ja sotatarvikkeita tai muita tarvikkeita sotaa käyvän vallan sota-, saatto- tai apualukselle; presidentti voi kieltää vieraiden sukellusveneiden pääsyn Yhdysvaltain satamiin tai aluevesille; vielä hänelle on annettu valta kieltää Yhdysvaltain kansalaisia matkustamasta sotaa käyvien valtioiden alueilla; matkustajat voivat tehdä sen omalla vastuullaan.

[69] Lain henkisenä isänä voidaan pitää *Ch. Warrenia*, joka v. 1934 julkaisemassaan kirjoituksessaan »The Troubles of a Neutral» (»Foreign Affairs» n:o 8/1934) teki joukon ehdotuksia, joiden tarkoituksena oli maailmansodasta saatuja kokemuksia hyväksi käyttäen tehdä Yhdysvaltain puolueettomuusasema sellaiseksi, että Yhdysvaltain oli mahdollista pysytellä erillään toisten valtioiden välisistä sodista ja ettei Yhdysvaltoja voitaisi vetää mukaan sotaan.

[70] Yhdysvaltain kanta aavan meren vapauteen tuli ilmi presidentti Rooseveltin Abessinian ja Italian välisen sodan puhjettua 2. 10. 1935 pitämässä puheessa, joka oikeastaan sisältää lisäyksen v:n 1935 puolueettomuuslakiin. Tässä puheessaan presidentti selitti, että Yhdysvaltain kansalaiset, jotka vapaaehtoisesti antautuivat minkälaisiin liiketoimiin hyvänsä (»transactions of any character») sodankävijäin kanssa, tekevät sen omalla vastuullaan (ilman että he siis saattoivat odottaa Yhdysvaltain hallituksen suojaa). Vrt. *Cohn* s. 182 ss.

sikäli, että se laajensi yksityisten henkilöiden puolueettomuusvelvollisuuksien piiriä.[71]

Vuoden 1935 puolueettomuuslain voimassaoloaika pidennettiin Yhdysvaltain presidentin 29. 2. 1936 vahvistamalla uudella lailla 1 p:ään toukokuuta 1937. Samalla v:n 1936 laki sisälsi eräitä uusia puolueettomuusmääräyksiä. Sotaa käyvien maiden valtionobligatioiden osto ja myynti kiellettiin. Laki sisälsi sen amerikkalaisten valtioiden hyväksi tulevan uuden varauman, ettei lakia ollut sovellettava Amerikan tasavaltoihin, jotka ovat sodassa ei-amerikkalaisen valtion kanssa, elleivät k.o. tasavallat olleet yhteistoiminnassa ulko-eurooppalaisten valtioiden kanssa. Aseiden vientikielto määrättiin koskemaan kaikkia valtioita, siis niitäkin, jotka sodan myöhäisemmässä vaiheessa joutuivat siihen mukaan.[72] V:n 1935 lakiin verraten v:n 1936 laki merkitsi isolationistisen suuntauksen voitolle pääsyä Yhdysvaltain puolueettomuuspolitiikassa.

Yhdysvaltain puolueettomuuslainsäädäntö joutui uudestimuodostelun alaiseksi jo 1 pnä toukokuuta 1937 annetussa laissa. Uusi laki sisälsi vähäisiä muutoksia aikaisempaan lainsäädäntöön, minkä lisäksi siihen tuli eräitä uusia määräyksiä. Uudistuksista oli huomattavin »cash and carry»-periaatteen omaksuminen. Presidentillä on valta kieltää kuljettamasta aseita ja sotatarvikkeita amerikkalaisilla aluksilla sotaa käyvään valtioon, valtioon, jossa vallitsee sisällissota, tai puolueettomaan valtioon edelleenkuljettamista varten sellaiseen valtioon; tämän lisäksi presidentillä on valta kieltää minkä hyvänsä tavaran vienti sotaa käyvään maahan, valtioon, jossa vallitsee sisällissota, tai puolueettomaan

---

[71] Tässä suhteessa laki lähti johdonmukaisesti englantilais-amerikkalaisesta sodan käsitteestä (vrt. esitystä s. 22 ss.). Jos sota käsitetään valtioiden eikä kansojen väliseksi taisteluksi, on helposti perusteltavissa, ettei aseidenvientikielto koske yksityisiä puolueettoman valtion kansalaisia, vaan ainoastaan puolueetonta valtiota. Mutta jos sota käsitetään kansojen väliseksi kamppailuksi, kuten englantilais-amerikkalainen teoria yleisesti sodan käsittää, on tämän sota-käsityksen luonnollinen seuraamus, että puolueettomuudenkin katsotaan koskevan kansoja eikä vain valtioita. Vrt. *J. Wrede* s. 91 ja *Kunz* s. 2 ss.

[72] Kongressille 3. 1. 1936 jätetty esitys sisälsi pari muuta tärkeätä uudistusehdotusta, joita ei kuitenkaan hyväksytty. Presidentille oli ehdotettu annettavaksi valtuutus kieltää raaka-aineiden ja sodankäynnille tärkeiden teollisuustuotteiden vienti, mikäli sen määrä ylittää keskimääräisen rauhanajan viennin määrän. Vientikieltoja määrättäessä ehdotettiin noudatettavaksi pariteettista kohtelua, ellei presidentti kongressin suostumuksella toisin määrää, ja tasapuolisen kohtelun tuli koskea myös sodankävijöille myönnettäviä luottoja.

Nämä hyväksymättä jääneet muutosehdotukset olivat periaatteelliselta kannalta tärkeitä sikäli, että ne olisivat merkinneet puolueettomuuden ulottamista sotilaallisten alojen piirin ulkopuolelle myös taloudellisella alalla.

valtioon edelleenkuljettamista varten sellaiseen valtioon, ennenkuin kaikki tavaroita koskevat oikeudet tai edut ovat siirtyneet vieraan maan hallitukselle, juridiselle henkilölle tai kansalaiselle. Poikkeuksia voidaan tehdä tavaroiden suhteen, jotka kuljetetaan Yhdysvaltoihin rajoittuvia järviä, jokia tai sisävesistöjä pitkin tai jotka maantietä kuljetetaan Yhdysvaltain naapurimaihin.[73]

V:n 1937 lain muista säännöksistä mainittakoon seuraavat:

Aseidenvientikieltoa, joka sotaa käyviin valtioihin nähden oli ehdoton, määrättiin sovellettavaksi nyt myös valtioon, jossa vallitsee sisällissota, mikäli sisällissota on saanut sellaisen laajuuden ja sitä käydään sellaisissa olosuhteissa, että aseiden vienti saattaisi Yhdysvaltain rauhan vaaraan. Kiellon antaminen kysymyksen ollessa sisällissodasta riippuu kuitenkin presidentin harkinnasta. — Amerikkalaisia aluksia, jotka liikennöivät sotaa käyviin maihin tai maihin, joissa vallitsee sisällissota, kiellettiin olemasta aseistettuja. Yhdysvaltain kansalaisia kiellettiin matkustamasta sotaa käyvän valtion tai sellaisen valtion aluksilla, jossa vallitsee sisällissota. — Presidentille jo aikaisemmin kuulunut oikeus kieltää sukellusveneitä tulemasta Yhdysvaltain satamiin tai aluevesille laajennettiin koskemaan myös aseistettuja kauppa-aluksia.

Keskustelu puolueettomuuslainsäädännöstä virisi Yhdysvalloissa jälleen v:n 1939 alussa; konkreettisena aiheena tähän oli, että v:n 1937 lain »cash and carry»-säännöksien voimassaoloaika päättyi v:n 1939 huhtikuun lopussa. Yhdysvaltain hallitus pyrki aseiden vientikiellon kumoamiseen tarjoten vastikkeeksi »cash and carry»-säännösten pysyväistämistä. Edustajahuoneen tehtyä annettuun esitykseen lukuisia muutoksia senaatin ulkoasiainvaliokunta siirsi 11. 7. kysymyksen käsittelyn kongressin seuraavaan, joulukuussa 1939 alkavaan istuntokauteen. Suursodan puhjetessa oli Yhdysvalloissa siis voimassa vain pysyvä osa vuoden 1937 puolueettomuuslakia mutta eivät »cash and carry»-säännökset. Antamalla 5. 9. 1939 kaksi eri puolueettomuusjulistusta — kolmen tunnin väliajoin — presidentti Roosevelt teki eron »vanhan» ja »uuden» puolueettomuuden välillä. Ensimmäisessä julistuksessa Yhdysvallat julistettiin puolueettomaksi valtioksi kansainvälisen oikeuden sääntöjen ja Yhdysvaltain perinnäisen politiikan mukaan. Toisella julistuksella

[73] »Cash and carry»-määräystä arvosteltiin monelta taholta sen vuoksi, että se on vaikutuksiltaan yksipuolinen määräyksen koituessa sen valtion hyväksi, joka hallitsee meriä, ja sen vastustajan vahingoksi. Tähän voidaan toisaalta huomauttaa, että tämä yksipuolinen vaikutus ei johdu laista vaan sodankävijäin erilaisista voimasuhteista, sekä ettei puolueettoman valtion asiana ole ryhtyä tasoittamaan sodankävijäin voimasuhteita; näin m.m. *Gihl*, Neutralitetsproblem s. 105.

v:n 1937 puolueettomuuslaki saatettiin voimaan. Kaksinaisella menettelytavalla tehtiin siis ero kansainvälisen oikeuden mukaan voimassa olevien määräysten ja sen välillä, mitä Yhdysvallat omasta vapaasta tahdostaan kielsivät kansalaisiaan tekemästä; täten tahdottiin ilmeisesti korostaa, ettei tarkoituksena ollut luopua oikeuksista, jotka perinnäisen kansainvälisen puolueettomuusoikeuden mukaan kuuluvat puolueettomalle valtiolle ja sen kansalaisille.

Kongressi, joka oli kutsuttu ylimääräiseen istuntoon 21. 9., hyväksyi uuden puolueettomuuslain[74] 3. 11. 1939, ja presidentti vahvisti sen seuraavana päivänä. Uudella lailla kumottiin aseiden ja sotatarvikkeiden vientikielto, mutta samalla rajoitettiin kansalaisten toimintavapautta ja presidentin mahdollisuutta itsenäisen ulkopolitiikan harjoittamiseen puolueettomuuslainsäädännön puitteissa.

V:n 1939 marraskuun puolueettomuuslain johdannossa todetaan, että Yhdysvallat, vaikka se on asettanut eräitä rajoituksia kansalaistensa toimintavapaudelle, ei millään tavoin ole luopunut omista tai kansalaistensa oikeuksista, jotka ovat voimassa kansainvälisen oikeuden mukaan. Puolueettomuuslainsäädännön voimaansaattamisen suhteen uusi laki sisälsi sen huomattavan muutoksen, että kongressi sai presidentin ohella oikeuden saattaa puolueettomuuslain voimaan. Uudistuksen tarkoituksena oli rajoittaa harkintavaltaa puolueettomuuslain soveltamisessa sotatapauksessa. Mutta laissa edellytetään toisaalta nimenomaan, ettei jokainen faktillinen sotatapaus välttämättömästi aiheuta lain soveltamista; sotatilan olemassaolo on lain mukaan todettava, mikäli Yhdysvaltain turvallisuuden edistäminen, sen rauhan turvaaminen tai kansalaisten hengen suojaaminen niin vaativat.

Lain muusta sisällyksestä mainittakoon vielä, että presidentti sai oikeuden määrätä »taisteluvyöhykkeitä», joissa Yhdysvaltain kansalaisten, alusten ja ilma-alusten liikkuminen on kielletty. V:n 1937 lain kielto amerikkalaisten alusten oikeudesta kuljettaa sotaa käyviin maihin sotatarvikkeita laajennettiin koskemaan kaikkia tavaroita ja myös matkustajaliikennettä. Kieltoa myöntämästä lainoja sotaa käyville valloille kovennettiin pyyhkimällä aikaisempi poikkeus, jonka mukaan presidentti voi sallia säännönmukaisen kaupallisen luoton myöntämisen. »Cash and carry»-säännös määrättiin pysyväisesti voimassa olevaksi, ja se määrättiin koskemaan kaikkien tavarain vientiä sotaa käyviin maihin.[75]

---

[74] Senaatin ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtajan mukaan tämä laki käy »the Pittman Act» nimisenä. Lain teksti ks. Z. ausl. u. V.R. X s 505 ss.

[75] Laki määräsi eräitä alueellisia poikkeuksia amerikkalaisten alusten liikennöimistä ja »cash and carry»-periaatetta koskeviin säännöksiin; k.o. säännökset eivät

Se läheinen yhteistoiminta, johon muodollisesti puolueettomat Yhdysvallat olivat joutuneet sotaa käyvän Englannin kanssa, sai sittemmin uusia, kansainvälisen oikeuden historiassa siihen saakka tuntemattomia muotoja. 2. 9. 1940 tehtiin Yhdysvaltain ja Englannin välillä noottienvaihdolla sopimus laivasto- ja ilmavoimien tukikohdista, jossa Yhdysvallat sitoutuivat luovuttamaan Englannille 50 vanhentunutta hävittäjäalusta Englannin luovuttaessa Yhdysvalloille osittain 99 vuotta kestävän vuokraoikeuden, osittain lahjan muodossa laivasto- ja ilmavoimatukikohtia eräillä saarilla.[76] — Sotatarvikkeiden toimitusta Englannille tehosti 11. 3. 1941 annettu lainaus- ja vuokrauslaki (ns. Lend-Lease Act, virallinen nimitys An Act to Promote the Defence of the United States),[77] jonka nojalla presidentti sai oikeuden antaa valtuuden, mikäli se puolustuksen nimessä osoittautui tarpeelliseksi, teettää Yhdysvaltain valvonnassa olevissa tehtaissa ja telakoilla puolustusvälineitä sellaisten maiden hallitusten lukuun, joiden puolustuksen hän katsoi Yhdysvalloille elintärkeäksi, tai yleensä kaikin mahdollisin tavoin luovuttaa puolustusvälineitä kysymyksessä oleville maille sekä suorittaa Yhdysvalloissa k.o. sotamateriaalin kokeiluja, korjauksia tai kuntoonlaittoa. Laki antoi, kuten finanssiministeri Morgenthau sitä edustajahuoneessa käsiteltäessä lausui, presidentille vallan luovuttaa Englannille vaikkapa kaikki Yhdysvaltain armeijan tai laivaston varusteet ja muutti presidentti Roosevelt in sanojen mukaan maailman suurimman teollisuusmaan siten »demokratioiden arsenaaliksi».[78]

Yhdysvaltain presidentin 17. 11. 1941 vahvistamalla lailla muutettiin vuoden 1939 puolueettomuuslain 2, 3 ja 6 artikloja niin, että kumottiin aikaisemmat säännökset, jotka kielsivät kauppa-alusten aseistamisen ja tavarain kuljetuksen amerikkalaisilla aluksilla sodankävijäin satamiin.[79]

---

koskeneet Kanadaa (kuitenkin eräin rajoituksin), muita Atlantin rannoilla olevia amerikkalaisia valtioita, Afrikassa 30° pohj. lev. eteläpuolella olevia maita eikä Tyynen valtameren sekä Intian valtameren ja niiden sivumerien rannoilla olevia maita. Nämä alueelliset poikkeukset eivät kuitenkaan missään tapauksessa koskeneet aseiden, ammusten ja sotatarvikkeiden kuljetusta. — Poikkeussäännösten tarkoituksena oli taata kauppasuhteiden häiriintymätön jatkuminen vieraisiin maihin, jopa sotaa käyviin valtioihin, maanosissa, joissa Yhdysvaltain intresseillä oli vähän mahdollisuuksia tulla loukatuiksi.

[76] Sopimuksen teksti Z. ausl. u. V. R. X (1941) s. 869 ss.

[77] Lain teksti Z. ausl. u. V. R. XI (1942) s. 291 ss.

[78] Vrt. *Auburtin,* Auswärtige Gewalt des Präsidenten der Vereinigten Staaten, Z. ausl. u. V.R. XI (1942) ss. 80, 86.

[79] Vrt. *Peace and War, United States foreign policy* 1931—1941 ss. 74, 75. — Lainmuutoksia koskevassa Yhdysvaltain presidentin esityksessä kongressille lausut-

Edellä on todettu, että Yhdysvaltain puolueettomuuslainsäädäntö merkitsee klassillisen puolueettomuuden hylkäämistä sikäli, että se edellyttää eräitä aktiivisia painostustoimenpiteitä »rauhanhäiritsijää» vastaan — tai tekee tällaiset toimenpiteet ainakin mahdolliseksi — samalla kuin Yhdysvaltain tästä huolimatta katsotaan säilyttävän myös puolueettomuusasenteensa. Ensimmäinen kansainvälinen sopimus, jossa samanlainen puolueettomuuden ja toisen sodankävijän syrjimisen yhdistetty järjestelmä on vahvistettu, on Rio de Janeirossa 10 pnä lokakuuta 1933 allekirjoitettu sodanvastustamissopimus (»Anti War pact» l. Saavedra-Lamas-sopimus), johon Suomikin on v. 1937 yhtynyt. Samalla kun sopimus tuomitsee hyökkäyssodan ja velvoittaa sopimuspuolet olemaan tunnustamatta päteväksi mitään alueellista järjestelyä, jota ei ole aikaansaatu rauhanomaisella tavalla, sen 3 artikla sisältää sen puolueettomuusoikeuden kannalta merkittävän määräyksen, että sopimuspuolet »puolueettomien valtioiden ominaisuudessaan» rauhan pysyttämiseksi omaksuvat yksimielisen ja yhtenäisen kannan siinä tapauksessa, että joku riitapuolista jättää edellisiin artikloihin sisältyvät velvoitukset täyttämättä, ja siinä tarkoituksessa käyttävät kansainvälisen oikeuden hyväksymiä poliittisia, oikeudellisia ja taloudellisia keinoja sekä yleisen mielipiteen vaikutusta, mutta eivät missään tapauksessa turvaudu diplomaattiseen tai alueelliseen interventioon, paitsi milloin muut kollektiiviset sopimukset, joiden allekirjoittajia nämä valtiot ovat, velvoittavat niitä muunlaiseen kannanottoon. — Näyttää olevan jossakin määrin epätietoista, miten tämän sopimuksen on tarkoitettu vaikuttavan puolueettomuuteen.[80] Ankaraa tulkintaa noudattaen voidaan väittää, ettei sopi-

---

tiin m.m., ettei kansainvälinen oikeus ole koskaan kieltänyt aseistamasta kauppa-aluksia itsepuolustusta varten. Kuljetuksista amerikkalaisilla laivoilla lausuttiin, että lainmuutoksella oli saatava lainaus- ja vuokrauslain todellinen tarkoitus tehoisaksi, niin ettei Yhdysvaltain tarvitsisi tavaroittensa toimittamisessa turvautua ystäviensä rajoitettuihin mahdollisuuksiin tai naamioida yhdysvaltalaisia aluksia sisartasavaltojen lipun taakse.

[80] »Académie Diplomatique Internationale» niminen järjestö käsitteli v. 1933 sopimuksen merkitystä. Tällöin lausuttiin käsitys, että sopimuksella oli luotu uusi, klassillisesta puolueettomuudesta eroava puolueettomuus; tätä kutsuttiin nimityksillä »pacigérat international», »neutralité concertée», »neutralité agissante et eclairée», »neutralité bienveillante», »neutralité active» j.n.e. Nämä nimitykset sellaisinaan osoittavat, missä suhteessa uuden puolueettomuuden katsottiin eroavan vanhasta, passiivisuuteen ja tasapuolisuuteen perustuvasta puolueettomuudesta. Mutta myös se käsitys tuotiin julki, oliko näinkään määritelty puolueettomuus ollenkaan sopusoinnussa Kansainliiton peruskirjan kanssa. Vrt. *Cohnin* esitystä s. 198 ss. Vrt. myös *G. G. Wilson*, International Law s. 307, joka katsoo sopimuksen edellyttävän

mus ole sopimuspuolten välisissä suhteissakaan aikaansaanut mitään muutosta puolueettomuuden sisällykseen.[81]

2. Taloudellinen puolueettomuus.

Ne v:n 1907 Haagin sopimuksiin sisältyvät puolueettomuusmääräykset, jotka koskevat taloudellista alaa, kuvastavat uskollisesti ennen maailmansotaa kansainvälisessä talouselämässä vallinneita olosuhteita. Haagin sopimukset tekevät tarkan eron valtion ja yksityisten suhtautumista sodankävijöihin koskevien puolueettomuusmääräysten välillä; puolueettomilla valtioilla on eräitä rajoitettuja puolueettomuusvelvollisuuksia taloudellisella alalla, mutta mikä valtiolle on kiellettyä, on periaatteessa sallittua yksityisille. Täten Haagin sopimusten taloudelliset puolueettomuusmääräykset olivat johdonmukainen seuraus aikakauden vallitsevasta talouskäsityksestä, joka perustui yksityiskapitalismiin ja kaupan vapauteen.[82]

Mitä puolueettoman valtion velvollisuuksiin taloudellisella alalla Haagin sopimusten mukaan tulee, on puolueettomalla valtiolla XIII yleissopimuksen 6 art:n mukaan ehdoton velvollisuus olla luovuttamatta kummallekaan sotaa käyvälle vallalle »millään nimellä, suoranaisesti tai välillisesti» sotalaivoja, ampumatarpeita tai minkäänlaisia sotatarvikkeita. Myöskään ei puolueeton valtio saa omasta puolestaan antaa kummallekaan sotaa käyvälle puolelle finanssiapua. Mutta Haagin sopimusten mukaan puolueeton valta ei ole velvollinen säännöstelemään yksityisten taloudellisia suhteita sotaa käyviin maihin. V:n ja XIII:n yleissopimuksen 7 artiklojen mukaan puolueeton valta ei ole velvollinen estämään viemästä maasta tai kuljettamasta sen kautta jommankumman sodankävijän hyväksi aseita, ampumatarpeita eikä yleensä mitään sellaista, mistä voi olla hyötyä armeijalle tai laivastolle. Muiden tavarain viennin tai kauttakuljetuksen vapaus katsottiin niin itsestään selväksi, ettei siitä ole edes permissiivistä säännöstä Haagin sopimuksissa. Myös voivat yksityiset puolueettoman valtion kansalaiset myöntää sotaa käyville valloille rahallista apua. Puolueettomalla valtiolla ei siis ole Haagin sopimusten mukaan velvollisuutta puuttua yksityisten kaupankäyntiin sodankävijän kanssa; V yleissopimuksen 9 art. sisältää kuitenkin puo-

eräänlaista »kollektiivista puolueettomuutta» mainitsematta kuitenkaan mitään siitä, katsooko hän tämän puolueettomuuden eroavan klassillisesta puolueettomuudesta.

[81] Näin *Gihl,* Neutralitetsproblem ss. 78—79; tämä kanta edellyttää, että puolueettomuuden ei katsota koskevan puhtaasti taloudellista alaa.

[82] Vrt. *Lalive,* Die Friedens—Warte 1940/1—2 s. 50.

lueettomalle valtiolle sen velvoituksen, että puolueettoman vallan on, ryhtyessään ehkäisy- tai kieltotoimenpiteisiin 7 art:ssa mainituilla aloilla, sovellettava ne yhtäläisesti sodankävijöihin.

Kun puolueeton valtio Haagin sopimusten mukaan ei ole velvollinen rajoittamaan yksityisten toimesta sodankävijöille tapahtuvaa sotatarvikkeiden vientiä, on tästä yleisestä säännöstä kuitenkin olemassa XIII yleissopimuksen 8 art:ssa säädetty poikkeus, mikäli on kysymys aluksista, jotka ovat aiotut risteilemään tai myötävaikuttamaan vihamielisiin toimiin valtaa vastaan, jonka kanssa puolueeton valtio on rauhantilassa. Puolueettoman vallan on käytettävä kaikkia sen käytettävissä olevia keinoja estääkseen tällaisen aluksen varustamisen tai aseistamisen tuomiovaltansa piirissä tai tällaisen, puolueettoman vallan tuomiovallan piirissä osittain tai kokonaan sotaiseen käyttöön sovelletun aluksen lähdön sieltä.[83]

Ennen maailmansotaa vakiintuneen puolueettomuusoikeuden kanta oli siis se, että puolueeton valtio oli oikeutettu, mutta ei velvollinen säännöstelemään yksityisten toimesta sotaa käyviin maihin tapahtuvaa vientiä. Eri asia on, että sodankävijöillä on kansainvälisen oikeuden säännösten mukaan valta puuttua määrätyin edellytyksin yksityisten kaupankäyntiin sodankävijäin kanssa. Tällöin kysymykseen tulevista kansainvälisen oikeuden edellyttämistä keinoista ovat tehokkaimmat saartojärjestelmä ja sotakieltotavarajärjestelmä.

Ennen maailmansotaa oli se oikeuskäsitys vallitseva, että V yleissopimuksen 7 art. yhdessä 9 art:n kanssa sisälsi vain määrättyjä tapauksia koskevan rajoituksen puolueettoman maan kaupankäynnille ja että puolueettoman maan kaupankäynnin suhteen muuten vallitsi vapauden periaate.[84] Haagin rauhankonferenssin päättöasiakirjassa julkilausutun toivomuksen[85] mukaisesti katsottiin, että puolueeton valta voi jatkaa kaupallisia suhteitaan sodankävijäin kanssa ja että puolueettoman vallan ei tällöin tarvitse noudattaa tasapuolisuuden vaatimusta muuten, kuin mikäli on kysymys V yleissopimuksen 7 ja 9 art:n säännöstelemästä erikoistapauksesta, nim. sellaisten vienti- ja kauttakuljetuskieltojen ja -rajoitusten soveltamisesta, jotka koskevat aseita, ammuksia tai muuta,

---

[83] XIII: 8:n tulkinnasta vrt. esitystä IV luvussa.

[84] Vrt. *Liszt—Fleischmann* s. 543 ja *Oppenheim—Lauterpacht,* II s. 523.

[85] II rauhankonferenssin päättöasiakirjan 4. toivomus: »Konferenssi lausuu toivomuksen, että asianomaiset siviili- ja sotilasviranomaiset pitävät sodan sattuessa erikoisena velvollisuutenaan turvata ja suojata sotaa käyvien valtioiden väestön ja puolueettomien maiden välillä tapahtuvan rauhanomaisen liikenteen ja erikoisesti kaupallisten ja teollisuussuhteiden jatkumisen.»

mistä voi olla hyötyä armeijalle tai laivastolle. Se, ettei tasapuolisuuden periaatteen noudattamisen katsottu koskevan puolueettoman vallan taloudellisia suhteita yleensä vaan ainoastaan aseiden, ampumatarpeiden ja muun sotavoimille hyödyllisen vientiä ja kauttakuljetusta, sopii hyvin yhteen sen tosiasian kanssa, että valtion taloudelliset suhteet kahteen muuhun valtioon tuskin koskaan ovat täysin samat ja että yleensä on vaikeata löytää objektiivisia, joka tapauksessa päteviä arvosteluperusteita verrattaessa valtion kauppasuhteita kahteen valtioon toisiinsa.

Maailmansodan aikana puolueettomat valtiot pyrkivät parhaansa mukaan säilyttämään taloudellisen riippumattomuutensa. Sodankävijäin toisiaan vastaan harjoittama taloussaartopolitiikka, joka lähti siitä ilmeisesti paikkansa pitävästä käsityksestä, että »taloudellinen sodankäynti» voi useasti vaikuttaa tehokkaammin kuin varsinaiset sotatoimet, ei ollut kuitenkaan vaikuttamatta puolueettomienkin valtioiden mahdollisuuteen kaupankäyntiin ulkovaltojen kanssa yleensä ja erityisesti sodankävijäin kanssa. Siedettävien olosuhteiden ylläpitämiseksi oli puolueettomien valtojen myös pakko itsekohtaisesti, omasta aloitteestaan säännöstellä ulkomaankauppaansa. Kysymykseen tulivat tällöin toisaalta m.m. alkuperätodistusjärjestelmä, kauttakuljetus- ja vientikiellot sekä puolueettomien valtojen ulkomaankauppaa valvovat järjestöt, toisaalta taas puolueettomien valtojen ja sodankävijäin välillä tehdyt sopimukset, jotka merkitsivät puolueettomien valtojen ulkomaankaupan säännöstelyä tai valvontaa. Nämä erilaiset toimenpiteet tähtäsivät varsinkin siihen, ettei puolueettomaan valtioon toisen sotaa käyvän puolen luvalla tuotuja tavaroita viety edelleen toisen sotaa käyvän puolen alueelle.[86] Nämä valtioiden kaupankäynnin tosiasialliset rajoitukset, joista toiset — sodankävijäin saartotoimenpiteet — olivat vain tosiasiallisia heijastusilmiöitä sodankävijäin toimenpiteistä toisiaan vastaan eivätkä siis periaatteessa

[86] Mitä pohjoismaihin tulee, harjoitti Tanskassa ulkomaankaupan valvontaa kaksi järjestöä, Kööpenhaminan kauppaseura ja Tanskan teollisuudenharjoittajain kamari; Norjassa ja Ruotsissa ei toiminut tällaisia puolueettomuusvalvontaa harjoittavia keskusjärjestöjä, vaan viennin valvonta tapahtui valtiovallan toimesta. Ruotsissa hallitus valtuutti 11. 12. 1915 oikeusministeriön kutsumaan asiantuntijoita avustamaan lakiehdotuksen laatimisessa, jonka pääasiallisena tarkoituksena oli estää toiselta puolen yksityisiä tekemästä ulkovaltojen kanssa taloudellisia sopimuksia, jotka voivat olla vahingollisia hallituksen ulkopolitiikalle, tai toisaalta ryhtymästä toimenpiteisiin, jotka ovat puolueettomuuden periaatteiden vastaisia, sekä osittain ehkäistä, ettei keinottelutarkoituksessa synny tarveaineiden puutetta vähävaraisten kansanluokkien vahingoksi; tällainen ns. sotakauppalaki vahvistettiin 17. 4. 1916.

Eri puolueettomien maiden erilaisista säännöstelytoimenpiteistä ks. *Kunz* s. 262 ss. ja *Jessup*, IV s. 187 ss.

olleet suunnatut puolueettomia valtoja vastaan, ja toiset perustuivat puolueettomien valtojen vapaaehtoisesti hyväksymiin järjestelyihin, eivät sinänsä merkinneet puolueettomuusoikeuden muuttumista. Mutta ne osoittivat kuitenkin puolueettomuuskäsityksessä olevan tapahtumassa määrätyn kehityksen. Maailmansotaan saakka puolueettomuus käsitettiin, varsinkin Yhdysvalloissa, ennen kaikkea taloudelliseksi käsitteeksi, joka liittyi merten vapauden periaatteeseen ja merkitsi puolueettoman valtion oikeutta häiriintymättömään — ja tuottoisaan — kaupankäyntiin kaikkien kansojen kanssa. Vuosien 1914—1918 kokemukset osoittivat, että totaalisessa sodassa puolueettomien valtojen on ensi sijassa pyrittävä pysyttelemään sodan ulkopuolella siitäkin huolimatta, että niiden tällöin on luovuttava eräistä perinnäisistä oikeuksista taloudellisella alalla.

Maailmansodan aikaisista puolueettomien valtioiden kaupankäynnin tosiasiallisista rajoituksista ei ole muuta kuin askel siihen niinikään maailmansodan aikana esitettyyn käsitykseen, joka tunnetaan taloudellisen puolueettomuuden nimisenä ja jonka mukaan puolueeton valtio on periaatteessa v e l v o l l i n e n kohtelemaan kumpaakin sotaakäyvää puolta tasapuolisesti k a i k i l l a talouselämän aloilla eikä ainoastaan, milloin on kysymys Haagin V yleissopimuksen 7 ja 9 art:n säännöstelemistä tapauksista. Taloudellisen puolueettomuuden teoria lähtee siitä peruskäsityksestä, että kuten maailmansodasta lähtien on olemassa taloudellinen sotanäyttämö ja maa- sekä merisodan lisäksi taloudellinen sota, joka noudattaa erikoisia sääntöjä, samaten on olemassa taloudellinen puolueettomuus.[87]

---

[87] Väliasteena Haagin V yleissopimuksen 7 ja 9 art:n suppeata tulkintaa edellyttävän rajoitetun puolueettomuusvelvollisuuden ja tekstissä käsitellyn taloudellisen puolueettomuuden käsitteeseen sisältyvän yleisen puolueettomuusvelvollisuuden välillä voidaan ehkä pitää käsitystä, joka kylläkin lähtee siitä, että Haagin sopimusten mukaan puolueeton valtio ei ole velvollinen säännöstelemään kaupallista vientiä tai kauttakuljetusta sotaa käyvään maahan, mutta samalla katsoo, että vain toiseen sotaa käyvään maahan suuntautuvan sotatarvikkeiden viennin s u h d a t o n kasvu on puolueettoman valtion sallimana kansainvälisen oikeuden vastaista. Tällä kannalla m.m. *Liszt—Fleischmann* s. 538: »Die massenhaften Lieferungen von Kriegsbedarf, durch die die Vereinigten Staaten im Weltkrieg den Verbandsmächten die Fortführung des Krieges ermöglichten, waren völkerrechtswidrig, weil die Industrie und der Handel des ganzen Landes auf diesen Zweck eingestellt wurde.» — Vrt. myös *Verdross*, Völkerrecht s. 319, joka huomauttaa, että perinnäiset yksittäistapaukselliset toimenpiteet yksityisten estämiseksi tukemasta sodankävijöitä eivät enää riitä sodan muodostuttua totaaliseksi sodaksi, joka asettaa palvelukseensa koko kansan ja koko kansantalouden; vaikka Yhdysvallat sodan aikana torjuivatkin Saksan taholta esitetyn käsityksen, että V:n ja XIII:n yleissopimuksen 7 art. ei salli

Selvän kuvan siitä, miten suureksi taloudellisten tekijäin merkitys nykyaikaisessa sodassa maailmansodan antamien kokemusten nojalla arvioitiin, tarjoaa Kansainliiton peruskirjan 16 art., jonka sanktiomääräyksissä taloudellisilla sanktioilla on tärkeä sija.[88] Sveitsin Kansainliittoon yhtyessään tekemät varaukset ja niiden johdosta syntynyt keskustelu ovat kuitenkin osoituksena siitä, ettei käsityksessä puolueettomien valtioiden velvollisuuksista taloudellisella alalla ollut tapahtunut maailmansodan aikana mitään muutosta. Samalla kun Sveitsi pyysi hyväksymään käsityksen, että se sotilaallisessa suhteessa on pysyväisesti puolueeton, se selitti olevansa valmis osallistumaan kaikkiin Kansainliiton taloudellisiin toimenpiteisiin ja katsoi näin ollen siis, ettei puolueettomuus koske taloudellista alaa.[89] Tämän käsityksen mukaan »differentiaalinen puolueettomuus» taloudellisella alalla ei ole vastoin puolueettomuusoikeutta.

Maailmansotaa lähinnä seuranneilta vuosilta on vaikea löytää mitään kiinnekohtaa, jonka nojalla voitaisiin tehdä varmoja päätelmiä puolueettomuusoikeuden kehittymisestä taloudellisella alalla suuntaan tai toiseen. Taloudellinen puolueettomuushan on puolueettomuusoikeuden sisällykseen kuuluva erikoiskysymys, eikä niin ollen ollut muuta

---

uuden sotateollisuuden perustamista puolueettomaan valtioon, ei varsinkaan, jos kauppa saa sen laajuuden, että se saattaa maan puolueettomuuden kyseenalaiseksi, ei Saksan käsitys kuitenkaan, Verdross huomauttaa, ole ollut vaikuttamatta puolueettomuusoikeuden kehitykseen sodan jälkeen. Saksan ja Yhdysvaltain välillä kysymyksessä käydystä noottienvaihdosta ks. Jahrbuch des Völkerrechts VI ss. 84, 102, 130. — Vrt. myös *Stowell*, International law s. 537, joka huomauttaa, että nyt, hallitusvallan valvonnan niin suuressa määrin laajennuttua, olisi omiaan aiheuttamaan hankauksia puolueettoman ja toisen sodankävijän välillä, jos puolueeton valta ei koeta estää kansallisen teollisuutensa muodostumista arsenaaliksi tai jos yksityisten myöntämien lainojen luku ja määrä olisi omiaan hävittämään valtion rahataloudellisen itsenäisyyden tai yhdistämään kansakunnan kohtalon sen päävelallisen kohtaloon.

[88] 16 art:n 1 mom:n mukaan jäsenvaltiot »sitoutuvat heti katkaisemaan kaikki kaupallista tai rahallista laatua olevat suhteensa sopimuksenvastaisesti toimineen valtion kanssa, kieltämään kaiken yhteyden kansalaistensa ja puheenalaisen valtion kansalaisten välillä sekä estämään kaikki rahalliset, kaupalliset tai henkilökohtaiset yhteyssuhteet tämän valtion kansalaisten ja jokaisen muun valtion kansalaisen välillä.» 16 art:n 3 mom:ssa »liiton jäsenet sopivat edelleen siitä, että ne sovelluttaessaan tämän artiklan edellyttämiä taloudellisia toimenpiteitä keskinäisesti tukevat toisiaan, vähentääkseen vähimpään mahdolliseen määrään niistä johtuvia vahinkoja ja haittoja».

[89] Sveitsin edustajan Kansainliitossa 11. 2. 1920 antama selitys ja Kansainliiton neuvoston sen johdosta 13. 2. 1920 tekemä päätös ovat julkaistut m.m. Kansainliiton julkaisussa »Annuaire de la Société des Nations 1920—1927» s. 204 ss.

kuin luonnollista, etteivät oikeusoppineet yleistä asennoitumista seuraten kiinnittäneet huomiota tähän kysymykseen aikana, jolloin koko puolueettomuusoikeus näytti olevan tuomittu häviämään.

Italian ja Abessinian välisestä sodasta lähtien on kysymykseen taloudellisesta puolueettomuudesta kiinnitetty jatkuvasti kasvavaa huomiota. Vaikka mainitun sodan aikana ei ollut kysymys sotilaallisista sanktioista ja Sveitsillä niin ollen olisi ollut tilaisuus soveltaa täysin Kansainliittoon liittyessään puoltamaansa teoriaa puolueettoman valtion vapaudesta taloudellisella alalla, ilmoitti se kuitenkin Kansainliitolle 28. 10. 1935 päivätyssä nootissaan, viitaten V yleissopimuksen 9 art:aan ja puolueettomuusasemaansa, ettei se voi luopua Abessiniaan tarkoitettujen aseiden, ampumatarpeiden ja sotatarvikkeiden vientikiellosta.[90] Saksa saattoi 6. 11. 1935 annetulla asetuksella sotatarvikkeiden viennin ja tuonnin valtion antamasta luvasta riippuvaksi ja 9. 11. 1935 annettiin Saksassa asetus eräiden sisäisen talouselämän tarvitsemien raaka-aineiden ja tavarain vientikiellosta; nämä toimenpiteet Saksan tieteisoppi mielellään luonnehti nimityksellä »Veredelung der Neutralität»,[91] ja virallisella taholla näitä toimenpiteitä perusteltiin sillä, ettei Saksa ole sotakeinottelija eikä tahdo rikastua muiden kansojen verellä.[92] — Mitä kehitykseen Yhdysvalloissa tulee, on edellä jo ollut puhe siitä, että Yhdysvaltain puolueettomuuslainsäädäntö vuosilta 1935, 1936 ja 1937 merkitsi yhä laajenevia rajoituksia yksityisten mahdollisuudelle käydä kauppaa sotatarvikkeilla ja muillakin tavaroilla sotaa käyvien maiden kanssa. Mistään tasapuolisuuden periaatteeen tehostamisesta taloudellisella alalla ei mainitun lainsäädännön yhteydessä voida puhua, vaan päinvastoin on todettava, että useat säännökset suorastaan edellyttävät, että tasapuolisuus taloudellisella alalla ei tule kysymykseen.

---

[90] Muodollisesti Sveitsi siis suhtautui tasapuolisesti Italiaan ja Abessiniaan. Asiallisesti vientikielto kuitenkin kohdistui — maantieteellisistä seikoista johtuen — yksin Italiaa vastaan, mihin seikkaan Sveitsin taholta puolustukseksi vedottiinkin.

[91] Vrt. esim. Völkerbund und Völkerrecht 1935/36, toimitusartikkeli s. 547 ss.

[92] »Taloudellisen tasapuolisuuden» yleisen periaatteen silloisena vastustajana tieteisopin alalla on tunnettu m.m. *Schindler*, joka puhtaasti juridisin perusteluin puolusti kantaa, että puolueeton valtio voi puolueettomuuttansa loukkaamatta yksipuolisesti säännöstellä tai kokonaan lopettaa taloudelliset suhteensa toiseen sotaa käyvään puoleen. Schindler vetoaa Haagin V sopimuksen säännösten sanamuotoon ja siihen, että puolueettomalla valtiolla täytyy olla oikeus repressaaleihin ja retorsioon taloudellisella alalla puolueettomuudesta huolimatta. Vrt. *D. Schindler:* »Die schweizerische Neutralität und die Sanktionen», Völkerbund und Völkerrecht 1935/36 s. 524 ss.

V. 1939 puhjenneen suursodan aikana on kysymykseen taloudellisesta puolueettomuudesta kiinnitetty aivan erityistä huomiota saksalaisissa ja amerikkalaisissa aikakauslehtikirjoituksissa. — Saksalainen tieteisoppi lähtee yleisesti siitä käsityskannasta, että vetoaminen Haagin sopimusten määräyksiin tai paremminkin siihen, mitä Haagin sopimukset eivät nimenomaan sisällä, ei ole paikallaan, koska siten ei nykypäivien taloussodan itsenäistä luonnetta oteta riittävästi huomioon. Tämän käsityskannan mukaan tasapuolisuuden ja yhtäläisen kohtelemisen periaatteet eivät koske vain Haagin V yleissopimuksessa nimenomaan säännöstettyjä taloudellisia aloja vaan ylipäänsä kaikkia puolueettomuuden sääntöjä ja periaatteita, jotka ovat tavanomaisesta oikeudesta ja yleisistä oikeusperiaatteista johdettavissa taloussodan alalle;[93] puolueettomien valtioiden taloudellisten toimenpiteiden erilaisia vaikutuksia ei tosin koskaan voida välttää eikä täydellinen aineellinen tasasuhtaisuus kumpaankin sotaa käyvään puoleen ole saavutettavissa eikä sitä voidakaan vaatia, mutta tässä suhteessa katsotaan puolueettomien valtojen velvollisuuksien kuitenkin lisääntyneen, niin että puolueettomuuden vastaista on toisen puolen syrjivä (diskriminoiva) käsittely ja toimenpiteet, jotka merkitsevät toisen puolen yksipuolista suosimista tai yhteistoimintaa sen kanssa toimenpiteissä taloussodan alalla.[94] — Samoihin lopputuloksiin johdutaan myös ns. totaalisen puolueettomuuden kannalta.[95] Tämän aivan viime vuosina Saksassa esitetyn puolueettomuuskäsityksen yhtenä tärkeimpänä tarkoitusperänä onkin itse asiassa puolueettoman valtion velvollisuuksien korostaminen, paitsi aatteellisella, myös taloudellisella alalla, eikä tällöin ole kysymys ainoastaan muodollisesta vaan aineellisesta tasapuolisuudesta, joka koskee puolueettoman valtion ulkomaankauppaa yleensä eikä ainoastaan kieltojen ja rajoitusten soveltamista.

[93] Näin *Grewe* kirjoituksessaan »Wirtschaftliche Neutralität», Z. Ak. D. R. 1940, vihko 9, ss. 141—144; *Grewe* lausuu, että esimerkiksi periaatteet, ettei puolueetonta aluetta saa käyttää taistelualueena eikä tukikohtana, pätevät myös taloussodassa; hänen mielestään on kyseenalaista, soveltuuko taloudelliseen puolueettomuuteen, että puolueettomalla alueella olevat sodankävijäin konsulaatit tavallisten tehtäviensä ohella organisoivat taloussotaa laatimalla »mustia listoja» ja antamalla alkuperä- ja navicert-todistuksia; niinikään on hänen mielestään kyseenalaista, voiko puolueeton valtio antaa tuonti- ja vientikieltoja, jotka eivät perustu puolueettoman valtion omaan talouspolitiikkaan ja taloudelliseen asemaan. vaan johtuvat vastustajan taloudellisen sodankäynnin tukemisesta. *Grewe* myöntää kuitenkin, ettei ole helppoa vetää rajaa toimenpiteiden, jotka johtuvat puolueettoman valtion kansallisesta talouspolitiikasta, ja sellaisten toimenpiteiden välillä, jotka merkitsevät puolueettomuuden vastaista osanottoa toisen sotaa käyvän puolen taloudelliseen sodankäyntiin.

[94] Näin *Scheuner*, Z. V. R. XXIV (1940) s. 220—221.

[95] Totaalisesta puolueettomuudesta tulee tarkemmin puhe edempänä s. 52 ss.

Amerikkalainen tieteisoppi taas yleensä lähtee klassillisesta puolueettomuuskäsityksestä, joka merkitsee suhteellisen laajan toimintavapauden jättämistä puolueettomalle valtiolle; Haagin V yleissopimuksen 9 art:n ja XIII yleissopimuksen johdannossa ja 9 art:ssa olevien säännösten ei siis katsota säätävän yleistä tasapuolisuussääntöä vaan koskevan vain tarkoin määrättyjä erikoistapauksia.[96]

Huomioon ottaen ne jyrkästi vastakkaiset käsityskannat, joita puolueettoman valtion velvollisuuksista taloudellisella alalla ja erikoisesti puolueettoman valtion velvollisuudesta tasapuolisuuteen on esitetty, tuottaa voimassa olevan yleisen kansainvälisen oikeuden määrittely tässä suhteessa vaikeuksia. Itse asiassa ei kysymyksessä ole mikään uusi, v. 1939 puhjenneen suursodan synnyttämä probleemi, koska esim. kysymyksistä, jotka koskevat puolueettoman valtion velvollisuuksia sotatarvikkeiden viennin suhteen samoinkuin tasapuolisuusperiaatteen oikeudellista luonnetta ja kantavuutta, on jo kauan kiistelty.[97] Viime vuosina on valtioiden käytäntö hyvin yleisesti kulkenut siihen suuntaan, että valtioiden on puolueettomuuden nimessä kiellettävä sotatarvikkeiden vienti sotaa käyviin maihin. Tämä käytäntö ei kuitenkaan ole ollut läheskään vallitseva; tärkeätä on niinikään todeta, että »ase-embargot» ovat useimmissa tapauksissa ennemminkin olleet seurauksena puolueettomuuspolitiikasta kuin määrätyn oikeusvakaumuksen omaksu-

[96] Vrt. m.m. *Clyde Eagleton*, »The Duty of impartiality on the part of a neutral», A.J. 1940 ss. 99—104, ja *C. G. Fenwick*, »The revision of neutrality legislation in time of foreign war», A.J. 1939 s. 728—730. — *Eagleton* katsoo esim. tullidiskriminoinnin sallituksi puolueettoman vallan taholta sitä diskriminoivaa sodankävijää vastaan. Hän huomauttaa, että jos katsotaan tasapuolisuuden periaatteen ulottavan vaikutuksensa kaikkialle, johtuisi tästä, että joku valtio voisi estää Yhdysvaltoja muuttamasta lakejaan, jopa postitaksaansa, julistamalla sodan jollekin Liberialle tai Jemenille. — *Grewe*, Z. Ak. D. R. 1940 s. 143, arvostelee Eagletonin huomautusta lausuen, että huomioon on tietenkin otettava säännöksen järjellinen kantavuus.

[97] Esim. *Wehberg* lausuu s. 1915 julkaisemassaan teoksessa »Das Seekriegsrecht» (s. 405), että yleistä vientikieltoa on sovellettava samoin kaikkiin sodankävijöihin, mutta että vientikielto voi määrätyissä tapauksissa olla puolueettomuuden vastainen, etenkin jos se kohdistuu sodankävijöihin epäsuhtaisesti tai jos se saatetaan voimaan toiselle sodankävijälle epäedullisena ajankohtana, elleivät oman maan huoltoa tai muuta tarvetta koskevat pakottavat näkökohdat tee sitä tarpeelliseksi. — *Rolin*, »Le droit moderne de la guerre» III ss. 88—89 (v:lta 1921), korostaa kummankin sodankävijän tasapuolista kohtelua taloudellisten rajoitusten alalla lausuen, että puolueettomalle valtiolle tunnustettu mahdollisuus jatkaa kaupallisia suhteitaan on myös velvollisuus siinä mielessä, ettei puolueeton valtio voi kieltää kansalaisiaan käymästä kauppaa toisen sodankävijän kanssa ja samalla sallia kaupankäyntiä toisen sodankävijän kanssa.

misesta. Mitä tasapuolisuusperiaatteeseen tulee, voidaan vielä vähemmän puhua puolueettomien velvollisuuksia korostavaan suuntaan käyvästä valtiokäytännöstä.

3. Valtiojohtoinen talous ja puolueettomuusoikeus.

Uutena erikoisprobleemina, jota v:n 1907 Haagin sopimuksissa ei vielä edellytetty, on taloudellisia suhteita koskevan puolueettomuusoikeuden alalla kysmys klassillisten puolueettomuussäännösten sopeutumisesta valtiojohtoisiin talousjärjestelmiin. Tämä 20. vuosisadalle luonteenomainen probleemi on käynyt yhä polttavammaksi sitä mukaa, kuin kansallisia talousjärjestelmiä on yhä enemmän joko kokonaan valtiollistettu tai valtiojohtoisuutta on niissä lisätty. Kun Haagin sopimusten taloudellisille puolueettomuussäännöksille on perustana ero valtion toiminnan ja yksityisen toiminnan välillä, on tämä ero tosiasiallisesti talouselämän valtiollistumisen kautta eri tahoilla suuremmassa tai vähemmässä määrin hävinnyt; havainnollisimman kuvan talouselämän valtiollistumisesta tarjoaa Neuvostoliitto, mutta valtion puuttuminen talouselämään ei ole ollut tunnusomaista vain totalitäärisille valtioille, sillä myös demokraattiset maat ovat seuranneet kehityksen yleistä suuntaa.

Klassillisten puolueettomuussäännösten mukaan puolueeton valtio ei itse saa missään muodossa, suoranaisesti tai välillisesti luovuttaa sotaa käyville sotalaivoja, ampumatarpeita eikä minkäänlaisia sotatarvikkeita; yleisesti [98] tämä säännös käytännössä tulkitaan siten, että valtio ei saa sodankävijälle luovuttaa mitään sellaista, jonka luovuttamisen yksityisen toimesta toinen sodankävijä on oikeutettu estämään sotakieltotavaroita koskevien sääntöjen mukaan.[99] Puolueeton valtio ei myöskään ole oikeutettu myöntämään sodankävijälle finanssiapua. Jos näitä klassillisia puolueettomuussäännöksiä sovelletaan johdonmukaisesti uusiin olosuhteisiin talouselämän alalla, olisi siitä tosiasiallisena seurauksena, että puolueettoman maan, jonka talouselämä on kokonaisuudessaan valtiollistettu, olisi sodan aikana luovuttava kaikista kaupallisista ja rahataloudellisista suhteistaan sotaa käyviin maihin; muiden puolueettomien valtioiden olisi luovuttava kaupastaan sodankävijäin kanssa siinä määrin, kuin ulkomaankauppa niissä yleensä on valtiollistettu tai muuten valtion

[98] Vrt. esitystä IV luvussa.

[99] *J. B. Scottin* toteamus, että höyhenet ovat niitä harvoja tavaroita, joita sodankävijät eivät ole julistaneet sotakieltotavaroiksi, ilmaisee sattuvasti sen tosiasian, että eri maiden sotakieltotavaraluettelot ovat käsittäneet melkein kaiken vientikelpoisen tavaran.

johtama. Itse asiassa klassillisten puolueettomuussäännösten loogillisesta soveltamisesta seuraa, että eräät valtiot joutuvat kansainvälisessä kaupassa sodan aikana toisia huonompaan asemaan yksinomaan sen sisäisen järjestyksen vuoksi, jonka ne ovat talouselämässään omaksuneet; tämä tulos ei sovellu hyvin yhteen sen kansainvälisiä suhteita koskevan periaatteen kanssa, että valtion sisäinen rakenne ei saa vaikuttaa sen kansainvälisiin suhteisiin.[100]

Puuttumatta kysymyksen yksityiskohtiin voidaan todeta, että sellaisen valtion puolueettomuusvelvollisuuksien laajuus, jonka talouselämä on valtiollistettu, ei nykyisen valtiokäytännön nojalla ole yleispätevästi määriteltävissä.[101] Voidaan vaatia klassillisten puolueettomuussäännösten ankaran johdonmukaisuuden soveltamista,[102] mutta toisaalta voidaan

---

[100] Näin *W. Friedman* kirjoituksessaan »The Growth of State Control over the Individual, and its Effect upon Rules of International State Responsability», Br.Y.B. 1938 s. 118 ss. Friedman katsoo, että valtion vastuun lisääminen talouselämän valtiollistamisen johdosta voisi käydä päinsä vain, jos siirtyminen yksityiskaupasta tapahtuisi tasavertaisesti kussakin maassa. — Vrt. myös *H. A. Smith*, »Le développement moderne des lois de la guerre maritime», Rec.Cours 1938 I s. 682 ss., joka lausuu, että nykyinen puolueettomuusjärjestelmä, joka perustuu valtion ja yksityisten toiminnan jyrkkään toisistaan erottamiseen, suosii maita, jotka ovat säilyttäneet yksityistaloudellisen järjestelmän.

[101] Valtojen puuttumattomuuspolitiikka Espanjan sisällissodan aikana, Yhdysvaltain isolationistinen puolueettomuuslainsäädäntö vuosina 1935—1937 sekä eri valtioissa voimaan saatettu yleinen aseiden viennin säännöstely voidaan esittää esimerkkinä suuntauksesta, jolle on ominaista valtion puolueettomuusvelvollisuuksien korostaminen taloudellisella alalla yleensä. Toisaalta taas esim. Neuvostoliitto on v. 1939 alkaneen suursodan aikana saattanut jatkaa kaupallisia suhteitaan kummankin sotaa käyvän puolen kanssa, ilman että olisi herätetty kysymystä kaupallisten toimitusten ristiriitaisuudesta Neuvostoliiton puolueettomuusvelvollisuuksien kanssa.

[102] Tällä kannalla on Harvard Draft Convention on Rights and Duties of Neutral States in Naval and Aerial War, A.J. 1939, Suppl. s. 235 ss. Sopimusehdotuksen 5 art:n mukaan »puolueettoman valtion on pidättäydyttävä antamasta sodankävijälle apua sodan jatkamiseksi»; tätä säännöstä, jonka mukaan puolueettoman valtion vastuun katsotaan kasvavan sitä mukaa, kuin puolueeton valta laajentaa toimintaansa kaupan, teollisuuden, liikenteen ja tiedoitustoiminnan alalla, puolustetaan sillä, että puolueettomien valtojen velvollisuuksien höllentäminen johtaisi mahdollisesti kaikkien oikeussääntöjen häviämiseen.

Vrt. myös esi. *L. H. Woolsey*, Government traffic in contraband, A.J. 1940 s. 502: »Without overlooking the effect of the increasing participation of governments in business and commerce through nationalization of industry or otherwise, the fundamental principle of neutrality, together with the meager precedents available, indicates that in the present state of the law a neutral government, its agencies and officers, must as a rule abstain from any act which amounts directly or indirectly to participation in commercial or financial intercourse with belligerents in aid of

hyvin perustein puolustaa kantaa, että tällainen ratkaisu on liian »juridinen» ja että kansainvälisen oikeuden on, jos se tahtoo pysyä elävänä realiteettina, soveltauduttava realisiin olosuhteisiin. Omaksuttaessa viimeksimainittu kanta eivät vaikeudet kuitenkaan vielä ole voitetut, sillä silloin on vielä selvitettävä, miten tämän soveltamisen on tapahduttava, s.o. minkälaisia ovat sisällykseltään ne puolueettomuussäännökset, jotka koskevat valtiojohtoista talouselämää. — Ryhtymättä ennustelemaan tulevaisuutta voitaneen todeta, että talouselämän valtiollistuminen tekee vaikeaksi pysyttää vanhaa eroa valtion toiminnan ja yksityisten toiminnan välillä.[103]

4. Aatteellinen puolueettomuus.

Nykyajalle ominainen poliittisten valtaryhmien ja erilaisten poliittisten aatesuuntien jyrkkä vastakohtaisuus on ollut omiaan tuomaan kysymyksen aatteellisen puolueettomuuden sisältymisestä kansainvälisen oikeuden mukaan voimassa olevaan puolueettomuuskäsitteeseen etualalle.[104] Kysymys on lähinnä siitä, johtuuko puolueettomuudesta, että puolueettomalla valtiolla, s.o. sen orgaaneilla olisi erityinen velvollisuus noudattaa pidättyväisyyttä tai tasapuolisuutta mielipiteenilmaisuissa, jotka koskevat sotaakäyviä valtioita, sekä siitä, miten pitkälle ulottuu puolueettoman valtion vastuu sen alueella julkituoduista yksityisistä mielipiteenilmaisuista. Kysymys on, iskusanalla sanottuna, »mielten puolueettomuudesta».

Tarkasteltaessa kysymystä aatteellisesta puolueettomuudesta on syytä pitää mielessä, että perinnäinen yleinen kansainvälinen oikeus sisältää eräitä säännöksiä, joiden suhteen juuri on kysymys mielipiteiden esittämisestä ja valtioiden välisistä suhteista »henkisellä» alalla. Lähinnä tulevat tällöin kysymykseen ns. valtioiden perusoikeudet[105] ja

---

the war. This would seem to include the avoidance of such activities carried on by subterfuge, as by socalled private agencies in which the government has or exercices decisive control.»

[103] Näin m.m. *Lalive* ss. 51—52; vrt. myös *H. A. Smith* s. 609—610.

[104] Vrt. *Lalive* s. 56, joka korostaa, että 19. vuosisadan liberalismiin perustuvat kansainvälisen oikeuden periaatteet eroavat jyrkästi niistä uusista säännöksistä, joita halutaan johtaa totalitäärisistä ideologioista.

[105] Valtioiden perusoikeuksilla tarkoitetaan — *Erichin* määritelmää seuraten (Kansainvälinen oikeus s. 118) — sellaisia kansainvälisen oikeusyhteisön jäsenille kaikesta nimenomaisesta säännöstelystä ja tunnustamisesta riippumatta kuuluvia oikeuksia, jotka ovat kansainvälisen oikeusjärjestyksen perustuksena. Yleisesti tällaisten oikeuksien olemassaolo hyväksytään; perusoikeuksien lukumäärän ja ryh-

näistä perusoikeuksista etenkin oikeus itsenäisyyteen puuttumattomuusperiaatteineen ja oikeus arvonantoon. Puuttumattomuusperiaate sisältää yleisimmin hyväksytyn käsityksen mukaan, ettei mikään valtio saa puuttua toisen valtion sisäisiin eikä ulkoasioihin (vita propria).[106] Valtiolla on m.m. velvollisuus pidättäytyä harjoittamasta ystävällismielisessä valtiossa sen hallitusta vastaan vihamielistä propagandaa, mutta se ei kuitenkaan ole ilman erityistä sitoumusta vastuussa yksityisestä propagandatoiminnasta, jota harjoitetaan sen alueelta käsin.[107] Oikeus arvonantoon sisältää m.m., että valtioiden on pidätyttävä loukkaamasta toistensa kunniaa; valtio ei saa sallia, että sen orgaanit suhtautuvat vieraaseen hallitukseen tai kansaan loukkaavalla tai halventavalla tavalla, ja valtion tulee rangaista yksityisiä, jotka sen alueella loukkaavat tai häpäisevät vierasta hallitusta.[108]

Mitä kysymykseen mielipiteidenilmauksista puolueettomuusprobleemina tulee, on todettava että vanhempi tieteisoppi ei ole yleensä puuttunut kysymykseen muuta kuin yleisluontoisilla toteamuksilla, ilmeisestikin siitä syystä, että vanhempien tutkijain enemmistö on pitänyt selvänä, ettei puolueettomuusasema lisää valtion velvollisuuksia ja vastuuta puheenaolevassa suhteessa. *Verraes*[109] lausuu puolueettomien myötätunnon ilmauksista, että puolueettomilla valtioilla on täysi vapaus ilmaista mielipiteensä sotaakäyvän vallan noudattamasta poliittisesta linjasta ja sen käyttämistä menettelytavoista. Puolueettoman valtion kansalaisille kuuluva tasapuolisuusvelvollisuus ei tiedä — Verraes lausuu — pidättymistä kaikesta arvostelusta tai kaikista myötätunnon ilmauksista toisen sodankävijän hyväksi, ellei tällainen ilmaus mene niin

---

mittelyn samoinkuin osittain sisällyksenkin suhteen sensijaan vallitsee suuri mielipiteiden kirjavuus.

[106] Vrt. esim. *Erich* m.t. s. 126; *Le Fur* s. 406; *Bustamante,* Droit international public I s. 313.

[107] *Oppenheim-Lauterpacht,* I ss. 230—231; *Van Dyke,* The responsability of states for international propaganda, A.J. 1940 s. 73.

[108] Vrt. esim. *Erich* m.t. ss. 128—129; *Verdross,* Völkerrecht s. 203—205. *Verdross* huomauttaa, että on riidanalaista, onko valtioilla velvollisuus rankaisu- tai hallinnollisiin toimenpiteisiin sellaisen loukkauksen johdosta, joka on tapahtunut lehdistön välityksellä. Vastaus kysymykseen riippuu, Verdross lausuu, lehdistön asemasta valtiossa. Jos on olemassa todellinen painovapaus, ei Verdrossin mielestä ole mitään syytä suhtautua lehdistön välityksellä tehtyihin loukkauksiin toisin kuin tavallisiin yksityisten tekoihin; jos taas lehdistö on hallituksen valvonnassa, on tämän silloin myös pidettävä huolta siitä, ettei lehdistö tee itseään vikapääksi vieraan valtion kunnian loukkauksiin. Erikoinen velvollisuus valvontaan on olemassa puolivirallisen (offiziös) lehdistön suhteen, sanoo Verdross lopuksi.

[109] *Verraes,* II s. 45.

pitkälle, että sitä on pidettävä moraalisena interventiona; tässä tapauksessa mielipiteenilmaus saisi toiseen sodankävijään kohdistuvan vihamielisyyden luonteen ja merkitsisi sen puolen todellista tukemista, jonka rohkaisuksi mielipiteenilmaisu on tapahtunut. *Oppenheim-Lauterpacht* [110] on sitä mieltä, että tasapuolisuuden vastaista ei ole osoittaa myötätuntoa tai vastenmielisyyttä jotakuta sodankävijää kohtaan, mikäli nämä mielipiteet eivät ilmene tasapuolisuuden vastaisina tekoina; siten eivät ainoastaan yleinen mielipide ja lehdistö vaan myös puolueettoman vallan hallitus voi osoittaa myötätuntoaan toista puolta kohtaan loukkaamatta siten puolueettomuutta. Tasapuolisuus, joka johtuu siitä, ettei puolueettomien asiana ole sekaantua sodankävijäin väliseen selkkaukseen, ei estä puolueetonta valtiota — kuten muulloinkin — reagoimasta protestoimisen muodossa, kun sodankävijä vihollisuuksien kestäessä loukkaa kansainvälisen oikeuden yleisiä sääntöjä, vaikka puolueettomalla valtiolla ei olekaan velvollisuutta tällaisen vastalauseen esittämiseen. *Rolin* [111] katsoo, ettei puolueettomalta voida vaatia aatteellista tasapuolisuutta (»l'impartialité morale») sekä että sodankävijän jonkun toimenpiteen tuomitseminen voi puolueettoman taholta hyvin saada vastalauseen muodon; tuomitseminen on kuitenkin joka tapauksessa esitettävä hillitysti (»avec modération»). *Liszt-Fleischmannin* [112] mukaan puolueeton valtio on oikeutettu ilmituomaan myötämielisyytensä tai vastenmielisyytensä, vaikka se ei saakaan tosiasiallisesti asettua kummallekaan puolelle. *Mérignhac* ja *Lémonon* [113] ovat jopa sitä mieltä, että vaikkakin puolueettomuus merkitsee täydellistä toimettomuutta sodan suhteen, ei puolueeton valtio kuitenkaan saa olla välittämättä kansainvälisen oikeuden periaatteiden rikkomisesta, koska puolueeton valtio laiminlyömällä tällöin vastalauseensa esittämisen tavallaan tulee sääntöä rikkoneen valtion rikoskumppaniksi. Amerikkalaiset tutkijat suhtautuvat vanhastaan kielteisesti puolueettoman valtion erikoisiin velvollisuuksiin mielipiteenilmausten suhteen. Niinpä *Fenwick* [114] lausuu, ettei puolueettomalla valtiolla ole mitään velvollisuutta kieltää yksityisiä lausumasta mielipiteitä tai arvosteluja, jotka ovat epäsuotuisia jompaakumpaa sodankävijää kohtaan tai suosivat kapinallisia, jotka taistelevat de jure-hallitusta vas-

[110] *Oppenheim-Lauterpacht*, II s. 520 ss.

[111] *Rolin*, III s. 69.

[112] *Liszt-Fleischmann* s. 537.

[113] *Mérignhac* ja *Lémonon*, Le droit des gens et la guerre de 1914—1918, II s. 336.

[114] *Fenwick*, International law s. 575; vrt. myöskin esim. *Hyde*, International law II s. 764—765.

taan. Mitä pohjoismaisiin auktoreihin tulee, *Hammarskjöld* [115] ei pidä myötätunnon osoituksia sanan muodossa mitenkään puolueettomuuden vastaisina. *Møllerin* [116] esityksestä saa käsityksen, että hän vaatii puolueettomalta valtiolta itseltään mielipiteiden esittämisessä ehdotonta tasapuolisuutta, mutta että puolueeton valtio ei kuitenkaan ole velvollinen valvomaan, että yksityiset ja lehdistö noudattavat samaa tasapuolisuutta. — Edellä esitettyjä mielipiteitä jyrkemmän kannan esittää *Fauchille,*[117] joka katsoo, että puolueettoman vallan hallituksen samoinkuin sen kaikkien virallisessa asemassa olevien henkilöiden on pidätyttävä ilmaisemasta myötätuntoaan tai vastenmielisyyttään kumpaakaan sodankävijää kohtaan. Puolueettomilla hallituksilla ei myöskään ole oikeutta osallistua yksityisten kansalaisten mielenilmaisuihin. Mitä yksityisten mielenilmaisuihin tulee, Fauchille katsoo, että periaatteessa puolueettoman vallan ei ole niihin puututtava, mutta että puolueeton valtio rikkoisi kuitenkin puolueettomuusvelvollisuutensa, ellei se estäisi mielipiteenilmaisua, joka on kansainvälisen kohteliaisuuden vastainen.[118]

Mitä aikaisempaan valtiokäytäntöön tulee, voidaan todeta, että useiden valtioiden rikoslainsäädäntö sisältää säännöksiä, joiden mukaan ovat kielletyt vihamieliset teot ulkovaltoja vastaan sekä teot, jotka saattavat valtion alttiiksi vihollisuuksille toisten valtioiden taholta; tällaiset rikoslainsäännökset ovat monessa tapauksessa yleisiä eivätkä siis säädetyt vain valtion puolueettomuusasemaa silmälläpitäen. Sensuuria koskevat säännökset sensijaan ovat useasti voimassa nimenomaan puolueettomuustapauksen aikana.[119] On lähellä ajatus, että eri muodoissa ilmennyt valtiokäytäntö olisi synnyttänyt määrätynsisältöisen, tavanomaisena oikeutena voimassa olevan kansainvälisoikeudellisen säännön.[120] Tätä vastaan on kuitenkin huomautettu m.m., että ky-

[115] *Hammarskjöld,* La neutralité en général s. 78.

[116] *Møller,* Folkeretten i fredstid og krigstid II, 2, s. 66.

[117] *Fauchille,* II s. 754 ss.

[118] *Fauchille* katsonee siis, että puolueettomuusasema korottaa k.o. kansainvälisen kohteliaisuussäännön oikeussäännöksi. — Vrt. *Wolgast,* Völkerrecht s. 756, joka lausuu kosketellessaan kysymystä valtion oikeudesta arvonantoon: »Unter Umständen würde auch eine Verletzung der sog. Völkerkourtoisie eine Verletzung des Rechts auf Achtung sein können, obwohl die Kourtoisieregeln keine Rechtsnatur haben».

[119] Vrt. Draft Convention on Rights and Duties of Neutral States in Naval and Aerial War, A. J. 1939, Suppl. s. 260.

[120] Vihamielisen propagandan käsite esiintyy nyttemmin myös valtiosopimuksissa, esim. Turkin ja Kreikan välillä Ateenassa 27. 4. 1938 tehdyssä sopimuksessa, joka on lisäsopimus maiden välillä 30. 10. 1930 tehtyyn ystävyys-, puolueettomuus-, sovittelumenettely- ja välitystuomioistuinsopimukseen ja 14. 9. 1933 tehtyyn sopi-

symystä koskevat tavanomaisen oikeuden säännökset, jos ne todella olisivat vanhastaan olemassa, olisivat saaneet ilmauksensa v:n 1907 Haagin sopimuksissa, jotka juuri merkitsivät tavanomaisten oikeussäännösten kodifioimista puolueettomuusoikeuden alalla, sekä etteivät myöhemmänkään ajan kansainvälisoikeudelliset asiakirjat tue mainittua käsitystä.[121] [122] — Eri asia on, että mielipiteenilmaisujen valvonta, johon puolueettomalla valtiolla epäilemättä on oikeus, valtion puolueettomuuspolitiikan kannalta saattaa olla hyvinkin luonnollista ja tarpeen vaatimaa, sitäkin suuremmalla syyllä, kun propaganda taistelukeinona on muodostamassa erikoisen sodankäyntitavan, propagandasodan, jonka lähtökohtana useasti pyritään käyttämään hyväksi juuri puolueetonta aluetta eräänlaisena tukialueena. Kysymys erikseen on kuitenkin, onko tämä mielipiteiden valvontaa koskeva käytäntö ilmaus kansainvälisen oikeuden mukaan puolueettomille valtioille kuuluvasta oikeudellisesta velvollisuudesta, jonka täyttämisestä valtio on vastuussa.

Edellä esitetyt tutkijain mielipiteet osoittavat, että tähän kysymykseen yleisesti vastataan kieltävästi, ainakin mikäli on kysymys muiden kuin valtionorgaanien mielipiteenilmauksista. On huomattava, ettei puolueettomuuden suinkaan tarvitse merkitä täydellistä poliittista välinpitämättömyyttä sodan suhteen. Tätä osoittaa Haagin v:n 1907 I yleissopimuksen 3 art:n säännös, jonka mukaan ulkopuolisilla valloilla on oikeus tarjota hyviä palveluksia (ransk. bons offices) tai välitystä (ransk. médiation) sotatointen aikanakin,[123] jolloin riitapuolet eivät mil-

---

mukseen sydämellisestä yhteisymmärryksestä. Uuden sopimuksen 3 art:ssa »sopimuspuolet sitoutuvat olemaan sallimatta, että niiden alueella perustetaan tai oleskelee järjestöjä tai ryhmiä, joiden tarkoituksena on häiritä toisen maan rauhaa ja turvallisuutta tai muuttaa sen hallitus, sekä että niiden alueella oleskelee henkilöitä tai ryhmiä, jotka pyrkivät propagandalla tai jollakin muulla keinoin taistelemaan toista maata vastaan». Tämä sitoumus koskee sekä rauhan että sodan aikaa. Sopimuksen teksti vrt. Nouveau Recueil, 3. sarja XXXVI s. 682.

[121] V. 1914 Yhdysvaltain annettua puolueettomuusjulistuksensa presidentti Wilson kehoitti Yhdysvaltain kansalle osoittamassaan vetoomuksessa tätä olemaan »impartial in thought as well as in action». Amerikkalaiset tutkijat ovat kuitenkin yleisesti sitä mieltä, että tämä vetoomus, niin oikeutettu kuin se saattoikin olla Yhdysvaltain oman sisäisen politiikan kannalta, meni pitemmälle kuin mihin kansainvälinen oikeus velvoittaa puolueettoman valtion. Vrt. *Fenwick,* International law s. 575 ja *Hyde,* II s. 765.

[122] Vrt. *E. Hambro,* Ideologisk Nøitralitet s. 110—111.

[123] Vrt. *H. Lammasch,* Das Mediationsrecht der Neutralen, Österreichische Zeitschrift für öffentliches Recht II 1915 s. 205 ss. — Puuttumatta tässä yhteydessä tarkemmin puolueettoman valtion välitysoikeuteen mainittakoon, että *Mérignhacin* ja *Lémononin* teoksessa Le droit des gens et la guerre de 1914—1918 (II ss. 349—350)

loinkaan saa pitää tämän oikeuden käyttämistä epäystävällisenä tekona.[124] Yhteenvetona voidaan siis todeta, ettei puolueettomuusasema perinnäisen käsityksen mukaan lisää valtion velvollisuuksia, ei ainakaan, mikäli on kysymys yksityisten taholta esitetyistä mielipiteenilmaisuista.[125]

Jyrkästi vastakkainen oikeuskäsitys on kuitenkin nyttemmin esitetty kansallissosialistisessa Saksassa.[126] Sen poliittisen esiinmarssin aikana, jonka kansallissosialistinen Saksa on viimeksikuluneina vuosina suorittanut, on siellä sekä tieteisopissa että käytännössä esitetty vaatimus, että valtion, joka haluaa pysytellä puolueettomana, on noudatettava aatteellista puolueettomuutta (ideologische Neutralität), jonka sisällyksenä on, että tällaisen valtion on sekä rauhan että sodan aikana pidätyttävä ottamasta asennetta määrätyssä valtiossa tapahtuviin poliittisiin tapahtumiin sekä puuttumasta millään tavoin muiden valtain välisiin kamppailuihin. »Puolueettomuuskäsite muuttuu niiden realiteettien mukana, joiden suhteen puolueettomuusvelvoitus on olemassa. Ei voi olla ajatonta ja automaattista tulkintaa. Kansainvälisen oikeuden käsitteet vastaavat niitä tilanteita, joiden suhteen ne vaativat erikoista pätevyyttä. — — — Teoreettisesti katsoen puolueettomuus on tahdonilmauksena pysytellä selkkausten ulkopuolella ajasta riippumatta yhtenäinen käsite. Mutta puolueettomuustahdon ilmentyminen käytännössä on oikeuskysymys, joka kunakin aikana esiintyy oikeudellisena tehtävänä. Mikä merkitys puolueettomuudella niinollen on, on kulloinkin vain kysymys aikaan sopeutuvasta ilmentymisestä.»[127] Raivattuaan tällaisella perustelulla tietä sille käsitykselle, että aatteellinen puolueettomuus kuuluu jo voimassa olevan puolueettomuusoikeuden käsitejärjestelmään ja että

---

huomautetaan, ettei Haagin sopimus oikeuta puolueetonta valtiota tekemään salaisesti tarjouksia, jotka vahingoittavat toista sodankävijää. Tällaisena tapauksena he mainitsevat liittoneuvos Hoffmannin tapauksen v:lta 1917. Sveitsiläinen liittoneuvos lähetti erään Grimm-nimisen sveitsiläisen Venäjälle neuvottelemaan erillisrauhasta Saksan ja Venäjän välillä. Venäjän väliaikainen hallitus kuitenkin karkoitti neuvottelijan, ja Hoffmannin, jonka menettelyä ympärysvallat arvostelivat, oli erottava.

[124] Hyviä palveluksia ja välitystä säännöstelevistä tarkemmista määräyksistä mainittakoon, että niillä on aina vain neuvonannon luonne eikä niillä milloinkaan ole velvoittavaa voimaa, sekä että ellei toisin sovita, ei vihollisuuksien aikana vireille pantu välitys keskeytä sotatoimia.

[125] Vrt. *Lalive*, Quelques nouvelles tendances de la neutralité s. 55.

[126] Poliittisena kiistakysymyksenä on kysymys puolueettoman valtion julkisen mielipiteen suhtautumisesta sodankävijöihin hyvin vanha.

[127] Näin *Bockhoff*, Begriff und Wirklichkeit der Neutralität, Z ö. R. XIX s. 518—520.

vetoaminen »tähänastiseen kansainväliseen oikeuteen» ei niinollen riitä saattamaan aatteellisen puolueettomuuden pätevyyttä kysymyksenalaiseksi, aatteellisen puolueettomuuden kannattajat selittävät, että puolueettomuus käsittää puolueettoman koko olemuksen, mikäli kysymyksessä on sen julkinen suhtautuminen kaikkine niine tekijöineen, jotka määräävät valtiossa tämän julkisen suhtautumisen muodostuksen.[128] »Puolinainen puolueettomuus», joka tekee eron velvoittavan ulkonaisen puolueettomuuden ja »sallitun» sisäisen vihamielisyyden välillä puolueettomuuspartneria kohtaan, ei tämän käsityksen mukaan enää ole puolueeton asenne. »Puolueeton valtio voi edustaa vain puolueetonta, ei vihamielistä kansaa.»[129] Kun vaikutus yleiseen mielipiteeseen aatteellisen puolueettomuuden kannattajain mukaan ei näin ollen ole mikään yksityinen »Amateurangelegenheit», seuraa siitä, että kysymys sanomalehdistön puolueettomasta asenteesta ei ole valtionsisäinen kysymys siitä, onko määrätty kirjoitus perustuslakien mukaan luvaton tai sallittu, vaan kansainvälisoikeudellinen kysymys siitä, vastaako puolueettoman maan hallitus lehdistön kirjoittelusta lehdistön ominaisuudessa »als effektive Gestalterin der aussenpolitischen Publizistik».[130] Aatteellisen puolueettomuuden vaatimus ei koske ainoastaan lehdistöä, vaan ylipäänsä kaikkia mielipiteenilmaisuja julkisessa elämässä (siis myös radiota ja elokuvaa), eikä se pysähdy vielä tähänkään: on esitetty mielipide, että »der Anspruch auf wahrheitsgemässe Berichterstattung, anständigen Ton, kein heruntermachen von Volk, Behörden und System wie auf nicht einseitige aussenpolitische Ausrichtung nach bestimmten Gruppierungen ist auch keineswegs ein nur moralischer, »aussenjuristischer».[131] Omaksuttaessa aatteellinen puolueettomuus ei itse asiassa

[128] Näin *Bockhoff*, Ganze oder halbe Neutralität, Nationalsozialistische Monatshefte 1938 s. 912. Vrt. myös *W. G. Grewe*, Wirtschaftliche Neutralität, Z. Ak. D.R. 1940 ss. 142—143.

[129] *Bockhoff*, Begriff und Wirklichkeit der Neutralität ss. 516—538. Vrt. myös *Carl Schmitt*, Monatshefte für Auswärtige Politik, 1938 s. 225 ss. ja *G. A. Walz*, Z. Ak. D. R. 1942 ss. 5—6.

[130] *E. H. Bockhoff*, Begriff und Wirklichkeit der Neutralität s. 531.

[131] »Yksipuolinen poliittinen suuntaus» olisi siis puolueettomuus o i k e u d e n vastaista. Mainittakoon, että esim. saksalaisen *Bockhoffin* mielipiteet, joita tekstissä etupäässä on selostettu niiden tyypillisyyden johdosta, menevät tässä yhteydessä hyvin pitkälle. »Kun demokraattisen kansainvälisen oikeuden henkinen homogenisuus on pirstoutunut ja sen sijaan tullut rintamien heterogeninen pluralismi», on puolueettomuudenkin, Bockhoff päättelee, oltava ipso jure »total liberal». Puolueettomuuden ydinkysymyksenä onkin *Carl Schmittin* »potestas indirecta», joka on riippumattomuuden käsitteellinen vastakohta ja jolla on ymmärrettävä valtioiden yläpuolella olevaa pienten ja suurten demokratioiden läpi vedettyä, leimaltaan vapaa-

enää käy tekeminen eroa puolueettomuusoikeuden ja puolueettomuuspolitiikan välillä.[132] — Ottaen huomioon, että aatteellinen puolueettomuus läheisesti liittyy totaalisen ja kollektiivisen sodan käsitteeseen, jolloin ei enää voida tehdä »kabinettisotien» aikaista eroa sodankävijän ja yksityisen, »sodan» ja »rauhan» välillä, käy ymmärrettävämmäksi se aatteellisen puolueettomuuden kannattajain käsitys, että puolueettomuusvelvollisuus on olemassa jo rauhan aikana »Neutralitätsvorbereitungspflicht'inä»: tällöin se ilmenee erittäinkin puolueettoman valtion puuttumattomuusvelvollisuutena, joka on toista kuin ei-puolueettomien valtioiden yleinen puuttumattomuusvelvollisuus, puolueettoman valtion velvollisuuden ollessa »erhöhte und konkretisierte».[133]

Aatteellisen puolueettomuuden käsite liittyy ennen kaikkea totaalisen valtion käsitteeseen. »Die völkische Totalität» edellyttää, että puolueettomuuskin käsittää, kuten edellä on mainittu, puolueettoman valtion ja kansan koko olemuksen.[134]

---

muurarimaista kansainvälistä valtakeskitystä, jonka ainoana tarkoitusperänä on demokraattisen maailmanpolitiikan yhteyden turvaaminen. Milloin yksipuolinen riippuvaisuus tai riippumattomuus on olemassa, on tosiasiakysymys, kun riippuvaisuuden muodot ovat muuttuneet ja aina muuttuvat. »Marxistis-vapaamuurarillisesti hallitut valtiot ovat aina jotenkin valtioiden yläpuolella olevassa riippuvaisuussuhteessa, kun niiden ulkopoliittinen päätösvalta on ideologisesti ja usein myös käytännöllisesti sidottu.»

[132] Näin nimenomaan m.m. *Bockhoff,* Begriff und Wirklichkeit der Neutralität s. 536.

[133] *Bockhoff,* Begriff und Wirklichkeit der Neutralität s. 536.

[134] Totaalista valtiokäsitystä kansainvälisen oikeuden kannalta on käsitellyt erityisesti *Carl Schmitt* lukuisissa kirjoituksissaan, jotka on koottu teokseen »Positionen und Begriffe im Kampf mit Weimar — Genf — Versailles 1923—1939». Totaalisen valtiokäsityksen suhdetta puolueettomuuteen on käsitelty m.m. kirjoituksissa »Das neue Vae Victis» (N:o 31 s. 251 ss.), »Völkerrechtliche Neutralität und völkische Totalität» (n:o 32 s. 255 ss.) sekä »Neutralität und Neutralisierungen» (n:o 34 s. 271 ss.). — Mainittakoon tässä yhteydessä, että totaalisesta valtiokäsityksestä halutaan puolueettomuusoikeuden alalla tehdä muitakin johtopäätöksiä kuin mikäli vain on kysymys aatteellisesta puolueettomuudesta s.o. puolueettomuudesta mielipiteiden ilmaisemisen alalla. Tähän viittaa m.m. *E. R. Huberin* kirjoitus »Positionen und Begriffe. Eine Auseinandersetzung mit Carl Schmitt», Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft, 1940 ss. 1—44, jossa huomautetaan Schmittin jättäneen mainitsematta, että totaalisuuden periaate voi ohjata kansan itsensä ulkopuolellekin (»— ein Volk auch über sich selbst hinausweisen kann — —») ja että kansan totaalisuus merkitsee oleellisesti muuta kuin sisäänpäin kääntynyttä taloudellista, henkistä ja poliittista autarkiaa. Tällaisen imperiaalisen totaalisuuden periaate, lausuu Huber, ei tietenkään voi jättää perinnäistä puolueettomuuden käsitettä koskemattomaksi; se ei vielä ehdottomasti merkitse, että kansan totaalisuus kumoaa joka lajin

Aatteellisen puolueettomuuden käsite eroaa, kuten edellä jo on viitattu, useissa oleellisissa kohdin perinnäisestä puolueettomuuskäsityksestä.[135] Jyrkimmin ehkä siinä, että aatteellisen puolueettomuuden kannattajain mukaan puolueettomuusasenne velvoittaa valtion määrättyyn suhtautumiseen toisiin valtioihin jo rauhan aikana, kun taas klassillisen käsityksen mukaan puolueettomuuden välttämättömänä edellytyksenä on sota tämän käsitteen kansainvälisoikeudellisessa merkityksessä.[136] [137] On myönnettävä, että puolueettomuusoikeutta koskevilla oikeudellisilla säännöksillä on ollut taipumusta ulottua koskemaan sellaisia olosuhteita — esim. sisällissotaa —, jolloin ei enää ole kysymys sodasta kansainvälisoikeudellisessa merkityksessä, ja että sodan ja rauhan aikaa koskevien oikeussääntöjen aikaisempi jyrkkä eroavaisuus on täten käynyt vähemmän selväpiirteiseksi; tätä ajatustapaa seuraamalla voidaan helpommin ymmärtää, että voidaan esittää vaatimus »puolueettomuuden» noudattamisesta rauhan aikana, esim. juuri kahden valtiollisen aatesuunnan välisessä henkisessä kamppailussa, jota kaikkine siihen liittyvine ilmiöineen on tapana kutsua propagandasodaksi. Velvollisuus aatteellisen puolueettomuuden noudattamiseen rauhan aikana olisi tämän mukaan täysin verrattavissa niihin »puolueettomuuden esivaikutuksiin» (Vorwir-

kansainvälisoikeudellista puolueettomuutta, mutta siitä johtuu vähintään, että kansainvälisoikeudellisen puolueettomuuden tulee läpikäydä täydellinen rakennemuutos.

[135] Aatteellisen puolueettomuuden soveltumattomuutta perinnäiseen puolueettomuuskäsitykseen ovat korostaneet m.m. norjalainen *E. Hambro* (kirjoitus »Ideologische Neutralität», Z. ö. R. XIX vihko 4 ss. 502—515, ja samannimiset norjan- ja englanninkieliset kirjoitukset aikakauslehdessä Nordisk Tidskrift for International Ret 1939 n:ot 2—3) sekä sweitsiläinen *Schindler* (»Neutralität und Presse», Neue Schweizer Rundschau, tammik. 1939); vrt. myös *Lalive,* Quelques nouvelles tendances de la neutralité s. 55—56.

[136] Puolueettomuudesta sotaan liittyvänä suhdekäsitteenä ks. edempänä s. 73 ss.

[137] Vrt. *E. Hambro,* Ideologisk Neutralitet s. 111. Hambro huomauttaa, että kun aatteellisen puolueettomuuden väitetään olevan voimassa rauhan aikana, tällöin ensiksi on ilmeistä, että uusi käsite ei lankea kansainvälisoikeudellisen sodan käsitteeseen liittyvän puolueettomuuden piiriin. Tämä ei kuitenkaan ole esteenä, Hambro sanoo, etteikö valtio voisi t o i s t e n oikeussääntöjen mukaan olla velvollinen olla ottamatta kantaa siihen, mitä tapahtuu vieraassa valtiossa. Tällainen kannanotto voitaisiin jollakin taholla tulkita oikeudettomaksi puuttumiseksi vieraan valtion sisäisiin asioihin. Kun nyt kuitenkin on kysymys yksityisten toimista ja mielipiteenilmauksista eikä valtion toiminnasta, ei interventiosta voi kuitenkaan olla kysymys. Valtiolle voi kuitenkin, Hambro lausuu edelleen, olla kansainvälisoikeudellisia seuraamuksia eräistä yksityistenkin teoista, jos valtio on velvollinen ne estämään. Tätä sääntöä valtion vastuusta ei kuitenkaan Hambron käsityksen mukaan voida ulottaa »puolueelliseen lehdistöön» saakka, ellei ole kysymys suoranaisesta yllytyksestä väkivaltaisuuksiin vierasta valtiota tai sen elimiä ja laitoksia vastaan.

kungen der Neutralität), joista on tapana puhua pysyvän l. ikuisen puolueettomuuden yhteydessä ja jotka merkitsevät määrättyä sitoutuneisuutta, kansainvälisen toimikelpoisuuden rajoitusta pysyvästi puolueettomalle valtiolle jo rauhan aikana.[138] Sellaisen valtion kansainvälisoikeudellinen luonne, joka noudattaa aatteellista puolueettomuutta, lienee kuitenkin tarkoitettu eroamaan pysyvästi puolueettoman valtion kansainvälisoikeudellisesta luonteesta lisäksi siinä, että kun pysyväinen puolueettomuus on absoluuttinen ominaisuus, joka on voimassa kaikkiin valtioihin nähden, ja lisäksi erityiseen velvoitukseen perustuva pysyvä ominaisuus, joka ei riipu asianomaisen valtion omasta, kussakin tapauksessa tehtävästä valinnasta, niin aatteellinen puolueettomuus kuten klassillinenkin puolueettomuus on suhteellinen, puolueettoman valtion suhtautumista kahteen selkkaukseen osallistuvaan valtioon (tai valtioryhmään) osoittava suhdekäsite, minkä lisäksi aatteellinen puolueettomuus kuten klassillinenkin puolueettomuus on suhteellista myös siinä mielessä, että se on valinnanvarainen, kun puolueeton valtio aina voi luopua puolueettomuudesta, joka on vain sodan heijastusilmiö eikä erityiseen sitoumukseen perustuva.[139]

---

[138] Eriäviä mielipiteitä on esitetty siitä, miten pitkälle pysyvästi puolueettoman valtion toimikelpoisuuden rajoitukset ulottuvat. *Erich* (Kansainvälinen oikeus s. 112—113) katsoo, että pysyvästi puolueeton valtio ei saa tehdä sotaliittosopimuksia eikä olla osallisena kansainvälisissä takuusopimuksissa ja että sen tulee tarkoin välttää asettumasta oikeudelliseen tai poliittiseen riippuvaisuussuhteeseen johonkin määrättyyn valtioon (suurvaltaan) nähden, mutta että sen on pidätyttävä taloudellisesta intressiyhteydestä muiden valtioiden kanssa ainoastaan, jos tämän yhteyden vaikutukset todennäköisesti ulottuvat puhtaasti taloudellisten etujen ulkopuolelle. — Vrt. pysyvän puolueettomuuden ja satunnaisen puolueettomuuden välisestä erosta edempänä s. 84 ss.

[139] Tämän esityksen kannalta on riittävää todeta, että aatteellinen puolueettomuus rauhan aikaan asti ulottuvine vaatimuksineen ei ainakaan vielä kuulu yleisesti hyväksyttyihin kansainvälisen puolueettomuusoikeuden käsitteisiin; tämän toteamuksen jälkeen ei ole syytä ryhtyä erittelemään aatteellisen puolueettomuuden sisällystä oikeuspoliittiselta kannalta tai arvostelemaan aatteellisen puolueettomuuden käsitekonstruktion tarkoituksenmukaisuutta. Tässä yhteydessä viitattakoon kuitenkin siihen, että ne velvollisuudet, jotka rauhanaikaisen aatteellisen puolueettomuuden nimissä asetetaan — esim. totuudellisuuden noudattaminen vieraan valtion oloista kirjoitettaessa, lehdistön siivo sävy ja pidättyminen vieraan valtion halventamisesta —, ovat kaikki luonteeltaan sellaisia, että jos niiden katsotaan tosiasiallisesti olevan olemassa oikeudellisina velvoituksina, ei näytä olevan mitään syytä, minkävuoksi jotkut valtiot olisivat vapautetut näistä velvollisuuksista. Kun kysymyksessä siis olisivat velvollisuudet, jotka koskevat kaikkia valtioita, ja näitä velvoituksia vastaavat toisten valtioiden oikeudet, näyttäisi luontevin konstruktio k.o.

5. Ei-sotaakäyvän valtion käsitteestä.

Perinnäisessä merkityksessään puolueettomuus on ehdotonta sikäli, ettei ole olemassa useammanlaista puolueettomuutta.[140] Valtio joko on puolueeton tai ei sitä ole; oikeudellista väliastetta, sellaista kuin kuluneina vuosisatoina esiintynyttä »hyväntahtoista puolueettomuutta», joka salli esim. joukkojen kauttakulun, milloin siitä oli erikoisesti sovittu sodan varalle, ei klassillisen puolueettomuuskäsityksen mukaan enää ole. Määrätyissä puitteissa valtio voi tosin vieläkin suhtautua sodankävijään enemmän tai vähemmän hyvänsuovasti, mutta oikeudellisesti ei tällöinkään ole kysymys useammanlaisesta puolueettomuudesta, joten »hyväntahtoinen puolueettomuus» tässä suppeammassakaan merkityksessä ei ole mikään oikeuskäsite.

Klassillisenkin puolueettomuuskäsityksen mukaan on tosin mahdollista, että valtio ei ole sodankävijä, mutta ei myöskään puolueeton tämän käsitteen perinnäisessä merkityksessä. Näin on asian laita esim., jos puolueeton valtio loukkaa itse puolueettomuusoikeutta, mutta ei silti joudu sotaan toista sodankävijää vastaan. Tällainen tilanne, jolloin valtio on puolueettomuudestaan luopunut joutumatta kuitenkaan sodankävijäksi, on, kuten *Erich* [141] huomauttaa, oikeudellisesti ristiriitainen, mutta tosiasiallisesti mahdollinen. Oikeusteknillisesti on kuitenkin jatkuvasti kysymys puolueettomasta valtiosta, nim. puolueettomasta valtiosta, joka on rikkonut puolueettomuuttaan.[142] [143]

---

velvoitusten systemaattiselle selittämiselle olevan esim. interventiosäännöstön hyväksikäyttö tai vetoaminen valtioiden perusoikeuksiin.

[140] Vrt. *Liszt—Fleischmann* s. 535: »Der Begriff der Neutralität lässt Abstufungen nicht zu»; *Oppenheim—Lauterpacht,* II s. 529—530; Fauchille, II s. 642.

[141] *Erich,* Kansainvälinen oikeus s. 435.

[142] Vv. 1914—1918 maailmansodan aikana, Yhdysvaltain liityttyä sotaan useat Etelä-Amerikan valtiot suhtautuivat Yhdysvaltoihin tavalla, joka ei ollut puolueettomuuden mukaista tämän käsitteen klassillisessa merkityksessä. 12. 4. 1917 Costa Rica ja 28. 4. 1917 Guatemala »tarjosivat mielihyvin» aluevetensä ja satamansa Yhdysvaltain käyttöön; 4. 6. 1917 Brasilia ilmoitti Yhdysvalloille puolueettomuusjulistuksensa kumoamisesta; 18. 6. 1917 Uruguay muutti puolueettomuuslainsäädäntöään siten, ettei se enää pitänyt sodankävijänä amerikkalaista valtiota, joka oli sodassa Amerikan mantereen ulkopuolella olevan valtion kanssa; Peru ilmoitti 28. 6. 1917 yhtyvänsä Brasilian kantaan. Vrt. A. J. 1939 Suppl. s. 879 ss. ja *Fauchille,* II s. 650. — *Hyde,* II s. 765 kutsuu etelä-amerikkalaisten valtioiden kantaa nimityksellä kvalifioitu puolueettomuus. *Oppenheim—Lauterpacht,* II s. 529 ss. taas käyttää tätä nimitystä tapauksesta, jolloin valtio avustaa sodankävijää ennen sotaa tehdyn sitoumuksen perusteella.

[143] Maailmansodan alussa, Italian julistettua sodan Itävaltaa vastaan 24. 5. 1915 mutta ennen kuin se 27. 8. 1916 oli julistanut sodan Saksaa vastaan, Italia ja Saksa

Maailmansodan jälkeen on kuitenkin ollut vaikuttamassa useita tekijöitä, jotka ovat pyrkineet aiheuttamaan muutoksia klassillisen puolueettomuusoikeuden selväpiirteisiin oikeussuhteisiin ja hävittämään yksinkertaisen kahtiajaon sodankävijät — puolueettomat. Kansainliiton sanktiojärjestelmä loi sodankävijäin ja puolueettomien valtojen välille kolmannen ryhmän valtioita, sanktioihin osallistuvat valtiot, joita ei ainakaan kaikissa tapauksissa ollut pidettävä sodankävijöinä, mutta ei myöskään puolueettomina valtioina perinnäisessä merkityksessä. Samanlaisena välikäsitteenä sotaa käyvien valtioiden ja puolueettomien valtioiden välillä on ei-sotaakäyvä valtio, käsite, joka on saanut merkitystä varsinaisesti vasta viime aikoina.

Tieteisoppi sen paremmin kuin käytäntökään ei anna täsmällistä vastausta kysymykseen, mitä ei-sotaakäyvällä valtiolla oikeastaan on ymmärrettävä, s.o. mitä kansainvälisoikeudellisia oikeuksia ja velvollisuuksia tällaisella valtiolla katsotaan olevan ja mitä oikeuksia ja velvollisuuksia muilla valtioilla katsotaan olevan tällaista valtiota kohtaan. Puoliviralliset kommentaarit, toteaa *Grewe,*[145] rajoittuvat, määritellessään ei-sotaakäyvän käsitteestä johtuvia kansainvälisoikeudellisia seuraamuksia, tavallisesti yleisiin poliittisiin karakterisointeihin, joista ei käy päätte-

---

eivät noudattaneet toistensa suhteen puolueettomuuden velvollisuuksia, mutta eivät myöskään tunnustaneet olevansa sodassa keskenään. *Cavaglieri* (Rivista, painos v:lta 1919 s. 328—362) on luonnehtinut tällaisessa väliasteessa olevan valtion asemaa nimityksellä »Stato alleato di Stato nemico». Vrt. *Oppenheim—Lauterpacht,* II s. 530 ja *Grewe,* Der Status der Nichtkriegführung s. 206.

Hammarskjöld, La neutralité en général ss. 138—139, viittaa siihen, että sen jälkeen kuin Kiinan ja Saksan diplomaattiset suhteet olivat vv. 1914—1918 sodan aikana katkenneet, Kiina ryhtyi erikoistoimenpiteisiin Saksan kansalaisia, omaisuutta ja laitoksia vastaan ja että Yhdysvallat ryhtyivät niinikään erikoistoimenpiteisiin Saksaa vastaan diplomaattisten suhteiden katkeamisen jälkeen; Hammarskjöld luonnehtii Kiinan ja Yhdysvaltain mainittua asemaa nimityksellä »un état intermédiaire entre la neutralité et la guerre» ja lausuu, että tulevaisuudessa on syytä tarkemmin määritellä tämän väliaseman oikeudelliset seuraamukset.

[144] Italia ei nykyisen suursodan alkaessa antanut puolueettomuusjulistusta, vaan ministerineuvosto teki 1. 9. 1939 päätöksen, ettei Italia osallistu sotaan. — Turkin ulkoasiainministeri Saracoglu antoi 1. 2. 1940 selityksen, joka luonnehti Turkin aseman ei-sotaakäyväksi; selitys peruutettiin kuitenkin samana päivänä. — Espanjassa julkaistiin 12. 6. 1940 asetus, jossa lausutaan, että »ottaen huomioon taistelun levenemisen Välimerelle Italian ryhdyttyä sotaan Ranskaa ja Englantia vastaan Espanjan hallitus on päättänyt, ettei Espanja ole sodankävijänä nykyisessä selkkauksessa». — Bulgarian radiossa luettiin 3. 3. 1941 — Bulgarian liityttyä kolmivaltasopimukseen — lehtitietojen mukaan tiedonanto, jossa mainittiin, että Bulgaria pysyy yhä ei-sotaakäyvänä valtiona. (»Uusi Suomi» 5. 3. 41.)

[145] *Grewe,* »Der Status der Nichtkriegführung», Z.Ak.D.R. 1940 s. 206.

leminen, mitkä oikeudet ja velvollisuudet ei-sotaakäyvällä valtiolla katsotaan olevan ja missä laajuudessa yleisen puolueettomuusoikeuden säännökset ovat tällaisen valtion suhteen voimassa. Ei-sotaakäyvää valtiota ei liene pidettävä puolueettomana sanan normaalissa, teknillisessä merkityksessä, mutta se ei myöskään ole »sodassa» oikeusteknillisesti puhuen.[146] Italia, joka ennen liittymistään v. 1939 puhjenneeseen sotaan käytti itsestään mielellään ei-sotaakäyvän valtion nimitystä, ilmeisestikin identifioi ei-sotaakäyvän ja puolueettoman valtion, mikäli on kysymys puolueettoman valtion oikeudesta kaupankäyntiin sodankävijän kanssa.[147]

Saksalainen *v. Freytagh-Loringhoven* on esittänyt teorian, että ei-sotaakäyvän valtion asemalle on luonteenomaista, että valtio jättämällä puolueettomuusjulistuksen antamatta tahtoo säilyttää vapaat kädet kysymyksen suhteen sen sotaan liittymisestä ja siten samalla poliittisesti ja taloudellisesti auttaa toista sotaakäyvää puolta; ei-sotaakäyvä valtio ei senvuoksi ole velvollinen kohtelemaan sodankävijöitä tasapuolisesti, mutta toisaalta se siten luopuu puolueettomalle valtiolle tulevista oikeuksista. Eritoten on mahdollista, v. Freytagh-Loringhoven lausuu, että ei-sotaakäyvää valtiota käsitellään vastustajana, poliittisten olosuhteiden määrätessä, kuinka suuri tämä rikos on.[148] v. Freytagh-Loringhovenin käsitys, mikäli on kysymys puolueettomalle valtiolle kuuluvista oikeuksista luopumisesta, on kuitenkin kohdannut arvostelua.[149]

---

[146] Vrt. *Fenwick,* »Neutrality on the defensive», A.J. 1940 s. 698.

[147] Englannin vaadittua, että meriteitse Saksasta Italiaan tapahtuva hiilenvienti oli saatettava Englannin valvonnan alaiseksi, Italia protestoi 4. 3. 1940 päivätyssä verbaalinootissaan tätä vastaan lähtien tällöin siitä, että Italialla on k.o. suhteessa kaikki puolueettoman valtion oikeudet.

[148] *v. Freytagh-Loringhovenin* kirjoitukset »Nicht-Kriegführung» ja »Das Wesen der Nichtkriegführung» aikakauslehdessä Politik und Recht 1940 ss. 375 ja 647—648.

[149] Vrt. alimuistutuksessa 148 mainittu jälkimmäinen kirjoitus; v. Freytagh-Loringhoven väittää, ettei Italia 4. 3. 1940 päivätyssä nootissaan itse asiassa vaadi itselleen puolueettoman vallan oikeuksia, joista nootissa mainitaan vain kerran ohimennen, vaan että »nootti palvelee käytännöllisiä tarkoitusperiä ja pyrkii vain voittamaan mahdollisimman paljon». — Kun v. Freytagh-Loringhoven mainitsee, että käsitteeen »hyväntahtoinen puolueettomuus» sisältämä sisäinen ristiriitaisuus on l o g i l l i s e s t i täysin selvitettävissä hänen esittämänsä teorian avulla, niin voidaan tähän huomauttaa, että kun hän selittää tasapuolisen kohtelun noudattamatta jättämisen seuraavan siitä, ettei valtio anna puolueettomuusjulistusta, hän ei tällöin ota huomioon, ettei puolueettomallakaan valtiolla vanhastaan voimassa olevan oikeuskäsityksen mukaan ole velvollisuutta antaa puolueettomuusjulistusta ja ettei näin ollen puolueettomuusjulistuksen antamatta jättämisellä saada aikaan pätevää erokriteriota ei-sotaakäyvän valtion ja puolueettoman valtion välillä.

On selvää, että ei-sotaakäyvän valtion käsite, mikäli sille tahdotaan antaa joku muu merkitys kuin mitä sisältyy puolueettomuusoikeuden säännösten piirissä mahdollisiin erilaisiin suhtautumistapoihin (jotka lankeavat puolueettomuus p o l i t i i k a n piiriin), ei sovellu klassillisen kansainvälisen oikeuden tuntemaan ainoaan käsitejakoon sodankävijä-puolueeton. Tämän myöntävät nekin teoreetikot, jotka ovat selvitelleet ei-sotaakäyvän käsitettä.[150]

Jos ei-sotaakäyvän käsitteelle katsotaan olevan ominaista sodankävijän avustaminen klassillisen puolueettomuusoikeuden säännöksistä huolimatta, ei tämä käsite itse asiassa periaatteessa eroa siitä puolueettoman ja sodankävijän väliasteesta, joka amerikkalaisessa tieteisopissa tunnetaan s u p p o r t i n g S t a t e nimisenä ja jolla ymmärretään valtiota, joka on selittänyt tukevansa hyökkäyksen uhriksi joutunutta valtiota, väkivaltaa kuitenkaan käyttämättä.[151] Supporting state'kaan ei ole puolueeton sanan oikeusteknillisessä merkityksessä, ei myöskään »sodassa».[152]

Puuttumatta tarkemmin niihin erilaisiin avun muotoihin, joilla sodan ulkopuolella pysyttelevät Yhdysvallat ovat v. 1939 puhjenneen suursodan aikana tukeneet Englantia toista sotaakäyvää puolta vastaan, kiinnitettäköön huomiota niihin juridisiin perusteluihin, joilla amerikkalaiset teoreetikot ovat perustelleet Yhdysvaltain antamaa apua. Yleisesti todetaan, etteivät Yhdysvallat ole puolueeton sanan normaalissa tek-

---

150 Vrt. esim. *v. Freytagh-Loringhoven* s. 375 ja *Grewe* s. 207; viimeksimainittu lisää tässä yhteydessä, että klassillisen järjestelmän selväpiirteiset oikeussuhteet ovat vanhentuneet. — Vrt. lisäksi *Schlüter,* Kelloggpakt und Neutralitätsrecht, Z. ausl. u. V. R. XI s. 31: »Es zeigt sich — — —, dass die Nichtkriegführung in ihrer gegenwärtigen Ausgestaltung noch keinen rechtlichen Status besizt.»

151 Termi sisältyy Harvard Law Schoolin tunnettuun sopimusluonnokseen valtioiden oikeuksista ja velvollisuuksista hyökkäyksen sattuessa (A.J. 1939, Suppl. s. 819 ss.) Sopimusluonnoksen mukaan voidaan hyökkääjävaltion lisäksi erottaa seuraavat kolme ryhmää valtioita: 1. defending and co-defending States, joilla on laajennetut sodankävijän oikeudet; 2. supporting States, jotka ovat selittäneet tukevansa hyökkäyksen uhria väkivaltaa käyttämättä; nämä valtiot diskriminoivat hyökkääjää eri tavoin säilyttäen samalla puolueettoman valtion oikeudet; 3. non-cooperating States ovat puolueettomia valtioita, mutta vapaat tavallisista velvollisuuksista sodankävijää kohtaan.

152 *Quincy Wright,* The transfer of destroyers to Great Britain, A.J. 1940 s. 680 ss. katsoo, että senjälkeen kuin presidentti Roosevelt oli 3. 9. 40 kongressille ilmoittanut, että Yhdysvallat olivat saaneet Englannilta 99 vuodeksi vuokralle eräitä laivastotukikohtia Karibian merellä 50:n yli-ikäisen hävittäjä-aluksen luovutusta vastaan, ei Yhdysvallat enää ole puolueeton vaan »a supporting state».

nillisessä merkityksessä.[153] Avun antamista on tavallisesti perusteltu vetoamalla siihen, että Saksa olisi aloittanut sodan oikeudettomasti. Niinpä *Fenwick* lausuu, että Saksan suorittama Tanskan, Norjan, Hollannin ja Belgian puolueettomuuden loukkaus oikeuttaa muut valtiot kieltämään Saksalta puolueettomuuden velvoitusten hyväksikäytön ja että jokaisella valtiolla on itsepuolustusoikeus kaikkea oikeutta loukkaavaa hyökkäystä vastaan.[154] — *Wright* taas perustelee Yhdysvaltain suhtautumista Englantiin sillä, että Saksa ja Italia loukkaamalla hyökkäyksellään kansainvälistä oikeutta ja Pariisin (Kellogg—Briandin) sopimusta eivät ole laillisia sodankävijöitä eivätkä Pariisin sopimuksen ja muiden rikottujen sopimusten osapuolet ole velvollisia kansainvälisen oikeuden mukaan noudattamaan Saksan ja sen liittolaisten suhteen puolueettomuusvelvollisuuksia.[155] — On siis todettava, että amerikkalainen tieteisoppi lähtee k.o. suhteessa sodan kvalifioinnin periaatteesta, aivankuin Harvad Law Schoolin sopimusluonnos valtioiden oikeuksista ja velvollisuuksista hyökkäyksen sattuessa [156] olisi voimassaolevaa oikeutta.

Käytettäköön puolueettoman valtion ja sotaakäyvän valtion väliasteesta mitä nimitystä tahansa — »ei-sotaakäyvä», »supporting state», »hyväntahtoisesti puolueeton» [157] —, niin joka tapauksessa voidaan todeta, että tämä väliaste ei sovellu klassillisen kansainvälisen oikeuden käsitejärjestelmään, niin joustava kuin mainittu väliaste poliittisena välikappaleena saattaakin olla.[158]

---

[153] Vrt. esim. *Fenwick,* Neutrality on the defensive, A.J. 1940 s. 699 ja *Wright,* The transfer of destroyers to Great Britain, A.J. 1940 s. 685.

[154] *Fenwick* s. 698.

[155] *Q. Wright* ss. 688—689. Vrt. lisäksi saman kirjoitus »The present status of neutrality», A.J. 1940 s. 391—415, jossa hän lausuu, että kansainvälisen oikeuden on tunnustettava: 1. että valtioilla ei ole rajatonta valtaa aloittaa sotaa, 2. että laiton ryhtyminen sotaan loukkaa kaikkien valtioiden laillista intressiä, ja 3. että joka valtiolla on oikeus ryhtyä asianmukaisiin menettelytapoihin kansainvälisen oikeuden mukaisesti tämän intressin suojaamiseksi.

[156] Vrt. edellä alimuistutusta 151.

[157] Englannin, Ranskan ja Turkin välillä 19. 10. 1939 allekirjoitettu sopimus keskinäisestä avunannosta puhuu 4 art:ssa »hyväntahtoisesta puolueettomuudesta», jota ainakin Turkin on noudatettava siinä tapauksessa, että Ranska ja Englanti joutuisivat vihollisuuksiin Euroopan vallan kanssa hyökkäyksen johdosta, jonka tämä valta tekee Ranskaa ja Englantia vastaan, ilman että sopimuksen 2 ja 3 art:n määräyksiä sovelletaan. — Sopimuksesta sen paremmin kuin julkisuudessa esitetyistä selityksistä ei kuitenkaan selvästi käy ilmi, tarkoitetaanko tällöin »hyväntahtoista puolueettomuutta» klassillisten puolueettomuussäännösten puitteissa, vai onko kysymys pitemmälle menevistä Turkin velvollisuuksista.

[158] Lähelle ei-sotaakäyvän valtion käsitettä tulee *Reuterskiöldin* »moderni puolueettomuus». *Reuterskiöldin* mukaan on klassillisen puolueettomuuden sijaan tul-

lut, kuten Espanjan sisällissota ja v. 1939 puhjennut sota osoittavat, »jossakin määrin toinen puolueettomuus, joka on määriteltävissä uudenaikaiseksi puolueettomuudeksi», vaikkakaan sitä ei ole vielä lopullisesti hyväksytty. *Reuterskiöld* katsoo, että puolueettomuus on — alunperin Kansainliitto-järjestelmään sisältyvän kansainvälisen solidaarisuuden vaikutuksesta — pelkistynyt tosiasialliseksi osallistumattomuudeksi aktiivisiin sotatoimiin; klassillisten puolueettomuusmääräysten heikentyminen voi tällöin olla asteittainen, »mehrfach gradiert», ja tällöin riippuu kaikki siitä, miten pitkälle toinen sodankävijä on suostuvainen tällaiseen heikentymiseen. Puolueettomuus on *Reuterskiöldin* mielestä pelkkä tosiasia, eikä muuttumatonta objektiivista puolueettomuusoikeutta ole, vaan tosiasiallisen puolueettomuuden edellytykset ja oikeusseuraamukset riippuvat aina sodankävijäin ja puolueettomien valtioiden välisestä nimenomaisesta tai hiljaisesta tunnustamisesta ja ne voivat eri aikoina muuttua, jopa saada uuden sisällyksen. — Vrt. *Reuterskiöld,* Klassische oder moderne Neutralität, Z.Ak.D.R. 1942 ss. 5—6.

II luku.

POHJOISMAISET PUOLUEETTOMUUS-MÄÄRÄYKSET.

1. *Vuoden 1938 yhdenmukaiset pohjoismaiset puolueettomuusmääräykset.*

Pohjoismaisella yhteistyöllä puolueettomuusoikeuden alalla on vanhat perinteet. Vaikka jätetään huomioon ottamatta aseellisia puolueettomuusliittoja koskevat sopimukset, joilla pyrittiin puolueettomien valtioiden kauppapoliittisten etujen suojaamiseen, oli yhteistoimintaa puolueettomuusmääräysten yhdenmukaistamiseksi olemassa jo 1800-luvulla, alkaen Krimin sodan aikaisista, 14. 12. 1853 vahvistetuista yhdenmukaisista puolueettomuusmääräyksistä. Yhteistoiminta jatkui Japanin ja Venäjän välisen sodan aikana v. 1904, jolloin omaksuttiin uudet puolueettomuussäännöt, ja nämä säännöt uudistettiin Haagin toisen rauhankonferenssin hyväksymien yleissopimusten pohjalla v:n 1912 pohjoismaisissa puolueettomuusmääräyksissä.[1] [2]

Siinä tiedonannossa, joka julkaistiin yhdenmukaisia pohjoismaisia puolueettomuusmääräyksiä koskevan selityksen Tukholmassa 27. 5. 1938

---

[1] Vrt. *Gihl,* Nordisk samverkan på neutralitetsrättens område, Nordisk Tidskrift 1938 s. 18 ss. ja *Undén,* Neutralitet och folkrätt s. 46 ss.

[2] Jo rauhan aikana omaksutut puolueettomuusmääräykset ovat luonnollisesti omiaan korostamaan asianomaisten valtioiden pysyvää puolueettomuuspolitiikkaa. Eri pohjoismaissa ei ole puuttunut pyrkimyksiä vahvistaa tämä pysyvä puolueettomuuspolitiikka oikeudellisessakin muodossa pysyväisellä l. ikuisella neutraalisuudella. Islanti on 18. 11. 1918 annetun liittolain mukaan julistautunut pysyvästi puolueettomaksi. Kun Ruotsin hallitusmuodon 74 § v. 1894 sai muodon, jonka mukaan Ruotsin ei edellytetä osallistuvan muunlaisiin sotiin kuin sellaisiin, joita käydään itsepuolustukseksi hyökkäystä vastaan tai puolueettomuuden suojaamiseksi, jos sodankävijä sitä uhkaa tai loukkaa, on tätä perustuslain säännöstä, kuten *Undén* huomauttaa (Neutralitet och folkrätt s. 28), toisinaan pidetty Ruotsin pysyväisen puolueettomuuden julistuksena.

tapahtuneen allekirjoittamisen yhteydessä, lausutaan, että pohjoismaiden hallitukset olivat — Suomenkin osallistuessa nyt yhteistoimintaan — ottaneet esille kysymyksen voimassa olevien puolueettomuusmääräysten tarkistamisesta, näiden määräysten kaivatessa täydennystä maailmansodassa saatujen kokemusten perusteella, kun uudet taisteluvälineet ja taistelumenetelmät, kuten lentoase ja radion käyttö sotilaallisiin tarkoituksiin, olivat saaneet sellaisen merkityksen, jota ei ollut voitu edellyttää v:n 1912 puolueettomuusmääräyksiä laadittaessa. Edelleen tiedonannossa lausutaan, että itse määräyksillä on pääasiassa yhdenmukainen sisällys sekä että ne liittyvät suurin piirtein v. 1907 Haagissa tehtyyn, puolueettomilla valloilla merisodan sattuessa olevia oikeuksia ja velvollisuuksia koskevaan yleissopimukseen. Tiedonannossa todetaan vielä, että tehdyt muutokset, jotka pääasiassa koskevat sotaa käyvien valtioiden ilmavoimia ja radion käyttöä, perustuvat useassa suhteessa maailmansodan aikana saatuun kokemukseen.

Yhdenmukaiset pohjoismaiset puolueettomuusmääräykset eivät muodosta mitään täydellistä kansainvälisen oikeuden mukaan voimassa olevien puolueettomuussäännösten kodifiointia. Pohjoismaiset puolueettomuusmääräykset koskevat pääasiassa merisotapuolueettomuutta ja sen ohella ilmasotapuolueettomuutta sekä eräitä muita kysymyksiä. Niiden ulkopuolelle jää vielä m.m. useita merisotapuolueettomuutta koskevia, käytännössä erittäin tärkeitä määräyksiä, kuten esim. puolueettomien valtioiden alusten kohtelua aavalla merellä koskevat määräykset ja sotakieltotavaraa koskevat määräykset. Myöskään eivät yhdenmukaiset pohjoismaiset puolueettomuusmääräykset sisällä maasotapuolueettomuutta koskevia määräyksiä, ja ilmasotapuolueettomuuttakin ne säännöstelevät vain osittain. Kuten vuoden 1912 puolueettomuusmääräykset niin vuoden 1938 puolueettomuusmääräyksetkin on laadittu silmällä pitäen käytännöllisiä näkökohtia kiinnittämättä niin paljon huomiota systemaattisuuteen; ensi sijassa on tällöin kysymys puolueettomuussäännöksistä, jotka koskevat sotaa käyvien valtioiden sotavoimien oleskelua ja kohtelua puolueettoman valtion alueella, l. sotilaallista puolueettomuusmääräyksistä.[3] Pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten päätarkoituksena on säännöstellä puolueettoman valtion ja sotaa käyvien valtioiden sotilaallisia suhteita puolueettoman valtion piirissä.

[3] Vrt. *Undén,* Neutralitet och folkrätt s. 45, joka ilmeisesti lukee pohjoismaiset puolueettomuusmääräykset kuuluviksi sotilaallisiin puolueettomuussäännöksiin, joilla hän tarkoittaa, erotukseksi kauppapoliittisista puolueettomuussäännöistä, »regler för den neutrala statens hållning i förhållande till de krigförandes stridskrafter i den mån dessa komma inom den neutrala statens område». — Vrt. myös *Staël von Hol-*

Vuoden 1938 määräykset ovat selvä osoitus siitä, ettei puolueettomuusoikeudessa ole verrattuna aikaan lähinnä ennen vuosien 1914—1918 maailmansotaa tapahtunut mitään periaatteellista laatua olevia muutoksia. Kokonaisuutena katsoen vuoden 1938 määräykset vastaavat vuoden 1912 määräyksiä; tehdyt lisäykset eivät luonteeltaan ole periaatteellisia vaan useimmissa tapauksissa ainoastaan täydentäviä ja selventäviä. Eroavaisuutena voidaan ehkä mainita, että vuoden 1938 määräykset tehostavat korostetummin kuin vuoden 1912 määräykset puolueettomien oikeuksia sodankävijöihin nähden. — Edellämainitut näkökohdat on luonnollisesti otettava huomioon vuoden 1938 määräysten tulkinnassa.

Mikäli vuoden 1938 puolueettomuusmääräykset eivät sisällä tarpeellisia säännöksiä, tulevat kysymykseen yleiset kansainvälisen oikeuden puolueettomuussäännökset. Kun vuoden 1938 samoinkuin vuoden 1912 määräykset liittyvät Haagin vuoden 1907 yleissopimusten määräyksiin, on näiden yleissopimusten sisällys pohjana vuoden 1938 määräysten tulkinnalle.

Kun edellämainitussa tiedonannossa lausutaan, että eri pohjoismaiden omaksumilla määräyksillä on pääasiassa yhdenmukainen sisällys, viittaa tämä sanonta samalla siihen, että eräitä eroavaisuuksia pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten välillä sittenkin on olemassa. Pohjanmeren ja Itämeren välisten salmien erikoislaatuinen asema on aiheuttanut vastaavat erikoissäännökset Ruotsin ja Tanskan puolueettomuusmääräyksiin, mikäli on kysymys sisäisten aluevesien rajan määrittelystä (2 art:n 2 kohdan 2 mom.) sekä sukellusveneiden ja sotilasilma-alusten kauttakulusta salmien kautta (2 art:n 3 kohdan 2 mom. ja 8 art:n 1 kohdan 2 mom.). Islannin puolueettomuusmääräyksien 2 art:sta on jätetty pois säännökset, jotka kieltävät sodankävijäin sota-aluksilta tulon sotasatamiin, rannikkopuolustuslaitteiden suojelualueiksi julistetuille alueille ja sellaisille sisäisille aluevesille, joihin pääsy on suljettu vedenalaisilla miinoilla tai muilla puolustuslaitteilla; tämä on johtunut siitä, että Islanti on tavoittelemaansa pysyvään puolueettomuuteen yhdistänyt täydellisen demilitarisoinnin. Vähäinen eroavaisuus on edelleen toiselta puolen Suomen ja Ruotsin, toiselta puolen muiden pohjoismaiden puolueettomuusmääräysten välillä, mikäli on kysymys luotsin käytöstä sodankävijäin sota-aluksilla (6 art.) — Ruotsin puolueettomuusmääräysten 1 art:aan liittyy, kuten jo vuoden 1912 määräyksissä, alihuomautus,

---

stein, Vår neutralitet I s. 36, jonka mukaan pohjoismaiset puolueettomuusmääräykset voidaan yleisesti luonnehtia »som ordningsföreskrifter för väpnat uppträdande inom resp. neutrala områden».

jossa määritellään Ruotsin alueen rajat ja tällöin korostetaan Ruotsin aluemeren leveyden olevan 4 meripeninkulmaa.

2. *Pohjoismaiden välinen selitys yhdenmukaisista puolueettomuusmääräyksistä.*

Suomen, Tanskan, Islannin, Norjan ja Ruotsin välillä Tukholmassa 27. 5. 1938 allekirjoitettu selitys,[4] johon kussakin maassa laaditut puolueettomuusmääräykset liittyvät, voidaan sisällyksensä puolesta jakaa kahteen osaan. Ensinnäkin selitys sisältää sen ilmoituksen, että allekirjoittajavaltiot, jotka pitävät erittäin toivottavana, että puolueettomuutta koskevat määräykset, joita ne soveltavat vieraiden valtioiden välisen sodan aikana, ovat yhdenmukaiset, ovat laatineet selitykseen liitetyt puolueettomuusmääräykset, jotka ovat tarkoitetut kunkin hallituksen julkaistaviksi omalta kohdaltaan. Paitsi tätä ilmoitusta selitys samalla sisältää varsinaisen sopimuksen, joka koskee yhdenmukaisten puolueettomuusmääräysten muuttamista. Sopimus sisältää sen, että jonkun sopimuspuolen halutessa muuttaa selitykseen liitettyjä, julkaistaviksi tarkoitettuja määräyksiään sen mukaan kuin Haagissa v. 1907 tehdyssä merisotapuolueettomuutta koskevassa sopimuksessa edellytetään, muuttamiseen ei ryhdytä ilmoittamatta siitä mikäli mahdollista etukäteen muille sopimuspuolille, niin että mielipiteiden vaihto asiassa voi tapahtua.

Selityksen eri kohdat antavat aihetta eräisiin tulkintakysymyksiin.

Ensinnäkin on todettava, ettei selitykseen sisälly mitään o i k e u d e l l i s t a velvollisuutta pysyttää mahdollisesti halutut muutokset sellaisissa rajoissa, että eri sopimusmaiden puolueettomuusmääräykset muutosten jälkeenkin ovat katsottavat yhdenmukaisiksi. On olemassa pelkkä neuvotteluvelvollisuus, ja vaikka tämän tarkoituksena tietysti on pysyttää eri valtioiden määräysten yhdenmukaisuus, ei sopimuspuolella, joka on aikomistaan muutoksista neuvotellut muiden sopimuspuolten kanssa, ole selityksen perusteella mitään rajoituksia muutosten tekoon.

---

[4] Pohjoismaiden välinen selitys sekä siihen liityvät puolueettomuusmääräykset on julkaistu Suomen asetuskokoelman sopimussarjassa n:o 17/1938; sitäpaitsi on samalla saatettu voimaan 3. 6. 1938 annettu »asetus sisältävä erinäisiä puolueettomuutta koskevia määräyksiä» (n:o 226/1938), jonka sanamuoto on sama kuin sopimussarjassa julkaistujen Suomen puolueettomuusmääräysten. Samanlaista menettelytapaa selityksen ja puolueettomuusmääräysten voimaansaattamisessa noudatettiin myös Ruotsissa ja Tanskassa; Norjassa sitävastoin puolueettomuusmääräykset saatetiin voimaan vasta syyskuussa v. 1939 suursodan puhjettua.

Neuvotteluvelvollisuus ei ole ehdoton. Sopimusvaltio on velvollinen ennen muutoksiin ryhtymistä ilmoittamaan tästä toisille sopimusvaltioille ja neuvottelemaan niiden kanssa vain, mikäli tämä on mahdollista. Tämä rajoitus voi tulla erikoisesti kysymykseen sodan aikana, jossa sopimusvaltiot ovat puolueettomia. On ajateltavissa, että joku sopimusvaltio katsoo olevansa pakotettu sodan pakottavissa olosuhteissa muuttamaan puolueettomuusmääräyksiään niissä rajoissa, jotka kansainvälinen oikeus sallii, ilman että sillä on mahdollisuutta turvautua neuvotteluun. Tämä voi olla tarpeen maan puolueettomuusaseman voimassapitämisen kannalta, eikä selityskirja aseta estettä näin tapahtuvalle puolueettomuusaseman ylläpitämiselle. — Muuten on selvää, että ilmoitus- ja neuvotteluvelvollisuus koskevat sekä rauhanaikaa että sellaista sotaaikaa, jossa sopimusvaltiot ovat puolueettomia.

Velvollisuudelle neuvotella ennen muutoksiin ryhtymistä on olemassa toinenkin rajoitus, kuin että neuvotteluihin on ryhdyttävä vain, mikäli se vallitsevissa olosuhteissa on mahdollista. Neuvotteluvelvollisuuden tarkoituksena on säilyttää puolueettomuusmääräysten yhdenmukaisuus, mutta on kuitenkin huomattava, että tämä yhdenmukaisuus on selityksen ensimmäisen kohdan mukaan rajoitettu tarkoittamaan vain sotaa, jota käydään »vieraiden valtioiden» kesken. Tämän perusteella on katsottava, että sodassa, jossa joku sopimusvaltioista on sodankävijänä, ei ole olemassa neuvotteluvelvollisuutta, vaan puolueettomiksi jääneillä sopimusvaltioilla on mahdollisuus omaksua tarkoituksenmukaisiksi katsomansa puolueettomuusmääräykset täysin riippumatta selityskirjan sisällyksestä. Selityksen sanamuoto viittaa siihen, ettei neuvotteluvelvollisuus jää voimaan edes puolueettomiksi jääneiden sopimusvaltioiden kesken.

Vuoden 1938 selityskirjaan sisältyvä sopimus neuvotteluihin ryhtymisestä haluttaessa muutoksia selitykseen liitettyihin puolueettomuusmääräyksiin on kokonaan selityksen allekirjoittaneita sopimusvaltioita koskeva asia. Se ei koske ulkopuolisia valtioita, ja näin ollen on selvää, että vierailla valtioilla ei ole oikeutta vaatia, että joku sopimusvaltio ennen puolueettomuusmääräyksiensä muuttamista neuvottelisi muiden sopimusvaltioiden kanssa.

Lisättäköön vielä, että neuvotteluvelvollisuus muodollisesti koskee ainoastaan niitä säännöksiä, jotka sisältyvät selityskirjaan liitettyihin puolueettomuusmääräyksiin. Mikäli joku sopimusvaltio on omaksunut muita puolueettomuusmääräyksiä, ei neuvotteluvelvollisuus koske niitä.

Erinäiset selityskirjaan liitettyjen puolueettomuusmääräysten säännökset edellyttävät, että asianomaisella valtiolla on tietty »liikkuma-ala»

saattaessaan puolueettomuusmääräykset noudatettaviksi. Tällaisia määräyksiä sisältyy m.m. puolueettomuusmääräysten 2 art:aan, 5 art:n 4 kohtaan ja 6 art:aan; 2 art:n 2 kohdan mukaan voidaan sotaa käyvien valtojen sota-alusten pääsy kieltää sisäisille aluevesille sulkemalla nämä vedenalaisilla miinoilla tai muilla puolustuslaitteilla, ja saman artiklan 4 kohdan mukaan voidaan erikoisten syiden vaatiessa, valtakunnan täysvaltiusoikeuksien suojaksi ja sen puolueettomuuden ylläpitämiseksi kieltää pääsy muihin kuin artiklassa edellä mainittuihin satamiin ja määrättyihin aluevesien osiin. On harkintakysymys, ryhdytäänkö näihin toimenpiteisiin, ja tilanne voi kehittyä sellaiseksi, että joku tai jotkut sopimusmaat harkitsevat edellytettyihin toimenpiteisiin olevan aihetta, kun taas toiset eivät käytä hyväksi säännösten edellyttämiä mahdollisuuksia. Näin voi syntyä tilanne, että omaksuttu puolueettomuuden turvaamista tarkoittava järjestelmä voi toisissa sopimusmaissa tosiasiallisesti suuresti poiketa toisen sopimusmaan omaksumasta järjestelmästä. Eroavaisuuksilla voi olla hyvin suuri käytännöllinen merkitys; ajateltakoonpa vain tilannetta, että joku sopimusmaa on 2 art:n nojalla sulkenut aluevetensä oleellisessa määrin sotaa käyvien valtojen sota-aluksilta, kun taas toinen sopimusvaltio sallii niiden tulon yleensä aluevesillensä puolueettomuusmääräysten muuten sisältämin rajoituksin ja ehdoin.

Mitä 5 art:n 4 kohtaan tulee, on ajateltavissa, että ne polttoaineiden saantia koskevat määräykset, joiden artiklan mukaan tulee kohdistua samoin sota-aluksiin kuin kauppa-aluksiin, ovat eri sopimusmaissa erilaiset. Joku sopimusvaltio voi kieltää kokonaan polttoaineiden antamisen vieraille aluksille, kun taas toinen voi ainoastaan rajoittaa niiden antamista. Artiklan puitteissa voidaan siis samanaikaisesti eri sopimusmaissa päätyä käytännössä hyvin erilaisiin tuloksiin. Sama koskee 6 art:n luotsimääräyksiä.

Kysymys on nyt siitä, edellyttääkö selityskirja, että puolueettomuusmääräysten soveltamisenkin täytyy olla yhdenmukainen sikäli, että kussakin sopimusmaassa omaksutun järjestelmän täytyy olla yhdenmukainen muiden valtioiden järjestelmien kanssa esim. niin, että aluevesien sulkemiseen ryhdytään vain, mikäli näin tapahtuu kussakin maassa. On katsottava selväksi, että näin ei voi olla asian laita. Erilaisiin puolueettomuusmääräysten edellyttämiin toimenpiteisiin ryhdytään vain, mikäli ne katsotaan asianomaisen maan puolueettomuusaseman turvaamisen kannalta tarkoituksenmukaisiksi. Tarkoituksena ei voi olla, että puolueettomuusmääräysten yhdenmukaisuus säilytetään äärimmäisyyteen saakka jonkun maan puolueettomuusaseman kustannuksella. Kysymyk-

sessä olevat puolueettomuusmääräykset edellyttävät nimenomaan, että valtiot voivat harkintansa mukaan antaa erilaisia määräyksiä, eikä ole katsottava, että yhdenmukaisista puolueettomuusmääräyksistä on poikettu, jos määräysten soveltamisessa eri maissa päädytään erilaisiin käytännöllisiin ratkaisuihin, jotka eivät merkitse poikkeamista puolueettomuusmääräysten yhdenmukaisista puitteista.

Mahdollisuuden puolueettomuusmääräysten erilaiseen soveltamiseen antaa myös kunkin maan puolueettomuusmääräysten alkuun otettu säännös, että määräyksiä on noudatettava »siitä ajankohdasta alkaen ja siinä laajuudessa, minkä tasavallan presidentti (tai vastaavasti kuningas) määrää». Puuttumatta tarkemmin tähän säännökseen, joka lienee katsottava osittain johtuneeksi pyrkimyksestä saattaa puolueettomuusmääräykset muodolliseen sopusointuun Kansainliiton sanktiojärjestelmän kanssa, voidaan todeta, ettei mainittu säännös ole käytännössä antanut aihetta pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten erilaiseen sovelluttamiseen.

III luku.

PUOLUEETTOMUUSOIKEUDEN YLEISTÄ TEORIAA.

1. Puolueettomuusoikeuden olemus.

1. Edellä on todettu, että puolueettomuus, sellaisena kuin se nykyään on kansainvälisen oikeuden mukaan voimassa, on pitkän historiallisen kehityksen tulos, kehityksen, jonka suunnan ovat määränneet toiselta puolen sotaa käyvien valtioiden, toiselta puolen sodan ulkopuolella olevien valtioiden edut, jotka useimmissa tapauksissa ovat ristiriidassa keskenään. Puolueettomuusoikeus on kasvanut esiin kansojen yhteisön menneisyydestä, ja senvuoksi pitää erityisesti puolueettomuusoikeuden suhteen paikkansa kansainvälistä oikeutta yleensäkin koskeva toteamus, että se voidaan syvällisesti ymmärtää vain vuosisatoja kestäneen historiallisen kehityksen tuloksena.

Käsitteellisesti puolueettomuusoikeus tarkoittaa niiden sotaan liittyvien kansainvälisen oikeuden säännösten kokonaisuutta, jotka säännöstelevät sotaa käyvien valtioiden ja puolueettomien valtioiden välisiä suhteita. Puolueettomuusoikeus sisältää ne erityiset määräykset, jotka toisaalta säännöstelevät puolueettomien valtioiden oikeudet ja velvollisuudet sotaa käyvien valtioiden suhteen, toisaalta määräävät sotaa käyvien valtioiden oikeudet ja velvollisuudet puolueettomien valtioiden suhteen.

2. Puolueettomuusoikeuden perimmäisenä tarkoituksena on säännöstellä sodankävijäin ja sodan ulkopuolella olevien valtioiden keskinäinen oikeusasema sodan aikana, niin että syntyy määrätty modus vivendi. Tällöin puolueettomuusoikeus on tyypillistä kompromissioikeutta, jonka yksittäisten säännösten syntyyn ovat monissa tapauksissa vaikuttaneet pelkkä sattuma tai erikoiset poliittiset olosuhteet; puolueettomuusoikeuden olemukselle on kautta aikojen ollut tunnusomaista, että kulloinkin voimassa olleet säännökset ovat vastanneet k.o. aikana val-

linnutta puolueettomien valtioiden ja sotaa käyvien valtioiden ristiriitaisten intressien kompromissia. Tästä on m.m. osoituksena, että meri- ja maasotapuolueettomuus eivät ole kehittyneet rinnan, vaan merisotapuolueettomuusoikeus on syntynyt huomattavasti aikaisemmin, ja että toisaalta maasotapuolueettomuusoikeus nykyisessä kehitysvaiheessaan on huomattavasti tarkkamääräisempi ja johdonmukaisempi [1] kuin merisotapuolueettomuusoikeus. Kuvaavaa puolueettomuusoikeuden historialliselle kompromissiluonteelle on myös, että merisotapuolueettomuusoikeuden ensimmäiset säännöt vakaantuivat sodankävijäin ja sotaan osallistumattomien valtioiden välisillä sopimuksilla, joilla sodankävijä yritti ehkäistä vastapuolensa hyötymästä sodan ulkopuolelle jääneen valtion taholta tulevasta avusta.[2]

Toteamus, että puolueettomuusoikeus on kompromissioikeutta, on tärkeä määriteltäessä puolueettomuuden sisällystä. Tältä näkökannalta lähtien on ennen kaikkea selvää, ettei kaikkea sitä, mitä oikeudelliseen käsitteeseen »puolueettomuus» kuuluu, voida ajatusperäisen, abstraktisen deduktion avulla [3] johtaa mainitusta sanasta sen puhtaassa sanallisessa merkityksessä [4] eikä edes jostakin tai joistakin yleisistä oikeudellisista periaatteista, joista puolueettomuus-käsitteen yhteydessä tavallisesti puhutaan. Puolueettomuusoikeus kompromissiluontoisine säännöksineen on aivan erikoisen suuressa määrin »positiivista» l. säädännäistä oikeutta [5]; puolueettomuusoikeuksien ja -velvollisuuksien luku on niin suuri ja nämä säännökset ovat luonteeltaan niin »mekaanisia», että

[1] Vrt. *Castrén,* II s. 5.

[2] Vrt. *Vanselow* s. 152; *Fenwick* s. 531. — Tekstissä on tahdottu puolueettomuusoikeuden olemuksena korostaa sen kompromissiluonnetta; vrt. m.m. *Wolgast,* Völkerrecht s. 935, joka puolueettomuuden olemuksesta lausuu, että puolueettomuusoikeuden määräyksissä on periaatteellisesti arvostellen kysymys pääasiallisesti »um Rechtsminderung der Neutralen».

[3] Abstraktisten deduktioiden vaarallisuutta yksittäisten puolueettomuusmääräysten johtamisessa korostavat m.m. *Kunz* s. 217 ja *Wolgast* s. 934.

[4] Puolueettomuus-sanaa vastaava sana neutraalisuus johtuu latinankielen sanasta neuter (= ei kumpikaan), joten neutraalilla valtiolla puhtaasti sanallisesti ymmärretään valtiota, joka ei lukeudu kumpaankaan sotaa käyvään puoleen l. sodasta erillään olevaa valtiota. Vrt. *Castrén,* II s. 1.; — *A. Raestad,* Nøytralitet og Nøytralitetspolitikk, Tidsskrift for Rettsvitenskap 1940 s. 43, korostaa erityisesti, että puolueettomuus (nøytralitet) on alunperin juridinen sana, jolla ei ole määrättyä merkitystä muuten kuin juridisessa merkityksessä käytettynä.

[5] Vrt. *Hammarskjöld,* La neutralité en général s. 79: »Le droit de la neutralité n'est pas une branche du droit naturel; il est de droit positif.»

niitä on mahdotonta johtaa seuraamuksina joistakin luontaisoikeudellisista periaatteista.[6]

3. Puolueettomuuden olemusta tarkastettaessa on syytä kiinnittää erityistä huomiota niihin »puolueettomuusoikeuden yleisiin periaatteisiin» l. »yleisiin puolueettomuusperiaatteisiin», joista puolueettomuuden yhteydessä niin yleisesti puhutaan.[7] Tavallisesti yleisillä puolueetto-

[6] Vrt. *Wolgast,* Völkerrecht s. 934. — On epäilyksenalaista, onko syytä lainkaan puhua »neutraalisuuden puhtaasta käsitteestä» tai »neutraalisuuden alkuperäisestä käsitteestä» erotukseksi »kansainvälisen oikeuden sille luomasta käsitteestä» (vrt. *Castrén,* II s. 1 muist. 3 ja s. 5), koska puolueettomuutta täten tarkoitetussa »alkuperäisessä» tai »puhtaassa» merkityksessä ei koskaan ole ollut ja koska toisaalta eräisiin puolueettomuusoikeuden kysymyksiin nähden on ylipäänsä mahdotonta sanoa, että »puhdas» puolueettomuus loogillisesti sovellettuna välttämättömästi edellyttäisi juuri määrätynsisältöisen konkreettisen säännöksen olemassaoloa. Vrt. *Kunz* s. 217 ja *A. Meyer,* Das Neutralitätsrecht im Luftkriege ss. 24, 29, joka puhuu »käsitteellisestä puolueettomuudesta» ja »puolueettomuudesta kansainvälisoikeudellisen käytännön mielessä».

[7] Oikeusperiaatteen käsitteestä ja lajeista ei tieteisoppi ole päässyt yksimielisyyteen. Kansainvälisoikeudellisessa tieteisopissa ja käytännössä puhutaan vanhastaan »yleisistä oikeusperiaatteista» (principes généraux du droit). Termi toistuu muodoltaan vaihdellen sekä yleis- ja kahdenkeskisissä sopimuksissa että kansainvälisessä lainkäytössä. Yleissopimuksiin rajoittuaksemme viitattakoon toisen rauhankonferenssin maasodan lakeja ja tapoja koskevan IV yleissopimuksen johdantoon, kansainvälisen merisotasaalistuomioistuimen perustamista tarkoittavan (ratifioimatta jääneen) XII yleissopimuksen 7 art:aan sekä Pysyväisen Kansainvälisen Tuomioistuimen perussäännön 38 art:aan. Yleisten oikeusperiaatteiden luonteesta on esitetty eriäviä mielipiteitä; toiset korostavat niiden luontaisoikeudellista luonnetta, toiset taas katsovat, että kysymyksessä ovat yleiset periaatteet, jotka ovat voimassa kaikkien kansojen positiivisessa oikeudessa ja joita analogisesti sovelletaan kansainvälisessä oikeudessa. Mitä tulee yleisten oikeusperiaatteiden suhteeseen kansainväliseen oikeuteen, toiset katsovat, että yleisiin oikeusperiaatteisiin käy turvautuminen kansainvälisen oikeuden »aukkojen» täyttämiseksi — tällöin ei yleisten oikeusperiaatteiden katsota sisältyvän kansainväliseen oikeuteen —, toiset taas katsovat niiden kuuluvan kansainväliseen oikeuteen, johon niiden lisäksi kuuluvat tavanomainen oikeus ja sopimukset. Varsinkin ns. positivistinen suunta, lähtien siitä luonteenomaisesta perusajatuksestaan, että kansainvälisen oikeuden alalla voidaan soveltaa vain sellaisia säännöksiä, jotka oikeusyhteisön jäsenet ovat hyväksyneet, kiistää yleisten oikeusperiaatteiden oikeussääntö-luonteen katsoen, että enintään on kysymys positiivisen oikeuden oikeussäännöistä, joille niiden merkityksen ja sen johdosta, että monet yksittäiset erikoissäännökset voidaan niistä johtaa, voidaan antaa »periaatteen» nimitys.

Edellämainittujen yleisten oikeusperiaatteiden lisäksi, joiden niiden kannattajat katsovat olevan koko positiivisen kansainvälisen oikeuden perustana, puhutaan tieteisopissa kansainvälisoikeudellisista periaatteista sanan ahtaammassa merkityksessä, jotka ovat määrättyjen positiivisen oikeuden normien perustana ja jotka saatta-

muusperiaatteilla ymmärretään niitä yleisiä periaatteita, joiden ilmauksia puolueettomuusoikeuden yksittäisten säännösten sanotaan olevan. Tällaisina yleisinä periaatteina mainitaan m.m. puolueettoman valtion pidättyminen osallistumasta sotatoimiin, kummankin sotaa käyvän puolen tasapuolinen kohtelu, puolueettoman valtion ja sotaa käyvien valtioiden oikeuksien ja velvollisuuksien vastavuoroisuus sekä puolueettoman valtion alueen loukkaamattomuus.

Kysymyksellä puolueettomuusperiaatteiden luonteesta ja oikeudellisesta perusteesta ei ole ainoastaan teoreettista merkitystä: kuten oikeudellisten konstruktioiden yleensä ei puolueettomuusperiaatteidenkaan tehtävänä ole yksinomaan selvittää ja tehdä ymmärrettäväksi positiivisen oikeuden yksittäissäännösten keskinäistä yhteyttä vaan myös osoittaa ratkaisu sellaisissa tapauksissa, jolloin positiivisen oikeuden säännökset eivät anna nimenomaista vastausta. Kysymys puolueettomuusperiaatteista on käytännöllisesti katsoen kysymys siitä, mikä kanta omaksutaan eräissä puolueettomuusoikeuden keskeisissä, riidanalaisissa tulkintakysymyksissä.

Puolueettomuusoikeuden teoreettisessa käsittelyssä toiset operoivat hyvin rohkeasti yleisillä periaatteilla siten, että he katsovat koko puolueettomuusoikeuden sisällyksen johtuvan määrättyjen periaatteiden soveltamisesta ja näistä periaatteista voitavan johtaa oikeussäännöksiä niissäkin tapauksissa, jolloin selvää sääntöä ei muuten ole osoitettavissa. Kysymyksessä olevat periaatteet katsotaan tällöin yleisiksi oikeussäännöiksi, joita käy soveltaminen yksittäistapauksiin, milloin nimenomaista säännöstä ei ole. Toisaalta taas suhtaudutaan varovasti »yleisiin puolueettomuusperiaatteisiin». Niinpä *Kunz*[8] katsoo, että tasapuolisuus,

---

vat olla säädännäisissä normeissa nimenomaan formuloituina tai saattavat sisältyä oikeusjärjestykseen formuloimattomina. — Kuten tekstistä ilmenee, on puolueettomuusperiaatteissa lähinnä kysymys tällaisista oikeussäännöksiä käsittävistä periaatteista sanan ahtaammassa merkityksessä.

Eri oikeusperiaateteorioista yleensä vrt. esim. *Erich,* Kansainliiton oikeusjärjestys s. 204 ss. ja Studier i internationell rättskipning s. 35 ss., *Gihl,* Internationell lagstiftning s. 105 ss. sekä *J. Haemmerlé,* La coutume en Droit des Gens d'après la jurisprudence de la C. P. J. I. s. 206 ss.

Nyt käsiteltävänä oleva kysymys liittyy läheisesti eräisiin kansainvälisen oikeuden yleisiin probleemeihin. Sillä on yhteyttä analogian probleemaan; onhan tällöin juuri kysymys, kuten analogiassa, niiden yleisten periaatteiden selville saaminen, joiden ilmauksia positiiviset säännökset ovat, jotta kysymyksessä olevia periaatteita voitaisiin sovelluttaa käytännössä esiintyviin tapauksiin. Oikeusteoriassa tunnetulla »asian luonnon» käsitteellä on myös yhteyttä käsiteltävänä olevaan kysymykseen.

[8] *Kunz* s. 217.

vastavuoroisuus j.n.e., joilla puolueettomuutta luonnehditaan, ovat vain periaatteita ja että puolueettomuusoikeuden konkreettista sisällystä ei voida puhtaasti loogillisesti johtaa näistä periaatteista tai »puolueettomuuden käsitteestä» vaan ainoastaan voimassaolevaa oikeutta tarkasti analysoimalla. *Hold—Ferneck* [9] toteaa puolueettomuusoikeuden alalla olevan voimassa kaksi periaatetta, »Unparteilichkeit» ja »Nichtbegünstigung», mutta lausuu samalla, ettei olisi voimassaolevan oikeuden mukaista kehittää näistä »johtavista ajatuksista» ankaran loogillisesti kaikki niistä näennäisesti johtuvat seuraamukset ja vaatimukset. *Wolgast* [10] lausuu, että puolueettomuusoikeuksien ja -velvollisuuksien luku on niin suuri ja ne ovat niin erikoisia, sattumat ja erikoiset poliittiset olosuhteet ovat niin monessa tapauksessa vaikuttaneet yksittäisnormien muodostumiseen, että kaikkia puolueettomuusoikeuden säännöksiä on mahdotonta johtaa seuraamuksena yhdestä periaatteesta, nim. siitä, että puolueeton valtio jää sodan ulkopuolelle; mutta Wolgast katsoo kylläkin puolueettomien oikeuksissa ja velvollisuuksissa ilmenevän eräitä »ylimpiä lauseita», jotka koskevat sekä maa-, meri- että ilmasotaa. *Verdross* [11] on myös sitä mieltä, että puolueettomien valtioiden velvollisuuksia sodankävijöitä kohtaan ei voida ilmaista yhtenäisellä periaatteella, mutta samalla hän kuitenkin soveltaa yksityisistä puolueettomuussäännöksistä johdettua periaatetta muihinkin kuin säännöksissä nimenomaan mainittuihin olosuhteisiin toteamalla tasapuolisuusvelvollisuuden suhteen, että se ei ole voimassa vain Haagin sopimuksissa nimenomaan luetelluissa tapauksissa vaan aina, milloin puolueettoman valtion harkintaan on jätetty puolueettoman valtion suhtautuminen sotaan.[12] *Hatschek* [13] taas myöntää, että tasapuolisuus on puolueettomuuden olennainen puoli, mutta pitää vääränä tasapuolisuuden tekemistä erikoiseksi puolueettomien velvollisuudeksi ja siten määrätyn sisällyksen antamista sille; hän katsoo tasapuolisuuden koskevan vain sellaista puolueettoman vallan toimintaa, joka on suoranaisessa suhteessa sotaan.

Edellä tarkastettaessa puolueettomuuden olemusta on jo kosketeltu kysymystä puolueettomuusperiaatteista. Silloin todettiin, että puolueettomuusoikeuksien ja -velvollisuuksien luku on niin suuri ja että ne ovat luonteeltaan niin »mekaanisia», että niitä on mahdotonta johtaa seuraamuksina joistakin luontaisoikeudellisista periaatteista. Samasta syystä

---

[9] *Hold—Ferneck* s. 301.

[10] *Wolgast* s. 934 ss.

[11] *Verdross*, Völkerrecht s. 314.

[12] *Verdross* m.t.s. 320.

[13] *Hatschek* s. 322.

on niinikään suhtauduttava varovasti puolueettomuusperiaatteisiin, mikäli niillä ymmärretään oikeuslauseita, jotka ovat yksittäisten puolueettomuusoikeuden säännösten perustana ja sisältyvät puolueettomuusoikeuteen joko formuloituina tai formuloimattomina. Tällöin voi turvautuminen pelkkiin loogillisiin päätelmiin johtaa harhateille, kun puolueettomuusoikeudessa on kysymys erillisistä säännöksistä, jotka useasti ovat kompromissiluontoisia ja säännöllisesti ovat määrätyn historiallisen kehityksen tulos. Puolueettomuusoikeudessa voidaan tosin puhua esim. tasapuolisen kohtelun periaatteesta, sodankävijäin ja puolueettomien valtioiden oikeuksien vastavuoroisuudesta sekä puolueettoman alueen loukkaamattomuuden periaatteesta, mutta vasta erillisten puolueettomuussäännösten yksityiskohtainen tarkastelu osoittaa, mikä on näiden periaatteiden sisällys ja soveltamisala.[14]

2. *Puolueettomuus sotaan liittyvänä suhdekäsitteenä.*

1. Puolueettomuus kansainvälisoikeudellisessa merkityksessä edellyttää, että on olemassa selvä oikeudellinen ero sodan ja rauhan tilan välillä.[15] Yleisesti katsotaan, että puolueettomuus edellyttää sodan olemassaolon. Kansainvälisen oikeuden puolueettomuutta koskevien määräysten soveltaminen tulee tämän mukaan kysymykseen vain, jos on olemassa valtioita, jotka osallistuvat sotaan, ja ainakin yksi valtio, joka ei siihen osallistu; puolueettomuus tämän käsitteen kansainvälisoikeudellisessa merkityksessä ei ole ajateltavissa, jos kaikki valtiot ovat keskenään rauhantilassa, eikä myöskään, jos kaikki valtiot osallistuvat sotaan. Puolueettomuus on täten yleisen katsantotavan mukaan sodan seuraamusilmiö.

Toteamus, että »sota» on puolueettomuuden olennainen edellytys, kaipaa kuitenkin eräitä selventäviä huomautuksia, kuten kansainvälisen oikeuden viimeaikainen historia erikoisesti osoittaa.

2. Sodan käsitteestä on kansainvälisoikeudellisessa tieteisopissa esitetty määritelmiä, jotka johtavat erilaisiin käytännöllisiin johtopäätök-

[14] Vrt. lisäksi puolueettomuuden käsitettä koskevaa esitystä s. 80 ss. — *Erich* (Kansainvälinen oikeus s. 438) lausuu, että neutraalisuussäännöksiä voidaan tavallaan erottaa eri ryhmiä, nim. yleiset periaatteet ja niiden lisäksi eri sotanäyttämöitä koskevat säännökset. Hän siis hyväksyy puolueettomuusperiaatteiden käytön ja katsoo näiksi niitä yleisiä säännöksiä, jotka ovat yhteisiä eri sotanäyttämöitä koskevissa määräyksissä.

[15] Vrt. *v. Waldkirch* s. 5 ss.

siin. Yleisesti sota merkitään oikeussuhteeksi,[16] mutta yksimielisyyttä ei ole niistä oikeudellisista edellytyksistä, joiden täytyy olla olemassa, jotta asevoimin tapahtuvaa kamppailua voitaisiin pitää sotana siitä johtuvine oikeudellisine seuraamuksineen.[17] Kansainvälisoikeudellisen käytännön mukaisesti tieteisoppi aivan yleisesti myöntää sotilaallisten pakkokeinojen mahdollisuuden rauhantilan aikana,[18] ja sodan määritelmässä on tärkeimpänä kysymyksenä juuri rajankäynti sodan ja sotilaallisten rauhanaikaisten pakkokeinojen välillä. Objektiivisen teorian mukaan eroperuste on löydettävissä väkivallan käytön laajuudesta.[19] Subjektiivinen teoria perustaa eron asianomaisten tahtoon; tämän mukaan on rauhantilan oikeudellisessa merkityksessä katsottava vallitsevan, ellei kumpikaan asianomainen valtio tahdo pitää väkivallan käyttöä sotana. Subjektiivisen teorian kannattajat voidaan

---

[16] Vrt. *Erich,* Kansainvälinen oikeus s. 348 ss., joka, viitaten siihen, että sota on muotoihinsa ja keinoihinsa nähden oleellisissa osin kansainvälisen oikeuden säännöstelemä, vaikka se olemukseltaan onkin oikeuden vastakohta, katsoo, että sotaa tarkoin rajoitetussa merkityksessä voidaan nimittää oikeussuhteeksi. *Castrén,* I s. 7, katsoo, ettei sotaa voitane pitää oikeussuhteena. *Hatschek,* johon Castrén viittaa, ei pidä sodankävijäin välistä suhdetta oikeussuhteena, mutta sanoo sodankävijäin ja puolueettomien välillä sodanjulistuksen tai muuten olemassaolevan sodankäyntitarkoituksen vuoksi vallitsevan oikeussuhteen, josta jatkuvasti syntyy oikeuksia ja velvollisuuksia (s. 288, vrt. myös s. 321). *Meyer* s. 29 katsoo, että puolueettomuussuhde voidaan hyvin katsoa oikeussuhteeksi, samoin *Liszt—Fleischmann* s. 532 ja *Strupp,* Eléments s. 595.

[17] Sotatilan säännöllisinä oikeudellisina seurauksina voidaan pitää diplomaattisten suhteiden katkeamista, sodankävijäin välisten sopimusten soveltamisen lakkaamista, ellei ole kysymys juuri sodan aikaa varten tehdyistä sopimuksista, sekä puolueettomuussäännösten soveltamisen alkamista. — Sotatila sanan kansainvälisoikeudellisessa merkityksessä on tietenkin erotettava sotatilasta valtio-oikeudellisessa merkityksessä; viimeksimainittu ei ehdottomasti edellytä sodan olemassaoloa. Vrt. *Björksten,* Kansainvälinen oikeus s. 348.

[18] Vanhemmista auktoreista, jotka samastavat rauhanaikaiset sotilaalliset pakkotoimenpiteet ja sodan ja jotka eivät siis anna rauhanaikaisille sotilaallisille pakkotoimenpiteille mitään asemaa kansainvälisessä oikeusjärjestyksessä, mainittakoon m.m. *Kleen* (I s. 649). Kansainliiton oikeusjärjestyksen syntymisen jälkeen on tällä kannalla olevien luku luonnollisesti kasvanut; syynä on nähtävästi ollut se, että katsottiin rauhanaikaisten sotilaallisten pakkokeinojen sallimisen jättävän aukon Kansainliiton ja Kellog-sopimuksen sodantorjumisjärjestelmään ja tarjoavan keinon saada aukko sodantuomitsemisjärjestelmään. Rauhanaikaisten sotilaallisten pakkokeinojen mahdollisuutta eivät tunnusta m.m. *De Vischer* R. D. I. L. C. 1924 s. 378 ss. eikä *Politis* R. G. 1924 s. 6 ss.; vrt. myös *Le Fur,* Précis de droit international public s. 531 ss.

[19] Tällä kannalla m.m. *Kelsen* Z. ö. R. 1932 s. 585 ja *Oppenheim—McNair,* II s. 80.

jakaa kahteen pääryhmään: toisten mielestä asianomaisten valtioiden tahto on välittömästi ratkaiseva (»unbegrenzt subjektive Theorie»), toiset taas vaativat asianomaisten tahdolle määrätyn tosiasiallisen sisällyksen, josta sitten voidaan välillisesti ratkaista sodan olemassaolo (»begrenzt-subjektive Theorie»).[20] Edellämainittujen pääteoriain lisäksi tavataan käsityskantoja, jotka suhteessa tai toisessa liittyvät mainittuihin teorioihin. Useat ovat sitä mieltä, että valtion ryhtyessä vastarintaan toisen valtion aseellisia toimenpiteitä vastaan tämä vastarinta on eittämätön ilmaus valtion tahdosta käydä sotaa.[21] *Anzilotti*[22] väittää sodan olevan olemassa ei ainoastaan, jos valtio nimenomaan julistaa sodan, vaan myös, jos valtio vain vaatii muilta valtioilta puolueettomuusmääräysten noudattamista, vaikka valtio samalla väittäisi pysyvänsä rauhantilassa. *Keller* lähtee siitä, että sotilaallisten pakkotoimien tarkoitusperä on konservatiivinen, olevan järjestyksen säilyttäminen, kun taas sodan tarkoitusperä on kumouksellinen, ja katsoo, ettei valtion sotilaallisia toimenpiteitä ole pidettävä sotaisina vain, jos valtio haluaa sotaa, vaan myös, jos valtio pyrkii saavuttamaan sodalle tyypillisiä tarkoitusperiä s.o. »eine dauernde, nicht schon vorher durch ein völkerrechtlicher Wertung nicht unterliegendes Ereignis herbeigeführte Verschiebung der vom Völkerrecht festgelegten Kompetenzen».[23] *Kappus* katsoo, että sota on olemassa, jos taistelu ainakin toisella puolen saa yleisen väkivallankäytön määrän tai jos se on siksi tarkoitettu tahdonilmaisulla.[24]

Ulkopuolisella valtiolla on useimmissa tapauksissa intressiä todeta, onko sotatila kahden tai useamman valtion välillä olemassa vai ei. Olisi kohtuutonta, jos yksinomaan selkkaukseen osallistuvat valtiot saisivat mielensä mukaan päättää, onko selkkaus ehkä pidettävä sotana, ja siten määrätä ulkopuolisten valtioiden suhtautumisesta selkkaukseen. M.m. tällaisia perusteluja esittämällä on amerikkalaisessa tieteisopissa esitetty teoria, jonka mukaan kysymys siitä, onko sotatila olemassa vai ei, riippuu kansainväliseen oikeusyhteisöön kuuluvien valtioiden tun-

[20] Subjektiivisen teorian kannalla näyttää olevan m.m. *Björksten* (Kansainvälinen oikeus s. 345) määritellessään sodan kahden tai useamman valtion väliseksi, asevoimin tapahtuvaksi kamppailuksi, joka on sodaksi tarkoitettu. Vrt. myös *Castrén*, I s. 4 ss.

[21] *Keller* (s. 39) huomauttaa, että passiiviselta valtiolta näin syyttä riistetään eräitä etuja.

[22] *Anzilotti*, Corso III s. 164 ss.

[23] *Keller* ss. 46, 58.

[24] *Kappus* s. 76. Vrt. s. 58: »Den Krieg als Handlung bestimmt die objektive Tatsache des Kampfes in der Form universaler Gewaltanwendung, den Krieg als Zustand beherrscht unabhängig von jedem Waffengang der staatliche Wille.»

nustamisesta, niin että saman tunnustamisjärjestelmän, joka kansainvälisen oikeuden mukaan on voimassa uusien valtioiden, hallitusten ja aluevaltausten suhteen, on oltava määräävänä myös sotatilaan nähden.[25] Tämä teoria saa epäilemättä tukea kansainvälisestä käytännöstä sikäli, etteivät valtiot varsinkaan viime aikoina ole suhtautuneet yhdenmukaisesti käytyihin sotiin.[26] [27]

Epätietoisuus asevoimin tapahtuvan taistelun oikeudellisesta luonteesta ja siitä, onko puolueettomuusoikeutta sovellettava, saattaa ulko-

---

[25] Teorian on esittänyt *Quincy Wright* A. J. 26 (1932) s. 362 »When does war exist?» ja A. J. 34 (1940) s. 391 »The present status of neutrality». *Wright* selittää, että hänen esittämänsä järjestelmä ei merkitse enemmistövaltaa eikä yksimielisyysvaatimusta vaan edellyttää valtioiden consensus'ta. Järjestelmä saattaa tosin tuntua olevan omiaan synnyttämään epäselvyyttä, sanoo *Wright*, mutta yleinen tunnustus on kansainvälisessä oikeudessa ollut se menettelytapa, jolla tähän mennessä on saatu aikaan yleismerkityksellisiä ratkaisuja kansainvälisen oikeuden soveltamisen ja käytön suhteen. Samalla kannalla on *Eagleton* I. C. heinäk. 1933 s. 271 ss.

[26] Vrt. Yhdysvaltain puolueettomuuslait 1. 5. 1937 ja 4. 11. 1939; v:n 1939 laissa kongressi sai presidentin ohella oikeuden saattaa puolueettomuuslainsäädännön voimaan, ja täten rajoitettiin harkintavaltaa puolueettomuuslain soveltamisessa sotatapauksessa; toisaalta v:n 1939 laissa nimenomaan edellytetään, kuten aikaisemmin on tarkemmin selostettu, ettei jokainen faktillinen sotatapaus välttämättömästi aiheuta lain soveltamista.

[27] *Grewe*, Die Bestimmung des Kriegszustandes, Z. Ak. D. R. 1940 s. 355—356, lausuu Wrightin teorian johdosta, että tahtoteoria nykyisen yleispoliittisen tilanteen vallitessa ja nykyaikaisen sodan pyrkiessä totaaliseksi ei enää ole vakuuttava sekä että tyydyttävä sodan määritelmä edellyttää sellaisen maailmantilanteen palautumista, jossa vallitsee kansojen välinen consensus kansainvälisen järjestyksen perusteista. — *Keller*, s. 40, katsoo, että valtiot tosin voivat todeta, että niiden vakaumuksen mukaan on sota olemassa, ja tehdä tästä omalta osaltaan oikeudelliset johtopäätökset mutta että niiden on näin todetessaan pitäydyttävä voimassaolevaan oikeuteen, s.o. ensi sijassa asiapuolten selityksiin; nämä voivat tehdä vastaväitteitä ja pitää kolmannen valtion suhtautumista oikeudenloukkauksena. — *Kappuksen* mukaan (ss. 67—68) ei kolmansien valtioiden käsitys mitenkään voi vaikuttaa taistelun luonteeseen. Kappus lisää: »Daran kann auch die etwaige Beobachtung gewisser Regeln des Neutralitätsrechts durch dritte Staaten nichts ändern. Es handelt sich dann nur um eine durch die Ähnlichkeit der äusseren Vorgänge veranlasste analoge Anwendung gewisser Normen, die zwar in der Regel, jedoch durchaus nicht mit zwingender, durch ihr Wesen geforderter Notwendigkeit nur im Krieg gelten». — *Vanselow*, s. 146, lausuu, että jos valtio pitää etujaan toisten valtioiden välisessä selkkauksessa loukattuina, ilman että on olemassa »sotaa», voi se turvata itselleen puolueettoman aseman tunnustamalla kummankin tai toisen puolen »sotaa käyväksi». — *Raestad*, Nøytralitet og Nøytralitetspolitikk, Tidskrift for Rettsvitenskap 1940 s. 45, päätyy kielteiseen tulokseen kysymyksen suhteen voiko ulkopuolinen katsoa harkintansa mukaan aseellista kamppailua sodaksi.

puolisen valtion erittäin vaikeaan asemaan. Ulkopuolisella valtiolla on epäilemättä oikeus soveltaa niitä puolueettomuussäännöksiä, jotka ovat valtion täysvaltiuden ilmaus ja joiden soveltaminen on itse asiassa riippumaton siitä, vallitseeko kolmansien valtioiden välillä sotatila vai eikö (esim. kysymyksen ollessa määräyksistä, jotka koskevat sota-alusten satamissa viipymisen aikaa). Mutta Vanselowiin [28] yhtyen menisimme vieläkin pitemmälle myöntämällä periaatteessa, että milloin valtio katsoo etunsa muiden valtioiden välisen aseellisen selkkauksen aikana loukatuiksi, ilman että olisi sotaa kansainvälisoikeudellisessa merkityksessä, valtio v o i pitää taistelevia puolia »sotaa käyvinä» ja omaksua puolueettoman valtion asenteen kaikkine siitä johtuvine oikeusseuraamuksineen.[29] Tämän oikeuden myöntäminen valtiolle on sitäkin tärkeämpää, kun kansainvälisessä käytännössä sodanjulistuksia ei ole käytetty muuta kuin poikkeustapauksissa.[30] Epäilyksenalaista sensijaan on, voiko ulkopuolinen valtio olla soveltamatta puolueettomuusmääräyksiä, milloin kolmansien valtioiden välillä vallitsee taistelu, jota ainakin toinen taisteleva puoli pitää sotana ja on sen sodaksi julistanut; pelkkä puolueettomuusmääräysten soveltamisen vaatiminen ei kuitenkaan ole riittävä peruste: taisteleva puoli, joka ei itse tunnusta olevansa sodassa, ei myöskään voi vaatia ulkopuolisilta puolueettoman valtion asennetta.[31]

---

[28] *Vanselow* s. 146.

[29] Vrt. *Castberg,* Folkerett s. 195, joka sodan käsitettä selvitellessään lausuu voitavan hyvin ajatella, että määrätty tilanne karakterisoidaan »sodaksi» määrättyjen oikeuskysymysten suhteen, mutta ei sodaksi joihinkin muihin kysymyksiin nähden. Sotavoimin tapahtuva kamppailu, Castberg jatkaa, voidaan ehkä pitää »sotana» rahtaussopimuksen tulkinnassa, olematta silti sellainen »sota», joka antaa ulkopuolisille puolueettomien oikeudet ja velvollisuudet. — Vastaavasti katsomme tekstissä lausutun mukaisesti, että mikäli on kysymys ulkopuolisten ja aseelliseen selkkaukseen osallistuvien välisistä suhteista, selkkausta voidaan pitää sotana, vaikkakin kysymystä aseelliseen selkkaukseen osallistuvien keskinäisistä suhteista arvosteltaisiin samanaikaisesti toisin.

[30] *Eagleton,* The form and function of the declaration of war A. J. 32 (1938) ss. 19—36, mainitsee, että vv. 1700—1870 ei ollut vähemmän kuin 107 tapausta, jolloin sotaa ei nimenomaan julistettu, eikä enempää kuin 10 tapausta, jolloin sodanjulistus annettiin.

[31] Vrt. *Verdross,* Völkerrecht s. 312. Toista mieltä *Cavaglieri,* Règles générales du droit de la paix, Rec. Cours 1929 I s. 579, joka katsoo, että jos valtio, joka harjoittaa aseellista pakkoa, tai valtio, jota vastaan sitä harjoitetaan, tai molemmat vaativat kolmansilta valtioilta puolueettomuusvelvollisuuksien noudattamista, tämän tahdon ilmaus on riittävä, ilman että olisi tarpeen muita tekijöitä osoittamaan, että kysymyksessä on todellinen sota kaikkine siitä johtuvine oikeudellisine seuraamuksineen.

3. Edellälausutun perusteella on todettava, että puolueettomuus ei y l e e n s ä tule kysymykseen, milloin valtio on ryhtynyt toista vastaan aseellisiin pakkokeinoihin ilman, että valtioiden välillä vallitsisi sotatila. Täten kansainvälisen oikeuden puolueettomuussäännösten soveltamiseen ei ole velvollisuutta, milloin on kysymys aseellisista repressalioista, sotilaallisesta rauhanaikaisesta valtauksesta tai aseellisesta interventiosta.[32]

4. Sotana kansainvälisoikeudellisessa mielessä ei pidetä asevoimin tapahtuvaa taistelua, jossa toinen tai kumpikin taisteleva puoli ei ole valtio. Tästä johtuen sodan ulkopuolelle jäävät yksityishenkilöitten aseelliset hankkeet, jotka ovat suunnatut jotakin valtiota vastaan tämän alueen ulkopuolelta. Sota kansainvälisoikeudellisessa mielessä ei myöskään ole sisällissota, jolla ymmärretään poliittisten ryhmien välistä aseellista kamppailua valtion piirissä tämän yliherruudesta. Kysymys puolueettomuusoikeuden säännösten soveltamisesta sisällissotaan on vaikea; kysymys sisällissodassa noudatettavista suhtautumissäännöistä tuli erityisesti ajankohtaiseksi vasta v. 1936 puhjenneen Espanjan sisällissodan vuoksi.[33] Yleisesti katsotaan, että puolueettomuusoikeuden soveltaminen sisällissodassa tulee kysymykseen vasta sitten, kun kapinalliset on

---

[32] Vrt. *Söderqvist* s. 306 ss., joka lausuu, etteivät rauhanaikaiset pakkokeinot saa puolueettomuuden mekanismia liikkeelle, mutta katsoo kuitenkin, että selkkaukseen osallistumattomien velvollisuutena on olla ottamatta välillisestikään osaa vihollisuuksiin, mistä johtuu eräänlainen »yksipuolinen ja rajoitettu puolueettomuus»; puolueettomuussäännöt ovat tämän mukaan voimassa hyökkääjää kohtaan ja jokaisen väkivaltaisen toimenpiteen suhteen. Rauhanaikaiseen saartoon osallistuvia sota-aluksia kohdellaan »puolueettomassa» satamassa kuten sodankävijäin sota-aluksia sodan aikana, mutta muita saartajavaltion aluksia kohdellaan yhtä vapaasti kuin tavallisesti. — Söderqvistin esityksen johdosta on lausuttava, että saarron alaiseksi joutunut valtio voi pitää epäystävällisenä suhtautumisena sitä, että ulkopuolinen valtio sallii saartajavaltion käyttää sen satamia tukikohtana saartoa suorittaville aluksille, mutta että ainakaan p u o l u e e t t o m u u s oikeus ei tunne Söderqvistin rauhanaikaisista kostotoimista esittämää sääntöä.

Keller (s. 71) lausuu repressalioista, ettei valtio ole, harjoittaessaan repressalioita toista valtiota vastaan, yleensä oikeutettu puuttumaan kolmannen valtion oikeuspiiriin, ellei kolmas valtio ole vikapää kansainvälisen oikeuden loukkaukseen, sekä että ilman tällaista loukkausta valtio ei myöskään voi vaatia kolmannelta valtiolta puolueettomuusvelvollisuuksien noudattamista.

[33] Institut de Droit International hyväksyi v. 1900 säännökset »vieraiden valtojen ja niiden kansalaisten oikeuksista ja velvollisuuksista sisällissodan aikana». VI panamerikkalaisen konferenssin Havannassa v. 1928 laatimaa »sopimusta valtioiden oikeuksista ja velvollisuuksista sisällissodan aikana» ei voida pitää täydellisenä kodifikationa.

tunnustettu taistelevaksi puoleksi, sekä että tunnustus ei vaikuta niihin valtioihin, jotka eivät ole tunnustaneet kapinoitsijoita.[34] [35]

[34] Vrt. *Erich* Lm. 1922 s. 45 ss. (erityisesti Itä-Karjalan kansannoususta); *Raestad,* Borgerkrig og Folkeret, N. T. I. R. 1937 n:o 4 ja 1938 n:o 1; *Wehberg,* La guerre civile et le droit international, Rec. Cours 1938 I s. 7—127; *Spiropoulos,* Die de facto-Regierungen im Völkerrecht; *Kunz,* Die Anerkennung von Staaten und Regierungen im Völkerrecht.

[35] Mainittakoon tässä yhteydessä asian teoreettisen mielenkiintoisuuden vuoksi puolueettomuusprobleemin kannalta, että ulkopuolisten valtioiden suhde asianomaiseen lailliseen hallitukseen ja kapinalliseen hallitukseen ennen sen tunnustamista sotaakäyväksi puoleksi ei suinkaan ole säännöstelemätön. Kysymys on niiden oikeuksien ja velvollisuuksien soveltuvaisuudesta, jotka kansainvälisen oikeuden teoriassa tunnetaan valtion perusoikeuksien ja erikoisesti puuttumattomuusperiaatteen nimisinä, mutta joiden sisällyksestä — se tässä vain todettakoon — ei vallitse yksimielisyyttä.

Esim. *Wehbergin* mukaan (La guerre civile et le droit international, Rec. Cours 1938 I s. 7—127) kolmansien valtojen oikeudet ja velvollisuudet ennen tunnustamista ovat seuraavat: vallankumous synnyttää oikeuksia ja velvollisuuksia laillista hallitusta kohtaan, muttei kapinallisia kohtaan. Kolmansien valtojen velvollisuudet voidaan Kansainvälisen oikeuden instituutin hyväksymien sääntöjen 2 §:n mukaan lyhyesti määritellä siten, että ne eivät saa haitata toimenpiteitä, joihin valtio ryhtyy sisäisen rauhansa palauttamiseksi, eivätkä kolmannet valtiot saa antaa kapinallisille aseita, ammuksia, sotatarpeita eikä avustuksia. Laillisen hallituksen sota-alukset ovat kolmansien valtojen satamissa samassa asemassa kuin rauhan aikana. Kapinallisten laivoja ei sensijaan päästetä kolmansien valtojen satamiin ennen tunnustamista, sillä vaikkakaan kapinallisten sota-aluksia ei voida asettaa samaan asemaan kuin merirosvoja, ei niillä kuitenkaan kolmansien valtojen satamissa ole oikeuksia, jotka kuuluvat yksinomaan kansainvälisen oikeusyhteisön jäsenen lipun alla purjehtiville aluksille. Aseiden ja ammusten luovutuskielto koskee vain hallituksia, ei yksityisiä, ja lailliselle hallitukselle niitä voidaan aina antaa. Voimassaoleville ja tunnustetuille hallituksille vihamielisten retkikuntien muodostamisen salliminen on aina ollut kiellettyä, mutta tämä ei koske retkikuntien muodostamista laillisen hallituksen hyväksi. Wehberg pitää kuitenkin järjestettyjen joukkojen muodossa annettua apua, annettakoon se kapinallisille tai lailliselle hallitukselle ja vaikka sitä olisi pyydettykin, kansainvälisen oikeuden mukaan kiellettynä interventiona. Sensijaan kansainvälinen oikeus ei velvoita kieltämään vapaaehtoisten lähtöä jommankumman hallituksen puolelle. Ennen tunnustamista ei pakeneviin sotilaisiin sovelleta puolueettomuusoikeuden säännöksiä, mutta Wehberg katsoo kuitenkin, että kolmas valtio on velvollinen puuttumattomuusperiaatteen nojalla internoimaan sotilaat, jotka ovat paenneet sen alueelle.

Yhteenvetona Wehberg lausuu (ss. 40, 60) kehityksen suuntautuvan yhä enemmän siihen, että kapinallisille jo ennen niiden tunnustamista sotaa käyväksi puoleksi myönnetään eräitä tarkoin rajoitettuja oikeuksia sekä että kolmansilla valloilla ennen sitä on määrättyjä velvollisuuksia; Espanjan sisällissota on voimakkaasti vahvistanut suuntausta, jonka mukaan kapinallisten tunnustamattomuuden ja tunnustamisen välillä on erikoisissa olosuhteissa oikeudellinen väliaste (stade

3. *Puolueettomuuden käsite.*

1. Siitä johtuen, ettei puolueettomuuden sisällystä voida täydellisesti johtaa joistakin yleisistä periaatteista, johtuu, että puolueettomuuden käsitteellinen määrittely on vaikeata. Puolueettomuudesta on esitetty useita määritelmiä, mutta useimpia näistä määritelmistä haittaa enemmän tai vähemmän se, etteivät ne ole tyhjentäviä tai puolueettomuuden olemusta kaikilta puolin valaisevia.

Yleisesti puolueettomuus luonnehditaan tilaksi, jossa sellainen valtio on, joka ei osallistu sotaan.[36] Puolueettomuuden olemus näin määriteltynä edellyttäisi, että »valtiolla, joka ei osallistu muiden väliseen sotaan, pitäisi olla oikeus toisaalta vaatia, että se ja sen kansalaiset myös jätetään kokonaan sodan vaikutusten ulkopuolelle, kunhan se vain toisaalta itse samoin kuin sen kansalaiset pysyy tarkoin erillään sodasta, mihin suhtautumiseen neutraalisen valtion kohdalta voi myös liittyä velvollisuus huolehtia siitä, etteivät sen kansalaiset liikkuessaan missä hyvänsä ja vieraidenkaan valtioiden alamaiset, mikäli nämä oleskelevat asianomaisen neutraalisen valtion alueella ja ovat täten sen alueherruuden alaisia, osallistu tavalla tai toisella sotatoimiin».[37] Voidaan kuitenkin täydellä syyllä yhtyä *Cohnin* toteamukseen, että on selvää, että puolueettomuusoikeutta ei voida tosiasiallisesti eikä oikeudellisesti luonnehtia pelkästään osallistumattomuudeksi sotaan siitä luonnonmukaisesti johtuvine seuraamuksineen.[38] Mainittu määritelmä ilmaisee tosin luontevasti eräät puolueettomuuden passiiviset ja negatiiviset puolet, mutta toisaalta se ei sisällä oikeudellista perustaa useille puolueettomuusnormeille, joilla on keskeinen asema puolueettomuusoikeudessa. Siten »sotaan osallistumattomuus» ei esim. selitä, minkävuoksi puolueeton valtio saa päästää alueellaan käymään sodankävijän sota-aluksia, jopa sallia niiden ottaa puolueettomalta alueelta eräin edellytyksin tarvikkeita, sa-

---

intermédiaire). — Mikäli Wehbergin kehitysprognoosi on oikea, merkitsee se, että kansainvälisessä oikeudessa on sisällissodan suhteen kehittymässä kolmansien valtioiden suhtautumista ehdottomasti sitovien oikeussäännösten järjestelmä, jonka soveltamisen alkaminen on riippumaton kolmansien valtojen harkinnasta ja joka vastaa tavallaan samaa kuin puolueettomuusjärjestelmä sodan aikana.

[36] Vrt. *Erich,* Kansainvälinen oikeus s. 433 ss.; *Oppenheim—Lauterpacht,* II s 514.

[37] *Castrén,* II s. 2.

[38] *Cohn* s. 41; vrt. myös *Castrén,* II s. 3, joka lausuu, että kansainvälisessä käytännössä neutraalisuus on saanut sisällyksen, joka vain pääpiirteissään vastaa hänen puhtaasti loogilliselta ja teoreettiselta kannalta esittämäänsä neutraalisuuden käsitettä.

malla kun puolueettoman valtion on internoitava alueelleen tulleet maasotavoimiin kuuluvat yksiköt jopa yksityiset sotilaat, ja minkä vuoksi puolueeton valtio voi sallia alueeltaan tai alueensa kautta vietävän sotatarvikkeita sodankävijöille, samalla kun puolueeton valtio ei itse saa luovuttaa sotatarvikkeita; myös tasapuolisuuden periaate, jota puolueettomien valtioiden on eräissä tapauksissa noudatettava, ei itse asiassa millään tavoin johdu pelkän sotaan osallistumattomuuden käsitteestä.[39]

Puolueettomuuden suhdekäsite-ominaisuus tulee selvästi ilmi otettaessa huomioon, että valtio voi samanaikaisesti olla sekä sotaa käyvä että puolueeton, nim. silloin, kun se on puolueeton kahden valtion välisessä sodassa ja samalla joutuu sotaan kolmatta valtiota vastaan; kokemus osoittaa, että valtioiden väliset suhteet saattavat olla, rinnakkaisten sotatilojen vallitessa, erikoislaatuiset juuri siitä johtuen, että valtio samanaikaisesti voi käydä sotaa ja olla puolueeton. Kysymykseen tulevia tapauksia oikeudelliselta kannalta arvosteltaessa on otettava huomioon, että puolueettomuus merkitsee aina suhtautumista määrättyyn sotaan.[40]

Voimassa olevan kansainvälisen oikeuden mukaan voidaan sanoa, että puolueettomuus on tila, joka tuottaa määrättyjä oikeuksia ja velvollisuuksia sekä sodankävijöille että puolueettomille valtioille. Puolueettomuus ei näin ollen ole pelkkä tosiasiallinen olotila,[41] vaan oikeustila, jonka sota on synnyttänyt. Tälle oikeustilalle on tunnusomaista, että puolueeton valtio on rauhantilassa sodankävijäin suhteen. — Useasti väi-

[39] Vrt. *Cohn*, s. 41; *Castrén*, II s. 5, luettelee joukon esimerkkejä siitä, missä kohden voimassa olevat puolueettomuusmääräykset ovat ristiriidassa neutraalisuuden »puhtaan» käsitteen kanssa.

[40] Vrt. *Verraes*, II s. 49, joka omaa mielipidettään lausumatta viittaa *Hautefeuille*'n kantaan, jonka mukaan olisi mahdotonta, että valtio, joka on liitossa sodankävijän kanssa määrättyä valtiota vastaan, voisi olla puolueettomana sodankävijän muita vastustajia vastaan toisissa sodissa. — *Söderqvist* (s. 390) pitää ainakin teoreettisesti mahdollisena, että sama valtio voi samanaikaisesti käydä kahta erillistä sotaa, jolloin toisen vastustajan alue on puolueetonta aluetta toista vastustajaa vastaan käydyssä sodassa; näin olisi Söderqvistin mukaan asianlaita, jos kolmas valtio, jonka kimppuun sodankävijä on hyökännyt, puolustautuu, mutta kieltäytyisi sekaantumasta aikaisempaan sotaan.

Vrt. erityisesti *Erichin* esitystä, Über Allianzen und Allianzverhältnisse nach heutigem Völkerrecht s. 249 ss. *Erich* lausuu m.m., että useasti on quaestio facti, voiko valtio liittolaisena avustaa sodankävijää yhtä sen vastustajaa vastaan ja samalla olla puolueettomana muita vastustajia vastaan käydyssä sodassa; oikeudellisesti on *Erichin* mukaan tällöin puolueettomuus mahdollinen, vaikka tilanne muuten saattaakin kehittyä anomaliseksi.

[41] Vrt. *Castrén*, II s. 7 ja siinä mainitut kirjailijat. — Vrt. lisäksi *Reuterskiöld*, Z. Ak. D. R. 1942 ss. 5—6.

tellään siitä, onko puolueettomuus katsottava vain rauhantilan jatkumiseksi sodan aiheuttamin muutoksin tai sodasta erillään pidettäväksi itsenäiseksi instituutiksi, vai onko puolueettomuus katsottava sodan heijastusilmiöksi.[42] Sanonta, että puolueettomuus on rauhantilan jatkumista, voi antaa aihetta väärinkäsitykseen, että puolueettomalle valtiolle on sallittua kaikki mikä rauhankin aikana. Puolueettomuuden luonnehtiminen sodan heijastusilmiöksi pitää paikkansa sikäli, että puolueettomuuden sisältämä erikoinen oikeudellinen tila säännönmukaisesti on sodan synnyttämä ja siihen liittyvä. Oleellisinta puolueettomuudelle kuitenkin on, että se on suhdekäsite; sisältäähän puolueettomuusoikeus ne säännökset, jotka määräävät puolueettoman vallan suhtautumisen kumpaankin sodankävijään ja näiden suhtautumisen puolueettomaan valtioon. A priori on väärin sanoa, että puolueettomuus on rauhantilan jatkumista tai sodan heijastusilmiö, mikäli tällaisista sanonnoista halutaan puolueettomuusoikeuden yksittäistapausten suhteen tehdä käytännöllisiä johtopäätöksiä. Kuten aikaisemmin [43] on todettu, ovat puolueettomuusoikeuden yksityisten säännösten syntyyn niin monessa tapauksessa vaikuttaneet pelkkä sattuma tai erikoiset poliittiset olosuhteet, että johtopäätösten teko puhtaasti ajatusperäisen deduktion avulla joistakin yleisistä periaatteista voi johtaa harhaan. Tämän vuoksi on syytä käsitellä puolueettomuusoikeutta omana erityisenä instituuttinaan.[44]

Yleisesti hyväksytyn käsityksen mukaan puolueettomuus kerran alkaneena ei sinänsä velvoita valtiota pysyttäytymään puolueettomana koko sodan aikana. Puolueettomuus ei velvoita valtiota olemaan osallistumatta sotaan vaan ainoastaan noudattamaan määrättyjä oikeussääntöjä niin kauan, kuin valtio on sotaan osallistumatta. Kun puolueettomuusmääräysten tarkoituksena on m.m. eräissä suhteissa säännöstellä

---

[42] Vrt. *Castrén,* II s. 7 ja siinä mainitut kirjailijat.

[43] Vrt. edellä s. 68 ss.

[44] Siitä johtuen, että puolueettomuus läheisesti liittyy sotaan, on puolueettomuutta useasti varsinkin aikaisemmin käsitelty sotaoikeuden piirissä. Mutta kehitys näyttää johtavan yhä enemmän siihen, että puolueettomuusoikeutta systemaattisesti käsitellään itsenäisenä osastona sotaoikeuden rinnalla; vrt. m.m. *Erich,* Kansainvälinen oikeus s. 439, joka erottaa puolueettomuusoikeuden sodan laeista ahtaammassa merkityksestä; *Strupp,* Grundzüge s. 166, lausuu, että puolueettomuusoikeus vain välillisesti kuuluu sotaoikeuden piiriin ja käsitellään sen yhteydessä vain käytännöllisistä syistä; *Verdross,* Völkerrecht s. 311, korostaa, ettei puolueettomuusoikeus ole sotaoikeuden osa vaan muodostaa erityisen oikeuspiirin; *G. G. Wilson,* International Law s. 307 (5. pain. v:lta 1935), käsittelee myös puolueettomuusoikeutta sotaoikeudesta täysin erillisenä.

puolueettoman valtion suhtautuminen sodankävijöihin tasapuolisuuden periaatteiden mukaisesti, niin tästä ei kuitenkaan seuraa, että puolueettomalla valtiolla olisi oikeudellinen velvollisuus seurata jonkunlaista status quo-periaatetta kaikissa suhteissaan kumpaankin sodankävijään. Status quo-periaatteen noudattaminen kaikissa puolueettoman vallan suhteissa sodankävijöihin saattaa kyllä olla tarkoituksenmukaista poliittiselta näkökannalta, mutta voimassa oleva kansainvälinen oikeus ei tunne oikeudellista velvollisuutta pysyttää poliittiset suhteet kumpaankin sodankävijään muuttumattomina. Haagin v:n 1907 XIII yleissopimuksen johdannossa tosin sanotaan, että puolueettoman vallan ei pitäisi periaatteessa muuttaa sodan kestäessä hyväksymiään säännöksiä, jotka koskevat omaksutun puolueettomuusaseman seuraamuksia, paitsi milloin saavutettu kokemus sen osoittaisi välttämättömäksi sen oman oikeuden turvaamiseksi. Mutta tämä julkilausuttu periaate, joka lähtee tasapuolisen suhtautumisen vaatimusten kannalta, koskee vain puolueettomuusmääräyksiä tämän sanan varsinaisessa merkityksessä. Periaatteen laajentavaan soveltamiseen ei voimassa oleva oikeus eikä kansainvälinen käytäntö anna perustetta. Puolueettomuus on olemukseltaan sotilaalliseen taisteluun liittyvä suhdekäsite, eikä se koske esim. talouselämää muuta kuin rajoitetussa määrin, mikäli on kysymys aseista, sotatarvikkeista ja tiedoitustoiminnasta, jolloin vientiä, kauttakulkua tai säännöstelyä koskee tasapuolisuuden vaatimus. Mutta muuten eivät puolueettomuuden säännöt koske puolueettoman valtion ja sodankävijäin välisiä taloudellisia suhteita.[45]

Tavallisesti sanotaan, että puolueettomuuden sisällykseen kuuluu, että puolueeton valtio pidättäytyy sekaantumasta sotatoimiin, kohtelee

[45] Tasapuolisuuden velvoituksesta on paljon keskusteltu Kansainliiton sanktioiden yhteydessä ja erityisesti Sveitsin liittoneuvoston liittokokoukselle 4. 8. 1919 tekemän tunnetun ilmoituksen pohjalla, mikä ilmoitus samoin kuin Kansainliiton neuvoston Lontoossa 13. 2. 1920 Sveitsin asemasta tekemä selittävä päätös lähtee siitä, että taloudelliset sanktiot ja puolueettomuus eivät ole ristiriidassa keskenään.

Sillä kannalla, että puolueettomuus vain rajoitetusti koskee puolueettoman valtion ja sodankävijäin välisiä taloudellisia suhteita, ovat m.m. *Schindler,* Völkerbund und Vökerrecht 1935/1936 s. 527, *Haase* s. 93 ss., *v. Waldkirch* s. 69 ss. ja *Strupp,* Neutralisation, Befriedigung. Entmilitarisierung s. 356. — Monet katsovat kuitenkin puolueettomalla valtiolla olevan tasapuolisen suhtautumisen velvollisuuden yleisesti, silloinkin kun on kysymys vain välillisesti sotilaallisesti merkittävistä toimenpiteistä, tai yleisesti taloudellisella alalla; vrt. *Oppenheim—McNair,* II s. 537 ss., *Kunz* ss. 311—312 (alimuist. 366), *v. Verdross,* Völkerrecht s. 320, *Keppler,* Die neue Neutralität der Schweiz, Z. ö. R. 1939 s. 524 ss., *J. B. Scott* s. 361. Vrt. myös *Castrén,* II s. 22, joka korostaa, että puolueettoman valtion on pysytettävä status quo mikäli mahdollista, erityisesti ulkomaankauppansa alalla.

kumpaakin sodankävijää tasapuolisesti ja että sodankävijät puolestaan jättävät puolueettoman valtion sodan vaikutuspiirin ulkopuolelle. Huomattava kuitenkin on, mitä edellä yleisten puolueettomuusperiaatteiden käsittelyn yhteydessä on korostettu,[46] että tällaiset lausumat ovat vain selittäviä, asian joitakin puolia valaisevia; niiden perusteella ei yksin voi sanoa mitään kansainvälisen puolueettomuusoikeuden sisällyksestä yksittäistapauksessa. Esim. sanonta, että puolueettoman valtion on pidättäydyttävä sekaantumasta sotatoimiin, ei vielä sano, miten tämä pidättyminen yksittäistapauksessa on ymmärrettävä. Vastaus riippuu siitä, mitä pidättymisellä on voimassaolevan kansainvälisen oikeuden (puolueettomuusoikeuden) mukaan ymmärrettävä, ja kansainvälisen oikeuden säännökset pitkäaikaisen käytännön tuloksina eivät suinkaan aina ole loogillisesti johdettavissa jostakin yleisestä periaatteesta. Myös tasapuolisuuden vaatimus on vain yleinen periaate: tasapuolisuus on kyllä puolueettomuudelle tunnusomaista, mutta, kuten *Hatschek* [47] huomauttaa, olisi väärin tehdä tasapuolisuudesta erikoista puolueettomien velvollisuutta, koska tasapuolisuuden vaatimus ei koske kaikkea puolueettomien suhtautumista sodankävijöihin.

2. Puolueettomuus merkitessään sellaisen valtion oikeudellista asemaa, joka määrätyssä sodassa on jäänyt sodan ulkopuolelle, on erotettava eräistä lähikäsitteistä. Tämä satunnainen [48] puolueettomuus on erotettava pysyvästä puolueettomuudesta, alueellisesta puolueettomuudesta sekä linnoittamattomuudesta. — Pysyvä l. ikuinen puolueettomuus (neutralité permanente) [49] on erityiseen velvoitukseen perustuva pysyvä ominaisuus, joka ei riipu asianomaisen valtion omasta, kussakin tapauksessa tehtävästä valinnasta; se perustuu erityiseen kansainväliseen järjestelyyn, ja pysyvästi puolueettoman valtion kansainvälinen toimikelpoisuus on rajoitettu siten, että pysyvästi puolueeton valtio on velvollinen jo rauhan aikana ottamaan eräissä suhteissa huomioon erikoisen asemansa seuraamukset; toisaalta muut valtiot ovat velvolliset kunnioitta-

[46] Vrt. s. 70 ss.

[47] Vrt. edellä s. 72.

[48] *Erich* käyttää teoksessaan Kansainvälinen oikeus, s. 109, termiä »satunnaisehtoinen eli valinnainen neutraalisuus»; *Björksten,* Kansainvälinen oikeus s. 396, on omaksunut tekstissäkin käytetyn nimityksen; hän käyttää myös nimitystä »yleinen puolueettomuus» (s. 75). — *Kunz,* s. 212, käyttää tässä yhteydessä nimitystä »normale Neutralität».

[49] Vrt. *Erich,* Kansainvälinen oikeus s. 108 ss.; *Björksten,* Kansainvälinen oikeus s. 75 ss.; *Krauel,* Neutralität, Neutralisation und Befriedigung; *Strupp,* Neutralisation, Befriedigung, Entmilitarisierung; *Dupuis* s. 171 ss.

maan pysyvää puolueettomuutta.[50] — Alueellinen puolueettomuus (la neutralité territoriale) eli rauhoitus (Befriedigung) kohdistuu valtion määrättyyn alueeseen (puolueeton eli neutralisoitu alue eli vyöhyke, la zone neutralisée), jonka erityisen sopimuksen perusteella on jäätävä sotatointen ulkopuolelle;[51] alueellinen puolueettomuus ei muuten ole esteenä asianomaisen valtion osallistumiselle sotaan. — Linnoittamattomuus (démilitarisation, Nichtbefestigung) merkitsee valtion sopimusperäistä sitoumusta olla linnoittamatta määrättyä aluetta.[52] Tässä yhteydessä ei ole syytä tarkemmin käsitellä alueellista puolueettomuutta eikä linnoittamattomuutta, varsinkin kun kummankin sisällys kussakin yksittäistapauksessa selviää vain k.o. sopimussuhteen erittelyn avulla.

On ajateltavissa, että sotaa käyvät valtiot ja asianomainen kolmas valtio sopivat siitä, että sodankävijäin ja sodan ulkopuolelle jäävän valtion väliset suhteet määräytyvät, ei puolueettomuusoikeuden, vaan rauhanajan oikeuden säännösten mukaan. Kuten *v. Waldkirch* huomauttaa,[53] ei tällainen sopimus käytännössä juuri voi tulla kysymykseen sodankävijäin vastakkaisten intressien vuoksi.

4. *Puolueettomuustilan alkaminen.*

1. Edellä on todettu puolueettomuuden edellyttävän, että on olemassa aseellinen taistelu. Mutta tällä toteamuksella ei vielä ole ratkaistu kysymystä, milloin puolueettomuus alkaa.

Verrattain yleinen on käsitys, ettei puolueettomuus ala automaattisesti sodan puhjettua, vaan että puolueettomuus edellyttää eräiden edel-

[50] Pysyvän puolueettomuuden järjestelmä ja edellä (s. 45) käsitelty ns. aatteellisen puolueettomuuden teoria tarjoavat eräitä mielenkiintoisia vertailukohtia. Kummallekin on yhteistä, että puolueettomalla valtiolla on jo rauhan aikana eräitä puolueettomuusvelvollisuuksia. Näiden velvollisuuksien vastapainona on pysyvän puolueettomuuden järjestelmässä myös muilla valtioilla velvollisuuksia: erityinen velvollisuus kunnioittaa puolueettoman valtion puolueettomuutta. Tämä velvollisuus on erityinen pysyvän puolueettomuusjärjestelmän velvollisuus, sillä valtioillahan ei ole erityistä velvollisuutta kunnioittaa ns. satunnaisesti puolueetonta valtiota, vaan ne voivat julistaa sodan satunnaisesti puolueetonta valtiota vastaan. Mitään erityistä lisävelvollisuutta ei sensijaan ns. aatteellisen puolueettomuuden teoria näytä asettavan muille valtioille.

[51] Vrt. *Erich,* Kansainvälinen oikeus s. 135; *Björksten,* Kansainvälinen oikeus s. 120; *Söderhjelm* s. 4 ss.; *Kunz* s. 212; *Krauel* m.t.; *Strupp* m.t.

[52] Vrt. *Björksten,* Kansainvälinen oikeus s. 120; *Erich,* La question des zones démilitarisées, Rec.Cours 1929 I s. 591 ss.; *Söderhjelm* s. 13; *Kunz* s. 212.

[53] *v. Waldkirch* s. 30.

lytysten olemassaoloa. Tämän käsityskannan mukaan puolueettomuus ei tule voimaan eo ipso eli samalla, kuin sota puhkeaa ja sen välttämättömänä seurauksena, vaan vasta eräiden edellytysten täytyttyä.

Yleisesti katsotaan, että puolueettomalle valtiolle sotatilasta johtuneet velvollisuudet alkavat vasta, kun tämä valtio on saanut joko diplomaattista tietä tai muulla tavoin tiedon vihollisuuksien alkamisesta. Tässä suhteessa Haagin vuoden 1907 III yleissopimuksen 2 art. sisältää:

> »Sotatilasta on viipymättä annettava tieto puolueettomille valloille, eivätkä sen vaikutukset kohdistu niihin ennen kuin ne ovat saaneet ilmoituksen, joka voidaan antaa sähköteitsekin. Kuitenkaan eivät puolueettomat vallat saa väittää, etteivät ole ilmoitusta saaneet, jos epäämättömästi todistetaan sotatilan olleen niillä tiedossa.»

On selvää, ettei valtio voi noudattaa puolueettomuutta sekä ettei valtiolla varsinkaan ole puolueettomuudesta johtuvia velvollisuuksia, ennen kuin se on tietoinen puhjenneesta sodasta. Mutta tällä ei vielä ole sanottu, niinkuin verraten yleisesti tehdään, että puolueettomuuden voimaan tulon edellytyksenä on tietoisuus sotatilasta. Näin väitettäessä kiinnitetään yksipuolisesti huomiota vain puolueettoman valtion oikeusasemaan eikä oteta huomioon toista asianosaispuolta, nim. sodankävijöitä. Sodankävijäin velvollisuudet puolueettomia kohtaan eivät ole riippuvaisia siitä, ovatko puolueettomat valtiot tietoisia sotatilasta. Myös eräät sodankävijäin oikeudet ovat riippumattomat puolueettomien maiden tietoisuudesta. Näin ollen onkin katsottava, että puolueettomuus on tila, johon valtio joutuu suorastaan sen johdosta, että kaksi vierasta valtiota on joutunut keskenään sotaan.[54] Tämä käsityskanta vastaa myös Haagin III yleissopimuksen johtolauseen ja 2 art:n sanamuotoa, joissa puhutaan sotatilan tiedoksiantamisesta puolueettomalle valtiolle ja siis implicite katsotaan, että valtio on puolueeton jo ennen tiedoksiantoa. Eri asia on, että sodankävijät eivät voi vedota puolueettoman valtion velvollisuuksiin, ennenkuin tämä on sotatilasta tietoinen.

On myös lausuttu käsitys, että puolueettomuus ei missään tapauksessa tulisi voimaan automaattisesti, vaan että puolueettomuuden voimaantulon alkaminen olisi valtion erityisen tätä koskevan ratkaisun varassa. Tämän käsityksen mukaan puolueettomuus siis edellyttäisi erityistä tätä tarkoittavaa asenteen ottoa puolueettomaksi jäävän valtion

---

[54] Näin m.m. *Erich*, Kansainvälinen oikeus s. 438. — Puolueettomuustilan alkamisesta eräissä erikoistapauksissa, jolloin puolueettomuusjulistuksella on konstitutiivinen merkitys, vrt. esitystä edempänä s.

taholta. On ilmeistä, että puolueettomuusjulistukselle tällöin annetaan aivan erikoinen oikeudellinen merkitys. Tämän käsityskannan selvä kannattaja on m.m. *Vanselow*.[55] Hän lausuu, ettei neutraalisuus koskaan tule voimaan automaattisesti; jos valtio on odottavalla kannalla, on oletettavissa, että se panee ratkaisunsa riippumaan jatkuvasta kehityksestä; mitä puolueettomuusjulistukseen tulee, *Vanselow* lausuu, ettei puolueettomaksi jäävä valtio nykyisen kansainvälisen oikeuden mukaan ole velvollinen sitä antamaan, vaikkakin kyllä oikeutettu. — *Kunz*[56] näyttää myös antavan puolueettoman valtion nimenomaiselle puolueettomuutta koskevalle ratkaisulle erikoisen merkityksen; hänen mukaansa puolueettomuus tulee voimaan välittömästi kansainvälisen oikeuden nojalla, mikäli määrätyt edellytykset — sota, tietoisuus siitä, valtion päätös ja sotaa käyvien suostumus tähän puolueettomuutta koskevaan päätökseen — ovat olemassa. Erikoinen puolueettomuusjulistus ei *Kunzin* mukaan ole välttämätön, vaan valtion päätös puolueettomaksi jäämisestä voi ilmetä konkludenttisestikin. — *Hatschek*[57] korostaa jyrkästi, että on väärin ilmaista puolueettomuus pelkäksi oikeustilaksi ja siten kieltää kaikki merkitys puolueettoman valtion puolueettomuustahdolta ja puolueettomuusjulistuksen oikeustoimi-luonteelta; hän katsoo, että puolueettomuus on suvereenisen valtion luoma oikeustila; puolueettomuusjulistus, nimenomainen tai konkludenttisin toimin tapahtuva, on siten oikeustoimi eikä oikeusteko. — Ennen kuin omaksutaan kanta kysymykseen, onko puolueettomuuden alkaminen valtion erityisen ratkaisun varassa, on syytä selvitellä puolueettomuusjulistuksen merkitystä.

2. Mitä puolueettomuusjulistukseen tulee, voidaan se määritellä selitykseksi, joka sodan ulkopuolelle jäävillä valtioilla on tapana antaa vi-

[55] *Vanselow* ss. 145, 150—151. *Vanselowin* lausuma, että puolueettomuusjulistus on sitova sen sodan ajan, joka sen antamisen on aiheuttanut, tarkoittanee, että puolueettomuusjulistus aina koskee vain määrättyä sotaa; *Vanselow* ei siis liene tarkoittanut sanoa, että puolueettomuusjulistuksen antanut valtio olisi oikeudellisesti velvollinen noudattamaan puolueettomuutta koko sodan ajan.

Vrt. myös vanhemmista auktoreista esim. *Heilborn*, Das System des Völkerrechts (vuodelta 1896) s. 343: »Neutralität im völkerrechtlichen Sinne ist weder die Nichtteilnahme am Kriege, noch eine an dieselbe geknüpfte Pflicht, sondern ein besonderes obligatorisches Rechtsverhältnis zwischen einem am Kriege unbeteiligten Staate und einem jeden Kriegführenden, und zwar ein durch den Willen der Beteiligten geschaffenes Rechtsverhältnis. Demnach stände völkerrechtlich nichts im Wege, dass ein Staat einen Krieg als res inter alios acta betrachtete, weder Kriegspartei noch neutral würde.» — Puolueettomuusjulistus on Heilbornin mukaan »eine verbindliche Offerte».

[56] *Kunz* s. 215; vrt. myös *Reuterskiöld*, Klassische und moderne Neutralität s. 5.

[57] *Hatschek* s. 320 ss.

hollisuuksien puhjettua ja jossa ne selittävät noudattavansa sodan aikana puolueettomuutta, t.s. vakuuttavat toimivansa suhteessaan sodankävijöihin kansainvälisen oikeuden sisältämien puolueettomuusmääräysten mukaan; samalla puolueettomuusjulistus on sodankävijöille ikäänkuin muistutuksena siitä, että näiden on kunnioitettava sodan ulkopuolelle jäävien puolueettomien valtioiden oikeuksia. Kansainvälisen oikeuden kannalta ei ole merkitystä, missä muodossa puolueettomuusjulistus annetaan ja liittyykö siihen joidenkin valtionsisäisten säännösten tai puolueettomuusmääräysten voimaansaattaminen. Useasti puolueettomuusjulistukset kylläkin annetaan siinä muodossa, että ne samalla sisältävät puolueettomuusmääräyksiä; käsitteellisesti tällöinkin ovat kuitenkin erotettavissa toisistaan puolueettomuuden julistaminen, joka on luonteeltaan poliittinen kannanilmaisu ilman oikeudellista väritystä, ja asianomaisen valtion lainsäädäntöjärjestyksen mukaisesti annetut puolueettomuusmääräykset.[58]

Yleisesti hyväksytyn kannan mukaan puolueettomaksi jäävällä valtiolla ei ole mitään velvollisuutta antaa puolueettomuusjulistusta. Puolueettomuus ei siten riipu puolueettomuusjulistuksesta vaan siitä, että valtio ei osallistu sotaan.

3. Kun puolueettomuusjulistus näin ollen on luonteeltaan poliittinen eikä oikeudellinen toimenpide, eikä kansainvälinen oikeus edes velvoita valtiota antamaan puolueettomuusjulistusta, ei näytä olevan perusteita ryhtyä konstruoimaan puolueettomuusaseman alkamista riippuvaksi puolueettomuusjulistuksesta silloinkaan, kun valtio on harkinnut tarkoituksenmukaiseksi erityisen puolueettomuusjulistuksen antamisen. Kun puolueettomuusjulistuksella on vain deklaratoorinen eikä konstitutiivinen merkitys,[59] ei sillä sinänsä ole mitään o i k e u d e l l i s t a vaikutusta valtion puolueettomuusasemaan, vaikkakin sen p o l i i t t i n e n merkitys monesti voi olla ratkaiseva. — Yhtä vähän näyttää olevan syytä konstruktioon, jonka mukaan valtion puolueettomuuden alkaminen riippuisi valtion konkludenttisesti ilmenevästä päätöksestä. Edellä on jo viitattu siihen, että puolueettomuus puolueettoman valtion ja sodankävijäin keskinäisten oikeudellisten suhteiden ilmauksena alkaa vaikkapa vain rajoitetuissa puitteissa ennen, kuin puolueeton valtio on

[58] Tässä yhteydessä ei voida muuta kuin viitata siihen käytännölliseen merkitykseen, mikä puolueettomuusjulistuksen antamisen (poliittinen toimenpide) ja puolueettomuusmääräysten voimaansaattamisen (lainsäädäntötoimenpide) käsitteellisellä eroavaisuudella saattaa valtiosääntöoikeuden kannalta olla, erikoisesti mitä tulee eri valtioelinten pätevyysalaan.

[59] Vrt. *v. Waldkirch* s. 33.

saanut sodasta tiedon. Tämä tosiasia riistää pohjan konstruktiolta, joka saattaa puolueettomuuden alkamaan puolueettoman valtion päätöksestä.

Edellä [60] on sodan käsitteen tarkastelun yhteydessä omaksuttu se kanta, että milloin valtio katsoo etujansa muiden valtioiden välisen aseellisen selkkauksen aikana loukatuiksi, vaikkakaan ei olisi olemassa sotaa kansainvälisoikeudellisessa merkityksessä, valtio voi pitää taistelevia puolia »sotaa käyvinä» ja omaksua puolueettoman valtion asenteen kaikkine siitä johtuvine seuraamuksineen. Tällaisessa poikkeustapauksessa on valtion päätöksellä puolueettomuusaseman noudattamisesta katsottava olevan konstitutiivinen merkitys.

Puolueettomuuden alkamisen yleisenä edellytyksenä on siis sota. Tämän mukaan eivät vieraiden valtioiden väliset muut suhteet, jotka oikeudellisesti eivät merkitse sotatilan alkamista — kuten diplomaattisten suhteiden katkaiseminen, puolueettomuusloukkausten torjuminen, liikekannallepano ja »sanomalehtisota» —, vielä velvoita valtiota puolueettomuusmääräysten noudattamiseen.[61]

Valtio voi, milloin se hyväksi näkee, luopua puolueettomuudestaan, vieläpä, päinvastoin kuin vielä joskus esitetään, erityisen puolueettomuusjulistuksen antamisen jälkeenkin. Mutta niin kauan kuin valtio ei itse ole luopunut puolueettomuudestaan eikä joku jo sodassa oleva valtio ole ryhtynyt sitä vastaan sotaan, määräytyvät sen ja sodankävijäin suhteet puolueettomuusoikeuden mukaan.

5. *Puolueettomuustilan päättyminen.*

1. Edellä on todettu, että puolueettomuus liittyy välittömästi sotaan siten, että puolueettomuus edellyttää sodan olemassaoloa. Tästä johtuu se yleinen päätelmä, että puolueettomuus päättyy, niin pian kuin sotatila on lakannut.

Puolueettomuuden perimmäisenä tarkoituksena on säännöstellä sodankävijäin ja sodan ulkopuolella olevien valtioiden keskinäinen oikeusasema sodan aikana, niin että syntyy määrätty modus vivendi. On luonnollista, ettei puolueettomuuden erikoisia säännöksiä enää sovelleta, kun sotatila on päättynyt ja valtioiden keskinäiset suhteet määräytyvät rauhanaikaisen oikeuden mukaan. Kun ei ole olemassa erikoisia säännöksiä siitä, minä ajankohtana tämä siirtyminen rauhanaikaiseen järjes-

[60] Vrt. s. 77.

[61] Vrt. *Vanselow* s. 146.

tykseen tapahtuu,[62] on lähdettävä siitä, että sotatilan loppumisen hetki on ratkaiseva, koska sen jälkeen ei enää ole syytä soveltaa puolueettomuuden säännöksiä. Useasti väitetään, että puolueettomuuden päättyminen edellyttää, paitsi sotatilan päättymistä, myös puolueettomana olleen valtion tietoisuutta tästä päättymisestä. Puolueettoman valtion tietoisuutta sotatilan lakkaamisesta ei kuitenkaan voida pitää puolueettomuuden päättymiseen vaikuttavana seikkana. Entinen sodankävijä ei voi esittää vaatimuksia esim. sen johdosta, että puolueeton valtio on vastoin puolueettomuusmääräyksiä laskenut toisen sodankävijän aluksen aluevesilleen sen jälkeen, kun sotatoimet tosiasiallisesti jo ovat päättyneet, vaikka puolueettomalla valtiolla ei ollut tietoa sotatilan lakkaamisesta. Kummallakaan sodankävijällä ei sotatointen päättymisen jälkeen enää ole intressiä vaatia puolueettomana olleelta valtiolta määrättyä suhtautumista k.o. suhteessa; olisikin perusteetonta vaatia, että puolueeton valtio olisi velvollinen noudattamaan puolueettomuusvelvollisuuksiaan vielä senkin jälkeen, kun sitä olosuhdetta, jota silmälläpitäen nuo velvollisuudet ovat olemassa, ei enää ole. Eri asia on, että puolueeton valtio on niin kauan, kuin sillä ei ole tietoa sotatilan päättymisestä, oikeutettu soveltamaan puolueettomuussäännöksiä riippumatta siitä, onko yksityistapauksessa kysymys säännöksistä, joiden syntymiseen ovat ensi sijassa vaikuttaneet sodankävijäin tai sitten puolueettomien valtojen etujen huomioon ottaminen.

Kysymys siitä, milloin sotatila on katsottava päättyneeksi, kuuluu sotaoikeuteen. Rauhansopimus on säännöllinen sotatilan lopettamisen muoto. Siinäkin tapauksessa, että sota päättyy rauhansopimukseen, jää useasti tämän sopimuksen tulkinnan varaan, milloin sotatila päättyy.[63] Ratkaiseva voi tällöin olla rauhansopimuksen allekirjoittaminen, sopimuksen ratifioimisasiakirjojen vaihto, erikoisesti määrätty päivä sekä sovittujen täytäntöönpano- ja turvaamistoimenpiteiden loppuun suorittaminen. Ellei rauhansopimuksesta muuta johdu, päättyy sotatila sen voimaan tullessa.

Aseleposopimus[64] ei lopeta sotaa, vaan ainoastaan keskeyttää sotatoimet. Käsitteellisesti aselepo edellyttää sotatointen uudelleen alka-

---

[62] Vrt. *Erich*, Kansainvälinen oikeus s. 491, joka viittaa siihen, ettei sotaoikeudellisissa yleissopimuksissa ole erityisiä määräyksiä sodan päättymisestä ja rauhanteosta.

[63] Vrt. *Kunz* s. 60; *v. Waldkirch* s. 35.

[64] Vrt. *Berber*, Aussenpolitische Probleme des Waffenstillstandsrechts, Auswärtige Politik 1942 s. 377 ss. — *Berber* esittää saksalaisena käsityksenä Ranskan asemasta sen sotilaallisen kukistumisen jälkeen v. 1940, että Ranskalla ei aselevon jäl-

mista. Saattaa kuitenkin ajatella tapauksia, jolloin aselepo on verrattavissa välirauhaan siten, että se, kuten välirauhaankin nähden määrätyissä tapauksissa voi olla asian laita, saa lopullisesti aikaan rauhantilan, joka sitten vahvistetaan rauhansopimuksessa. Näin ollen sekä aselepo että välirauha saattavat määrätyissä tapauksissa merkitä sotatilan päättymistä; tällöin voi myös puolueettomuuden päättyminen tulla kysymykseen.

Sota voi myös päättyä toisen sotaa käyvän maan täydelliseen valloittamiseen. Valloitus, debellatio, joka on erotettava sotilaallisesta okkupatiosta, valtauksesta, on oikeudellisesti olemassa, kun maa on joutunut täydellisesti vastustajan valtaan siten, ettei vastarintaa enää tehdä vallatun maan puolelta.[65] Vasta tällöin on valloittamisjulistuksella oikeudellista merkitystä siinä suhteessa, että se osoittaa sotatilan päättyneen.

Voi myös sattua, että sotatila muuttuu rauhantilaksi ilman määrämuotoja, sotatointen vähitellen lakatessa.[66] Sotatilan päättymisen ajankohta on tällöin vaikeasti määriteltävissä. Puolueettomat valtiot voivat tällöin pitää merkkinä rauhantilan palautumisesta sodankävijäin suhtautumista, josta voi päätellä, että ne pitävät rauhantilaa lopullisesti palautettuna. Milloin on kysymyksessä vihollisuuksien tosiasiallinen lopettaminen, on puolueettomalla valtiolla katsottava olevan itsenäistä harkintavaltaa, mitä tulee puolueettomuusmääräysten soveltamisen päättymisajankohtaan, aivan samoin kuin ulkopuolisilla valtioilla on tällainen harkintavalta vihollisuuksien alkaessa »vapaamuotoisesti» sodanjulistuksetta.

Sotilaallinen valtaus, occupatio bellica, joka on erotettava valloituksesta, luo tilanteen, joka myös puolueettomuusoikeuden kannalta antaa aihetta eräisiin harkintakysymyksiin. Sotilaallinen valtaus voidaan määritellä sotaakäyvän valtion väliaikaiseksi, sotaoikeudellisten normien

---

keen ole jatkuvassa saksalais-englantilaisessa sodassa mitään puolueettomuusvelvollisuuksia vaan että Ranskan kansainvälisoikeudellisen aseman määräävät kokonaan aseleposopimuksen määräykset. Toinen on Ranskan asema Japanin Englantia ja Yhdysvaltoja vastaan käymässä sodassa, jossa Ranska 17. 12. 1941 julistautui puolueettomaksi. — *Berber* lisää, että ellei tahdota luoda kokonaan uutta käsitettä, lankeaa Ranskan asema parhaiten ei-sotaakäyvän valtion käsitteen piiriin, mikäli sitä väljennetään niin, etteivät siihen sisälly vain »Nochnicht-Kriegführung»-tyypit vaan myös »Nichtmehr-Kriegführung».

[65] Vrt. *Björksten,* Kansainvälinen oikeus s. 101; *Erich,* Kansainvälinen oikeus s. 157; *Erich* huomauttaa (s. 157 ja s. 397, alimuist.), että poikkeustapauksessa debellatio voi koskea vain valtion määrättyä aluetta eikä siis vain koko valtiota. Vrt. edelleen *Kunz* s. 58 ss.

[66] Vrt. *Erich,* Kansainvälinen oikeus s. 492 ja *Kunz* s. 59.

määräämäksi vallankäytöksi sellaisella vastustajavaltion alueella, jonka se on laskenut tosiasiallisen herruutensa alaiseksi.[67] Myös puolueettomuusoikeuden kannalta on huomattava, että sotilaallinen valtaus on olemukseltaan väliaikainen sotilaallinen toimenpide, joka ei ole aiottu tuottamaan pysyviä oikeusvaikutuksia; sotilaallinen valtaus ei käsitteellisesti merkitse täysvaltiuden siirtymistä valtaajalle eikä vallatun valtion häviötä.[68] Sen valtion, jota sotilaallinen valtaus koskee, valtiovallan »laillinen haltija» voi jatkaa toimintaansa joko valtaamattomalla alueella tai valtion alueen ulkopuolella. Tästä johtuen puolueettomuussuhteen jatkuminen kolmannen valtion ja »laillisen hallituksen» välillä voi edelleen tulla kysymykseen, jopa siinäkin tapauksessa, että valtaaja on sodassa k.o. kolmannen valtion kanssa. Kiellettävissä ei kuitenkaan ole, etteivätkö tosiasialliset olosuhteet valtaustapauksessa saata kehittyä niin epäsäännöllisiksi, että oikeudellisten normien ja erikoisesti puolueettomuusoikeudellisten sääntöjen soveltaminen saattaa käydä kokonaan tai osittain mahdottomaksi. Näin on asian laita varsinkin, jos »laillisen hallituksen» valtuuksia pyrkii käyttelemään maasta siirtynyt ns. pakolaishallitus.[69] [70] Joka tapauksessa voidaan katsoa, että ulkopuolisella puolueettomalla hallituksella on itsenäinen harkintavalta kysymykseen,

---

[67] Määritelmä *Erichin,* Kansainvälinen oikeus s. 396; vrt. *Oppenheim—Lauterpacht,* II s. 336 ss.; *Kunz* s. 88 ss.; *Brüel,* Militärische Besetzung, Z. ö. R. 1941 s. 145 ss.

[68] Vrt. *Erich* m.t. s. 397. Sotilaallisen valtauksen oikeudellisesta luonteesta on esitetty eriäviä mielipiteitä. Esim. *Kunz* (s. 90) korostaa, ettei sotilaallinen valtaus ole vain tosiasiallinen toimenpide vaan kansainväliseen oikeuteen perustuva o i k e u s s u h d e, kun taas toisaalta katsotaan, ettei occupatio bellica perusta pysyväislaatuista oikeustilaa vaan ainoastaan tilapäisluontoisen tosiasiallisen tilanteen; viimeksimainitulla kannalla m.m. *Erich,* J. F. T. 1943 s. 187.

Kysymyksellä sotilaallisen valtauksen yleisestä oikeudellisesta luonteesta on merkitystä myös puolueettomuusoikeuden kannalta m.m. sikäli, että — kuten *Erich* huomauttaa (s. 188) — eräillä sotaakäyvillä valloilla on ollut taipumusta katsoa sotilaallisen valtauksen perustavan lopullisen oikeustilan, ilman että ne ovat pitäneet tarpeellisena odottaa sotilaallisen valtauksen aiheuttaman tilanteen »sanktioitumista» joko varsinaisen valloituksen (debellatio) tai vapaaehtoisen (tai näennäisesti vapaaehtoisen) tunnustamisen muodossa.

[69] Vrt. *Erich* m.t. s. 188, joka huomauttaa valtauksen aiheuttamista olosuhteista yleensä, että ne saattavat olla niin monenlaiset, että tuskin on osoitettavissa yleisluontoisia sääntöjä vaan että on otettava huomioon olosuhteet kussakin konkreettisessa tapauksessa.

[70] Tilanteen oikeudellista arviointia on omiaan vaikeuttamaan, jos vallatun maan hallituksessa on valtion alueelta siirtymisen yhteydessä tapahtunut muutoksia, jotka synnyttävät kysymyksen oikeudellisen jatkuvaisuuden l. seuraannon olemassaolosta alkuperäisen hallituksen ja pakolaishallituksen kesken.

onko vallatun maan valtiollinen olemassaolo lakannut ja maa menettänyt kansainvälisen oikeussubjektin luonteensa, jolloin myös alkuperäinen puolueettomuussuhde päättyy.[71]

6. *Kansainvälinen oikeus ja valtionsisäiset puolueettomuusmääräykset.*

1. Haagin puolueettomuussopimusten määräykset eivät, kuten edellä[72] on todettu, joka tapauksessa sisällä aineellisia, välittömästi velvoittavia oikeuslauseita (jus cogens). Toiset määräykset jättävät puolueettoman vallan harkintaan, tahtooko se sallia jotakin vaiko ei, mutta määräävät samalla myönteisessä tapauksessa sitovan oikeuslauseen. Eräissä tapauksissa puolueettomille valtioille vahvistetaan vain oikeus mutta ei sitä vastaavaa velvollisuutta. Puolueettoman valtion harkintaan on voitu myös jättää valinta, minkä vaihtoehtoisen normin se haluaa omaksua. Vielä on puolueeton valtio eräissä tapauksissa oikeutettu jotakin tekemään tai sallimaan, mutta se ei ole siihen velvollinen. Lisäksi Haagin sopimukset sisältävät eräitä säännöksiä, jotka ovat noudatettavia vain, mikäli puolueeton valtio ei ole antanut k.o. suhteessa muita määräyksiä.

Tästä Haagin sopimusten sisältämien määräysten rakenteesta[73] johtuu, että valtiot tavallisesti antavat puolueettomuusmääräyksiä; puolueettomuusmääräyksillä käsitetään tällöin niiden oikeudellisten säännösten kokonaisuutta, joiden noudattamista valtio puolueettomana oikeusalamaisiltansa vaatii ja jotka samalla ilmentävät, miten puolueeton valtio aikoo suhtautua sotaa käyviin valtioihin. Tavallista on, että voi-

---

[71] Tekstissä on kysymys vain varsinaisesta sotilaallisesta valtauksesta, joka kohdistuu toisen sodankävijän alueeseen. Sotilaallisessa rauhanaikaisessa valtauksessa (occupatio pacifica) on kysymys alueesta, joka kuuluu valtiolle, jonka kanssa valtaajavaltio ei ole sotatilassa. Toisinaan erotetaan eri ryhmäksi valtaus, jolloin vain toinen asianosainen on sodankävijä (occupatio mixta), esim. kun puolueeton valtio valtaa sodankävijän alueen tai sodankävijä puolueettoman valtion alueen. Vrt. *Erich* m.t. s. 197; *Rasting* s. 275 (käyttää occupatio mixta-käsitettä); Brüel m.t.s. 163. — Sodankävijän suorittamasta puolueettoman valtion alueen valtauksesta vrt. esitystä s. 107 ss.

[72] Vrt. edellä s. 8 ss.

[73] Siihen, että valtiolle näin on osittain jätetty valta määrätä noudattamansa puolueettomuusoikeuden sisällyksestä ja että valtio voi eri sodissa omaksua erilaisen kannan määrätyssä kysymyksessä, sisältyy tietenkin epävarmuuden tekijä, joka kylläkin jättää puolueettomalle valtiolle harkinnan varaa erilaisia olosuhteita silmällä pitäen mutta joka samalla ilmeisesti on omiaan haitallisesti vaikuttamaan puolueettomuusoikeuden yleiseen vakavuuteen. Yleinen kehityksen suunta lienee, että puoluettomuusoikeus kehittyy määrättyjä, joka tapauksessa sitovia säännöksiä kohti.

maan saatetut puolueettomuusmääräykset sisältävät niiden säännösten lisäksi, jotka merkitsevät puolueettoman valtion kannanottoa sille varatun oikeudellisen liikkuma-alan rajoissa, myös ne kansainvälisen oikeuden säännökset, jotka sisältävät välittömästi velvoittavia aineellisia oikeuslauseita.[74] Valtio voi antaa puolueettomuusmääräyksensä jo rauhan aikana, jolloin puhutaan pysyvistä puolueettomuusmääräyksistä, tai vasta sodan puhjettua.[75] Puolueettomuusmääräystensä yhteydessä tai niistä erillisinä valtio voi saattaa voimaan määräyksiä, jotka eivät ole kansainvälisen oikeuden mukaan pakollisia, mutta jotka muuten ovat omiaan helpottamaan tai tehostamaan valtion puolueettomuusasemaa. Nämäkin määräykset kuuluvat valtionsisäiseen puolueettomuuslainsäädäntöön tämän käsitteen laajimmassa merkityksessä.[76]

Mitä puolueettomuusmääräyksillä eri yhteyksissä on ymmärrettävä, on kussakin yksityistapauksessa ratkaistava. Kun esim. XIII yleissopimuksen johdannossa puhutaan puolueettomuusmääräysten muuttamisen rajoituksista, ei tällöin ole kysymys, kuten myöhemmin osoitetaan,[77] niistä valtionsisäisistä määräyksistä, joilla ei ole tekemistä valtion oikeudellisen puolueettomuusaseman kanssa. Toisaalta taas käsitys siitä, miten laajalle valtion puolueettomuusvelvollisuudet ulottuvat, ratkaisee, miten laajalle alalle puolueettomuusmääräys-käsite mainitussa suhteessa ulotetaan; jos valtiolla esim. katsottaisiin olevan velvollisuus taloudelliseen puolueettomuuteen, seuraisi tästä, että myös taloudellinen lainsäädäntö olisi ainakin määrätyssä laajuudessa luettava »puolueettomuusmääräyksiin». — Kysymys siitä, mitä puolueettomuusmääräyksillä on ymmärrettävä valtionsisäisessä puolueettomuus r i k o s oikeudessa, on

---

[74] Jos seurataan m.m. *Anzilottin* ja *Kairan* omaksumaa jaoitusta, jonka mukaan »kansainvälisoikeudellisesti merkityksellinen valtionsisäinen oikeus» voidaan jakaa kolmeen ryhmään: kansainvälisoikeudellisesti pakollinen valtionsisäinen oikeus, kansainvälisoikeudellisesti sallittu valtionsisäinen oikeus ja kansainvälisen oikeuden vastainen valtionsisäinen oikeus, kuuluvat puolueettomuusmääräykset säännöllisesti siis kahteen ensimmäiseen ryhmään. (Vrt. *Anzilotti,* Lehrbuch, s. 42 ja *Kaira* s. 37 ss.).

[75] Esim. *Franck* (s. 29) ja *Zellweger* (ss. 67—68) pitävät parhaimpana sekajärjestelmää Dauergesetzgebung-Gelegenheitsgesetzgebung, koska rauhan aikana annetut puolueettomuusmääräykset tuskin voivat olla tyhjentäviä.

[76] Erikoisesti *Fenwick,* International Law s. 570—571, korostaa varsinaisten, kansainvälisen oikeuden vaatimien puolueettomuusmääräysten ja valtion poliittisista syistä voimaansaattamien lainsäännösten (»additional restrictions») käsitteellistä eroa.

[77] Vrt. s. 98 ss.

itsenäisesti harkittava.[78] — On selvää, että kun XIII yleissopimuksen 27 art. velvoittaa sopimusvaltoja hyvissä ajoin antamaan toisilleen tiedon kaikista laeista, asetuksista ja muista määräyksistä, joilla sodankävijäin asianomaisen maan satamissa ja aluevesillä olevien sotalaivojen käsittely on järjestetty, tällöin ei tarkoiteta esim. yleisiä satamasääntöjä, vaan erikoisesti ja yksinomaan sodankävijäin sotalaivoja koskevia määräyksiä.

Niiden puolueettomuusmääräyksien suhteen, joiden valtionsisäinen voimaansaattaminen kuuluu kansainvälisoikeudellisesti pakolliseen valtiotoimintaan, herää kysymys, onko tällaisten puolueettomuusmääräysten valtionsisäinen voimaansaattaminen kansainvälisoikeudellisesti välittömästi pakollista tai vain välillisesti pakollista eli kansainvälisoikeudellisesti välttämätöntä,[79] [80] t.s. onko näiden puolueettomuusmääräysten voimaansaattaminen puolueettoman valtion velvoituksen välittömänä kohteena, vai katsotaanko, että puolueeton valtio ei toimi vastoin velvollisuuksiaan, vaikka se ei saattaisikaan voimaan puolueettomuusmää-

[78] Kysymys on tällöin valtionsisäisestä oikeudesta, jossa kansainvälisen oikeuden normit tulevat kysymykseen valtionsisäisen normin soveltamisalan laajuutta määrättäessä. — *Zellweger,* s. 65 ss., lausuu Sveitsin rikoslainsäädännön kannalta, että valtionsisäinen oikeus, joka ei ole kansainvälisoikeudellisesti pakollista ja jonka puolueeton valtio on saattanut voimaan suojatakseen suhteitaan ulkovaltoihin, ei ole puolueettomuusoikeutta (s.o. ei ole puolueettomuusrikoksia koskevan rangaistusuhkan suojaama); »Neutralitätsrechtlicher Charakter eignet nur solchen Vorschriften und Anordnungen, welche auf das Prinzip der militärischer Nichteinmischung zurückzuführen bzw. allgemein dazu bestimmt sind, jede Einwirkung auf die Abwicklung des Waffenkrieges zu verhindern» (s. 67).

Vrt. Suomen rikoslain 14 luv. 4 §:n 3 mom., joka määrää rangaistuksen sille, joka »rikkoo asianmukaisessa järjestyksessä julistettua puolueettomuuden määräystä vastaan». Ensi sijassa säännöstä laadittaessa lienee edellytetty, että kaikki k.o. puolueettomuusmääräykset annetaan yhden julistuksen puitteissa. Mikään ei kuitenkaan estäne tulkitsemasta rikoslain kohtaa siten, että se tarkoittaa yleensä kaikkia valtionsisäisesti voimassa olevia säännöksiä, jotka ovat välittömässä suhteessa maan kansainvälisoikeudelliseen puolueettomuusasemaan. — Mitä RL 14 luv. 4 §:n 3 mom:n säännökseen puhtaasti valtionsisäisesti arvostellen tulee, on kysymyksessä ns. blankorangaistussäännös rangaistusmääräyksen sisältäessä vain rangaistusuhkan ja viittauksen siihen normiin, ns. blankettinormiin, jonka rikkomiseen uhka liittyy. Blankettinormin voimaansaattamisessa noudatettavasta järjestyksestä vrt. *Honkasalo,* Blankorangaistussäännöksestä, Lm. 1943 s. 269 ss. ja *Merikoski,* Rajahintasäännösten julkaisemistavan laillisuus, ib. s. 263 ss.

[79] Kansainvälisoikeudellisesti välittömästi pakollisesta ja kansainvälisoikeudellisesti välttämättömästä valtiotoiminnasta vrt. *Kaira,* Valtiosopimuksista s. 39 ss.

[80] Valtion vastuusta lainsäädäntöelimien toiminnasta tai laiminlyönnistä yleensä vrt. m.m. *Fauchille,* I, 1 s. 442 ss. ja *Eagleton,* The responsibility of States in international law s. 63 ss.

räyksiä, kunhan se tosiasiallisesti muulla tavoin täyttää kansainvälisen puolueettomuusoikeuden velvoitukset. Tosiasiallisesti valtiot eivät aina ole saattaneet valtionsisäisesti voimaan määräyksiä, jotka valtion puolueettomuusaseman johdosta ovat välttämättömiä.[81] On kuitenkin katsottava, ettei riitä, että valtio tosiasiallisesti noudattaa puolueettomuutta, vaan että valtion välittömänä velvollisuutena on saattaa valtionsisäisesti voimaan ne säännökset, jotka ovat välttämättömiä puolueettomuuden noudattamiselle. Tähän viittaa m.m. XIII yleissopimuksen johdanto, jossa lausutaan olevan suotavaa, että vallat julkaisevat täsmällisiä määräyksiä järjestääkseen omaksumansa puolueettomuusaseman seuraamukset, jolloin samalla ilmeisesti edellytetään, että puolueettomuusasemalle välttämättömät säännökset saatetaan voimaan; tätä kantaa tukee myös saman yleissopimuksen 27 art., jossa sopimusvaltoja velvoitetaan hyvissä ajoin antamaan toisilleen tieto kaikista laeista, asetuksista ja muista määräyksistä, joilla sodankävijän asianomaisen maan satamissa ja aluevesillä olevien sotalaivojen kohtelu on järjestetty.

Edellä on todettu, että valtionsisäisesti voimaansaatetut puolueettomuusmääräykset sisältävät säännöksiä, jotka merkitsevät kansainvälisoikeudellisten velvoitusten omaksumista valtionsisäiseen oikeuteen, sekä että puolueettomuusmääräykset saattavat näiden säännösten lisäksi sisältää myös määräyksiä, jotka eivät ole kansainvälisen oikeuden mukaan pakollisia, mutta jotka muuten ovat omiaan helpottamaan tai tehostamaan valtion puolueettomuusasemaa. Viimeksi mainitut säännökset voidaan lukea valtion puolueettomuusmääräyksiin tämän käsitteen laajimmassa merkityksessä, mutta niiden oikeudellinen luonne ei kuitenkaan ole aivan selvä. *Fenwick*[82] lausuu, että jos valtio poliittisista syistä näkee hyväksi saattaa voimaan kansalaisia velvoittavia lisärajoituksia, jotka menevät yli sen, mitä kansainvälinen oikeus vaatii, tällainen »excess of legislation» ei lisää valtion velvoituksia, yhtä vähän kuin valtio laiminlyömällä saattaa voimaan asianmukaista lainsäädäntöä ei vapaudu vastuusta alueellaan tapahtuneiden puolueettomuuden vastaisten tekojen suhteen. — Yleinen kansainvälisen oikeuden sääntö on, että kansainvälisen oikeuden loukkaus on kysymyksessä vain, jos on loukattu kansainvälisen oikeuden normia, ei sitävastoin, jos on kysymys valtionsisäisistä määräyksistä, vaikka nämä liittyisivätkin k.o. normeihin niiden

[81] Vrt. *Schoen,* Die völkerrechtliche Haftung der Staaten aus unerlaubten Handlungen (v:lta 1917) s. 72, joka mainitsee, ettei Saksan rikoslaissa ole säännöstä puolueettomuusloukkausten rankaisemisesta.

[82] *Fenwick,* International Law s. 571. — *Fenwick* viittaa kysymyksen suhteen yleensä teokseensa Neutrality Laws of the United States (Washington 1913).

toteuttamista ja turvaamista varten; tämän yleisen säännön mukaan ei valtio toisin sanoen voi koskaan vedota toisen valtion sisäiseen lainsäädäntöön johtaakseen siitä välittömästi kansainvälisoikeudellisesti sitovia normeja.[83] Voiko siis esim. puolueeton valtio, joka ensin on määrännyt, etteivät sodankävijäin sota-alukset saa käyttää puolueettoman valtion tutkinnon suorittaneita luotseja, ja myöhemmin kuitenkin yksityistapauksessa tämän sallii, vedota siihen, että XIII yleissopimuksen 11 art. on nimenomaan jättänyt kysymyksen puolueettoman valtion ehdonvallan varaan? Ilmeisesti ei, koska muussa tapauksessa hävitettäisiin se stabiliteetti, johon mainittu yleissopimus puolueettomuusmääräysten suhteen pyrkii m.m. rajoittamalla puolueettomuusmääräysten muutosoikeutta[84] sodan aikana. Samasta syystä on katsottava, että milloin yleensäkin on kysymys Haagin yleissopimuksessa nimenomaan sallituista puolueettomuusmääräyksistä, puolueeton valtio on vastuussa säännösten pysyväisyydestä.[85] Toisin on kuitenkin tapausta arvosteltava, jos on kysymys »puolueettomuussäännöksistä», joilla ei ole tekemistä valtion kansainvälisoikeudellisen puolueettomuusaseman kanssa. Puolueeton valtio voi vapaasti lieventää tai tiukentaa puolueettomuusrikkomuksista säädettyjä rangaistuksia. Samaten puolueeton valtio voi lieventää tai tiukentaa sen alueella olevien henkilöiden liikkumisrajoituksia rajaseuduilla, jollaisia rajoituksia on voitu saattaa voimaan valtion puolueettomuusaseman turvaamista silmällä pitäen.[86]

2. Valtionsisäisiä puolueettomuusmääräyksiä koskevan esityksen yhteydessä on myös tarkastettava kysymystä puolueettoman valtion oikeudesta muuttaa omaksumiaan puolueettomuusmääräyksiä.

---

[83] Vrt. *Schoen*, Die völkerrechtliche Haftung der Staaten aus unerlaubten Handlungen s. 34.

[84] Puolueettomuusmääräysten muuttamisesta vrt. seuraava kpl.

[85] Valtionsisäisen lainsäädännön muuttuessa sodankävijä voi tällöin vedota aikaisempaan valtionsisäisesti voimaansaatettuun normiin, mutta ei sillä perusteella, että tämä olisi perustanut sodankävijälle itsenäisen oikeuden, vaan kansainvälisen oikeuden puolueettomalle vallalle asettaman velvoituksen nojalla olla ilman tiettyjä rajoituksia muuttamatta k.o. valtionsisäistä normia.

[86] On huomattava, että *Fenwick* yllämainitussa kohdassa nimenomaisesti puhuu vain »kansalaisille asetetuista lisärajoituksista», jotka Fenwickin mukaan eivät lisää puolueettoman valtion velvoituksia. — Fenwickin mielipide ja tekstissä esitetty käsitys poikkeavat toisistaan periaatteessa siinä, että kun Fenwick katsoo, että valtion lainsäädäntö, jota ei kansainvälinen oikeus vaadi, ei lisää valtion velvoituksia, tekstissä asetutaan sille kannalle, että kysymystä arvosteltaessa on otettava huomioon puolueettomuusmääräysten muuttamista koskevat rajoitukset. Nämä rajoitukset koskevat sekä kansainvälisoikeudellisesti pakollisia että kansainvälisoikeudellisesti nimenomaan sallittuja valtionsisäisiä normeja.

Merisotapuolueettomuutta koskevan Haagin XIII yleissopimuksen johdannossa lausutaan, että »puolueettomien valtojen tunnustettu velvollisuus on soveltaa hyväksymänsä määräykset tasapuolisesti eri sodankävijöihin», ja jatketaan tämän jälkeen: »tältä kannalta katsoen puolueettoman vallan ei pitäisi periaatteessa muuttaa sodan kestäessä näitä sääntöjä, paitsi milloin saavutettu kokemus sen osoittaisi välttämättömäksi sen oman oikeuden turvaamiseksi». Vastaavaa lausumaa ei ole maasotapuolueettomuutta koskevan V yleissopimuksen johdannossa. — XIII yleissopimuksen johdanto ei anna selvää vastausta kysymykseen, milloin puolueettomuusmääräysten muuttaminen sodan aikana on sallittu. Siinä julkilausutun periaatteen tarkoituksena on epäilemättä, kuten *Renault* viittaa raportissaan,[87] rajoittaa muutokset mahdollisimman vähiin, koska ne aina ovat omiaan herättämään epäluuloja jommassakummassa sodankävijässä ja koska ne täysin tasapuolisinakin saattavat pettää sodankävijäin odotukset. Itse asiassa näyttää siltä, että XIII yleissopimuksen johdantolauseen tarkoituksena olisi, että muutoksia olisi vältettävä joka tapauksessa, silloinkin, kun muutosten tasapuolisuus ei näytä riidanalaiselta.

Kansainvälinen käytäntö ja tieteisoppi eivät ole tässä kysymyksessä päätyneet mihinkään yhtenäisiin ratkaisuihin. Valtioiden käytäntö osoittaa, että valtiot ovat hyvin oleellisissakin kohdin muuttaneet sodan aikana puolueettomuusmääräyksiään, milloin ne ovat katsoneet siihen olevan aihetta.[88] Mitä tieteisoppiin tulee, on huomattava, että kysymystä useasti käsitellään yksinomaan tasapuolisuuskysymyksenä, vaikka puolueettomuusmääräysten muuttamisessa on otettava huomioon muitakin näkökohtia.

XIII yleissopimuksen johdannossa puhutaan ainoastaan puolueettomuusmääräysten muuttamisesta. Näin ollen voitaneen edellyttää, ettei kysymys ole muista valtionsisäisistä määräyksistä, joilla ei ole tekemistä valtion oikeudellisen puolueettomuusaseman kanssa. Toisaalta taas käsitys siitä, miten laajalle alalle valtion puolueettomuusvelvollisuudet ulottuvat, vaikuttaa nyt kysymyksessä olevan säännön soveltamisalaan.[89]

---

[87] Actes et documents I s. 326. Vrt. myös *Fauchille*, II s. 757.

[88] Maailmansodan aikana Yhdysvallat muuttivat radion käyttöä koskevia määräyksiään ja erikoisesti myös aseistettujen kauppa-alusten pääsyä puolueettomiin satamiin koskevia määräyksiä. Samaten Yhdysvallat ovat muuttaneet puolueettomuusmääräyksiään esim. Abessinian sodan ja v. 1939 alkaneen sodan aikana. Myös muut valtiot ovat puolueettomina muutelleet puolueettomuussäännöksiään. Vrt. A.J. 33 (1939) Suppl. s. 316 ss., jossa on yksityiskohtainen selostus valtiokäytännöstä.

[89] Vrt. edellä s. 93 ss.

Jos esim. katsottaisiin, että valtiolla on velvollisuus ns. taloudelliseen puolueettomuuteen, seuraa tästä — paitsi sitä, että valtio on yleensä velvollinen noudattamaan tasapuolisuutta kumpaankin sodankävijään nähden taloudellisella alalla — myös se rajoitus, ettei valtio olisi oikeutettu muuttamaan määrätynlaista taloudellista lainsäädäntöään sodan aikana, »paitsi milloin saavutettu kokemus sen osoittaisi välttämättömäksi sen oman oikeuden turvaamiseksi».

Kysymys, mitä määräysten muuttamisella on ymmärrettävä, ei ole täysin riidaton. Yksimielisyys näyttää vallitsevan siitä, että valtio on oikeutettu tiukentamaan puolueettomuusmääräyksiään. Sensijaan ei voida viitata yhtenäiseen valtiokäytäntöön sen väitteen tueksi, että puolueeton valtio olisi oikeutettu — muiden muutosta koskevien edellytyksien ollessa olemassa — myös lieventämään sodan aikana puolueettomuusmääräyksiään.[90] Haagin konferenssissa monet valtiot, m.m. Englanti ja Japani, olivat sillä kannalla, että muutosoikeus koskee ainoastaan puolueettomuusmääräysten tiukentamista. — Muutoksella nyt kysymyksessä olevassa suhteessa lienee ymmärrettävä myös puolueettomuussääntöjen lisäyksiä eli jonkun kokonaan uuden säännön liittämistä puolueettomuussääntöihin, koska tällainen lisäys tietää puolueettomuusmääräysten muutosta kokonaisuutena katsottuna.

Haagin XIII yleissopimuksen johdannossa asetetaan puolueettoman vallan muutosoikeudelle se rajoitus, että »puolueettoman vallan ei pitäisi periaatteessa muuttaa sodan kestäessä näitä sääntöjä, paitsi milloin saavutettu kokemus sen osoittaisi välttämättömäksi sen oman oikeuden turvaamiseksi». Sopimus edellyttää siis, että puolueeton valtio muuttaessaan puolueettomuusmääräyksiään toimii yksinomaan omien etujensa turvaamiseksi eikä jommankumman sodankävijän toivomusten mukaisesti. Omien etujensa turvaamiseksi toimii puolueeton valtio esim. silloin, kun se, sen alueen ollessa vaarassa joutua sotatoimialueeksi, katsoo olevansa pakotettu kieltämään sotaakäyvien sota-aluksilta pääsyn aluevesilleen. Tämä toimenpide voi tosiasiallisesti koitua toisen sotaakäyvän puolen hyödyksi, mutta siitä huolimatta on se sodan kestäessäkin oikeutettu, mikäli se on välttämätön puolueettoman valtion oman edun nimessä.[91]

---

[90] Maailmansodan aikana muutamat Etelä-Amerikan valtiot lievensivät puolueettomuusmääräyksiään eräissä suhteissa; vrt. A.J. 33 (1939) Suppl. s. 325.

[91] Erilaisia tapauksia, jolloin puolueettoman valtion on katsottava olevan oikeutettu muuttamaan puolueettomuusmääräyksiään, luettelee A.J. 33 (1939) Suppl. s. 317.

Haagin XIII yleissopimuksen johdantoon otetun säännöksen ydin on nähdäksemme ymmärrettävä siten, ettei se ollenkaan koske muutetun puolueettomuusmääräyksen sisällystä, jonka ilman muuta edellytetään lankeavan yleisesti hyväksyttyjen puolueettomuusoikeuden säännösten piiriin ja pysyttelevän siis sisällyksellisesti oikeudenmukaisuuden rajoissa. Mainittu johdanto-lausuma koskee puolueettomuusmääräysten muutoksia m u u t o k s i n a. Muutos sinänsä, aivan riippumatta siitä, että uuden säännöksen sisällys — esim. kielto tulla aluevesille — kohdistuu samalla tavoin kumpaankin sodankävijään, saattaa vaikuttaa eri tavoin kumpaankin sodankävijään. Tästä huolimatta — se on XIII yleissopimuksen johdannossa julkilausutun säännöksen ydin — on muutos sallittu, mikäli se on välttämätön puolueettoman vallan oman oikeuden turvaamiseksi.[92] [93]

---

[92] Kysymys puolueettoman vallan oikeudesta muuttaa puolueettomuusmääräyksiään sodan aikana on ollut vilkkaan väittelyn alaisena Yhdysvaltain v:n 1939 syksyllä osittain kumotessa ns. ase-embargoa koskevat määräykset v:n 1937 Neutrality Act'ia muuttamalla. Yhdysvalloissa näyttävät mielipiteet toimenpiteen oikeudenmukaisuudesta olleen eriäviä tutkijain enemmistön kuitenkin hyväksyessä ase-embargon kumoamisen (hyväksymisen puolesta m.m. Briggs, Burdick, Coudert, Dulles, Eagleton, Fenwick, Kuhn, Turlington, Woolsey ja A. Wright, vastaan Borchard, Hyde ja Jessup; vrt. *Eagleton,* A.J. 34 (1940) s. 99). Saksalaiset oikeusoppineet ovat poikkeuksetta tuominneet muutoksen, kuka jyrkemmin, kuka lievemmin perustein (vrt. esim. *Grewe,* Z.Ak.D.R. 1940 s. 143.) Huomattava kuitenkin on, että tämä väittely ensi sijassa on koskenut kysymystä, onko puolueeton valtio oikeutettu sodan aikana muuttamaan taloudellisia määräyksiään, eli siis kysymystä ns. taloudellisesta puolueettomuudesta; vrt. *Fenwick,* The Review of neutrality legislation in time of foreign war, A.J. 33 (1939) ss. 728—730, *Eagleton,* The Duty of impartiality on the part of a neutral, A.J. 34 (1940) ss. 99—104 ja *Grewe,* Wirtschaftliche Neutralität, Z.Ak.D.R. 1940 ss. 141—144.

Itsenäisenä, taloudellisesta puolueettomuudesta erillisenä kysymyksenä käsittelee puolueettomuusmääräysten muuttamista *Scheuner,* Z.V.R. 1940 s. 220 ss., päätyen seuraavaan sääntöön: »Man wird die Lösung in der Richtung zu suchen haben, dass grundsätzlich dem Neutralen eine Änderung seiner Neutralitätsbestimmungen freisteht, wenn sie zum besseren Schutze seiner Rechte oder zur leichterer Erfüllung seiner Pflichten dient, und sofern sie nicht eine diskriminierende Behandlung eines der Kriegführenden darstellt oder gar eine bewusste Unterstützung einer Seite bezweckt.»

[93] Harvard Law School on puolueettomien valtojen oikeuksia ja velvollisuuksia meri- ja ilmasodassa koskevassa sopimusehdotuksessaan omaksunut seuraavan 13 artiklan (A.J. 33 (1939) Suppl. s. 316):

»A neutral State, for the purpose of better safeguarding its rights and interests as a neutral or of better fulfilling its duties as a neutral, may, during the course

Mitä pohjoismaiden puolueettomuussääntöihin tulee, lausutaan 27. 5. 1938 annetussa yhteisessä selityksessä, että puolueettomuusmääräyksiin haluttujen muutosten tulee tapahtua sen mukaisesti, kuin XIII yleissopimuksessa edellytetään. Kun XIII yleissopimuksen johdannossa julkilausutun, puolueettomuussääntöjen muuttamista koskevan periaatteen, josta edellä on ollut puhe, on katsottava ilmaisevan yleisesti hyväksytyn kansainvälisen oikeuden säännön, ei pohjoismaisessa selityksessä ole siis tahdottu sanoa muuta, kuin että pohjoimaat katsovat puolueettomuusmääräysten muuttamisen mahdolliseksi yleisesti hyväksytyn kansainvälisen oikeuden asettamissa puitteissa.

Erikoinen puolueettomuusmääräysten muuttamiseen liittyvä kysymys sisältyy pohjoismaisten puolueettomuussääntöjen 6 art:aan, joka koskee luotsipakkoa. Suomen ja Ruotsin puolueettomuusmääräysten mukaan sotaa käyvän valtion sota-aluksen tulee sisäisillä aluevesillä käyttää asianomaista (suomalaista tai vastaavasti ruotsalaista) luotsia niiden määräysten mukaan, joiden alaisia sota-alukset ovat tai joiden alaisiksi ne voidaan asettaa rauhan aikana (»d'après les mêmes règles que celles appliquées ou à appliquer aux bâtiments de querre en temps de paix — —»). Tanskan, Islannin ja Norjan määräyksissä vastaava kohta kuuluu: sotaa käyvän valtion sota-aluksen tulee (Tanskan, Islannin, Norjan) aluevesillä käyttää asianomaista luotsia, milloin se on pakollista (»dans tous les cas où le recours aux services d'un pilote est obligatoire»). Puuttumatta säännösten muihin eroavaisuuksiin on tässä yhteydessä kiinnitettävä huomiota siihen, että Suomen ja Ruotsin puolueettomuusmääräysten mukaan sodankävijäin sota-alusten velvollisuus käyttää luotsia sisäisillä aluevesillä riippuu jo rauhan aikana annetuista, kaikkia sota-aluksia yleensä koskevista määräyksistä, joita ei siis edellytetä muutettavan sodan aikana, kun taas Tanskan, Islannin ja Norjan puolueettomuusmääräykset näyttävät lähtevän siitä, että sodankävijäin sota-alusten luotsipakkoa koskevia määräyksiä voidaan muuttaa sodan aikana kiinnittämättä edes huomiota puolueettomuusmääräysten muuttamista yleensä koskeviin rajoituksiin. Suomen ja Ruotsin puolueettomuusmääräysten teoreettinen lähtökohta on siis se, että myös ne luotsausta koskevat säännökset, joihin puolueettomuusmääräysten 6 art. viittaa ja joista sanottu artikla saa asiallisen sisällyksensä, kuuluvat tä-

---

of a war, adopt new measures or alter the measures which it has previously adopted, provided, however, that the new measures adopted do not violate any provision of this Convention.»

män johdosta puolueettomuusmääräyksiin kaikkine tästä aiheutuvine oikeudellisine seuraamuksineen.[94]

[94] Teoreettisesti katsottuna Suomen ja Ruotsin kanta näyttää loogillisemmalta. Muiden pohjoismaiden puolueettomuusmääräysten säännös voi kuitenkin puolueettoman valtion kannalta olla käytännössä joustavampi, se kun ei estä puolueetonta valtiota muuttamasta harkintansa mukaan jotakin itsessään vähämerkityksellistä luotsausmääräystä, jolla ei itse asiassa ole merkitystä valtion puolueettomuusasenteelle.

IV luku.

PUOLUEETTOMAN VALTION JA SODANKÄVIJÄIN SOTILAALLISISTA SUHTEISTA PUOLUEETTOMAN VALTION PIIRISSÄ.

1. PUOLUEETTOMAN VALTION ALUE.

Puolueettoman valtion alueen olemuksesta.

1. Kansainvälisen oikeusjärjestyksen kulmakivenä on periaate, että eri valtioita omine valtapiireineen on toistensa rinnalla olemassa.[1] Perinteellisen käsityksen mukaan valtion alueella on siten keskeinen asema kansainvälisen oikeusjärjestyksen konstruktiossa. Valtion alue voidaan määritellä alueeksi, jolla valtio kansainvälisen oikeuden myöntämissä rajoissa voi vapaasti käytellä julkista valtaansa.[2] Kansainvälisoikeudellisessa kielenkäytössä valtion alueen käsite on saanut laajentuneen merkityksen, se kun käsittää varsinaisen maa-alueen lisäksi myös tämän

---

[1] Vrt. *Erich,* Kansainvälinen oikeus s. 119; *Ross,* s. 164 ss. korostaa, ettei alueellinen jaoitus valtapiirien kesken tietenkään ole kansainvälisen oikeuden keksintö, vaan että oikeudellisesti tunnustettu jaoitus on kehittynyt tosiasiallisesta alueellisesta hallinnasta; kansainvälisen oikeuden tehtävänä ei ole omavaltaisesti määrätä, mitkä alueet kuuluvat jollekin valtiolle sen alueena, vaan kansainvälisen oikeuden on oleellisissa kohdin alistuttava poliittisiin tosiasioihin. Tällöin kysymys siitä, mitä alueita on luettava kuuluvaksi määrätylle valtiolle, saa ratkaisunsa tehokkuusperiaatteen mukaisesti siten, että ne alueet luetaan kuuluviksi tietylle valtiolle, joilla tämän valtion valtaorgaanit toimivat tehokkaasti ja pysyvästi. Rossin mukaan ei tarvitse saattaa epäilyksenalaiseksi, onko periaate, joka sokeasti alistuu tosiasiain määrättäväksi, lainkaan oikeusperiaate, koska kysymys on vain pysyvästä tosiasiallisesta valtaryhmittelystä, jota ilman oikeus ei voi olla ja joka ei estä, että erillinen tosiasiallinen teko voi olla oikeudenvastainen ja että monen erikoiskysymyksen oikeudellinen järjestely on mahdollinen.

[2] Määritelmä *Björkstenin,* Kansainvälinen oikeus s. 96.

yläpuolella olevan ilmapiirin, maanpinnan alla olevan osan sekä valtion vesialueen.[3]

Valtion alueen oikeudellisesta luonteesta on esitetty useita teorioita;[4] näillä on merkitystä myös puolueettomuusoikeuden kannalta, koska ne vaikuttavat eräiden tulkintakysymysten ratkaisuun.

Vanhemman, mutta vielä m.m. *Cavaglierin*[5] puolustaman teorian mukaan valtiolla on todellinen valtaoikeus, dominium, tai ainakin julkisoikeudellinen valtaoikeus (imperium) alueeseensa (ns. théorie du territoire-objet). Toisen, *Frickerin* v. 1867 ensiksi esittämän käsityksen mukaan valtiolla ei ole alueeseensa muuta kuin abstraktinen täysvaltius eikä valtion alue ole muuta kuin tila, jossa valtio harjoittaa toimintaansa; tämän mukaan valtio hallitsee alueellaan, ei aluettaan (théorie de l'espace). *Radnitzkyn* perustama ja *Henrichin* edelleen kehittämä kompetenssiteoria (théorie de compétence) opettaa, että valtion alueellinen valta eli ylivalta (Gebietshoheit) käsittää joukon paikallisia toimivaltuuksia, jotka kansainvälinen oikeus myöntää kansainvälisille oikeussubjekteille. Ns. sekateorian (théorie mixte) mukaan, jonka perustaja on *v. Verdross,* on kompetenssiteoriaa täydennettävä julkisen valtaoikeuden teorialla siten, että valtiolla on oikeus harjoittaa valtaoikeuksia kaikkien sen alueella olevien henkilöiden ja esineiden suhteen sekä että valtiolla on samalla valta vapaasti määrätä alueestaan.[6]

Uudenaikaisen käsityksen mukaan oppi tarkoin rajoitetusta alueellisesta täysvaltiudesta on siis vanhentunut ja epäkäytännöllinen monilla kansainvälisen oikeuden aloilla.[7] Teoria alueesta valtion yhtenä perusosana on yhä useammin hyljätty,[8] ja se merkitys, joka alueella tai paremminkin sanoen valtion tehtävien alueellisella rajoituksella on, on vähenemässä.[9] Valtion aluetta ei enää käsitetä valtion vallan kohteeksi vaan valtion toiminnan rajaksi l. piiriksi: valtion alue on valtion toiminnan tavanmukainen piiri, ei kuitenkaan yksinomainen vaan yksinkertaisesti se piiri, jossa valtion toiminta useimmiten tapahtuu ja jossa tämä toiminta voi tulla näkyvimmin ilmi.[10]

---

[3] Vrt. *Björksten,* s. 96 ja *Kleen,* Mellanfolklig rätt s. 78 muist. 2.

[4] Vrt. *Strupp,* Eléments I s. 146 ss.; *Björksten,* s. 97.

[5] Vrt. *Cavaglieri,* Rec. Cours 1929 I s. 385.

[6] Tällä kannalla on m.m. *Björksten* s. 97.

[7] Vrt. *Schou,* Territoriets Betydning i Folkeretten, N. T. I. R. 1939 s. 22 ss.

[8] Vrt. *Gidel,* Le droit international public de la mer I s. 227.

[9] Vrt. *Schou* s. 22 ss.

[10] Näin *Gidel,* m.t. I s. 227. — *Lauterpacht,* Règles générales du droit de la paix, Rec. Cours 1937 IV, huomauttaa (s. 321), että keskustelu alueesta »kohteena» tai

Vaikka uudenaikainen käsitys ei tahdokaan antaa periaatteelle, että valtiolla on yksinomainen oikeus vallankäyttöön alueellaan, samaa merkitystä, kuin sille aikaisemmin on annettu, ei tästä suinkaan seuraa, etteikö valtion alueelle tosiolojen mukaisesti tahdottaisi yleisesti edelleenkin myöntää perustava merkitys: koko kansainvälisen oikeusjärjestyksen kulmakivenähän on, kuten edellä on lausuttu, periaate, että eri valtioita eri valtapiireineen on toistensa rinnalla olemassa.[11]

2. Valtion alueen oikeudellinen merkitys tulee erikoisen selvästi ilmi sodassa.[12] Puolueettoman valtion alue ei kuulu sotanäyttämön[13] piiriin, johon luetaan sotaa käyvien valtioiden alueet, aava meri ja isännättömät maa-alueet.[14] Puolueettoman vallan alue erottuu täten jyrkästi muista alueista. Yleisesti katsoen voidaan lausua, että puolueettoman vallan alue muodostaa keskuksen puolueettomuusoikeuksille ja -velvollisuuksille siten, että useat puolueettomuusoikeudet ja -velvollisuudet koskevat juuri puolueetonta aluetta ja että puolueettoman val-

»piirinä» on suurelta osalta tullut hyödyttömäksi niiden yksipuolisten ja liiallisten johtopäätösten vuoksi, joita kummastakin teoriasta on tahdottu tehdä, sekä että kummassakin käsityskannassa on oikeat puolensa: alue on samanaikaisesti sekä valtion oikeuden kohteena että se piiri, jonka rajoissa valtio käyttää täysvaltiuttaan ja lainkäyttövaltaansa; kummassakin suhteessa alue kuitenkin on niiden rajoitusten alainen, jotka johtuvat tavanomaisesta kansainvälisestä oikeudesta ja sopimusvelvoituksista.

[11] Viime aikoina on myös korostettu sitä käsitystä, että »valtioalue» ei enää ole ainoa ja tosioloja vastaava kansainvälisen ajattelun tilakäsite, vaan että tarvitaan useampia kansainvälisoikeudellisia tila-käsitteitä, erikoisesti suurtilan käsite (vrt. m.m. *Carl Schmitt,* Raum und Grossraum im Völkerrecht, Z.V.R. 1940, 2. vihko s. 145 ss. ja Völkerrechtliche Grossraumordnung mit Interventionsverbot für raumfremde Mächte). Tähän suurtila-oppiin liittyy läheisesti totaalisen valtion teoria, jonka mukaan »kansa voi ilmentää itseään myös itsensä ulkopuolella», kansan totaalisuuden merkitessä oleellisesti muuta kuin sisäänpäin kääntynyttä taloudellista, henkistä ja poliittista autárkiaa (vrt. *Huber,* Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft 1940 s. 1 ss.) Tällaisen »imperiaalisen totaalisuuden» teorian esittäjät pitävät selviönä, että mitä erikoisesti puolueettomuuteen tulee, uusi ajatustapa ei voi jättää perinteellistä puolueettomuuskäsitettä koskemattomaksi; tämän ei vielä ehdottomasti sanota merkitsevän, että kansatotaalisuus kumoaa joka lajin kansainvälisoikeudellista puolueettomuutta, mutta siitä johtuu vähintään, että kansainvälisoikeudellisen puolueettomuuden on läpikäytävä täydellinen rakennemuutos, kun »sisäpoliittinen puolueettomuus» lakkaa (*Huber* s. 35).

[12] Vrt. *v. Waldkirch* s. 39.

[13] Sotanäyttämöllä tarkoitetaan kansainvälisoikeudellisessa tieteisopissa aluetta, jolla sodankävijät jossakin tietyssä sodassa ovat oikeutetut suorittamaan sotaliikkeitä, toisinaan myös aluetta, jolla sotatoimia käydään; vrt. *Kunz,* s. 61, *Castrén,* I s. 117 ja *v. Numers* s. 16.

[14] Vrt. *Castrén,* I s. 117.

lan alue useassa tapauksessa on myös rajana puolueettomuussäännösten soveltamiselle.

Toteamus, ettei puolueettoman valtion alue kuulu sotanäyttämön piiriin, perustuu puolueettomuusoikeuden perussääntöön, että puolueettoman vallan alue on loukkaamaton ja että sodankävijät ovat velvollisia kunnioittamaan puolueettomien suvereenisia oikeuksia.[15] Tämä merkitsee ennen kaikkea, että sotaa käyvien valtojen sotavoimat eivät saa puolueettoman vallan alueella ryhtyä vihollisuuksiin;[16] lisäksi niiden on yleensäkin pidätyttävä sellaisesta sotilaallisesta toiminnasta, joka käsittää vihollisuuksien valmistelua tai joka muulla tavoin edistää sotatoimia, vaikkakaan se ei merkitsisi vihollisuuksiin ryhtymistä. Puolueettoman alueen loukkaus on kysymyksessä, jos sodankävijän sotavoimiin kuuluvat yleensä vain tulevat puolueettoman vallan alueelle. Puolueettomalta alueelta käsin on myös kiellettyä ryhtymästä toimenpiteisiin, jotka, vaikkakaan ne eivät ole varsinaisia sotilaallisia toimenpiteitä, kuitenkin merkitsevät sodankävijäin sotilaallisten etujen välillistä suosimista.[17]

XIII yleissopimuksessa ja valtionsisäisissä puolueettomuusmääräyksissä käsitellään yksityiskohtaisesti sitä järjestystä, jota on noudatettava sodankävijäin sota-alusten käydessä puolueettoman valtion aluevesillä ja satamissa. On kuitenkin huomattava, kuten edempänä tulee tarkemmin osoitettavaksi, että puolueettoman valtion harkinnassa joka tapauksessa on, päästääkö se sodankävijän sota-aluksia vesilleen ja tuleeko siis XIII yleissopimuksessa edellytetty järjestys ylipäänsä ollenkaan sovellettavaksi.

Edellä esitetystä ilmenee, että puolueettomuus ei rajoita valtion suvereenisia oikeuksia alueeseensa.[18] Puolueettoman valtion alueellinen valta on yhtä laaja kuin rauhankin aikana.

---

[15] Vrt. V ja XIII yleissopimuksien 1 artiklat. — Puolueettoman valtion alueen loukkaamattomuudesta tulee tarkemmin puhe edempänä IV luvussa.

[16] Tämä periaate on lausuttu julki V yleissopimuksen 1 art:ssa ja XIII yleissopimuksen 2 art:ssa; vrt. *Castrén*, II s. 19 muist. 57.

[17] Tällaisina kiellettyinä toimenpiteinä V ja XIII yleissopimuksissa on lueteltu m.m. tiedoituslaitteiden rakentaminen tai käyttö sodankävijäin sotavoimien kanssa tapahtuvan tiedoitustoiminnan välineeksi, taistelujoukkojen muodostaminen sotaa-käyvien hyväksi ja puolueettoman valtion satamien ja aluevesien tekeminen tukialueeksi vastustajaa vastaan suunnatuille merisotatoimille.

[18] Mikäli katsotaan, että puolueettomalla vallalla on v e l v o l l i s u u s myöntää sodankävijöille ns. viaton kauttakulku aluevesien kautta sodan aikana, merkitsisi tämä puolueettoman valtion alueellisen herruuden vastaavan rajoituksen tunnustamista. Viatonta kauttakulkua käsitellään edempänä IV luvussa.

3. Käytännössä puolueettoman valtion alue on kuitenkin monesti joutunut sotanäyttämön piiriin toisen tai kummankin sodankävijän lähtiessä samalla siitä, ettei puolueettoman valtion alueelle tunkeutuminen merkitse sotaa puolueetonta valtiota vastaan. Tieteisopin kanta kysymyksessä ei ole läheskään yhtenäinen. Toiset katsovat, että sääntö puolueettoman alueen loukkaamattomuudesta on ehdottomasti sitova.[19] Tutkijain enemmistö on kuitenkin sillä kannalla, että sodankävijän tunkeutuminen puolueettoman valtion alueelle saattaa eräissä erikoistapauksissa menettää oikeudenvastaisen luonteensa.[20] Tarkastettaessa mieli-

---

Vrt. *Cosentini*, joka kansainvälisen oikeuden kodifikatio-ehdotuksessaan omaksuu säännön (§ 1958, s. 322): »L'Etat neutre peut avec la plus complète indépendance exercer ses droits de souveraineté durant la guerre, sans que cette indépendance puisse subir des restrictions à raison des préjudices éventuels que cette liberté pourrait causer à l'un des belligérants.»

[19] Vrt. esim. *Rolin*, I s. 48, joka lausuu, ettei hätäoikeudella (droit de nécessité) ole mitään perustetta sodankävijäin keskinäisissä suhteissa, mutta vielä vähemmän näiden suhteissa puolueettomiin, sekä ettei mikään etu eikä strateginen välttämättömyys oikeuta loukkaamaan puolueettomuutta. — Vrt. myös *Wehberg*, Das Seekriegsrecht, s. 396. — *Møller* (I s. 281) katsoo, ettei sodankävijä voi vedota pakkotilaperiaatteeseen puolueettoman vallan oikeuksien loukkaamiseksi; toisessa yhteydessä (II s. 19, vrt. myös s. 31) hän kuitenkin lausuu myös puolueettoman vallan alueen voivan olla sotanäyttämönä (s.o. alueena, jossa sotatoimia saadaan suorittaa).

[20] *v. Waldkirch* (s. 116) lähtee siitä, että puolueettomuus on kaksipuolinen oikeussuhde toisaalta sodankävijäin ja toisaalta puolueettoman valtion välillä ja että loukatulla sodankävijällä on oikeudellinen vaade vain kansainvälisen oikeuden velvoitusten vastaisesti toimivaa puolueetonta vastaan. Tämän johdosta ei sodankävijälle toisen sodankävijän suorittaman puolueettomuudenloukkauksen johdosta synny puolueetonta kohtaan oikeudellista vaadetta, jonka nojalla se olisi oikeutettu ryhtymään puolueettoman alueella vastatoimenpiteisiin puolueettomuudenloukkausta vastaan. Epäröiden v. Waldkirch jättää kuitenkin avoimeksi kysymyksen puolueettomalle alueelle tulosta pakkotilassa, jolloin puolueetonta aluetta vastaan suunnatut toimenpiteet olisivat hänen mielestään puolustettavissa, jos sitä ennen tapahtunut puolueettomuudenloukkaus olosuhteiden mukaan välittömästi uhkaa toisen sodankävijän elintärkeitä etuja. — *Kunz* (s. 223) katsoo, että jos puolueettomalla valtiolla ei ole sopivia keinoja puolueettomuudenloukkauksen torjumiseen, on toisella sodankävijällä oikeus itseapuun. — *Fenwick* (International Law s. 537) pitää kysymystä, missä olosuhteissa itsesuojeluoikeus oikeuttaa sodankävijän suorittamaan sotilaallisia toimenpiteitä puolueettomalla alueella, enemmän poliittisena kuin oikeudellisena kysymyksenä. — *Verdross* (Völkerrecht s. 282 ss.) myöntää valtiolle itsesuojeluoikeuden myös puolueettoman vallan alueella; se tulee kysymykseen vain, kun valtio ei itse ajoissa puutu asiaan, ja sen on rajoituttava välttämättömimpään ja tulee kysymykseen vain, kun muut keinot eivät riitä; Verdrossin »völkerrechtliches Schutzrecht» ei edellytä syyllisyyttä siinä valtiossa, jonka alueelle tunkeudutaan. — *Hold-Ferneck*'in mukaan (ss. 270 ja 305 ss.) sotaa käyvät valtiot saavat tulla puolueettomalle alueelle maasotapuolueettomuuden mukaan, jos alue on osittain tai

piteitä, joiden mukaan sodankävijä voi määrätyissä olosuhteissa lähettää sotavoimia puolueettomalle alueelle ja siellä suorittaa sotatoimia, havaitaan, että tällaisen tunkeutumisen luvallisuutta perustellaan oikeusperusteilla, joista toiset lankeavat yleisen kansainvälisen oikeuden piiriin, toiset taas ovat puhtaasti puolueettomuusoikeudellisia.

Mitä yleisen kansainvälisen oikeuden piiriin lankeaviin oikeusperusteisiin tulee, ei niiden käsittely, ne kun koskevat kansainvälisen oikeuden yleisiä oppeja pakkotilasta j.n.e., oikeastaan kuulu puolueettomuusoikeuden alalle muuta kuin sikäli, että vastattavaksi jää kysymys, kumoaako puolueettomuusoikeus valtioiden yleisen oikeuden toimia pakkotilassa, jos oikeus tällä perusteella tunkeutua vieraalle alueelle todella on olemassa. Kysymys on tällöin siitä, onko puolueettomuusoikeuden sääntö, että puolueettoman vallan alue on loukkaamaton, absoluuttisesti sitova.

---

kokonaan vihollisen miehittämä (Egypti), jos vihollinen on tunkeutunut tai on tunkeutumassa alueelle (liittoutuneiden tunkeutuminen Kreikkaan maailmansodan aikana) ja kolmanneksi, puolueettoman valtion salliessa, jos puolueettomalla alueella on tuhoamista ja vangitsemista välttäviä vihollisjoukkoja. — *Keller* (s. 71 ss.) katsoo, että jos valtio hyökkää tai aikoo hyökätä toisen valtion kimppuun kolmannen kautta, on toisella valtiolla pakkotilaoikeus tai, jos kolmas valtio sallii hyökkäyksen, repressaalioikeus kolmatta valtiota vastaan. — *Schoen* (Die völkerrechtliche Haftung s. 112 ss.) katsoo, että pakkotilaoikeus, joka edellyttää valtion olemassaolon vaarassaoloa mutta jota ei vielä ole, jos on kysymys vain sotilaallisista operatioista eikä valtion elinintresseistä, koskee sotaoikeuttakin; Schoen lisää, että tavallisesti ei voida väittää, että sodankävijän elämä riippuu puolueettoman alueen valtauksesta (Schoenin mukaan Belgian valtaus maailmansodan aikana oli »wahre Notstandshandlung», kun taas Skutarin miehitys ja Kreikan puolueettomuuden loukkaukset olivat oikeudettomia). — *Fauchille* (II s. 93 ja 231) lausuu, että puolueettomaksi julistautuneen valtion alue tai satamat voivat joutua sotanäyttämöksi, jos toinen taisteleva puoli on vallannut ne sotilaallisessa tarkoituksessa tai käyttää niitä tässä tarkoituksessa hyväkseen, sillä toisen sodankävijän ryhdyttyä puolueettomalla alueella vihollisuuksiin on myös toinen sodankävijä siihen oikeutettu; sodankävijän vallattua puolueetonta aluetta ei Fauchillen mukaan enää ole olemassa todellista puolueettomuutta vaan ainoastaan väitetty puolueettomuus. — *Rodick* (ss. 97—118) katsoo, että pakkotilaoikeus tulee puolueettoman suhteen kysymykseen vain, jos puolueettomuutta on törkeästi loukattu ja jos sitten puolueettomuutta loukkaava teko on välttämätön sodankävijän elämän säilyttämiseksi; epäselvät tapaukset on aina ratkaistava puolueettoman eduksi. Itse asiassa Rodick katsoo, ettei pakkotilateoria puolueettomuuden suhteen käytännöllisesti tule kysymyksen, koska on vaikeata oikeuttaa sodankävijää loukkaamaan puolueettomuutta, milloin puolueeton ei ole rikkonut velvollisuuksiaan, ja koska siinä tapauksessa, että puolueeton ei ole täyttänyt velvollisuuksiaan, puolueettoman oikeuksien loukkaaminen ei ole lainkaan pakkotilatapaus vaan normaalin ja täysin oikeutetun itsepuolustusoikeuden käyttöä sodankävijän taholta. Jos pakkotilaoikeus rajoitetuissa tapauksissa myönnetään

Sääntö puolueettoman vallan alueen loukkaamattomuudesta on puolueettomuusoikeuden perussääntöjä; se on puolueettomuusoikeuden oikeussääntö, joka on voimassa, vaikka sitä ei olisi nimenomaisesti lausuttu julki Haagin yleissopimuksissa. Myös yleisen kansainvälisen oikeuden mukaan on voimassa sääntö, että valtion täysvaltiuden alainen alue on loukkaamaton. Kysymys on nyt siitä, onko säännöllä valtion alueen loukkaamattomuudesta suurempi sitova voima puolueettomuusoikeudellisena sääntönä kuin muuten. Lienee vaikeata, edellytettäessä, että valtion aluetta pakkotila- tai muissa vastaavissa poikkeustapauksissa voidaan loukata, osoittaa, että puolueettoman valtion alueen loukkaamattomuus kuitenkin olisi joka tapauksessa ehdoton.[21]

sodankävijälle, on sen laajuus mitattava sen mukaan missä määrin puolueettoman laiminlyönti velvollisuutensa täyttämisessä on suoranaisesti aiheuttanut sodankävijän pakkotilan. — *Stowell* (International law s. 126) lausuu, että pakkotilaoikeus, valtion oikeus olemassaolonsa turvaamiseen viattomien valtioiden oikeuksista välittämättä merkitsisi, että yksinäisten valtioiden säilymiselle annettaisiin suurempi arvo kuin valtioiden yhteisön säilymiselle; toisaalta Stowell kuitenkin lausuu (s. 327), että jos puolueeton ei tahdo tai voi torjua puolueettoman alueen loukkauksia, kärsimään joutunut sodankävijä voi ajaa takaa vastustajaansa ja ryhtyä paikallisen suvereenisuuden haltijan sijasta poliisitoimenpiteisiin, jotka tekevät lopun puolueettomuuden loukkauksista. — *Bruns* (s. 83 ss.) lähtee siitä, että puolueettomuussuhde on kolmipuolinen oikeussuhde (mikä hänen mukaansa ilmenee jo siitä, että Haagin sota- ja puolueettomuussopimusten tekijöinä olivat ensi sijassa suurvallat, jotka sodan varalta sitoutuivat määrättyyn suhtautumiseen); puolueeton voi toiselta sodankävijältä vaatia puolueettomuuden kunnioitusta vain, jos se itse säilyttää puolueettomuutensa ja toinen sodankävijä kunnioittaa puolueettomuutta. Siitä, että puolueettomuus on kolmipuolinen oikeussuhde, seuraa Brunsin mukaan, että »die Verletzung einer Neutralitätsvorschrift durch die eine Kriegspartei suspendiert für den Kriegsgegner die Pflicht zur Befolgung dieser (Brunsin esityksestä ei täysin selviä, onko hän tarkoittanut vain k.o. määräystä vai puolueettomuusmääräysten syrjäyttämistä yleensä) Rechtsvorschrift.» — *Erich* (Kansainvälinen oikeus s. 487 ss) lausuu, ettei voida vastata ehdottomasti kieltävästi kysymykseen, menettävätkö neutraalisuuden vastaiset teot oikeudenvastaisen luonteensa, jos ne tapahtuvat pakkotilassa. Määräävänä arvioimisperusteena on *Erichin* mukaan, saattaako pakkotilateko puolueettoman valtion turvallisuuden ja puolueettomuuden vaaraan vai onko se katsottava yksityiseksi, ohimenevää laatua olevaksi ja merkitykseltään toisarvoiseksi teoksi. — *Castrén* (I s. 117) viittaa kysymykseen lyhyesti käsitellessään sotanäyttämöä; hän lausuu, että mikäli toinen sodankävijöistä rikkoo neutraalisuutta valtaamalla puolueetonta aluetta, toinenkin puoli on oikeutettu ulottamaan sotatoimintansa sinne. — Vrt. *Björkstenin* esitystä itsevarjelusta ja pakkotilasta, Kansainvälinen oikeus s. 286.

[21] Tähän tulokseen on ilmeisesti ehdottomasti päädyttävä siinä tapauksessa, että puolueettomuusoikeuksia ei pidetä erityisinä oikeuksina, vaan katsotaan, että kysymyksessä olevat oikeudet ovat samat, jotka jo rauhankin aikana ovat voimassa eräinä valtioiden täysvaltiuden ilmauksina. — Vrt. *Castrén,* II s. 19.

Useat tutkijat näyttävät lähtevän siitä, että sodankävijällä on määrätyissä tapauksissa itse puolueettomuusoikeuteen perustuva oikeus suorittaa sotatoimia puolueettomalla alueella.[22] Niinpä useat katsovat puolueettomuusoikeudesta johtuvan, että jos toinen sodankävijä on loukannut puolueetonta aluetta, toinenkin on siihen oikeutettu. Puolueettomuusoikeudesta ei kuitenkaan voi johtaa tällaista sääntöä, joka merkitsisi, että vähäisenkin puolueettomuusloukkauksen jälkeen toinen sodankävijä olisi oikeutettu tulemaan puolueettoman vallan alueelle.[23] Mainitunlaisen säännön omaksuminen merkitsisi itse asiassa, että sodasta erillään pysyvän valtion alue olisi sodan aikana helpommin perustein loukattavissa kuin rauhan aikana. — Toisaalta näyttää ilmeiseltä, ettei sodankävijän tarvitse oikeudellisista syistä joka tapauksessa jäädä neuvottomaksi sivultakatsojaksi, milloin toinen sodankävijä on loukannut puolueettoman valtion aluetta. Mutta oikeudelliset perusteet sodankävijän esiintymiselle ovat silloin löydettävissä yleisestä kansainvälisestä oikeudesta.

Puolueettoman valtion alueen loukkaamattomuutta ovat sekä sotaa käyvät valtiot että puolueeton valtio itse velvolliset kunnioittamaan. Kun myös puolueettomalla valtiolla on velvollisuus alueensa koskemattomuuden kunnioittamiseen,[24] merkitsee tämä, että puolueeton valtio on velvollinen vaatimaan, että sen oikeuksia kunnioitetaan, eikä puolueeton valtio ole oikeutettu luopumaan toisen sotijapuolen hyväksi [25] oikeudestaan vaatia puolueettoman alueen kunnioittamista. On merkillepantavaa — tässä tulee puolueettoman valtioalueen merkitys puolueettomuusoikeuksien ja -velvollisuuksien keskuksena selvästi esille —, että mikäli puolueeton valtio on velvollinen positiivisiin toimenpiteisiin, s.o. aktiivisesti torjumaan puolueettomuuden loukkaukset, tämä velvollisuus rajoittuu puolueettoman alueen piiriin; missään tapauksessa puolueeton valtio ei ole velvollinen aktiiviseen toimintaan alueensa ulkopuolella

[22] Vrt. edellä aliviitassa 20 mainitut *Hold—Ferneckin, Stowellin* ja *Brunsin* mielipiteet.

[23] Vrt. *Erich*, Kansainvälinen oikeus s. 444: » A. ei ole oikeutettu loukkaamaan N:n neutraalisuutta sen nojalla, että B. ensiksi on sitä loukannut, vaan siksi, että N. ei ole velvollisuutensa mukaisesti suhtautunut tuohon B:n väärinkäytökseen».

[24] Kts. V yleissopimuksen 5 art. sekä XIII yleissopimuksen 25 art.

[25] Edellä (s. 85) on mainittu, että puolueeton valtio voi kummankin sodankävijän suostumuksella — joka voi olla nimenomainen tai konkludenttinen — osittain luopua puolueettomuudestaan, esim. siis oikeudesta vaatia sellaisten oikeuksiensa kunnioittamista, joista puolueettomalla valtiolla muuten ei ole lupa luopua.

tapahtuvien tekojen torjumiseksi [26] eikä vastuussa alueensa ulkopuolella suoritetuista teoista, ellei se itse ole niitä aiheuttanut.[27] Tämän mukaisesti puolueeton valtio on velvollinen rankaisemaan puolueettomuudenvastaisten tekojen johdosta ainoastaan, mikäli ne on tehty sen omalla alueella;[28] kun puolueeton valtio on periaatteessa velvollinen vain oman alueensa piirissä valvomaan puolueettomuussääntöjen noudattamista, käy myös ymmärrettäväksi, miksi puolueeton valtio esim. ei ole velvollinen jatkamaan alueensa ulkopuolella sellaisen sota-aluksen takaa-ajoa, joka on rikkonut puolueettomuutta.[29]

Puolueettoman alueen määrittely.

1. Kysymys, mitkä alueet kuuluvat »puolueettoman valtion alueeseen»[30] ja mitä alueita puolueettomuus siis koskee, on ratkaistava lähinnä valtion aluetta koskevien yleisten periaatteiden mukaan. Puolueettoman valtion alueen laajuus on siten ensi sijassa tosiasiakysymys ja riip-

[26] Kuten Castrén, II s. 20, mainitsee, vaatii *Oppenheim—Lauterpacht* (II s. 547) puolueettomalta valtiolta aktiivista toimintaa oman alueensa ulkopuolellakin, koska hän moittii puolueettomia valtioita siitä, etteivät ne maailmansodassa estäneet aavalla merellä tapahtuneita puolueettomuudenloukkauksia. — Vrt. myös esim. *Bühler*, s. 65, joka lausuu, että puolueettomien taipuminen vapaan kauppamerenkulun rajoittamiseen on tosin jossakin määrin ymmärrettävää, se kun tapahtuu eräänlaisessa pakkotilassa, mutta että jos sitä jatkuvasti tapahtuu toisen sodankävijän vahingoksi, merkitsisi tämä lopulta puolueettomuuden tasapuolisesta ylläpitämisestä luopumista ja vastustajan oikeudenvastaisten toimenpiteiden tukemista. — Bühlerin todistelun johdosta voidaan huomauttaa, että sen premissit eivät ole oikeat, koska sodankävijällä ei ole oikeudellista intressiä puolueettoman valtion kauppamerenkulun jatkumiseen. — *Ruda*, s. 67, ulottaa puolueettoman valtion vastuun sen ulkopuolellakin suoritettuihin tekoihin siinä tapauksessa, että sotilaallisia tietoja välittävän ilma-aluksen kotisatama on puolueettoman valtion alueella. Tätä käsitystä vastaan *Castrén*, II s. 132.

[27] Vrt. *Castrén*, II ss. 19—20; *v. Waldkirch* s. 43.

[28] V yleissopimuksen 5 art:n 2 mom., joka julkilausuu yleisen, myös meri- ja ilmasotapuolueettomuutta koskevan säännön. Vrt. *Hammarskjöld* s. 66.

[29] Vrt. XIII yleissopimuksen 25 art.

[30] Haagin V yleissopimuksen säännökset puhuvat »puolueettomasta alueesta» (»territoire neutre», johdanto, 11 ja 15 art.), »puolueettoman vallan alueesta» (»territoire des Puissances neutres», 1—4, 13 ja 19 art.), »omasta alueesta» (»propre territoire», 5 art.), »alueesta» (»territoire» 11, 13—14 art.) ja »alkuperämaasta» (»pays d'origine», 19 art.); vrt. myös 6 art., jossa puhutaan »rajan poikki» menemisestä (»— — passant — — la frontière — — —»). — XIII yleissopimuksen puolueettoman valtion vesialueista käyttämistä nimityksistä vrt. jäljempänä s. 125.

puu siitä, miten laajalle puolueettoman valtion alueellinen valta ulottuu.[31] Puolueettomuus koskee puolueettoman valtion koko aluetta riippumatta siitä, onko tämä alue yhtenäinen kokonaisuus tai muodostunut toisistaan erillään olevista osista.[32] [33]

Tavallisesti sanotaan, että puolueettoman valtion alueeseen kuuluvat kaikki sen täysvaltiuden alaiset alueet, siis myös valtion »ulkopuoliset» alueet, kunhan nämä muodostavat emämaan kanssa kansainvälisoikeudellisesti kokonaisuuden, riippumatta niiden valtio-oikeudellisesta suhteesta emämaahan.[34] Valtion »ulkopuolisten» alueiden osalta tämä lausuma pitää epäilemättä paikkansa valtionluonnetta vailla olevien siirtomaiden suhteen.

Mikäli on kysymys valtioyhtymään perustuvista suhteista, osoittaa kansainvälisen oikeuden historia, ettei puolueettomuusoikeudenkaan osalta ole syytä tehdä liiallisia yleistyksiä typologisten luokittelujen nojalla, niin että esim. annettaisiin ratkaiseva vaikutus seikalle, onko kysymyksessä valtio-oikeudellinen tai kansainvälisoikeudellinen valtioyhtymä; jyrkkä teoreettinen luokittelu olisi tällöin ristiriidassa kansainvälisten suhteiden realiteettien kanssa, joissa luokittelu ei aina ole jyrkkä eivätkä rajat aina tarkoin määrättävissä.[35] [36]

Yleisesti katsotaan, että personaaliunioniin kuuluvat valtiot, mikäli

---

[31] Vrt. s. 103 muist. 1.

[32] Mitä Suomen valtioalueeseen tulee, muodostaa se yhtenäisen kokonaisuuden lukuunottamatta muutamia ulkosaaria, jotka sijaitsevat yhtenäisen alueen ulkopuolella. Vrt. *Björksten,* Kansainvälinen oikeus, s. 98. — Puolueettomuus koskee siis myös ns. eksklaavia, valtion alueen osaa, joka erillään oman valtionsa muusta alueesta on vieraan vallan alueen ympäröimä.

[33] Kansainvälisen oikeuden historiasta ei puutu kuitenkaan erikoistapauksia, jolloin eräänlainen »paikallinen» puolueettomuus tai, tilannetta toiselta kannalta katsottaessa, »paikallinen» sota on katsottu mahdolliseksi. Ranskan ja Espanjan välillä v. 1598 tehdyssä ns. Vervins'in sopimuksessa määrättiin, että vahingot, joita ranskalaiset ja espanjalaiset aiheuttivat toisilleen Kanarian saarten läntisimmän saaren kautta kulkevan pituusasteen länsipuolella, eivät vaikuta millään tavoin maiden välisiin suhteisiin Euroopassa; sopimuksen mukaan vallitsi siis sotatila molempien maiden alusten välillä vain k.o. pituusasteen länsipuolella. — Vv. 1863—1864 Saksan ja Tanskan välillä käyty sota rajoittui Slesvigiin ja Jyllantiin. Vrt. *Verraes,* I s. 19 ja II s. 19, joka huomauttaa, että nykyään on vaikeata kuvitella valtiota, joka olisi vain osittaisesti sodassa mukana.

[34] Näin yleisesti esim. *v. Waldkirch* s. 39 ss.

[35] Vrt. *Erich,* Kansainvälinen oikeus s. 91.

[36] Seuraavan esityksen tarkoituksena ei ole yksityiskohtaisemmin puuttua laajaan oppiin valtioyhtymistä; pääasiana on selvittää, mitä puolueettomuusoikeudellisia vaikutuksia yhtymät tuottavat. — Valtioyhtymistä yleensä *Erich,* Über Allianzen und Allianzverhältnisse nach heutigem Völkerrecht, passim, ja Kansainvälinen oi-

lainkaan on kysymys valtioyhtymästä, saattavat itsenäisinä valtioina esiintyä toisistaan täysin riippumattomina.[37] Sitävastoin reaaliunioniin kuuluvat valtiot, vaikkakin ne säilyttävät suvereenisuutensa, ovat sotaan ja rauhaan nähden kuten yleensäkin ulkonaisiin valtasuhteisiin nähden katsottavat yhdeksi oikeudelliseksi kokonaisuudeksi.[38] Mitä tulee valtioliittoon (confédération d'Etats, Staatenbund), itsenäisten valtioiden muodostamaan kansainvälisoikeudelliseen yhtymään, joka itse ei ole valtio, vaikka sillä saattaakin olla kansainvälisen oikeuden subjektin ominaisuus, ei liittosuhde sinänsä aiheuta sen itsenäisten jäsenten osalta sodan ja rauhan yhteisyyttä.[39] Liittovaltion (état fédéral, Bundesstaat) jäsenillä l. osavaltioilla saattaa liittovaltiosäännön mukaan olla kansainvälistä oikeus- ja toimikelpoisuutta, mutta tämä yhtymä on kuitenkin luonteeltaan valtio-oikeudellinen, niin että osavaltiot ovat autonomisina valtioina suvereenisen liittovaltion itsenäisen valtiovallan alaisia;[40] puolueettomuus käsittää kaikki liittovaltioon kuuluvat alueet.

Tässä yhteydessä ei voida muuta kuin viitata siihen erikoiskysymykseen, joka sisältyy Brittein valtakunnan l. Brittiläisen kansainyhteisön jäsenten keskinäiseen asemaan, jonka tieteisopillisesta selittä-

---

keus s. 91 ss.; *Björksten,* Kansainvälinen oikeus s. 51 ss.; *Ross* s. 124 ss.; *Rasting* s. 44 ss.

[37] Nykyään tuskin lienee personaaliunioneja. Vrt. *Rasting* s. 53.

[38] Vrt. *Erich,* Kansainvälinen oikeus s. 94; *Fauchille,* II s. 46 ss.; *Rasting,* s. 53 ss.

Reaaliunionina on yleisesti pidetty Tanskan ja Islannin välistä suhdetta; tässä valtioyhtymässä on se erikoisuus, että Islanti 18. 11. 1918 annetun liittolain mukaan on julistautunut pysyvästi puolueettomaksi, vaikkakaan tämä puolueettomuus ei ole muiden valtioiden takaama. Tanskan ja Islannin väliset oikeussuhteet ovat käyneet epäselviksi v. 1939 puhjenneen suursodan aikana, erikoisesti Islannin Altingetin 10. 4. 1940 ja 17. 5. 1941 tekemien päätösten johdosta, jotka koskivat Islannin valtionhoitajan vaalia sekä liittosopimusta Tanskan kanssa ja Islannin tulevaa hallitusmuotoa, sekä Yhdysvaltain ja Islannin välillä 1. 7. 1941 tehdyn sopimuksen johdosta, joka koskee Yhdysvaltain sotavoimien sijoittamista Islantiin. — Islannin kysymystä koskevia asiakirjoja julkaisee m.m. Z. ausl. u. V. R. X s. 804 ss. ja XI s. 112 ss. Vrt. *Wolgast,* Islands Neutralität, Völkerbund und Völkerrecht 1934—1935 s. 549 ss.; *Erich,* J.F.T. 1938 s. 403 ss.

[39] Liittosopimuksen mahdollisesti sisältämistä, liiton jäseniä velvoittavista määräyksistä huolimatta ei valtioliiton kaikkia jäseniä siis pidetä ipso facto sotaa käyvinä, vaikka joku valtioliiton jäsenistä aloittaa sodan, vaan ratkaiseva on kunkin jäsenen tosiasiallinen suhde sotaan. Vrt. *Fauchille,* II s. 48. — Nykyään ei valtioliittoja liene olemassa.

[40] Liittovaltiona pitävät Neuvostoliittoa m.m. *Björksten* m.t. s. 52 ss. ja *Rasting* s. 54, desentralisoituna yhtenäisvaltiona *K. Berlin,* Udsigt over Forfatningsutviklingen i forskellige fremmede Lande s. 187.

misestä ei vallitse yksimielisyyttä.[41] Mikäli kysymyksessä on jus belli ac pacis, v:n 1926 valtakunnankonferenssissa hyväksytty ns. Balfourin raportti toteaa, että kun kuningas toimii kunkin dominion osalta ainoastaan asianomaisen dominion oman ministeristön antamien neuvojen pohjalla, ei kuninkaan vain Lontoon hallituksen neuvosta antama sodanjulistus sido dominioita, ja että jos joku valtaryhmän jäsen joutuu sotaan, ei mikään estä muita jäseniä jäämästä puolueettomiksi.[42] Kuitenkin voidaan katsoa, että Balfourin raportti samoinkuin ns. Westminster-statuutti v:lta 1931 jätti kysymyksen dominioiden oikeudesta erilliseen puolueettomuuteen avoimeksi.[43] Tämä kävi ilmi v. 1939 suursodan puhjetessa, jolloin dominioiden kanta ei ollut yhtenäinen: vain Australia ja Uusia-Seelanti asettuivat periaatteelliselle »automatic belligerency»-linjalle, mutta muut dominiot eivät tunnustaneet Englannin sodanjulistukselle sellaista automaattisesti sitovaa voimaa.[44]

2. Kysymykseen, miten puolueettoman alueen laajuus määräytyy protektoraatti- ja vasallisuhteissa sekä kahden kansainvälisen oikeussubjektin riippuvaisuussuhteessa yleensä, ei voida antaa yhtenäistä vastausta. Ne oikeussuhteet, joista tällöin yleensäkin on kysymys, ovat siksi säännöttömät ja useasti epämääräiset,[45] että tieteisoppi monesti silloin, kun se kysymyksessä olevien oikeussuhteiden yhtenäistä selittämistä varten ei halua esittää uutta teoriaa aikaisempien lisäksi, tyytyy

[41] Vrt. *Björksten*, Kansainvälinen oikeus s. 55, joka katsoo, että Brittein valtakunta ei ole mikään reaaliunioni eikä liittovaltio, vielä vähemmän valtioliitto, ja kutsuu sitä nimityksellä »ainoalaatuinen poliittinen muodostelma».

[42] Irlannin v:n 1922 valtiosääntö, joka on Englannin parlamentin vahvistama, sisältää seuraavan 49 artiklan: »Save in the case of actual invasion, the Irish Free State shall not be committed to active participation in any war without the assent of the Oireachtas (= Irlannin parlamentti)».

[43] Vrt. *Grewe*, Die Verfassungslage im Commonwealth und im Colonial Empire, Auswärtige Politik 1942, s. 232 ss.; *Clokie*, The British Dominions and Neutrality, The American Political Science Review 1940, s. 737 ss.; *Chevallier*, La Société des Nations britanniques, Rec. Cours 1938 II s. 317 ss.

[44] On kuitenkin huomattava, että Englannin julistaessa 7. 12. 41 alkaen sodan Suomelle, Unkarille ja Romanialle Australian hallitus ei enää kuten v. 1939 soveltanut »automatic belligerency»-periaatetta, vaan julisti omasta puolestaan sodan »suvereenisena valtiona Westminster-statuutin puitteissa», kuten Australian ulkoministeri Evatt 8. 12. 41 selitti.

[45] Vrt. *v. Verdross*, Z.ö.R. 1941, s. 284, joka käsitellessään oppia valtion välillisestä vastuusta, jossa yli- ja alivaltion välisillä suhteilla on keskeinen asema, lausuu, että yritys selittää kaikki välillisen vastuun lajit yhden yhtenäisen periaatteen pohjalla eivät ole onnistuneet sekä että välillisen vastuun probleemi on nyt tullut esille uutena kysymyksenä valtiomaailman nykyisten maailmanpoliittisten muutosten ja uudelleenmuodostusten johdosta.

tapaus tapaukselta tutkimaan ylivaltion ja alivaltion välisiä suhteita ja alivaltion oikeudellista asemaa.[46]

Mikäli erilaisten riippuvaisuussuhteiden jakoperusteena pidetään sitä syytä, joka on riippuvaisuuden aiheuttanut, voidaan riippuvaisuussuhteet jakaa tosiasiallisiin sekä oikeudellisiin riippuvaisuussuhteisiin, jolloin oikeudellinen riippuvaisuussuhde vuorostaan voi luonteeltaan olla joko valtio-oikeudellinen tai kansainvälisoikeudellinen.[47]

Mitä yli- ja alivaltion väliseen suhteeseen puolueettomuusoikeuden kannalta tulee, on vastattavana kysymys, onko sota ja rauha yhteinen kummallekin ja voiko alivaltio olla puolueettomana ylivaltion kolmatta valtiota vastaan käymässä sodassa. Kansainvälisen oikeuden historian voinee sanoa osoittavan,[48] että kysymykseen vastaamiseksi on mahdo-

[46] Yli- ja alivaltion riippuvaisuussuhdetta selittävistä teorioista vrt. *v. Verdross,* Theorie der mittelbaren Staatenhaftung, Z.ö.R. s. 283 ss., *Klein,* Die mittelbare Haftung im Völkerrecht, s. 80 ss. ja *Eagleton,* The responsibility of States in international law, s. 30 ss.

[47] Tätä jaoitusta käyttävät m.m. *Klein,* s. 103 ss. ja *v. Verdross* edellä viitatussa kirjoituksessa. *Klein* ottaa huomioon (s. 107), että kysymykseen tulevat myös tilapäiset tai ohimenevät (vorübergehende, perennierende, temporare, okkasionnelle) riippuvaisuussuhteet eivätkä siis vain kestävät.

Voidaan katsoa, että riippuvaisuussuhteiden systemaattinen jaoitus on sangen vaihtelevainen. Mitä esim. protektoraattiin tulee, toiset katsovat, että protektoraatilla saattaa olla joko kansainvälisoikeudellinen tai valtio-oikeudellinen luonne (näin esim. *Erich,* Kansainvälinen oikeus s. 99 ss.), kun taas toisten mukaan protektoraatin käsitteeseen aina kuuluu, että se on kansainvälisoikeudellinen suhde (esim. *Rasting* s. 45 ss., joka lukee protektoraatteihin vain ne tapaukset, jolloin ei ole kysymys puolisuvereenisesta valtiosta). Systematisoinnissa käytetään lisäksi useasti apuna »puolisuvereenisen» l. vajanaisesti täysvaltaisen valtion paljon kiistettyä käsitettä protektoraatti- ja vasallisuhteiden lisänä (vrt. *Rasting).*

[48] Erilaisista yli- ja alivaltioiden välisistä suhteista kiinnitettäköön erityisesti puolueettomuusoikeuden kannalta huomiota m.m. seuraaviin tapauksiin.

B u l g a r i a oli Berliinin kongressin päätösten mukaan v:n 1878 jälkeen (vuoteen 1908) autonominen ruhtinaskunta. Määräysten mukaan sillä ei olisi ollut valtaa itsenäiseen esiintymiseen kansainvälisoikeudellisissa suhteissa; tästä huolimatta vasallivaltio Bulgaria kävi vv. 1885—1886 ylivaltiostaan riippumatta sotaa Serbiaa vastaan (vrt. *Erich,* Kansainvälinen oikeus s. 105 ss.; *Fauchille* I, 1 s. 293, II s. 47).

E g y p t i oli ennen v. 1914 ainakin nimellisesti Turkin alainen, mutta tosiasiallisesti Englannin miehittämä protektoraatti. Italian ja Turkin välillä v. 1911 puhjenneessa sodassa Egypti jäi puolueettomaksi. Edellisen maailmansodan aikana Egyptin, josta v. 1914 oli tullut oikeudellinen protektoraatti, katsottiin ilman eri sodanjulistusta olevan Englannin rinnalla sodassa Saksaa ja sen liittolaisia vastaan (vrt. *Fauchille,* I, 1 s. 286, II s. 47). Englannin ja Egyptin nykyiset suhteet, sittenkuin Englanti v. 1922 oli varauksin tunnustanut Egyptin itsenäisyyden, perustuvat 26. 8. 1936 tehtyyn liittosopimukseen, jonka 7 art:n mukaan Egypti sitoutuu auttamaan Englan-

tonta antaa joitakin täydellisiä yleispäteviä sääntöjä, vaan että riippuvaisuussuhteita arvosteltaessa on puolueettomuusoikeudenkin kannalta otettava huomioon määrätyssä konkreettisessa tapauksessa vallitsevat olosuhteet. Joka tapauksessa on varmaa, että riippuvaisuussuhteen alivaltion toimikelpoisuudelle välttämättömästi asettamista rajoituksista huolimatta riippuvaisuussuhde eräissä tapauksissa on niin höllä, että alivaltiolla on mahdollisuus itsenäiseen puolueettomuuteen.[49] Toisaalta

---

tia sodassa, jossa Englanti on sotaa käyvä valta, myöntämällä Egyptin alueella Englannille Egyptin hallinnollisen järjestelmän ja lainsäädäntöjärjestyksen mukaisesti kaiken sen vallassa olevan avun, siihen luettuna satamien, lentokenttien ja liikennevälineiden käyttö. V. 1939 puhjenneessa suursodassa Egypti ei ole julistanut Saksalle sotaa, mutta ainakin Saksan taholta katsottaneen sotatilan olevan olemassa, ottaen huomioon Egyptin liittokumppanilleen Englannille antaman avun luonteen.

Ranskan protektoraatit Tunisia, Annam ja Tonkin tulivat v. 1914 ilman eri sodanjulistusta Ranskan rinnalla sodankävijöiksi Saksaa vastaan (vrt. *Fauchille* e.m.t.).

Mitä tulee »Böömin ja Määrin protektoraattiin», ei toisten mielestä kysymyksessä ole mikään valtio, vaan saksalainen maakunta, jolla on määrätty itsehallinto; k.o. alue kuuluu tämän mielipiteen mukaan siis Saksan valtioalueeseen. Näin *v. Verdross*, Z.ö.R. s. 285 ja *Ross* s. 129 ss. — Vrt. *Rasting* s. 48, joka katsoo, että kysymyksessä on puolisuvereeninen valtio.

Saksan ja Slovakian välinen suojelusuhde perustuu maiden välillä 18 ja 23 päivinä maaliskuuta 1939 allekirjoitettuun sopimukseen suojelusuhteesta (sopimusteksti Z.ausl.u.V.R. IX s. 510). Saksa on ottanut suojatakseen Slovakian valtion poliittisen riippumattomuuden ja sen alueen loukkaamattomuuden (1 art.). Slovakian hallitus on sitoutunut organisoimaan omat sotilaalliset voimansa yhteisymmärryksessä Saksan puolustusvoimien kanssa (3 art.) sekä harjoittamaan ulkopolitiikkaansa sovitun suojelusuhteen mukaisesti aina läheisessä yhteisymmärryksesä Saksan hallituksen kanssa (4 art.). Suojelun toteuttamiseksi on Saksan puolustusvoimilla oikeus rakentaa sotilaallisia laitteita ns. suoja-alueelle (Karpaattien länsirinteellä Böömin ja Määrin protektoraatin vastaisella rajalla) ja pitää siellä sotavoimia välttämättömäksi katsotussa määrässä.

Suomi oli vv. 1808—1917 Venäjän valtakunnan alaisena autonomisena valtiona kansainvälisesti Venäjän valtakunnan peittämä, niin että Suomen omaperäinen puolueettomuus ei tullut kysymykseen. Vrt. kuitenkin *O. Hj. Granfelt*, J.F.T. 1928 s. 99, joka lausuu suomalaisten laivanvarustajien Englantia vastaan ajaman laivakorvausasian yhteydessä: »Det påståendet saknar sålunda ej fog, att, ehuru Finland naturligtvis, formellt sett, under världskriget, såsom en del av Ryska riket, befann sig i krigstillstånd på de allierades sida, landet likvisst i förberörda hänseenden (s.o. mitä tuli finanssioikeudelliseen itsenäisyyteen, sotilaallisessa suhteessa sekä aluksia ja merenkulkua koskevissa kysymyksissä) i själva verket närmast intog en neutral stats ställning.»

[49] Vrt. kuitenkin *Redslob*, Histoire des grands principes du droit des gens, s. 482, joka lausuu tavalliseen ehdottomaan tapaansa: »— s'il existe une véritable dépen-

kahden valtion A:n ja B:n välinen suhde on tosiasiallisesti, kaikista näennäisistä seikoista huolimatta, saattanut kehittyä sellaiseksi, että ulkopuolisten valtioiden, s.o. valtio A:n kanssa sodassa olevien ja puolueettomien valtioiden on mahdotonta olla ottamatta huomioon sitä vallanalaisuutta, jossa valtio B on, ja tekemättä tästä käytännöllisiä johtopäätöksiä.

Mitä erikoisesti protektoraattisuhteeseen [50] tulee, ei puhtaan kansainvälisoikeudellisen protektoraattisuhteen periaatteessa pitäisi olla esteenä siihen, etteikö suojeluvaltio voisi olla puolueettomana suojelijavaltion käymässä sodassa. Mutta jos valta, jota suojeleva valtio harjoittaa, ulottuu niin laajalle, että suojeluvaltion itsenäinen kansainvälisoikeudellinen toimikelpoisuus, mikäli on kysymyksessä jus belli ac pacis, on hävinnyt, jakaa suojeluvaltion alue suojelijavaltion alueen kohtalon sodassa ja rauhassa. Milloin se riippuvaisuussuhde, joka protektoraattiin välttämättömästi aina sisältyy, on muuttunut tällaiseksi vallanalaisuussuhteeksi, on ratkaistava in casu.[51] — On huomattava, että oikeudellista protektoraattia ei sinänsä perusta sopimus, jossa toinen valtio vain lupaa toiselle suojelustaan (protection);[52] mutta tällainen suojeluksen lupaaminen s a a t t a a olla muoto tosiasiallisen, erikoisesti sotilaallisen riippuvaisuuden peittämiseksi.[53] Varsinaista kansainvälisoikeudellista protektoraattia osoittavien kriterioiden kiistatonta toteamista on omiaan haittaamaan se, ettei protektoraatin perustaminen välttämättömästi edellytä uusien erikoisten orgaanien luomista.[54] Tämä vaikeus on olemassa

---

dance, elle doit avant tout se manifester dans l'action la plus incisive et qui touche à l'existence même des Etats: la guerre».

[50] *Erich*iä seuraten protektoraatti voidaan määritellä yksipuoliseksi riippuvaisuussuhteeksi, joka syntyy siten, että valtio antautuu toisen valtion suojeluksen alaiseksi sekä samalla myöntää sille oikeuden määrätyissä suhteissa harjoittaa sellaista valtaa, jota se ei muuten voisi vaatia (m.t.s. 99 ss.). — Täydellisestä protektoraatista puhutaan, kun suojeleva valtio toimii välittömästi suojeluksen alaisen valtion puolesta; epätäydelliseksi sanotaan protektoraattia, kun suojeleva valtio rajoittuu valvomaan suojeluksen alaisen valtion toimintaa. Vrt. *v. Verdross*, Z.ö.R. 1941 s. 289, joka käyttää nimityksiä »volkommene, vollständige Protektorat» ja »abgeschwächte Protektorat».

[51] Vrt. *Erich*, Über Allianzen s. 59 ss., s. 252 ss.

[52] Samoin *Erich*, Kansainvälinen oikeus s. 100. Valtion nauttima garantia ei siis sinänsä ole ristiriidassa sen puolueettomuusaseman kanssa. — Toisin *Bockhoff*, Z.ö.R. 1939, s. 526, joka katsoo, että ns. »Einkreisungsgarantien» tietävät puolueettomuuden perustavien tunnusmerkkien kieltämistä.

[53] Vrt. *Ross* s. 129.

[54] Vrt. *Ross* s. 129.

myös, mikäli on kysymys ns. kvasiprotektoraattien [55] aseman arvostelemisesta; kuten *Erich* [56] huomauttaa, on lähinnä terminologinen kysymys, tahdotaanko p.o. suhdetta nimittää protektoraatiksi.

Kun puolueettomuus olemukseltaan on sotilaallinen suhdekäsite,[57] on lähellä ajatus, että alivaltion itsenäinen puolueettomuus on mahdoton kaikissa niissä tapauksissa, jolloin ylivaltio käyttää alivaltion alueella sotilaallisia valtaoikeuksia. Ulkopuolisten valtioiden onkin epäilemättä syytä alivaltion asemaa arvostellessaan erikoisesti kiinnittää huomiota ali- ja ylivaltion välisiin sotilaallisiin suhteisiin.[58] Tällöin on kuitenkin otettava huomioon, että sotilaallinen valtaus voi sekä alueellisesti että muultakin luonteeltaan olla eriasteinen vaihdellen koko alueen käsittävästä miehityksestä tukikohtien tai suoja-alueiden hallussapitoon sekä täydellisestä sotilasvallasta eräänlaisen poliisivalvonnan asteelle. Sotilaallisen miehityksen laajuus ja luonne ovat ilmeisesti oikeudellisesti vaikuttavia seikkoja, jotka vaikuttavat tosiasiallisen tilanteen arviointiin, varsinkin mikäli tämä on objektiivinen ja antaa myös merkitystä asianomaisen valtion omille mahdollisille pyrkimyksille puolueettomana pysymiseen. — Huomattava kuitenkin on, että alivaltion asemaa arvosteltaessa ei ole syytä yksinomaan panna painoa ylivaltion sotavoimien oleskeluun alivaltion alueella vaan otettava ali- ja ylivaltion keskinäisissä suhteissa huomioon yleensä kaikki puolueettomuusoikeuden kannalta merkittävät seikat — esim. edellyttääkö riippuvaisuussuhde alivaltion tekemään ylivaltiolle »puolueettomuudenvastaisia palveluksia» — ja näin pyrittävä alivaltion yleisen aseman tarkastelulla selvittämään, onko alivaltiolla itsenäistä toimikelpoisuutta siinä laajuudessa, kuin kansainvälinen puolueettomuusoikeus edellyttää.

Yleisenä huomiona kysymyksessä, joka koskee riippuvaisuussuhteessa olevan valtion mahdollisuutta itsenäiseen puolueettomuuteen, voitaneen sanoa, että tässä suhteessa tarjolla oleva kasuistiikka on erittäin suuressa määrin poliittisten realiteettien värittämä. Periferiassa olevien valtioiden olennaisetkaan toimintavapauden rajoitukset eivät aina ole aiheuttaneet, että ne olisivat olleet puolueettomia vain yhdessä holhoa-

[55] Kvasiprotektoraateiksi (amerikkalaisiksi protektoraateiksi l. »dollariprotektoraateiksi») kutsutaan eräitä Keski-Amerikan valtioita, joita Yhdysvallat ovat niiden kanssa tekemiensä sopimusten nojalla oikeutetut taloudellisesti ja muutenkin holhoamaan. Vrt. *Rasting* s. 46 ja *Björksten*, Kansainvälinen oikeus s. 81.

[56] *Erich*, m.t. s. 103.

[57] Vrt. edellä s. 73 ss.

[58] Vrt. *Fauchille*, II s. 47, joka katsoo, että ylivaltion alottama sota vaikuttaa alivaltion asemaan, »kun puolisuvereeninen valtio ei ole sotilaallisesti itsenäinen ylivaltion suhteen tai kun suojeluvaltio on suojavaltion sotilaallisesti miehittämä.»

van valtion kanssa, kun taas kansainvälisen politiikan polttopisteissä eläviä, perinnäisten käsitysten mukaan täysin suvereenisia pikkuvaltioita on aina se vaara uhkaamassa, että niitä summaarisesti syytetään jonkun tai joidenkin suurvaltojen talutusnuorassa kulkemisesta ja sodan aikana kohdellaan sen mukaisesti.[59]

3. Puolueettomuusoikeuden kannalta on vielä syytä tarkastaa eräitä erikoisjärjestelyjen alaisia alueita, joiden yleinen kansainvälisoikeudellinen asema on poikkeuksellinen, nim. ns. hallintoalueita ja vuokra-alueita (cession d'administration, cession à bail); myös erityisesti viime aikojen kansainvälisessä politiikassa tunnetuksi tullut tukikohta-probleemi liittyy tähän ryhmään.

Vuokra- ja hallintoalueilla ymmärretään alueita, jotka on luovutettu toisen valtion hallintaan, mutta ovat kuitenkin, kuten mainitunlaisia alueita koskevissa sopimuksissa useasti on nimenomaan lausuttu, luovuttajavaltion täysvaltiuden alaisia.[60] Vuokra- ja hallinto-alueita nimitetään usein peitellyiksi luovutuksiksi (cession déguisée), millä nimityksellä tahdotaan lausua, että kysymyksessä on itse asiassa todellinen alueen luovutus.[61] Toisaalta on kuitenkin varotettu oikeudellisten ilmiöiden poliittisesta tulkinnasta, mihin tässä yhteydessä on yleisesti taipumusta, ja lausuttu, että tosiasiallisesta luovutuksesta ei ole kysymys silloinkaan, kun luovuttavalle valtiolle ei ole jäänyt muuta kuin pelkkä täysvaltius, nudum jus.[62]

---

[59] Vrt. *Erich,* J.F.T. 1943 s. 196—197.

Ross, s. 129, huomauttaa, että tähän mennessä valtioliitolla ja protektoraatilla on ollut vain vähäinen merkitys vanhojen kulttuurivaltioiden välisissä suhteissa ja että poliittisen suvereenisuusteorian vaikutuksesta on johtavana ajatuksena ollut valtion riippumattomuus. Monet merkit viittaavat kuitenkin, Ross huomauttaa, siihen, että tämä ei ole tulevaisuuden tunnus. Jos sota jatkuu, näyttää valtioiden ulkopolitiikan yhdenmukaistaminen väistämättömältä; suuri kysymys Rossin mielestä tällöin on, tapahtuuko tämä liitto-muodossa tasa-arvoisuuden ja yhteisyyden pohjalla vaiko protektoraatti-muodossa erivertaisuuden ja johtoperiaatteen pohjalla.

[60] Vuokra- ja hallinto-alueista yleensä *Erich,* Kansainvälinen oikeus s. 161 ss.; *Björksten,* Kansainvälinen oikeus s. 128 ss.; *Fauchille,* $I_{,1}$ s. 688 ja $I_{,2}$ s. 770 ss.; *Nys,* II ss. 14 ja 124.

[61] Näin yleistäen m.m. *Willms* s. 22; vrt. myös *Raestad,* Statssuverenitet og Folkerett, N.T.I.R. 1936 s. 94, joka lausuu kansainvälisen oikeuden kannalta olevan luonnollista katsoa täysvaltiuden siirtyvän täysvaltiutta käyttävälle valtiolle.

[62] Näin m.m. *Lauterpacht,* Règles générales du droit de la paix, Rec.Cours 1937 IV s. 325 ss., joka huomauttaa, että on aina vaarallista yrittää selittää määrättyyn tilanteeseen sisältyviä poliittisia realiteetteja oikeudellisten realiteettien kustannuksella sekä ettei oikeuden tehtävänä ole esittää oikeudellisen tilanteen poliittista tulkintaa, niin tosiasioita vastaava kuin omaksuttu tulkinta olisikin. *Lauterpacht* sa-

Määrätyltä näkökannalta katsoen vuokra-alueen ja hallintoalueen käsitteet eivät merkitse muuta kuin keinoa niiden vaikeuksien välttämiseksi, jotka olisivat olemassa, jos alueen varsinainen siirto l. luovutus katsottaisiin ainoaksi mahdollisuudeksi säännöstellä valtioalueisiin jakaantuneen maanpiirin alueellisia suhteita. Sama toteamus pitää paikkansa myös sotilaallisiin tukikohtiin nähden. — Sotilaallisen tukikohdan kansainvälisoikeudellinen määrittely on vaikeata jo siitä johtuen, että kysymyksessä on useimmiten poliittinen modus vivendi, jota luotaessa ei ole tarkoitettukaan aikaansaada kestävää ja todella oikeudellista järjestelmää. Tukikohdan luovuttaminen voi tapahtua vuokrauksen muodossa, jolloin sen varsinaisesta vuokra-alueesta saattaa erottaa vain se, että täysvaltiusoikeuksien luovutus ei tapahdu niin laajalla pohjalla, kuin mikä on asian laita varsinaisen vuokra-alueen luovutuksesta kysymyksen ollen. Välttämätöntä ei kuitenkaan ole pukea tukikohdan luovutusta vuokra-alueen luovutuksen muotoon;[63] tässä tapauksessa tukikohdan luovutus oikeudelliselta perusteeltaan lähenee hallintoalueen luovutusta. Tukikohdan luovutuksessa on joka tapauksessa kysymys siitä, että valtio saa oikeuden käyttää hyväkseen toisen valtion määräaluetta omien sotilaallisten etujensa nimessä sopimuksen määräämissä suppeammissa tai laajemmissa puitteissa; sotilaallisten valtaoikeuksien harjoittaminen saattaa supistua esim. hiiliaseman pitoon, mutta saattaa myös merkitä määräalueen täydellistä sotilaallista miehitystä siihen liittyvine täysvaltiusoikeuksien käytön yleisine luovutuksineen.

Kysymys sotilaallisen tukikohdan yleisestä kansainvälisoikeudellisesta luonteesta voidaan myös, pitämällä silmällä kansainvälisen servituutin tunnettua teoriaa, esittää muodossa, onko tukikohta kansainvälisoikeudellinen servituutti. Jos kansainvälisoikeudellinen rasite määritel-

---

moinkuin *Raestad* huomauttaa vuokrasopimuksen synnyttämälle oikeudelliselle tilanteelle olevan oikeudellisesti olennaista, että vuokrasuhteen päättyessä täysvaltiuden käyttö siirtyy takaisin luovuttajavaltiolle sekä että täysvaltiutta sopimuksen mukaan käyttävä valtio ei voi luovuttaa aluetta kolmannelle valtiolle.

Fauchille, I,2 s. 775 katsoo, että peiteltyjen luovutusten rinnalla, jotka merkitsevät suvereenisuuden todellista siirtymistä, on myös olemassa vuokrasopimuksia, joilla ei ole siirron luonnetta. — Samoin *Erich* m.t. s. 161 ss. tarkastellessaan eräitä tyypillisiä luovutustapauksia.

[63] V. 1921 tehdyllä sopimuksella Irlannin vapaavaltio oikeutti Englannin käyttämään eräitä satamia tukikohtina; v. 1938 tehdyllä sopimuksella Englanti vapautti Irlannin vapaavaltion tästä velvoituksesta. Englannilla on sopimukseen perustuva oikeus käyttää Etelä-Afrikan liittovaltiossa olevaa Simonstownin satamaa tukikohtana. — Vrt. *Oppenheim-Lauterpacht*, II ss. 190—191.

lään valtion täysvaltiuden rajoitukseksi toisen valtion hyväksi,[64] kuuluu sotilaallinen tukikohta tällaisiin rasitteisiin ja tällöin lähinnä sotilaallisiin rasitteisiin sen tarkoituksena ollessa valtion täysvaltiuden rajoittaminen määrätyllä alueella toisen valtion sotilaallisten etujen vuoksi.[65]

Kansainvälisen käytännön nojalla lienee vaikeata osoittaa joitakin yleisiä periaatteita, joiden mukaan vuokra- ja hallinto-alueiden sekä sotilaallisten tukikohtien oikeudellinen asema voitaisiin osoittaa määräytyvän, mikäli on kysymys puolueettomuusoikeudesta.[66] Yleinen puolueettomuusoikeuden sääntö tosin on, että puolueetonta aluetta ei ole lupa

[64] Kansainvälinen rasite on tieteisopin riidanalaisimpia käsitteitä. Useat tutkijat ovat sitä mieltä, että yksityisoikeudesta lainattua rasite-käsitettä voidaan käyttää myös kansainvälisessä oikeudessa, kunhan pidetään mielessä yksityisoikeudellisen rasitteen ja kansainvälisen rasitteen välinen olennainen eroavaisuus ja kansainvälistä rasitetta käytetään merkitsemään vain velvoitusta, jonka olemassaolo yleisen järjestyksen johdosta on taattu, vaikka rasitteen alaisen alueen täysvaltiuden haltija vaihtuisi (näin m.m. *Erich*, Rec.Cours 1929 I ss. 635 ja 646 sekä J.F.T. 1928 s. 358 ss.). Toiset taas kiistävät sellaisten alueeseen liittyvien velvoitusten mahdollisuuden, jotka sitoisivat ipso jure, ilman erikoista ja nimenomaista uutta sitoumusta, alueen täysvaltiuden uutta haltijaa (näin m.m. *Söderhjelm* s. 30 ss.; vrt. myös *Kaira*, Valtiosopimusten tekemisestä s. 43, joka epäilee koko rasiteopin hyödyllisyyttä teoreettisena konstruktiona, koska kysymys servituutti-käsitteen vakiintumattomuuden vuoksi muodostuu terminologiseksi). — On huomattava, että kansainvälisen rasitteen käsitettä käytetään useasti myös merkitsemään valtion täysvaltiuden sopimusperäistä aluekohtaista rajoitusta kiinnittämättä huomiota siihen, onko tuo rajoitus myös voimassa kolmatta valtiota vastaan.

[65] Kansainväliset rasitteet jaetaan tavallisesti negatiivisiin, in non faciendo, jotka pelkästään rajoittavat valtiota käyttämästä joitakin suvereenisia oikeuksiaan määrätyllä alueella, ja positiivisiin, in patiendo, jotka velvoittavat valtion sallimaan toisen valtion käyttää määrättyjä oikeuksia k.o. alueella. Toisen jakoperusteen mukaan erotetaan sotilaalliset rasitteet (esim. linnoituskielto, miehitysoikeus, oikeus sotilasteihin jne.), taloudelliset rasitteet, poliittiset rasitteet, tuomiovaltarasitteet jne. sekä sekarasitteet (esim. oikeus hiilisatamaan, jolla on sekä taloudellinen että sotilaallinen merkitys). Vrt. *Fauchille*, I s. 678.

[66] Vrt. Suomen ja Neuvostoliiton hallitusten välillä syksyllä v. 1939 käytyä keskustelua Hangon alueen tai vaihtoehtoisesti sen lähisaarten luovuttamisesta vuokran, oston tai vaihdon muodossa sotilaalliseksi tukikohdaksi Neuvostoliitolle, Suomen sinivalkoinen kirja, I s. 13 ss. — Suomen hallituksen 23. 10. 1939 jätetyssä memorandumissa lausuttiin m.m., että »jo ehdottomaan puolueettomuuteen, niinkuin se Suomessa ja muualla käsitetään, on soveltumatonta sotilaallisten tukikohtien luovuttaminen vieraalle valtiolle» (m.t.s. 50); Suomen hallituksen 3. 11. 1939 ja 10. 11. 1939 annetuissa vastauksissa torjuttiin uudistetut ehdotukset sotilaallisten tukikohtien luovuttamisesta vetoamalla Suomen kansainväliseen asemaan, sen ehdottomaan puolueettomuus p o l i t i i k k a a n (harv. tekijän) sekä sen tahtoon pysyä kaikkien suurvaltaryhmityksien ulkopuolella (m.t. s. 59 ss., 65 ss.).

käyttää sotatoimien tukialueena;[67] puolueettomuusoikeuden kehityksen olemme myös havainneet johtaneen siihen sääntöön, että puolueettoman alueen loukkaamattomuutta koskevat säännökset ovat ehdottomasti sitovia sikäli, että niitä ei voida syrjäyttää sodankävijän ja puolueettoman valtion kesken tehdyillä erikoissopimuksilla.[68] Johdonmukaisesti sovellettuna näiden näkökohtien mukainen kanta merkitsisi, että erikoisjärjestelyn alaista aluetta ei voitaisi käsitellä luovuttajavaltion alueesta erillisenä. Tämä ei kuitenkaan ehdottomasti ole kansainvälisen käytännön kanta: ei puutu esimerkkejä siitä, että erikoisjärjestelyn alainen alue puolueettomuusoikeudelliselta kannalta jakaa sen valtion kohtalon, jonka hyväksi täysvaltiusoikeuksien luovuttaminen on tapahtunut; sen, mitä luovutetulla alueella tapahtuu, ei ole katsottu ennakoivan puolueettoman luovuttavan valtion asemaa puolueettomuusoikeudelliselta kannalta, ja toisaalta on erikoisjärjestelyn alaista aluetta pidetty puolueettomana, kun sitä hallinnoiva valtio on puolueeton, vaikka luovuttaja-valtio onkin sotaa käyvä.[69]

Onkin pidettävä luonnollisena, että sotaa käyvä valtio voi hyökätä vastustajansa sotavoimien kimppuun, kun nämä ovat puolueettoman valtion suostumuksella mainituin tavoin ottaneet pysyvästi haltuunsa osan sen aluetta.[70] Kun vuokra- ja hallinto-alueen tai sotilaallisen tukikoh-

---

[67] Vrt. ss. 9, 106, 165.

[68] Vrt. edellä s. 8 ss.

[69] Italian ja Turkin välillä vuosina 1911—1912 käydyn sodan aikana syntyneessä ns. Taxiarchis-jutussa italialainen sotasaaliskomissio totesi 27. 5. 1912 antamassaan päätöksessä, että Kypros (joka v. 1878 tehdyllä sopimuksella oli tullut Englannin hallintaan saaren täysvaltiuden jäädessä Turkille) oli katsottava puolueettomaksi. Turkin ja Italian välisessä selkkauksessa sekä että Englannin sodan alkaessa antaman puolueettomuusjulistuksen oli katsottava ulottuvan käsittämään myös saaren (vrt. Fauchille I,1 s. 688). — Portugali luovutti 14. vuosisadalta peräisin olevien ja myöhemmin uudistettujen sopimusten nojalla vuoden 1943 syksyllä Englannille Azorien saaret tukikohdaksi, jonka tarkoituksena julkaistussa virallisessa tiedoituksessa sanotaan olevan antaa »mahdollisuus Atlantin kauppamerenkulun parempaan turvaamiseen»; samassa yhteydessä Portugalin taholta annetussa tiedonannossa selitettiin, että Portugali aikoi ylläpitää puolueettomuutta manner-Portugalia koskevassa kysymyksessä (vrt. »Uusi Suomi» 12. 10. 1943 ja 13. 10. 1943). Julkisuudessa ei ole näkynyt tietoja siitä, että Englannin vastustaja Saksa olisi esittänyt Portugalille vastalausetta tukikohdan luovutuksen johdosta. Tämä vaikeneminen ei tietenkään merkitse ehdottomasti vielä sitä, että Saksa olisi toimenpiteen hyväksynyt.

Edellä mainittujen kahden tapauksen välillä on huomattava se eroavaisuus, että ensiksimainitussa on kysymys puolueettoman valtion, jälkimmäisessä sotaa käyvän valtion hallinnassa olevasta alueesta.

[70] Vrt. *v. Verdross*, II s. 314: »Hat hingegen ein Kriegführender schon vor dem Kriege eine aktive, ständig ausgeübte militärische Staatsservitut auf einem bestimm-

dan luovuttaminen ei itsessään ole mitään oikeudellisesti luvatonta, josta valtion yleensä tulisi pidättäytyä, ei ole syytä konstruoida mainittua hyökkäysoikeutta esim. jonkunlaisen puolueettomaan valtioon kohdistuvan repressaalioikeuden varaan; yksinkertaisin ja oikeudellisesti täysin tyydyttävä konstruktio näyttää olevan katsoa kysymyksessä olevan erikoisjärjestelyn vaikuttavan valtion puolueettomuusrajaan, joka alueen luovutuksen johdosta siis eroaa valtion yleisestä rajasta.[71] — Ei näytä olevan syytä periaatteessa arvostella sodan aikana tehtyä luovutusta toisin kuin ennen sotaa tapahtunutta luovutusta.[72] Kiellettävissä ei kuitenkaan ole, etteikö sodan aikana tapahtunut luovutus kysymystä varsinkin poliittiselta, mutta myös oikeudelliselta kannalta arvostellen ole omiaan vaarantamaan valtion puolueettomuusasemaa. Mutta myös jo rauhan aikana taphtunut luovutus saattaa osoittautua yhtä vaaralliseksi ja olla omiaan vaikeuttamaan selväpiirteisten oikeudellisten suhtautumissääntöjen soveltamista; tämän oivaltamiseksi ei tarvitse muuta kuin pitää mielessä luovutukseen usein välttämättömästi liittyvä puolueetonta aluetta koskeva kauttakulkuoikeus.

Puolueeton maa-alue.

1. Valtion maa-alueen ulottuvaisuus ei säännöllisissä tapauksissa anna aihetta epätietoisuuteen. Tavallisestihan kahden valtion välinen

---

ten Gebietsteile eines anderen Staats erworben, dann ist sein Kriegsgegner berechtigt, ihn auch dort anzugreifen, wenngleich der Staat, auf dessen Gebiet die Staatsservitut begründet wurde, neutral bleibt.»

[71] Tässä yhteydessä on syytä mainita, että niin yksimielinen kuin tieteisoppi näyttääkin olevan erikoisjärjestelyn alaisten alueiden yleisestä asemasta puolueettomuustapauksessa, tämän aseman oikeuskonstruktiiviseen selittämiseen ei yleensä ole kiinnitetty huomiota. — *Staël von Holstein,* J.F.T. 1934 s. 27, mainitessaan Versaillesin rauhansopimuksessa Puolalle Danzigin vapaakaupungin alueella taatun varasto-oikeuden, lausuu, että kun Danzigilla ei ollut valvontaoikeutta k.o. varasto-oikeuden suhteen, ei tämän oikeuden käyttäminen myöskään voinut vaikuttaa ennakoivasti vapaakaupungin poliittiseen statukseen eikä erityisesti sen puolueettomuuteen sotatapauksessa.

[72] Toisin esim. *v. Verdross,* II s. 314. — Niin rohkealta kuin esitetty mielipide näyttääkin, on sitä kuitenkin pidettävä luonnollisena johtopäätöksenä lähdettäessä siitä, että alueen käytön luovutus ei sinänsä ole mitään luvatonta ja ettei ole osoitettavissa erikoisesti puolueettomuusoikeudellisia säännöksiä, jotka kieltäisivät mainitunlaisen pysyvän luovutuksen sodan aikana. — Eri asia on, että sekä sodan

raja on tarkkamääräisesti merkitty ja siinä tapauksessa, että valtion raja on luonnollinen sen määräytyessä maantieteellisten muotojen mukaan, rajan suuntaa varten on olemassa kansainvälisen oikeuden sääntöjä, joihin tässä yhteydessä ei tarkemmin puututa.[73] Puolueettomuusrajana on yleinen valtakunnanraja.[74]

2. Yleisen kansainvälisen oikeuden mukaan valtio on katsottava oikeutetuksi merkitsemään rajansa näkyvillä merkeillä, ja rajavaltioiden välisissä rajasopimuksissa tavallisesti edellytetäänkin rajalinjan merkitsemistä.[75] Puolueettomalla valtiolla on aivan erikoinen intressi alueensa ulottuvaisuuden näkyvään osoittamiseen sopivalla tavalla, eikä niitä erilaisia keinoja, m.m. rajan valaisemista,[76] joita puolueeton valtio tällöin käyttää omien etujensa turvaamiseksi, voi pitää ainakaan nykyisin yleisesti pätevien sääntöjen mukaan puolueettomuuden vastaisina, vaikka puolueeton valtio siten tulisi välillisesti hyödyttäneeksi sotilaallisesti toista sotaakäyvää valtiota.

---

että rauhan aikana tapahtunut luovutus voi saattaa luovuttavan valtion sellaiseen riippuvaisuussuhteeseen, joka tekee sen itsenäisen puolueettomana pysymisen oikeudellisestikin arvostellen mahdottomaksi; vrt. edellä s. 115 ss.

[73] Vrt. rajoista yleensä *Björksten,* Kansainvälinen oikeus s. 99 ss.; *Rasting* s. 82 ss.; *Ross* s. 167; puolueettoman maa-alueen yksittäiskysymyksistä vrt. *v. Waldkirch* s. 48 ss.

[74] Tämä on syytä todeta sen vuoksi, että valtakuntien välillä voi poikkeustapauksissa samanaikaisesti olla useitakin maarajoja. Suomen ja Norjan välillä 5. 11. 1935 tehty sopimus toimenpiteistä porojen estämiseksi kulkemasta valtakuntien välisen rajan yli edellyttää joko yhteisiä tai jommankumman valtion yksinään rakentamia poroaitoja, jotka voivat poiketa valtakunnanrajasta; sopimuksen 3 ja 4 §§:issä määrätään, että sopimuksen alaan kuuluvissa kysymyksissä pidetään k.o. aitalinjoja sopimuksen edellyttämissä tapauksissa valtakunnanrajana.

[75] Tavanomaisten maamerkkien lisäksi mainittakoon tässä yhteydessä vesialueen osalta avoveden aikaan soveltuva poijutus sekä talven aikana viitoitus, joita kumpaistakin ennen talvisotaa käytettiin Suomen aloitteesta Suomenlahden perukassa; näin vedetyt linjat kulkivat kuitenkin alueella, joka riidattomasti oli Suomen alueen sisäpuolella, ja niiden ensisijaisena tarkoituksena oli estää suomalaisia kalastajia joutumasta epähuomiossa Neuvostoliiton alueelle.

[76] Myös *Castrén,* II s. 133, katsoo puolueettomalla valtiolla olevan oikeuden rajojensa valaisemiseen. — Kehitettäessä yksittäistapauksellisia sääntöjä suurtila-opin kannalta joudutaan kuitenkin toiseen tulokseen; vrt. *C. Schmitt,* Völkerrechtliche Grossraumordnung s. 50: »An einem dem bisherigen Völkerrecht unbekannten praktischen Problem wie dem der Verdunkelung von neutralen, dem Luftoperationsbereich benachbarten Gebieten wird man eher ein zeitgemässes Neutralitätsrecht entwickeln können als durch Interpretationskünste an Vorkriegsverträgen.»

Puolueeton merialue.

1. *Yleistä.*

Jyrkkänä vastakohtana valtioiden maarajojen tarkkamääräisyydelle on niiden merirajojen epämääräisyys. Tämä vastakohtaisuus käy kuitenkin ymmärrettäväksi, kun otetaan m.m. huomioon, että maarajojen kohdalta on kysymys kahden naapurivaltion välisestä rajasta, mutta merirajaan nähden on kysymys rajan määrittelemisestä toiselta puolen rantavaltion, toiselta puolen epälukuisen valtioryhmän välillä, joka puoltaa aavan meren vapautta.[77] Vaikkakin nykyään jo yleisesti katsotaan, että aluemeri kuuluu valtion alueeseen sen osana,[78] ei ole päästy yksimielisyyteen merialuetta koskevista erikoiskysymyksistä, ei myöskään siitä perusviivasta, josta aluemeren leveyden laskeminen olisi aloitettava, eikä itse aluemeren leveydestä, niin tärkeätä kuin se olisikin kansainvälisten suhteiden selvyydelle eikä vähiten sota- ja puolueettomuusoikeuden kannalta.

Haagin yleissopimusten määräykset puhuvat »puolueettomista vesialueista» (»eaux neutres», XIII: 1, 5, 14, vrt. myös XIII: 25 ja 27), »puolueettoman vallan aluevesistä» (»eaux territoriales», XIII: 2, 3, 9, 10, 12, 13 ja 18), »puolueettoman hallituksen tuomiovallan piiristä» (»jurisdiction» XIII: 8), »sisä- ja ulkosatamista» (»ports, rades» esim. XIII: 9, 12, 13), »puolueettomasta satamasta» (»port neutre», esim. XIII: 14), mutta yleissopimukset eivät millään tavoin tarkemmin määrittele niitä vesialueita, joita eri puolueettomuusmääräykset koskevat, eikä varsinkaan aluemeren leveyttä. Tämä johtui siitä, että yksimielisyyttä ei valtioiden kesken ollut.

Fyysillisesti merialue (le milieu marin), joka käsittää valtameret ja kaikki ne vesistöt, jotka ovat vapaassa, salmen välittämässä yhteydessä valtameriin, muodostaa yhteyden.[79] Oikeudelliselta kannalta merialue

---

[77] Vrt. *Huart* s. 124.

[78] Vrt. *Björksten,* Kansainvälinen oikeus s. 104.

[79] *Björksten,* Kansainvälinen oikeus s. 96.

Merialueen käsite ei ole aivan riidaton. Tässä omaksutun käsityksen mukaan on kriteriona vapaa, salmen välittämä yhteys, joten tämän käsityksen mukaan merialueisiin ei lueta vesiä, joilla joko ei ole lainkaan yhteyttä valtamereen tai joiden yhteyttä välittää joki. Veden suolaisuus, joka maantieteilijöille lienee ratkaiseva, ei tule kysymykseen meren oikeudellisessa määrittelyssä, ei myöskään yhteyden purjehduskelpoisuus. Ratkaisevana näkökohtana on, että toistensa kanssa yhteydessä olevat vesialueet ovat hydrografisesti samalla korkeudella. Vrt. *Björksten,* Wassergebiet Finnlands s. 38, *Gidel,* I s. 39—43 ja *Söderqvist* s. 41. — K.o. käsitemäärittelyllä on, mitä Suomeen tulee, käytännöllinen merkitys Laatokan osalta.

voidaan kuitenkin jakaa osiin, joihin kuhunkin sovelletaan erityisiä sääntöjä. Näiden eri osien luokittelussa oli aikaisemmin havaittavissa suurta kirjavuutta, mutta Haagissa vuonna 1930 kokoontuneen ensimmäisen kansainvälisen oikeuden kodifioimista valmistelleen konferenssin ansiona oli, että se teki lopun tästä kirjavuudesta. Konferenssin omaksuman terminologian mukaan, joka luonnollisesti koski vain asian muodollista puolta eikä siis sisältänyt mitään ennakointia nimitysten tarkoittamien oikeudellisten käsitteiden sisällyksen suhteen, valtion rannikon edustalla oleva meri voidaan jakaa neljään luokkaan, joilla kullakin on oma, myös puolueettomuusoikeuden kannalta varteen otettava oikeudellinen luonteensa: sisävesistöt (les eaux intérieures), aluemeri (la mer territoriale), lisävyöhyke (la zone contiguë) ja aava meri (la haute mer).[80]

2. Sisävesistöt.

Valtion merialueeseen luettavat sisävesistöt, joihin kuuluu merenlahtia, reittejä, satamia, salmia j.n.e., ovat merialueen sisäisin osa siten, että niiden ulkorajaa käytetään, milloin aluemeri ei ala suoraan rannasta, aluemeren laskemisen perusviivana, niiden sisärajan eroittaessa ne valtion muista sisävesistöistä tämän sanan laajimmassa mielessä.[81]

Sisävesistöjä koskevana yleisenä periaatteena on voimassa, että valtio, jolla on täysvaltius näihin vesiin, voi vapaasti määrätä niiden oikeudellisesta asemasta.[82] Käsiteltävänä olevan aiheen kannalta on erityisesti todettava, että oikeus viattomaan kauttakulkuun ja ne rajoitukset, jotka se aiheuttaa valtion täysvaltaisuuteen aluemerellä, luonnehtivat aluemeren oikeudellista asemaa sisävesistöihin verraten: valtio voi sisävesistöillään sallia tai kieltää kauttakulun vierailta aluksilta, kun taas aluemerellä vierailla aluksilla on todellinen oikeus kauttakulkuun tietyin rajoituksin.[83]

---

[80] Tieteisopissa aikojen kuluessa käytetyistä eri luokitteluista antaa selvän kuvan *Gidel*, I ss. 44—62. — *Björksten*, Kansainvälinen oikeus s. 98, on omaksunut vuoden 1930 kodifioimiskonferenssin terminologian.

[81] Vrt. *Björksten*, Kansainvälinen oikeus s. 104 ss.

[82] Näin *Gidel*, II s. 10.

[83] Sir *Cecil Hurst*, The territoriality of Bays, Br. Y.B. 1922—1923, s. 53, huomauttaa, että vaikkakin on vaikeata vastata kysymykseen, missä suhteessa »aluevedet» eroavat »kansallisista vesistöistä», koskei ole yksimielisyyttä aluemeren laajuudesta ja sen oikeudellisesta luonteesta, niin käytännössä on huomattava, että oikeus kauttakulkuun on olemassa aluemerellä, muttei sisävesistöillä. Vrt. myös *Gidel*, III s. 197.

Kysymystä, mitä vesialueita yleensä kuuluu sisävesistöihin, on syytä myös puolueettomuusoikeuden kannalta käsitellä kunkin kysymykseen tulevan vesialueen kohdalta erikseen.[84]

a. L a h d e t. Kun kysymys valtion aluevesien laajuudesta on verrattain yksinkertainen rantaviivan kulkiessa suorana avoimen meren edustalla, tulee kysymys monimutkaisemmaksi lahtien kohdalla. On ymmärrettävää, että valtiot pyrkivät taloudellisista, sotilaallisista y.m. syistä lahtien kohdalla poikkeamaan siitä menettelytavasta, että aluemeren raja seuraa rantaviivaa.

Vanhastaan on merenlahtia pidetty määrätyin edellytyksin sisävesistöihin kuuluvina.[85] Kysymystä on tarkasteltava erikseen sellaisten lahtien osalta, joiden kummatkin rannat kuuluvat samalle valtiolle, ja sellaisten lahtien osalta, joiden rannat kuuluvat eri valtioille.

Yleisesti katsotaan, että merenlahtiin, joiden molemmat rannat kuuluvat samalle valtiolle, on noudatettava ns. 10 meripeninkulman sääntöä, joka on saanut ilmaisunsa tunnetussa vuoden 1882 Pohjanmeren kalastussopimuksessa.[86] Tämän mukaan aluemeren ulottuvaisuus lasketaan viivasta, joka vedetään lahden vastakkaisten rantojen väliin siihen avointa merta lähinnä olevaan osaan, missä lahden leveys ei ylitä 10 meripeninkulmaa. 10 meripeninkulmaa kapeampi lahti kuuluu siis

---

[84] Suomen puolueettomuusasetuksen 3 §:n 2 kohdassa lausutaan Suomen sisäisillä aluevesillä tarkoitettavan mainitussa asetuksessa »Suomen satamia, satamaväyliä, lahtia ja lahdelmia sekä niitä osia Suomen aluevedestä, jotka ovat Suomelle kuuluvien saarien, luotojen ja ainakin ajoittain vedenpinnalla näkyvien karien sisäpuolella tai välissä».

[85] Kun Englannissa v. 1604 vahvistettiin puolueettomuusraja, tapahtui tämä vetämällä suorat viivat rannikon esiinpistävien niemien kautta, niin että viivojen sisäpuolelle jäi huomattavia vesialueita (ns. King's Chambers); vrt. *Gihl*, Gränsen s. 40.

[86] Institut de droit international hyväksyi Pariisissa v. 1894 12 meripeninkulman säännön (eli instituutin silloin hyväksymän aluemeren leveyden, 6 meripeninkulmaa, kaksinkertaisena). Tukholman kokouksessa v. 1928 instituutti omaksui 10 meripeninkulman säännön.

International Law Association hyväksyi v. 1895 10 meripeninkulman säännön. Wienin kokouksessa v. 1926 seura hyväksyi päätöslauselman, jonka mukaan aluevedet, mikäli on kysymys lahdista ja merenlahdista (baies et les golfes), noudattavat rannikon kulkua, ellei yleisen kansainvälisen tunnustuksen saavuttanut valtaus tai vakaantunut käytäntö ole oikeuttanut muuta rajaa. Tämän päätöslauselman mukaan tuli siis poikkeus yleisestä perusviivan kulkua koskevasta säännöstä kysymykseen vain ns. historiallisten lahtien suhteen.

Research Harvard on myös omaksunut 10 meripeninkulman säännön.

Coenen, s. 89, julkaisee havainnollisen taulukon eri valtioiden omaksumasta kannasta perusviivan pituuden suhteen.

kokonaan valtion sisävesistöihin; leveämmän lahden sisäosa luetaan sisävesistöihin, ja sen ulkopuolella alkaa aluemeri.[87]

Mitä tulee lahtiin, joiden rannat eivät ole saman valtion aluetta, kysymys lahden vesialueen luonteesta liittyy läheisesti kysymykseen aluemeren rajasta. Sekä tieteisoppi että käytäntö ovat yleisesti sillä kannalla, että aluemeren raja on tällöin vedettävä matalanveden rantaviivan mukaan eikä siis lahden poikki vedettävän geometrisen viivan mukaan.[88] [89] Tällä säännöllä ei käytännössä ole suurta merkitystä, koska rajan kulusta k.o. lahdessa on useimmiten nimenomaan sovittu. Mitä taas tulee tällaisen lahden vesialueen oikeudelliseen luonteeseen, ei k.o. lahti, jos aluemeri kerran seuraa rantaviivaa, käsitä sisävesistöjä, ellei ole kysymys satamista tai muista erikoistapauksista, joista tulee edempänä puhe.

Puolueettomuusoikeuden kannalta on vielä syytä mainita kysymys, missä laajuudessa lahden rantavaltiot voivat sopimuksellisesti ja kolmansia valtioita sitovalla tavalla määrätä useiden valtioiden ympäröimän lahden vesialueista. Lähellä on ajatus, että jos lahden suun leveys ei ylitä kahta aluemeren leveyttä tai esim. 10 meripeninkulmaa, kahdella rantavaltiolla, jos ne voivat asiasta keskenään sopia, ei ole vähempää oikeutta kuin yksinäisellä rantavaltiolla ja että ne niinollen voivat jakaa keskenään lahden vesialueen sisävesistönä.[90]

---

[87] Haagin kodifioimiskonferenssi ei mielipide-eroavaisuuksien vuoksi voinut päästä kysymyksessä mihinkään tulokseen; asiaa käsitelleen toisen alakomission raportissa todetaan, että valtuuskuntien suurin osa oli 10 meripeninkulman perusviivan kannalla edellyttäen, että samalla omaksuttaisiin järjestelmä, jonka mukaan lahden luonnetta ei olisi mutkilla, joiden syvyys on vähäinen (P. V. III ss. 217—220). — Suomi yhdessä m.m. Englannin ja Saksan kanssa edusti sitä kantaa, että k.o. rajaviiva on vedettävä kohdalta, missä lahden leveys ei ylitä kaksinkertaista aluemeren leveyttä. Norjan ja Ruotsin valtuuskuntien mielestä ei valtionsisäisessä lainsäädännössä tai kansainvälisessä oikeudessa ole mitään yleistä sääntöä määräämässä sellaisten lahtien enimmäisleveyttä, joiden kohdalla aluemeren laskemisen peruslinja vedetään lahden poikki. Vrt. Ruotsin kannasta lisäksi *Gihl*, Gränsen ss. 40 ja 47; Norjan ja Ruotsin kantaa käsitellään tarkemmin edempänä historiallisten lahtien teorian yhteydessä.

[88] Vrt. *Gidel*, III s. 593 ss. — Kansainvälisen oikeuden instituutin Tukholman kokouksessa v. 1928 hyväksymän päätöslauselman mukaan alueraja seuraa rannikkoa useiden valtioiden ympäröimässä lahdessa.

[89] *Bustamante*, n:o 144, lausuu kuitenkin yleisestä mielipiteestä poiketen, ettei hän ymmärrä, miksi esim. lahdessa, jonka suu ei ylitä 7 meripeninkulmaa, mutta jonka pohjukka on leveämpi, rantavaltioiden aluemeri ei voisi ylittää kolmea meripeninkulmaa. Yleisestä mielipiteestä poikkeavasti myös *Ullmann* s. 295.

[90] Tähän tulokseen onkin tullut Harvard Research (vrt. *Gidel*, III s. 603). — *Gidel* on kuitenkin esittänyt tästä poikkeavan kannan. Hän katsoo, että tilanne on

b. Historialliset lahdet. Poikkeuksena säännöstä, että aluemeren raja seuraa rantaviivaa, ovat myös ns. historialliset lahdet, joiden eräät valtiot katsovat kuuluvan sisävesistöihinsä lahtien leveydestä riippumatta. Historiallisten lahtien vesien ei siis katsota kuuluvan aluemereen eikä aavaan mereen, kuten säännönmukaisten laskemistapojen mukaan saattaisi olla asian laita, vaan rantavaltion sisävesistöihin, niin että valtiolla on oikeus kieltää niissä kauttakulku.[91] Yleisesti historiallisten lahtien erikoinen oikeudellinen asema perustetaan, kuten nimityskin osoittaa, rantavaltion ikivanhaan käytäntöön.[92] Toisaalta on kuitenkin tehty huomautuksia historiallisten lahtien teoriaa vastaan, sikäli kuin se perustuu näkökohtaan, että valtioiden pitkäaikainen käytäntö muodostaa oikeusperusteen, joka oikeuttaa poikkeamaan tavallisesta laskemistavasta; on huomautettu, ettei ainoastaan pitkäaikainen käytäntö oikeuta valtiota laajentamaan aluemertaan lahden kohdalla yli säännönmukaisen laskemisperusteen mukaan kulkevan rajan, vaan myös — joko yhdessä pitkäaikaisen käytännön kanssa tai ilman sitä — valtion elin-

---

tällöin verrattavissa mereen, jolla ei ole muihin meriin muuta kuin ahtaan salmen välittämä yhteys salmen rantojen kuuluessa samalle valtiolle. Jos tällaisen meren rannat ovat saman valtion täysvaltiuden alaiset, voi se vapaasti sulkea salmen; jos meren ranta kuuluu useille valtioille, ei valtio, jonka hallussa ovat salmen rannat, voi kansainvälisen oikeuden mukaan sulkea pääsyä merelle kolmansilta valtioilta. *Gidel* katsoo, että lahteen nähden on meneteltävä vastaavasti. Hänen mukaansa sisävesistö-luonne täytyy aina edellyttää varovaisesti, koska rantavaltio voi kieltää kauttakulun sisävesistössä, minkä vuoksi sellaisen lahden rantavaltiot, joka kuuluisi sisävesistöihin, jos rantavaltioita olisi vain yksi, eivät voi mennä pitemmälle kuin pitää k.o. vesistöjä aluemerenä, jossa kolmansien valtioiden aluksilla on kauttakulkuoikeus. Gidel myöntää, että rantavaltioiden tekemät, lahden vesialuetta koskevat sopimukset ovat luvalliset ja pätevät myös kolmansia valtioita vastaan, mikäli rantavaltiot eivät vaadi lahteen nähden suurempia oikeuksia, kuin mitä rantavaltiolle tuottaa aluemeren oikeudellinen asema; hän huomauttaa vielä, että jos rantavaltiot jakaisivat lahden siten, että sen vesialue katsottaisiin sisävesistöksi, sopimus voi kyllä aiheuttaa uuden oikeudellisen tilanteen, jos kolmannet valtiot hyväksyvät näin syntyneen tilanteen ja k.o. vesialue siten aikaa myöten muuttuu sen teorian mukaisesti, joka tunnetaan historiallisten lahtien teorian nimellä.

[91] *Gidel*, III s. 624 ss. — Vrt. kuitenkin esim. *Fauchille*, II, 2 s. 380, jonka esityksestä ei varmuudella ilmene, lukeeko hän historialliset lahdet vain aluemereen kuuluviksi.

[92] Kansainvälisen oikeuden instituutin vv. 1894 ja 1928 omaksumissa aluemerisäännöissä tehdään aluemeren rajan säännöllisen kulun suhteen lahtien kohdalla seuraavat varaukset: »ellei jatkuva ja vuosisatainen tapa ole vahvistanut suurempaa leveyttä» (1894) ja: »ellei kansainvälinen tapa ole vahvistanut suurempaa leveyttä» (1928).

tärkeät edut jo sinänsä.[93] Perusteltaessa valtion valtaoikeuksien rajan laajentamista määrättyjen lahtien kohdalla tällä tavoin on ehkä oikeampaa puhua »elintärkeistä lahdista» (»baies vitales»), mitä nimitystä käytetäänkin »historiallisten lahtien» nimityksen rinnalla.

Se, että määrätty lahti on »historiallinen», ei riipu ainoastaan asianomaisen valtion tahdosta, vaan on valtion, joka väittää jonkun lahden kuuluvan sisävesistöihinsä, näytettävä tämä vaatimuksensa toteen.[94] Historiallisten lahtien teorian perusteella tehtyjä vaatimuksia vastaan voidaan aina väittää, ettei vaatimuksia voida esittää valtiota vastaan, joka ei ole nimenomaan tai muuten tavalla, jonka tarkoitus on ilmeinen, hyväksynyt tuota väitettyä oikeutta.[95] [96] — Kodifioimiskonferenssissa eivät historiallisia lahtia koskevassa kysymyksessä esitetyt eri ehdotukset joutuneet äänestykseen, eikä asiaa käsitelleen alakomission raportissa mainita kysymystä.[97]

---

[93] Näin *Drago* tunnetussa Pohjois-Atlantin kalastusriitaa koskevassa tuomiossaan. Samaan suuntaan käyvä lausunto esitettiin myös Fonsecan lahden juttua koskevassa tuomiossa.

[94] Näin *Gidel*, III s. 633.

[95] *Fauchille*, I, 2 s. 382, esittää juuri tällä perusteella epäilyksiä historiallisten lahtien teorian oikeutusta vastaan. Myös m.m. *Mercker* (s. 99) huomauttaa, ettei historiallisten lahtien oikeutusta voida johtaa yleisistä oikeuskäsityksistä, vaan että oleellisena seikkana tässä kuten aluemerikysymyksessä yleensäkin on, mitä oikeuksia valtio on t u n n u s t a n u t toiselle valtiolle.

[96] Todistuskysymyksen liittymisestä historiallisten lahtien teoriaan ilmeisesti osaltaan johtuu, etteivät Norja ja Ruotsi ole kannattaneet tätä teoriaa. Ruotsi samoinkuin Norjakin lähtevät siitä peruskäsityksestä, ettei ole olemassa mitään yleistä kansainvälisen oikeuden säännöstä lahtien suun enimmäisleveydestä, jotta ne voitaisiin katsoa sisävesistöihin kuuluviksi, vaan että eräiden lahtien erikoisasema johtuu rantavaltion suuremmasta intressistä valvoa lahtia ja muiden valtioiden pienemmästä intressistä kauttakulkuun lahdessa, verrattuina aluemereen avoimen rannikon edustalla; kukin valtio on oikeutettu kohtuullisissa rajoissa itse päättämään, missä laajuudessa lahdet kuuluvat sen alueeseen, ja tämän itsenäisen määräämisvallan katsotaan olevan vielä paremmin perustellun lahtien suhteen kuin aluevesien suhteen yleensä. Vrt. *Gihl*, Gränsen s. 40 sekä Norjan ja Ruotsin vastaukset vuoden 1930 kodifioimiskonferenssille, Bases II ss. 37 ja 44.

[97] *Gidel*, III ss. 623—624 ja 651, on kehitellyt mielenkiintoisella tavalla historiallisten lahtien teoriaa. Hän huomauttaa, että on yhä enemmän taipumusta katsoa, että lahdet eivät ole ainoita vesialueita, jotka niihin sovellettavien erikoissäännösten johdosta muodostavat poikkeuksen yleisestä säännöstä, mitä tulee aluemeren laskemisen perusviivaan; esim. salmilla, saaristojen välisillä vesillä tai rannikon ja särkkien välisillä vesillä on erikoinen, yleisistä säännöistä poikkeava oikeudellinen asemansa. Senvuoksi olisi *Gidel*in mukaan oikeampaa puhua historiallisista vesialueista (»eaux historiques»). Historiallisten vesialueiden teoriaa, miten sitä nimitettäneenkin, Gidel pitää tarpeellisena; se on ikäänkuin varaventtiilinä merialueiden

c. Satamat. Yleisesti katsotaan, että sataman vesialue kuuluu sisävesistöihin ja että aluemeri alkaa vasta sataman ulkopuolelta.[98] Sataman käsitteellä on puolueettomuusoikeuden kannalta lisäksi erikoinen merkityksensä sikäli, että monet puolueettomuusoikeuden säännökset koskevat nimenomaan satamia edellyttäen tällöin, että satamat ovat muista vesialueista, esim. redeistä l. ulkosatamista erotettavissa.

Satamat voidaan määritellä paikoiksi, joissa niiden luonnonmuodostuksen ja järjestyksen johdosta laivat voivat oleskella suorittaakseen turvassa toimia, jotka kuuluvat kauppaan ja merikuljetuksiin tai merenkulun tarpeisiin.[99] Kansainvälisen merioikeuden kannalta satama on käsitettävä tavanomaisessa ja tosiasiallisessa merkityksessään. Täten käsitettynä sataman käsite, ymmärrettynä tämän sanan säännönmukaisessa ja tavallisessa merkityksessä, eroaa »hallinnollisesta satamasta» (port fiscal).[100] Myöskään ei satamaa sanan laajimmassa merkityksessä ole sekoitettava Genève'in toisessa liikenne- ja kauttakulkukonferenssissa v. 1923 merisatamista hyväksytyn sopimuksen ja sääntöjen käyttämään satama-käsitteeseen, joka koskee vain mainittua sopimusta ja jonka mukaan merisatamiksi katsotaan satamat, joita merialukset säännöllisesti käyttävät ja jotka palvelevat ulkomaankauppaa.[101]

Mitä tulee aluemeren laskemisen perusviivaan satamien kohdalla, on se mielipide hyvin yleinen, että satamien edustalla aluemeri lasketaan alkavaksi viivasta, joka yhdistää sataman uloimmat kiintonaiset rakenteet.[102] Näin määritellyn sataman ulkorajan ja sataman valtionsisäisesti määrätyn hallinnollisen rajan ei ehdottomasti tarvitse yhtyä. Mikäli sataman hallinnollinen raja ja sen kansainvälisen merioikeuden mukainen raja eroavat toisistaan, on huomattava, että valtionsisäisesti määrätty raja ei voi syrjäyttää kansainvälisen oikeuden mukaista rajaa siten, että valtionsisäisen lainsäädännön nojalla voitaisiin sisävesistöiksi katsoa vesialueita, jotka kansainvälisen oikeuden mukaan kuuluvat aluemereen. Jos taas valtionsisäisen oikeuden mukaan sataman rajat on vedetty ahtaammin, kuin mitä kansainvälinen oikeus edellyttää, eivät sataman rajat myöskään kansainvälisoikeudellisestikaan merkityksellisessä suh-

---

rajakysymyksissä, eikä ilman sitä voida päästä yleisiin sääntöihin tällä kansainvälisen merioikeuden alalla.

[98] *Goenen* s. 65.

[99] *Gidel*, II s. 19. Vrt. *Söderqvist* s. 125 ss.

[100] *Gidel*, II s. 20.

[101] Suomi ei ole liittynyt tähän sopimukseen.

[102] Tämän määritelmän omaksui Institut de Droit International Tukholman kokouksessa v. 1928 ja v:n 1930 kodifioimiskonferenssin asiantuntijakomitea.

teessa ulotu laajemmalle, kuin mitä valtionsisäinen lainsäädäntö edellyttää.[103]

d. Redit l. ulkosatamat. Retien l. ulkosatamien määritelmä ja niiden oikeudellinen asema ei ole kansainvälisessä oikeudessa vielä täysin vakiintunut. Tämä johtuu osaltaan ilmeisesti siitä, että ulkosatamien rajat useinkaan eivät ole maantieteellisesti eikä valtionsisäisillä määräyksilläkään riittävän tarkoin määritellyt; kun ulkosatamat saattavat olla hyvinkin etäällä varsinaisesta satamasta, ei valtiolla myöskään ole aina ollut intressiä niiden oikeudellisen aseman tarkkaan määrittelyyn. Joka tapauksessa on todettava, että oikeuskäytäntö ei ulkosatamien suhteen ole muodostunut yhdenmukaiseksi eri maissa.

Redit (ransk. rades, saks. Reeden, engl. roads, roadsteads) voidaan määritellä paikoiksi, joita käytetään laivojen lastaukseen ja purkamiseen ja joita valtiot vielä pitävät alueeseensa kuuluvina.[104] [105] Varsinkin aikaisemmin tehtiin useasti ero varsinaisten l. suljettujen retien (rades fermées), jotka joko luonnonmuodostuksen tai suoritettujen töiden johdosta läheisesti liittyvät satamaan, ja ulkoretien l. avoimien ankkuripaikkojen (rades foraines, mouillages au large) välillä, jotka viimeksimainitut ovat meren osa ja joissa alukset voivat rannikon läheisyyden, merivirtojen ja karien puuttumisen ja k.o. vesialueen syvyyden ja suojaisuuden vuoksi ankkuroida.[106] Nykyään näyttää kuitenkin yleinen käsitys olevan, ettei redin suuremmalla tai pienemmällä etäisyydellä ole oikeudellista merkitystä.[107]

---

[103] *Gidel*, II. s. 27.

[104] Vrt. *Coenen* s. 65.

[105] *Gidel* (II s. 25) katsoo redin olevan kysymyksessä, 1) jos kysymyksessä on merialue, jossa aluksilla on suojaa tuulta, merivirtoja ja aallokkoa vastaan, 2) tätä aluetta käytetään tavarain (ja mahdollisesti matkustajien) lastaamiseen ja purkamiseen tai laivojen ankkuripaikaksi ja jos lisäksi 3) valtion viranomaiset ovat sopivalla tavalla julkituoneet tahtonsa k.o. merialueen käyttämisestä retinä. *Gidel* (II s. 12) huomauttaa, että loogilliselta kannalta ei olisi muistuttamista jokiretejä vastaan (rades fluviales), joihin kansainvälisen merioikeuden sääntöjä sovellettaisiin Genève'in statuutin 1 art:n analogisen soveltamisen nojalla.

[106] Näin m.m. *Fauchille*, I, 2 s. 388, joka katsoo, että ensiksimainitut ovat valtion »territoire maritime», kun taas jälkimmäiset »sont au contraire de véritables parties de mer qui, par leur voisinage de la côte, forment la mer territoriale de cette dernière.»

[107] *Gidel*, II s. 22, erottaa toisistaan sellaiset redit, jotka ovat niin lähellä satamia, että niissä olevia aluksia on pidettävä satamissa olevina, ja ulkoredit, joissa ankkuroiminen ei ole yhtä turvallista: ensiksimainittujen retien osalle tulee, Gidel sanoo, satamia koskeva järjestelmä, kun taas viimeksimainitut ovat itsenäisiä ankkuripaikkoja (mouillages autonómes). Gidelin tekemä erotus on kuitenkin vain

Mitä retien oikeudelliseen asemaan tulee, pidetään niitä käytännössä osittain sisävesistöihin kuuluvina satamien tavoin, toisaalta taas niiden katsotaan kuuluvan valtion aluemereen, ja näin siinäkin tapauksessa, että niiden rajat ulottuvat valtion aluemeren säännöllisten rajojen ulkopuolelle.[108] Haagin kodifioimiskonferenssissa, jossa reti-kysymys tosin oli vain komissiokäsittelyssä, toisen alakomission enemmistö hylkäsi Englannin aloitteesta ehdotuksen, että redit kuuluvat sisävesistöihin, kuten valmistava komitea oli ehdottanut. Kuten *Gidel*[109] huomauttaa, enemmistön kantaan oli ilmeisesti vaikuttamassa kaksi näkökohtaa: ensiksikin retien lukeminen sisävesistöihin aiheuttaisi, että aluemeren laskemisen perusviiva siirtyisi liian kauaksi, ja toiseksi kauppa-alusten viatonta kauttakulkua retien poikki ei voida kieltää. Komissio oli sitä mieltä, että redit kuuluvat aluemereen, vaikka ne osittain olisivatkin aluemeren yleisen rajan ulkopuolella. Muuten on huomattava, että komissiossa lisättiin reteihin, joita käytetään lastaamiseen ja purkamiseen, myös redit, joita käytetään ankkuroimiseen.[110]

Jos jo satamien suhteen asianlaita on usein niin, että niiden rajoja on vaikeata määritellä ja että mitään tarkkaa rajaa yleensä ei voida asettaa,[111] pitää tämä luonnollisista syistä vielä enemmän paikkansa retien suhteen. Asianomaisen valtion asiana on ensi sijassa määrätä retien rajat.[112] Selvää on, että valtio ei tällöin voi menetellä mielivaltaisesti,

---

eksplikatiivinen, selittävä, koska hänen mukaansa retien oikeudellinen asema kummassakin tapauksessa on sama, s.o. redit kummassakin tapauksessa kuuluvat sisävesistöihin. — Kansainvälisen oikeuden instituutti ei vv. 1898 ja 1928 tehnyt mitään eroa eri retien välillä.

[108] Genève'issä v. 1923 pidetyssä liikenne- ja kauttakulkukonferenssissa Englannin edustaja, Sir Llewellyn Smith piti tarpeettomana nimenomaista mainintaa konferenssissa omaksuttavien sääntöjen ulottamisesta satamien lisäksi reteihinkin, koska »satama» englantilaisen oikeuskäsityksen mukaan käsittää myös redin. Konferenssin satamakomission raportissa lausutaan kuitenkin nimenomaan, että k.o. säännöt koskevat myös ulkomaankauppaa ja merenkulkua varten järjestettyjä (aménagée) retejä. — On huomattava, että näin määritelty reti koskee vain k.o. sopimusta eikä siis pyri olemaan yleispätevä redin määritelmä.

[109] *Gidel,* II s. 32.

[110] *Gidel,* II s. 33, ei pidä liiallisena vaatimuksena sitä, että redit luetaan sisävesistöihin: redit, jotka jo luonnostaan ovat syrjässä kulkuteistä, joita bona fide harjoitettu merenkulku käyttää, eivät sisävesistöinäkään aiheuttaisi haitallisia seuraamuksia merenkululle.

[111] Vrt. *Björksten,* Wassergebiet Finnlands s. 99.

[112] Retien rajojen määrittelyllä valtion taholta on erikoinen merkitys, jos retien katsotaan kuuluvan sisävesistöihin. Ellei valtio tällöin ole muodossa tai toisessa vahvistanut retien rajoja, kuuluvat ne jatkuvasti aluemereen, viattoman kauttakulun

vaan että huomioon voidaan ottaa vain vesialueet, jotka tosiasiallisesti kuuluvat retiin. Kysymys redin rajoista on määrättävissä sopivimmin kussakin yksittäistapauksessa.

Käsiteltävänä olevan aiheen kannalta on ollut syytä käsitellä retikysymystä tarkemmin, paitsi siitä syystä, että sillä on merkitystä aluemeren leveyden laskemiseen, myös sen johdosta, että merisotapuolueettomuutta koskevan XIII yleissopimuksen säännökset tekevät selvän eron satamien ja retien l. ulkosatamien välillä; kun mainittu yleissopimus mainitsee satamat ja ulkosatamat väliin yhdessä, väliin erikseen, ei tämä ole ymmärrettävissä muuten kuin siten, että ulkosataman ei aina ole katsottu sisältyvän sataman käsitteeseen.[113]

e. Satamaväylät. Valtion merialueeseen kuuluvat myös merisatamat, s.o. satamat, joissa Genève'issä v. 1923 pidetyn toisen liikenne- ja kauttakulkukonferenssin sääntöjen mukaan käy säännöllisesti merialuksia ja jota käytetään ulkomaankauppaan.[114] Edelleen kuuluvat valtion merialueeseen väylät, niiden maantieteellisestä luonteesta riippumatta, jotka johtavat edellä määriteltyihin merisatamiin. Nämä satamaväylät (ruots. hamninlopp, ransk. voies d'accès, entrées de ports) kuuluvat valtion sisävesistöihin.[115]

Satamaväylät on erotettava toiselta puolen satamista, toisaalta redeistä. Ero on siinä, että satamaväylät ovat tuloväyliä eikä niitä siis käytetä alusten pysähdyspaikkoina. Rajan määrääminen redin ja satamaväylän välillä saattaa yksittäistapauksessa olla vaikeata.[116]

---

oikeus on jatkuvasti voimassa ja redeillä olevien alusten oikeudellinen asema on sama kuin aluemerellä olevien alusten asema. Vrt. *Gidel,* II s. 28.

[113] Näin *Söderqvist* s. 151. — Söderqvist mainitsee m.m. seuraavat tulkintasäännöt, jotka näyttävät hyväksyttäviltä: XIII: 21, 22 ja 24 (jotka koskevat vallatun aluksen tuomista puolueettomaan satamaan, puolueettomaan satamaan tuodun vallatun aluksen vapauttamista eräissä tapauksissa sekä sellaisen sota-aluksen ja sen miehistön internointia, joka kehoituksesta huolimatta ei lähde puolueettomasta satamasta) tarkoittavat satamaa sanan ahtaassa merkityksessä; kun 14 art:ssa ei erikseen mainita retejä, on tämä tulkittava siten, että sota-aluksen oikeus pitkittää oleskeluaan ohi laillisen määräajan merivahingon tai meren tilan vuoksi koskee vain satamia; satama 20 art:ssa (polttoainetäydennys) vastaa 19 art:n sisä- ja ulkosatamia (elintarvike- ja polttoainetäydennys).

[114] *Björksten,* Wassergebiet Finnlands s. 98.

[115] Vrt. *Gidel,* II ss. 12, 14. — Se, että kansainvälisen merioikeuden sääntöjä näin sovelletaan vesistöihin, jotka eivät ole merta tämän sanan fyysillisessä merkityksessä, on tulos kansainvälisen merenkulun tarpeiden ja valtion täysvaltaisuuden välisestä kompromissista. Vrt. *Gidel,* II s. 15 ja *Björksten,* Wassergebiet Finnlands s. 98.

[116] *Söderqvist* (s. 155) katsoo, että tuloväylä loppuu ja reti alkaa siinä, missä väylän leveys ratkaisevasti ylittää sataman keskimääräisen leveyden.

Merisotapuolueettomuutta koskevassa XIII yleissopimuksessa ei puolueettoman valtion vesialueista puhuttaessa satamaväyliä erikseen mainita. Kuten *Söderqvist* huomauttaa, ei ole syytä otaksua, että XIII yleissopimuksen sääntöjä, jotka koskevat satamaa tämän sanan ahtaassa merkityksessä l. redistä erillisenä, olisi analogisesti sovellettava myös satamaväyliin.[117]

Pohjoismaisissa vuoden 1938 puolueettomuusmääräyksissä satamaväylät mainitaan 2 art:n 2 kohdassa, jossa niiden sanotaan kuuluvan valtion sisäisiin aluevesiin.[118] Saattaa kysyä, eikö satamaväylillä pohjoismaisissa puolueettomuusmääräyksissä tarkoiteta paitsi väyliä, jotka eivät ole merta tämän sanan fyysillisessä merkityksessä, myös sellaisia retejä, jotka ovat satamien välittömässä läheisyydessä. Kun v:n 1912 puolueettomuussäännöissä vielä mainittiin redit satamaväylien rinnalla ja maininta redeistä sitten poistettiin, ilmeisesti siitä syystä, että niitä rajojensa epämääräisyyden vuoksi ei katsottu sopiviksi aluemeren laskemisen lähtökohdaksi,[119] voidaan yksistään tämän puolueettomuusmääräysten historiaan tehdyn viittauksen perusteella päätellä, että satamaväylillä nykyisissäkin puolueettomuusmääräyksissä tarkoitetaan redeistä erillisiä vesialueita.

f. S a a r e t. Suomelle samoinkuin muillekin pohjoismaille on maantieteellisten syiden johdosta kysymys saarten, luotojen ja karien merkityksestä aluemerikysymykselle erikoisen tärkeä.[120] Yleisen kansainvälisen oikeuden sääntö on, että jokaisella saarella on oma aluemerensä[121] siten, että jos saaren ja rannikon aluemeret koskettavat tai leikkaavat toisiaan, aluemeri ei seuraa rannikon yleistä suuntaa vaan tekee saaren kohdalla mutkan merelle. Kannatusta on saanut mielipide, että jos rannikon aluemeren ja saaren aluemeren väliin jää vain kapea aavan meren vyöhyke, rantavaltio, jolle saari kuuluu, voi lukea tämän aavan meren vyöhykkeenkin aluemereensä.[122] Tapaus on itse asiassa analoginen merenlahtien suhteen, ja senvuoksi on tässäkin tapauksessa tahdottu soveltaa 10 meripeninkulman sääntöä.[123]

---

[117] *Söderqvist* s. 155.

[118] Vrt. ulkomaisten sota-, kauppa- ja ilma-alusten käynnistä Suomen alueella rauhan aikana 28. 4. 1938 annetun asetuksen 2 §, jossa käytetään nimitystä »satamain suut».

[119] Vrt. *Gihl,* Gränsen s. 293.

[120] Vrt. *Björksten,* Wassergebiet Finnlands s. 84.

[121] *Gidel,* III s. 684; *Björksten,* Wassergebiet Finnlands s. 84 ss., Kansainvälinen oikeus s. 106; *Coenen* s. 65.

[122] Vrt. *Björksten,* Wassergebiet Finnlands s. 88.

[123] Näin *Gidel,* III s. 687.

Mitä tulee yksinäisen saaren ja rannikon välisen vesialueen oikeudelliseen asemaan, katsotaan yleisesti, että jos aluemeret sivuavat tai leikkaavat toisensa, k.o. vesialue kuuluu valtion aluemereen,[124] jossa vierailla aluksilla on kauttakulun oikeus. Mitä tulee pohjoismaiseen käytäntöön, joka lukee nämä vedet sisävesistöihin kuuluviksi, *Gidel* lausuu, että on toista hyväksyä tämä ratkaisu poikkeuksellisesti historiallisten vesien teorian perusteella kuin myöntää se oikeaksi ratkaisuksi kaikissa kysymykseen tulevissa tapauksissa.[125]

Kysymys siitä, mitä saarella on oikeudellisesti käsitettävä, ei ole aivan riidaton. Kodifioimiskonferenssin toinen alakomissio määritteli saaren veden ympäröimäksi maa-alueeksi, joka on pysyvästi korkean veden aikana veden yläpuolella. Tämän määritelmän mukaan alaltaan kuinka pieni kohouma hyvänsä on luettava saareksi. Toisaalta kuitenkin katsotaan, että saaren tulee olla asuttu tai että se ainakin voidaan ottaa haltuun ja käyttöön, jotta sillä voisi olla oma aluemerensä. Niinpä *Björksten* katsoo, että sellaiset yleisen aluemeren ulkopuolella olevat saaret ja suuremmat luodot, jotka rantavaltio on todella (effektiverweise) ottanut hallintaansa, ovat itsenäisiä eksklaaveja ja aluemeren ympäröimiä, ja että mitä pienempiin luotoihin tulee, jotka ovat enemmän kuin yksinkertaista tai kaksinkertaista aluemeren leveyttä vastaavan etäisyyden päässä aluemeressä olevasta saaresta tai luodosta, niihin nähden ei voida kertakaikkisella säännöllä lausua, voidaanko ne ottaa huomioon aluemeren laskennassa, vaan että ratkaisu on tällöin tehtävä ottaen huomioon kulloinkin vallitsevat erikoiset olosuhteet.[126] Myös *Gidel* katsoo kodifioimiskonferenssin jälkeen ilmestyneessä teoksessaan, että käytännöllisyyden ja terveen järjen nimessä ei voida pitää oikeudellisesti saarina alueita, jotka alaltaan ovat häviävän pieniä (de surface infime), niin ettei niitä voida käyttää asumiseen.[127]

Periaatteessa on vain sellaisilla maa-alueilla, joita oikeudellisesti voidaan kutsua saariksi, aluemeri ympärillään.[128] Mutta kansainvälisen merioikeuden mukaan on muillakin kohoumilla kuin saarilla oikeudellista merkitystä. Tällöin tulevat ensi sijassa kysymykseen kohoumat, jotka vain ajoittain ovat vedenpinnan yläpuolella, eli kuten pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten 2 art:n 2 mom:n 2 kohdassa sanotaan, ainakin ajoittain vedenpinnalla näkyvät karit. Yleisesti katsotaan, että

---

[124] *Gidel*, III s. 688; *Coenen* s. 65.
[125] *Gidel*, III s. 688.
[126] *Björksten*, Wassergebiet Finnlands s. 88.
[127] *Gidel*, III s. 674.
[128] *Gidel*, III s. 692.

jos tällaiset karit ovat aluemeren leveyttä lähempänä rannikkoa, ne vaikuttavat aluemeren laskemiseen.[129]

Mitä tulee yhtenäisen aluemeren ulkopuolella oleviin, ajoittain vedenpinnalla oleviin kareihin, niiden huomioonottamista vastaan aluemeren laskennassa puhuu ennen kaikkea se periaate, että aavan meren vapautta on pyrittävä mikäli mahdollista säilyttämään. Mitään kertakaikkista yleispätevää sääntöä on kuitenkin vaikea lausua.[130]

Mitä tulee määritelmään »ainakin ajoittain vedenpinnalla näkyvät karit», lienee ajoittainen vedenpinnalla näkyväisyys tulkittava analogisesti samaa merkitsevänä kuin matalanveden aika.[131] Matalanveden aika on määritelty eri maissa eri tavoin, niin ettei kansainvälisen oikeuden mukaan ole olemassa mitään yleistä matalanveden rajaa.[132]

---

[129] Näin *Gidel*, III s. 700, joka lisää, ettei kansainvälisen oikeuden mukaan voida lausua tarkempaa sääntöä karien vaikutuksesta aluemeren laskemiseen.

Kodifioimiskonferenssin toinen alakomissio lausuu raportissaan, että aluemeressä olevat kohoumat, vaikkakaan ne eivät ole vedenpinnalla muuta kuin matalanveden aikana, on otettava huomioon aluemeren rajaa määrättäessä.

[130] *Björksten*, Wassergebiet Finnlands s. 89, lausuu, että sellaisten pienempien luotojen suhteen, jotka ovat enemmän kuin yksinkertaista tai kaksinkertaista aluemeren leveyttä vastaavan etäisyyden päässä aluemeressä olevasta saaresta tai luodosta, ei voida kertakaikkisella säännöllä lausua, voidaanko tällaiset pienemmät luodot ottaa huomioon aluemeren laskemisessa, vaan ratkaisu on tehtävä ottaen huomioon kulloinkin vallitsevat erikoiset olosuhteet. — Toisaalla (Kansainvälinen oikeus s. 106) *Björksten* lausuu, että varsinaisella saarella on oma aluemerensä ja että luotoja ja kareja voidaan ottaa aluemeren leveyden määräämisen lähtökohdaksi ainakin, jos ne ovat matalanveden aikana näkyvissä ja sijaitsevat lähempänä rannikkoa kuin mikä vastaa aluemeren leveyttä. — *Gidel*, III s. 699, katsoo, ettei ajoittain vedenpinnalla näkyviä kareja, jotka ovat yhtenäisen aluemeren ulkopuolella, voida periaatteessa ottaa huomioon; viimeksimainittuihin sanoihin sisältyvällä varauksella Gidel tarkoittaa historiallisten vesien teoriaansa.

[131] Näin *Gihl*, Gränsen s. 295.

[132] *Gidel*, III s. 518—519. — *Björksten* on sitä mieltä, että matalanveden rajalla tarkoitetaan vuosittain säännöllisesti esiintyvää matalinta rajaa eikä siis poikkeuksellisesti esiintyvää matalanveden viivaa eikä myöskään keskimääräistä matalanveden viivaa, joka olisi erilaisten matalanveden viivojen keskiarvo. (Wassergebiet Finnlands s. 88). — *Gihl* on Ruotsin suhteen esittänyt, että huomioon on otettava »förhållandena vid s.k. vanligt lågt vattenstånd, varmed förstås ett relativt sällsynt vattenstånd, som dock i regel förekommer några gånger varje år» (Gränsen s. 296). — *Söderqvist*, s. 88, lausuu, että kysymykseen tulee ensi sijassa maa, joka paljastuu luonnonvoimien vaikutuksesta säännöllisin väliajoin, mutta eivät tuulella paljastuvat salakarit. Sen johdosta, että Ahvenanmaan sopimuksessa mainitaan sekä matalanveden aika että se tila, että kari ei ole pysyvästi vedenpinnan alla (2 art. 2 mom.), Söderqvist katsoo olevan syytä epäillä, että kun k.o. vesillä ei ole luodetta, sopimus tarkoittaa myös salakareja (brisants).

g. Saaristot. Jos rannikon edustalla[133] on useita saaria, niin että maantieteellisesti voidaan puhua saariryhmästä eli saaristosta, ei mikään tietenkään estä, että rannikon ja kunkin saaren aluemeri luetaan erikseen yleisten sääntöjen mukaan.[134] Tämä onkin itse asiassa monen valtion kanta.[135] Mutta toisaalta voidaan kuitenkin katsoa, että rannikon edustalla oleva saaristo muodostaa oikeudellisesti samoinkuin maantieteellisesti yhteyden, johon rantavaltion tarpeiden johdosta on sovellettava erityisiä, yleisistä aluemerta koskevista säännöksistä poikkeavia sääntöjä. Yleinen valtiokäytäntö onkin, että jos rannikko ja sen edustalla oleva saaristo kuuluvat samalle valtiolle, niin sekä saarten välinen merialue, vaikkakin se ylittäisi aluemeren kaksinkertaisen leveyden, että saarten ja rannikon välinen meri kuuluvat rantavaltion merialueeseen.[136]

Saaristoa koskevat, ratkaistavana olevat kysymykset eivät kuitenkaan ole sillä vähentyneet, että saaristo katsotaan oikeudelliseksi kokonaisuudeksi. Erikoisesti on ratkaistava kaksi pääkysymystä, jotka ovat merkityksellisiä puolueettomuusoikeudenkin kannalta: kysymys aluemeren rajan kulusta ja kysymys saariston ja mantereen välisen vesialueen oikeudellisesta luonteesta.

Mitä tulee aluemeren rajan kulkuun saariston edustalla, voidaan lähteä, kuten edellä on viitattu, kahdesta erilaisesta periaatteesta. Jos lähdetään siitä, että kunkin saaren aluemeri on määrättävä erikseen, niin ettei saaristoa käsitellä kokonaisuutena, ei itse asiassa ole olemassa erityistä saaristoa koskevaa aluemerikysymystä, vaan sekä aluemeren ra-

---

[133] Oikeudellisesti samoinkuin maantieteellisesti saaristot voidaan jakaa kahteen ryhmään: keskellä valtamerta, kaukana mantereista olevat saaristot ja rannikoiden läheisyydessä olevat saaristot. Tässä esityksessä kiinnitetään huomiota vain rannikon läheisyydessä oleviin saaristoihin. Vrt. *Gidel*, III s. 706.

[134] Vrt. *Bases*, II s. 51 ja *Coenen* ss. 65—66.

[135] Vuoden 1930 kodifioimiskonferenssia varten antamissaan vastauksissa eivät saariryhmän käsitteen omaksumista kansainväliseen oikeuteen hyväksyneet Englanti, Etelä-Afrikka, Australia, Intia, Saksa eivätkä Alankomaat. Englannin vastauksessa lausutaan, että kullakin saarella, huolimatta saarten keskinäisestä etäisyydestä, on oma aluemerensä ja ettei ryhmää varten kokonaisuutena voida määrätä yhtenäistä rajaa. Saksan vastauksessa lausutaan yhtä kategorisesti, ettei Saksa pidä tarkoituksenmukaisena saariryhmän käsitteen omaksumista kansainväliseen oikeuteen, koska siitä johtuva täysvaltiuden laajeneminen haittaisi kansainvälistä merenkulkua.

[136] Vrt. Bases II s. 51 ja *Coenen* s. 65—66.

jaan että saariston ja mantereen väliseen vesialueeseen noudatetaan yleisiä sääntöjä. Jos taas lähtökohdaksi otetaan saaristo kokonaisuutena, niin katsantokanta on aivan toinen. Saaristo muodostaa tällöin yhtenäisen vyöhykkeen, jolla on yhtenäinen aluemeri, kunhan vain uloimmat saaret ovat määrätyn välimatkan päässä toisistaan, vaikkakaan näin ei olisi asian laita saariston sisäpuolella. Tällöin ei saarten väliin siis jää aavaa merta, kuten voisi olla asian laita, jos joka saarelle laskettaisiin oma aluemerensä. Mitä tähän saariston sisään jäävään aavan meren vyöhykkeeseen tulee, voidaan sen katsoa kuuluvan valtion aluemereen tai sisävesistöihin.

Edellämainituista kahdesta näkökannasta aluemeren määräämisessä saariston kohdalla on yleisempää kannatusta saanut se, jonka mukaan saaristo on aluemerta määrättäessä käsitettävä kokonaisuutena maantieteellisten edellytystensä mukaan. Tällä kannalla on nimenomaan Kansainvälisen oikeuden instituutti v. 1928 Tukholman kokouksessa hyväksymässään sääntöehdotuksessa, jonka 5 art. kuuluu seuraavasti:

> »Jos on kysymyksessä ryhmä saaria (groupe d'îles), jotka kuuluvat samalle valtiolle ja joiden kunkin etäisyys ryhmän laidasta ei ylitä aluemeren kaksinkertaista leveyttä, niin tämä ryhmä katsotaan kokonaisuudeksi ja aluemeren leveys lasketaan viivasta, joka yhdistää saarten ulommaiset kärjet.
>
> Saaristossa (archipel) aluemeren leveys lasketaan etäimpänä rannikosta olevista saarista ja luodoista, jos saariston muodostavat saaret ja luodot, joiden keskinäinen etäisyys ei ylitä aluemeren kaksinkertaista leveyttä, ja jos rannikkoa lähinnä olevat saaret ja luodot eivät ole siitä tätä kaksinkertaista leveyttä etäämpänä.»

V:n 1930 kodifioimiskonferenssin toinen alakomissio lausuu niinikään raportissaan, että mitä tulee saariryhmään (saaristoon) (»groupe d'îles, archipel») ja saariin, jotka ovat pitkin rannikkoa, olisi omaksuttava 10 meripeninkulman määrä perustaksi aluemeren laskemisessa aavaa merta kohti, mutta että komissio teknillisten yksityiskohtien puutteessa on luopunut tarkan sanamuodon määrittelemisestä tässä suhteessa; mitä tulee ryhmän sisällä olevan vesialueen oikeudelliseen luonteeseen, alakomissio ei siitä lausunut mieltään. Kodifioimiskonferenssin enemmistö oli siis sillä periaatteellisella kannalla, että saaristo muodostaa oikeudellisen kokonaisuuden, konferenssin kuitenkaan puuttumatta niihin yksityiskohtaisiin edellytyksiin, joiden tällön täytyy olla olemassa.

Yleisen kansainvälisen oikeuden kannalta lienee oikea toteamus, että saaristoa määrätyin edellytyksin voidaan pitää oikeudellisena kokonaisuutena, joka vaikuttaa aluemeren laskemistapaan, mutta että yleinen kansainvälinen oikeus ei sisällä sääntöjä siitä, mitkä nämä edellytykset ovat.[137]

Mitä tulee saariston ja rannikon välisen merialueen oikeudelliseen luonteeseen, ei Haagin kodifioimiskonferenssissa, kuten edellä on mainittu, päästy tässä kysymyksessä ratkaisuun. Yleinen valtiokäytäntö lienee, että kysymyksessä olevaa merialuetta pidetään valtion aluemeren osana, jolloin sen ei siis katsota kuuluvan valtion sisävesistöihin.[138] Yleisen kansainvälisen oikeuden mukaan ei kuitenkaan voida tässä suhteessa osoittaa mitään yleistä, kaikissa olosuhteissa sovellettavaa sääntöä. Ratkaisu riippuu luonnollisesti suurelta osalta kannasta, joka omaksutaan aluemeren lukemisen peruslinjan suhteen.[139] Jos katsotaan, että saariston ja rannikon aluemeret luetaan tavallisten sääntöjen mukaan, niin saarten ja rannikon välissä oleva merialue, joka ei kuulu kumpaankaan aluemerivyöhykkeeseen, on aavaa merta. Samaan ratkaisuun on loogillisesti tultava, jos rannikon aluemeri lasketaan tavallisten sääntöjen

---

[137] Vrt. *Björksten,* Wassergebiet Finnlands s. 88 ss. — *Gidel* jakaa rannikon edustalla olevat saaristot kahteen ryhmään. Jos kysymyksessä on rannikon edustalla oleva saarijono (archipel en chapelet devant la côte), pitää hän oikeana kymmenen meripeninkulman säännön soveltamista saarten keskinäiseen suurimpaan etäisyyteen, jolloin kuitenkin samalla olisi sovellettava laajasti historiallisten vesien teoriaa ottamalla samalla huomioon kansainvälisen merenkulun tarpeet. Itse asiassa ei tässä tapauksessa siis voitaisi antaa mitään yleistä sääntöä (III s. 720). Jos saaristo ei ole kaukana rannikon edustalla vaan jonkinmuotoisena ryhmänä, voidaan kysymykseen, miten etäällä oleva saaristo vaikuttaa rannikon aluemeren määräämiseen, esittää kolme vaihtoehtoista vastausta: 1) toisaalta saariston ja toisaalta rannikon aluemeri lasketaan siten, että rannikon aluemeri määrätään tavallisten sääntöjen mukaan ja saariston aluemeri pitämällä sitä kokonaisuutena. Saaristo ei vaikuta rannikon aluemeren laskemiseen, ellei rannikkoa lähinnä olevan saaren ja rannikon keskinäinen etäisyys matalanveden aikana ole suurempi kuin aluemeren kaksinkertainen leveys; 2) rannikon aluemeri luetaan kauimpana aavalla merellä olevasta saaresta, milloin rannikkoa lähinnä olevan saaren ja rannikon etäisyys matalanveden aikana ei ylitä kymmentä meripeninkulmaa (tai, yleistäen, lahtien suhteen omaksuttua pituuslinjaa): 3) rannikon aluemeri luetaan saariston aluemeren peruslinjasta matalanveden aikana huolimatta siitä, miten etäällä saaristo on rannikosta; ainoa edellytys on, että rannikon ja saariston maantieteellinen muoto perustaa niiden yhteenkuuluvaisuuden.

[138] *Coenen* s. 66.

[139] Vrt. *Gidel,* III s. 724.

mukaan ja saariston aluemeri pitämällä saaristoa kokonaisuutena. Mutta jos katsotaan, että rannikon edustalla oleva saaristo muodostaa oikeudellisen kokonaisuuden rannikon kanssa ja että rannikon aluemeri luetaan saariston aluemeren peruslinjasta, riippumatta siitä, miten etäällä saaristo on rannikosta, niin tämän peruslinjan ja rannikon välisellä merialueella ei voi olla muuta kuin sisävesistöjen luonne.[140]

Mitä pohjoismaihin tulee, niiden rannikoiden maantieteellinen muodostus on vanhastaan painanut leimansa niiden katsantokantaan aluemeren laskemisessa saaristojen kohdalla. Kaikissa pohjoismaissa aluemeren laskemisen peruspisteiksi otetaan saaret, luodot ja ainakin ajoittain vedenpinnalla näkyvät karit, joita yhdistävät suorat viivat otetaan aluemeren laskemisen peruslinjaksi;[141] mitä luotojen suurimpaan keskinäiseen etäisyyteen tulee, otetaan huomioon ainakin luodot, joiden keskinäinen etäisyys ei ylitä aluemeren kaksinkertaista leveyttä; muulloin peruslinja vedetään ottaen huomioon asianomaisen alueen erikoiset olosuhteet. Itse asiassa ei siis sovelleta mitään määrättyä enimmäisleveyttä lähinnä toisiaan olevien saarten välillä eikä myöskään rannikon ja sitä lähinnä olevan saaren välillä. Pohjoismaisen käsityksen mukaan ei siis ainoastaan saaristo muodosta kokonaisuutta, vaan se muodostaa yhdessä rannikon kanssa yhteyden, joka vaikuttaa sen, että aluemeri lasketaan vasta saariston uloimpia kärkiä yhdistävistä linjoista. Tämän linjan ja rannikon välisen merialueen katsotaan kuuluvan valtion sisävesistöihin.

Vaikka kaikissa pohjoismaissa siis peruskatsomus on sama, on perus-

---

[140] *Gidel* (III s. 724) katsoo, ettei ratkaisua, jonka mukaan kaikki saariston ja mantereen välissä olevat vesialueet luetaan sisävesistöihin, voida hyväksyä yleisenä sääntönä, vaan enintään poikkeustapauksessa soveltamalla historiallisten vesien teoriaa. *Gidel* pitää parhaimpana ratkaisuna k.o. merialueen pitämistä sisävesistönä. jos saaristo ei ole rannikosta enempää kuin kohtuullisen matkan päässä, mutta huomauttaa samalla, että jos etäisyys on suurempi, voi historiallisten vesien teorialla olla sama vaikutus määrätyissä tapauksissa.

[141] *Söderqvist* mainitsee kuitenkin (s. 95), että vuosien 1914—1918 maailmansodan aikana olisi Ruotsissa vielä ollut erimielisyyttä yleisesikunnan ja tullihallituksen välillä saariston edustalla olevan aluemeren ulottuvaisuuden määräämisessä, kun tullihallitus olisi tahtonut soveltaa menettelytapaa, jonka mukaan lähtökohdaksi otetaan yksityiset saaret, luodot ja karit, joiden kohdalla aluemeri luetaan kehänä, yleisesikunta taas tekstissä mainittua peruslinja-menettelytapaa, jonka mukaan lähtökohdaksi otetaan saariston ulkoraja eli se murtoviiva, jonka saa yhdistämällä suorilla viivoilla uloimmat saaret, karit ja luodot. Ruotsin ulkoasiainministeriö olisi Söderqvistin mukaan yhtynyt yleisesikunnan kantaan.

sääntöjen soveltaminen käytännössä johtanut tuloksiin, jotka jonkun verran poikkeavat toisistaan.[142] [143]

3. *Aluemeri.*

a. Aluemeren laajuus. Sopimusperäistä tietä tai tavanomaisen oikeuden vakaannuttamana ei ole olemassa yleistä kansainvälistä sääntöä aluemeren ulottuvaisuudesta. Sekä kysymys siitä, mikä on katsottava oikeaksi lähtökohdaksi aluemeren leveyttä laskettaessa,[144] että

---

[142] Tässä yhteydessä ei ole tarkoituksena puuttua yksityiskohtaisemmin kysymykseen kunkin pohjoismaan kohdalta. Kukin pohjoismaa on tuonut noudattamansa kannan ja toivomuksensa yksityiskohtaisesti ilmi Haagin vuoden 1930 kodifioimiskonferenssissa (vrt Bases II, ss. 48—50); vuoden 1938 puolueettomuusselitykseen liittyvissä puolueettomuussäännöissä on »sisäiset aluevedet» kunkin pohjoismaan osalta yleisesti määritelty.

Gihl (Gränsen s. 296) lausuu, että kysymys Ruotsin merialueen ulottuvaisuudesta voitaisiin parhaiten ratkaista ja eräissä suhteissa vallitseva epäselvyys poistaa joko siten, että lainsäädäntötietä määrättäisiin niiden lahtien enimmäisleveys, joiden on katsottava kokonaisuudessaan kuuluvan Ruotsin sisävesistöihin, tai siten, että virallisesti vahvistettaisiin aluemeren peruslinjan kulku lahtien, saaristojen j.n.e. kohdalla ottaen huomioon kussakin tapauksessa vallitsevat maantieteelliset olosuhteet, ja että näin määrätyt rajat — sekä raja sisävesistöjen ja aluemeren välillä että aluemeren ulkoraja — merkitään merikortille. Gihl pitää viimeksimainittua menettelytapaa käytännöllisesti tarkoituksenmukaisempana ja katsoo sen sitäpaitsi olevan parhaiten sopusoinnussa Ruotsin lainsäädännön kanssa, se kun ei tunne mitään enimmäisleveyttä nyt kysymyksessä oleville peruslinjoille, vaan lähtee periaatteesta, että alueraja on vedettävä ottaen huomioon luonnolliset maantieteelliset olosuhteet.

Söderqvist (s. 71) toteaa, ettei Ruotsissa ole aluevesien rajoja vahvistettu muodollisessa, valtiopäivien myötävaikutuksella syntyneessä laissa; hän pitää itse asiassa tarpeellisena, että valtiopäiville annettaisiin tilaisuus lausua kantansa merirajakysymyksestä.

[143] Merkille pantava on Ruotsin edustajan lausunto kodifioimiskonferenssissa, mitä tulee saarten sisäpuolella ja välissä olevan merialueen oikeudelliseen asemaan. Huomautettuaan, että Ruotsin valtuuskunta pitää k.o. merialuetta sisävesistöihin kuuluvana, Ruotsin edustaja jatkoi: »Haluan kuitenkin sanoa, että jos saarten ja rannikon välissä on poikkeuksellisesti vesiä, joita säännöllisesti käytetään muiden valtioiden väliseen merenkulkuun, rantavaltiota lukuunottamatta, niiden suhteen on tunnustettava viattoman kauttakulun periaate»; Norjan edustaja yhtyi periaatteessa tähän lausuntoon (P. V. III ss. 69, 71). — Ei ole täysin selvää, mikä kantavuus tälle lausunnolle on tahdottu antaa; joka tapauksessa voitaneen päätellä ja puolueettomuuskysymysten kannalta on pääasia, ettei lausuntoon sisältyvällä säännöllä liene tahdottu mitenkään rajoittaa valtion päätösvaltaa puolueettomuustapauksessa, joten puolueettomuusoikeuden kannalta k.o. merialueita koskevat samat määräykset kuin muitakin sisävesistöjä.

[144] Vrt. edellä olevaa esitystä sisävesistöjen ulkorajasta.

kysymys aluemereksi luettavan vesialueen leveydestä ovat riitaisia. Kun vielä 19. ja vieläpä 20. vuosisadalla useat ovat kannattaneet hollantilaisen *Bynkershoek*'in v. 1702 ilmestyneessä teoksessa De dominio maris julkilausumaa sääntöä, jonka mukaan tykinkantama määrää aluemeren ulottuvaisuuden, ja senjälkeen lähinnä kolmen meripeninkulman sääntö on saanut suurta kannatusta, on viime aikoina se katsantokanta tullut yhä yleisemmäksi, ettei ole olemassa mitään yleisen kansainvälisen oikeuden säännöstä, joka määräisi valtioiden aluemeren ulottuvaisuuden.[145] [146] Yksimielisyyden voidaan katsoa nykyään vallitsevan ainoastaan siitä, että aluemeren leveys, mikä se sitten onkin, on laskettava meripeninkulmissa sekä että aluemeren leveys joka tapauksessa yleisen säännön mukaan on vähintään kolme meripeninkulmaa.

Kysymyksen aluemeren leveydestä on omiaan tekemään entistä monimutkaisemmaksi se seikka, että monet valtiot eivät sovella yhtenäistä aluemerirajaa, vaan ovat omaksuneet eri rajoja eri tarkoituksia varten.[147] Kun sama valtio näin voi soveltaa useita eri rajoja, ei ole ihmeteltävä, että on voitu esittää sekin väite, ettei itse asiassa ole olemassa yhtenäistä aluemerta vaan sarja aluemeriä.[148] Johdonmukaisesti loppuun saakka ajateltuna tämä useiden aluemerten teoria kuitenkin johtaa aluemeren käsitteen kieltämiseen.[149]

Yleinen oikeuskäsitys, joka tuli ilmi m.m. Haagin kodifioimiskonferenssissa, on kuitenkin sillä kannalla, että aluemeri on rantavaltion

---

[145] Kuvaavaa kysymyksessä vallitsevalle erimielisyydelle on, että Haagissa v. 1930 koolla olleen ensimmäisen kansainvälisen oikeuden kodifioimiskonferenssin valmistamassa aluemeren oikeusasemaa koskevassa sopimusehdotuksessa, joka alistettiin eri hallitusten harkittavaksi, ei mainita mitään aluemeren leveydestä. — Vrt. myös *Björksten*, Kansainvälinen oikeus s. 105.

[146] Näin nimenomaan m.m. *Rasting* ss. 88—89 ja *Ross* s. 168; vrt. myös *Mercker* s. 87 ja *Bonfils-Fauchille*, I, 2 s. 143.

[147] *Björkstenin* (Wassergebiet Finnlands ss. 41—42) käyttämän jaoituksen mukaan voidaan käytännössä olevat erilaiset rajat jakaa seuraaviin ryhmiin, joiden tarkoitus ilmenee niiden nimityksistä: oikeuspiiriraja, turvallisuusraja, puolueettomuusraja, kalastusraja, tulliraja, meripoliisiraja, terveyspoliisiraja ja meriseremoniaraja. Vrt. *Mercker* s. 92.

[148] *Paulus*, R.D.I. 1924 s. 422: »Il n'y a pas une mer territoriale unique, mais une série de mers territoriales». — *Gidel* mainitsee, että todennäköisesti *A. G. de La Pradalle*'n ja *Raestad*in vaikutuksesta on johtunut sen käsityksen leviäminen, että valtiolla olisi useita aluemeriä.

[149] *La Pradelle* (Ann. I.D.I.XXXII s. 528), joka on puoltanut useiden aluemerien teoriaa, onkin itse lausunut, että oltaessa tämän teorian kannalla itse asiassa myönnetään, ettei ole olemassa aluemerta tämän sanan objektiivisessa merkityksessä.

alueen osa, sen täysvaltiuden alainen ja niinollen muodostaa oikeudellisen yhteyden.[150] Se että valtiot kuitenkin soveltavat samanaikaisesti eri rajoja, niin että esim. puolueettomuusraja saattaa olla etäämpänä rannikosta kuin yleinen oikeuspiiriraja, saa selityksensä siitä, että tällöin on kysymys vain määrätyn tai määrättyjen oikeuksien harjoittamisesta yleisen oikeuspiirirajan ulkopuolella, kun taas aluemerelle on ollellista, että valtion täysvaltius on rajaton siinä mielessä, että se ei käsitä vain määrättyjä oikeuksia. Aluemeri on valtion alueen osa, mutta valtion käyttäessä eräitä määrättyjä oikeuksia aluemeren ulkopuolella olevalla vyöhykkeellä tämä vyöhyke yhtä kaikki jää aavan meren osaksi. Tämän mukaan voidaan valtion rannikon edustalla erottaa aluemerestä erillinen lisävyöhyke, joka on aavan meren osa ja jonka suhteen rantavaltio voi väittää voivansa käyttää eräitä oikeuksia. — Haagin kodifioimiskonferenssin huomattava saavutus oli, että vaikka se ei tehnytkään mitään päätöstä aluemeren leveydestä ja vaikka myös kysymys erityisen lisävyöhykkeen mahdollisuudesta jäi avoimeksi, konferenssi kuitenkin selvensi aluemerikysymystä sikäli, että sen jälkeen on kanta, että aluemeri on yksi ja yhtenäinen valtion alueen osa, päässyt lopullisesti voitolle; kysymys siitä, mikä on aluemeren leveys sekä onko rantavaltiolla lisäksi aluemeren ulkopuolella oikeus käyttää erityisellä lisävyöhykkeellä määrättyjä oikeuksia, on vielä jäänyt riitaiseksi.

Valtioiden välillä vallitseva erimielisyys aluemeren leveyskysymyksessä tuli selvästi ilmi, kuten edellä on viitattu, Haagin kodifioimiskonferenssissa. Konferenssin valmistavalle komitealle annetuissa hallitusten vastauksissa ilmenee kaksi pääsuuntaa aluemeren leveyskysymyksessä.[151] Eräiden valtioiden mielestä, joihin kuuluvat m.m. Englanti ja Japani, aluemeren leveys on kansainvälisoikeudellisesti määrätty ja on kolme meripeninkulmaa. Toisten valtioiden mielestä aluemeren leveyden määrääminen on asianomaisten valtioiden sisäinen asia; valtiot eivät tällöin ole aluemeren leveyden määräämisessä muuten kuin suhteellisesti sidotut, nim. sopimusten johdosta, joihin valtiot ovat sitoutuneet, ja valtionsisäisillä määräyksillä. — Kun ensiksimainitun mielipiteen puolesta puhuu ennen kaikkea se, että kolmen meripeninkulman rajaa noudatetaan sangen yleisesti, voidaan tämän johdosta kuitenkin huomauttaa, että tällainen enemmistö ei voi muodostaa sitovaa kansainvälistä tapaa, kun kysymys on valtioista, jotka ovat toisella kannalla, sekä että kol-

[150] *Gidel*, III s. 366.

[151] Vrt. *Gidel*in selostusta, III s. 125. — *Vanselow* (s. 175) julkaisee havainnollisen taulukon eri valtioiden omaksumista »aluevyöhykkeistä».

men meripeninkulman sääntö ei ole kansainvälisen oikeuden sääntö vaan kunkin sitä noudattavan valtion sääntö.

Valtion valta määrätä aluemerensä leveys suuremmaksi kuin kolme meripeninkulmaa on kuitenkin katsottava vain suhteelliseksi. Vähimmäismäärän kolme meripeninkulmaa ylittävän rajan kansainvälinen pätevyys riippuu näet oleellisesti siitä, miten muut valtiot siihen suhtautuvat; yli kolmen meripeninkulman rajalla on käytännössä merkitystä vain valtioon nähden, joka on sen hyväksynyt.[152] [153]

On esitetty kysymys, onko aluemeren leveyttä koskeva järjestelmä pätevä myös sodan aikana, t.s. onko aluemeren leveyttä koskeva järjestelmä monistinen tai dualistinen.[154] Kysymys tuli erikoisen ajankohtaiseksi, kun vuosien 1914—1918 sodan aikana eräät puolueettomat valtiot

[152] Viitaten siihen, että vaikka kolmen meripeninkulman rajalle ei voikaan antaa yleistä pätevyyttä ja että kuitenkin jonkun rajan täytyy olla olemassa, koska muuten aavan meren vapaus häviäisi, *Mercker* huomauttaa (s. 90), että viime aikoina on tunnustamisteoria saanut sekä teoriassa että käytännössä yhä enemmän kannatusta.

[153] Mitä eri pohjoismaiden soveltamaan yleiseen aluemerirajaan tulee, mainittakoon seuraavaa. Yleisenä aluemerirajana on Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa 4 mpk. Puolueettomuusrajana Tanska kuitenkin soveltaa maailmansodasta lähtien 3 mpk:n rajaa, kun taas toisen mielipiteen mukaan Tanska voisi määrätä puolueettomuusrajansa vapaasti kanuunankantaman rajoissa esim. 4 mpk:ksi. Ruotsi on pyrkinyt tehostamaan 4 mpk:n rajaa myös puolueettomuusrajana, m.m. liittämällä vuoden 1938 puolueettomuusmääräyksiin aliviittana mainittua leveyttä koskevan huomautuksen, mutta sekä vuosien 1914—1918 sodan että v. 1939 alkaneen sodan aikana Ruotsin on täytynyt ainakin osittain rajoittaa puolueettomuusrajansa 3 mpk:aan. — Suomen aluemeren leveys on — myös Ahvenanmaan kohdalla v:n 1921 Ahvenanmaan sopimuksen näennäisesti ristiriitaisesta määräyksestä huolimatta — katsottava olevan 4 mpk. yhtenäisestä aluemerestä kysymyksen ollen sekä poikkeuksellisesti 3 mpk. yhtenäisen aluemeren ulkopuolella sijaitsevien saarien ympärillä. — Vrt. *Björksten,* Wassergebiet Finnlands ss. 73—74 ja Kansainvälinen oikeus s. 107 ss. *Söderhjelm* s. 208 ss.; *Rasting* s. 87; *Møller,* I s. 115; *Gihl,* Gränsen, passim; *Undén,* Neutralität och folkrätt s. 48 ss.; *Söderqvist* s. 67 ss.; Handbok i internationell rätt för marinen s. 34 ss.; *Staël von Holstein,* Vår neutralitet I s. 53 ss., II s. 139 ss.

[154] Kansainvälisen oikeuden instituutti omaksui Pariisin kokouksessaan v. 1894 dualistisen kannan hyväksyessään määräyksen lisäksi, jossa aluemeren leveydeksi määrättiin 6 mpk. (2 art.), seuraavan määräyksen (4 art.): »Sodan aikana puolueettomalla rantavaltiolla on oikeus määrätä puolueettomuusjulistuksella tai erityisellä ilmoituksella puolueeton vyöhykkeensä yli kuuden meripeninkulman aina tykinkantamaan saakka rannikolta»; vrt. Annuaire XIII s. 328. V:n 1912 kokouksessa Sir Thomas Barclay ehdotti 4 art:n pyyhkimistä; Oppenheim taas ehdotti sen sijaan seuraavaa määräystä: »sodan aikana aluemeren vyöhyke on sama kuin rauhan aikana, eivätkä meritaistelut ole puolueettomien valtioiden rannikkojen läheisyydessä sallittuja tykin kantomatkan sisällä». Vrt. *Gidel,* III s. 143.

sovelsivat aluemerensä suhteen puolueettomuutta koskevissa kysymyksissä pienempää leveyttä kuin rauhan aikana.[155] Sama ilmiö on toistunut v. 1939 alkaneen sodan aikana.

Edempänä, tarkasteltaessa aluemeren oikeudellista luonnetta, tullaan tarkemmin perustelemaan kantaa, jonka mukaan valtion täysvaltiuden piirin ei voida katsoa jotenkin supistuvan siirryttäessä rauhan ajasta sota- tai puolueettomuustilanteeseen. Mainittakoon jo tässä yhteydessä, että vuosien 1914—1918 sodan ja v. 1939 alkaneen sodan esimerkit päinvastaisen käytännön soveltamisesta eivät nähdäksemme ole ehdottomasti ristiriidassa tässä omaksutun kannan kanssa, koska niissä on kysymys vain aluemerirajan supistamisesta vähimpään riidattomaan määrään eli toisin sanoen — niiden valtioiden kannalta katsoen, jotka eivät hyväksy kolmea meripeninkulmaa leveämpää aluemerta — »liiallisista» vaatimuksista luopumisesta »oikean» aluevesirajan hyväksi, eikä kysymys niinollen tällöin ole aluemerirajan alittamisesta.[156]

b. Aluemeren oikeudellisesta luonteesta. Vielä ennen Haagin vuoden 1930 kodifioimiskonferenssia keskusteltiin tieteisopissa hyvin vilkkaasti aluemeren oikeudellisesta luonteesta. Kodifioimiskonferenssin huomattava saavutus oli, että valtiot saivat tilaisuuden todeta yksimielisesti, että aluemeri kuuluu valtion alueeseen ja on tämän rantavaltion täysvaltiuden alainen.[157] On todettava, että kysymys alue-

[155] Yksittäistapauksia luettelevat *Vanselow* s. 176 ja *Gidel*, III s. 143.

[156] Haagin kodifioimiskonferenssi ei puuttunut aluemerta koskevissa kysymyksissä sota- eikä puolueettomuusoikeuteen. Alankomaiden ja Ruotsin valmistavissa vastauksissa kuitenkin kosketellaan aluemerikysymyksen suhdetta puolueettomuusoikeuteen (Bases II s. 77). Alankomaiden vastauksessa lausutaan, että »vaikkakin sotaoikeus on väliaikaisesti jätetty kodifioinnin ulkopuolelle, on kuitenkin tarpeellista todeta, että valtion alueen määrittely rannikoilla, lahtien edustalla j.n.e., siten kuin siitä mahdollisesti sovitaan yleissopimuksella, on voimassa myös sota-aikana». Ruotsin vastauksessa taas lausutaan, että »Ruotsin hallitus haluaa tässä kiinnittää huomiota siihen, että siinä tapauksessa, ettei tuleva sopimus koskisi sota-aikaa eikä puolueettomuutta, tämä olisi nimenomaan todettava sopimuksen tekstissä. Se katsoo velvollisuudekseen lisätä, että joka tapauksessa sopimuksen olisi vaikeata olla vaikuttamatta myös sotaa ja puolueettomuutta koskeviin kysymyksiin.» Vrt. myös Ruotsin edustajan lausuntoa konferenssissa; P. V. s. 138.

Gidel (III, s. 146) katsoo, että itse asiassa kodifioimiskonferenssi ei jättänyt avoimeksi kysymystä, voiko aluemeren leveys olla määritelty eri tavoin toiselta puolen rauhan aikaa ja toiselta puolen puolueettomuutta (ja sodan aikaa) silmällä pitäen. Konferenssi tuli Gidelin mukaan voimakkaasti puoltaneeksi aluemeren yhtenäisyyttä, olipa asianomainen valtio sodan tai rauhan tilassa tai puolueeton, vaikkakaan konferenssissa ei päästykään yhtenäiseen ratkaisuun aluemeren leveyskysymyksessä.

[157] *Gidel*, III s. 154; *Coenen* s. 17.

meren oikeudellisesta luonteesta on enemmän teoreettinen kuin käytännöllinen, koska eri teoriat yksittäistapauksissa johtavat suurin piirtein samoihin tuloksiin. Kuitenkin on kysymyksellä muutakin kuin teoreettinen arvo erityisesti tulkintakysymyksissä. Tämä pitää paikkansa myös puolueettomuusoikeutta silmällä pitäen, ja senvuoksi on syytä luoda silmäys eri aluemeriteoriain pääsuuntiin pitäen samalla silmällä niitä johtopäätöksiä, joita niiden perusteella on tehtävä erityisesti puolueettomuusoikeuteen nähden.

Björkstenin [158] mukaan voidaan aluemeren oikeudellista luonnetta koskevat teoriat jakaa kolmeen pääryhmään: aluemeri voidaan katsoa aavan meren osaksi, johon rantavaltiolla on enintään eräitä rantaoikeuksia; toiseksi aluemeri voidaan katsoa valtion alueen osaksi ja rinnastaa se oikeudellisesti täysin maa-alueeseen; kolmannen pääsuunnan mukaan aluemeri on jotakin sui generis.

Ensimmäisen teorian puolustaja on *La Pradelle,* jonka rantaservituuttisysteemi (système des servitudes côtières) perustuu siihen, että meri on res communis, valtioyhteisön täysvaltiuden alainen, ja että merta rantojen lähettyvillä rasittavat eräät servituutit rantavaltion hyväksi.[159] Valtiolla ei siis ole omistus- eikä täysvaltiusoikeutta rannikkomereen, ja rasiteoikeuksia vain siinä määrin, kuin tarve sitä vaatii. Puolueettomuusoikeuden kannalta ovat merkittäviä ne rasiteteorian johtopäätökset, että valtio kyllä voi kieltää sodankäynnin rannikkonsa edustalla estääkseen siten sodankäynnin vaikutusten ulottumasta rannikolle, mutta valtio ei tämän teorian mukaan voi sodankaan aikana kieltää toisten valtioiden yksityisiä tai julkisia aluksia kulkemasta aluemeren kautta.

Myös *Fauchille* perustaa tunnetun itsesäilytysteoriansa (système du droit de conservation) siihen, että aluemeri on aavan meren osa.[160] Fauchillen mukaan itsesuojelu on valtion perusoikeus, jopa velvollisuus; tätä oikeutta valtio ei voi käytellä toisen valtion alueella, mutta kylläkin merellä, joka ei kuulu kenellekään, tietenkin sillä edellytyksellä,

---

[158] *Björksten,* Wassergebiet Finnlands s. 101. — Teoksessaan Kansainvälinen oikeus *Björksten* mainitsee kolmantena ryhmänä teoriat, joiden mukaan aluemeri muodostaa jonkinlaisen siirtymäalueen, jonkinlaisen valtion alueen ja aavan meren väliasteen.

Gidel huomauttaa (III, s. 154), että 3. ryhmä oikeastaan on vain ensimmäisen ryhmän alajaoitus. Muuten Gidel on omaksunut Björkstenin jaoituksen.

[159] R. G. D. I. P. V 1898 ss. 264—284, 309—347.

[160] *Fauchillen* teoria kuuluu monissa eri vivahteissa esitettyihin suojelu- eli intressiteorioihin, jotka kaikki lähtevät siitä, että rantavaltiolla on rannikkonsa edustalla olevaan merialueeseen eräitä oikeuksia maa-alueen suojaamista tai rantavaltion erikoisten etujen suojaamista varten; vrt. *Coenen*'in katsausta s. 18 ss.

ettei valtio loukkaa toisten valtioiden vastaavaa oikeutta. Täten määräytyvissä puitteissa valtio voi vastustaa kaikkea, mikä uhkaa sen aluetta; sillä on oikeus suojella itseään hyökkäyksiä vastaan sekä ryhtyä tarpeellisiin varokeinoihin turvallisuutensa puolustamiseksi. Teoriansa käytännöllisinä seuraamuksina *Fauchille* [161] mainitsee m.m. seuraavat puolueettomuusoikeuden kannalta merkittävät tulokset: aluemerellä on kiellettävä ne, mutta myös vain ne sotaiset teot, jotka johtavat laukaustenvaihtoon ja siten aiheuttavat vaaran ammusten putoamisesta rannikolle; kielletty on tästä johtuen varsinainen taistelutoiminta ja sen lisäksi alusten pidättäminen, tarkastus ja valtaus. Sitävastoin on sotalaivojen tämän teorian mukaan sallittu käyttää rannikkovesiä, jotka kuuluvat vapaaseen mereen, pysähdyspaikkoina saattaakseen käyttökuntoon tai täydentääkseen aseistustaan tai varastojaan, sillä vaikkakin nämä toimet ovat sotatoimia, eivät ne kuitenkaan sisällä asevoiman käyttöä.[162]

Täysvaltiusteoria on erikoisesti Haagin vuoden 1930 kodifioimiskonferenssin jälkeen saanut, kuten edellä huomautettiin, eniten kannatusta, niin että sitä voidaan pitää vallitsevana.[163] Sen mukaan aluemeri on valtion alueen osa. Aluemeri, joka ei ole muuta kuin veden peittämä alue, ei eroa maa-alueesta muuten kuin siinä, että tällä alueella on määrätty vesikerros maan ja sen yläpuolella olevan ilman välillä; tämä seikka ei aiheuta mitään oleellista oikeudellista eroavaisuutta maa- ja merialueen välillä.[164] Ne väitteet, jotka on voitu esittää täysvaltiusteoriaa vastaan aikaisemmin, jolloin täysvaltius käsitettiin ehdottomaksi ja jakamattomaksi, kilpistyvät täysvaltiuden uutta käsitystä vastaan, täysvaltiutta kun ei enää käsitetä rajattomaksi vallaksi, vaan kansain-

---

[161] *Fauchille*, I, 2 s. 149 ss.

[162] *Fauchille* huomauttaa lisäksi, että oikeastaan ei nimitys puolueettomat vedet ole paikallaan osoittamaan, että sotaiset teot ovat kiellettyjä puolueettoman valtion aluevesillä: kysymys ei niinkään ole puolueettomista vesistä kuin valtion valvonnassa sen puolustamista varten olevista vesistä, mutta näissä vesissä, *Fauchille* sanoo, olivatpa ne puolueettoman valtion aluetta tai ei, puolueettomalla valtiolla on tosiasiallisesti oikeus ja velvollisuus estää teot, jotka voivat sitä vahingoittaa välittömästi tai välillisesti.

[163] Vrt. *Björksten*, Kansainvälinen oikeus s. 104.

Vrt. kuitenkin *Coenen* s. 27 ss., joka lausuu, että niin paljon kuin täysvaltiusteoria on voittanutkin alaa sekä teoriassa että käytännössä, siitä ei kuitenkaan voida sanoa, että sen olisi katsottava ilmaisevan yleisesti voimassa olevan kansainvälisen oikeuden säännön.

[164] *Gidel*, III s. 169.

välisen oikeuden säännösten rajoittamaksi.[165] Valtion merialueen oikeudellinen luonne ei periaatteessa eroa sen maa-alueen oikeudellisesta luonteesta. Eri asia on, että kansainvälinen oikeus asettaa valtion alueelliselle vallalle jonkin verran laajempia rajoituksia aluemeren kuin valtion muun alueen suhteen.[166]

Sillä, että valtiolla sanotaan olevan sama alueellinen valta merialueeseensa kuin maa-alueeseensa, ei kaikkia esiintyviä erimielisyyksiä, jotka vaikuttavat myös puolueettomuusoikeuden alaan, tuon vallan luonteesta kuitenkaan ole sivuutettu, mikä johtuu siitä, että käsitykset valtion täysvaltiuden sisällyksestä jatkuvasti eroavat toisistaan.

Yleisesti katsotaan, ettei aluemeri ole valtion alueen liitännäinen osa, koska tämän termin käyttöön sisältyisi viittaus valtion maa-alueen ensisijaisuuteen.[167] Aluemeri on, kuten edellä on sanottu, valtion alueen osa. Mutta myös puolueettomuusoikeuden kannalta on merkitystä kysymyksellä, onko aluemeri katsottava valtion alueen oleelliseksi osaksi siinä siviilioikeudesta lainatussa merkityksessä, ettei sitä voida erottaa

---

[165] Aluemeren kuuluminen valtion alueeseen sen osana sekä valtion merialueeseensa kohdistuvan alueellisen vallan laatu on selvästi ilmaistu v:n 1930 kodifioimiskonferenssin aluemeren oikeusasemaa koskevan sopimusehdotuksen 1 art:ssa:

»Valtion alue käsittää merivyöhykkeen, jota tässä sopimuksessa kutsutaan aluemereksi.

Täysvaltiuden käyttö tällä vyöhykkeellä tapahtuu tässä sopimuksessa ja muissa kansainvälisen oikeuden säännöissä määrätyin ehdoin.»

Vrt. *Coenen* s. 24 ss., joka huomauttaa, että Haagin vuoden 1930 kodifioimiskonferenssissa *Erich* esitti sen käsityksen täysvaltaisuudesta, joka sitten omaksuttiin sopimusehdotuksen 1 art:ssa, ilmaisemalla sen sanonnalla valtiovalta (pouvoir étatique, Staatsgewalt) erotuksena varsinkin valtion rajattomaksi käsitetystä vallasta.

[166] Vrt. *Björksten,* Kansainvälinen oikeus s. 104.

Gidel (III s. 173 ss.) mainitsee, että samalla kun aluemeri ei oikeudelliselta olemukseltaan eroa maa-alueesta, rantavaltion valtiovallan ilmaisut saavat aluemeren suhteen kansainvälisen oikeuden kannalta erikoisen muodon kahdesta syystä: toinen on fyysillinen, toinen maantieteellinen ja poliittinen. Fyysillinen syy on se, että merialueen aineelliset käyttömahdollisuudet ovat erilaiset kuin maa-alueen; näitä erikoisia käyttömahdollisuuksia varten on täytynyt luoda erikoinen oikeudellinen järjestelmä, joka muuttuu sitä mukaa, kuin merenkulkumahdollisuudet muuttuvat. Maantieteellinen ja poliittinen syy on siinä, että kysymyksessä on rajaalue, alue, jossa toisaalta vastakkaiset voimat kohtaavat toisensa ja joka toiselta puolen on merialueen, tuon valtioiden välisen yhteisvyöhykkeen osa. Täten Gidel yhtyy *P. de Lapradellen* käsitykseen, että on olemassa ero rajapiirin (frontière), joka on vyöhyke, ja rajan (limite), joka on viiva, välillä.

[167] *Gidel,* III s. 178; *Coenen* s. 29.

maa-alueesta. *Gidel* [168] katsoo, että aluemeri on maa-alueen täydennys (complément) sekä ettei maa-alue voisi olla täydellinen ilman sen edustalla alevaa merialuetta. Aluemeri ja maa-alue ovat erottamattomat, ja merialue noudattaa maa-alueen statusta esim. neutralisoinnissa. Aluemeren käsite ei *Gidelin* mukaan ole mikään itsenäinen käsite; se ei ole ymmärrettävissä kuin yhdistyneenä maa-alueeseen. *Coenen* [169] on sitä mieltä, että aluemeri kuuluu niin läheisesti rantavaltioon, että erottaminen merkitsisi sen olemuksen muuttumista: Englanti ilman aluevesiään ei enää olisi Englanti. Toisaalta *Mercker,*[170] lähtien siitä, että joka valtio on tosin oikeutettu ulottamaan herruutensa rannikkonsa edustalla olevaan mereen, mutta että valtion oma asia on, tekeekö se tämän, katsoo olevan hyvin ajateltavissa, että jossakin valtiossa rannikkomeren käsite on yleensä tuntematon, ja että senvuoksi on myös väärin sanoa, että rannikkomeri muodostaisi olennaisen, luovuttamattoman osan valtiosta. *Söderqvist* [171] puolestaan lausuu, että jos valtio tahtoo jatkuvasti esittää täysvaltiusvaatimuksiaan aluemeren suhteen, se ei voi vetää puolueettomuusvelvollisuuksiensa rajaa taaksepäin erillisenä, mutta että jos se tahtoo luopua kaikesta, on vaikeata ymmärtää, minkävuoksi tämä olisi hankalampaa merialueeseen kuin maa-alueeseen nähden.[172] *Björksten* [173] lausuu, että valtio voi yleensä mielivaltaisesti supistaa rajojaan, ellei se ole sitoutunut ylläpitämään määrättyä rajaa,[174] mutta että mitä puolueettomuusrajaan tulee, joka ei ole merkityksellinen ainoastaan puolueettomuusoikeuksien vaan myös puolueettomuusvelvollisuuksien kannalta, kysymys on vaikeampi. Hän pitää perusteltuna mielipidettä, että puolueeton valtio toimisi vastoin puolueettomuusvelvollisuuksiaan vetämällä puolueettomuusrajan liian lähelle rannikkoa ja sallimalla siten sotatoimia rannikkonsa läheisyydessä, mutta myöntää samalla, että »rantavaltiolla on erityisten olosuhteiden vallitessa —

---

[168] *Gidel,* III s. 178.

[169] *Coenen* s. 29.

[170] *Mercker* s. 22.

[171] *Söderqvist,* s. 61.

[172] *Söderqvist* lisää (s. 61), että jos tapahtuisi aluemerestä tai sen osasta luopuminen, olisi edellytettävä epäselvässä tapauksessa, että se tapahtuu joko aavan meren tai, mikäli naapurivaltion sillä kohdalla oleva aluemeri ei olisi kolmea meripeninkulmaa, naapurivaltion hyväksi tähän rajaan saakka, mutta että luovutettu merialue ei missään tapauksessa jäisi olemaan res nullius; vrt. lisäksi *Söderqvist* s. 103.

[173] *Björksten,* Wassergebiet Finnlands s. 70.

[174] Vrt. *Björksten,* m.t. s. 78, jossa hän lausuu, ettei valtio voi luovuttaa aluemerta itsenäisesti vaan ainoastaan yhdessä jonkun rannikon osan kanssa.

yleistä sääntöä on tuskin lausuttavissa — oikeus määrätä ahtaampi kuin kolmen meripeninkulman raja».

Söderqvistin edustama kanta näyttää perustelluimmalta. Ei näytä olevan olemassa kansainvälisoikeudellista säännöstä, joka velvoittaisi soveltamaan yksityisoikeudellista oppia »olennaisten osien» luovuttamattomuudesta kansainvälisen oikeuden alalla, t.s. ei ole olemassa yleistä säännöstä, joka kieltäisi valtion luopumasta merialueesta tai sen osasta aivan samoin kuin maa-alueestaankin, vaikka tällainen merialueen erillinen luovuttaminen lieneekin otettava huomioon vain teoreettisena, ei käytännössä esiintyvänä mahdollisuutena. Myöskään tällainen lopullinen luopuminen ei ole kielletty puolueettomalta valtiolta. Toinen kysymys, jota jo aikaisemmin on kosketeltu, on, voiko valtio vetää ainoastaan puolueettomuusrajansa lähemmäs rannikkoaan yleisen rajan jäädessä kauemmaksi. Jos valtio on omaksunut yleiseksi aluevesirajakseen kolmen meripeninkulman rajan, on tähän kysymykseen vastattava kielteisesti. Jos taas valtio on omaksunut leveämmän kuin kolmen meripeninkulman aluevesirajan, voitaisiin ajatella, että se voisi vetää puolueettomuusrajansa ainakin kolmeen meripeninkulmaan, joka on yleinen aluevesirajan vähimmäismäärä. Puolueettomuusoikeus ei kuitenkaan tunne tätä mahdollisuutta, vaan päinvastoin siinä edellytetään vain voimassapidettäväksi puolueettoman alueen loukkaamattomuutta riippumatta tämän alueen laajuudesta. Puolueettomuusrajan vetäminen taaksepäin on niin ollen joka tapauksessa kansainvälisen oikeuden kannalta irrelevantti, t.s. puolueettoman valtion vastuu ei siitä muutu, ellei samalla katsota, että valtio on samalla vetänyt yleistä aluevesirajaansa taaksepäin, jolloin kylläkin se alue, jota puolueettomuusoikeus nimittää puolueettomaksi alueeksi, supistuu. Eri asia on, että muut valtiot, jotka eivät omasta puolestaan ole omaksuneet leveämpää aluemerta kuin mitä puolueeton valtio pitää puolueettomana, eivät tällöin voine esittää puolueetonta valtiota vastaan vaatimuksia puolueettomuusrajan taaksepäin vetämisen johdosta.

4. Lisävyöhyke.

Kun eräät valtiot vaativat, niinkuin edellä on mainittu, suurempaa aluemeren leveyttä kuin kolme meripeninkulmaa, ei tämä tietenkään johdu mielivaltaisista perusteista vaan siitä syystä, että eräät valtiot katsovat kolmen meripeninkulman rajan olevan liian ahtaan niiden määrättyjä etuja silmälläpitäen. Mutta toisaalta valtion merialueen vyöhykkeen leventäminen johtaa aavan meren, »vapaan meren» supistumiseen

kaikkine siitä vieraille valloille johtuvine haittoineen. Erinomaisen keinon rantavaltion ja toisaalta muiden valtioiden keskenään vastakkaisten etujen huomioonottamiseen tarjoaa lisävyöhyke (zone contiguë).[175] Lisävyöhykkeellä ymmärretään merialuetta, joka ulottuu määrättyyn etäisyyteen aluemeren ulkorajasta ja jossa rantavaltiolla on vieraisiin aluksiin nähden eräitä tarkoin määrättyjä oikeuksia.[176] Lisävyöhyke on siis aavan meren osa, mutta eroaa siitä sikäli, että rantavaltiolla on lisävyöhykkeen piirissä eräitä oikeuksia tarkoin määriteltyjen etujen suojaksi. Lisävyöhykkeen olemuksesta, se kun on aavan meren osa, seuraa, ettei rantavaltio koskaan voi lisävyöhykkeeseen nähden vaatia oikeuksia, jotka johtaisivat kauttakulun kieltämiseen lisävyöhykkeen kautta.[177] Mikäli lisävyöhykkeen käsite on hyväksytty, on yleinen käsitys kuitenkin ollut, että sen ja aluemeren yhteinen leveys ei voi ylittää 12 meripeninkulmaa.

Valtioiden oikeus erityiseen lisävyöhykkeeseen on herättänyt voimakasta vastustusta, olipa kysymyksessä minkä edun suojaaminen tahansa.[178] Mutta vaikka lisävyöhykkeen käsite näin on eräillä tahoilla kiel-

---

[175] Nimitys lisävyöhyke (zone contiguë) on yleisimmin käytetty. Muita nimityksiä: zone supplémentaire (Kansainvälisen oikeuden instituutti v. 1928), zone de respect, zone de protection, zone de police ja contact côtier.

[176] Vrt. *Gidel,* III s. 36. — *Lauterpacht,* Rec.Cours 1937 IV s. 330 ss., lausuu, että lisävyöhyke on kiintoisa esimerkki pyrkimyksestä käyttää täysvaltiusoikeuksia vyöhykkeellä, jonka ei katsota kuuluvan sen valtion alueellisen täysvaltiuden alaisuuteen, joka tavoittelee kysymyksessä olevia laajalle ulottuvia oikeuksia. Lauterpacht lisää, että sittenkun oivalletaan, että määrättyjen täysvaltiusoikeuksien käyttö voi tapahtua varsinaisesta alueellisesta täysvaltiudesta erillään — mikä merkitsee joko, että sellaisten oikeuksien käyttö ei sisällä alueellisen täysvaltiuden omaamista eikä pyrkimystä siihen, tai sitten vastaavasti, ettei muodollinen täysvaltius edellytä kaikkien täysvaltiusoikeuksien ehdotonta, absoluuttista käyttöä —, silloin häviää suuri joukko esteitä, jotka ovat ehkäisseet pääsemästä yksimielisyyteen ja sellaiseen järkevään ratkaisuun, joka olisi taloudellisten tarpeiden ja teknillisen kehityksen mukainen. — Lisävyöhykkeestä yleensä vrt. myös *v. Verdross,* Völkerrecht s. 122; *Fenwick,* International Law s. 280; *Stowell,* International Law s. 57; *Castberg,* Folkerett s. 96; *Baldoni,* Rec.Cours 1938 III, s. 201 ss.; *Ross* s. 169.

[177] Vrt. Suomen vastaus vuoden 1930 kodifioimiskonferenssia varten (Bases II s. 27): Quels que soient d'ailleurs les droits qu'un Etat prétend être autorisé à exercer dans une zone supplémentaire contiguë à la mer territoriale, ces droits ne doivent pas être de nature à rendre illusoire la libèrté de la haute mer. — Vrt. myös *Gidel,* III s. 367, joka yhtyy Suomen kantaan.

[178] Haagin kodifioimiskonferenssissa yhdeksän valtiota ei hyväksynyt lisävyöhykkeen käsitettä; nämä valtiot olivat Etelä-Afrikka, Austraalia, Brasilia, Iso-Britannia, Kanada, Yhdysvallat, Intia, Japani ja Ruotsi. Näistä valtioista Japani ei missään tapauksessa hyväksynyt rantavaltiolle erikoisoikeuksia aluemeren ulkopuo-

letty ja vaikka kysymys siitä, onko sopimusperäisten järjestelyjen lisäksi yksipuolisesti luodulla lisävyöhykkeellä oikeudellinen pätevyys muihin valtioihin nähden, on riitainen eikä myöskään ole yksimielisyyttä siitä, mitä valtion etuja lisävyöhykkeellä on suojattavissa, osoittaa kansainvälinen käytäntö kuitenkin, että lisävyöhykkeen käsite on katsottava kansainvälisen oikeuden laitokseksi.

Ne edut, joita valtio voi kansainvälisen tavan nojalla suojata lisävyöhykkeellä, *Gidel* [179] jakaa kolmeen ryhmään: raha-asialliset, terveydenhoidolliset ja valtion turvallisuutta koskevat edut. Näistä tulee puolueettomuusoikeuden kannalta kysymykseen kolmas ryhmä. Valtion turvallisuutta koskeva lisävyöhyke on antanut aiheen vilkkaimpaan mielipiteiden vaihtoon, mikä onkin luonnollista, koska, kuten kansainvälinen käytäntö on niin kouraantuntuvasti osoittanut, »turvallisuuden» tehostamiseen vedoten voidaan tehdä melkein minkälaisia vaatimuksia tahansa. Turvallisuuskäsite ei vielä ole, kuten *Coenen* [180] turvallisuusvyöhykettä arvostellessaan huomauttaa, oikeudellisesti täsmällisesti määritelty, jonka vuoksi se liian usein on ollut vain apukeinona poliittisen toiminnan oikeuttamiseksi kansainvälisessä elämässä. Toisaalta voidaan myös väittää, ettei lisävyöhyke valtion turvallisuutta silmälläpitäen itse asiassa ole käytännöllisen tarpeen vaatima, koska jo aluemeri tavallaan muodostaa eräänlaisen turvallisuusvyöhykkeen ja valtioilla on asetekniikan nykyisessä kehitysvaiheessa tarpeelliset keinot saada tahtonsa tämän vyöhykkeen piirissä heti toteutetuksi.[181] Mutta kansainvälinen käytäntö osoittaa, ettei vaatimus erityisestä aluemeren ulkopuolella olevasta turvallisuusvyöhykkeestä ole mikään uutuus kansainvälisen oikeuden historiassa.[182]

---

lella, ja Iso-Britannian ja Ruotsin edustajat selittivät, että lisävyöhyke voi perustua vain kansainväliseen sopimukseen. Saksan vastauksessa selitetään, että Saksa ei periaatteessa tunnusta oikeuksia, jotka perustuvat vain yksipuoliseen selitykseen. Saksa ei kuitenkaan vastusta, että ulkovallat saattavat tehoisiksi tämänlaatuisia täysvaltiusoikeuksia määrättyjen sotasatamien edustalla ehdolla, että nämä vaatimukset on ilmoitettu Saksalle diplomaattista tietä. Vrt. *Gidel*in selostusta, III s. 375 ss.

[179] *Gidel*, III s. 479.

[180] *Coenen* s. 75.

[181] Näin *Coenen* s. 75.

[182] Iso-Britannia, joka Haagin kodifioimiskonferenssissa pyrki kiistämään valtioilta oikeuden yksipuolisesti luoda lisävyöhykkeitä, kielsi v. 1816 »St.-Helena Hovering Act'illa» englantilaisia laivoja lähestymästä saarta ilman lupaa sekä ei-brittiläisiä aluksia jäämästä lähemmäksi kuin 24 meripeninkulman päähän saaresta niiden saatua käskyn siirtyä loitommaksi. — Ranskassa 5. 10. 1927 annettu asetus määräsi, etteivät vieraat alukset saa sodan aikana, jossa Ranska on sodankävijänä, tulla

Mitä erityisesti tulee turvallisuusvyöhykkeeseen sodan aikana, johon rantavaltio ei itse osallistu, *Gidel* toteaa, että määräykset, jotka joko ovat pysyviä tai säädetyt vain määrättyä selkkausta silmälläpitäen ja siis rajoittuen sen kestämisaikaan, usein laajentavat aluevesien piiriä sotilaallisen valvonnan tarpeita silmälläpitäen.[183]

Kansainvälisen oikeuden instituutti on Tukholman kokouksessaan v. 1928 hyväksynyt lisävyöhykkeen valtion turvallisuutta ja puolueettomuuden voimassapitämistä varten. Silloin hyväksytyn ehdotuksen 12 art. kuuluu:

> »Aluemereen liittyvässä lisävyöhykkeessä rantavaltio voi ryhtyä turvallisuuttaan, puolueettomuutensa kunnioittamista sekä terveys-, tulli- ja kalastuspoliisia varten tarpeellisiin toimenpiteisiin. Se on pätevä tuomitsemaan tällä lisävyöhykkeellä rikkomuksista mainittuja kysymyksiä koskevia lakeja ja säännöksiä vastaan.
>
> Lisävyöhykkeen leveys ei voi ylittää yhdeksää meripeninkulmaa.»[184]

Valtavat alueelliset mittasuhteet on lisävyöhyke saanut Amerikan valtioiden ns. Panaman selityksellä 3. 10. 1939 luomassa turvallisuusvyöhykkeessä. Selityksen ensimmäisessä kohdassa lausutaan:

> »Keinona mantereen suojaamista varten Amerikan tasavallat voivat, niin kauan kuin ne pysyvät puolueettomina, vaatia perinnäisenä oikeutena, että Amerikan mantereeseen liittyvillä vesillä,

---

kolmen meripeninkulman rajan yli, jonka sisäpuolella ne ovat vaarassa tulla tuhotuiksi. Tämä yleinen kieltovyöhyke on kuuden meripeninkulman levyinen laivaston tukikohtien (Cherbourg, Brest, Toulon, Bizerte) edustalla. Rauhan aikana vieraat sota-alukset eivät saa 29. 9. 1929 ja 1. 10. 1929 annettujen asetusten mukaan ankkuroida kuutta meripeninkulmaa lähempänä rannikosta ilman erikoista lupaa; *Mercker* (s. 92) lausuu, että Ranskassa jo 18. 10. 1912 annetulla asetuksella tapahtunut 6 mpk:n puolueettomuusrajan määrääminen johtui siitä, että Italia oli Turkkia vastaan käymänsä sodan aikana vallannut tunisialaisia aluksia Tunisian aluevesiltä. — Kreikassa on 26. 3. 1913 annetulla lailla säädetty, että kreikkalaisten ja muiden kauppa-alusten kulku ja oleskelu voidaan kieltää kaikissa Kreikan rannikkovesissä 10 mpk:n etäisyydellä, milloin maan puolustus sitä vaatii. — Iranissa on 19. 7. 1934 annetulla lailla aluemeri määrätty 6 mpk:ksi, mutta samalla on määrätty 12 mpk:n »maritime surveillance»-vyöhyke. — Eri valtioiden soveltamista vyöhykerajoista sisältää yleiskatsauksen A.J. 1939 Suppl. s. 343 ss., jossa viitataan myös siihen, että Englanti hyväksyi Italian 6. 8. 1914 annetulla lailla määräämän 6 mpk:n aluemerirajan, mutta »vain kohteliaisuudesta».

[183] *Gidel*, III s. 462.

[184] Erikoisen turvallisuusvyöhykkeen ovat myös hyväksyneet American Institute of International Law ja Harvard Research. Vrt. *Brown*, Protective Jurisdiction, A.J. 1940 s. 112 ss.

joilla ne katsovat olevan erityisen merkityksen ja välittömän hyödyn keskinäiselle yhdysliikenteelle, ei suoriteta minkään ulkoamerikkalaisen kanssa minkäänlaisia vihamielisiä tekoja riippumatta siitä, tapahtuuko tällainen vihamielinen teko tai yritetäänkö sitä maalta, mereltä tai ilmasta käsin.»[185]

Vyöhykettä, jonka sopeutumisesta kansainvälisen oikeuden sääntöihin myös amerikkalaisella taholla on lausuttu epäilyksiä,[186] ei sodan aikana ole kunnioitettu, kuten oli odotettavissakin ottaen huomioon sotaakäyvien valtioiden vyöhykkeen perustamisen tiedoksiantoon antamat vastaukset, joissa kaikissa korostettiin, että mainitunlaisen vyöhykkeen perustaminen edellyttää kaikkien sotaakäyvien valtioiden hyväksymistä.[187]

Puuttumatta tarkemmin kysymykseen, mikä on eri pohjoismaiden yleinen kanta lisävyöhykkeisiin,[188] on kuitenkin syytä tarkastella lisä-

[185] Selityksen englanninkielinen teksti on julkaistu m.m. Z.V.R. XXIV (1940) ss. 254—256. — Vyöhykkeen raja on selityksessä tarkoin määritelty; raja, joka ei koske Kanadaa, ulottuu Passamaquoddy-Bay'sta n. 300 mpk:n päähän ympäri Amerikan mantereen Kanadan rajalle Juan de Furan salmeen saakka. Amerikan hallitukset selittivät pyrkivänsä saattamaan yhteisesityksin sodankävijät kunnioittamaan selityksen määräyksiä ja olevansa valmiit neuvottelemaan keinoista, joihin ne yksin tai yhdessä voivat ryhtyä taatakseen selityksen määräysten voimassapysymisen. Selityksen viimeisessä kohdassa edellytetään mahdollisuus, että valtiot voivat kukin erikseen tai yhdessä päättää vartiopalveluksesta vyöhykkeellä.

[186] Vrt. *Fenwick*, The declaration of Panama, A.J. 1940 s. 116 ss., joka pitää 300 mpk:n vyöhykettä liioiteltuna huomauttaen kuitenkin samalla, että vyöhyke ei ole tarkoitettu ainoastaan kaupunkien tai paikallisen merenkulun turvaksi vaan myös suojaamaan Amerikan keskinäisiä liikenneyhteyksiä. — Vrt. myös *Ph. M. Brown*, Protective Jurisdiction, A.J. 1940 s. 112 ss., joka korostaa Panaman selityksen merkitystä valtion aluemeren ulkopuolelle ulottuvan turvaavan oikeuspiirin korostajana.

[187] Vastauksia selostaa *Scheuner*, Die Sicherheitszone des amerikanischen Kontinents, Z.V.R. XXIV s. 198. — *Scheuner*, joka käsittelee kysymystä monipuolisesti, myöntää, että käytännössä on lukuisissa tapauksissa esitetty vaatimuksia määrätyistä oikeuksista »Ausserzone'n» piirissä ja että vaatimukset useasti on tosiasiallisesti hyväksytty, mutta tekee Panaman selityksellä perustettua vyöhykettä vastaan m.m. sen huomautuksen, että Panaman selitys epäilemättä ylittää sen äärimmäisen rajan, jonka kansainvälinen oikeus joka tapauksessa asettaa silloin, kun ei järjellisesti enää voida puhua maa-alueen reunavyöhykkeestä ja kun valtioiden vaatimukset vaarantavat vapaan meren periaatteen.

Scheuner viittaa (s. 210 ss.) siihen, että tärkeänä tekijänä puolueettomien valtioiden suojavyöhyke-ajatuksen kehityksessä olivat Yhdysvaltain vuosien 1914—1918 sodan aikana esittämät vastalauseet sen risteilyn (hovering) johdosta, jota sotaakäyvien valtioiden alukset harjoittivat Yhdysvaltain rannikon edustalla.

[188] Haagin kodifioimiskonferenssissa esitettyjen lausuntojen valossa on eri pohjoismaiden kannanottojen välillä havaittavissa sekä periaatteellista että käytännöl-

vyöhyke-kysymystä pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten kannalta.

Pohjoismaiset puolueettomuussäännöt eivät nimenomaan edellytä, että joku pohjoismaa sodan aikana puolueettomuutensa turvaamiseksi perustaisi lisävyöhykkeen. Puolueettomuusmääräykset mainitsevat yleensä ja nimenomaan 2 art:n 4 kohdassa, jossa edellytetään erikoisia toimenpiteitä valtakunnan täysvaltiusoikeuksien suojaksi ja puolueettomuuden ylläpitämiseksi, että kysymys on asianomaisen valtion aluevesistä. Ainoastaan 2 art:n 1 kohdassa, jonka mukaan sotaa käyvien valtioiden sota-aluksia on kielletty saapumasta alueille, jotka on julistettu sotasatamiksi tai kuuluviksi rannikkopuolustuslaitteiden suojelualueisiin, puhutaan ylimalkaisesti satamista tai »vesialueista». On tuskin ajateltavissa, että sotasataman rajat ulotettaisiin aluemeren säännöllisen rajan ulkopuolelle. Sensijaan on teoreettisesti hyvinkin perusteltavissa, että valtio käyttää määrättyjä oikeuksia aluemeren ulkopuolella sen nojalla, että määrätty vyöhyke aluemeren ulkopuolella katsotaan tarpeelliseksi julistaa kuuluvaksi sen takana olevien puolustuslaitteiden suojelualueeksi. Monestakin syystä on kuitenkin katsottava, ettei 2 art:n 1 kohdassa ole kysymys aluemeren ulkopuolella olevista vesialueista. Voidaan huomauttaa, että 2 art:n 1 kohdan säännös on erikoistapaus 1 art:ssa julkilausutusta yleisestä säännöstä, jossa nimenomaan puhutaan vain »satamista ja muista aluevesistä». Toisaalta on huomattava, että jos 2 art:n 1 kohdassa olisi kysymys myös aluemeren ulkopuolella olevasta vesialueesta, niin lähdettäisiin siis siitä, että valtio voi puolueettomuutensa turvaamiseksi kieltää sotaa käyvien valtojen sota-aluksilta kauttakulunkin aavan meren osana olevalla lisävyöhykkeellä.[189] Yleisen käsityksen mukaan ei rantavaltiolla kuitenkaan ole näin laajoja oikeuksia lisävyöhykkeellä, eikä liene aihetta olettaa, että pohjoismaiset puolueettomuusmääräykset sisältäisivät kieltomahdollisuuksia, jotka olisivat ristiriidassa tämän yleisen käsityksen kanssa.

---

listä eroavaisuutta (Bases II ss. 25, 27, 30, 32). Suomen periaatteellinen kanta, sellaisena kuin se esitettiin konferenssia varten annetussa vastauksessa, näyttää sisältävän, että valtio voi käyttää oikeuksia lisävyöhykkeellä vastavuoroisuuden ehdolla; näin ollen Suomen kanta erosi esim. Norjan ja Ruotsin kannasta, jotka kumpikin näyttävät myöntävän valtiolle oikeuden käyttää oikeuksia aluemeren ulkopuolella vain kansainvälisten sopimusten nojalla. — Vrt. *Gidel*in esitystä, III s. 376 ss.

[189] Vrt. IV luvussa olevaa, sota-aluksen kauttakulkua koskevaa esitystä, jossa todetaan, että pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten 2 art:n 1 kohdassa olevan kiellon tulla sotasatamiin ja rannikkopuolustuslaitteiden suojelualueille on katsottava kieltävän sodankävijäin sota-aluksilta myös kauttakulun k.o. vesialueilla.

Vaikkakaan lisävyöhykkeet puolueettomuuden turvaamiseksi eivät näin ollen näytä sisältyvän niihin juridisiin keinoihin, joita pohjoismaiset puolueettomuussäännöt edellyttävät käytettäviksi puolueettomuuden turvaamiseksi, on kuitenkin samalla todettava, ettei puolueettomuusmääräysten vaikeneminen lisävyöhykkeeseen nähden merkitse sitä, etteikö asianomaisilla valtioilla periaatteessa olisi täysi vapaus omaksua lisävyöhykejärjestelmä kansainvälisen oikeuden tarjoamissa puitteissa, milloin ne katsovat siihen tarvetta ja käytännöllisiä mahdollisuuksia olevan. Lisävyöhykkeen perustamisessa olisi tietenkin otettava huomioon, tapauksesta riippuen, ne yleiset näkökohdat, jotka koskevat puolueettomuusmääräysten muuttamista sodan aikana.

Puolueeton ilma-alue.

1. Valtion alue käsittää myös sen maa- ja merialueen yläpuolella olevan ilmapiirin.[190] Tämä periaate, jonka voidaan katsoa päässeen lopullisesti vallitsevaksi vuosien 1914—1918 maailmansodasta lähtien, on saanut nimenomaisen ilmauksen Pariisissa 13. 10. 1919 ilmailun järjestelystä tehdyssä yleissopimuksessa ja sen jälkeen eräissä muissa monenkeskisissä ja kaksipuolisissa sopimuksissa sekä ennen kaikkea ilmailua koskevassa lainsäädännössä. Kysymys siitä, onko puolueeton valtio oikeutettu tai velvollinen sallimaan sotaakäyvien valtioiden sotilasilmaalusten lentää alueensa yli, ja onko puolueeton valtio oikeutettu tai velvollinen kieltämään sen, oli ennen vuosien 1914—1918 sotaa kiistanalainen, riippuen siitä, ettei noina ilmailun alkuaikoina vallinnut yksimielisyyttä valtion maa- ja merialueen yläpuolella olevan ilmapiirin oikeudellisesta luonteesta.[191] Ensimmäisen maailmansodan käytäntö puolueettoman alueen ilmapiirin loukkaamattomuutta koskevissa kysymyksissä oli vielä horjuva.[192] Edellä mainittu yleissopimus osoitti jo kuiten-

[190] *Björksten,* Kansainvälinen oikeus ss. 98, 117.

[191] Vrt. *Kunz* s. 299. Vastakkain törmäsivät ensinnäkin kannat, jotka tieteisopissa ovat saaneet vapausteoriojen ja täysvaltiusteoriojen nimitykset. Vapausteoriojen mukaan ilmapiiri on periaatteessa vapaa myös valtioiden alueiden yläpuolella, kun taas täysvaltiusteoriojen mukaan valtioilla on täysvaltius niiden alueiden yläpuolella olevaan ilmapiiriin. Mutta senkin jälkeen, kun täysvaltiusteorioihin sisältyvä peruskäsitys pääsi vähitellen vallitsevaksi, jäi moni käytännöllisiltä vaikutuksiltaan laajakantoinen kysymys vielä riidanalaiseksi, kuten esim. kysymys, onko ilmapiirin täysvaltiuden sisällys sama maa- ja merialueen kohdalla sekä onko täysvaltiuden alainen ilmapiiri rajoitettu määräkorkeuteen. — Yleiskatsauksen eri käsityskannoista esittää *Castrén,* I s. 67 ss.

[192] Vrt. *Castrén,* II s. 31.

kin, mihin suuntaan yleinen käsitys oli vakaantumassa, vaikkakin sopimus muodollisesti ei sido siihen liittyneiden valtioiden toimintavapautta niiden ollessa sotaakäyviä tai puolueettomia. Nyttemmin on jo katsottava yleisesti hyväksytyksi, että ilmapiiri on täysin valtion alueellisen vallan alainen, valtion alueen itsenäinen osa, ja että kukin valtio voi itse määrätä lentoliikenteestä alueensa yläpuolella; mitä puolueettoman alueen ilmapiiriin tulee, on käsitys sen loukkaamattomuudesta päässyt ratkaisevasti voitolle.

2. Puolueettoman valtion ilma-alueen loukkaamattomuus merkitsee, että sotaakäyvien valtioiden sotilasilma-alukset eivät saa lentää puolueettoman valtion maa- ja merialueen yläpuolella olevaan ilmapiiriin sekä että puolueeton valtio ei ole oikeutettu tätä sallimaan.[193] [194] Kun valtion ilmapiirin ei ole katsottava rajoittuvan alueellisesti määräkorkeuteen, johtuu tästä puolueettomuusoikeudellinen sääntö, että sotaakäyvät valtiot eivät voi perustellusti vaatia sotilasilma-aluksilleen oikeutta lentää suurissakaan korkeuksissa puolueettoman valtion ilmapiirissä.[195] Myöskään ei ole osoitettavissa, että valtion täysvaltius olisi

[193] Vrt. *Castrén*in laajaa esitystä puolueettoman alueen koskemattomuudesta ja sen puolustamisesta ilmasodassa, II s. 26 ss.

Ilmasotapuolueettomuutta koskevien käsitysten muodostumiselle ja vakaantumiselle on monessa suhteessa ollut suuntaa antava merkitys ns. Haagin lakimieskomission v. 1923 valmistamalla ilmasotaa koskevalla sopimusluonnoksella; komission asettivat merisuurvallat Washingtonin konferenssissa vv. 1921/1922 kutsuen myöhemmin lisäksi Hollannin komission jäseneksi. Vrt. *Vanselow* s. 316.

[194] V. 1939 alkaneen suursodan aikana puolueettomien valtioiden ilma-alueen loukkaus on muodostunut miltei jokapäiväiseksi ilmiöksi. Puuttumatta tapauksiin, joissa ylilennot on selitetty erehdyksestä tai muusta vastaavasta syystä johtuneiksi, viitattakoon Uruguayn aluevesillä v:n 1941 tammikuussa sattuneeseen tapaukseen, jonka yhteydessä esitettiin eräitä erikoislaatuisia oikeudellisia perusteita puolueettoman valtion alueelle tulleen ilma-aluksen vapauttamisen puolesta. Englantilaisen merilentokoneen, joka oli amerikkalaisen turvallisuusvyöhykkeen piirissä hyökännyt ranskalaisen elintarvikkeita kuljettavan aluksen kimppuun, laskeuduttua Uruguayn aluevesille Englanti yritti välttää ilma-aluksen internoimisen selittämällä, että ilma-alus oli sota-aluksen osa ja niinollen oikeutettu 24 tunnin viipymiseen. Alus vapautettiin kuitenkin sillä oikeudellisesti yhtä kestämättömällä perusteella, että Uruguayn puolueettomuuslainsäädäntö ei sisältänyt määräyksiä mainitunlaisen tapauksen varalle.

[195] Kysymys sotilasilma-alusten oikeudesta lentää suurissa korkeuksissa puolueettoman alueen yllä on ollut esillä käytännöllisenä kysymyksenä sekä vuosien 1914—1918 sodan että vielä v. 1939 alkaneen sodan aikana. Vrt. *Hennig*, Die Hoheitsgrenze der Staaten auf See und in der Luft, Zeitschrift für Politik XXIX (1939) s. 670 ss. ja *A. Kuhn*, Aërial flights above a three-mile or other vertical limit by belligerents over neutral territory, A. J. 1940 s. 104 ss.

asiallisesti rajoitettu siten, että vierailla ilma-aluksilla olisi oikeus viattomaan kauttakulkuun, joka olisi verrattavissa merialusten eräin edellytyksin aluemerellä voimassaolevaan kauttakulkuoikeuteen; mitä puolueettoman valtion ilmapiiriin tulee, on katsottava, että puolueeton valtio ei saa edes aluemerensä yläpuolella olevassa ilmapiirissä harkintansa mukaan myöntää sotilasilma-aluksille kauttakulkuoikeutta siten, kuin sillä merialuksiin nähden on mahdollisuus aluemerellä XIII yleissopimuksen 10 art:n mukaan; sääntö, että puolueeton valtio voi sallia sotaalusten kulkea aluevesien kautta, on poikkeus V yleissopimuksen 2 art:ssa julkilausutusta yleisestä säännöstä, että sotaakäyvien valtioiden sotavoimat eivät saa tulla puolueettoman valtion alueelle, eikä kansainvälinen käytäntö osoita, että ilma-alueen osalta olisi luovuttu pääsäännön noudattamisesta.[196] [197]

Todettakoon jo tässä yhteydessä, että sotaa käyvän valtion sotilasilma-aluksen puolueettoman valtion alueelle tuloa koskeva kielto käsittää varsinaisen lennon lisäksi ne tapaukset, jolloin ilma-alus tulee puolueettomalle alueelle maateitse joko omin voimin tai toisessa kulkuneuvossa, tai kun ilma-alus tulee omin voimin vesitietä puolueettomalle alueelle.[198] Epäselvempi on sensijaan aluksilla olevien ilma-alusten koh-

[196] Vrt. *Castrén*, II s. 39, joka päättyy samaan tulokseen, joskin ehkä eri perustein. — Vrt. myös *H. A. Smith*, Le développement moderne des lois de la guerre maritime, Rec. Cours 1938 I, joka katsoo (s. 672 ss.), että nyttemmin on voimassa ehdoton kielto sotilasilma-alusten tulosta puolueettomien valtioiden alueelle ja että kielto koskee maata ja merta sekä ylilentoa. Myös esim. *Castberg*, Folkerett s. 226, katsoo puolueettomilla valtioilla olevan sekä oikeuden että velvollisuuden kieltää lento alueittensa, myös vesialueittensa yläpuolelle.

[197] Pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten 8 art:n yleissääntö (poikkeuksista tulee puhe edempänä), että sotaa käyvän valtion sotilasilma-alukset eivät saa tulla asianomaisen maan alueelle (»ne seront pas admis en territoire — — —») julkilausuu kansainvälisen oikeuden yleisen säännön; senvuoksi on katsottava erheelliseksi *Padelfordin* esitys, The new scandinavian neutrality rules, A. J. 1938 (32) s. 789 ss., että mainittu artikla ei kieltäisi sotilasilma-aluksilta pääsyä aluevesille tai sen yläpuolella olevaan ilmapiiriin (s. 792). — *Padelford* on myös sitä mieltä, että ottaen huomioon pitkänmatkan lennoissa tapahtuneen kehityksen »there is a serious shortcoming and oversight in the new rules in their failure to make any provision for the sojourn, reprovisioning and refueling of belligerent aircraft in neutral territorial waters» (s. 792).

[198] Vrt. *Castrén*, II s. 34, s. 43 ss. — Vrt. kuitenkin esim. *Vanselow* s. 320, joka lausuu, että jokaisen valtion omana asiana nykyään on määrätä suhtautumistapansa saapuviin ilma-aluksiin ja että käytännön tarpeita vastaa parhaiten, jos vesitse saapuvaa ilma-alusta kohdellaan kuten sota-alusta. — Tähän voidaan kuitenkin huomauttaa, että sääntöä, että puolueeton valtio voi päästää sota-aluksen alueelleen, on

telu, josta ei vielä ole syntynyt vakiintunutta käytäntöä.[199] Ottaen huomioon käytännön ja yleisesti esitetyn mielipiteen, joka Haagin lakimieskomission sopimusehdotuksen 41 art:n mukaisesti katsoo kaikilla sota-aluksilla ja erityisesti myös emälaivoilla olevien ilma-alusten kuuluvan laivaan sen osana, ei puolueetonta valtiota voine syyttää puolueettomuuden rikkomisesta, jos se sallii sota-aluksella olevan ilma-aluksen pääsyn alueellensa edellyttäen, ettei ilma-aluksen sallita lähtevän sota-alukselta.[200]

3. Kun valtion ilma-alue määräytyy sen maa- ja merialueen ulottuvaisuuden mukaan, kytkeytyy kysymys ilma-alueen laajuudesta yleensä ja nimenomaan puolueettoman maa- tai vesialueen rajan muuttuessa tai sen ollessa riitainen kysymykseen valtion maa- ja vesialueen rajasta.[201] On kuitenkin esitetty myös mielipide, että puolueettoman valtion ilma-alueen rajan ei ehdottomasti tarvitse seurata sen maa- ja vesialueen rajoja ja että puolueettomalla valtiolla voisi olla maa- ja vesialueista erillisiä, niitä ulommaksi käyviä ilmavyöhykkeitä; tällaisen lisävyöhykkeen katsotaan voivan liittyä merilisävyöhykkeeseen tai voivan ulottua mahdollisesta merilisävyöhykkeestä riippumattakin puolueettoman valtion varsinaisen alueen ulkopuolelle.[202] Niin arveluttavalta kuin var-

---

poikkeussääntönä tulkittava ahtaasti, s.o. käsittämään vain sota-alukset tämän käsitteen oikeassa merkityksessä.

[199] *Castrén,* II s. 45 ss.

[200] Haagin lakimieskomission sopimusehdotuksen mukaan ilma-aluksen ei tarvitse liittyä pysyvästi eikä edes säännönmukaisesti sota-alukseen, kuten Yhdysvaltain alkuperäinen ehdotus edellytti; vrt. *Castrén,* II s. 46. — Pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten 9 art:n tarkoituksena on ilmeisesti omaksua Haagin lakimieskomission ehdottama sääntö; mainitun artiklan 1 kohdan suomenkielinen käännös (»sota-aluksissa mukana kuljetettavat ilma-alukset») voi kuitenkin antaa aiheen sellaiseen erheelliseen tulkintaan, että tarkoitetaan ainoastaan pysyvästi tai säännönmukaisesti sota-alukseen liittyviä ilma-aluksia; puolueettomuusmääräysten ranskankielistä tekstiä ja artiklan 2 kohtaa sen suomenkielisessäkin asussa vastaisi paremmin sanan »kuljetettavia» vaihtaminen sanaan »kuljetettuja».

Castrén (II s. 47 muist. 124) jättää avoimeksi kysymyksen, onko pohjoismaisia puolueettomuusmääräyksiä laadittaessa tahdottu tehdä ero emälaivoilla ja muilla sota-aluksilla olevien ilma-alusten välillä.

[201] Näin *v. Waldkirch* s. 53.

[202] Vrt. *Gidel,* III s. 461 ss., joka katsoo, että nimenomaisten säännösten puuttuessa on turvallisuutta varten perustetun merilisävyöhykkeen yläpuolella olevan ilmapiirin katsottava ilman muuta muodostavan ilmalisävyöhykkeen turvallisuutta varten (une zone aérienne contiguë de sécurite); ilmalisävyöhykkeen ei Gidelin mielestä tarvitse olla sidottu merilisävyöhykkeeseen, vaan se voi ulottua kauemmaksi ja valtio voi määrätä sen laajuuden tavalla, joka ehkäisee loukkaukset sen turvallisuutta vastaan. Kantaansa *Gidel* perustelee m.m. sillä, että ilma-alusten

sinkin alapuolisesta alueesta erillinen ilmavyöhyke saattaakin näyttää sekä periaatteelliselta että käytännölliseltä kannalta,[203] osoittavat kuitenkin eri tahoilta uudistuvat ehdotukset, että lisävyöhykkeiden tarve ei koske ainoastaan merialuetta vaan myös valtion rajojen edustalla olevaa ilmapiiriä.[204]

Itse asiassa voidaan vaatimus erillisen alueellisesti määritellyn ilmavyöhykkeen perustamisen mahdollisuudesta luonnehtia sen vaatimuksen uudeksi, ilmapiirin osalta täsmällistetyksi muodoksi, että sotaa käyvät valtiot eivät saa ryhtyä vihollisuuksiin niin lähellä puolueetonta aluetta, että puolueettoman alueen koskemattomuus joutuu vaaraan; analogia on myös ilmeinen eräiden puolueettomien valtioiden perinnäiseen pyrkimykseen kieltää sota-aluksilta puolueettomien valtioiden meriliikennettä haittaava risteily puolueettoman rannikon läheisyydessä.[205]

Joka tapauksessa voidaan todeta voimassa olevan puolueettomuusoikeuden kannalta, että ilmavyöhykkeen perustaminen ei kuulu puolueettoman valtion v e l v o l l i s u u k s i i n, ne kun rajoittuvat puolueettoman alueen koskemattomuuden voimassapitoon valtion rajojen sisä-

---

nopeus, niiden liikkuminen korkealla ja kaukovalokuvauksen tarjoamat tähystysmahdollisuudet aiheuttavat, että rantavaltion täytyy voida niiden suhteen ryhtyä paljon laajemmalle ulottuviin toimenpiteisiin kuin merialusten suhteen. Vrt. myös *Gidel,* Rec. Cours 1934 II, s. 232, jossa hän lausuu, ettei mikään estä, etteikö ilmavyöhykkeellä, jossa valtiolla on »souveraineté complète et exclusive», olisi suurempi laajuus kuin varsinaisella alueella.

[203] Vrt. *Castrén,* II s. 40 ss., joka esimerkein tahtoo osoittaa, että erillisen ilmavyöhykkeen perustaminen johtaisi käytännössä mahdottomiin tuloksiin. Castrénin mainitsemaa tapausta, että hyväksyttäessä erillinen ilmavyöhyke ilma-alus voisi meren pinnalle laskeutumalla lähestyä puolueetonta rantaa pitemmälle kuin ilmassa liikkuessaan, käsittelee myös *Gidel,* Rec. Cours 1934 II s. 232 huomauttaen, ettei ilma-alus voi samalla kertaa vaatia sekä ilma-aluksen että sotalaivan statusta ja siten vaatia kohtelua, jonka toinen status estäisi. Voidaan myös huomauttaa, että k.o. tapauksessa on ilmavyöhykkeen tarkoitus jo saavutettu silloin, kun ilma-aluksen on ollut pakko laskeutua merelle.

[204] Haagin lakimieskomissiossa Italia ehdotti, että puolueeton ilmapiiri ulottuisi rannikolla 10 mpk:n päähän aluemeren leveydestä riippumatta; ehdotusta eivät muiden valtioiden valtuutetut hyväksyneet.

[205] Harvard Law Schoolin meri- ja ilmapuolueettomuutta koskevan sopimusehdotuksen 18 art:ssa kielletään sotaa käyvää valtiota ryhtymästä aavalla merellä tai sen ala- tai yläpuolella sotatoimiin niin lähellä puolueetonta aluetta, että siellä oleva henki tai omaisuus joutuu vaaraan, ja 19 art:n mukaan sotaa käyvä valtio ei saa sallia sotalaivojensa tai sotilasilmavoimiensa risteillä puolueettoman valtion rannikoilla siten, että se vaikeuttaisi valtion kaupankäyntiä tai teollisuutta; A. J. 1939 Suppl. ss. 343, 348. — On kuitenkin huomattava, että mainitut artiklat pyrkivät säännöstelemään sotatoimia eivätkä siis määrittelemään erityisiä rajavyöhykkeitä.

puolella.[206] Mitä oikeuteen perustaa erillinen ilmarajavyöhyke tulee, on turhaa yrittää ennustella, minkälaisia yleisesti hyväksyttyjä sääntöjä ehkä on kiteytyvä; periaatteessa näyttää ilmavyöhykkeen perustaminen yhtä oikeutetulta kuin lisävyöhykkeen luominen merellä.

4. Pohjoismaisissa puolueettomuusmääräyksissä on sotilasilma-alusten tulokieltoa rajoitettu sen tapauksen varalta, ettei erityisiin alueisiin nähden kansainvälisen oikeuden yleisten periaatteiden mukaan ole tai tule olemaan muuta voimassa;[207] Ruotsin ja Tanskan puolueettomuusmääräyksissä on sitäpaitsi erikoissäännös, jonka mukaan sotilasilma-aluksille on Pohjanmerta ja Itämerta yhdistävien salmien ulkoisilla aluevesillä ja niiden ilmapiirissä oikeus kauttakulkuun suorittamatta tarpeettomia pysähdyksiä ja pysyttelemällä mahdollisimman etäällä rannikoista.[208] Voidaan saattaa kysymyksenalaiseksi, mikä tarkoitus mainitulla »erityisten alueiden» suhteen tehdyllä poikkeuksella oikeastaan on, ja samoin voi Ruotsin ja Tanskan puolueettomuusmääräyksissä salmien suhteen säädetyn lisäpoikkeuksen oikeutus näyttää riidanalaiselta. »Kansainvälisen oikeuden yleisten periaatteiden» mukaan on tosin merialuksilla katsottava olevan kauttakulkuoikeus aavan meren eri osia yhdistävässä salmessa, joka on niin kapea, että rantavaltioiden aluemeret siinä yhtyvät; mutta tästä ei suinkaan seuraa, että myös sotilasilma-aluksilla olisi kauttakulkuoikeus tällaisessa salmessa, yhtä vähän kuin niillä on ehdotonta kauttakulkuoikeutta aluemerellä tai sen yläpuolella yleensäkään.[209] [210] Nähtäväksi jää, onko v. 1939 alkanut sota kuitenkin omiaan vakiinnuttamaan yllämainitut poikkeussäännökset.

2. *PUOLUEETTOMAN VALTION JA SODANKÄVIJÄIN SOTILAALLISISTA SUHTEISTA PUOLUEETTOMAN VALTION PIIRISSÄ YLEENSÄ.*

1. Lähdettäessä tarkastamaan puolueettoman valtion ja sodankävijäin yleisiä sotilaallisia suhteita puolueettoman valtion piirissä, on syytä

---

[206] Näin myös *Castrén*, II s. 43.

[207] Puolueettomuusmääräysten 8 art:n 1 kohta. — Sopimussarjassa käytetty suomenkielinen käännös, joka uudistuu puolueettomuusasetuksen 9 §:n 1 kohdassa, on epätarkka sikäli, että sen mukaan kansainvälisen oikeuden yleiset periaatteet on mainittu koskeviksi vain vastaisuudessa voimaantulevia säännöksiä.

[208] Ruotsin ja Tanskan puolueettomuusmääräysten 8 art:n 2 kohta.

[209] Vrt. *Castrén*in esitystä sodanaikaisesta lentoliikenteestä eräillä erikoisasemassa olevilla alueilla, II s. 106 ss.

[210] Näyttää siltä, kuin mainittu tulokieltoa koskeva poikkeus olisikin otettu Suomen ja Norjan puolueettomuusmääräyksiin vain pyrittäessä kaikkien pohjoismaiden puolueettomuusmääräyksissä mahdollisimman täydelliseen sanamuodolliseen yhdenmukaisuuteen. Kysymyksessä olevia »erityisiä alueita» ei Suomella ole.

o

pitää mielessä, että puolueettomuusoikeus, joka säännöstelee sodankävijäin ja puolueettomien valtioiden välisiä suhteita, perustuu vastavuoroisuuteen sikäli, että puolueettomien valtioiden oikeuksia ja velvollisuuksia vastaavat sotaa käyvien valtioiden oikeudet ja velvollisuudet. Kun kutakin puolueettoman valtion oikeutta ja velvollisuutta siten vastaa sodankävijäin oikeus ja velvollisuus, on tapana toistojen välttämiseksi selvitellä näitä oikeuksia ja velvollisuuksia vain toisen puolen kannalta; varsinkin mikäli on kysymys puolueettomaan alueeseen liittyvistä oikeussuhteista, pidetään tarkastelun lähtökohtana tavallisesti puolueetonta valtiota. Vaikkakaan tällöin yksinkertaisuuden vuoksi ei aina samalla korosteta sodankävijäin vastaavia oikeuksia ja velvollisuuksia, on vastavuoroisuus kuitenkin aina olemassa.[211]

Vaikka kaikki puolueettomuudesta johtuvat oikeussuhteet eivät liitykään puolueettoman alueen piiriin, on kuitenkin todettava, että puolueettoman valtion alueeseen liittyvät puolueettomuusoikeudelliset suhteet ovat merkittävämmät ja myös moninaisemmat kuin sotaa käyvien valtioiden piiriin liittyvät suhteet;[212] muodostaahan puolueettoman valtion alue, kuten edellä on todettu,[213] keskuksen puolueettomuusoikeuksille ja -velvollisuuksille siten, että useat näistä koskevat juuri puolueetonta aluetta ja että puolueettoman valtion alue useassa tapauksessa on myös rajana puolueettomuussäännösten soveltamiselle. Toisaalta on syytä muistaa, siirryttäessä tarkastelemaan puolueettoman valtion ja sodankävijäin sotilaallisia suhteita puolueettoman valtion piirissä, että puolueettomuudesta johtuvat oikeussuhteet eivät rajoitu yksinomaan sotilaallisiin suhteisiin.

2. Puolueettoman valtion ja sodankävijäin sotilaallisille suhteille puolueettoman vallan piirissä on ennen kaikkea tunnusomaista, että sodankävijäin on kunnioitettava puolueettomien valtioiden täysvaltiusoikeuksia ja että puolueettoman valtion alue on loukkaamaton.[214] Tämä merkitsee ensi sijassa sitä, että puolueettoman valtion alue ei kuulu sotanäyttämön piiriin.[215] Luonnollisesti on myös sodankävijäin alue loukkaamaton siten, ettei puolueeton valtio saa loukata sotaa käyvän valtion alueellisia täysvaltiusoikeuksia, mutta tällöin on kysymys yleisen

[211] Vrt. *Castrén*, II s. 17 ja *v. Waldkirch* s. 58.

[212] Vrt. *v. Waldkirch* s. 84.

[213] Ks. s. 105 ss.

[214] Vrt. edellä (s. 103 ss.) esitystä puolueettoman valtion alueen olemuksesta, jossa yhteydessä on myös yleisesti käsitelty kysymystä puolueettoman alueen loukkaamattomuudesta.

[215] Vrt. s. 105 aliviitta 13.

kansainvälisen oikeuden mukaan voimassa olevasta valtion alueen loukkaamattomuudesta, johon liittyvät oikeusseuraamukset ovat osittain toiset kuin puolueettoman valtion alueen loukkaamattomuuteen liittyvät oikeusseuraamukset.[216]

Puolueettoman alueen loukkaamattomuus sisältää yleisesti lausuen, että sodankävijät eivät saa ryhtyä puolueettomalla alueella vihollisuuksiin.[217] Kiellettyjä ovat, paitsi vihollisuudet, myös sotilaalliset toimenpiteet, jotka eivät kuulu varsinaiseen taistelutoimintaan, mutta jotka merkitsevät vihollisuuksien valmistelua tai sotatoimien edistämistä.[218] Mitä tulee muuhun kiellettyyn sotilaalliseen toimintaan kuin varsinaisiin vihollisuuksiin, on kuitenkin huomattava, että vasta puolueettomuusoikeuden yksittäisten sääntöjen tarkastelu osoittaa, mitä mainituilla toimenpiteillä on ymmärrettävä. Kun esim. maasotapuolueettomuusoikeuden mukaan sodankävijän sotajoukkojen ja sota- tai elintarvikekuormastojen kuljetus puolueettoman alueen kautta on kielletty, ei merisotapuolueettomuusoikeus velvoita yhtä ankarasti pitämään puolueetonta aluetta erillään sodan piiristä, vaan sodankävijäin sota-alukset voivat kulkea puolueettoman valtion aluemeren kautta, jopa käydä puolueettomissa satamissa ja täydentää siellä varastojaan senjälkeen taas poistuakseen.[219]

---

[216] Tekstissä lausutun perusteella käy m.m. selväksi, miksi puolueettoman valtion sotavoimaan kuuluvat henkilöt, jotka tulevat sotaa käyvän valtion alueelle, eivät ole puolueettomuusoikeudellisten internoimissääntöjen alaisia. — Vrt. *v. Waldkirch*, joka lausuu (s. 86 ss.), että puolueettoman valtion sotavoimien tunkeutuminen sodankävijän alueelle on arvosteltava rauhanajan oikeuden eikä puolueettomuusoikeuden sääntöjen mukaan, mutta toisaalta näyttää pitävän (s. 63) puolueettoman valtion joukkojen hyökkäystä sodankävijän alueelle puolueettomuusvelvollisuuksien loukkauksena. — Esim. *Kunz* (s. 239) ja *Oppenheim-Lauterpacht* (II s. 546) katsovat, että juuri puolueettomuudesta johtuu velvollisuus, ettei puolueeton valtio saa ryhtyä vihollisuksiin sodankävijöitä vastaan; vrt. myös *Castrén*, II s. 20.

[217] Tämä periaate on julkilausuttu V yleissopimuksen 1 art:ssa ja XIII yleissopimuksen 2 art:ssa; vihamieliset toimenpiteet on nimenomaan kielletty myös pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten 9 art:n 2 kohdassa.

[218] Vrt. *Castrén*, II s. 19.

[219] Maa- ja merisotapuolueettomuuden eroavaisuutta yksittäistapauksessa valaisee ns. »Altmarkin» tapaus. »Altmark» oli Saksan lipulla purjehtiva apualus, jonka Englannin merisotavoimat upottivat 16. 2. 1940 Norjan aluevesillä Jössing-vuonossa vapauttaen samalla aluksessa kuljetetut, saksalaisen taistelulaivan »Graf von Speen» valtaamasta ja upottamasta aluksesta peräisin olleet 303 merimiestä. Englannin taholta toimenpidettä perusteltiin aluksi sillä, että se oli oikeutettu kostotoimena, kun Norja antoi aluksen kulkea pitkin aluevesiään vapauttamatta vankeja. On kuitenkin selvää, ettei Haagin V yleissopimuksen 13 art:n säännös, joka velvoittaa puolueettoman valtion vapauttamaan sen alueelle paenneiden joukkojen mukanaan tuomat sotavangit, ole analogisesti sovellettavissa merisotapuolueettomuuden alalla;

3. Se, ettei puolueettoman alueen pysyttäminen erillään sodasta merkitse vain vihollisuuksien vaan muidenkin sotilaallisten toimenpiteiden kieltämistä, jotka ovat omiaan suoranaisemmin tai välillisemmin vaikuttamaan sotatoimiin, joko niiden valmisteluun tai edistämiseen, käy selvästi ilmi toisesta sotilaallisia puolueettomuussuhteita koskevasta yleisestä pääsäännöstä, jonka mukaan sodankävijät eivät saa tehdä puolueettomia satamia tai aluevesiä tukialueeksi vastustajaansa vastaan suunnatuille merisotatoimille. Tämä XIII yleissopimuksen 5 art:aan sisältyvä säännös oli jo ennen Haagin v:n 1907 konferenssia yleisesti sitova puolueettomuusoikeuden sääntö.[220] Haagin konferenssin keskustelut koskivatkin oikeastaan vain sitä, oliko rajoituttava ilmaisemaan mainittu säännös yleisessä muodossaan, jolloin kunkin puolueettoman valtion asiaksi olisi jäänyt yleisen säännön sovelluttaminen yksityiskohtaisempia määräyksiä antamalla, vai oliko yleissopimuksella etukäteen vahvistettava sitovilla säännöksillä yksityiskohtainen kysymyskompleksin järjestely. Jälkimmäinen kanta pääsi voitolle;[221] tästä huolimatta pitää paikkansa se tulkintasääntö, että vaikka XIII yleissopimuksessa onkin omaksuttu määrättyjä erikoissäännöksiä, joiden tarkoituksena on estää puolueettoman alueen tekeminen sotatoimien tukialueeksi — viitattakoon esim. radiosähkötyslaitteiden rakentamista ja käyttöä koskeviin kieltoihin ja sota-alusten polttoaine- y.m. täydennyksen säännöstelyyn —, nämä erikoissäännökset merkitsevät kuitenkin vain yleisen säännöksen soveltamista yksittäistapauksiin, yleisen tukialuekieltoa koskevan säännön ollessa voimassa myös sellaisissa tapauksissa, joita Haagin sopimuksessa ei ole nimenomaisesti säännöstelty.[222]

---

sotavankien kauttakuljetus puolueettoman valtion aluevesitse ei loukkaa puolueettomuutta enempää kuin sota-alusten ja vallattujen alusten kauttakulku, joka XIII yleissopimuksen 10 art:n mukaan ei kompromettoi puolueettomuutta. — Englannin taholta myönnettiinkin sittemmin, että englantilaisten sota-alusten menettely oli »teknillinen» puolueettomuuden loukkaus. — »Altmarkin» tapauksesta vrt. *Brüel*, N. T. I. R. 1940 s. 249 ss. ja *Borchard*, A. J. 1940 s. 289 ss.

[220] Vrt. *Mercker* s. 77. — Säännös sisältyi jo Englannin ja Yhdysvaltain välillä 8. 5. 1871 tehtyyn ns. Washingtonin sopimukseen.

[221] Vrt. *Willms* s. 33, joka huomauttaa, että kysymys itse asiassa oli puhtaasti poliittinen. Merivallat Englanti, Yhdysvallat ja Japani äänestivät kumoon mannervallat Venäjän, Saksan ja osittain myös Ranskan; Saksa esitti tämän johdosta varauksen XIII yleissopimuksen 11—13 ja 20 art:n suhteen.

Vrt. toisaalta saksalainen *Meurer*, s. 40 ss., joka arvostelee 5 art:aa, joka lausuu vain yleisen periaatteen eikä ole tarpeeksi tarkkamääräinen mahdollistaakseen yksittäistapauksessa varman tulkinnan.

[222] Vrt. *Wehberg* s. 399 ss.

Itse asiassa on periaate, että puolueetonta aluetta ei saa tehdä merisotatoimien tukialueeksi (base d'operations navales, Stützpunkt für Seekriegsunternehmungen, base of naval operations, bas för sjökrigsföretag), helppo asettaa, mutta periaatteen käytännöllinen soveltaminen on vaikeata.[223] Käsite »merisotatoimet» on tosin suhteellisen selvä, mutta yksittäistapauksessa voi olla vaikeata määritellä, mitä »tukialueella» on ymmärrettävä. Haagin konferenssissa kiinnitettiin erityistä huomiota siihen, että tukialue-kiellon yhtenä tarkoituksena on estää puolueettoman alueen muodostaminen sodankävijäin sotavoimien keskityspaikaksi tai kohtauspaikaksi; voidaan kuitenkin yhtyä pääselostaja *Renaultin* huomautukseen, että »keskityspaikka» on käsitteenä yhtä hämärä kuin tukialue, ja että käsitteen »kohtauspaikka» käyttäminen asettaa puolueettomalle valtiolle tukalan velvollisuuden tutkiskella sodankävijäin tarkoitusperiä.[224] Missään tapauksessa ei se seikka, että sota-alus on käyttänyt hyväkseen puolueettoman alueen vieraanvaraisuutta lähteäkseen senjälkeen uudelleen merelle vihollisuuksiin ryhtymistä varten, ole sinänsä omiaan tekemään puolueetonta aluetta merisotatoimien tukialueeksi, sillä puolueettomuusoikeushan edellyttää, että sodankävijäin sota-alukset saavat käydä puolueettoman valtion alueella riippumatta siitä, ryhtyvätkö ne senjälkeen uudelleen vihollisuuksiin vai eivätkö; toisin on tapausta arvosteltava, jos sota-alus esim. on väärinkäyttänyt oleskeluaan vieraassa satamassa lisätäkseen sotilaallisia varastojaan tai ottanut tavakseen käydä sotatoimien väliajoilla puolueettomalla alueella.[225] Toisaalta ei tukialue-käsite ehdottomasti edellytä toiminnan toistumista, vaan yksi ainoa teko voi k.o. suhteessa olla riittävä.[227] — Yleisenä toteamuksena voidaan lausua, että kunkin valtion omassa harkinnassa on ratkaista, millä edellytyksin puolueeton alue muodostuu tukialueeksi.[228]

---

[223] Tämän huomautuksen teki jo Haagin konferenssin yleisselostaja *Renault;* vrt. *Rolin,* III s. 243.

[224] Vrt. *Björksten,* Wassergebiet Finnlands s. 205, joka huomauttaa, että tukialueen käsite ei ole määriteltävissä yleisellä määritelmällä.

[225] Vrt. *Rolin,* III s. 243.

[226] Vrt. *Rolin,* III s. 244.

[227] Vrt. *v. Numers* s. 195 ja *Björksten,* m.t. s. 205. — *Wehberg* (s. 400) huomauttaa, että milloin yksittäisteko on omiaan tekemään puolueettoman alueen sotatoimien tukikohdaksi, tällainen teko on useimmiten erikoissäännöksellä nimenomaan kielletty, kun taas tukialuetta koskeva yleinen kielto käsittää pääasiassa toimintamuotoja, jotka vain toistuneina saavat kielletyn luonteen.

[228] Vrt. *Vanselow* s. 195; *Hyde,* II s. 816; *Oppenheim-Lauterpacht,* II s. 566.

Kansainvälinen käytäntö osoittaa, että yleisesti on taipumusta antaa tukialue-käsitteelle lavea merkitys.[229]

Pohjoismaisissa puolueettomuusmääräyksissä on julkilausuttu tukialue-kielto myös yleisessä muodossa säätämällä (10 art.), että sodankävijät eivät saa käyttää puolueetonta aluetta vastustajaan kohdistuvien sotatoimien tukialueena. On merkille pantavaa, että pohjoismaisissa puolueettomuusmääräyksissä puhutaan sotatoimista yleensä eikä siis vain merisotatoimista; luonollinen seuraus tästä on, että pohjoismaissa puolueettomuusmääräyksissä kielto koskee koko puolueetonta aluetta eikä vain puolueettoman valtion aluevesiä ja satamia. — Yleisen säännön soveltamisessa erikoistapauksiin on otettava huomioon pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten vastaavat erikoissäännökset; erittäinkin on tällöin huomattava 14 art:n säännökset, joilla ei ole vastinetta Haagin yleissopimuksen säännöksissä ja jotka kieltävät perustamasta polttoainevarastoa puolueettomalle maa-alueelle tai puolueettoman valtion aluevesillä olevaan alukseen sekä säännöstelevät sellaisten alusten tai ilma-alusten tarviketäydennystä, jotka ilmeisesti ovat liikenteessä kuljettaakseen välittömästi sodankävijäin sotavoimille polttoainetta tai muita tarvikkeita.[230] [231] [232]

4. Puolueettoman valtion ja sodankävijäin sotilaallisille suhteille puolueettoman valtion piirissä on tunnusomaista tasapuolisuuden periaate. Tämä periaate on julkilausuttu V yleissopimuksen 9 art:ssa, jonka mukaan puolueettoman valtion on sovellutettava yhtäläisesti sodankävijöihin ne ehkäisy- ja kieltotoimenpiteet, joihin puolueeton valtio ryhtyy rajoittaakseen aseiden, ammusten ja muiden sotatarvikkeiden vientiä tai säännöstelläkseen tiedoituslaitteiden käyttöä, edelleen XIII yleissopimuk-

[229] Vrt. *Harvard Law School*, A. J. 1939 Suppl. s. 337 ss.

[230] Polttoainevaraston perustamista koskeva kielto sisältyi jo vuoden 1912 puolueettomuusmääräyksiin; 14 art:n 2 kohdan säännös sitävastoin on pohjoismaisissa puolueettomuusmääräyksissä uusi.

[231] Tukialue-käsitettä koskevan esityksen yhteydessä viitattakoon vuoden 1921 Ahvenanmaan sopimukseen, jonka demilitarisoimis- ja neutralisoimismääräyksissä tukikohta-käsitteellä on tärkeä sija; sopimuksen 3 art:ssa kielletään ylläpitämästä tai rakentamasta mitään sotilas- tai laivastorakennusta tai tukikohtaa, mitään sotilasilmailutoimen rakennusta tai tukikohtaa taikka mitään muutakaan sotatarkoituksiin käytettävää laitetta, ja 6 art:n mukaan on Ahvenanmaan vyöhykettä sodan aikana pidettävä puolueettomana alueena eikä sitä saa välillisesti eikä välittömästi käyttää tarkoitukseen, joka on jossakin yhteydessä sotilaallisten toimenpiteiden kanssa. Ahvenanmaan sopimuksen 3 art:n tukikohta-käsite tarkoittaa rakennuksia ja muita rakennettuja laitteita ja sillä on siten toinen merkitys kuin puolueettomuusoikeuden tukialue-käsitteellä.

[232] Vrt. esitystä apualuksista ja kuljetusaluksista edempänä.

sen 9 art:ssa, joka määrää tasapuolisen kohtelun velvoituksen ehtojen, supistusten ja kieltojen suhteen, joita puolueeton valtio säätää koskemaan sota-alusten ja vallattujen alusten pääsyä puolueettomalle alueelle; vielä sisältyy tasapuolisuuden periaate yleisessä muodossa XIII yleissopimuksen johdannon 5. kohtaan. Niin paljon kuin tasapuolisuuden periaatteen soveltamisalasta onkin kiistelty,[233] näyttää kuitenkin olevan yleisesti hyväksyttyä, että tasapuolisuuden noudattaminen on riidaton velvollisuus puolueettoman valtion ja sodankävijäin välisissä sotilaallisissa suhteissa.[234] Tasapuolisuuden sisällyksestä, mikäli on kysymys sotilaallisiakin suhteita koskevasta puolueettomuusoikeudesta, mielipiteet sensijaan menevät hajalle. Klassillinen käsityskanta lähtee siitä, että yhtä hyvin kuin tasapuolisuus yleensäkin saattaa muodostua näennäiseksi sen rajoittuessa koskemaan ainoastaan puolueettomien valtioiden mutta ei yksityishenkilöiden suhtautumista, yhtä vähän tasapuolisuus velvoittaa a s i a l l i s e n tasapuolisen kohtelun noudattamiseen, koska m u o d o l l i n e n tasapuolisuus on katsottava riittäväksi. Tämän käsityksen mukaan puolueeton valtio voi harkintansa mukaan ryhtyä esim. sulkemaan aluevetensä sodankävijäin sota-aluksilta, miinoittamaan aluevesiään ja säännöstelemään sota-alusten tarviketäydennystä riippumatta siitä, että nämä toimenpiteet saattavat vaikuttaa eri tavoin sodankävijäin sotilaalliseen asemaan, jopa olla toiselle sodankävijälle sotilaallisesti edullisia.[235]

5. Yhtenä ilmauksena yleisestä säännöstä, ettei puolueeton valtio saa alueellaan sallia toimia, jotka merkitsevät sotatoimien edistämistä, on kielto asettamasta sotasaalistuomioistuinta puolueettoman valtion alueelle.

XIII yleissopimuksen 4 art:n mukaan, jota pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten 7 art:n 2 kohdan säännös täysin vastaa, sotaa käyvä valtio [236] ei saa perustaa sotasaalistuomioistuinta puolueettomalle alueelle tai puolueettoman vallan aluevesillä olevalle alukselle. Tämä kielto

---

[234] Vrt. *Oppenheim–Lauterpacht*, II s. 537 ss.; *v. Verdross*, Völkerrecht s. 320; *v. Dach* s. 264 ss.; *Zellweger* s. 69 ss. ja *Castrén*, II s. 21 ss.

[233] Vrt. esitystä yleisistä puolueettomuusperiaatteista (s. 70), taloudellisesta puolueettomuudesta (s. 35) ja aattteellisesta puolueettomuudesta (s. 45).

[235] Vrt. kuitenkin esim. *Rasting* s. 279, joka lausuu, että puolueettoman valtion on miinoittaessaan aluevesiään meneteltävä tasapuolisesti, niin ettei miinoitus koidu yksipuolisesti toisen sodankävijän vahingoksi.

[236] Kuten *Vanselow*, s. 194, huomauttaa, johtuu »sotaa käyvän valtion» erityinen korostaminen 4 art:ssa — mikä saattaa näyttää aiheettomalta, kun vain sotaa käyvillä valtioilla on sotasaalistuomioistuimia — siitä, että Haagin konferenssissa edellytettiin kansainvälisen sotasaalistuomioistuimen perustamista.

on ehdoton ja kohdistuu samalla sekä sotaa käyviin että puolueettomiin valtioihin; puolueettomilla valtioilla ei siis ole oikeutta sallia erityisen välipuheenkaan nojalla sotasaalistuomioistuimen perustamista alueelleen. Kiellon peruste on ilmeinen: sotasaalistuomioistuinten toiminta puolueettomalla alueella helpottaisi sodankävijäin vastustajaansa vastaan käymää kauppasotaa, ja puolueeton valtio tulisi siten välillisesti auttaneeksi sodankävijää merisotatoimien loppuun saattamisessa.[237]

On sanottu, että sotasaalistuomioistuinten asettamista puolueettomalle alueelle koskeva kielto on voimassa, vaikka XIII yleissopimuksen vastaava määräys ei sellaisenaan sopimusmääräyksenä olisikaan voimassa.[238] Epäilemättä asian laita on näin. Olisi kuitenkin erehdys väittää, että tämä sopimusmääräyksistä riippumaton voimassaolo johtuisi siitä, että yksinomainen tuomiovalta valtion alueella on valtion täysvaltaisuuden ilmaus. On tosin selvää, että sotasaalistuomioistuimen perustaminen puolueettoman valtion alueelle on tämän valtion täysvaltaisuuden loukkaus; mutta se on samalla nimenomaan myös puolueettomuuden loukkaus, ja tästä johtuu, että puolueettomalla vallalla ei ole vain oikeutta vaan myös velvollisuus estää tällainen loukkaus.

3. *VARSINAISTEN SOTA-ALUSTEN KOHTELU PUOLUEETTOMAN VALTION ALUEELLA.*

1. Sota-aluksen määrittely.

Sen seikan määritteleminen, milloin kysymyksessä on sota-alus, ei käytännössä säännöllisissä tapauksissa tuota vaikeuksia; sota-alusten ulkonaisena tunnusmerkkinähän on lippu, ja mikäli jonkun valtion sota-alukset käyttävät samaa lippua kuin kauppa-alukset, tulee erottavana tunnusmerkkinä huomioonotettavaksi sotaviiri.[239] Varsinkin sodan aikana on kuitenkin kiinnitettävä huomiota — ja tämä pitää erityisesti paikkansa puolueettomuusoikeuden kannalta — eräisiin erikoistapauk-

[237] Vrt. *Oppenheim—McNair,* II s. 519.

Vielä 1700-luvun lopulla ei sotasaalistuomioistuinten perustamista puolueettomalle alueelle — tavallisesti lähetystöjen yhteyteen — pidetty puolueettomuuden vastaisena; vasta sen jälkeen, kuin Yhdysvallat v. 1793 vaativat Ranskan lakkauttamaan konsulaattien yhteydessä toimivat sotasaalistuomioistuimet, alettiin niiden asettamista puolueettomalle alueelle yleensä pitää puolueettomuuden vastaisena. Vrt. *Oppenheim—McNair,* II s. 519 ja *Harvard Law School* A. J. 1939 Suppl. s. 342.

[238] Näin *Rolin,* III s. 198.

[239] *Wehberg,* Seekriegsrecht s. 64; *Fauchille,* II s. 355; vrt. myös *Baldoni* s. 196, joka lausuu, että yleensä voidaan lähteä siitä, että alus, jossa on sota-aluksen tunnusmerkit, nim. lippu ja sotaviiri, on sota-alus.

siin, jolloin ei voida aivan suoralta kädeltä vastata kysymykseen, onko kysymyksessä sota-alus vaiko ehkä johonkin muuhun kategoriaan luettava alus, jonka oikeudellinen asema on toinen kuin sota-aluksen. Tämän vuoksi on aiheellista tarkastella, mitä sota-aluksella on erikoisesti puolueettomuusoikeudessa ymmärrettävä.

Perusjako, jonka mukaan alukset [240] jaetaan yksityisiin aluksiin (navires privés, private Schiffe) ja julkisiin aluksiin (navires publics, staatliche Schiffe), on nykyään vallitseva sekä kansainvälisoikeudellisessa tieteisopissa että käytännössä.[241] Tämä jaoittelu ei ole iältään vanha, sillä vielä viime vuosisadalla tunnettiin yleensä vain jako sota-aluksiin ja kauppa-aluksiin.[242] Aikaisemman jaon riittämättömyys kävi kuitenkin ilmeiseksi erittäinkin maailmansodan aikana, jolloin niiden alusluokkien luku, jotka tavalla tai toisella myötävaikuttivat merisotaan, moninkertaistui.[243] Nyttemmin onkin, kuten sanottu, yleisesti hyväksytty jako, jonka mukaan erotetaan yksityisalukset ja julkiset alukset,[244] ja tällöin ei jakoperusteena enää käytetä yksinomaan alusten omistusoikeussuhteita, vaan aluksen oikeudellisen aseman määrää nykyisin vallitsevan käsityksen mukaan se tarkoitus, johon sitä käytetään.[245] Sota-alukset kuuluvat alaryhmänä julkisten alusten luokkaan.

Haagin toisen rauhankonferenssin merisotapuolueettomuutta koskeva XIII yleissopimus ei sota-aluksista puhuessaan millään tavoin mää-

---

[240] Rajatapauksista, jolloin on ollut riidanalaista, onko kysymyksessä alus, vrt. *Harvard Law School*, A. J. 1939 Suppl. s. 214.

[241] *Gidel*, I s. 96; *Klein* s. 3.

[242] Vrt. *Gidel*, I s. 96 ja *Klein* s. 3. — Kansainvälisen oikeuden instituutti omaksui vielä v. 1898 päätöslauselmassaan, joka koskee alusten ja niiden miehistön oikeudellista asemaa, rauhan aikaa varten jaoituksen »marine militaire» ja »marine marchande».

[243] Muita syitä klassillisen jaon tarkistamiseen olivat valtioiden omistamien kauppalaivojen yleistyminen sekä muiden julkisten alusten kuin sota-alusten käytön lisääntyminen; vrt. *Gidel*, I s. 97.

[244] Kansainvälisen oikeuden instituutti omaksui Tukholman kokouksessa v. 1928 ranskalaisen Gidelin raportin pohjalla jaoituksen, jonka mukaan rauhan aikana voidaan erottaa kaksi suurta aluskategoriaa: alukset, jotka ovat valtion käytössä ja joita ei käytetä kaupallisiin tarkoituksiin, sekä kaupallisiin tarkoituksiin käytetyt alukset. Ensimmäinen ryhmä jakaantuu vuorostaan sotilaallisiin aluksiin (bâtiments militaires) ja julkisiin siviilitarkoituksiin käytettyihin aluksiin (bâtiments employés à un service public civil). Sota-alukset jaetaan kahteen luokkaan: sota-alukset (navires de guerre) ja apualukset (navires auxiliaires).

[245] Vrt. *Fauchille*, I, 2 s. 1105; *Mercker* s. 53 ja *Baldoni* s. 189.

Julkisen aluksen käsitettä Ruotsissa vallitsevan oikeuskäsityksen mukaan selostaa m.m. *Sundberg*, Statsfartygs immunitet, N. T. I. R. 1942 s. 3 ss.

rittele, mitä aluksia puolueettomien valtioiden on kohdeltava sota-aluksina.[246] Sääntönäinen kansainvälinen oikeus ei yleensäkään sisällä mitään sota-aluksen määritelmää. Kun vuoden 1907 konferenssin VII yleissopimuksessa, joka koskee kauppa-alusten muuttamista sota-aluksiksi, on määritelty ne edellytykset, joiden vallitessa sota-alukseksi muutetulla kauppa-aluksella on sota-alukselle kuuluvat oikeudet ja velvollisuudet, ovat siten kuitenkin tulleet vahvistetuiksi ne ehdot, jotka ovat sota-aluksen käsitteen essentiale.[247] Nämä ehdot, jotka yleensä otetaan lähtökohdaksi sota-aluksen käsitettä määriteltäessä, ovat seuraavat: 1. aluksen tulee olla sen valtion suoranaisen määräysvallan, välittömän valvonnan ja vastuun alainen, jonka lipulla se kulkee; 2. aluksella tulee olla valtionsa sota-alusten ulkonaiset tunnusmerkit; 3. aluksen päällikön tulee olla valtion palveluksessa ja asianomaisten laillisesti valtuuttama; 4. miehistön pitää olla sotilaallisten kurinpitomääräysten alainen; 5. aluksen tulee noudattaa sotatoimissa sodan lakeja ja tapoja.

Yleisenä sääntönä voidaankin lausua, että kaikkia niitä aluksia, jotka kuuluvat sodankävijäin säännöllisiin sotavoimiin ja jotka valtion merisotavoimiin kuuluvina yksin ovat merisotaoikeuden mukaan laillisina sodankävijöinä oikeutetut järjestyneeseen sodankäyntiin kaikin siitä niille johtuvin seuraamuksin, voidaan myös pitää sota-aluksina XIII yleissopimuksen tarkoittamassa mielessä.[248] On ilmeistä, että XIII yleissopimuksen säännökset pitävät ainakin ensi sijassa silmällä »laillisia» sota-aluksia, jotka yksin voivat ryhtyä vihollisuuksiin ja har-

[246] Vrt. *Kunz* s. 110. — Haagin konferenssissa Englannin valtuutettu ehdotti, että sota-aluksiin rinnastettaisiin apualukset (vaisseaux auxiliaires), joilla ehdotuksen mukaan oli käsitettävä jokaista sodankävijän tai puolueettoman vallan kauppa-alusta, jota käytetään merisotilaiden, sotatarpeiden, polttoaineiden, elintarpeiden, veden tai minkä hyvänsä laivatarpeiden kuljetukseen tai jota on tarkoitus käyttää korjausten suorittamiseen, viestien kuljetukseen tai tietojen välittämiseen, jos alus on velvollinen noudattamaan sodankävijän laivaston joko välittömästi tai välillisesti sille antamia purjehtimismääräyksiä; ehdotuksen kohtaaman vastustuksen vuoksi Englannin edustaja kuitenkin luopui siitä (Actes et documents, III s. 862). — Kuten *Vanselow* huomauttaa (s. 198 ss.), olisi Englannin ehdotuksen hyväksyminen merkinnyt, että puolueettomienkin valtioiden olisi pitänyt kohdella mainitunlaisia apualuksia kuten sota-aluksia.

[247] Vrt. *Klein* s. 18.

[248] Vrt. laillisen sodankävijän määritelmästä merisotaoikeudessa *Kunz* ss. 109, 118 ja *Erich,* Kansainvälinen oikeus s. 404 ss., joka huomauttaa siitä, että laillista sodankävijää määriteltäessä jää merisotaoikeudessa toisin kuin maasotaoikeudessa yksilöiden merkitys syrjään ja sodankävijöinä tulevat kuvaannollisesti puhuen kysymykseen alukset, joita kysymys sodankävijöistä siis joutuu pääasiallisesti koskemaan.

joittaa saaliinottoa ja joita vastaan yksin sotatoimet tämän käsitteen ahtaammassa mielessä ovat sallittuja.[249] Tämä toteamus ei kuitenkaan ole omiaan lopullisesti selvittämään puolueettomuusoikeudellista sota-aluksen käsitettä.[250] Ensinnäkin on huomattava, että merisotaoikeudessa ei kaikissa tapauksissa ole selvää ja riidatonta, onko laivalla laillisen sotalaivan luonne ja ominaisuudet;[251] varsinkin on merisotavoimien ja kauppa-alusten välinen raja kiistanalainen. Toisaalta on todettava — ja tämä jätetään useimmiten huomioonottamatta —, ettei voida ilman muuta edellyttää, että sota-aluksen määritelmä on puolueettomuusoikeudessa ja nimenomaan niiden puolueettomuusoikeudellisten säännösten kannalta, jotka koskevat sota-aluksen asemaa puolueettoman valtion alueella, sama kuin merisotaoikeudessa.

Valtion säännöllisiin merisotavoimiin kuuluvat alukset voidaan luokitella eri tavoin eri näkökohtia silmälläpitäen; oikeudellisesti hyödyllinen on jako varsinaisiin sota-aluksiin[252] ja apualuksiin (saks. Trossschiff, Hilfsschiff, engl. tender fleet, naval auxiliary, naval supply vessel, ransk. vaisseau auxiliaire, ruots. trängfartyg). Kuten tämä jako osoittaa, ei sota-aluksen olennainen tuntomerkki ole, että se on aseistettu tai

---

[249] *Oppenheim—McNair* huomauttaa (II s. 157), ettei kansainvälinen oikeus säännöstele, mitkä sotavoimat saadaan lukea säännöllisiin maa- ja merisotavoimiin, vaan siitä määrääminen on kunkin valtion oma asia; tämä lausuma on tietenkin ymmärrettävä siten, että kunkin valtion asiana on ratkaista, missä laajuudessa se esim. muodostaa säännölliset sotavoimansa vapaaehtoisuuden tietä.

Vrt. *Söderhjelm,* Démilitarisation s. 232, joka vuoden 1921 Ahvenanmaan sopimuksen yhteydessä lausuu tulkintasäännön, että sopimuksessa mainitut »maa-, meri- ja ilmavoimat» tarkoittavat välittömästi sotavoimiin luettavia voimia, jotka ovat sotilaallisen johdon ja sotilaallisten lakien alaisia.

[250] Yleisenä ilmiönä on havaittavissa, ettei puolueettomuusoikeutta koskevissa monografioissakaan monestikaan oteta vastattavaksi kysymystä, mitä sota-aluksella on puolueettomuusoikeudessa ymmärrettävä, vaan rajoitutaan pitämään kysymystä itsestään selvänä tai viittaamaan sota-aluksen sotaoikeudelliseen käsitteeseen. Vrt. kuitenkin esim. *Fauchille,* II s. 718.

Merisotavoimien yleisestä määrittelystä vrt. *Wehberg* s. 63 ss.; *Kunz* s. 109; *Hold—Ferneck,* II s. 285; *Roth* s. 7 ss.; *Mercker* s. 81 ss.; *Klein* s. 17 ss.; *Baldoni* s. 189; *G. G. Wilson* s. 280 ss.; *Fenwick,* International Law s. 227 ss.

[251] Vrt. *Erich,* m.t. s. 406.

[252] Varsinaisten sota-alusten jaoituksella eri luokkiin teknillisten ominaisuuksien ja käyttötarkoituksen mukaan (taistelulaivat, risteilijät, torpedoalukset, miinaalukset, sukellusveneet, emälaivat j.n.e.) ei ole käytännöllistä oikeudellista merkitystä niin paljon yleisen kansainvälisen oikeuden mukaan, mutta kylläkin asevarustusten rajoittamissopimusten kannalta; vrt. kuitenkin sukellusveneistä edempänä. — Vrt. *Klein* s. 18 ss. ja *Vanselow* s. 198, joka huomauttaa, että vuoden 1922 Washingtonin konferenssin jälkeen on emälaivat luettava varsinaisiin sota-aluksiin.

että se on tarkoitettu käytettäväksi varsinaiseen taistelutoimintaan. Sota-aluksen käsite ei myöskään välttämättömästi edellytä, että alus on valtion omistuksessa. — Sota-aluksiin kuuluvat ns. apuristeilijät,[253] s.o. alukset,[254] joita muuten säännöllisesti käytetään ei-sotilaallisiin tarkoituksiin, mutta jotka sodan aikana on muutettu sota-aluksiksi VII yleissopimuksen määräysten mukaisesti ja siten liitetty valtion merisotavoimiin. Aikaisemmin oli tällaisten alusten oikeudellinen asema riidanalainen, mutta vuoden 1907 sopimuksen jälkeen on niiden asema selventynyt, sillä jos muuttaminen on tapahtunut VII yleissopimuksen mukaisesti, on apuristeilijä katsottava sota-alukseksi kaikkine tälle kuuluvine oikeuksineen ja velvollisuuksineen. Puuttumatta tarkemmin niihin ehtoihin, joiden täytyy olla olemassa, jotta aluksen muuttaminen sota-alukseksi olisi pätevä,[255] on korostettava, että k a i k k i e n VII yleissopimuksessa lueteltujen ehtojen täytyy olla samanaikaisesti täyttynyt, ennenkuin alusta voidaan kohdella sota-aluksena.[256]

V:n 1907 VII yleissopimus ei ole nimenomaisesti ratkaissut kysymystä, mitenkä on suhtauduttava sota-aluksiksi puutteellisesti muutettuihin kauppa-aluksiin.[257] Konferenssissa Hollanti ehdotti, että alusta, joka oli muutettu sota-alukseksi ilman, että kaikki mainitun yleissopimuksen ehdot ovat täytetyt, kohdeltaisiin merirosvona. — Edellä on todettu, että vain sellaisella aluksella voi olla sota-aluksen oikeudet ja velvollisuudet, joka on asianmukaisella tavalla muutettu sota-alukseksi, ja että puutteellinen muuttaminen ei siis vielä aiheuta, että alus saisi sota-aluksen erikoisaseman. Mutta yleissopimuksen tarkoituksena ei voi olla, että puutteellisesti muutettu alus pääsisi jossakin suhteessa edullisempaan asemaan kuin sota-alus. Tämän toteamuksen pohjalla voidaan

---

[253] Vrt. *Erich,* m.t. s. 406; *Kunz* s. 112 ss.; *Vanselow* s. 209.

[254] Se tulkintasääntö, ettei ainoastaan VII yleissopimuksessa mainittujen kauppa-alusten vaan myös muiden ei-sotilaallisten alusten muuttaminen on sallittu, voitaneen katsoa vallitsevaksi. Ks. *Castrén,* I s. 156.

[255] Vrt. *v. Numers* s. 19 ss. ja *Fauchille,* II s. 373.

[256] Siten ei pelkän sotalipun nostaminen anna alukselle sota-aluksen etuoikeuksia. Kun Ruotsin hallitus v. 1918 lähetti tykkialus Svensksundin kahden kauppa-aluksen ja jäänsärkijän kanssa hakemaan Mäntyluodosta ruotsalaisia ja mikäli mahdollista norjalaisia ja tanskalaisia, nostettiin kauppa-aluksiin, jotka olivat valtion vuokraamat ja joiden miehistöstä osa oli laivaston merisotilaita, sotalippu samoinkuin jäänsärkijään (vrt. Flottans neutralitetsvakt s. 94 ss. ja *Söderqvist* s. 201). *Söderqvist* lausuu, että sotalipun nostamista poliittisista syistä on vaikea käsittää, sillä kun punaiset ryhtyivät tutkimaan aluksia, sota-aluksen päällikkö antoi sen tapahtua ja ilmoitti olevansa valmis helpottamaan näin suoritettuja toimenpiteitä.

[257] Vrt. *Fauchille,* II s. 382.

tehdä puolueettomuusoikeuden kannalta se johtopäätös, että alus, joka on puutteellisesti muutettu, ei voi vedota tähän tilaansa välttääkseen sota-aluksen velvollisuudet. Puutteellisesti muutetulla aluksella on siis puolueettomuusoikeuden kannalta katsottava olevan kaikki sota-aluksen velvollisuudet, mutta ei sota-aluksen erioikeuksia.[258]

VII yleissopimuksessa on tarkoituksellisesti jätetty avoimeksi kysymys, millä alueella muuttaminen on luvallinen. Yleisesti katsotaan, että muuttaminen on sallittu oman tai liittolaisvaltion alueella sekä vallatuilla alueilla.[259] Avoimeksi on sensijaan jäänyt kysymys, onko muuttaminen sallittu aavalla merellä, millä edellytyksin takaisinmuuttaminen on luvallinen, sekä edelleen kysymys, voidaanko myös puolueettomat alukset, jotka sodankävijä oston kautta tai angaarioikeutta[260] käyttämällä on saanut hallintaansa, muuttaa sota-aluksiksi. Mikäli mainituissa kysymyksissä ei ole osoitettavissa sitovaa ratkaisua, on puolueettomalla valtiolla katsottava olevan itsenäinen harkintavalta kysymyksessä muuttamisen luvallisuudesta, jolla on ennakoiva luonne omaksuttaessa kanta alusten puolueettomalle alueelle tulon sallittavuuteen ja niiden kohteluun. Jos puolueeton valtio katsoo, että muuttaminen aavalla merellä ei ole sallittu, on sen kohdeltava alusta puutteellisesti muutettuna aluksena. Jos puolueeton valtio ei pidä takaisinmuuttamista luvallisena, on sen luonnollisesti katsottava aluksella olevan sota-aluksen velvollisuudet.[261]

---

[258] Näin *Söderqvist* s. 174; vrt. *Fauchille,* II s. 382, joka pitää loogillisempana ratkaisua, että puutteellinen aluksen muuttaminen katsotaan mitättömäksi, niin että muutetulla aluksella ei katsota olleen sota-aluksen ominaisuutta, vaan sen katsotaan säilyttäneen koko ajan alkuperäisen luonteensa.

Maailmansodan aikana Saksa asetti pienten apuristelijäin johtoon aliupseereita eikä siis, kuten VII yleissopimus näyttää edellyttävän, laivaston kirjoissa olevia upseereita. Ruotsin viranomaisten oli ainakin väliaikaisesti päätettävä, oliko näitä aluksia kohdeltava sota-aluksina, ja erityisesti, koskivatko sota-alusten oleskelua koskevat puolueettomuusmääräykset näitäkin aluksia. Ruotsin hallitus ratkaisi kysymyksen siten, että aluksia oli, kunnes toisin määrätään, kohdeltava sota-aluksina. — *Söderqvist* (s. 169) päätyy samaan lopputulokseen, mitä tulee rajoitetun oleskeluajan myöntämiseen.

[259] Vrt. *Kunz* s. 113.

[260] Angaarioikeudesta, s.o. sodankävijälle tunnustetusta oikeudesta pakkotilassa käyttää puolueetonta omaisuutta, varsinkin aluksia, vrt. *Björksten,* Kansainvälinen oikeus s. 398.

[261] Vrt. *Fauchille,* II s. 382, joka lausuu, että takaisinmuutetun aluksen on ehkä katsottava menettäneen sota-aluksen oikeudet, mutta säilyttäneen sota-aluksen velvollisuudet. — *Wehberg* (s. 420) korostaa erityisesti, että kauppa-alukset, jotka sodan aikana on muutettu sota-aluksiksi ja senjälkeen jälleen kauppa-aluksiksi, ovat

Mitä sukellusveneisiin tulee, esitettiin vuosien 1914—1918 sodan aikana kanta, että puolueettomalla valtiolla ei ole oikeutta päästää sukellusveneitä aluevesillensä.[262] [263] Sellaisten sukellusveneiden osalta, jotka merisotaoikeuden mukaan kuuluvat sota-aluksiin, tämä kanta merkitsisi sitä, että sukellusveneet olisi erotettava eri luokaksi, mitä tulee sota-alusten yleiseen kohteluun. Sotilaallisten sukellusveneiden tulokieltoa on pidetty aiheellisena varsinkin sen vuoksi, että niitä on mahdoton valvoa.[264] Valtioiden suhtautuminen sukellusveneisiin on ollut horjuva,[265] ja vaikka puolueettomat valtiot ovatkin yleisesti omaksuneet puolueettomuusmääräyksiä, joilla sotilaallisten sukellusveneiden tai kaikkien sukellusveneiden pääsyä ja oleskelua on rajoitettu, ei tätä säännöstelyä, joka on tavallisesti puolueettomien valtioiden oman merenkulun etujen mukaista, voida pitää ilmauksena yleisen kansainvälisen säännöksen olemassaolosta. Puolueettomuusoikeuden kannalta on merisotavoimiin kuuluvaa sukellusvenettä pidettävä sota-aluksena, jonka kohtelu, ellei puolueeton valtio ole saattanut voimaan erikoissäännöksiä, määräytyy sota-aluksia yleensä koskevien sääntöjen mukaan.[266]

Suomen puolueettomuusasetuksessa on käytetty hyväksi yleisen puolueettomuusoikeuden tarjoamaa mahdollisuutta sota-alusten tulon

---

samojen rajoitusten alaiset kuin sota-alukset sekä ettei puolueeton valtio saa kohdella niitä vähemmän ankarasti kuin sota-aluksia. Perusteluna *Wehberg* esittää, että olisi omiaan johtamaan väärinkäytöksiin, jos alus voisi aavalla merellä nostaa sotalipun ja ryhtyä valtaustoimiin, samalla kuin se satamissa käyttäisi kauppalippua saadakseen riittävästi hiiliä.

[262] Ranska, Englanti, Japani ja Venäjä jättivät 20. 8. 1916 puolueettomien valtioiden hallituksille vastalausemuistion, jossa puolueettomia valtioita kehoitettiin ryhtymään toimenpiteisiin, jotta sodankävijäin sukellusveneet eivät voisi käyttää puolueettomia aluevesiä hyväkseen; samalla lausuttiin, että sukellusveneiden ei pitäisi saada käyttää hyväkseen kansainvälisen oikeuden hyväksymiä sääntöjä, jotka koskivat sota- ja kauppa-alusten pääsyä aluevesille ja oleskelua siellä, sekä että puolueettomaan satamaan tulleet sukellusveneet oli pidätettävä.

[263] Sukellusveneiden kohtelu puolueettomalla alueella liittyy läheisesti kysymykseen sukellusveneiden käyttökiellosta; tästä keskusteltiin jo vuoden 1899 rauhankonferenssissa sekä Washingtonin konferenssissa vv. 1921/1922 ja Lontoon laivastokonferenssissa v. 1930. Kahdessa viimeksimainitussa konferenssissa päädyttiin sukellusveneaseen käytön säännöstelyyn. Englanti on johdonmukaisesti ajanut sukellusvenekieltoa.

[264] Vrt. *Fauchille,* II s. 719 ja *Ch. Warren,* Troubles of a neutral, Foreign Affairs 1934 s. 377 ss.

[265] Vrt. *Kunz* s. 129 ss. ja *Harvard Law School,* A. J. 1939 Suppl. s. 432.

[266] *Harvard Law School,* A. J. 1939 Suppl. s. 432, on omaksunut sääntöehdotuksessaan sen kannan, että puolueeton valtio v o i kieltää sodankävijäin sukellusveneiltä pääsyn alueelleen tai sallia sen määräämillään ehdoilla.

ja oleskelun säännöstelemiseen kieltämällä 3 §:n 3 kohdassa sotaa käyvän valtion »sotilaallisiin tarkoituksiin varustettuja sukellusveneitä» kulkemasta tai viipymästä Suomen aluevesillä; kielto ei koske sukellusvenettä, jonka myrskyn tai merivahingon tähden on pakko tulla kielletylle alueelle, mutta aluksen tulee silloin olla pinta-asemassa, elleivät pakottavat asianhaarat muuta aiheuta. Puuttumatta tässä yhteydessä muuten tarkemmin kysymykseen sukellusveneen kohtelusta,[267] todettakoon, että kielto, koskiessaan sotilaallisiin tarkoituksiin varustettuja sukellusveneitä, ei ilmeisestikään tarkoita sotaa käyvien valtioiden kaupallisia sukellusveneitä, ei siinäkään tapauksessa, että nämä ovat varustettuja itsepuolustusta varten.[268]

Vaikka XIII yleissopimus ei nimenomaan mainitsekaan säännöllisten merisotavoimien toista ryhmää, apualuksia, on niitä kuitenkin, edellyttäen että ne täyttävät sota-aluksille asetetut yleiset ehdot, pidettävä sota-aluksina yleissopimuksen tarkoittamassa mielessä.[269] Merisotavoimiin jo rauhan aikana kuuluvien apualusten tyyppeinä tulevat kysymykseen hiili- ja öljyalukset, varastoalukset ja saattoalukset; apualusten ei tarvitse osallistua varsinaisiin sotatoimiin, vaan ne suorittavat varsinaisille merisotavoimille palveluksia kuljetusten sekä viestien ja tietojen välityksen muodossa j.n.e.

Kuten edellä on mainittu, teki Englanti jo Haagin konferensissa v. 1907 ehdotuksen, joka tähtäsi siihen, että jokaista alusta, joka suorittaa kuljetuksia sodankävijäin merisotavoimien hyväksi, olisi kohdeltava sota-aluksena riippumatta siitä, olisiko se muodollisesti liitetty sodankävijäin merisotavoimiin vai ei. Vuosien 1914—1918 sodan aikana useat puolueettomat valtiot kohtelivat sodankävijäin sota-alusten hyväksi tavalla tai toisella liikennöiviä kuljetusaluksia sota-aluksina rajoittaen niiden oleskeluaikaa puolueettomassa satamassa ja säännöstellen tarvik-

---

[267] Vrt. esitystä edempänä s. 190.

[268] V:n 1912 pohjoismaisissa puolueettomuusmääräyksissä ei ollut sukellusveneitä koskevia erikoismääräyksiä. Ruotsin 29. 11. 1915 antamalla asetuksella (n:o 460/1915) säädettiin, että »krigförande makts undervattensbåtar äga icke färdas eller uppehålla sig i svenskt territorialvatten inom tre nautiska minuter»; 19. 7. 1916 annetulla asetuksella (n:o 277/1916) kielto rajoitettiin koskemaan »undervattensbåtar, utrustade för krigsbruk och tillhörande främmande makt». On huomattava, että Ruotsi samanaikaisesti pyrki ylläpitämään 4:n meripeninkulman rajaa yleisenä puolueettomuusrajana, joten sukellusveneiden erikoissäännöstely ei koskenut koko puolueetonta aluetta. — Vrt. Flottans neutralitetsvakt s. 31 ss. ja s. 110 ss.

[269] Vrt. *Vanselow* s. 197; *Oppenheim-Lauterpacht*, II s. 566.

keiden ottoa niihin, vieläpä määrätyissä tapauksissa internoidenkin niitä.[270]

Kuten *Vanselow* [271] huomauttaa, ei Haagin konferenssin tarkoituksena kuitenkaan ollut velvoittaa puolueettomia valtioita kohtelemaan määrätyllä tavalla kauppa-aluksia, jotka suorittavat ansaitsemistarkoituksessa tilapäisesti kuljetuksia jommankumman sodankävijän hyväksi. Siten ei tavallisen yksityisen kauppa-aluksen (ns. Zufuhrshiff, Hilfsbeischiff), joka ei ole valtion hallinnassa vaan liikennöi yksityisessä ansaitsemistarkoituksessa, ole katsottava toimintansa johdosta vielä menettävän kauppa-aluksen luonnetta.[272] Yksittäistapauksessa saattaa tietenkin olla vaikeata ratkaista, onko kysymyksessä oleviin tarkoituksiin käytetty kuljetusalus katsottava sotalaitokselle kuuluvaksi, sen hallintaan tai käyttöön luovutetuksi sota-alukseksi.[273] [274] — Eri asia on, että

---

[270] Eri maiden lainsäädäntöä selostavat m.m. Harvard Law School, A.J. 1939, Suppl. s. 214 ss. ja *Vanselow* s. 199 ss.

Abessinian sodan aikana Englannin hallitus ilmoitti Italian hallitukselle, ettei italialaisia laivoja voitu Englannin siirtomaa-satamissa kohdella edullisemmin kuin mitä puolueettomuuden säännökset edellyttävät; näiden säännösten lausuttiin sisältyvän Haagin rauhansopimukseen ja koskevan apu-aluksia, jotka kuljettavat sotatarpeita, varastoja ja muuta sentapaista ja jotka voivat puolueettomassa satamassa ottaa vain määrätyn määrän polttoainetta ja viipyä niissä enintään 24 tuntia. Vrt. *Vanselow* s. 204.

[271] *Vanselow* s. 197.

[272] Vrt. *Klein* s. 19.

[273] Kuljetusaluksen sota-aluksen käsitteestä eroava luonne on saanut vahvistuksen myös pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten 14 art:n 2 kohdassa, jossa puhutaan aluksesta, »joka ilmeisesti on liikenteessä kuljettaakseen välittömästi sodankävijäin sotavoimille polttoaineita tai muita tarvikkeita»; tällaista alusta eivät puolueettomuusmääräykset rinnasta sota-aluksiin vaan rajoittuvat ainoastaan säännöstelemään otettavien tarvikkeiden sallitun määrän — ei siinäkään tapauksessa, kuten säännöstä on tulkittava, että kysymys olisi sotilaallisten tarvikkeiden kuljettamisesta. — Vrt. myös As. ulkomaisten sota-, kauppa- ja ilma-alusten käynnistä Suomen alueella rauhan aikana 28. 4. 1938, 4 §: »sota-aluksilla tarkoitetaan tässä asetuksessa varsinaisia sota-aluksia ja sotilaallisia apualuksia sekä muita aluksia, joita käytetään sotilaallisiin tarkoituksiin». Asetuksen mukaan on muut alukset, hallinnolliset ja huvialukset mukaanluettuina, katsottava kauppa-aluksiksi.

[274] Ns. Mixed Claims Commission, jonka tehtävänä maailmansodan jälkeen oli ratkaista eräät Yhdysvaltain ja Saksan väliset vahingonkorvauskysymykset, käsitteli kysymystä, millä ehdoin aluksen voidaan katsoa säilyttävän »kauppa-aluksen» luonteensa, ja omaksui tällöin kriterioita, joihin on yleensä kiinnitetty suurta huomiota. Komissio katsoi, että aseistettua alusta voidaan pitää sota-aluksena, jos Yhdysvaltain hallitus oli antanut sille tehtäväksi välittömästi myötävaikuttaa sotilaalliseen toimintaan Saksaa tai sen liittolaisia vastaan; asiaan ei tällöin vaikuttanut, omistivatko Yhdysvallat aluksen, vaan ratkaisevana oli pidettävä, käytettiinkö sitä

puolueettomat valtiot voivat kohdella kuljetusaluksia, jotka ovat liikenteessä kuljettaakseen sodankävijäin sota-aluksille tarvikkeita, ankarammin kuin kauppa-aluksia yleensä. Tällaiseen kohteluun puolueeton valtio voi olla yksittäistapauksessa velvollinenkin estääkseen alueensa muodostumasta tukikohdaksi aluksille, jotka tosiasiallisesti palvelevat sotilaallisia tarkoitusperiä. Tämä ei kuitenkaan vielä merkitse sitä, että puolueeton valtio olisi yleisesti velvollinen kohtelemaan sota-aluksina jokaista alusta yksistään jo sen nojalla, että se suorittaa kuljetuksia sodankävijän sota-alusten hyväksi.[275] [276]

Erikoisasemassa myös puolueettoman valtion alueella ovat XIII yleissopimuksen 14 art.:n 2 mom:ssa mainitut »sota-alukset, jotka ovat

---

mainituin tavoin vihollista vastaan. Niin kauan kuin alus oli yksityisessä liikenteessä yksityisintressissä, ei sillä voinut olla sotilaallista luonnetta, sillä vain hallitus voi laillisesti ryhtyä suoranaiseen sotilaalliseen toimintaan. Se, että alus oli Shipping Boardin tai Fleet Corporationin omistuksessa tai niiden takavarikoima, ei ennakoinut sen sotilaallista luonnetta. Jos alus Yhdysvaltain omistuksessa tai takavarikoimana oli joutunut sota- tai meriministeriön hallintaan ja johtoon ja sillä siten oli julkinen luonne ja jos sen miehistö oli Yhdysvaltain maksama ja käskynalainen, voitiin prima facie vaikkakaan ei sitovasti edellyttää aluksella olleen sotilaallinen luonne. Kauppa-alukselle ei antanut sotilaallista luonnetta mikään seuraava tosiseikka yksin eikä yhdessä muiden seuraavien tosiseikkain kanssa: aseistus itsepuolustusta varten; se, että tykit olivat peräisin armeijan varastoista; että meriministeriö ohjasi aluksen liikennöimistä vihollisen välttämiseksi; että aluksen päällikkö noudatti meriministeriön ohjeita vaaran uhatessa tai vihollisen hyökätessä eikä se, että alus vihollista välttääkseen kulki saattuesuojassa tai noudatti purjehdusohjeita. — Komission omaksumat säännöt ja eräitä niiden soveltamistapauksia julkaistu A.J. 1939, Suppl. s. 220 ss.

[275] *Vanselow* (s. 204) katsoo, ettei maailmansodan käytäntö vielä ole luonut kansainvälisen oikeuden säännöstä, joka velvoittaisi rinnastamaan kuljetusalukset apualuksiin, mitä tulee puolueettomissa satamissa oleskeluun. — *Kunz* (s. 115) näyttää suhtautuvan kysymykseen epäröiden. — *Mercker*, ss. 81—82, lausuu, että puolueettomien valtioiden oikeus ja velvollisuus on kieltää jokaiselta laivalta, joka tosiasiallisesti palvelee sotilaallisia tarkoitusperiä, aluevesien käyttö tukikohtana; vaikka puolueettomat valtiot täysvaltaisuutensa nojalla voivat laajentaa sota-aluksen käsitteen koskemaan muitakin aluksia kuin varsinaisia sota-aluksia, eivät tämäntapaiset laajentavat säännökset ole yleistä kansainvälistä oikeutta, vaan kysymykseen, missä määrin sota-aluksia koskevat oikeussäännökset on ulotettava käsittämään muitakin aluksia, on *Merckerin* mukaan vastattava siten, että sota-alusten sen paremmin kuin muidenkaan alusten ei ole sallittava tehdä puolueettoman valtion aluevesiä merisotatoimien tukialueeksi.

[276] Amerikan valtioiden välinen puolueettomuuskomitea (perustettu 21:n amerikkalaisen valtion lokakuussa v. 1939 hyväksymällä yleisellä puolueettomuusjulistuksella) suositteli 2. 2. 1940 tekemässään päätöksessä sotilaallisen apualuksen luonteen antamista jokaiselle kauppa-alukselle, joka jollakin tavoin avustaa sota-alusta. — Vrt. A.J. 1940 Suppl. s. 81 ja *Oppenheim-Lauterpacht*, II s. 566 ss.

aiotut yksinomaan uskonnollisiin, tieteellisiin ja ihmisystävällisiin tehtäviin». Näihin sota-aluksiin eivät mainitun sopimuskohdan mukaan ole sovellettavissa puolueettomissa sisä- ja ulkosatamissa ja puolueettomilla aluevesillä viipymisen rajoittamista koskevat säännöt. Mainittuihin aluksiin kuuluvat myös sotilassairaala-alukset, joita Genève'in vuoden 1906 yleissopimuksen periaatteiden soveltamista merisotaan koskevan X yleissopimuksen 1 art:n mukaan ei ole rinnastettava sota-aluksiin niiden puolueettomissa satamissa oleskelun suhteen.[277] Sotilassairaala-aluksia ovat mainitun 1 art:n mukaan alukset, joita valtiot ovat rakentaneet tai varustaneet erikoisesti ja yksinomaan sairaiden, haavoittuneiden ja haaksirikkoisten avustamista varten.[278] [279]

Kieltämättä hieman oudolta kuulostavan nimityksen »sota-alukset, jotka ovat aiotut yksinomaan uskonnollisiin, tieteellisiin ja ihmisystävällisiin tarkoituksiin», ymmärtämiseksi on otettava huomioon ne historialliset olosuhteet, joissa k.o. alusten erikoisasema on syntynyt.[280]

---

[277] Suomen puolueettomuusasetuksessa tämä alusluokka mainitaan 5 §:n 1 kohdan 2 mom:ssa.

[278] X yleissopimuksen mukaan voidaan erottaa kolmenlaisia sairaala-aluksia: 1. sotilassairaala-alukset (bâtiments-hopitaux militaires), jotka on määritelty tekstissä, 2. sairaanhoitoalukset, jotka on kokonaan tai osaksi varustettu yksityishenkilöiden tai virallisesti tunnustettujen avustusyhdistysten kustannuksella ja jotka kulkevat sotaa käyvän valtion lipulla, sekä 3. sairaanhoito-alukset, jotka kokonaan tai osaksi on varustettu puolueettomien maiden yksityisten henkilöiden tai virallisesti tunnustettujen avustusyhdistysten kustannuksella. — Tekstissä ei ole kysymys kahteen viimeksimainittuun ryhmään kuuluvista aluksista (bâtiments hospitaliers).

[279] Sotilassairaala-alusten ulkonaisena tunnusmerkkinä on valkea maalaus, jossa on noin puolentoista metrin levyinen vihreä vaakasuora risti; sitäpaitsi alusten on kansallislippunsa ohella nostettava Genève'in yleissopimuksessa säädetty Punaisen Ristin lippu.

Sotilassairaala-alusten nimet on ilmoitettava sotaa käyville valtioille vihollisuuksien alkaessa tai kestäessä ja joka tapauksessa ennen alusten käytäntöönottamista. Ilmoitusta p u o l u e e t t o m i l l e valtioille ei ole määrätty pakolliseksi, mikä *Wehbergin* mukaan (s. 378) saa selityksensä siitä, että sotilassairaala-alukset voivat puolueettomille valtioille aina helposti osoittaa luonteensa; Haagin ensimmäisen rauhankonferenssin keskusteluissa ilmoitusta puolueettomillekin valtioille pidettiin toivottavana.

[280] K.o. alusten erikoisaseman syntyvaiheet ovat peräisin 18. vuosisadalta, jolloin Englanti antoi turvalupakirjat ranskalaisille tutkimusmatkailijoille Bougainville ja La Pérouse sekä Ranska vuorostaan englantilaiselle Cook'ille. Haagin toisen rauhankonferenssin aikaan oli sääntö tieteellisiin tarkoituksiin aiottujen sota-alusten erikoisasemasta tavanomaisen oikeuden sääntönä jo vakiintunut. Rauhankonferenssissa erikoisluokkaan lisättiin myös uskonnollisiin ja ihmisystävällisiin tarkoituksiin aiotut alukset. Vrt. *Vanselow* s. 227 ja *Harvard Law School,* A.J. 1939, Suppl. s. 430 ss.

Alusten erikoisasema ei suinkaan rajoitu puolueettomuusoikeuteen, vaan se on voimassa merisotaoikeudessakin: XI yleissopimuksen 4 art:ssa julkilausutun säännön mukaan uskonnollisissa, tieteellisissä ja ihmisystävällisissä tehtävissä kulkevat alukset ovat vapautetut valtauksesta. Itse asiassa on k.o. alusten erikoisasema niin vakiintunut, että useat tutkijat välttävät mainitsemasta niitä sota-alusten yhteydessä.[281]

2. Sota-alusten eksterritoriaalisuus.

Sanonta, että sota-alukset nauttivat eksterritoriaalisuutta toisen valtion vesialueella, puolustaa paikkaansa enemmän lyhyytensä kuin tarkkamääräisyytensä vuoksi,[282] ja sen tähden ei eksterritoriaalisuus-käsitettä sota-aluksienkaan suhteen nykyään enää hyväksytä muuta kuin tietyin varauksin. Esterritoriaalisuutta[283] ei saa käsittää kirjaimellisesti;

---

[281] *Einicke* (s. 214) toistaa *Nippoldin* huomautuksen, että XIII yleissopimuksen 14 art:n 2 mom:ssa on nimitys »sota-alus» asiaton. — *Mercker* (s. 81 ss.) huomauttaa, että kun sota-alusten oikeudellisen aseman yleisessä tarkastelussa on lähdettävä siitä, onko lippuvaltion valtiovalta aluksilla »gegenwärtig», on puolueettomuusoikeudessa raja vedettävä toisin ja huomio kiinnitettävä siihen, palveleeko alus sotilaallisia tarkoitusperiä; tästä johtuu XIII yleissopimuksen 14 art:n 2 mom:n erikoissääntö. — *Klein* (s. 19) lausuu, että vaikka eräät kiistävätkin sairaala-aluksilta sota-aluksen luonteen, on niitä kuitenkin pidettävä sota-aluksina, jos ne kuuluvat sotalaivastoon ja ovat sotilaallisen johtajan, vaikkapa vain lääkintäupseerin komennossa ja jos niillä on sotilaallisesti organisoitu miehistö.

[282] Vrt. *Björksten,* Kansainvälinen oikeus s. 114; *Gidel,* II s. 255; *Klein* s. 36.

[283] Eksterritoriaalisuus-käsitteen ymmärtämiseksi on muistettava k.o. sanan syntyhistoria. Keskiaikaisessa latinassa ja vielä Grotiuksen aikana territorium-käsitteellä ymmärrettiin sekä aluetta (ransk. territoire) sanan nykyisessä merkityksessä että alueella harjoitettavaa valtaa, siis sekä valtapiiriä että itse valtaa, kuten ilmenee sananparresta »quidquid est in territorio est de territorio». Tällöin oli täysin loogillista ja kirjaimellisesti oikein sanoa, että alus kuuluu lippuvaltion territoriumiin, viimeksimainitulla sanalla kuin tässä yhteydessä tarkoitettiin oikeudellista valtapiiriä eikä maa-aluetta. Vrt. *Gidel,* II s. 256 ss. ja *Björksten,* Kansainvälinen oikeus s. 170. — Vrt. myös *Sundberg,* Statsfartygs immunitet, N.T.I.R. 1942 s. 3 ss., joka käsittelee julkisten alusten immuniteettia erityisesti Ruotsin oikeuden kannalta, sekä *Gihl,* Staters immunitet vid främmande domstolar, Svensk Juristtidning 1944 s. 193 ss. *Gihl* erittelee laajasti Ruotsin korkeimman oikeuden 17. 3. 1942 antamia päätöksiä, jotka ovat merkityksellisiä myös puolueettomuusoikeuden kannalta ja koskevat eräiden Ruotsin satamissa olleiden, Norjan hallituksen Englannin hallitukselle 1. 7. 1941 vuokraamien norjalaisten alusten takavarikoimispyyntöä sekä alusten päällikköiden häätämistä; päätökset sisälsivät, että norjalaisten omistajien, joiden kotipaikka oli vallatussa Norjassa, hakemuksia ei otettu käsiteltäviksi, koska Englannin hallituksella täysvaltaisen vieraan valtion edustajana katsottiin olevan koskemattomuus takavarikoimishakemuksia vastaan.

se ei suinkaan merkitse, että sota-alus ollessaan toisen valtion vesialueilla olisi kokonaan riippumaton tämän valtion täysvaltaisuudesta. Sota-aluksen on joka tapauksessa noudatettava vieraan valtion liikenne-, terveydenhoito-, luotsaus-, tulli-, satama- ja järjestyssääntöjä. Eksterritoriaalisuus merkitsee vain sitä pitkäaikaisen kansainvälisen käytännön luomaa oikeussääntöä, että sota-alus vieraan vallan vesialueilla nauttii erinäisiä erioikeuksia, vapautuksia määrätyistä vieraan valtion valtaoikeuksista, eritoten tuomio- ja täytäntöönpanovallasta. Se, mitä oikeudellisia määräyksiä nämä vapautukset ensi sijassa koskevat, voidaan yleisellä säännöllä ilmaista siten, että oleskeluvaltion voidaan sanoa määräävän sota-aluksen ulkonaisesta käytöksestä l. suhtautumisesta, luonnollisestikin tällöin olennaisin rajoituksin.[284]

Varsinkin puolueettomuusoikeuden kannalta on tärkeätä todeta, ettei sota-alus nauti eksterritoriaalisuutta pelkästään sillä, että se on vieraan vallan vesillä. Sota-alus saa hyväkseen eksterritoriaalisuuden vain, mikäli se on tullut vieraan valtion vesille säännöllisessä järjestyksessä ja mikäli sen oleskelu vieraan vallan vesillä sujuu säännöllisesti.[285] Eksterritoriaalisuuden nauttiminen on tässä merkityksessä ehdollinen. Sota-aluksen loukkaamattomuus ei riistä valtiolta oikeutta heti ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteisiin itsepuolustuksekseen, jos sota-alus ei mukaudu sen noudatettavaksi annettuihin määräyksiin. Eri asia on, että säännöllisissä tapauksissa sota-aluksen päällikkö saa ensin huomautuksen määräysten rikkomisesta tai kehoituksen määräajassa poistua vieraan valtion alueelta.[286]

Mitä erityisesti puolueettomuusoikeuden määräysten rikkomisiin tulee, Haagin XIII yleissopimus sisältää eräitä erikoisia sanktiosäännöksiä. 21 artiklan mukaan on puolueettoman vallan, ellei vallattu alus poistu satamasta, niin pian kuin se syy, joka sen on oikeuttanut satamaan pääsemään, on lakannut, antaa sille käsky heti poistua; ellei tätä käskyä noudateta, pitää puolueettoman vallan käyttää sen käytettävissä olevia keinoja vapauttaakseen aluksen päällystöineen ja miehistöineen ja eristää valtaajan alukselle asettama miehistö. 22 artiklan mukaan puolueettoman vallan pitää samoin vapauttaa vallattu alus, joka on tuotu satamaan muuten kuin 21 artiklan edellyttämissä olosuhteissa. Ellei

[284] Vrt. *Björksten*, Wassergebiet Finnlands s. 136; Björksten huomauttaa täydellä syyllä, ettei tällaista ilmaisutapaa saa käsittää absoluuttisesti, koska ylipäänsä on vaikeata antaa mitään jokaisessa yksittäistapauksessa pätevää sääntöä.

[285] Vrt. *Gidel*, II s. 264 ja *Klein* s. 40.

[286] Vrt. As. 28. 4. 1938 ulkomaisten sota-, kauppa- ja ilma-alusten käynnistä Suomen alueella rauhan aikana, 16 §.

sota-alus puolueettoman viranomaisen kehoituksesta huolimatta lähde satamasta, jossa sillä ei ole oikeutta viipyä, on puolueettomalla vallalla 24 artiklan mukaan oikeus (ja velvollisuus) ryhtyä tarpeellisiksi katsomiinsa toimenpiteisiin tehdäkseen laivan kykenemättömäksi lähtemään merelle sodan kestäessä. Yleinen sanktiomääräys sisältyy 25 artiklaan, jonka mukaan puolueeton valtio on velvollinen harjoittamaan sellaista valvontaa, jonka sen käytettävissä olevat keinot sallivat, estääkseen sopimuksessa edellä olevien määräysten loukkaamisen aluevesillään.

Vaikkakin se periaate, että vieraan vallan sota-alukset nauttivat toisen valtion vesillä eräitä vapautuksia muuten voimassa olevista määräyksistä, on sekä teoriassa että käytännössä vanhastaan kiistaton,[287] on kuitenkin todettava, että eksterritoriaalisuutta perustellaan eri tavoin. Kysymyksellä, miten eksterritoriaalisuus selitetään, on myös käytännöllistä merkitystä.

Teoriat, joiden mukaan sota-alusten eksterritoriaalioikeudet ovat käsitettävissä siten, että kysymyksessä on joko todellinen tai kuviteltu lippuvaltion alueen osa, saavat yhä vähemmän kannatusta.[288] Onkin todettava, että tällaiset teoriat eivät vastaa tervettä järkeä ja asian tosiasiallista tilaa[289] eivätkä sitäpaitsi pysty selittämään eksterritoriaalisuuden kaikkia ilmenemismuotoja kansainvälisessä käytännössä.[290] Jos jättää tällaiset teoriat syrjään, on muista sanottava, että niiden avulla voidaan tyydyttävästi selittää, minkä vuoksi kansainvälinen käytäntö on asettanut sota-alukset erikoisasemaan, mitä tulee niiden oikeudelliseen asemaan vieraan valtion alueella. Yleisin lienee nykyään selitystapa, että sota-alusten mainittu erikoisasema johtuu siitä, että ne edustavat vieraan valtion valtiovaltaa, että valtiot kunnioittavat sota-aluksia samaten kuin muitakin julkisia aluksia, vieraan valtion valtiovallan kantajina.[291] Kanna-

[287] Vrt. *Klein* s. 38.

[288] Vrt. kuitenkin esim. *Hold-Ferneck,* II s. 52: »Staatsschiffe und Staatsflugzeuge bleiben auch dann Gebiet ihres Heimatstaates, wenn sie erlaubtermassen den Raum eines fremden Staates betreten.» *Hold-Ferneck* korostaa, että eksterritoriaalisuus käsittää eräiden etuoikeuksien nauttimisen eikä siis merkitse vapautumista vieraan valtion määräysten noudattamisesta. — Vrt. myös *Ross* s. 172—173, joka lausuu, että m.m. sota-alukset, jotka ovat vierailla aluevesillä, kuuluvat kotivaltion alueeseen; *Ross* selittää, että kysymyksessä ei ole mikään fiktio, koska »alue» ei kansainvälisessä oikeudessa välttämättömästi merkitse maantieteellistä käsitettä, ja että uiva alue eroaa maantieteellisestä alueesta vain siinä, että uivan alueen yläpuolella olevaa ilmapiiriä ei lueta alueeseen ja ettei sillä myöskään ole aluemerta.

[289] Näin *Gidel,* II s. 265.

[290] *Björksten,* Wassergebiet Finnlands, s. 137.

[291] Näin m.m. *Klein* s. 37; vrt. myös *Sundberg,* Statsfartygs immunitet. N.T.I.R. 1942 s. 10 ss.

tusta ovat myös saaneet teoriat, joiden mukaan lippuvaltion on välttämättä voitava ehdottomasti ja yksin valvoa sotavoimansa yksikköjä, missä hyvänsä ne ovatkin.[292] Myös on esitetty mielipide, että sota-alusten erikoisoikeudet johtuvat rantavaltion, sen salliessa sota-aluksen tulla vesillensä, antamasta hiljaisesta suostumuksesta.

Joka tapauksessa on todettava, että ne vapautukset (immunités), joita sota-alukset nauttivat, ovat todellisia oikeuksia eivätkä siis perustu vain kansainväliseen kohteliaisuuteen.[293]

Sota-alusten eksterritoriaalioikeudet[294] voidaan jakaa kahteen pääryhmään: lainkäyttövapautusta koskevat eksterritoriaalioikeudet (immunités en matière de juridiction) ja poliisi- ja järjestyssääntöjä koskevat erioikeudet.[295] Lainkäyttövapautusten nauttiminen merkitsee, että sota-alukset nauttivat vapautusta rantavaltion tuomio- ja täytäntöönpanovallasta. Rantavaltion viranomaiset eivät saa tunkeutua laivaan

---

[292] Sota-alusten eksterritoriaalisuutta on perusteltu myös sillä, että lippuvaltion on välttämättä voitava yksinomaisella valvonnalla säilyttää sotilaalliset salaisuudet. *Gidel* (II s. 266 muist. 2) mainitsee *Schefferin* olevan tällä kannalla. Tämä teoria sivuaa erästä puolueettomuusoikeuden erikoiskysymystä, nim. kysymystä siitä, onko puolueettomalla valtiolla velvollisuus varjella haltuunsa joutuneita sodankävijöiden sodankäyntivälineitä siten, ettei vastapuoli pääse niistä hyötymään ottamalla selville teknillisiä salaisuuksia. — Käsittääksemme valtiolla on tällainen velvollisuus sekä rauhan aikana että silloin, kun se on puolueeton. Mistään erikoisesta puolueettomuusvelvollisuudesta ei kuitenkaan nähdäksemme ole kysymys. — Vrt. *Castrén*, II s. 133—134, joka ilma-aluksista puheen ollen lausuu, yhtyen m.m. *Meyeriin* ja *Spaightiin*, että »neutraalisen valtion velvollisuutena on varjella haltuunsa joutuneita sodankävijöiden sodankäyntivälineitä siten, ettei vastapuoli pääse niistä tällä tavoin hyötymään»; tällä kannalla on ilmeisesti myös *Kunz* s. 301.

[293] *Fauchille* I, 2 s. 959; *Björksten*, Wassergebiet Finnlands s. 139.

[294] *Baldoni*, Les navires de guerre dans les eaux territoriales, Rec.Cours 1938 III, lausuu, nähdäksemme oikein, sota-alusten oikeudellisesta asemasta aluevesillä (s. 231 ss.), ettei tätä voi summittaisesti määritellä sillä yhdellä ainoalla periaatteella, että sota-alukset eivät yleensä ole alueellisen oikeusjärjestyksen alaisia, vaan että sota-alusten suhde paikalliseen valtiovaltaan ja vapautukset on määriteltävä kunkin kysymyksen kohdalta erikseen, jolloin päinvastoin on lähdettävä siitä, että sota-alukset ovat paikallisen valtiovallan alaisia oleskelunsa johdosta aluevesillä, ellei tavanomaisista säännöistä tai yleisistä periaatteista muuta johdu.

Kun eräät harvat mutta arvovaltaiset auktorit katsovat, että rannikkovaltion oikeusjärjestyksen soveltaminen olisi k o k o n a a n poissuljettu, kun alus on aluevesillä haaksirikon, huonon sään tai muiden analogisten syiden vuoksi (*Gidel*, II s. 93), on *Baldoni* (s. 237) sitä mieltä, että mainitunlaiset syyt tosin oikeuttavat aluksen tulemaan aluevesille, ilman että tulo olisi kielletyn tai rangaistavan luontoinen, mutta että näiden syiden nojalla ei voi tehdä muita johtopäätöksiä, ellei ehkä purjehdus- ja satamamaksujen osalta.

[295] Vrt. *Gidel*, II ss. 269, 273.

eivätkä toimeenpanna siinä tutkintoja ja tarkastuksia.[296] Sota-alusta ei voida tavallista oikeudellista menettelyä noudattaen takavarikoida tai pidättää.[297]

Mitä tullitarkastukseen tulee, on se sääntö käytännössä vakiintunut, etteivät tulliviranomaiset saa suorittaa sota-aluksissa tullitarkastusta, vaan on heidän rajoituttava ulkotullivartiointiin.[298] Myöskään eivät sota-alukset ole niiden määräysten alaisia, jotka koskevat aluksen merikelpoisuutta ja sen miehistön ja mahdollisen lastin turvallisuutta.[299]

Kun sota-alukset näin ovat vapautetut kaikista sellaisista määräyksistä, jotka merkitsevät rantavaltion sekaantumista sota-aluksessa vallitseviin oloihin, on sota-alusten sitävastoin noudatettava niitä rantavaltiossa voimassa olevia määräyksiä, jotka koskevat aluksen ulkonaista suhtautumista, erikoisesti merenkulkusääntöjä, ankkuroimista, satamajärjestyssääntöjä, terveydenhoidon suojelemiseksi annettuja määräyksiä ja yleistä järjestystä ja turvallisuutta koskevia määräyksiä. Myös radion käytöstä annetut määräykset kuuluvat näihin. Eri maiden lainsäädännöissä on vakiintuneesti joukko tällaisia määräyksiä, joita ulkomaisten sota-alusten on asianomaisen maan vesialueilla noudatettava. Tärkeimpiä tällaisia eri maiden lainsäädännöissä yleisesti esiintyviä määräyksiä vastaavat ulkomaisten sota- y.m. alusten käynnistä Suomen alueella rauhan aikana 28 päivänä huhtikuuta 1938 annetun asetuksen sisältämät seuraavat määräykset: ulkomainen sota-alus ei saa yleensä saapua Suomen alueelle hankkimatta siihen ennakolta lupaa (vrt. 5 ja 6 §), sukellusvene ei saa Suomen alueella oleskella tai liikkua sukelluksissa (8 §); sota-aluksen on Suomen alueella käytettävä yksinomaan merenkulkuviranomaisten yleiseen liikenteeseen vahvistamia tulo- ja kulkuväyliä sekä suomalaista luotsia (9 §); ankkuri- ja kiinnityspaikan valinnassa sota-aluksen on noudatettava Suomen viranomaisten antamia määräyksiä (12 §); ulkomaisesta sota-aluksesta on kielletty Suomen alueella suorittamasta kartoitusta tai merenmittaustarkoitukseen luotausta, valokuvaamasta linnoituspiirissä tai toimittamasta vedenalaisia tukimuksia tai töitä (13 §); ulkomainen sota-alus ei saa Suomen alueella toimeenpanna ampuma-, miinoitus-, miinanraivaus-, torpedo-, maihinnousu- tai muita niihin verrattavia sotilaallisia harjoituksia eikä myöskään suorittaa sotaharjoituksiin liittyvää liikehtimistä. (14 §); ulkomaisen sota-aluksen on noudatettava Suomessa voimassa olevia terveydenhoito-,

[296] *Björksten*, Kansainvälinen oikeus s. 114.
[297] *Gidel*, II s. 269.
[298] *Björksten*, Kansainvälinen oikeus s. 115.
[299] Vrt. *Klein* s. 45.

luotsaus-, tulli-, liikenne-, satama- ja järjestyssääntöjä (10 §); radiolaitteen käytön suhteen on niinikään noudatettava Suomen lainsäädännön määräyksiä (10 §); aseistettua sotaväkeä saa laskea maihin vain sotilashautajaisissa ja silloinkin vain erityisellä luvalla; sotaväkeä ei muutenkaan saa laskea maihin ennenkuin asianomainen viranomainen on vahvistanut maihin laskettavan sotaväen luvun sekä ajan, jolloin se tulee maihin ja palaa alukseen (15 §).

Tällaisten yleisten, sota-alusten ulkonaista käyttäytymistä koskevien määräysten on katsottava saavan velvoittavan voimansa tavanomaisesta kansainvälisestä oikeudesta siten, että niiden on katsottava olevan voimassa, vaikkei niitä ole asianomaisen valtion sisäiseen lainsäädäntöön nimenomaan omaksuttu.[300]

Viimeksimainittu seikka on erityisesti pidettävä mielessä tulkittaessa pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten 10 artiklaa, jossa määrätään, että »voimassa olevia terveydenhoito-, luotsaus-, tulli-, liikenne-, satama- ja järjestyssäännöksiä on tarkoin noudatettava». Tällä säännöksellä ei suinkaan ole tahdottu sanoa, että sodankävijäin sota-alusten on noudatettava vain näitä määräyksiä, mutta ei muita sellaisia määräyksiä, jotka yleensä koskevat ulkomaisia sota-aluksia. Voinee olettaa, että mainitulla määräyksellä on tahdottu muistuttaa, että sodankävijäinkin sota-alusten on noudatettava yleisiä ulkomaisten sota-alusten ulkonaista suhtautumista koskevia määräyksiä.

Ulkomaisten sota- y.m. alusten käynnistä Suomen alueella rauhan aikana 28. 4. 1938 annetun asetuksen 1 §:n 1 mom:n mukaan on asetuksen säännöksiä sovellettava silloin kun Suomi ja se valtio, johon vieras alus kuuluu, ovat rauhantilassa. Siitä, mitä edellä on lausuttu, ilmenee, ettei mainitusta v:n 1938 asetuksen soveltamisalaa koskevasta säännöksestä saa kuitenkaan tehdä sitä johtopäätöstä, että s o d a n k ä v i j ä i n sota-aluksia koskisivat v:n 1938 asetukseen sisältyvät käyttäytymismääräykset vain, mikäli ne sisältyvät puolueettomuusmääräysten 10 art:ssa tarkoitettuihin säännöksiin. Toisaalta on kuitenkin katsottava, että puolueettomuusmääräyksistä johtuu, että eräät v:n 1938 asetuksen säännökset ovat kokonaan tai osittain soveltumattomia sodankävijäin sota-aluksiin. Niinpä asetuksen 5 ja 6 §§:ien säännökset tuloluvan hankkimisesta eivät koske sodankävijäin sota-aluksia. Sellaiset sotilaalliset harjoitukset, jotka mainitaan 14 §:ssä ja joita v:n 1938 asetuksen mukaan

[300] Näin *Gidel*, II s. 272, joka huomauttaa, että valtion myöntäessä vieraalle sota-alukselle tuloluvan tämä tapahtuu edellyttäen, ettei siitä aiheudu vahinkoa sen turvallisuudelle tai yleiselle järjestykselle. Vrt. myös *Klein* s. 46.

voidaan toimeenpanna sotaväen päällikön antamalla luvalla, ovat sodankävijäin sota-aluksilta tietenkin ehdottomasti kielletyt, koska ne merkitsisivät Suomen alueen käyttämistä sotilaallisena tukialueena. Mitä tulee 16 §:ssä mainittuihin toimenpiteisiin, joihin on ryhdyttävä, ellei alus noudata asetuksen määräyksiä (huomautus, poistumiskehoitus ja viime kädessä sotilaalliset pakkotoimenpiteet), voidaan säännöstä soveltaa sodankävijäin sota-aluksiin vain, mikäli ei samalla ole kysymys puolueettomuusasetuksen säännösten rikkomisesta, jolloin on sovellettava puolueettomuusmääräyksiä ja pidätettävä alus ja miehistö niissä tapauksissa, kuin se on välttämätöntä.

3. Sota-alusten pääsy puolueettoman valtion alueelle.

Maasotapuolueettomuutta koskevien säännösten mukaan puolueeton valtio on velvollinen riisumaan alueelleen tulleen sodankävijäin maasotavoimat aseista ja pidättämään ne, estääkseen niitä uudelleen osallistumasta sotatoimiin; puolueeton valtio on oikeutettu — joskaan ei velvollinen — myöntämään sodankävijäin maasotavoimille ns. asyylioikeuden,[301] mutta sen on silloin samalla pidettävä huolta, että sen alueelle tulleet maasotavoimat riisutaan aseista ja etteivät ne poistu sen alueelta sodan kestäessä. Yhtä ankaraksi velvollisuus pitää puolueeton alue erossa sodan piiristä ei ole kehittynyt merisotapuolueettomuuden alalla, vaan vanha tapa, että sodankävijäin sota-alukset saavat tulla puolueettoman valtion alueelle, ilman että ne on pakko riisua aseista ja pidättää, on yhä vielä voimassa. Tämä periaate vahvistettiin myös Haagin toisessa rauhankonferenssissa; XIII yleissopimus rajoittuu vain säännöstelemään sota-alusten oleskeluajan pituutta, elintarvike- ja polttoainetäydennyksen määriä, sota-aluksilla sallittuja korjauksia j.n.e. Samalla kuin sota-alusten oleskelua puolueettomalla alueella näin säännösteltiin siinä tarkoituksessa, ettei puolueettoman valtion alue muodostuisi sotatoimien tukialueeksi, velvoitettiin puolueettomat valtiot soveltamaan tasapuolisesti[302] molempiin sodankävijöihin ne ehdot, supistukset ja kiellot, jotka ne ovat säätäneet koskemaan sodankävijäin sota-alusten pääsyä puolueettoman valtion aluevesille (9 art.).

---

[301] Puolueettoman valtion asyylioikeudesta yleensä vrt. *Oppenheim-Lauterpacht*, II s. 579 ss.; *Hyde*, II s. 723 ss.; *Hold-Ferneck*, II s. 306; *Meurer* s. 44 ss.; *Klein* s. 26 ss.; *Baldoni* s. 223 ss.; *Gihl*, Neutralitetsproblem s. 32 ss.

[302] Tasapuolisuuden periaatteesta vrt. esitystä s. 82 ss.

Sodankävijäin sota-alusten pääsyä puolueettomalle alueelle on tieteisopissa perusteltu eri tavoin. Esim. *Oppenheim—Lauterpacht* [303] mainitsee syynä asyylioikeuden myöntämiseen olevan sen, että meri on kansainvälinen kulkureitti ja että eri valtioiden satamat palvelevat enemmän tai vähemmän kansainvälisen liikenteen etuja sekä että merenkulun olosuhteet tekevät välttämättömäksi suoda satamissa kaikkien valtioiden aluksille määrättyä vieraanvaraisuutta. Toisaalta esim. *Kunz* [304] korostaa täydellä syyllä, että puolueettomien valtioiden sotaan puuttumattomuuden pitäisi merkitä pidättäytymistä eikä tasapuolista sallimista ja että myöskään humaanisuussyyt eivät tässä suhteessa ole pätevät, sillä niillä voitaisiin perustella vain sota-alusten tulon, ei sensijaan niiden lähdön sallimista. Voimassa oleva kansainvälinen oikeus, joka sallii sodankävijäin sota-alusten pääsyn puolueettomalle alueelle, on loppujen lopuksi ilmaus kompromissista, jossa sodankävijäin edut ovat olleet määräävinä.

Yleisesti katsotaan, että puolueettoman valtion oikeus päästää sodankävijäin sota-aluksia käymään aluevesillensä on riippumaton syistä, joiden nojalla sota-alukset tahtovat käyttää hyväkseen asyylioikeutta.[305] Siten on puolueeton valtio oikeutettu ottamaan vastaan yhtä hyvin sota-aluksen, joka pakenee vihollista, kuin taistelussa vaurioituneen sota-aluksen.[306]

Vaikka puolueettomalla valtiolla on yleisen puolueettomuusoikeuden mukaan oikeus sallia sodankävijäin sota-alusten tulla alueellensa, ei sillä ole tähän mitään yleistä velvollisuutta.[307] Puolueeton valtio voi harkintansa mukaan kieltää sodankävijäin sota-aluksilta kuten vierailta sota-aluksilta yleensäkin pääsyn aluevesillensä ja satamiinsa; kielto

[303] *Oppenheim-Lauterpacht*, II s. 588.

[304] *Kunz* s. 249.

[305] Vrt. kuitenkin *Kleen*, Mellanfolklig rätt s. 672 ss., joka on sitä mieltä, että asyylin myöntäminen tulee kysymykseen vain, jos alus on luonnon- tai sotatapahtuman vuoksi todellisessa hädässä; *Kleen* myöntää kuitenkin, että XIII yleissopimus sallii puolueettoman valtion myöntävän asyylin muulloinkin kuin todellisen hädän ollessa kysymyksessä, mutta hän pitää tätä erehdyksenä, joka olisi korjattava (s. 677, aliviitta 1).

[306] Haagin rauhankonferenssissa Englanti teki ehdotuksen, että puolueettoman valtion on heti internoitava sota-alus, joka vihollisen takaa-ajamana pakenee puolueettomalle alueelle; ehdotusta kannatettiin yleisesti, mutta XIII yleissopimukseen ei kuitenkaan otettu vastaavaa säännöstä. Vrt. *Vanselow* s. 216 ja *Mirwart*, Guerre maritime. Séjour d'un navire de guerre belligérent dans un port neutre. Incident du »Graf von Spee», R.D.I.L.C. 1939 s. 825.

[307] *Oppenheim-Lauterpacht*, II s. 588; *Kunz* s. 249; *Rolin*, III s. 206 ss.; *Vanselow* s. 215.

voi koskea aluevesiä kokonaisuudessaan tai vain niiden määrättyjä osia.[308] — Yleisesti kuitenkin katsotaan, että puolueettoman valtion on sallittava merihädässä olevien alusten joka tapauksessa tulla alueellensa; varsinaista oikeusvelvollisuutta merihädässä olevien sota-alusten vastaanottamiseen ei tosin katsota olevan olemassa, mutta samalla kuitenkin todetaan yleisen käytännön myöntävän pääsyn aluevesille vis maior-tapauksessa silloinkin, kun puolueeton valtio on sulkenut aluevetensä sodankävijäin sota-aluksilta.[309] Kansainvälisessä sääntönäisessä oikeudessa ei kuitenkaan ole sääntöä, joka velvoittaisi puolueettoman valtion sallimaan hätätilassa sen alueelle tulleiden alusten jälleen lähteä merelle; puolueeton valtio voi niinollen tässä suhtessa menetellä harkintansa mukaan.[310]

Edellä on todettu, että puolueeton valtio on velvollinen tasapuolisesti kohtelemaan kummankin sodankävijäpuolen sota-aluksia. Tästä yleisestä säännöstä XIII yleissopimuksen 9 art:n 2 mom. sisältää sen poik-

---

[308] Yleensä puolueettomat valtiot eivät ole käytännössä kieltäneet sodankävijäin sota-aluksilta pääsyä aluevesille; useiden valtioiden puolueettomuusmääräykset kuitenkin edellyttävät, että pääsy voidaan kieltää aluevesille yleensä tai aluevesien määrättyihin osiin tai määrättyihin satamiin. Vrt. A.J. 1939 Suppl. s. 428 ss. — Belgia kielsi 3. 9. 1939 annetuilla puolueettomuusmääräyksillä sota-alusten tai niihin verrattavien alusten pääsyn aluemerelle.

[309] Vrt. *Oppenheim-Lauterpacht*, II s. 589; *Kunz* s. 250.

Belgiassa 3. 9. 1939 julkaistuissa puolueettomuusmääräyksissä on säännös (6 art.), että pääsykielto ei koske alusta, jonka on pakko tulla satamaan merihädän tai meren tilan vuoksi, ellei alus ole vihollisen takaa-ajama.

[310] Vrt. *Vanselow* ss. 215—216.

Baldoni (s. 226 ss.) on esitänyt merihätä-tapauksesta kannan, joka jossakin määrin eroaa yleisesti hyväksytystä mielipiteestä. Hän katsoo, että periaatteessa sota-aluksen tulo aluevesille voi tapahtua vain rantavaltion suostumuksella; tästä yleisestä säännöstä on kuitenkin yksi poikkeus: rantavaltion on sallittava pääsy aluevesille, jopa satamaan, jos kysymyksessä on »force majeure» tai »l'état de nécessité». »Force majeure»-tapauksen *Baldoni* katsoo olevan kysymyksessä, jos alus tulee aluevesille täysin tahdottomasti, olosuhteissa, jotka estävät aluksen suunnan määräämisen. »L'état de nécessité» voi olla aiheutunut merivauriosta, huonosta säästä, täydennystarpeesta, mutta myös vastustajan ylivoimasta, jotka olosuhteet ovat saattaneet aluksen välittömästi uhkaavaan vaaraan; tällöin aluksen tulo on vapaaehtoinen, mutta aluksesta vastuussa olevan tahto on kuitenkin välittömästi uhkaavan vaaran vaikutuksen alaisena. Myös tässä tapauksessa on sota-aluksen tulo *Baldonin* mukaan luvallinen, vieläpä vaikka rantavaltio olisi kieltänyt sota-aluksilta pääsyn aluevesillensä; *Baldoni* lausuu, että useimmat eivät hyväksy hänen kantaansa, mutta sekoittavat tällöin toisiinsa pääsyn aluevesille, joka on identtinen force majeure-tapauksessa ja l'état de nécessité-tapauksessa, sekä sen kohtelun, jonka rantavaltio on velvollinen myöntämään sen alueelle tulleille aluksille ja joka on eri tapauksissa vallan erilainen.

keuksen, että puolueeton valtio voi kieltää pääsyn satamiinsa sodankävijän sota-alukselta, joka on laiminlyönyt puolueettoman valtion säätämien määräysten ja ohjeiden noudattamisen tai loukannut sen puolueettomuutta. Tällainen yksipuolinen pääsykielto koskee vain asianomaista alusta, ei siis kaikkia k.o. sodankävijäpuolen aluksia.[311]

Pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten yleinen kanta on, että sodankävijäin sota-alukset saavat tulla puolueettoman valtion satamiin ja muille aluevesille. Tästä yleisestä säännöstä, joka on julkilausuttu puolueettomuusmääräysten 1 art:ssa,[312] on kuitenkin eräitä poikkeuksia ja rajoituksia. Nämä poikkeukset ja rajoitukset ovat osittain luonteeltaan alueellisia, osittain ne koskevat määrättyjä sota-alusten lajeja. Edelliseen ryhmään kuuluvat rajoitukset, jotka kieltävät pääsyn satamiin ja vesialueille, jotka on julistettu sotasatamiksi tai kuuluviksi rannikkopuolustuslaitteiden suojelualueisiin (2 art:n 1 kohta), sisäisille aluevesille, joihin pääsy on suljettu vedenalaisilla miinoilla tai puolustuslaitteilla (2 art:n 2 kohta), sekä satamiin ja määrättyihin aluevesien osiin, joille pääsy on katsottu aiheelliseksi kieltää erikoisten syiden vaatiessa, asianomaisen valtion täysvaltiusoikeuksien suojaksi ja sen puolueettomuuden ylläpitämiseksi (2 art:n 4 kohta) huomioon ottaen kansainvälisen oikeuden yleiset periaatteet.[313] [314] Alueellisiin rajoituksiin

---

[311] Vrt. *v. Numers* s. 199; *Vanselow* s. 215. — *Wehberg*in esitys (s. 416), jonka mukaan puolueeton valtio voi yksipuolisesti kieltää pääsyn kaikilta sellaisen sodankävijän sota-aluksilta, jonka joku alus on loukannut puolueettomuutta, on erheellinen.

[312] Säännöksestä seuraa, että sodankävijäin sota-alukset eivät ole velvollisia hankkimaan puolueettomalle alueelle tullakseen erityistä käyntilupaa, jollainen vieraiden sota-alusten on ennakolta hankittava rauhan aikana — ja myös puolueettomien valtioiden sota-alusten sodan aikana — 28. 4. 1938 annetun asetuksen mukaisesti.

[313] Suomessa on 3. 9. 1939 annetulla asetuksella sotasatamista ja rannikkopuolustuslaitteiden suojelualueista Helsinki ja Turku määrätty sotasatamiksi ja määritelty sotasatamien rajat; samalla on määrätty neljä rannikkopuolustuslaitteiden suojelualuetta. 30. 10. 1939 annetulla asetuksella muutettiin mainittua asetusta siten, että määrättiin kolme rannikkopuolustuslaitteiden suojelualuetta.

3. 9. 1939 on niinikään annettu asetus sotaa käyvien valtioiden sota-alusten tulosta eräisiin satamiin ja aluevesien osiin. Tällä asetuksella on puolueettomuusasetuksen 3 §:n 4 kohdan ja 5 §:n 2 kohdan nojalla kielletty sodankävijäin sota-alusten tulo Suomen aluevesille Pohjoisella Jäämerellä sekä myös Hankoniemen kärjestä länteen alkavalla rannikkoalueella lukuunottamatta kolmea sisääntuloväylää Itämeren rannikolla; Itämeren rannikko on samalla jaettu kahteen alueeseen puolueettomuusasetuksen 5 §:n 2 kohdassa edellytetyssä tarkoituksessa pitämällä Hankoniemen kärkeä alueita erottavana rajana.

[314] Viittaus kansainvälisen oikeuden yleisiin periaatteisiin tarkoittaa ilmeisesti

on vielä luettava 4 art:n 2 kohdan säännös, jonka mukaan enintään kolme samalle sotaa käyvälle valtiolle tai keskenään liittoutuneille valtioille kuuluvaa sota-alusta saa samanaikaisesti olla samassa satamassa tai samalla ankkuripaikalla tai satamissa tai ankkuripaikoilla samalla rannikkoalueella, mikäli rannikko on jaettu alueisiin tässä suhteessa. Sota-alusten yleinen pääsymahdollisuus ei koske sotilaallisiin tarkoituksiin varustettuja sukellusveneitä, jotka 2 art:n 3 kohdassa säädetyn kiellon mukaan eivät saa kulkea tai viipyä puolueettoman valtion aluevesillä.[315]

Sukellusveneistä on nimenomaan säädetty, että pääsykielto ei koske sukellusvenettä, jonka myrskyn tai merivahingon tähden on pakko tulla kielletylle alueelle (2 art:n 3 kohdan 2 mom.). On merkille pantavaa, etteivät pohjoismaiset puolueettomuusmääräykset sisällä vastaavaa säännöstä muiden sota-alusten osalta, mikäli on kysymys alueista, joihin pääsy on kielletty tai edellytetään voitavan kieltää; herää kysymys, onko pääsy tällöin tarkoitettu ehdottomasti kielletyksi, niin etteivät sota-alukset saisi niihin tulla merihädänkään sattuessa. Puolueettomuusmääräyksistä ei ole saatavissa selvää vastausta tähän kysymykseen, joten se on ratkaistava edellä esitettyjen kansainvälisen oikeuden yleisten periaatteiden mukaan. Se, että sukellusveneiden osalta on katsottu aiheelliseksi erityisesti säätää, että pääsykielto ei koske merihädässä olevaa sukellusvenettä, voidaan katsoa johtuneen siitä, että pääsykielto sukellusveneisiin nähden — mutta ei muihin sota-aluksiin nähden — koskee myös ns. viatonta kauttakulkua aluemerellä.

4. Oleskeluajan pituus.

Haagin XIII yleissopimuksen 12 art. lausuu sen yleisen säännön, että »ellei puolueettoman vallan lainsäädännössä ole muita erikoismääräyksiä, eivät sodankävijäin sotalaivat saa, paitsi tämän yleissopimuksen edellyttämissä tapauksissa, viipyä puheenalaisen vallan sisä- ja ulkosatamissa tai aluevesillä enempää kuin 24 tuntia». Säännöllistä pitempi oleskeluaika l. oleskeluajan pitennys tulee yleissopimuksen mukaan kysymykseen seuraavissa neljässä tapauksessa:[316] 13 art:n mukaan puolueettoman valtion on sodan alkaessa eli — täsmällisemmin sanottuna —

---

ns. salmikysymystä: vrt. esitystä s. 63. Mainitulla viittauksella ei ole merkitystä Suomen puolueettomuusmääräyksissä, joihin viittauksen voinee katsoa jääneen sanallisen yhdenmukaisuuden säilyttämiseksi muiden pohjoismaiden puolueettomuusmääräysten kanssa.

[315] Sukellusveneiden kohtelusta vrt. esitystä s. 175.

[316] Vrt. *Kunz* s. 250.

puolueettoman valtion saatua ilmoituksen vihollisuuksien alkamisesta ilmoitettava sen sisä- tai ulkosatamassa tai aluevesillä olevalle sodankävijän sota-alukselle, että sen on lähdettävä 24 tunnin tai paikallisen lain säätämän määräajan kuluessa; säännöllistä pitempi oleskeluaika tulee 14 art:n 1 mom:n mukaan kysymykseen myös »merivahingon tai meren tilan vuoksi», jolloin aluksen on lähdettävä, niin pian kuin viipymisen syy on lakannut; 14 art:n 2 mom:n mukaan puolueettomalla alueella viipymisen rajoittamista koskevat säännöt eivät ole sovellettavissa sotalaivoihin, jotka ovat aiotut yksinomaan uskonnollisiin, tieteellisiin tai ihmisystävällisiin tarkoituksiin; oleskeluajan pitennys voi aiheutua myös yleissopimuksen 16 art:n määräyksistä, jotka koskevat eri sodankävijäin alusten lähtöjärjestystä satamasta ja lähtöjen välistä aikaa;

Sääntö, että sodankävijäin sota-alukset saavat säännöllisissä tapauksissa viipyä puolueettoman valtion alueella ainoastaan 24 tuntia, oli jo ennen Haagin sopimusta varsin yleinen.[317] Sen vaihtoehtoisen määräyksen omaksumista yleissopimukseen, että 24 tunnin määräaika tulee kysymykseen, e l l e i puolueeton valtio ole toisin määrännyt, onkin pidetty ehkä suurimpana muutoksena merisotapuolueettomuutta koskeviin säännöksiin.[318] Kuten toisessa yhteydessä on mainittu, sukeutui Haagin konferenssissa toisaalta merisuurvaltojen Englannin, Yhdysvaltojen ja Japanin, toisaalta mannervaltojen Venäjän ja Saksan, joihin Ranska osittain yhtyi, välillä puhtaasti poliittinen kiista siitä, oliko kunkin puolueettoman valtion omana asiana antaa tarpeelliset määräykset sota-alusten kohtelusta aluevesillä, mitä m.m. oleskeluajan pituuteen tulee, vai oliko kansainvälisellä yleissopimuksella etukäteen annettava yksityiskohtaisia sitovia määräyksiä.[319] Merivaltojen kanta pääsi voitolle, ja siitä johtui, että Haagin sopimukseen otetiin myös oleskeluajan pituutta koskevia yksityiskohtaisia säännöksiä, jos kohta puolueettomille valtioille jätettiin määrätty harkinnan vara.[320]

---

[317] Vrt. *Rolin,* III s. 212; *Fenwick* (International Law s. 567) mainitsee, että aikaisempi käytäntö oli taipuvainen soveltamaan 24 tunnin sääntöä ehdottomana. — Eri maiden lainsäädännöstä vrt. Harvard Law School, A.J. 1939 Suppl. s. 468 ss.

[318] Näin *Rolin,* III s. 213. — *Rolin*in lausumaa ei kuitenkaan ole ymmärrettävä siten, että 24 tunnin sääntö olisi ennen vuotta 1907 ollut yleisen kansainvälisen oikeuden sitova sääntö, jota XIII yleissopimus olisi muuttanut. — Viime vuosina on varsinkin amerikkalainen käsitys pyrkinyt sovelluttamaan 24 tunnin sääntöä ehdottomana: näin International Law Association sopimusehdotuksissaan vuosilta 1920, 1926 ja 1928 sekä Harvard Law School sopimusehdotuksessaan vuodelta 1939; vrt. A.J. 1939 Suppl. s. 463 ss.

[319] Vrt. *Mercker* s. 78 ja *Willms* s. 33.

[320] Saksa on esittänyt varauksen XIII yleissopimuksen 12 art:aan; Saksa halusi

On syytä todeta, että XIII yleisopimuksen 12 art. ei suinkaan todista, etteikö puolueeton valtio voisi kokonaan kieltää sodankävijäin sota-alusten viipymisen alueellaan, mikäli puolueeton valtio katsoo siihen aihetta olevan.

Oleskeluaikaa koskevan 12 art:n tarkoituksena on joka tapauksessa rajoittaa sota-alusten viipymistä puolueettomalla alueella ja siten estää puolueettoman alueen muodostuminen vastoin 5 art:n yleistä säännöstä tukialueeksi toista sodankävijää vastaan suunnatuille merisotatoimille. 12 art:aa ei siis ole tulkittava siten, että se antaisi puolueettomalle valtiolle vapaan vallan myöntää määrättömän pitkä oleskeluaika. Puolueeton valtio voi kyllä 12 art:n varaamaa mahdollisuutta hyväksi käyttäen määrätä viipymisajan joko 24 tuntia lyhyemmäksi tai sitä pitemmäksi; kysymys viipymisajan enimmäismäärästä on yleisopimuksessa jätetty avoimeksi, mutta missään tapauksessa eivät puolueettomat valtiot voi valtionsisäisillä säännöksillä [321] määrätä viipymisaikaa niin pitkäksi, ettei se enää ole sopusoinnussa 5 art:n perustavan säännön kanssa.

Määräaika tarkoittaa sitä aikaa, jonka sota-alus polttoaineen ottoa varten tai muusta syystä viipyy puolueettoman valtion alueella. Pelkkä kauttakulku ei siis ole viipymistä 12 art:n mielessä.[322] Silloin,

---

konferenssissa omaksuttavaksi säännön, että 24 tunnin aikaa sovellettaisiin vain sotanäyttämön läheisyydessä oleviin puolueettomiin satamiin ja että sotanäyttämön ulkopuolella puolueettomat valtiot saisivat harkintansa mukaan määrätä oleskeluajasta. Saksan ehdotusta, jonka ilmeisenä tarkoituksena oli parantaa sellaisten valtioiden asemaa, joilla ei ole meritukikohtia kaukana emämaasta, ei kuitenkaan hyväksytty. Osaltaan tämä johtui käsitteen »théâtre de guerre» epämääräisyyden vuoksi; Saksan ehdotuksen mukaan sotanäyttämöllä tässä yhteydessä tarkoitettiin aluetta, jossa samanaikaisesti oli kummankin sodankävijän aluksia.

Saksassa v. 1913 annettujen määräysten mukaan oleskeluajan pituus on 14 päivää, eräissä tapauksissa pitempikin, paitsi sotanäyttämön välittömässä läheisyydessä olevissa satamissa, joissa oleskeluaika on 24 tuntia. Vrt. *Vanselow* s. 224.

[321] 12 art:ssa ei nimenomaan sanota, että viipymisaikaa koskevat erikoismääräykset on annettava lainsäädäntöjärjestyksessä. Tämän nojalla on esitetty mielipide, että artiklan vastaista ei ole, jos puolueeton valtio antaa lainsäädäntöjärjestyksessä sen yleisen määräyksen, että paikalliset viranomaiset saavat määrätä ajan harkintansa mukaan (näin *Einicke* s. 202, johon *Wehberg*, s. 422, yhtyy). Joka tapauksessa sopimuksen tarkoitus ja henki vaativat, kuten *Einicke* huomauttaa (s. 202), että enimmäisajan säännöstelyn voimaansaattamiseen sovelletaan sopimuksen johdannossa julkilausuttua sääntöä, että puolueettomuusmääräyksiä ei pitäisi muuttaa sodan kestäessä, ja että tämän mukaisesti oleskeluaikaa koskevat yksityiskohtaiset määräykset paikallisten viranomaisten antaminakin saatetaan voimaan viimeistään vihollisuuksien alkaessa.

[322] Näin nimenomaisesti *Einicke* s. 202 ja *Wehberg* s. 422.

kun kysymyksessä on »viipyminen» puolueettoman valtion alueella, tarkoittaa määräaika niin sanoaksemme tehokasta viipymisaikaa, johon ei lueta aikaa, jonka alus tarvitsee tullakseen puolueettoman valtion aluevesien kautta satamaan tai poistuakseen sieltä.[323]

Mitä viipymisajan pitentämiseen tulee, on Haagin yleissopimus rajoittanut puolueettomien valtioiden harkinnanvaraa siten, että viipymisajan pitentäminen yli 24 tunnin tai muun omaksutun säännöllisen määräajan tulee kysymykseen vain yleissopimuksen nimenomaan edellyttämissä tapauksissa, jotka on lueteltu edellä.[324] Vaikka puolueeton valtio siis voi säännölliseksi viipymisajaksi omaksua pitemmän kuin 24 tunnin määräajan, ei se konkreettisessa yksityistapauksessa voi tehdä poikkeusta näin määräämästään ajasta eikä myöskään 24 tunnin määräajasta muuta kuin edellä mainituissa neljässä tapauksessa.

XIII yleissopimuksen 14 art:n 1 mom:n mukaan sodankävijäin sotalaiva ei saa pitkittää puolueettomassa satamassa viipymistään ohi laillisen määräajan, paitsi merivahingon tai meren tilan vuoksi, ja sen on viipymättä sieltä lähdettävä, niin pian kuin viipymisen syy on lakannut. Säännöksen tulkinnassa on otettava huomioon 17 art:n määräys, joka koskee korjausten laatua: viimeksimainitun artiklan mukaan sotalaivat saavat korjata merivahinkojaan ainoastaan sen verran, kuin niiden liikehtimisen turvallisuuden vuoksi on välttämätöntä, mutta eivät saa millään tavoin lisätä sotilaallista voimaansa. Verrattaessa mainittuja kahta säännöstä toisiinsa ilmenee, ettei yleissopimus ole viipymisen pitentämisessä kiinnittänyt huomiota korjattavien vahinkojen syyhyn vaan ainoastaan niiden laatuun; kuten *Fauchille* [325] Haagin konferenssin asiakirjojen perusteella lausuu, ei viipymisen pitentäminen taisteluvälineiden korjaamiseksi tule kysymykseen, vaikka vahinko ei olisikaan johtunut sotilaallisesta toiminnasta, kun taas aluksen merikelpoisuuteen oleellisesti vaikuttava vaurio oikeuttaa pitempään viipymiseen, vaikka vaurio olisi

[323] *Vanselow* (s. 226—227) mainitsee Yhdysvaltain ja muidenkin amerikkalaisten valtioiden vuosien 1914—1918 sodan aikana noudattaneen sellaista käytäntöä, että pyhä- ja juhlapäiviä ei laskettu viipymisaikaan, koska silloin ei voitu suorittaa töitä.

[324] Vrt. *Kunz* s. 250 ja *Wehberg* s. 422.

[325] *Fauchille*, II s. 703.

Vuoden 1907 jälkeen on sopimusehdotuksissa ja valtionsisäisessä lainsäädännössä yhä enemmän kiinnitetty huomiota siihen, onko vahinko vastustajan sotilaallisen toiminnan aiheuttama vai ei; edellisessä tapauksessa ei uuden suuntauksen mukaan viipymisajan pitennystä myönnetä. Näin m.m. Harvard Law Schoolin sopimusehdotuksen 34 art. sekä, kuten edempänä esitetään, pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten 4 art:n 1 kohta.

johtunut vastustajan sotilaallisesta toiminnasta.[326] — Vaikka 14 art:n 1 mom:ssa viipymispaikkana mainitaan ainoastaan satama, on viipymisen pitentämistä koskevat rajoittavat määräykset tulkittava tarkoittavan myös ankkuripaikkoja ja muita aluevesiä.[327]

Pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten oleskeluaikaa koskevissa säännöksissä on omaksuttu 24 tunnin sääntö; muilta osiltaan pohjoismaiset puolueettomuusmääräykset vastaavat eräin täydennyksin Haagin sopimuksen määräyksiä. Viipymispaikkoina mainitaan satamien lisäksi myös ankkuripaikat ja muut aluevedet, mikä, kuten edellä on lausuttu, vastaa Haagin yleissopimuksen laatijain tarkoitusta. — Viipymisen pitkittämiseen oikeuttavana syynä mainitaan v:n 1938 puolueettomuusmääräyksissä [328] merivahingon ja meren tilan lisäksi myös karilleajo. Itse asiassa ei kysymyksessä ole lisäys Haagin yleissopimuksen määräyksiin, jotka, niinkuin edellä on todettu, sallivat viipymisajan pitkittämisen vain määrätyissä tapauksissa, vaan selventävästä määräyksestä, koska karilleajokin on merivahinko.

Vuoden 1938 puolueettomuusmääräyksissä on yleistä viipymisajan pitkittämistä koskevaa ohjemääräystä, jonka mukaan aluksen on lähdettävä välittömästi sen jälkeen, kuin syy sen viipymiseen on lakannut, täydennetty yksityiskohtaisilla lisämääräyksillä, joita ei vielä ollut vuoden 1912 puolueettomuusmääräyksissä. Merivahingon tai karilleajon [329] sattuessa tulee asianomaisen viranomaisen asettaa määräaika, jonka voidaan katsoa riittävän aluksen vaurioiden korjaamiseen ja karilleajon sat-

---

[326] Haagin konferenssissa Espanja teki ehdotuksen, että viipymisajan pitkittäminen sallittaisiin muustakin force majeure-syystä, ja Venäjä ehdotti viipymisajan pitennystä siinä tapauksessa, että sotalaiva ei elintarpeiden puutteen vuoksi voisi määräajassa täydentää varastojaan. Kumpikin ehdotus hylättiin. Vrt. *Fauchillen* esitystä, II s. 703 ss.

[327] Haagin konferenssi itse asiassa päätti Hagerupin ja Hammarskjöldin ehdotuksen mukaisesti viipymispaikkoina mainita nimenomaan myös ankkuripaikat ja muut aluevedet, mutta tämä lisäys puuttuu kuitenkin sopimuksen lopullisesta sanamuodosta. Vrt. *Einicke* s. 213.

[328] Kysymyksessä on täydennys, paitsi Haagin yleissopimuksen vastaavaan määräykseen, myös v:n 1912 puolueettomuusmääräyksiin.

[329] Vuosien 1914—1918 sodan aikana ajautui saksalainen torpeedoalus karille Söndreflintissä Sundissa. Tanskan viranomaiset ilmoittivat noudattavansa 24 tunnin sääntöä ja laskevansa ajan karilleajon hetkestä. Saksa oli sillä kannalla, että kysymyksessä oli merivaurio ja että 24 tunnin aika voitiin laskea vasta siitä lukien, jolloin alus saatiin irroitetuksi karilta. Tapaus ratkesi sillä, että alus saatiin irroitetuksi 24 tunnin kuluessa. — Jos kysymystä voitiin pitää vuoden 1912 puolueettomuusmääräysten kannalta avoimena, on se järjestetty vuoden 1938 määräyksissä. Vrt. *Vanselow* s. 227.

tuessa sen karilta irroittamiseen. Korjausten osalta tämä määräys ei itse asiassa merkitse muuta kuin sen Haagin XIII yleissopimuksen 17 art:ssa olevan säännöksen nimenomaista omaksumista pohjoismaiden valtioidensisäisiin puolueettomuusmääräyksiin, että puolueettoman valtion viranomaisen on todettava tehtävien korjausten laatu. Varsinainen uudistus sisältyy määräykseen, että viipymisajan pitennystä ei myönnetä yli 24 tunnin ajan, mikäli on ilmeistä, ettei alusta kohtuullisessa ajassa voida saattaa merikelpoiseksi, eikä myöskään siinä tapauksessa, että sen vauriot ovat aiheutuneet vastustajan sotilaallisesta toiminnasta. Tämä määräys näyttää myös ratkaisevan tulkintakysymyksen, joka syntyy siinä tapauksessa, että alun pitäen näyttää ilmeiseltä, että haaksirikkoutunutta sota-alusta ei saada kohtuullisessa ajassa korjatuksi tai että se jää hylyksi, ja jolloin on ratkaistava, onko aluksen miehistö internoitava heti vaiko vasta 24 tunnin kuluttua. Jos miehistö pysyy aluksella, ei internoimiseen mainitussa tapauksessa voitane ryhtyä ennen kuin 24 tunnin jälkeen.[330]

Pohjoismaisissa puolueettomuusmääräyksissä ei nimenomaan mainita, miten on laskettava sellaisten sota-alusten viipymisaika, jotka ovat puolueettomalla alueella vihollisuuksien alkaessa. XIII yleissopimuksen 13 art:n mukaan on 24 tunnin aika tai muu omaksuttu määräaika laskettava siitä hetkestä, jolloin puolueeton valtio on kehoittanut alusta poistumaan; tämän säännöksen mukaan puolueeton valtio voi siis harkintansa mukaan määrätä viipymisajan vihollisuuksien alkaessa, joka aika voi olla erilainen kuin myöhemmin puolueettomalle alueelle tuleville sota-aluksille. Siinä tapauksessa, että puolueeton valtio ei ole saattanut voimaan muuta kuin yleisen viipymisajan, lienee tätä sovellettava myös aluksiin, jotka ovat puolueettomalla alueella vihollisuuksien alkaessa.[331] Kun aika Haagin yleissopimuksen mukaan lasketaan siitä hetkestä, jolloin puolueeton valtio on antanut poistumiskehoituksen, mahdollistaa se sellaisen nurinkurisen tilanteen, että sota-alus jää puolueettomalle alueelle pitemmäksi aikaa, elleivät puolueettoman valtion

[330] Vrt. *Söderqvist* s. 403, joka huomauttaa, että varsinainen haaksirikko (naufrage) ja merivaurio (avarie) on erotettava toisistaan ja että XIII yleissopimuksen 14 ja 17 artiklat eivät lainkaan koske varsinaista haaksirikkoa, jonka sattuessa internoimiseen voidaan heti ryhtyä.

2. 7. 1915 saksalainen miina-alus Albatross joutui taisteluun venäläisen risteilijän kanssa Gotlannin itäpuolella ja ajautui senjälkeen karille Ruotsin rannikolla. Ruotsin sotilasviranomaiset internoivat aluksen miehistön heti. Vrt. *Flottans neutralitetsvakt* s. 30.

[331] Vrt. *Wehberg* s. 424.

viranomaiset ole tietoisia aluksen oleskelusta tai saa sopivasti annetuksi poistumiskehoitusta.[332]

5. Sota-aluksen kauttakulku.

Se, että valtion alueellinen valta on laajempien rajoitusten alainen merialueella kuin sen muulla alueella, ilmenee selvimmin oikeudessa viattomaan kauttakulkuun, joka on voimassa aluemerellä. Puolueettomuusoikeuden alalla on eroavaisuus maitse ja meritse tapahtuvan kauttakulun välillä erikoisen selvä.[333] Maasotapuolueettomuutta koskevan V yleissopimuksen 2 art. säätää ehdottoman kiellon kuljettamasta puolueettoman vallan alueen kautta sotajoukkoja ja sota- tai elintarvikekuormastoja, kun taas merisotapuolueettomuutta koskevan XIII yleissopimuksen 10 art:ssa todetaan, ettei jonkun vallan puolueettomuus ole sillä loukattu, että sodankävijäin sotalaivat ja niiden valtaamat alukset vain kulkevat sen aluevesien kautta.

Aluemerta koskevan kauttakulkuoikeuden perusteiden selvittäminen on yhtä vaikeata kuin aavan meren vapauden perusteiden selvittäminen.[334] *Gidel*in lailla lienee yksinkertaisinta todeta viattoman kauttakulun oikeus tavanomaisen kansainvälisen oikeuden säännöksenä, joka on sopusoinnussa sen ihmisten keskinäisissä suhteissaan omaksuman periaatteen kanssa, että valtioiden täytyy voida olla yhteydessä toisiinsa siinä määrin, kuin tämä liikenteen vapaus ei loukkaa niiden itsenäisyyttä.

---

[332] Havannan v:n 1928 meripuolueettomuussopimus ja Harvard Law Schoolin sopimusehdotus ovat omaksuneet sen kannan, että sodankävijän on velvoitettava aluksensa poistumaan puolueettomalta alueelta 24 tunnin tai muun puolueettoman valtion omaksuman määräajan kuluessa. Vrt. A.J. 1939 Suppl. s. 459 ss.

[333] Vrt. *Genet*, II s. 74.

[334] Vrt. *Gidel*, III s. 203, joka sanoo, että kauttakulkuoikeus näyttää olevan, ainakin mitä tulee kauttakulkuun sisäisille aluevesille tulemista varten, seuraamus aavan meren vapauden periaatteesta. Samoin *Coenen* s. 38 ss., joka pitää kauttakulkuoikeutta rantavaltion täysvaltaisuuden vastaoikeutena ja huomauttaa samalla maitse ja meritse tapahtuvan kauttakulun oikeudellisen kehityksen erilaisuudesta: kun maitse tapahtuva kauttakulku on viime aikoina ja erikoisesti Barcelonassa v. 1921 pidetyn liikenne- ja kauttakulkukonferenssin avulla voittanut alaa, on se taloudellisilta vaikutuksiltaan tullut hyvin lähelle meren kauttakulkuoikeutta, mutta oikeudellisesti on se ero olemassa, että kun maitse tapahtuva kauttakulku on vain kansainvälisen liikenteen tarpeiden johdosta syntynyt, tilapäinen käytäntö, meritse tapahtuva kauttakulku sitävastoin on ilmaus yleispätevästä tavanomaisen kansainvälisen oikeuden säännöksestä.

Edellä esitetyllä toteamuksella, että kauttakulkuoikeus on ilmaus yleisestä kansainvälisen tavanomaisen oikeuden säännöksestä, ilmenee, ettei kauttakulkuoikeutta, kuten joskus mainitaan, voida pitää minään rantavaltiota koskevana servituuttina.[335]

Rauhan aikana kauppa-aluksilla on katsottava olevan todellinen tavanomaiseen oikeuteen perustuva oikeus viattomaan kauttakulkuun. Haagin vuoden 1930 kodifioimiskonferenssin aluemeren oikeusasemaa koskevan sopimusluonnoksen 5 art:n säännös, että rantavaltio ei voi estää vieraiden alusten viatonta kauttakulkua aluemerellä, ei niinollen pyri luomaan uutta oikeutta. Mitä sota-alusten kauttakulkuun rauhan aikana tulee, ei kysymyksellä, onko se varsinainen oikeus, itse asiassa ole suurta käytännöllistä merkitystä, koska useimmat valtiot myöntävät kauttakulun vieraille sota-aluksillekin. Useimmat tutkijat katsovat, että sota-aluksilla on oikeus kauttakulkuun rauhan aikana. Mutta monet tutkijat ovat myös sitä mieltä, ettei sota-aluksilla ole oikeutta kauttakulkuun: rantavaltio ei ole velvollinen sallimaan kauttakulkua.[336]

Mitä tulee vieraiden valtojen sota-alusten kauttakulkuun puolueettoman valtion merialueen kautta, oli tämä kysymys, kuten edellä on viitattu, esillä Haagin vuoden 1907 konferenssissa. Edellämainitussa XIII yleissopimuksen 10 art:n määräyksessä on kysymys oikeudesta kauttakulkuun kierretty. Konferenssissa Englanti puolsi ehdotonta kauttakulkuoikeutta.[337] Konferenssin pöytäkirjoissa

---

[335] Samoin kuin teksti *Gidel*, III s. 202, joka *Oppenheim*iin vedoten katsoo servituutin mahdolliseksi vain kahden valtion välisinä erikoisina oikeudellisina suhteina. — *Mercker* huomauttaa (s. 29), että käytännölliseltä kannalta on vähämerkityksellistä, nimitetäänkö kauttakulkuoikeutta aluemerta rasittavaksi servituutiksi vaiko ei.

[336] *Oppenheim* lausuu (I s. 399), että on tapana, ettei sota-alusten kauttakulkua, jos se on viatonta ja vaaratonta, kielletä rauhan aikana, sekä että tavanomaisen kansainvälisen oikeuden sääntö on, ettei kauttakulkuoikeutta voida kieltää merivyöhykkeellä, joka on kansainvälisen liikenteen kulkureitti. — *Björksten* (Wassergebiet Finnlands s. 105) ei myöskään katso oikeuden olevan kysymyksessä. — *Gidel* (III, s. 284) lausuu: »le passage des bâtiments des marines de guerre étrangères dans la mer territoriale n'est pas un droit, mais une tolérance».

Haagin kodifioimiskonferenssissa m.m. Englannin, Yhdysvaltain, Portugalin ja Romanian edustajat olivat sillä kannalla, että sota-alusten kauttakulku rauhan aikana perustuu vain kansainväliseen kohteliaisuuteen (comitas gentium).

[337] *Willms* (s. 43) sanoo Englannin kantaan vaikuttaneen kaksi syytä: yleinen syy oli se, että kauttakulkuoikeus antaa sota-aluksille mahdollisuuden määrätyssä mielessä valvoa kauppamerenkulkua sotatoimiin kuitenkaan ryhtymättä, pelotella kauppalaivoja sekä, merirajan kulkua koskevien eri tulkintamahdollisuuksien vuoksi,

kuitenkin lausutaan käydyistä keskusteluista ilmenneen, että puolueeton valta voi kieltää yksinkertaisen kauttakulunkin rajoitetuilla aluevesiensä osilla, mikäli tämä osoittautuu tarpeelliseksi sen puolueettomuuden turvaamiseksi, mutta että tätä kieltoa ei voida ulottaa koskemaan kahta vapaata merta yhdistävää salmea.[338] Puuttumatta tässä yhteydessä vielä kysymykseen, missä laajuudessa puolueeton valta voi kieltää kauttakulun, on siis todettava, että kysymys kauttakulkuoikeudesta ei konferenssissa saanut myönteistä eikä kielteistä ratkaisua.[339] Käytäntö on kuitenkin osoittanut, ettei sota-aluksilla ole yleiseen kansainväliseen oikeuteen perustuvaa ehdotonta oikeutta kauttakulkuun puolueettoman valtion aluemeren kautta.[340] Toisaalta tieteisoppi myöntää yleisesti, ettei puolueettomalla valtiolla ole velvollisuutta kieltää kauttakulkua sekä että puolueeton valtio voi harkintansa mukaan kieltää tai sallia kauttakulun aluemerensä kautta.[341]

Onko puolueettomalla valtiolla oikeus sulkea aluemerensä yleensä vai koskeeko tämä kielto-oikeus vain määrättyjä aluemeren osia? *Wehbergin*[342] mielipide, ettei ole olemassa mitään pätevää syytä, joka oikeuttaisi sota-alusten kauttakulun puolueettoman vallan aluemeren kautta, ei tässä yleisessä muodossaan tosin liene oikea.[343] Mutta toisaalta ei myöskään se Haagin vuoden 1907 konferenssin pöytäkirjassa mainittu ja m.m. *Willmsin*[344] kannattama mielipide, että kauttakulkuoikeuden kielto saattaa koskea vain rajoitettuja aluemeren osia, vastaa käytännön edustamaa käsitystä.[345] Vuosien 1914—1918 sodan ja v. 1939 alkaneen suursodan käytäntö osoittavat, että puolueettomat valtiot ovat antaneet y l e i s i ä aluemeren sulkemista koskevia kieltoja. Kauttakulkuoikeuden yleisen kieltämisen mahdollisuuden puolesta puhuu, paitsi muuta,

---

ryhtyä kauppamerenkulkua vastaan toimenpiteisiinkin; erikoisen syyn kauttakulkuoikeuden puoltamiseen *Willms* sanoo Englannilla olleen senvuoksi, että se tahtoi sodan varalta Saksaa vastaan turvata sota-aluksilleen pääsyn Itämerelle.

338 Actes et Documents I s. 304.

339 Vrt. *Mercker*, s. 40, joka lausuu, että kysymys jäi, kuten kansainvälisissä konferensseissa on tapana sanoa: »sous l'empire du droit des gens général».

340 *Mercker* s. 42. Vrt. Italian uusi puolueettomuuslaki, 13 art.: »Par décret royal peut être interdit même le simple passage inoffensif, dans les eaux territoriales, de navires de guerre des belligérants et de navires par eux capturés. Les sous-marins devront, dans tous les cas, naviguer en surface.»

341 *Genet*, II s. 82.

342 *Wehberg* s. 418.

343 Vrt. *Einicke* s. 174; *Mercker* s. 42.

344 *Willms* s. 43.

345 Samoin kuin tekstissä *Mercker* s. 42.

m.m. se reaalinen peruste, että koko kauttakulkuoikeus tavanomaisen oikeuden luomana oikeutena on nykyään vähemmän välttämätön kuin ennen, jolloin merenkulussa käytettiin vain purjelaivoja tai heikkoja ja pieniä höyryaluksia.[346] Missään tapauksessa ei yleinen kauttakulun kielto kuitenkaan voine koskea tapauksia, jolloin sota-alukset ovat pakotetut kauttakulkuun joko myrskyn tai merivahingon takia.

Yleisesti hyväksytyn käsityksen mukaan Haagin merisotapuolueettomuussopimuksen 10 art:n tarkoittama kauttakulku tarkoittaa ainoastaan puolueettoman valtion merialuetta eikä siis sellaisia sisävesistöjä, jotka eivät kuulu valtion merialueeseen. Tällaisten sisävesistöjen kauttakulku on sotaakäyvien valtioiden sota-aluksilta kielletty, eikä puolueeton valtio saa sitä sallia.[347]

Kauttakulun täytyy joka tapauksessa olla, jotta se olisi sallittu, viaton. Tämän laatulisämääräyksenkin huomioon ottaen on vaikeata esittää, kuten *Söderqvist*[348] huomauttaa, objektiivista viattoman kauttakulun karakteristiikkaa, joka olisi täsmällisempi kuin itse nimitys.[349] Hyvän osviitan tässä suhteessa antaa kuitenkin Haagin vuoden 1930 kodifioimiskonferenssin aluemeren oikeusasemaa koskevan sopimusehdotuksen 3 art., jossa kauttakulku luonnehditaan seuraavasti:

> »Kauttakulku» on aluemerellä kulkemista joko sen kautta kulkemista varten tulematta sisävesistöihin tai sisävesistöihin tulemista varten tai aavalle merelle tulemista varten sisävesistöistä.[530]

---

[346] Vrt. *Bustamante* s. 166.

[347] Vrt. *Björksten*, Wassergebiet Finnlands s. 205, joka huomauttaa, että XIII yleissopimuksen 10 art:n käyttämä sanonta »eaux territoriales» tarkoittaa valtion koko merialuetta eikä vain aluemerta. — Vrt. myös *Kunz* s. 248.

[348] *Söderqvist* s. 62.

[349] *Bustamante* (ss. 167—168) selvittelee mielenkiintoisesti kauttakulku-sanalle yleisimmin annettuja laatumääräyksiä, jotka eivät merkitse joka tapauksessa samaa: »vapaa kauttakulku» merkitsee, että kauttakulkua voidaan käyttää tai olla käyttämättä ja että käyttäminen tapahtuu aluksen joutumatta missään tapauksessa toisen vallan tai arvovallan alaiseksi; »viaton» (inoffensiv) on kauttakulku, kun siihen ei sisälly mahdollisuutta eikä tarkoitusta tuottaa vahinkoa; »vilpitön» (harmlos, innocent) on kauttakulku, joka subjektiivisessa mielessä on vapaa pahoista tarkoitusperistä; »rauhanomaisen kauttakulun» *Bustamante* vihdoin määrittelee siten, että sillä ei pyritä toteuttamaan hyökkääviä tai sotaisia tarkoitusperiä taikka että se tapahtuu muulloin kuin sota-aikana. *Bustamante* lisää, että useimpien edellä mainittujen olosuhteiden täytyy yhtyä, jotta kauttakulku olisi sallittava, mutta mikään mainituista olosuhteista ei yksinään kelpaa luonnehtimaan kauttakulkuoikeutta.

[350] *Gidel*, III s. 204, käyttää artiklan 1 kohdassa mainituista kolmesta eri kauttakulkutavasta nimityksiä passage latéral, passage d'entrée ja passage de sortie, huo-

Kauttakulku ei ole viaton, jos alus käyttää hyväkseen rantavaltion aluemerta ryhtyäkseen toimenpiteisiin, jotka loukkaavat tämän valtion turvallisuutta, yleistä järjestystä tai raha-asiallisia etuja.

Kauttakulku voi käsittää oikeuden pysähtymiseen ja ankkuroimiseen, mutta vain siinä määrin kuin pysähdys tai ankkuroiminen ovat merenkulun säännöllisiä tapahtumia tai niihin on pakko aluksen hakeutuessa hätäsatamaan tai joutuessa merihätään.

Gidel[351] huomauttaa sattuvasti, että sanonnassa viaton kauttakulkuoikeus sana kauttakulkuoikeus viittaa lähinnä aluksen oikeutettuihin etuihin, kun taas sana viaton tarkoittaa rantavaltion etujen huomioon ottamista.[352] Itse asiassa kauttakulku ei ole viaton, jos alus käyttää aluemerta tarkoituksessa suorittaa jonkun rantavaltiolle vahingollisen teon tai, vaikkakaan aluksella ei alunperin ole ollut tätä tarkoitusta, jos sen kauttakulkuun liittyy toimia, jotka loukkaavat rantavaltion määrättyjä etuja.[353]

Mitä erityisesti ankkuroimiseen kauttakulun aikana tulee, on se edelläsanotun mukaisesti katsottava luvalliseksi esim. sumussa tai konevian sattuessa sekä muissa vastaavissa, merenkulkuun liittyvissä tapauksissa, mutta muulloin ankkuroivaa alusta ei voida pitää kauttakulussa olevana. Rantavaltiolla on oikeus varmistautua, että ankkuroiminen on tapahtunut bona fide.[354]

Varsinkin amerikkalaisessa tieteisopissa on kannatettu mielipidettä, että kauttakulkuoikeus ei koske koko aluemerta, vaan ainoastaan »highways of international traffic». Tällöin toiset katsovat, että sääntö, että kauttakulkuoikeus koskee ainoastaan suuria kansainvälisiä meriteitä, käsittää kaikki alukset, toiset taas, että sääntö koskee ainoastaan

---

mauttaen samalla, että yleensä vain ensimmäinen tapaus sisällytetään kauttakulun käsitteeseen.

[351] *Gidel*, III s. 206.

[352] Vrt. myös *Bustamante* s. 168.

[353] *Raestad* (R.D.I. 1931, I s. 116) lausuu kuitenkin, että Haagin kodifioimiskonferenssin keskusteluissa päädyttiin siihen, että kauttakulkuoikeuden täytyy riippua subjektiivisen puolen, loukkaustarkoituksen huomioon ottamisesta; objektiivinen tosiasia, että valtion etuja on loukattu, saattaa olla ja onkin usein todistuksena loukkaavasta tarkoitusperästä, mutta tämä tosiasia voi myös määrätyissä tapauksissa johtua satunnaisista olosuhteista, joihin alus on joutunut »elottomana esineenä», tai toimista, jotka on suoritettu laivalla, mutta joita ei ole tehnyt kukaan sellainen, josta alus on vastuussa. — Omasta puolestamme asetumme *Gidelin* esittämän mielipiteen kannalle.

[354] Vrt. *Gidel*, III s. 211.

sota-aluksia. *Mercker* [355] huomauttaa, että kysymys, jolla rauhan aikana ei ole suurta käytännöllistä merkitystä, saattaa olla puolueettomalle valtiolle tärkeä, koska puolueeton valtio sen mukaan voisi kieltää vieraita kauppa-aluksia, jotka pyrkivät välttämään valtausta, kulkemasta pitkin rannikkoa; Mercker pitää tätä tulosta kestämättömänä. Nähdäksemme kysymystä ei kuitenkaan voi arvostella yksinomaan siltä kannalta, mitä puolueeton valtio v o i tehdä. Jos asetutaan sille kannalle, että kauttakulkuoikeus yleensä käsittää ainoastaan kansainväliset reitit, herää kysymys, menetteleekö puolueeton valtio, joka sallii kauttakulun sotaa käyvien valtioiden aluksille tällaisten kulkureittien ulkopuolella pitkin rannikkoaan, puolueettomuusvelvollisuuksiensa vastaisesti, koska tällöin ei enää olisi kysymys kauttakulusta tämän sanan oikeudellisessa merkityksessä. Oppi siitä, että kauttakulkuoikeus käsittää ainoastaan kansainvälisen liikenteen reitit, ei kuitenkaan ole saanut yleisempää kannatusta.[356]

Eri kysymys on, voiko valtio säännöstellä kauttakulkuoikeutta ohjaamalla sen pitkin määrättyjä reittejä. Rauhanajan oikeuden kannalta tämä kysymys ei ole aivan selvä.[357] Sodan aikana puolueettoman valtion oikeus liikenteen ohjaamiseen on kiistaton, sillä kun puolueettomalla valtiolla kerran on oikeus sulkea aluevetensä kokonaan sotaa käyvien valtioiden aluksilta, on sillä tietenkin oikeus määrätä nämä noudattamaan määrättyjä kulkureitteja, joka on omiaan huomattavasti helpottamaan puolueettoman valtion puolueettomuusvalvontaa.

Kauttakulun säännöstelyn alalla on katsottava jo täysin vakaantuneeksi se sääntö, että sukellusveneiden on vieraan valtion aluevesillä ollessaan liikuttava pinnalla sekä sodan että rauhan aikana.[358] Sentähden ei puolueettomuusmääräyksissä tavallinen maininta, että sukellusveneiden on liikuttava puolueettoman vallan vesillä pinnalla, itse asiassa ole mikään yksinomaan puolueettomuusoikeudelle ominainen

[355] *Mercker* s. 34.

[356] Vrt. *Coenen*, s. 39, joka viittaa siihen, että meritse ja maitse tapahtuvan kauttakulun säännöstelyn ero on juuri siinä, että merellä kauttakulku käsittää periaatteessa koko rannikkomeren sen koko laajuudessa, kun taas maitse tapahtuva kauttakulku Barcelonan sopimuksen mukaan rajoittuu »sur les voies en service appropriées au transit international».

[357] Haagin kodifioimiskonferenssissa Ruotsi edusti sitä kantaa, että valtio voi määrätä kauttakulussa olevat alukset noudattamaan määrättyä reittiä (Bases II s. 70). *Gidel* (III s. 221) lausuu Ruotsin kannasta, että se on epäilemättä oikea edellyttäen, että säännöstelyä vaatii merenkulun turvallisuus. *Raestad* oli Gidelin mukaan konferenssissa sillä kannalla, ettei valtio voi määrätä kauttakulkureittejä.

[358] Vrt. *Gidel*, III s. 285.

määräys, vaikkakin puolueettomalla valtiolla onkin katsottava olevan erityinen velvollisuus vaatia, että vieraat sukellusveneet sen aluevesillä liikkuvat pinnalla.[359]

Mitä rantavaltion oikeuteen säännöstellä kauttakulkua muuten tulee, ei sitä aiheen kannalta ole tarpeen käsitellä laajemmalti, koska kysymyksellä, mikä on tämän säännöstelyoikeuden raja, ei ole merkitystä sodan aikana, jolloin puolueeton valtio joka tapauksessa on suvereeni säännöstelyyn nähden, kunhan toimenpiteet kohdistuvat tasapuolisesti eri sotaa käyvien valtojen sota-aluksiin.

Suomen puolueettomuusmääräyksissä ei mainita kauttakulkuoikeutta.[360] Kun yleinen sääntö on, että kauttakulku on katsottava sallituksi, ellei sitä erikoistapauksessa ole kielletty, johtuu tästä, että sotaa käyvien valtojen sota-aluksilla on kauttakulkuoikeus Suomen aluevesien kautta, ellei puolueettomuusmääräyksistä muuta johdu. Puolueettomuusmääräyksissä onkin eräitä säännöksiä, jotka rajoittavat kauttakulun vapautta. Nämä rajoittavat määräykset voidaan jakaa kahteen luokkaan; eräät säännökset rajoittavat määrättyä laatua olevien alusten kauttakulkuvapautta; toiselta puolen on puolueettomuusmääräyksissä säännöksiä, jotka rajoittavat kauttakulkuoikeutta alueellisesti.

Mitä ensimmäiseen ryhmään kuuluviin rajoituksiin tulee, on huomattava puolueettomuusasetuksen 3 §:n 3 kohdan säännös, jossa kielletään sotaa käyvän vallan sotilaallisiin tarkoituksiin varustettuja sukellusveneitä kulkemasta tai viipymästä Suomen aluevesillä. Tämä säännös on ilmeisesti tarkoitettu ehdottomaksi siten, että se kieltää myös kauttakulun. Mainitun kohdan 2 momentin mukaan kielto ei kuitenkaan koske sukellusvenettä, jonka myrskyn tai merivahingon tähden on pakko tulla kielletylle alueelle.

4 §:n 1 kohdan mukaan kaapparialus ei saa tulla Suomen satamaan eikä oleskella Suomen aluevesillä. Saman §:n 2 kohdassa on samansisältöinen kielto sodankävijöille kuuluvaa aseistettua kauppa-alusta varten, jonka aseistus on tarkoitettu muuta kuin itsepuolustukseen. Kun sukellusveneitä koskevassa 3 §:n 3 kohdassa puhutaan kulkemisesta ja viipymisestä aluevesillä ja toisaalta kaapparialusten ja aseistettujen kauppa-alusten suhteen 4 §:ssä tulemisesta satamaan ja oleskelemisesta

---

[359] Vrt. *Björkstenin* perusteluja, Wassergebiet Finnlands s. 206.

[360] Vrt. Ruotsin ja Tanskan osalta kauttakulkuoikeuden järjestely Itämerta ja Pohjanmerta yhdistävillä vesillä mainittujen valtioiden puolueettomuussääntöjen 2 art:n 3 kohdan 2 mom:ssa.

Rauhan aikana on sota-aluksilla Suomessa kauttakulkuoikeus ilman erityistä lupaa, mutta vain aluemerellä; vrt. As. 28. 4. 1938 7 §.

aluevesillä, herää kysymys, onko tällä sanonnan eroavaisuudella pyritty kieltojen sisällyksen erilaisuuteen. Koska »oleskelemisella» on aluemerta koskevassa oikeussanastossa kauttakulkukäsitteestä täysin erillinen merkityksensä, ei voitane tulla muuhun tulokseen kuin että kielloilla on erilainen merkitys siten, että 4 §:ssä ei ole kielletty kauttakulkua. Kaapparialukset ja sodankävijöille kuuluvat aseistetut kauppa-alukset ovat siis kauttakulkuun nähden samassa asemassa kuin sodankävijäin sota-alukset.

Kauttakulun alueellisten rajoitusten suhteen tulevat kysymykseen puolueettomuusasetuksen 3 §:n 1, 2 ja 4 kohtien määräykset. 1 kohdan säännöksen mukaan sotaa käyvän valtion sota-alukset eivät saa saapua satamiin tai vesialueille, jotka on julistettu Suomen sota-satamiksi tai kuuluvat rannikkopuolustuslaitteiden suojelualueisiin. 2 kohdan mukaan sotaa käyvän valtion sota-alukset eivät myöskään saa tulla sellaisille sisäisille aluevesille, joihin pääsy on suljettu vedenalaisilla miinoilla tai muilla puolustuslaitteilla. 4 kohta säätää, että tasavallan presidentti voi erikoisten syiden vaatiessa, valtakunnan täysvaltiusoikeuksien suojaksi ja sen puolueettomuuden ylläpitämiseksi, kieltää pääsyn muihin Suomen satamiin ja muihin määrättyihin osiin Suomen aluevesiä kuin edellä on mainittu, ottaen huomioon kansainvälisen oikeuden yleiset periaatteet. — On selvää, että kauttakulku on kielletty alueilla, jotka on julistettu sotasatamiksi tai rannikkopuolustuslaitteiden suojelualueiksi, sekä sisäisillä aluevesillä, joille pääsy on suljettu vedenalaisilla miinoilla tai muilla puolustuslaitteilla. 3 §:n 4 kohdan määräys, että pääsy satamiin ja määrätyille aluevesien osille voidaan kieltää o t t a e n h u o m i o o n k a n s a i n v ä l i s e n o i k e u d e n y l e i s e t p e r i a a t t e e t, on verrattain epämääräinen ja antaa mahdollisuuden erilaisiin tulkintoihin. Edellä on todettu, etteivät kansainvälisen oikeuden yleiset periaatteet estä puolueetonta valtiota sulkemasta aluevesiään sotaa käyvien valtioiden sota-aluksilta; päinvastoin on voimassa se yleinen periaate, että puolueeton valtio voi puolustustaan ja puolueettomuuttaan silmälläpitäen ryhtyä tällaiseen sulkemistoimenpiteeseen. Myöskään ei ole osoitettavissa yleistä kansainvälisen oikeuden periatetta, joka estäisi puolueetonta valtiota yleensä kieltämästä kauttakulkua. Näin ollen ei viittauksella kansainvälisen oikeuden yleisiin periaatteisiin liene Suomen puolueettomuusmääräyksissä muuta sisällystä kuin se, että aluevesien sulkemisesta huolimatta sotaa käyvien valtioiden aluksillakin aina on oikeus tulla kielletyille aluevesille pakottavasta syystä myrskyn tai

merivahingon johdosta Samoin edellytyksin sota-aluksilla on myös oikeus kauttakulkuun.[361]

Puolueettomuusasetuksesta ei ole saatavissa välittömästi vastausta kysymykseen, minkä luontoisen kauttakulun täytyy olla silloin, kun se on sallittu . Näin ollen voitaneen katsoa, että Suomen osalta tulevat ex analogia kysymykseen ne määräykset, jotka sisältyvät ulkomaisten sota-, kauppa- ja ilma-alusten käynnistä Suomen alueella rauhan aikana 28 päivänä huhtikuuta 1938 annettuun asetukseen, jonka 7 § säätää sota-alusten kauttakulusta, että sen tulee olla rauhanomainen aluksen saadessa kauttakulun aikana pysähtyä ja ankkuroida vain, mikäli se on välttämätöntä aluksen turvallisuuden vuoksi.

6. Puolueettomalla alueella samanaikaisesti olevien sota-alusten lukumäärä.

Ennen Haagin v:n 1907 sopimusta ei ollut vakiintunut mitään yhtenäistä tapaa puolueettomassa satamassa samanaikaisesti oleskelevien saman sodankävijän alusten suurimmasta lukumäärästä.[362] Puolueettomalla valtiolla katsottiin olevan oikeus rajoittaa saman sodankävijän alusten lukumäärää, joten Haagin sopimus ei tässä suhteessa aikaansaanut mitään uudistusta, mutta mitä itse lukumäärään tulee, eri valtioiden käytäntö vaihteli suuresti.

XIII yleissopimuksen 15 art:n määräys, että ellei puolueettoman vallan lainsäädännössä ole muita erikoismääräyksiä, saa enintään kolme saman sodankävijän sotalaivaa olla yhtaikaa jossakin sen sisä- tai ulkosatamassa, on ensi sijassa ilmaus puolueettomien valtojen intressien huomioon ottamisesta, koska laivojen lukumäärää rajoittamalla on pyritty lisäämään puolueettoman valtion turvallisuutta ja estämään puolueettoman valtion alueen muodostumista sodankävijäin laivaston tukialueeksi, ja toisaalta julkilausutaan selvä sääntö, joka on omiaan hel-

[361] V:n 1921 Ahvenanmaan sopimuksen 5 art:ssa lausutaan, että kielto sallimasta sotalaivain tulla Ahvenanmaan vyöhykkeelle tai siellä oleskella ei vaikuta vapauteen kulkea rauhallisesti aluevesien läpi, mikä läpikulku pysyy voimassaolevien kansainvälisten säännösten ja tapojen alaisena. — Säännöksen ei ole katsottava tarkoittaneen taata vieraille sota-aluksille ehdotonta kauttakulku-oikeutta ja estää Suomea puolueettomana sodan aikana kieltämästä kauttakulkua. Vrt. *Björksten,* Wassergebiet Finnlands s. 225 ja *Söderhjelm* s. 247 ss. — Vrt. lisäksi asiantuntija-mietintö »Sveriges läge ur internationellrättslig och politisk synpunkt», s. 116, jossa Ahvenanmaan sopimuksen kauttakulkusäännöksestä lausutaan, että se on nimenomainen varaus kansainvälisoikeudellisesti tavanomaisen kauttakulku-oikeuden hyväksi.

[362] *Einicke* s. 216; *Rolin,* III s. 215.

pottamaan sen kysymyksen ratkaisua, onko sodankävijä käyttänyt puolueetonta aluetta tukialueena.[363]

Lukumäärän rajoitus koskee ainoastaan puolueettoman valtion sisä- ja ulkosatamia eikä siis puolueettoman vallan aluevesiä yleensä.[364] Kuten *Einicke* huomauttaa[365] ei luonnollisestikaan käy päinsä, että eri paikoilla oleskelleet sodankävijän sota-alukset,[366] jotka ehkä on lyöty hajalle taistelussa, pakenevat puolueettomille aluevesille jääden sinne, kunnes niiden luku on tarpeeksi suuri, jotta ne voivat uudelleen järjestyneinä käydä uudelleen sotatoimiin. Tällaisia väärinkäytöksiä on omiaan estämään jo 5 art:n yleinen sääntö sekä rajoitettu viipymisaika.

Aikaisemmin on mainittu, että merihädässä olevilla sota-aluksilla on katsottava joka tapauksessa olevan oikeus tulla suojaan puolueettomalle alueelle. Tämä sääntö pitää paikkansa myös nyt kysymyksessä olevassa suhteessa, niin että merihädässä olevalla sota-aluksella on oikeus tulla satamaan siitä huolimatta, että siellä ennestään on korkein sallittu määrä aluksia.[367]

Hammarskjöld[368] on esittänyt, että 15 art:ssa säädetty kolmiluku koskee myös keskenään liittoutuneiden sodankävijäin sota-alusten lukua, niin että se olisi rajoittamassa liittoutuneiden valtioiden sota-alusten yhteistä lukumäärää. Voi kuitenkin saattaa kysymyksenalaiseksi, onko tämä kanta oikea, t.s. onko puolueeton valtio siinä tapauksessa, ettei se ole itse antanut muita rajoittavia määräyksiä, velvollinen päästämään sisä- tai ulkosatamaansa vain kolme liittoutuneiden alusta. — Pohjoismaisissa puolueettomuusmääräyksissä tämä kysymys on saanut nimenomaisen ratkaisun. Sota-alusten enimmäismääräksi on omaksuttu kolme, ja tämä luku koskee »samalle sotaa käyvälle valtiolle tai keskenään liittoutuneille sotaa käyville valtioille kuuluvia sota-aluksia.[369]

---

[363] Vrt. *Fauchille*, II ss. 699, 702; Harvard Law School, A.J. 1939 Suppl. s. 481.

[364] *Einicke* s. 229; *v. Numers* s. 203; *Vanselow* s. 228; *Wehberg* s. 426.

Japanin Haagin konferenssissa tekemää ehdotusta, että lukumäärän rajoitus koskisi kaikkia aluevesiä, ei hyväksytty.

[365] *Einicke* s. 216.

[366] Haagin konferenssiin osallistunut Yhdysvaltain valtuuskunta esittää kertomuksessaan, että myös kuljetuslaivat on lukumäärää laskettaessa otettava huomioon. 15 art:n sanamuoto ja konferenssin pöytäkirjat eivät kuitenkaan tue tätä käsitystä. Vrt. *Einicke* s. 219 ja *Wehberg* s. 426.

[367] Näin m.m. *Wehberg* s. 426.

[368] *Hammarskjöld* s. 84.

[369] V:n 1912 säännöissä oli niinikään omaksuttu 3-luku, mutta niissä ei vielä ollut säännöstä keskenään liittoutuneista valtioista.

Mutta 3-luku ei ole ainoa pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten lukumääräinen rajoitus, sillä niissä säädetään, että tämä luku koskee, paitsi satamia ja ankkuripaikkoja, myös rannikkoalueita (district côtier, kustdistrikt) mikäli rannikko on jaettu alueisiin tässä tarkoituksessa.[370] Tämän määräyksen tarkoituksena on estää liian vahvojen merisotavoimien kerääntyminen lähekkäin oleville paikkakunnille, mikä tarkoitus saavutetaan sisältämällä kaksi kysymykseen tulevaa paikkakuntaa samaan rannikkoalueeseen. Suomessa on tätä mahdollisuutta käytetty hyväksi 3 päivänä syyskuuta 1939 annetun, sota-alusten tuloa eräisiin satamiin ja aluevesien osiin koskevan asetuksen 2 §:ssä, joka kuuluu:

»Siinä tarkoituksessa kuin puolueettomuusmääräyksiä sisältävän asetuksen 5 §:n 2 kohdassa säädetään, on Suomen Itämeren rannikko jaettu kahteen alueeseen, joiden rajana on Hankoniemen kärki siten, että Hangon satama kuuluu itäiseen alueeseen.»[371]

7. Eri sotaakäyvien valtioiden alusten samanaikainen oleskelu puolueettomassa satamassa.

Se, että sodankävijäin sota-alus oleskelee satamassa samaan aikaan kuin siellä on vastustajan sota- tai kauppa-alus, on luonnollisesti omiaan synnyttämään hyvin arkaluontoisen tilanteen. Haagin XIII yleissopi-

---

[370] Jakoa rannikkoalueisiin lienee ensi kerran käytetty Ranskassa 21. 5. 1913 annetussa asetuksessa; vrt. *Söderqvist* s. 150.

Italian 8. 7. 1938 annetussa puolueettomuuslaissa on seuraava määräys (17 art.): »Paitsi huonon sään tai vahinkojen sattuessa saa kunkin rannikkolohkon satamissa, redeillä ja aluevesillä oleskella samanaikaisesti enintään 3 saman sotaakäyvän puolen sota-alusta.»

[371] Ruotsissa määrättiin 1. 9. 1939 annetulla asetuksella rannikkoalueiden luvuksi 6 (Norrlandskustens, Ostkustens, Gotlands, Sydkustens, Öresunds ja Västkustens marindistrikt). 19. 3. 1943 annetulla asetuksella, jolla mainittu asetus kumottiin, määrättiin, että puolueettomuusasetuksen tarkoittamia rannikkoalueita ovat ne ranikkoalueet (marindistrikt), joihin Ruotsin aluevedet on jaettu 22. 1. 1943 annetulla asetuksella (Kungörelse angående krigsmaktens indelning i fred och rikets militärterritoriella indelning, n:o 33).

On huomattava, että Ruotsi samoin kuin eräät muut valtiot on rajoittanut aluevesillä samanaikaisesti olevien vieraiden sota-alusten lukua jo rauhan aikana. Vieraiden sota-alusten ja sotilaallisten ilma-alusten tulosta Ruotsin alueelle 21. 11. 1925 annetun asetuksen (n:o 467) 7 §:n mukaan (muutettu viimeksi asetuksella n:o 34 22. 1. 1943) saa enintään kolme saman valtion sota-alusta samanaikaisesti oleskella Ruotsin sisäisillä aluevesillä samassa ranikkopiirissä, ellei diplomaattista tietä ole saatu muuta lupaa. — Ulkomaisten sota-, kauppa- ja ilma-alusten käynnistä Suomen alueella rauhan aikana 28. 4. 1938 annettu asetus ei sisällä vastaavaa lukumääräistä rajoitusta.

muksen 16 art., joka säännöstelee eri sodankävijäin alusten lähtöjärjestystä, ei sisältänyt mitään uudistusta, koska jo paljon aikaisemmin oli vakiintunut säännöksiä kummankin sotaakäyvän puolen alusten lähtöjen välisestä ajasta ja niiden lähtöjärjestyksestä. Mitä erikoisesti lähtöjärjestykseen tulee, on ajateltavissa useita eri järjestelmiä Haagin yleissopimuksessa omaksutun järjestelmän lisäksi, jossa lähtöjärjestys määräytyy tulojärjestyksen mukaan: 1. puolueeton valtio voi määrätä lähtöjärjestyksen tarkoituksenmukaisuusnäkökohtien mukaan; 2. heikompi alus voidaan määrätä lähtemään ensimmäisenä; 3. lähtöjärjestys voi määräytyä sen mukaan, missä järjestyksessä lähtöä koskevat esitykset on tehty. Haagin konferenssissa Portugali ehdotti, että puolueeton valtio saisi määrätä, lähteekö kauppalaiva ennen vastustajan sotalaivaa vai sen jälkeen. Portugalin ehdotuksesta oli seurauksena, että sopimukseen otettiin 16 art:n 3 mom:n sitova säännös sota-aluksen ja kauppa-aluksen lähtöjen välisestä ajasta, mutta muuten katsottiin, että puolueettomat valtiot saisivat, jos lähtöjärjestys jätettäisiin yksinomaan niiden harkintaan, liian suuren vastuun.

16 art. koskee vain satamia ja ankkuripaikkoja, ei sitävastoin puolueettomia vesialueita.[372] *Einicke* [373] lausuu, että jos sota-alus tahtoisi käyttää hyväkseen sitä seikkaa, ettei artiklassa puhuta satamien ja ankkuripaikkojen ulkopuolella olevasta vesialueesta, olisi puolueettomalla oikeus soveltaa 16 art:aa analogisesti. Joka tapuksessa on selvää, että puolueeton alue ei missään tapauksessa saa muodostua sotatoimien tukialueeksi.[374]

Haagin sopimuksessa ei ole säännöstelty sitä tapausta, että sota-alus haluaa lähteä satamasta, kun vastustajan sota- tai kauppa-alus on sinne tulossa. *Wehberg* [375] lausuu, ettei ole estettä sota-aluksen lähtöön, mikäli se ei ole tullut puolueettomaan satamaan vartavasten odottamaan vastustajan sota- tai kauppa-aluksen tuloa. *Einicke* [376] on sitä mieltä, että riippumatta 16 art:n määräyksistä puolueeton valtio voi antaa tarkempia määräyksiä alusten lähdöstä — esim. säännöstelemällä sota-aluksen lähtöä —, kun vastustajan kauppa-alus on tulossa satamaan. *Einicken* kanta ei kuitenkaan näytä Haagin sopimuksen mukaiselta. Haagin sopimuksen mukaan puolueeton valtio voi tosin vapaasti päättää sulkea satamansa sodankävijän sota-aluksilta tai päättää jättää ne avoimiksi, ja se

[372] Vrt. *Söderqvist* s. 402.
[373] *Einicke* s. 229.
[374] *Wehberg* s. 427.
[375] *Wehberg* s. 428.
[376] *Einicke* s. 229.

voi niinikään vapaasti määrätä sota-alusten viipymisajan pituuden, mutta se on sidottu, ellei se käytä mainittua valtaansa, sopimuksen määräyksiin, jotka koskevat oleskeluajan pituutta ja alusten lähtöjärjestystä, sekä sidottu joka tapauksessa määräyksiin, jotka koskevat viipymisajan pitentämiseen oikeuttavia syitä.[377] Ilman nimenomaista sopimusmääräystä näyttää vaikealta myöntää puolueettomalle valtiolle oikeutta päättää sota-aluksen viipymisajan pitentämisestä siinä tapauksessa, että vastustajan alus on tulossa satamaan, koska se näyttää merkitsevän liiallista puuttumista sodankävijäin sotilaallisiin suhteisiin.

Vuoden 1938 puolueettomuusmääräykset vastaavat Haagin sopimuksen määräyksiä muuten, paitsi että pohjoismaiset puolueettomuusmääräykset sisältävät sen tapauksen varalle, että sodankävijän sota-alus ja vastustajan kauppa-alus ovat samanaikaisesti puolueettomassa satamassa, lisämääräyksen, että asianomaisten viranomaisten tulee järjestää kauppa-alusten lähtö siten, ettei sota-alus joudu tarpeettomasti viipymään.

Haagin sopimuksessa ja pohjoismaisissa puolueettomuussäännöissä ei ole erikoissäännöksiä, jotka koskisivat puolueettomien alusten lähtöä, vaikka, kuten *Wehberg*[378] huomauttaa, voisi ajatella tapauksia, jolloin puolueettomalla valtiolla olisi intressiä säännöstellä puolueettomienkin alusten lähtöä, varsinkin jos olisi vaara tarjolla, että sodankävijät ryhtyisivät näitä tarkastamaan sotakieltotavaran vuoksi. Ilmeisesti ei ole tahdottu liikaa rajoittaa merenkulun vapautta.[379]

8. Luotsin käyttöä koskevat puolueettomuusmääräykset.

Yleensä puolueeton valtio ei voi, puolueettomuuttaan loukkaamatta, tehdä sotaa käyville valtioille palveluksia, jotka ovat omiaan vaikuttamaan sodankäyntiin.[380] Haagin XIII yleissopimuksen 11 art.,[381] jonka mukaan puolueeton valtio voi sallia sodankävijäin sota-alusten käyttää sen tutkinnon suorittaneita luotseja, on poikkeus tästä yleisestä säännöstä. Tämä poikkeus on hyvin perusteltavissa, sillä kun puolueeton valtio kerran on oikeutettu myöntämään sodankävijäin sota-aluksille

---

[377] Vrt. *Rolin*, III s. 218.

[378] *Wehberg* s. 428.

[379] Vrt. *Einicke* ss. 223, 228.

[380] Vrt. *Hammarskjöld* s. 92, *Harvard Law School, A. J.* 1939, Suppl. s. 237.

[381] Saksa on esittänyt varauksen XIII yleisopimuksen 11 art:aan, kuitenkaan varaustaan tarkemmin perustelematta; vrt. *Vanselow* s. 220.

oikeuden tulla sen aluevesille, vaatii jo puolueettoman valtion oman merenkulun turvallisuus, että se voi antaa näille sota-aluksille määrätyissä tapauksissa luotsiensa apua.

Kysymys siitä, missä määrin sodankävijäin sota-alukset voivat käyttää puolueettoman valtion luotseja, on kuitenkin antanut aiheen erilaisiin tulkintoihin. Valtion tutkinnon suorittaneilla luotseilla (pilotes brevetés, bestallte Lotsen, licensed pilots) on ymmärrettävä sekä valtion palveluksessa olevia luotseja että luotseja, joille on annettu luotsauslupa.[382] *Rolin* [383] katsoo, että XIII yleissopimuksen 11 art. koskee vain luotsausta satamaan ja että valtionluotsin suorittama luotsaus aluevesien ulkopuolella on puolueettomuuden vastaista. Yleisempi on kuitenkin se käsitys, että puolueeton valtio voi sallia luotsiensa käytön, paitsi aluevesillä, kaikissa niissä tapauksissa, jolloin sota-alukset saavat tulla puolueettomalle alueelle, sekä määrätyissä tapauksissa myös aluevesien ulkopuolellakin puolueettoman valtion aluevesien edustalla.[384]

Pohjoismaisissa puolueettomuusmäräyksissä on XIII yleissopimuksen 11 art:ssa puolueettomalle valtiolle jätettyä harkinnanvaraa sovellutettu siten, että niissä on määrätty luotsipakko sisäisten aluevesien suhteen, mutta muuten kielletty asianomaisen luotsin käyttäminen, ellei se ole välttämätöntä merihädän torjumiseksi (6 art.);[385] kun puolueettomuusmääräysten 6 art. sisältää periaatteellisen säännöksen siitä, milloin sodankävijän sota-aluksen on käytettävä valtionluotsia, sisältää 10 art. sen määräyksen, että luotsia käytettäessä l. luotsauksessa on noudatettava voimassa olevia luotsaussäännöksiä. Suomen ja Ruotsin sekä toi-

[382] Vrt. *Vanselow* s. 220. — *Oppenheim-McNair* huomauttaa (II s. 568), että XIII:11 tarkoittaa valtion palveluksessa olevien luotsien lisäksi kaikkia luotsausluvan saaneita luotseja yleensä, koska olisi vaikeata katsoa, että luotsit, jotka eivät ole valtion palveluksessa, voisivat sodankävijäin sota-aluksia luotsaamalla tehdä puolueettoman valtion vastuunalaiseksi tällaisesta luotsauksesta; vrt. myös *Fauchille*, II s. 693.

[383] *Rolin*, III s. 452. — *Samoin Hyde*, II s. 701.

[384] *Oppenheim-McNair* (II s. 569) pitää puolueettoman valtion luotsin ohjausta aluevesien ulkopuolella sallittuna enintään merihädän tapauksessa. — *Einicke* (s. 178) lausuu, että puolueeton valtio voi sallia luotsiensa käytön aluevesien ulkopuolellakin, mikäli luotsaus siellä on tavanomaista, ja että puolueettoman valtion viranomaisten tehtävänä on määrätä tässä suhteessa oikeat rajat; vrt. myös *v. Numers*, s. 201. — *Wehberg*, s. 420, pitää ratkaisevana, »ob die navigatorische Gefahrzone sich über das Gebiet der Küstengewässer hinausstreckt».

[385] Luotsien käyttöä sisäisten aluevesien ulkopuolella koskeva kielto vastaa *Kleenin* aikoinaan edustamaa kantaa (I s. 472), että sodankävijän sota- tai kuljetusalusten luotsaus muulloin kuin merihädän sattuessa tai hätäsatamaan turvauduttaessa on puolueettomuudenvastaista avustamista.

selta puolen Norjan, Tanskan ja Islannin puolueettomuusmääräyksissä on se eroavaisuus, että Suomen ja Ruotsin puolueettomuusmääräysten mukaan sota-aluksen on käytettävä asianomaista luotsia »niiden määräysten mukaisesti, joiden alaisia sota-alukset ovat tai joiden alaisiksi ne voidaan asettaa rauhan aikana», kun taas Norjan, Tanskan ja Islannin puolueettomuusmääräyksissä säädetään, että sota-aluksen on käytettävä asianomaista luotsia aina, milloin sellaisen luotsin käyttö on pakollista. Viimeksi mainituissa puolueettomuusmääräyksissä käytetty sanamuoto antaa ymmärtää, että luotsin käyttöä koskevia määräyksiä voidaan muuttaa myös sodan aikana.[386] — Kun pohjoismaisissa puolueettomuusmääräyksissä nimenomaan korostetaan, että sodankävijäin sota-alusten on käytettävä asianomaista kansallista (suomalaista, ruotsalaista j.n.e.) luotsia, seuraa tästä ensinnäkin, että ulkomaisten luotsien käyttö aluevesillä ei ole sallittu,[387] sekä vielä, että kysymykseen voivat tulla vain valtionluotsit l. luotsiasemilla toimivat, valtion palkkaamat luotsit sekä kunnan palkkaamat luotsit, jotka toimittavat kysymykseen tulevan luotsauksen virkatehtävänä.

Mitä Suomessa voimassa oleviin luotsaussäännöksiin tulee, sisältyvät yleiset luotsausta koskevat määräykset 1. 6. 1922 luotsauksesta annettuun asetukseen, jonka 1 §:n mukaan »ulkomaiden sota-aluksissa on Suomen kulkuvesillä käytettävä kruununluotsia»; kuljettaessa satama-alueella, jota varten on vahvistettu satamajärjestys, voidaan käyttää myös »kunnan palvelukseen otettua satamaluotsia». Puolueettomuusmääräysten luotseja koskeva säännös aiheuttaa luotsausasetuksen 1 §:n säännökseen sen poikkeuksen, että suomalaista luotsia voidaan, Suomen ollessa puolueettomana, käyttää vain sisäisillä aluevesillä; tosiasiallisesti luotsausasetuksen 1 §:ssä mainitut »Suomen kulkuvedet» useimmissa tapauksissa käsittävätkin vain sisäisiä aluevesiä.

Sodankävijän sota-aluksen on otettava huomioon ne Suomessa voimassa olevat säännökset, joiden mukaan luotsaus on toimitettava. Tärkeimpiä näistä on se, joka velvoittaa valtionluotsin ilman pakottavaa hätää tai erikoista määräystä luotsaamasta alusta muita kuin niitä tuloja menoväyliä myöten, joita erityisten säännösten mukaan on lupa kulkea.[388] Luotsausta koskevista säännöksistä käy selvästi ilmi, että luot-

[386] Selostettu eroavaisuus oli olemassa jo vuoden 1912 puolueettomuusmääräyksissä. — Vrt. esitystä puolueettomuusmääräysten muuttamisesta s. 97 ss.

[387] Vrt. ulkomaisten sota- y.m. alusten käynnistä Suomen alueella rauhan aikana 28. 4. 1938 annetun asetuksen 9 §, jossa nimenomaan säädetään, että ulkomainen sota-alus käyttäköön Suomen alueella yksinomaan suomalaista luotsia.

[388] Vrt. ulkomaisten sota- y.m. alusten käynnistä Suomen alueella rauhan aikana

sinkäyttövelvollisuus on määrätty, paitsi merenkulun turvallisuutta koskevista syistä, myös huomioon ottamalla muita näkökohtia, m.m. maanpuolustuksen edut.

9. Sota-alusten vaurioiden korjaaminen puolueettomalla alueella.

Sotaakäyvien valtojen sota-alusten kärsimien vaurioiden korjaamisesta puolueettoman vallan alueella määrää XIII yleissopimuksen 17 art., että sota-alukset saavat korjata merivaurioitaan puolueettoman vallan sisä- tai ulkosatamissa ainoastaan sikäli, kuin niiden merenkulun turvallisuuden kannalta on välttämätöntä, mutta että ne eivät saa millään tavoin lisätä sotilaallista voimaansa; puolueettoman vallan viranomaisten on todettava tehtävien korjausten laatu, ja ne on suoritettava mahdollisimman nopeasti. Mainittu Haagin sopimuksen säännös on ehdoton sikäli, että puolueeton valta ei voi omasta aloitteestaan antaa vaurioiden korjaamista koskevia määräyksiä, jotka tarjoaisivat mahdollisuuden suorittaa korjauksia laajemmissa puitteissa, kuin mitä Haagin sopimus edellyttää; mutta samaten kuin puolueeton valta on oikeutettu yleensä kieltämään pääsyn aluevesillensä, voi se myös, mitä aluevesille päästettyjen sota-alusten korjauksiin tulee, omaksua ankarampia säännöksiä, kuin mitä Haagin sopimus sisältää. Sota-aluksilla ei siis ole mitään ehdotonta oikeutta ryhtyä vaikkapa vain välttämättömien korjausten suorittamiseen; samaten kuin sota-aluksilta voidaan kieltää pääsy puolueettomaan satamaan, voidaan myös kieltää vaurioiden korjaus ja siten antaa sota-aluksen valita, haluaako se palata merelle tai jäädä puolueettomaan satamaan internoitavaksi.[389]

Aikaisemmin on todettu, että merihätään joutuneella sota-aluksella on oikeus joka tapauksessa tulla puolueettoman vallan alueelle. Tästä oikeudesta ei kuitenkaan johdu, että sota-alus olisi tällöin myös oikeutettu korjaamaan vaurioitaan siinäkin tapauksessa, että puolueeton valtio on kieltänyt vaurioiden korjaamisen. Ellei sota-alus tällaisessa tapauksessa pysty lähtemään uudelleen merelle ilman, että siinä suoritettaisiin korjauksia, on se internoitava.

---

28. 4. 1938 annetun asetuksen 9 §, jossa ulkomaiset sota-alukset velvoitetaan käyttämaan yksinomaan merenkulkuviranomaisten yleiseen liikenteeseen vahvistamia tuloja kulkuväyliä. Vrt. edelleen luotsausasetuksen 19 ja 27 §§ sekä 8. 9. 1939 annetun tullilain 26 §.

[389] Vrt. *Einicke* s. 238.

XIII yleissopimuksen 17 art:ssa puhutaan ainoastaan sisä- ja ulkosatamissa suoritettavista korjauksista. Haagin konferenssin asiakirjoista [390] ilmenee, että se, ettei sopimuskohdassa mainita aluevesiä yleensä, on tarkoituksellisesti johtunut kahdestakin syystä: avomerellä ei korjausten suorittaminen yleensä tule kysymykseen, ja toisaalta on puolueettoman vallan miltei mahdoton valvoa korjausten suorittamista avomerellä. *Rolin* [391] on sitä mieltä, ettei 17 art:ssa ole lainkaan kysymys muilla aluevesillä kuin satamissa suoritettavista korjauksista. *Wehberg* [392] lausuu puolestaan, että 17 art. koskee myös korjauksia rannikkovesillä; Wehberg siis katsoo, ettei 17 art. rajoita korjausten suorittamismahdollisuutta ainoastaan satamiin, mutta että muuallakin kuin satamissa tehdyt korjaukset on rajoitettava ainoastaan aluksen merikelpoisuuden kannalta välttämättömiin korjauksiin. *Wehbergin* edustama kanta näyttää saavan tukea sopimuskohdan valmistelutöistä.[393]

Salliessaan merikelpoisuuden palauttamiseksi tarpeelliset korjaukset Haagin sopimus ei tee mitään eroa niiden syiden perusteella, jotka ovat vahingon aiheuttaneet. Korjaukset ovat siis luvallisia, olivatpa vahingot aiheutuneet vastustajan sotilaallisesta toiminnasta tai muusta syystä;[394] Englannin Haagin konferenssissa tekemä ehdotus, että taistelussa saatuja vaurioita ei saa puolueettomassa satamassa korjata, ei tullut hyväksytyksi.[395] Pohjoismaisissa puolueettomuusmääräyksissä sensijaan on se rajoittava määräys (5 art:n 1 kohta), että vastustajan sotilaallisesta toiminnasta tiettävästi aiheutuneita vaurioita ei saa korjata käyttämällä puolueettoman vallan alueelta hankittua apua. Taisteluvaurioiden korjaaminen ei pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten mukaan siis ole ehdottomasti kielletty, mikäli se suoritetaan omin voimin tai käyttämällä esim. korjauslaivasta peräisin olevaa apua.[396] Vastustajan sotilaallisesta

---

[390] Vrt. konferenssin pääselostajan *Renaultin* raportti, Actes et documents I s. 315.

[391] *Rolin,* III s. 220; vrt. myös *Fauchille,* II s. 717.

[392] *Wehberg* s. 429; samalla kannalla myös Mercker s. 80.

[393] 17 art:sta jätettiin maininta aluevesistä pois sen vuoksi, että samassa artiklassa säädetty puolueettoman valtion valvontavelvollisuus olisi, jos se satamien lisäksi koskisi myös aluevesiä yleensä, käynyt liian raskaaksi. Kysymyksessä oli siis puolueettoman valtion valvontavelvollisuuden piiriä tarkoittavasta pyyhkimisestä, jonka tarkoituksena ei ollut muuttaa yleistä sääntöä. Vrt Actes et documents III s. 631.

[394] *Kunz* s. 251.

[395] Vrt. Actes et documents I s. 315.

[396] Pitemmälle menevä säännös on Havannan v:n 1928 merisotapuolueettomuussopimuksessa, jonka mukaan vastustajan tulen aiheuttamia vahinkoja ei saa korjata

toiminnasta aiheutuneiden vaurioiden korjaamismahdollisuutta rajoittaa lisäksi 4 art:n 1 kohdan säännös, ettei tällaisten korjausten suorittamiseen myönnetä viipymisajan pitennystä yli 24 tunnin.

Haagin yleissopimuksen samoinkuin pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten mukaan ovat sellaiset työt — kysymys ei siis ole ainoastaan korjauksista —, jotka jollakin tavoin lisäävät aluksen sotilaallista voimaa,[397] kiellettyjä. Voidaan tosin sanoa, että mitkä hyvänsä korjaukset ja työt tavallaan lisäävät sota-aluksen taistelukelpoisuutta. Tästä johtuu, että käytännössä voi olla verrattain vaikeata määritellä, mitkä korjaukset ja työt ovat sallittuja. Kun korjaukset ovat määrätyin rajoituksin sallittuja, mikäli ne ovat välttämättömiä, jotta alus voisi vaaratta lähteä uudelleen merelle, voidaan lähteä siitä, että tällaiset aluksen merikelpoisuuden kannalta välttämättömät korjaukset supistuvat vähimpään määräänsä. Sallittujen korjausten tarkoituksena ei ole saattaa alusta kelpoiseksi lähtemään merelle nimenomaan sota-aluksena; tästä syystä on katsottava kielletyiksi esim. korjaukset, joiden yksinomaisena tarkoituksena on lisätä aluksen nopeutta. Kiellettyjä ovat niinikään korjaukset, jotka, vaikka niillä palautetaan aluksen merikelpoisuus, samalla merkitsevät aluksen läpikotaista uudistamista.[398]

Haagin yleissopimuksen mukaan viranomaisten sallimat korjaukset on tehtävä mahdollisimman nopeasti. Pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten vastaavan säännöksen (5 art:n 1 kohta) mukaan korjaukset on tehtävä mahdollisimman nopeasti sekä noudattaen 4 art:n 1 kohdan mukaan asetettua määräaikaa, t.s. määräaikaa, joka on kohtuullinen aluksen saattamiseksi merikelpoiseksi. Pohjoismaiset puolueettomuusmääräykset ovat siis sillä kannalla, että harkittaessa, onko korjausten suorittaminen sallittava, on myös otettava huomioon, voidaanko korjaukset ylipäänsä suorittaa kohtuullisessa ajassa; ellei korjauksiin tar-

(9 art. 2 mom.) — Harvard Law Schoolin sopimusehdotuksen mukaan merihädässä puolueettomalle alueelle tullut sota-alus saa korjata vahinkonsa, mutta vastustajan toiminnasta aiheutuneita vahinkoja ei kuitenkaan saa korjata (vrt. A. J. 1939 Suppl.. s. 462 ss.).

[397] Sanonta »force militaire», joka on sekä Haagin yleissopimuksen että pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten ranskankielisissä teksteissä, on yleissopimuksen osalta suomennettu sanonnalla »sotilaallinen voima» (»militär styrka») ja pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten osalta termillä »taistelukelpoisuus» (»stridsduglighet»).

[398] Vrt. »Lena»-tapaus venäläis-japanilaisen sodan aikana. »Lena» tuli 11. 9. 1904 San Fransiscon satamaan, jolloin Yhdysvaltain viranomaiset eivät sallineet ryhdyttäväksi korjauksiin, jotka olisivat kestäneet kuukausia ja merkinneet aluksen täydellistä uudistamista, vaan internoivat aluksen; vrt. *Fauchille*, II s. 716.

vittavaa aikaa pidetä kohtuullisena, ei alukselle myönnetä viipymisajan pitennystä. — »Kohtuullisen ajan» pituutta arvosteltaessa on tietenkin otettava huomioon suoritettavien korjausten laatu, eikä siis ole lähdettävä yksipuolisesti siltä kannalta, että viipymisajan pituus sinänsä, riippumatta korjausten luonteesta, olisi määräävänä.

10. Sotilaallisten varastojen, aseistuksen ja henkilöstön täydennys puolueettomalla alueella.

XIII yleissopimuksen 18 art., jonka mukaan sotaa käyvien valtojen sota- alukset eivät saa käyttää puolueettomia sisä- tai ulkosatamia eikä aluevesiä uudistaakseen tai lisätäkseen sotatarvevarastojaan tai aseistustaan tai täydentääkseen miehistöään, on Haagin konferenssin tyypillisimpiä kompromissiratkaisuja. Konferenssissa oli nim. Englannin aloitteesta kysymys siitä, että olisi nimenomaan kiellettävä kaikki täydennys myös sodankävijän apualuksista; Saksa, Ranska ja Venäjä, jotka ilmeisesti ottivat huomioon tukikohtiensa vähäisen lukumäärän, vastustivat ehdotusta, ja ratkaisuksi tuli, että 18 art:ssa kiellettiin vain sotilaallisten varastojen ja aseistuksen sekä miehistön täydennys.[399]

Mainittu 18 art:n säännös, joka sellaisenaan on omaksuttu pohjoismaisiin puolueettomuusmääräyksiin (5 art:n 2 mom.), vastaa aikaisemmin selostettua toista ns. Washingtonin sääntöä[400] ja on sen yleisen, Haagin sopimuksen 5 art:ssa julkilausutun säännön soveltamista erikoistapaukseen, etteivät sodankävijät saa tehdä puolueettomia satamia tai aluevesiä tukialueeksi vastustajaansa vastaan suunnatuille merisotatoimille. 18 art:n täydennyskielto koskee muita kuin puolueettomalta vallalta suoraan saatujen sotilaallisten tarvikkeiden ja aseistuksen täydennystä, sillä puolueettomien valtioiden omista varastoista peräisin olevien tarvikkeiden luovutus on kielletty jo yleissopimuksen 6 art:ssa, jonka mukaan puolueeton valtio ei saa millään nimellä, ei suoranaisesti eikä välillisesti luovuttaa sotaa käyvälle valtiolle sotalaivoja, ampumatarvikkeita eikä minkäänlaisia sotatarvikkeita.[401]

---

[399] Vrt. *Vanselow*, s. 232 ss.; *v. Numers* ss. 204, 195; *Wehberg* s. 401.

[400] Vrt. s. 6. — XIII yleissopimuksen 18 art:n ja Washingtonin sääntöjen välillä oleva eroavaisuus, että Haagin säännöksessä puhutaan sodankävijäin sota-aluksen velvollisuuksista, kun taas Washingtonin säännöissä tässä suhteessa puhutaan puolueettoman hallituksen velvollisuuksista, on vain näennäinen, kun otetaan huomioon Haagin sopimuksen 25 art:n säännös, jossa puolueetonta valtaa velvoitetaan harjoittamaan sellaista valvontaa, jonka sen käytetävissä olevat keinot sallivat, estääkseen sopimuksessa mainittujen määräysten loukkaukset. Vrt. *Rolin*, III s. 219.

[401] Vrt. *Fauchille*, II s. 707.

XIII yleissopimus ei määrittele, mitä sotilaallisilla varastoilla ja aseistuksella on ymmärrettävä. Käytännössä ei tämä seikka kuitenkaan ole johtanut vaikeuksiin, varsinkin kun täydennyskielto on ehdoton vain sikäli, että puolueeton valtio ei saa omaksua lievempiä, mutta kylläkin ankarampia säännöstelymääräyksiä.[402] — Kysymyksessä eivät ole elintarvikkeet ja polttoaineet, joiden täydennys on erikoisesti säännöstelty yleissopimuksen 19 art:ssa.

Kuten edellä on jo viitattu, sotilaallisten varastojen täydennys on kielletty sekä maalta käsin että apualuksista.[403]

Mitä erikoisesti henkilöstön täydennykseen[404] tulee, ei XIII yleissopimuksen 18 art:ssa ole kysymys varsinaisesta värväyksestä, jota koskeva yleinen kielto sisältyy V yleissopimuksen 4 art:aan, vaan henkilöstön ottamisesta alukseen riippumatta siitä, ovatko henkilöt värvätyt tai tulevatko he alukseen esim. vapaaehtoisina;[405] 18 art:n kielto on myös voimassa siitä riippumatta, tulevatko henkilöt alukseen puolueettomalta alueelta tai muista aluksista. Siten on esim. kiellettyä, että taistelukelvottomaksi tulleen aluksen miehistö siirtyy toiseen sota-alukseen puolueettomalla alueella.[406]

Yleisen käsityksen mukaan ei miehistön täydennyskielto kuitenkaan ole aivan ehdoton. Lähtien siitä, että sota-aluksen taistelukelpoisuuden lisäys puolueettomalla alueella on kielletty, mutta eivät toimenpiteet, joiden tarkoituksena on pysyttää alus merikelpoisena, monet ovat sitä mieltä, että sota-alukset joka tapauksessa saavat ottaa sellaista uutta henkilöstöä (lämmittäjiä, koneenkäyttäjiä y.m.), jotka ovat tarpeen aluk-

[402] Harvard Law Schoolin sopimusehdotuksessa on sotatarvikkeet tarkoin määritelty julkaisemalla niistä luettelo sopimusehdotuksen liitteenä.

[403] Vrt. *Meurer* s. 28 ja *Einicke* ss. 240, 246, joka mainitsee vanhempien auktorien, m.m. Hautefeuille'n, edustaneen sitä kantaa, että sotatarvikkeiden uudelleenlastaus saman sodankävijän sota- tai kuljetusaluksesta olisi sallittu, koska sodankävijän kokonaisvoimat eivät siten lisäänny.

[404] Kysymys, mitä miehistön täydennyksellä on tarkoitettava, on jossakin määrin tulkinnanvarainen. Sanallisesti otettuna (alkuperäistekstissä käytetään sanaa »compléter») säännös sallii miehistön vahvistamisen ennen taistelua, mutta ei taisteluissa kaatuneiden korvaamista uudella miehistöllä. Täydennyksellä on kuitenkin ymmärrettävä jokaista miehistön vahvistusta (näin *Einicke* s. 246 ja *Wehberg* s. 430).

[405] *Vanselow*, s. 233, mainitsee myös sen tapauksen, että asevelvolliset puolueettomassa maassa oleskelevat henkilöt haluavat ilmoittautua palvelukseen alukselle.

[406] *Einicke* huomauttaa (ss. 246—247), ettei miehistön siirtymistä alukselta toiseen koskevasta kiellosta huolimatta voida aina välttää, että kahden aluksen miehistöjä vaihdetaan; tällä tavoin ei kuitenkaan saa *Einicken* mukaan lisätä aluksen taistelukelpoisuutta. — Samoin *Wehberg* s. 430.

sen meriteknillisten laitteiden käyttöön ja välttämättömiä, jotta alus ylipäänsä voisi lähteä merelle.[407] — Tämä kanta näyttää perustellulta, mitä tulee kysymyksen arvosteluun Haagin sopimuksen kannalta. Pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten kannalta asiaa arvosteltaessa lienee otettava huomioon, että ne kieltävät vastustajan sotilaallisesta toiminnasta aiheutuneiden vaurioiden korjaamisen käyttämällä puolueettomalta alueelta hankittua apua. Ottaen huomioon tämän säännöksen voidaan saattaa kysymyksenalaiseksi, onko pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten hengen mukaista sallia sota-aluksen teknillisen henkilöstön lisäys puolueettomalta alueelta käsin, mikäli on kysymyksessä vastustajan sotilaallisesta toiminnasta aiheutuneiden miehistötappioiden täydennys.[408]

11. Polttoainetäydennys puolueettomalla alueella.

Siitä merisotapuolueettomuusoikeuden perussäännöstä, että sodankävijät eivät saa tehdä puolueettoman valtion aluetta tukikohdaksi vastustajaansa vastaan suunnitelluille merisotatoimille, pitäisi oikeastaan seurata, että sodankävijäin sota-aluksilta olisi kiellettävä puolueettomalla alueella polttoaineiden otto[409] tai ainakin sellainen polttoainetäyden-

---

[407] Vrt. *Einicke* s. 246, joka pitää tekstissä mainituin perustein epäloogillisena, jos alukse n sallitaan uusia esim. vahingoittunut kattila muttei sen rikkoutuessa surmansa saanutta teknillistä henkilöstöä. — Myös *Wehberg* (s. 430) on sitä mieltä, ettei teknillisen henkilökunnan lisäys ole ehdottomasti kielletty, mikäli valvotaan, että täydennys tapahtuu vain siinä määrin, kuin aluksen pääsemiseksi lähimpään oman maan satamaan on välttämätöntä. — Samoin *Meurer* s. 28 ja Verraes, II s. 81. — Toisin *Willms* s. 81, joka huomauttaa, että oikeudellisesti ei ole mitään eroa eri tehtävissä olevien miehistöryhmien välillä, jotka kaikki ovat osia samasta kokonaisuudesta, »sota-aluksen miehistöstä». — Maailmansodan aikana Hollanti kielsi palvelukseen astumisen sodankävijäin sota-aluksiin tai niihin rinnastettaviin aluksiin. — Ruotsissa on 30. 4. 1904 annetulla asetuksella, joka koskee Ruotsin kaupan ja merenkulun turvaamista vieraiden valtioiden välisen sodan aikana, Ruotsin kansalaisia kielletty ottamasta tointa aluksella, joka kuuluu sodankävijän sotalaivastoon, tai kaapparialuksella (9 ja 10 §).

[408] Suomen yleinen lainsäädäntö ei kiellä Suomen kansalaista menemästä vieraan vallan palvelukseen. Suomen kansalaisuuden menettämisestä 17. 6. 1927 annetun lain 3 §:n 2 mom:iin sisältyvää säännöstä, että tasavallan presidentti voi julistaa Suomen kansalaisen menettäneeksi Suomen kansalaisuuden, mikäli hän on ilman tasavallan presidentin lupaa mennyt vieraan valtion palvelukseen, ei ole otettu vuoden 1941 kansalaisuuslakiin, joka kumosi ensiksimainitun lain.

[409] Harvard Law Schoolin sopimusehdotuksessa (36 art.) on polttoaineiden otto sota-alukseen puolueettomalla alueella kokonaan kielletty. Ehdotusta perustellaan sillä, että polttoaineiden oton salliminen merkitsee puolueettoman valtion puuttu-

nys, jonka turvin sota-alukset voivat jatkaa merisotatoimia.[410] Vanhastaan on kuitenkin katsottu, että puolueeton valtio ei ole velvollinen kokonaan kieltämään polttoainetäydennystä alueellaan; eri auktorit ovat yrittäneet eri tavoin perustella tätä puolueettoman valtion myötävaikutuksella tapahtuvaa sota-aluksen toimintakelpoisuuteen palauttamista — tavallinen on selitys, että puolueeton valta ei saa omaksua sellaista sodankäyntiin vaikuttavaa suhtautumistapaa, joka merkitsisi sota-aluksen jäämistä satamaan tai aluksen joutumista hyljätyksi aavalla merellä —, mutta oikeinta lienee turvautua yksinkertaiseen selitykseen, että polttoainetäydennyksen salliminen puolueettomalla alueella on kansainvälisen puolueettomuusoikeuden tyypillisimpiä ilmauksia sodankävijäin etujen huomioon ottamisesta.

Viime vuosisadalla ei syntynyt mitään yhtenäistä käytäntöä laskuperusteesta, jonka mukaan sodankävijäin sota-alusten polttoainetäydennystä oli säännösteltävä. Englannin v. 1862 omaksuman säännön mukaan sota-alukset saivat ottaa polttoainetta vain sen verran, kuin ne tarvitsivat päästäkseen lähimpään oman maan satamaan. Ranskan ennen Haagin toista konferenssia noudattaman järjestelmän mukaan sota-alukset saavat ottaa polttoainetta sen verran, kuin niiden merenkulun turvallisuuden kannalta oli tarpeellista.[411] Haagin konferenssissa ei päästy yksimieliseen ratkaisuun; silloin samoinkuin myöhemminkin on esitetty erilaisia ehdotuksia sallitun polttoainetäydennyksen määräämiseksi.[412] Tuloksena tästä mielipiteiden ja käytännön kirjavuudesta voi sanoa olevan, että puolueeton valtio yleensä voi sallia sota-aluksen joko täyttää varsinaiset polttoainesäiliöt tai ottaa polttoainetta sen verran, kuin alus tarvitsee päästäkseen lähimpään oman maan sataman. Haagin yleissopimuksen 19 art:n 2 mom:n mukaan sota-alukset saavat ottaa polttoainetta vain sen verran, että ne pääsevät lähimpään oman maan satamaan; sitäpaitsi ne saavat ottaa niin paljon polttoainetta, kuin ne tarvitsevat saadakseen varsinaiset polttoainesäiliönsä täyteen, kun ne ovat sellaisessa puolueettomassa maassa, joka hankittavaan polttoainemäärään

---

mista sotaan; täydennyskielto tosin koituu sellaisten valtioiden eduksi, joilla on riittävästi tukikohtia, mutta toisaalta täydennyksen salliminen »is equalizing an inequality of geography or political development». Vrt. A.J. 1939, Suppl. s. 476.

[410] Vrt. *Oppenheim-McNair*, II s. 528.

[411] Vrt. *Fauchille*, II s. 709.

[412] Pääjärjestelmät ovat seuraavat: 1. täyden polttoainesäiliön järjestelmä (alus saa ottaa varsinaiset säiliönsä täyteen; Saksan puoltama); 2. suhdejärjestelmä (alus saa ottaa polttoainetta suhteessa laivan vetoisuuteen ja koneiden voimakkuuteen; 3. rauhanaikaisen täydennyksen järjestelmä; 4. englantilainen lähimmän sataman järjestelmä. — Vrt. *Meurer* s. 31.

nähden on hyväksynyt tällaisen määritelmän (»mode de détermination»).[413] 20 art:ssa on sitäpaitsi rajoitettu uusiintuvaa täydennystä määräämällä, että sota-alukset, jotka ovat ottaneet polttoainetta puolueettoman vallan satamassa, saavat uudistaa varastonsa saman valtion satamassa vasta kolmen kuukauden kuluttua.[414]

Englanti ajoi jo Haagin konferenssissa sitä kantaa, että puolueeton valtio ei t i e t e n s ä saa sallia polttoainetäydennystä sota-alukseen, joka puolueettomalta alueelta lähdettyään osallistuu merisotatoimiin; tämän mukaan polttoainetäydennys on kokonaan kiellettävä, jos puolueeton valtio on tietoinen siitä, että sota-alus osallistuu sotatoimiin puolueettomalta alueelta lähdön jälkeen.[415] Tämä kanta saa epäilemättä tukea siitä, että 19 art:n 2 mom:ssa vahvistetut määrät ovat vain laskuperusteita. Siitä huolimatta, että säännöksen sanamuoto itsessään voi helposti johtaa harhaan (»— laivat s a a v a t niinikään ottaa polttoainetta —»), ei sota-aluksella nimittäin ole ehdotonta oikeutta saada polttoainetta valtion satamasta;[416] näin ollen ja kun säännöksen, että puolueeton alue ei saa muodostua merisotatoimien tukialueeksi, voi sanoa olevan ensisijaisen 19 art:n 2 mom:ssa julkilausuttuun säännökseen nähden, jonka voi sanoa koskevan polttoaineiden määrää säännöllisissä olosuhteissa, voi se kanta näyttää hyvin perustellulta, että puolueeton valtio voi ja on velvollinenkin kieltämään polttoainetäydennyksen sota-alukselta, jos aiottu täydennys tapahtuisi sellaisissa olosuhteissa, että on täysi syy edellyttää puolueettoman valtion tarjoamaa turvapaikkaoikeutta väärinkäytettävän.[417] Huomattava kuitenkin on, että Englannin ehdotus Haagin konferenssissa nimenomaan hylättiin ja että Englannin tulkinta

---

[413] 19 art:n suhteen ovat Haagin konferenssissa esittäneet varauksia Englanti, Japani, Siam, Persia ja Kiina.

[414] Tekstissä mainittu ns. kolmen kuukauden sääntö, josta tulee edempänä tarkemmin puhe, ei ollut Haagin konferenssin omaksuma uutuus, vaan sitä oli jo aikaisemmin sovellettu.

[415] Vrt. *v. Numers* s. 206 ja *Wehberg* s. 435. — Japani teki samansuuntaisen aloitteen ehdottamalla, että polttoainetäydennys oli kiellettävä sota-aluksilta, jotka olivat matkalla sotanäyttämölle tai sen suuntaan tai siihen suuntaan, missä vihollisuuksia on käynnissä, ja edelleen sota-aluksilta, joiden määränpää oli tuntematon tai epäilystä herättävä.

[416] Puolueeton valtio on siis oikeutettu kieltämään ylipäänsä kaiken polttoainetäydennyksen satamissaan. — Vrt. *Wehberg* s. 438.

[417] Esim. *Rolin* (III s. 225) pitää Englannin Haagin konferensissa esittämää kantaa teoreettisesti perustelluimpana. — *Einicke* (s. 297 ss.) lausuu, että puolueeton valtio on oikeutettu kieltämään polttoainetäydennyksen, jopa olla siihen velvollinenkin XIII yleissopimuksen 5 art:n säännöksen johdosta.

on muodollisesti ristiriidassa 19 art:n 2 mom:n sanamuodon kanssa, joka kerta kaikkiaan vahvistaa määrätyt polttoainetäydennyksen määrät.[418]

Haagin konferenssissa todettiin nimenomaan, että mikäli puolueeton valtio on omaksunut sodankävijän lähimmän oman sataman säännön, tästä ei seuraa, että sota-alus olisi velvollinen lähtemään juuri tähän satamaan.[419]

Mitä tulee puolueettomalta alueelta otettavaksi sallittuun polttoaineen määrään, pohjoismaiset puolueettomuusmääräykset (7 art:n 2 kohta) ovat omaksuneet säännön, että sotaa käyvän valtion sota-alukseen saadaan ottaa polttoaineita ainoastaan siinä määrin, kuin on välttämätöntä matkaa varten lähimpään oman maan satamaan, eikä missään tapauksessa enempää, kuin tarvitaan varsinaisten hiili- tai muiden polttoainesäilöjen täyttämiseen. Kuten edellä on lausuttu, puolueeton valtio voi harkintansa mukaan säännöstellä polttoaineiden ottoa ankarammin, kuin mitä Haagin sopimus edellyttää; tätä periaatetta on sovellettu pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten säännöksessä, että sotaa käyvän valtion sota-alus on polttoaineiden saantiin nähden puolueettomassa satamassa tai puolueettomalla ankkuripaikalla samojen määräysten alainen kuin muut vieraat alukset. Tämä säännös, jota ei vielä ollut vuoden 1912 puolueettomuusmääräyksissä ja joka saattaa sota-alukset samaan asemaan kuin kauppa-alukset, näyttää viittaavan siihen, että tarkoituksena ei olisi ollut antaa polttoaineiden saantia koskevia erikoismääräyksiä, jotka koskevat yksinomaan sota-aluksia, vaikka yleinen kansainvälinen oikeus ei tietenkään tällaiseen säännöstelyyn asettaisikaan esteitä. Esim. sellainen määräys, että polttoaineita annetaan lähtöä varten puolueettomasta satamasta vain sellaiselle alukselle, joka on tuonut puolueettomaan maahan tavaroita, tekisi, samalla kuin sen ei ole katsottava olevan ristiriidassa pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten kanssa, sota-aluksille käytännössä mahdottomaksi saada polttoaineita puolueettomasta satamasta.

---

[418] Kun Englannin kanta olennaisesti perustuu XIII yleissopimuksen 5 art:ssa julkilausuttuun tukikohtakieltoon, viitattakoon tässä yhteydessä siihen yleiseen arvosteluun, joka on tullut mainitun 5 art:n osaksi. Esim. *Meurer* (s. 40 ss.) lausuu, että 5 art. lausuu vain yleisen periaatteen eikä ole tarpeeksi tarkkamääräinen mahdollistaakseen yksittäistapauksessa varman tulkinnan ja ratkaisun sekä että 5 art:n ajatuksella voi olla oikeudellista merkitystä vain aivan konkreettisten erikoismääräysten muodossa. Vrt. lisäksi esitystä s. 165.

[419] Vrt. *Wehberg* s. 438 ja *Meurer*, s. 32, joka lausuu, että konferenssissa nimenomaan todettiin, että lähimmän sataman järjestelmä on vain »simple mode de calcul» jättäen avoimeksi kysymyksen aluksen kulkusuunnasta. Samoin *Kunz* s. 252.

Kansainvälinen sääntönäinen oikeus ei sisällä määräyksiä polttoainetäydennyksestä, joka tapahtuu puolueettomalla alueella kuljetusaluksesta käsin eikä siis suorastaan puolueettomalta alueelta.[420] On selvää, että täydennys on kielletty aluksesta, joka oleskelee puolueettomilla vesialueilla sodankävijän sota-alusten huoltoaluksena, koska tämä merkitsisi puolueettoman alueen käyttöä sotatoimien tukialueena. Pohjoismaisissa puolueettomuusmääräyksissä onkin nimenomainen säännös, joka kieltää perustamasta polttoainevarastoa puolueettoman valtion maa-alueelle tai puolueettoman valtion aluevesillä oleskeleviin (»stationnés») aluksiin. Mitä sensijaan tulee täydennykseen sota-alusta seuraavasta kuljetusaluksesta tai aluksesta, jonka sota-alus tapaa puolueettoman valtion aluevesiltä, ei kysymys ole yhtä selvä. Käytäntö on osoittanut, että vaikka Haagin sopimuksessa näennäisesti puhutaan vain puolueettoman valtion sisä- tai ulkosatamassa tapahtuvasta täydennyksestä, puolueettomalla valtiolla ei kuitenkaan ole velvollisuutta kieltää muualla kuin satamassa tapahtuvaa täydennystä.[421] Yleisen käsityksen mukaan on kuljetusaluksista tapahtuvaan täydennykseen, mitä määriin tulee, sovellettava samoja sääntöjä, kuin jos täydennys tapahtuisi satamassa.[422] Pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten kannalta lienee tässä suhteessa oikea se tulkinta, että määrää koskevana sääntönä tulee kysymykseen vain lähimmän sataman sääntö, joka on puhtaasti puolueettomuusoikeudellinen sääntö, eivät sitävastoin ne valtionsisäiset säännöstelymääräykset, jotka koskevat vieraita aluksia yleensä.[423]

Pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten 14 art:n 2 mom:n mukaan alus tai ilma-alus, joka ilmeisesti on liikenteessä kuljettaakseen välittömästi sodankävijän sotavoimille polttoaineita tai muita tarvikkeita, ei saa puolueettomasta satamasta tai ankkuripaikalta ottaa tällaisia tarvikkeita enempää kuin se omaan käyttöönsä tarvitsee. Tämä säännös rajoittaa tosiasiallisesti sota-aluksen mahdollisuuksia täydentää polttoainevarastojaan kuljetusaluksesta, mutta tämäkään säännös ei kuiten-

---

[420] Vrt. *v. Numers* s. 207.

[421] Vrt. esim. *Einicke* s. 296 ss.

[422] Vrt. *Oppenheim-McNair,* II s. 529, *v. Numers* s. 207. — *Einicke* (s. 296 ss.) ja *Wehberg* (s. 439) katsovat, että ellei puolueeton valtio ole nimenomaan säännöstellyt toisin täydennystä kuljetusaluksista satamassa tai muualla aluevesillä, täydennys on sallittu sota-aluksen polttoainesäiliöjen täyteen määrään silloinkin, kun maalta käsin tapahtuvaan täydennykseen olisi voimassa lähimmän sataman sääntö.

[423] Tätä tulkintaa tukee se, että pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten 5 art:n 1 kohdan ensimmäisessä lauseessa, joka koskee yleisiä säännöstelymääräyksiä, puhutaan polttoaineiden »saannista», millä ilmeisesti tarkoitetaan maalta käsin tapahtuvaa täydennystä.

kaan kiellä kuljetusaluksesta tapahtuvaa täydennystä eikä siis aiheuta muutosta edellä esitettyihin yleisiin sääntöihin.

Polttoainetäydennyksen uudistamisesta Haagin yleissopimuksen 20 art:ssa säädetty ns. kolmen kuukauden sääntö, jonka mukaan sota-alus, joka on ottanut polttoainetta puolueettoman valtion satamassa, saa uudistaa varastonsa saman vallan satamassa [424] vasta kolmen kuukauden kuluttua, on omaksuttu pohjoismaisiin puolueettomuusmääräyksiin sellaisenaan (5 art:n 4 kohta). Omaksuttu kolmen kuukauden määräaika tuntuu epäilemättä mielivaltaiselta, ja muutenkin on säännöstä arvosteltu.[425] [426]

12. Elintarvikkeiden täydennys puolueettomalla alueella.

Pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten 5 art:n 3 kohdan säännös, että sodankävijäin sota-alukset eivät saa puolueettomassa satamassa tai puolueettomalla ankkuripaikalla ottaa suurempia määriä elintarvikkeita, kuin mitä tarvitaan niiden säännöllisen rauhanaikaisen elintarvikevaraston täydentämiseen, vastaa asiallisesti täysin XIII yleissopimuksen 19 art:n 1 mom:n säännöstä. Pohjoismaisissa puolueettomuusmääräyksissä on omaksuttu eri maiden puolueettomuusmääräyksissä yleisesti esiintyvä kanta eikä siis käytetty hyväksi puolueettomalla valtiolla olevaa mahdollisuutta säätää ankarampia rajoituksia, kuin mitä Haagin yleissopimuksessa edellytetään, mikä mahdollisuus yleisen kansainvälisen oikeuden mukaan on puolueettoman valtion käytettävissä.[427]

Syynä sen kansinvälisoikeudellisen säännön syntymiseen, että sota-alukset saavat puolueettomalla alueella ottaa elintarpeita, ellei puo-

[424] Säännös tarkoittaa samaa tai toista puolueettoman valtion satamaa; tästä johtuu, että puolueettomuusvalvonnasta huolehtivien viranomaisten toiminnan täytyy olla koordinoitu.

[425] Vrt. *v. Numers* s. 207, *Wehberg*, s. 439 ss. — Yleensä pidetään — tukikohtakiellon vuoksi — polttoainetäydennyksen uudistamisen säännöstelyä kylläkin periaatteessa asianmukaisena, mutta säännöstelyä pidetään aiheellisena kaikkeen täydennykseen eikä vain polttoaineiden täydennykseen ja Haagin sopimuksessa vahvistettua 3:n kuukauden aikaa pidetään mielivaltaisesti valittuna.

[426] Saksa on esittänyt varauksen 20 art:n suhteen. — *Rolin*, III s. 225 katsoo, että sodassa, jossa 20 art. ei sido kaikkia sodankävijöitä, yleinen kansainvälinen oikeus ei velvoita puolueetonta valtiota ylläpitämään kolmen kuukauden rajoitusta.

[427] Elintarviketäydennys ei käytännössä ole monestikaan muodostunut puolueettomuusoikeudelliseksi pulmakysymykseksi kuten polttoaineiden täydennys, mikä on johtunut siitä, että sota-alukset ovat voineet lastata kotisatamassa riittävästi elintarvikkeita suhteellisesti vähän tilaa vievinä.

lueeton valtio ole harkinnut aiheelliseksi sitä kieltää, on epäilemättä sama kuin korjausten sallimiseen johtanut syy; on katsottu, että täydennys tulee ainakin ensisijassa aluksen merikelpoisuuden eikä siis taistelukelpoisuuden hyväksi. — Haagin konferenssissa päästiin elintarpeiden täydennyksen säännöstelyä koskevasta kohdasta verrattain helposti yksimielisyyteen.[428] Kieltämättä on säännöksessä sallitun elintarviketäydennyksen määrä epämääräisesti ilmaistu, varsinkaan kun ei lausuta, kuuluuko sallitun määrän arvioiminen sota-aluksen päällikölle tai puolueettoman valtion viranomaisille.[429] Käytännössä lienee sopivinta käyttää arvioimisen perustana sota-aluksen päällikön antamaa ilmoitusta.[430]

Haagin säännös ei nimenomaan ole ratkaissut kysymystä, onko elintarvikkeiden täydennys sallittu satamien ulkopuolella kuljetusaluksista sekä mitä sääntöjä on sovellettava kuljetusaluksista otettaviin määriin, jos täydennys kuljetusaluksista katsotaan sallituksi. Sekä tieteisoppi että kansainvälinen käytäntö näyttävät yleensä sallivan elintarpeiden täydennyksen aluemerellä kuljetusaluksista ja samoihin määriin, mitkä ovat voimassa täydennyksen tapahtuessa satamassa,[431] vaikkakin toisaalta yleinen suuntaus näyttää olevan t o s i a s i a l l i s e s t i rajoittaa muualla kuin satamissa tapahtuvaa täydennystä kieltämällä kuljetusaluksilta puolueettomissa satamissa enempien tarvikkeiden oton, kuin mitä ne itseään varten tarvitsevat.[432] [433]

---

[428] Huomattava kuitenkin on, että Haagin konferenssissa suurvalloista Englanti ja Japani esittivät varauksen myös 19 art:n 1 mom:n suhteen. Varaus johtunee kuitenkin vain siitä, että Englanti ja Japani halusivat polttoaineiden täydennyksen kiellettäväksi sotanäyttämölle matkalla olevalta sota-alukselta ja että niiden senvuoksi oli johdonmukaisuuden nimessä omaksuttava sama kanta elintarviketäydennykseen ja varautua koko 19 art:n suhteen. — Vrt. *Prot.* III ss. 697, 700.

[429] Vrt. *Kunz* s. 252.

[430] Näin *Einicke* s. 295.

[431] Vrt. *Einicke* s. 296; *Wehberg* s. 431; *Oppenheim — McNair,* II s. 529; vrt. kuitenkin *Møller,* II, 2 s. 70, joka pitää kysymystä riitaisena, sekä *Rolin,* III s. 255, joka pitää täydennystä muualla kuin satamissa kiellettynä, koska puolueeton valtio ei voi lastauksen tapahtuessa muualla kuin satamassa valvoa, ettei lastattaisi sellaista, mikä satamissa on kiellettyä.

[432] Vrt. pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten 14 art:n 2 kohta sekä esitystä s. 167, 220 ss.

[433] Harvard Law Schoolin sopimusehdotus (36 art.) kieltää puolueettomia valtioita antamasta sota-aluksille enemmän elintarvikkeita kuin mitä ne tarvitsevat päästäkseen lähimpään satamaansa tai liittolaisen satamaan, jos tämä on lähempänä.

Tässä yhteydessä viitattakoon vielä kysymykseen sota-alusten elintarviketäydennyksen suhteesta valtionsisäisiin säännöksiin, jotka koskevat elintarvikkeiden kulutuksen säännöstelyä. On selvää, että yleinen puolueettomuusoikeuden säännös suurimmasta sallitusta täydennyksestä ei ole ehdoton sikäli, että se oikeuttaisi sota-aluksen joka tapauksessa saamaan kansainvälisen oikeuden mukaan sallitun suurimman määrän, riippumatta asianomaisessa valtiossa voimassa olevista säännöstelymääräyksistä; säännöstelyviranomaisilla on tietenkin itsenäinen harkintavalta, jonka nojalla elintarvikkeiden hankinta sota-alukselle voidaan kokonaan kieltää. Säännöstelyviranomaisten on tällöin kuitenkin noudatettava tasapuolisuutta eri sodankävijöihin nähden.[434]

4. *MUIDEN ALUSTEN KUIN VARSINAISTEN SOTA-ALUSTEN KOHTELU PUOLUEETTOMAN VALTION ALUEELLA.*

1. Kaapparialusten kohtelu.

Keskiajalta lähtien oli valtioiden tapana käyttää varsinaisten merisotavoimiensa apuna kaapparialuksia (ransk. corsaires, saks. Kaperschiffe, engl. privateers), jotka olivat yksityisiä aluksia, mutta samalla muodostivat valtion merisotavoimien osan.[435] Kaapparialusten tehtävät olivat samat kuin varsinaisten sota-alusten, vaikkakin niitä pääasiallisesti käytettiin merikauppaa vastaan kohdistuviin toimenpiteisiin. Kaapparialukset erosivat sota-aluksista erikoisesti siinä, että ne kävivät retkillään omalla vastuullaan saamatta varsinaista palkkaa; korvauksen viholliselle aiheuttamistaan tappioista ne saivat valtaamastaan sotasaaliista. Mutta muuten kaapparialusten tuli sotatoimissa noudattaa samoja sääntöjä kuin valtion säännöllisten merisotavoimien. — Kaapparialukset olivat oikeutetut harjoittamaan kaappausta, osallistumaan sotatoimiin sodankävijän antaman valtuutuksen l. kaapparikirjan (ransk. lettre de marque) nojalla. Alus, joka ilman tällaista valtuutusta antautui sotatoimiin kauppamerenkulkua vastaan, ei ollut muuta kuin merirosvolaiva.[436]

Ne väärinkäytökset, jotka kaappauksen[437] yhteydessä rehoittivat,

[434] Vrt. XIII yleissopimuksen 9 art.

[435] *Fauchille,* II s. 357 ss., *G. G. Wilson,* International Law s. 280.

[436] *Fauchille,* II s. 360.

[437] Arkikielessä käytetään, kuten *Björksten* (J.F.T. 1938 s. 426) huomauttaa, useasti väärin kaappaus-sanaa silloin, kun kysymyksessä on aluksen valtaus. Kaappaus tarkoittaa vain kaapparialuksen suorittamaa toimenpidettä.

saattoivat valtiot vähitellen taipuvaisiksi luopumaan tästä vanhasta laitoksesta. Pariisin kongressissa 16. IV. 1856 yksimielisesti [438] hyväksytyn ns. Pariisin selityskirjan 1. kohta määrää: »la course est et demeure abolie». Tämä selityskirja, joka samalla sisälsi klassilliset määräyksensä saaliinotto-oikeuden rajoituksista, saatettiin kaikkien merivaltioiden tietoon siinä tarkoituksessa, että ne omaksuisivat selityskirjassa julkilausutut periaatteet. Kaappausta koskeva kielto onkin nykyään useimpien Euroopan ja Amerikan valtioiden nimenomaisesti hyväksymä.[439] Huomattava kuitenkin on, etteivät Yhdysvallat ole selityskirjaa hyväksyneet, alunperin siitä syystä, että ne tekivät hyväksymisensä riippuvaksi saaliinotto-oikeuden poistamisesta ja koska niillä silloin oli suuri kauppalaivasto mutta suhteellisen vähäiset merivoimat. — Valtiot eivät enää ole antaneet kaapparikirjoja.[440] Tästä huolimatta useat oikeusoppineet ovat vieläkin periaatteessa sitä mieltä, että kaappaus on täysin laillinen sodankäynnin muoto ja että valtio on sellaisessa sodassa, johon Yhdysvallat tai joku muu Pariisin selityskirjaan liittymätön valtio ottaa osaa, oikeutettu varustamaan kaapparialuksia.[441] Kaapparialusten ilmestymistä valtamerille on ollut omiaan ehkäisemään varsinkin se, että sodankävijät nyttemmin käyttävät kauppa-aluksia muulla tavoin hyväkseen, nim. apuristeilijöinä ja aseistettuina kauppa-aluksina.

Maailmansodan aikana ei ollut täysin yhtenäistä lainsäädännöllistä käytäntöä kaapparialusten pääsystä puolueettoman valtion aluevesille. Yhdysvallat, lähtien edellämainitusta periaatteellisesta kannastaan kaappauksen luvallisuuteen nähden, rinnastivat kaapparialukset täydellisesti sodankävijäin sota-aluksiin, mitä tulee kaapparialusten oikeuteen tulla Yhdysvaltain aluevesille ja oleskelun ehtoihin. Argentiinan ja Kiinan maailmansodan aikaiset puolueettomuussäännöt olivat samalla kannalla. Brasilian 4. 8. 1914 annetun puolueettomuusjulistuksen mu-

---

[438] Aloite oli Englannin; *Fauchille,* II s. 371.

[439] *Kunz* (s. 112) julkaisee luettelon valtioista, jotka ovat alunperin hyväksyneet Pariisin v:n 1856 selityskirjan tai siihen liittyneet.

[440] *Rolin,* II s. 53; *Stowell,* International Law s. 504.

[441] Näin m.m. *Fauchille,* II ss. 358, 371 ja *Kunz* s. 112. — *Fauchille* (II s. 373) lausuu, että Ranska teki suuren virheen puoltaessaan v. 1856 kaappauksen poistamista ja että sen olisi tullut pyrkiä vain kaappauksen säännöstelemiseen; samassa yhteydessä *Fauchille* sanoo uskovansa, että kaappaus, joka on välttämätön taistelussa elämästä sellaisten valtioiden välillä, joiden merivoimat eivät ole tasasuhtaiset, on välttämättömästi jälleen tuleva käytäntöön; vrt. lisäksi m.t. s. 372. — *Harvard Law School,* A.J. 1939, Suppl. s. 534, mainitsee, että Costa Rica lienee vielä v. 1924 ja Espanja v. 1932 lainsäädännöissään edellyttäneet kaappauksen luvalliseksi.

kaan kaapparialukset saivat viipyä Brasilian aluevesillä enintään 24 tuntia erinäisiä poikkeustapauksia lukuunottamatta, jolloin oleskeluaika voi olla pitempi,[442] kun taas sota-alusten oleskeluajan pituus oli riippuvainen siitä, oliko jonkun sodankävijän sotatoimien tai merisatamien sijaintipaikka 12 päivämatkaa (laskettuna 23 solmun tuntinopeuden mukaan) lähempänä Brasiliaa, jolloin vastustajan aluksen oleskeluajan pituus oli 24 tuntia, tai siitä, oliko oleskelupaikan ja vihollisen rannikon lähimmän kohdan välimatka pitempi kuin 12 päivän matka, jolloin oleskeluajan pituus oli Brasilian hallituksen määrättävä olosuhteiden mukaan.

Pohjoismaiset puolueettomuussäännöt ovat jo vanhastaan evänneet kaapparialuksilta pääsyn puolueettoman valtion satamiin ja oleskelun puolueettoman valtion aluevesillä.[443] Vuoden 1938 pohjoismaiset puolueettomuusmääräykset sisältävät kaapparialusten suhteen asiallisesti samansisältöisen säännöksen kuin v:n 1912 puolueettomuusmääräykset, sillä 3 art:n 1 kohdan säännös: »kaapparialus ei saa tulla (Suomen) satamaan eikä oleskella (Suomen) aluevesillä» vastaa täysin v:n 1912 säännöstä. Kun sana »oleskella» (séjourner, uppehålla sig) on ymmärrettävä tässä yhteydessä kuten muulloinkin sen puolueettomuusmääräyksissä esiintyessä oikeusteknillisessä merkityksessään, on todettava, ettei säännös kiellä kaapparialuksilta viattoman kauttakulun oikeutta.

Söderqvist[444] on esittänyt v:n 1912 puolueettomuusmääräysten kannalta mielipiteen, että kaappaus hyväksyttynä tarjoaa liian akateemista mielenkiintoa ja kaapparialusten esiintyminen Skandinavian vesissä näyttää liian vähän todennäköiseltä, jotta se olisi saattanut pohjoismaat antamaan erikoissäännöksen kaapparialuksista. Puolueettomuusmääräysten täytyy Söderqvistin mukaan tarkoittaa jotakin muuta; huomiota on tällöin kiinnitettävä kaapparin erikoispiirteeseen, ettei se pyri esiintymään todellisena sota-aluksena vaan pikemminkin kauppa-aluk-

[442] Poikkeustapauksia, jolloin pitempi oleskeluaika voi tulla kysymykseen, oli kolme: 1. aluksen korjaus merikelpoiseksi, 2. huono sää, 3. sataman kohdalla risteilevän vihollisaluksen taholta tuleva uhka (Brasilian puolueettomuussääntöjen 7 artikla; vrt. *Fauchille*, II s. 706).

[443] Jo 14. 12. 1853 annetuissa yhdenmukaisissa puolueettomuusmääräyksissä oli säännös, ettei kaapparialuksia siedetä eikä niiden sallita tulla satamiin, ja kaappareita koskeva kielto uudistettiin v:n 1904 puolueettomuusmääräyksissä. — Ruotsin vuoden 1912 puolueettomuussäännöissä säädetään: »Kapare må icke inlöpa i svensk hamn eller uppehålla sig å svensk redd eller i annat svenskt territorialvatten.» Vrt. Undén, Neutralitet och folkrätt s. 47 ss.

[444] *Söderqvist* s. 172 ss.

sena. Tämän mukaan, *Söderqvist* sanoo, on kaapparien luokkaan luettava kaikki alukset, jotka säilyttäen julkisen luonteensa siviilialuksena — joko julkisena tai yksityisenä — suorittavat tai ovat tarkoitetut ja valtuutetut tai aineellisesti valmistetut suorittamaan sotatoimia, jotka periaatteessa on varattu säännöllisen sotalaivaston taistelualuksille. Tämä määritelmä ei *Söderqvist*in mukaan koske sodankävijän vain puolustusta varten aseistettua kauppa-alusta, koska tällainen alus käyttää sille kuuluvaa o i k e u t t a aseistautumiseen, mutta humanitäärinen sotaalus (s.o. yksinomaan uskonnollisiin, tieteellisiin tai ihmisystävällisiin tarkoituksiin aiottu alus ja sotilaallinen sairaala-alus), joka tällä varjolla ryhtyisi tai jolla olisi ainakin mahdollinen tehtävä ryhtyä vihollisuuksiin, on *Söderqvist*in mukaan rinnastettava laittomaan kaapparialukseen ja sitä koskee niinollen kaapparialuksia koskeva tulokielto. Sen sijaan eivät vaillinaisesti muutetut apuristelijät *Söderqvist*in mukaan kuulu edellä esitettyyn kaapparialuksen määritelmään. Kun ne esiintyvät sota-aluksina, ei siitä, että ne on vaillinaisesti muutettu sota-aluksiksi, johdu niille valtuutetun kaapparialuksen erikoisoikeutta, sodankävijän luonnetta, eikä jokaisen kaapparialuksen osaksi tulevaa kohtelua, kieltoa tulla puolueettomalle alueelle: vaillinaisesti muutetuilla apuristeilijöillä ei *Söderqvist*in mukaan ole yhtään sota-aluksen oikeutta mutta kaikki sen velvollisuudet.

Mitä tulee *Söderqvist*in perusteluihin ja johtopäätöksiin arvosteltaessa niitä vuoden 1938 puolueettomuusmääräysten kannalta, on ensinnäkin huomattava, että v:n 1938 puolueettomuusmääräysten 3 art:n 2 kohta sisältää aseistettujen kauppa-alusten osalta nimenomaisen määräyksen, jolla kysymys aseistettujen kauppa-alusten pääsystä puolueettoman valtion alueelle on ratkaistu *Söderqvist*in lopputuloksen mukaisesti, nim. siten, että sodankävijän aseistetun kauppa-aluksen tulo satamaan ja oleskeleminen aluevesillä on kielletty, jos sen aseistus on tarkoitettu muuta kuin itsepuolustusta varten. Kun v:n 1938 puolueettomuusmääräykset näin ollen sisältävät nimenomaisen kiellon muuta kuin itsepuolustusta varten aseistettujen kauppa-alusten tulosta, ei v:n 1938 sääntöjen 3 art:n 1 mom. voi siis tarkoittaa enää niitä. — Mitä vaillinaisesti muutettuihin apuristeilijöihin tulee, on niiden tulo-oikeutta puolueettoman valtion alueelle arvosteltaessa lähdettävä siitä, että vaillinaisesti muutettu kauppa-alus, jota ei siis vielä voida pitää sota-aluksena, ei voi vedota tilaansa välttääkseen sota-aluksen velvollisuudet ja hankaluudet.[445] Tästä seuraa, ettei vaillinaisesti muutetulla kauppa-

[445] Vrt. edellä s. 173 ss.

aluksella voi olla ainakaan suurempia vapauksia ja helpotuksia kuin sota-aluksella, mitä esim. tulee oleskeluajan pituuteen, koska vaillinaisesti muutetulla kauppa-aluksella ei voi olla sota-aluksiin verraten parempaa asemaa sillä perusteella, että se on vain vaillinaisesti muutettu sota-alukseksi. Muuten vaikuttaa kysymyksen arvosteluun oleellisesti v:n 1938 määräysten 3 art:n 2 kohdan säännös, jossa kielletään muuta kuin itsepuolustusta varten aseistetun kauppa-aluksen tulo puolueettoman valtion alueelle. Useimmissa tapauksissa, kun kysymys on vaillinaisesti muutetuista kauppa-aluksista, on tosiasiallisesti samalla kysymys kauppa-aluksesta, joka on varustettu muuta kuin itsepuolustusta varten. V:n 1938 puolueettomuusmääräysten 3 art:n 2 kohta soveltuu tähän tapaukseen, joten tällaisella aluksella ei ole oikeutta tulla puolueettoman valtion alueelle. Jos taas alus on aseistamaton tai katsottava aseistetuksi vain itsepuolustusta varten, tulisi tällaisen aluksen osalle lähinnä itsepuolustusta varten aseistetun aluksen kohtelu; näin ei kuitenkaan voi olla asian laita, koskei alukselle voida myöntää muuta kohtelua kuin mitä se itse haluaa. Vaillinaisesti muutettua kauppa-alusta, joka on aseistamaton tai jonka aseistus on tarkoitettu vain itsepuolustusta varten, on siis kohdeltava sota-aluksen tavoin. Tulos, johon edellä on päädytty, eroaa siis siitä, mihin *Söderqvist* on tullut v:n 1912 puolueettomuusmääräysten pohjalla.

Mitä tulee ns. humanitäärisiin sota-aluksiin, jotka tällä varjolla ryhtyisivät tai joilla olisi ainakin mahdollinen tehtävä ryhtyä vihollisuuksiin ja jotka *Söderqvist,* kuten edellä on sanottu, rinnastaa laittomiin kaappareihin katsoen siis, että niiltä on tulo puolueettoman valtion aluevesille kielletty, voitanee asettaa epäilyksen alaiseksi, onko *Söderqvist*in niiden suhteen esittämä lopputulos oikea. Puolueettomalla valtiolla ei tosin ole mitään velvollisuutta ryhtyä millään tavoin auttamaan tällaisia aluksia, jotka eivät enää suorita ihmisystävällistä tehtävää, vaan jotka jopa käyttävät hyväkseen sotilaallisiin tarkoituksiin rauhanomaista näköään. Mutta toisaalta ei puolueettoman valtion velvollisuutena ole toimia minkäänlaisena sotapoliisina. Ottaen huomioon nämä yleiset näkökohdat sekä sen, että kysymyksessä ovat sota-alukset, joilla, kun niitä käytetään määrättyihin humanitäärisiin tarkoituksiin, on määrättyjä helpotuksia, ei sellaisilta aluksilta, jotka eivät täytä humanitääristä tarkoitustaan, ole syytä kieltää muuta kuin k.o. erioikeudet. Näin perustellen päädytään siihen tulokseen, että humanitäristä sota-alusta, joka mainituin tavoin on menettänyt alkuperäisen humanitäärisen luonteensa, on kohdeltava kuten sota-alusta, mitä tulee sen oikeuteen tulla

puolueettoman valtion aluevesille. Käytännön kannalta tämä kanta lienee selvin.

2. Aseistettujen kauppa-alusten asema puolueettoman vallan alueella.

Mitä tulee sodankävijäin kauppa-alusten asemaan puolueettoman valtion alueella yleensä, voidaan todeta, että ne voivat vapaasti tulla puolueettoman vallan satamiin; myös on niillä viattoman kauttakulun oikeus.[446] Puolueeton valtio voi kohdella sodankävijäin kauppa-aluksia kuin jos sotaa ei olisikaan.[447] Puolueettomalla valtiolla on kuitenkin oikeus erikoisista syistä, joihin maan puolueettomuuden turvaamisen on katsottava kuuluvan, sulkea harkintansa mukaan satamansa vierailta kauppa-aluksilta. Tämä kielto-oikeus ei kuitenkaan koske tapausta, jolloin vieras kauppa-alus on pakotettu hakemaan hätäsatamaa.

Erikoistapauksen muodostaa kuitenkin aseistettujen kauppa-alusten[448] tulo puolueettoman vallan aluevesille. Kysymystä aseistettujen kauppa-alusten oikeudellisesta asemasta, joka tuli erityisen ajankohtaiseksi maailmansodan aikana, voidaan tarkastella kahdessa eri suhteessa, nim. kysymyksenä aavalla merellä olevien aseistettujen kauppa-alusten oikeudellisesta asemasta, erityisesti niiden oikeudesta vastarinnan tekoon valtaustapauksessa sekä kysymyksenä aseistettujen kauppa-alusten kohtelusta puolueettoman vallan alueella. Edellinen kysymys kuuluu lähinnä merisotaoikeuden alaan, jälkimmäinen taas, jota seuraava esitys koskee, puolueettomuusoikeuden alaan. Asiayhteydestä johtuu, ettei kysymysten johdonmukaista erottamista kuitenkaan käy täysin noudattaminen.

---

[446] Vrt. s. 196 ss.

[447] Vrt. *Fauchille*, II s. 725. — *Fauchille* katsoo kuitenkin, että puolueeton valtio ei voi sallia sodankävijän kauppa-aluksen jäävän epämääräisen pitkäksi ajaksi satamaansa, vaan sen on pakotettava alus lähtemään lastauksen tai purkauksen päätyttyä. *Fauchillen* selostamat esimerkit valtioiden käytännöstä kumoavat kuitenkin tällaisen rajoituksen pätevyyden.

Puolueettomalla valtiolla on tietenkin velvollisuus valvoa, että kauppa-alukset eivät ryhdy puolueettomuuden vastaiseen toimintaan.

[448] Aseistettujen kauppa-alusten asemasta puolueettomuusoikeuden kannalta yleisesti vrt. m.m. *Kunz* s. 115; *Vanselow* ss. 217, 298; *Fenwick*, International Law s. 569; *Hyde*, International Law s. 739; *G. G. Wilson*, International Law s. 307; *H. A. Smith* Le développement moderne des lois de la guerre maritime, Rec.Cours 1938 I s. 663; *Staël von Holstein*, Vår neutralitet I s. 116 sekä Harvard Law Schoolin sopimusehdotus kommentaareineen A.J. 1939 Suppl.

Aina niihin aikoihin saakka, jolloin kaappaus Pariisin julistuksella vuodelta 1856 poistettiin, oli tavallista, että kauppa-alukset olivat aseistettuja sekä sodan että rauhan aikana. Mitään jyrkkää eroa kauppa-alusten ja sotalaivojen välillä ei oikeastaan ollut, ja kauppa-alusten aseistaminen oli välttämätöntä merirosvouden vuoksi. Aseistettuja kauppa-aluksia ei myöskään aikaisemmin kohdeltu puolueettomissa satamissa ankarammin kuin aseistamattomiakaan kauppa-aluksia siitä yksinkertaisesta syystä, että sotalaivoillekin myönnettiin puolueettomissa satamissa suuria vapauksia. Kauppa-alusten aseistamiskysymykseen vaikutti sitten ratkaisevasti kolme seikkaa: eri maiden sotalaivastojen sisäisen järjestyksen ja kurin kiinteneminen, kaappauksen poistaminen sekä panssaroitujen sotalaivojen ilmestyminen valtamerille. Kehitykseen oli epäilemättä omiaan vaikuttamaan myös yhä selventyvä käsitys siitä, että myös merisodankäynti tuli jättää vain säännöllisten taisteluvoimien asiaksi.[449] Kaikki nämä seikat vaikuttivat siihen, ettei kauppalaivojen aseistaminen ollut enää yhtä tarpeellista tai tarkoituksenmukaista tai ettei sitä pidetty muuten asiallisena. Vähitellen luovuttiin aseistamasta kauppalaivoja.

Kauppalaivojen aseistamiskysymys joutui uuteen vaiheeseen kohta Haagin toisen rauhankonferenssin ja Lontoon vv:n 1908—1909 merisotakonferenssin jälkeen. Kun Englannin hallitus oli niissä epäonnistunut yrityksessään saada kauppalaivojen muuttaminen sota-aluksiksi kielletyksi aavalla merellä,[450] selitti silloinen ensimmäinen amiraliteettilordi Churchill Englannin hallituksen nimissä v. 1913, että Englanti omaksuu jälleen politiikan kauppalaivojen aseistamisesta itsepuolustusta varten, huomioon ottaen sen vaaran, joka sodan aikana uhkaa muiden valtojen apuristeilijöiden taholta.[451]. — Kansainvälisen oikeuden instituutti hyväksyi Oxfordin kokouksessaan v. 1913 päätöslauselman, jonka mukaan yksityisellä laivalla on oikeus käyttää voimakeinoja puolustautuakseen vihollislaivan hyökkäystä vastaan.

Maailmansota aloitti uuden kehitysjakson kauppalaivojen aseistamiskysymyksessä. Laivanrakennustekniikan kehityksen johdosta oli käynyt mahdolliseksi ottaa kauppalaivojenkin rakenteessa huomioon sotilaalliset näkökohdat. Mutta kysymykseen vaikutti ennen kaikkea uuden sota-aseen, sukellusveneen ilmestyminen; kauppa-alusten oli suojaudut-

[449] Tätä näkökohtaa korostaa erityisesti *Staël von Holstein*, Vår neutralitet I s. 116 ss.

[450] Kysymys on jatkuvasti kiistanalainen; vrt. *Björksten*, Kansainvälinen oikeus s. 373; *Kunz* s. 113; *Oppenheim-Lauterpacht*, II s. 167—168; *Vanselow* ss. 256—257.

[451] Vrt. *Scheurer* s. 8.

tava sukellusveneitä vastaan, mutta toiselta puolen sukellusveneet edustivat sota-alustyyppiä, jolla ei enää ollut ehdotonta ylivoimaa kauppa-aluksiin verraten, vaan joka oli altis suhteellisen heikostikin aseistettujen kauppa-alusten hyökkäyksille. — Kysymys kauppa-alusten oikeudesta aseistautumiseen sekä erikoisesti myös kysymys aseistettujen kauppa-alusten kohtelusta puolueettomassa satamassa oli maailmansodan aikana vilkkaan mielipiteiden vaihdon alaisena. Englannin hallitus ilmoitti heti sodan alussa useaan otteeseen Yhdysvaltain hallitukselle, että aseistetut englantilaiset kauppa-alukset, jotka saapuivat Yhdysvaltain satamiin, olivat aseistettuja vain puolustautumista varten, ja samalla viitattiin tällaisten puolustusta varten varustettujen kauppa-alusten ja apuristeilijöiden väliseen eroavaisuuteen.[452] Saksan kanta ilmenee 13. 10. 1914 julkaistusta memorandumista.[453] Tässä memorandumissa selitetään, että aseistetun kauppa-aluksen tekemä vastarinta on kansainvälisen oikeuden vastaista ja antaa sota-alukselle oikeuden upottaa kauppa-aluksen miehistöineen ja matkustajineen. Edelleen lausutaan memorandumissa, että on epäilyksenalaista, voidaanko aseistettuja kauppalaivoja lainkaan päästää puolueettomiin satamiin sekä että sellaiset alukset eivät saa puolueettomissa satamissa missään tapauksessa nauttia parempaa kohtelua kuin lailliseen sodankäyntiin tarkoitetut varsinaiset sota-alukset; aseistettujen kauppa-alusten tulee näin ollen olla ainakin niiden sääntöjen alaisia, jotka puolueeton valtio on antanut sodankävijäin sota-alusten oleskelun rajoittamiseksi.

Saksan memorandumi oli vastauksena Yhdysvaltain hallituksen 19. 9. 1914 sotaa käyville valloille osoittamaan kiertokirjeeseen, joka koski aseistettuja kauppalaivoja. Tässä kiertokirjeessä lausuttiin, että vihollismaan kauppalaiva voi kuljettaa mukanaan aseistusta ja ammuksia vain puolustautumista varten saamatta silti sota-aluksen luonnetta, sekä että kauppa-aluksella oleva aseistus ja ammukset ovat olettamuksena aseistuksen hyökkäävästä tarkoitusperästä, mutta omistaja ja agentit voivat kumota tämän olettamuksen esittämällä todistuksia siitä, että alus kuljettaa aseistusta vain puolustusta varten. Aihetodistuksina tässä suhteessa käyvät tykkien luku, kaliiperi ja sijoitus, ammusmäärä, aluksen miehistön kokoonpano, aluksen määräsatama j.n.e.[454] Tilan-

[452] Vrt. *v. Numers* s. 223 ja *Scheurer* s. 10.

[453] Tämän julkilausuman täydellisen tekstin julkaisee m.m. *Scheurer* s. 42, vrt. myös *Genet*, I s. 193.

[454] Kysymyksessä olevien määräysten mukaan satamaviranomaisten oli heti toimitettava tarkastus jokaisella saapuvalla aseistetulla laivalla, joka vetosi kauppa-aluksen ominaisuuteen, ja tiedoitettava tutkimuksensa tulokset Washingtoniin.

netta oli omiaan kiristämään, että liittoutuneet, lähtien siitä olettamuksesta, että saksalaiset sukellusveneet pyrkivät aina varoituksetta upottamaan kauppa-aluksia, omaksuivat ns. hyökkäävän puolustuksen teorian, jonka mukaan kauppa-alusten tuli avata tuli, jo ennenkuin sukellusvene oli avannut tulen, jos sukellusvene ilmeisesti seurasi laivaa ja sillä ilmeisesti oli vihamielisiä tarkoituksia.[455]

18. 1. 1916 Yhdysvaltain hallitus teki kiertonootilla Ranskan, Venäjän, Italian, Belgian ja Japanin hallituksille [456] esityksen, jonka mukaan sukellusveneiden tulisi tarkasti noudattaa valtausoikeuden käytössä kansainvälisen oikeuden määräyksiä ja toisaalta pitäisi sodankävijäin kauppa-aluksilta kieltää kaikki aseistus. Ehdotuksessa perustellaan kauppa-alusten aseistuksen kieltämistä m.m. sillä, että kauppa-alusten tykeillä voidaan helposti hyökätä sukellusveneiden kimppuun, jotka ovat laillisia sodankäyntivälineitä, ja että näin ollen voidaan mitä hyvänsä aseistusta kauppa-aluksilla pitää luonteeltaan hyökkäävänä. Kun tämä Yhdysvaltain ehdotus, jota itse asiassa voidaan pitää hyvin kohtuullisena kompromissiehdotuksena,[457] ei saanut kannatusta julkaisi Yhdysvaltain hallitus 25. 3. 1916 merorandumin [458] aseistettujen kauppa-alusten statuksesta puolueettomassa satamassa ja aavalla merellä, jossa

---

Aivan riippumatta siitä, mikä tutkimuksen tulos oli, ei alukselle saanut antaa lähtöselvitystä ilman Washingtonista saatua erityistä lupaa.

Aseistettujen kauppa-alusten päälliköiden oli heti tulon jälkeen otettava selvä amerikkalaisista määräyksistä. Ei-hyökkäävän aseistuksen tunnusmerkkeinä vahvistettiin seuraavat 10 kohtaa: 1. kaliiperi ei saanut olla yli 6 tuuman; 2. tykkejä ja pikkuaseita sai olla vain vähäisessä määrin; 3. yhtään tykkiä ei saanut olla asennettuna etukannelle; 4. ammusvaraston tuli olla vähäinen; 5. miehistön lukumäärän ja kokoonpanon tuli olla rauhan ajan mukainen ja upseerien piti olla samoja, jotka olivat aluksella jo ennen sodan puhkeamista; 6. aluksen tuli olla tosiasiallisesti matkalla ja lähtöselvitetty sen tavanmukaisella reitillä olevaan satamaan tai satamaan, johonka poikkeaminen osoitti, että alus periaatteessa pysyi luonteeltaan kaupallisena; 7. alus sai kuljettaa mukanaan vain senverran polttoaineita ja varastoja, joka oli tarpeen määräsatamaan pääsemiseksi, tai saman määrän, joka sillä oli ennen sodanjulistusta ollut tapana ottaa; 8. lastin tuli käsittää ainoastaan kaupallista tavaraa, joka ei soveltunut sota-aluksen käyttöön toimissa vihollista vastaan; 9. aluksella sai olla vain sellaisia matkustajia, jotka eivät saattaneet astua kauppa-aluksen lippuvaltion tai sen liittolaisen armeijan tai laivaston palvelukseen (siis erityisesti naisia ja lapsia); 10. aluksen nopeuden tuli olla vähäinen.

[455] Vrt. *Scheurer* s. 14 ss. ja *v. Numers* s. 232. Ensimmäinen tällainen tapaus sattui 1. 2. 1915 Bristolin kanaalissa.

[456] Japanin suurlähettiläälle lähetetty nootti on päivätty 24. 1. 1916; kiertonootin tekstin julkaisee m.m. *Scheurer* s. 71 ss.

[457] Näin *Kunz* s. 117.

[458] Memorandumin julkaisee kokonaisuudessaan m.m. *Scheurer* s. 74 ss.

Yhdysvaltain hallitus palasi aikaisemmalle kannalleen kauppa-alusten aseistuksen sallittavuudesta. Memorandumin mukaan puolueettomassa satamassa oleva alus on katsottava sota-alukseksi, jos se suorittaa sodankävijäin hallituksen antamia tehtäviä ja määräyksiä ja tämä on määrännyt sen rangaistuksen uhalla suorittamaan hyökkäystoimia tai jos asianhaarat osoittavat sen suorittaneet sellaisia toimia. Ellei ollut ilmeisiä todisteita, voi puolueeton valtio edellyttää tosiasioiden perusteella sen vesillä olevan aseistetun kauppa-aluksen statuksen. Kansainvälisessä oikeudessa ei ollut sääntöä, joka säännöstelisi, mikä todisteiden määrä riittää tällaisen olettamuksen perusteeksi, ja puolueettomalle hallitukselle oli niin ollen jätettävä ratkaisuvalta tässä suhteessa. Puolueeton hallitus voi senvuoksi antaa satamaviranomaisille ja muille viranomaisille ohjeeksi todisteiden arvioimisperusteita, mutta nämä perusteet voivat vaihtua merisodan yleisten olosuhteiden mukaan ja muuttua kussakin yksittäistapauksessa vallitsevien seikkojen perusteella. Nämä vaihdokset ja muutokset voivat tapahtua milloin hyvänsä sodan kehittymisen aikana.[459] — Maaliskuussa v. 1917 Yhdysvallat ryhtyivät vielä puolueettomana valtana aseistamaan kauppa-aluksiaan. Aseistus luovutettiin valtion varastoista, ja sitä hoiti niinikään hallituksen antama miehistö, joka toimi riippumattomana aluksen päällystöstä.

Puuttumatta tarkemmin liittoutuneiden valtain ja keskusvaltain kantojensa tueksi esittämiin eri perusteluihin voidaan todeta, että liittoutuneet vallat maailmansodan aikana katsoivat, ettei »puolustustarkoituksia varten oleva aseistus» muuta kauppa-aluksen statusta, kun taas keskusvallat olivat vastakkaista mieltä perustellen sitä m.m. sillä, että on mahdotonta tehdä eroa hyökkäävän ja puolustavan aseistuksen välillä. Keskusvallat kohtelivat siis aseistettuja kauppa-aluksia sota-aluksina.

Mitä puolueettomien valtojen kantaan maailmansodan aikana tulee, oli Yhdysvaltain kanta, sen mukaan kuin edellä esitetystä ilmenee, merkittävä horjuvaksi. Muut puolueettomat vallat omaksuivat yleensä sen kannan, ettei aseistus riistä kauppa-alukselta sen alkuperäistä luonnetta.[460] — Ainoa puolueeton maa, joka maailmansodan aikana kohteli

---

[459] Memorandumissa esitetään aavalla merellä olevien kauppa-alusten suhteen, että sodankävijän sota-alus ei saa hyökätä niiden kimppuun ilman, että on olemassa sitovat todisteet niiden tarkoituksesta käyttää hyökkäysaseita. Hyökkäystarkoituksen edellyttäminen ei siis ole sallittu, jos on kysymyksessä hyökkäämisestä aavalla merellä olevan kauppa-aluksen kimppuun, vaan tässä tapauksessa on määräävänä kauppa-aluksen käyttäytyminen vallitsevassa tilanteessa.

[460] Vrt. *Genet*, I s. 195; eri maiden omaksumia määräyksiä selostaa *Harvard Law*

aseistettuja kauppa-aluksia samalla tavoin kuin sota-aluksia, oli Hollanti.[461]

Grotius-seura hyväksyi v. 1917 aseistettujen kauppa-alusten kohtelusta seuraavan suosituksen:

> »Edellyttäen että kauppalaivoilla on oikeus aseistautua vain puolustusta varten, on nämä laivat päästettävä satamiin, ulkosatamiin ja aluevesille samoin ehdoin kuin aseistamattomat kauppa-alukset. Jokaisen asianomaisen pulueettoman vallan asiana on ilmoittaa, minkälainen aseistus voidaan säännöllisissä tapauksissa katsoa pelkästään puolustusaseistukseksi.»[462]

School, A.J. 1939 Suppl. s. 436 ss. — Argentiina, Chile ja eräät muut maat vaativat etukäteen ilmoituksen aluksen reitistä, miehistö-, matkustaja- ja lastiluettelosta sekä aseistuksen laadusta j.n.e. osoittamaan, että kysymyksessä oli vain puolustustarkoitusta varten varustettu kauppa-alus. Brasilia vaati selvityksenä kauppa-aluksen aseistuksen luonteesta lippuvaltion lähetystön kirjallisen todistuksen, että aseistusta ei ole käytetty eikä käytetä hyökkäystarkoitukseen; Kiina vaati vastaavana selvityksenä aluksen kapteenin ja asianomaisen maan konsulin vakuutukset. Espanja vaati aluksen päälliköltä tietoja aseistuksen luonteesta sekä vakuutuksen, että kysymyksessä on pelkästään kauppa-alus, ettei alusta muuteta sota-alukseksi tai apuristeilijäksi, ennenkuin se on palannut kotimaahansa, sekä että aluksen aseistus oli yksinomaan tarkoitettu puolustusta varten.

[461] Yleiskatsauksen Hollannin kannasta antaa *Huart* s. 157 ss. — Hollannin vuoden 1914 puolueettomuusmääräysten mukaan sodankävijäin sota-alukset ja niihin rinnastettavat alukset (»Oorlogsschepen of daarmede gelijkgestelde vaartuigen») eivät saaneet tulla valtion oikeuspiiriin. Valvontaviranomaisille annettujen ohjeiden mukaan oli sota-aluksiin rinnastettavilla aluksilla ymmärrettävä m.m. sotaa käyvien valtojen lipulla kulkevia kauppa-aluksia, jotka ovat aseistettuja vaikkapa vain puolustusta varten. Hollannin kanta, joka tietenkin johtui sen arkaluontoisesta asemasta Saksan ja Englannin välissä, antoi aiheen laajaan diplomaattiseen kirjeenvaihtoon sen sekä Englannin ja myös Ranskan välillä. Tällöin Hollanti esitti kantansa tueksi m.m., että vaikkakaan vastarinnan teko vastustajan sota-alusta vastaan ei kauppa-aluksen suorittamana ole laiton teko, niin kauppa-alus, joka ryhtyy taisteluun välttyäkseen valtaukselta tai tuholta, tekee sotaisan teon, ja Hollannin hallitus on katsonut välttämättömäksi puolueettomuutensa turvaamiseksi kieltää pääsyn aluevesilleen aluksilta, jotka pystyvät suorittamaan sotaisia tekoja. Tämä kielto estää Hollannin alueen joutumisen peiteltyjen hyökkäysten alaiseksi ja tarjoaa samalla kaikille sotaa käyville valloille takeet siitä, ettei Hollannin aluetta käytetä sotatoimien tukialueena. Hollannin hallitus ei väitä, että aseistettu kauppa-alus on sota-alus, mutta se kohtelee aseistettuja kauppa-aluksia samoin kuin sota-aluksia eikä varsinkaan salli niiden tulevan alueelleen. Kansainvälinen oikeus ei velvoita puolueettomia maita joko päästämään alueelleen sotaa käyvän vallan aseistettuja kauppa-aluksia tai kieltämään niiltä pääsyn puolueettomalle alueelle, vaan jättää niiden omaan harkintaan toimintatavan määräämisen tässä suhteessa.

[462] Vrt. *Genet*, I s. 197.

Aseistettujen kauppa-alusten kohtelu puolueettoman valtion alueella vuosien 1914—1918 maailmansodan aikana voidaan yleisesti luonnehtia seuraavasti: liittoutuneet vallat olivat sillä kannalla, että kauppa-aluksen puolustusta varten tarkoitettu aseistus ei vaikuta sen statukseen; keskusvallat puolestaan edustivat sitä kantaa, että aseistettua kauppa-alusta on kohdeltva sota-aluksena. Suurin osa puolueettomia valtioita omaksui ensiksimanitun kannan, kun taas Hollannin asenne oli Saksan kannan mukainen ja Yhdysvaltain kanta oli horjuva. Näin ollen ei mitään yhtenäistä sääntöä voinut syntyä.

Sama kannanottojen hajanaisuus on jatkunut ensimmäisen maailmansodan jälkeen; aseistettujen kauppalaivojen asema ei ole saanut yhtenäistä ratkaisua yleensä eikä myöskään, mikäli on kysymys tulosta puolueettomalle alueelle.[463] Englannin, Italian, Japanin, Ranskan ja Yhdysvaltain välillä Washingtonissa 6. 2. 1922 tehty sopimus merisotavarustusten rajoittamisesta oli merkityksellinen kauppa-alusten aseistamisen kannalta sikäli, että samalla kun sen 14 art:ssa kiellettiin asettamasta kauppa-aluksiin rauhan aikana mitään valmistavaa laitetta niiden aseistamiseksi sota-aluksiksi muuttamista varten, samalla kuitenkin sallittiin alusten kansien vahvistus tykkien sijoittamista varten, joiden kaliiperi ei ylitä 6 tuumaa (15,2 cm).[464]

---

[463] Vrt. *Kunz* s. 118. — *H. A. Smith* (Le développement moderne des lois de la guerre maritime, Rec.Cours 1938 I s. 607 ss.) toteaa, että voimassaoleva oikeus epäilemättä sallii kauppalaivojen aseistuksen itsepuolustusta varten; kysymys tulevasta oikeudesta riippuu valtion toiminnan ja yksityisen toiminnan erillään pysymisestä. Kun alukset ennen olivat varustettuja omistajiensa varoilla ilman valtion asiaan puuttumista, niin valtio on nyt lisännyt valvontaansa kauppalaivaston suhteen, kustantaa usein tykit ja ammukset ja kouluttaa tykkimiehistön upseereilla. *Smith* arvelee, että valtion valvonnan lisääntyminen tulee tekemään vaikeaksi pysyttää vanhan oikeuden jakoa julkisiin ja yksityisiin aluksiin.

[464] Vrt. *Genet,* I s. 197. — Samanaikaisesti allekirjoitetun, sukellusveneiden ja tukahduttavien kaasujen käytön kieltoa sodan aikana koskevan sopimuksen neuvottelujen yhteydessä Italian edustaja ehdotti, että sopimukseen otettaisiin kauppa-aluksen määritelmä. Yhdysvaltain edustaja piti tätä tarpeettomana, koska kauppa-aluksen käsite oli kansainvälisen oikeuden pitkäaikaisen historian aikana tullut täysin tunnetuksi ja selväksi. Englannin edustaja vastusti jokaista määrittelyä, jonka mukaan kauppa-alusta ei voisi varustaa puolustusta varten. Italian edustajan ehdotus raukesi hänen samalla todetessaan, että voimassa olevan oikeuden mukaan kauppa-alus voidaan varustaa asein rajoitetussa määrin ja puolustusta varten sekä että Italian kauppa-aluksen käsitettä koskevassa tulkinnassa tämä tosiasia otetaan huomioon. — *Plaga,* s. 78 ss., selostaa kysymyksen käsittelyä Washingtonin konferenssissa erikoisesti saksalaiselta näkökannalta.

Poikkeuksena siitä Washingtonin konferenssissa ilmenneestä suuntauksesta, jonka mukaan puolustusta varten aseistettua kauppa-alusta on kohdeltava samoin kuin muitakin kauppa-aluksia on toisaalta Havannassa 20. 2. 1928 allekirjoitetun merisotapuolueettomuutta koskevan yleis-amerikkalaisen sopimuksen 12 art:n säännös, jonka mukaan määräyksiä, jotka koskevat sotaa käyvien valtojen sota-alusten oleskelua sekä elin- y.m. tarpeiden täydennystä, sovelletaan myös aseistettuihin kauppa-aluksiin.[465] — Harvard Law Schoolin v:n 1939 sopimusehdotuksen 28 art:n mukaan puolueeton valtio voi joko kieltää aseistettujen kauppa-alusten tulon alueellensa tai sallia niiden tulon samoin ehdoin, kuin se sallii sota-alusten tulla alueellensa.[466]

Erikoislaatuisen säännöksen aseistettujen kauppa-alusten kohtelusta sisältää Yhdysvaltain 1. 5. 1937 voimaan tulleen puolueettomuuslain VIII osaston säännös:

> »Milloin presidentti sellaisen sodan aikana, jossa Yhdysvallat ovat puolueettomana, harkitsee, että vierasta kansallisuutta olevia sukellusveneitä tai aseistettuja kauppa-aluksia koskevat erikoisrajoitukset Yhdysvaltain satamien ja aluevesien käytössä voivat olla omiaan pysyttämään rauhan Yhdysvaltain ja vieraiden valtojen välillä tai suojelemaan Yhdysvaltain tai sen kansalaisten kaupallisia etuja tai takaamaan Yhdysvaltain turvallisuuden, ja presidentti antaa asiasta julistuksen, on senjälkeen kaikkien sukellusveneiden ja aseistettujen kauppa-alusten tulo Yhdysvaltain satamiin tai aluevesille sekä lähtö sieltä kielletty, paitsi sellaisin rajoituksin ja säännöstelyin, jotka presidentti voi määrätä; jos hän katsoo niiden olosuhteiden, jotka ovat saattaneet hänet antamaan tällaisen julistuksen, lakanneen olemasta, hän kumoaa julistuksensa, eikä tämän osaston määräyksiä senjälkeen sovelleta.»

Sanotun lain X osasto kieltää amerikkalaisten kauppa-alusten aseistamisen seuraavalla määräyksellä:

---

[465] Sopimuksen ratifioimisen yhteydessä Yhdysvallat ja Kuuba ovat esittäneet varauksen k.o. säännöksien suhteen. Vrt. A.J. 1939 Suppl. s. 446.

[466] A.J. 1939 Suppl. s. 435 ss. — Ehdotusta perustellaan m.m. sillä, että vaikkakin voitaisiin aluksen tullessa selvittää, ettei se ole käyttänyt aseistustaan hyökkäystarkoituksessa, ei kuitenkaan ole takeita siitä, että aseistettu kauppa-alus ei ryhdy sotatoimiin puolueettomalta alueelta poistuessaan, sekä että aseistettu kauppa-alus loppujen lopuksi on »a potential combatant». — Aseistettuja kauppa-aluksia koskevat myös sopimusehdotuksen 2 ja 55 art:t, vrt. myös art:t 19, 32—39.

»Milloin presidentti on antanut tämän lain I osastossa tarkoitetun julistuksen (puolueettomuusjulistus) eivät amerikkalaiset laivat, jotka harjoittavat kauppaliikennettä johonkin julistuksessa mainittuun sotaa käyvään valtaan tai valtioon, jossa vallitsee sisällissota, saa olla aseistettuja tai kuljettaa mukanaan aseistusta, aseita, ampumatarpeita tai sotatarpeita, paitsi pienikaliiperisia aseita ammuksineen, joita presidentti pitää tarpeellisina järjestyksen ylläpitämiseksi laivoilla ja joista hän on antanut julkisuudessa määräyksen.»[467]

Yhdysvaltain puolueettomuuslain edellä selostetulle säännökselle, joka koskee vieraiden aseistettujen kauppa-alusten kohtelua, on ominaista, ettei tätä kohtelua ole laissa lopullisesti määritelty, vaan siitä päättää presidentti, tietenkin kulloinkin vallitsevien poliittisten olosuhteiden mukaan.[468] — Kuten historiallisessa katsauksessa on mainittu, Yhdysvallat ovat v. 1939 puhjenneen suursodan aikana, Yhdysvaltain ollessa vielä puolueettomana, kumonneet 17. 11. 1941 annetulla lailla säännökset, jotka kieltävät kauppa-alusten aseistamisen.[469]

Pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten 3 art:n 2 kohdan mukaan on sodankävijöille kuuluvan aseistetun kauppa-aluksen tulo satamaan ja sen oleskeleminen aluevesillä kielletty, jos sen aseistus on tarkoitettu muuta kuin itsepuolustusta varten.[470] Pohjoismaiset puolueettomuusmääräykset eivät tarkemmin määrittele, milloin kauppa-alus on

---

[467] *Genet*, II s. 695 julkaisee tästä määräyksestä erheellisen käännöksen (»excepté les armes de petit calibre et leurs munitions que le Président pourrait estimer nécessaires pour la sauveguarde et la discipline de ces vaisseaux et qu'il aura publiquement désignées»); tästä johtuen on hänen esityksensä (I s. 149) virheellinen.

[468] Vrt. *Plaga*, s. 86 ss., joka esittää saksalaisia näkökohtia Yhdysvaltain puolueettomuuslaista.

[469] Vrt. esitystä s. 33.

[470] Pohjoismaiden laivanpäällystökongressin hallituksen v:n 1939 keväällä pidetyssä kokouksessa oli esillä kysymys kauppalaivojen varustamisesta puolustuslaitteilla. Lehtiselostusten mukaan (vrt. Helsingin Sanomat 27. 5. 1939) todettiin kauppalaivojen ilmapuolustuksesta tyydytyksellä, että puolustusjohtojen taholta oli ryhdytty toimenpiteisiin tarpeellisen opetuksen antamiseksi; myös kosketeltiin periaatteellista kysymystä, voiko aseistettu kauppalaiva nauttia sitä suhteellista suojaa, jonka määrätyin edellytyksin voidaan katsoa kuuluvan puolueettoman maan aluksille, ja tällöin »oltiin yksimielisiä siitä, ettei kauppalaiva menetä kansainoikeudellista luonnettaan, vaikka se varustettaisiinkin sellaisilla puolustuslaitteilla, jotka, kuten sumunmuodostuslaitteet, on katsottava yksinomaan defensiivisiksi».

katsottava aseistetuksi itsepuolustusta varten;[471] Julkisuuteen ei myöskään ole saatettu ohjeita, joiden mukaan puolueettomuusvalvonnasta huolehtivat viranomaiset voivat määritellä kauppa-alusten aseistuksen luonteen.[472]

3. Vallatun aluksen tulo puolueettomaan satamaan.

Periaatteessa ei vallatun aluksen tulon salliminen puolueettomalle alueelle ole sopusoinnussa puolueettomuuden olemuksen kanssa, koska se useimmissa tapauksissa merkitsee toisen sodankävijän, kaappaajan yksipuolista suosimista ja usein lisäksi välillistä puuttumista sotatoimiinkin. Tästä syystä onkin puolueettomien valtioiden käytäntö 19. vuosisadalta lähtien pyrkinyt yhä enemmän rajoittamaan vallattujen alusten pääsymahdollisuuksia puolueettomille vesille, vaikkakin vielä 18. vuosisadalla sopimukset, joissa valtiot sitoutuivat sallimaan vallattujen alusten pääsyn alueelleen, vieläpä niiden myynninkin siellä, eivät olleet harvinaisia. Kun Haagin XIII yleissopimuksen 21 art. kuitenkin sallii vallattujen alusten pääsyn tarkoin määrätyissä tapauksissa ja rajoitetuksi ajaksi puolueettomaan satamaan — ainoastaan merikelvottomuuden, kovan merenkäynnin tai polttoaineiden tai elintarpeiden puutteen vuoksi —, ovat tähän vaikuttaneet, paitsi humaanisuussyyt, ilmeisesti myös tarkoituksenmukaisuusnäkökohdat. Pelättävissä nim. olisi m.m., että jos vallattujen alusten tulo puolueettomiin satamiin kokonaan kiellettäisiin, tästä olisi seurauksena, että kauppa-alukset joutuisivat vielä suuremmassa määrin upotussodan uhreiksi.

Haagin sopimusmääräys, jonka mukaan vallattujen alusten kohtelu puolueettomalla alueella on ankarampi kuin sota-alusten, vastaa yleistä kansainvälistä oikeuskäsitystä.[473] Säännös antaa aihetta eräisiin tulkin-

[471] Vrt. *Padelford,* The new scandinavian neutrality rules. A.J. 1938 s. 789 ss., joka toteaa, etteivät pohjoismaiset puolueettomuusmääräykset vahvista kriteriota hyökkäyksen ja itsepuolustuksen väliselle erolle, ja jatkaa: »While the position adopted may be a pragmatic one from the point of view of politics, trade and administration, it may be said to make no useful contribution to the solution of the difficult legal problem involved.»

[472] *Staël von Holstein* mainitsee teoksessaan Vår neutralitet, I (ilmestynyt v. 1939 marraskuussa), ettei kysymys aseistetuista kauppa-aluksista tullut tapauksena esille Ruotsissa vuosien 1914—1918 sodan aikana kuin kerran eikä v. 1939 alkaneen sodan aikana siihen mennessä ollenkaan (s. 129).

[473] Toista mieltä *Rolin,* III s. 229, joka katsoo, että siinä tapauksessa, että kaikki asianomaiset valtiot eivät ole yhtyneet vallattuja aluksia koskeviin Haagin säännöksiin, puolueeton valta, huomioon ottaen ettei käytäntö ole luonut vakiintuneita ja yhdenmukaisia tapoja, voi menetellä harkintansa mukaan, sekä ettei

takysymyksiin. Riidatonta on, että 21 art. koskee ainoastaan pääsyä satamiin, ei sensijaan ns. viatonta kauttakulkua, johon vallatulla aluksella 10 art:n mukaan on nimenomainen periaatteellinen oikeus. »Vallatulla aluksella» on ymmärrettävä sekä sellaisia aluksia, jotka kulkevat sota-aluksen saattamina, että aluksia, joita sota-alus ei saata, ja sekä sodankävijäin että puolueettomien valtioiden lipulla ennen valtausta kulkeneita aluksia.[474]

Haagin sopimuksessa ei ole nimenomaan mainittu, onko ja missä määrin vallatun aluksen vahinkojen korjaus sekä elintarpeiden ja polttoaineiden otto siihen sallittu puolueettomassa satamassa. Yleisesti kuitenkin katsotaan, mihin myös 21 art:n sanamuoto viittaa, että sanotut korjaukset ja täydennykset eivät ole kiellettyjä ja että niiden suhteen on analogisesti sovellettava XIII yleissopimuksen 17, 19 ja 20 artiklan säännöksiä.[475]

21 art:n 2 mom:n mukaan on vallatun aluksen poistuttava puolueettomasta satamasta niin pian, kuin se syy, joka sen on oikeuttanut satamaan pääsemään, on lakannut. Ellei vallattu alus poistu määrätyssä ajassa, pitää puolueettoman vallan antaa sille käsky heti poistua; ellei tätä käskyä noudateta, on puolueettoman vallan käytettävä sen vallassa olevia keinoja vapauttaakseen aluksen päällystöineen ja miehistöineen; valtaajan alukselle asettama valtausmiehistö on eristettävä. Vallatun aluksen vapauttamiseen on 22 art:n mukaan niinikään ryhdyttävä, jos vallattu alus on tuotu satamaan muuten kuin 21 art:n edellyttämissä olosuhteissa; tässäkin tapauksessa puolueettoman vallan on käytettävä käytettävissään olevia keinoja vallatun aluksen vapauttamiseksi.[476] [477]

---

puolueetonta siis voida tässä tapauksessa syyttää puolueettomuuden rikkomisesta, jos se päästää vallatun aluksen satamaan muissakin kuin Haagin sopimuksen edellyttämissä tapaukssisa.

Harvard Law Schoolin sopimusehdotuksessa on omaksuttu se kanta, että puolueeton valtio voi joko kieltää vallatuilta aluksilta pääsyn alueellensa tai sallia niiden pääsyn samoin ehdoin, kun se sallii sota-alusten tulla alueellensa. — Samalla kuitenkin huomautetaan, että ehdotettu säännös ei ole yleisesti hyväksytty kansainvälisen oikeuden sääntö, jollaisena pidetään Haagin XIII yleissopimuksen 21 art:aa. Vrt. A.J. 1939 Suppl. s. 446 ss.

[474] Näin *Kunz* s. 253 ja *Rolin,* III s. 228.

[475] *Einicke* s. 318; *Wehberg* s. 442; *v. Numers* s. 208.

[476] *Hagerup* oli Haagin konferenssissa ehdottanut 22 art:n sanan »samoin» tilalle »sen käytettävissä olevin keinoin», mutta artiklan sanamuoto jäi entiselleen. *Einicke* huomauttaa (s. 361) täydellä syyllä, että otettaessa huomioon 21 art:n ja 22:n art:n yhdenmukaisuus ei 22 art:n tapauksen ole katsottava kysymyksessä olevassa suhteessa eroavan 21 art:n tapauksesta.

[477] *Einicke* (s. 361) huomauttaa, että vapauttamisen suorittanut puolueeton

Pohjoismaiset puolueettomuusmääräykset eivät suhtaudu vallattujen alusten pääsyyn puolueettomaan satamaan periaatteessa ankarammin, kuin mitä Haagin sopimuksessa on säädetty, sillä niidenkin mukaan vallatun vieraan aluksen saa tuoda puolueettomaan satamaan merikelvottomuuden, myrskyn taikka polttoaineen tai elintarvikkeiden puutteen johdosta.[478] Kun pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten mukaan vallattujen alusten pääsyä koskeva järjestelmä koskee, paitsi satamia, myös ankkuripaikkoja, on tämä katsottava vain selventäväksi lisäykseksi eikä merkitse siis muutosta Haagin sopimuksen mukaan voimassa olevaan järjestelmään. — Pohjoismaisissa puolueettomuusmääräyksissä puhutaan nimenomaan vallatuista v i e r a i s t a aluksista. Tästä sanontatavasta, jota ei ollut vielä vuoden 1912 säännöksissä, voidaan tehdä se johtopäätös, että mikäli puolueettoman vallan omaa kansallisuutta oleva alus tuodaan satamaan tai ankkuripaikalle, puolueeton valtio voi vapauttaa sen valtauksesta.[479]

On saatettu kyseenalaiseksi, onko pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten 7 art:ssa mainittuihin vallattuihin aluksiin luettava myös kauppa-alukset, jotka sodankävijän toimesta on jo pidätetty, mutta joita ei vielä ole julistettu vallatuiksi joko siitä syystä, että tarkastusta ei vielä ole toimitettu tai että tarkastus on loppuunsaattamatta.[480] Jos kat-

---

valta ei ole oikeutettu vaatimaan laiturirahoja tai muita satamamaksuja siltä, jolle valtauksesta vapautettu alus luovutetaan, koska alus on ollut pidätettynä satamassa vastoin tahtoaan.

[478] V. 1939 puhjenneen sodan aikana sattui Norjan aluevesillä vallatun aluksen kohtelua koskeva tapaus. Saksalaisen »Deutschlandin» 9. 10. 1939 valtaama amerikkalainen kauppa-alus »The City of Flint», johon oli sijoitettu myös upotetun englantilaisen aluksen »Stonegaten» miehistö, tuli Tromsön satamaan 20. 10. 1939 uudistaakseen vesivarastonsa. Tällöin Norja salli »Stonegaten» miehistön laskemisen maihin. Tromsöstä lähdettyään alus kulki pitkin Norjan aluevesiä mennen Murmanskin satamaan, jolloin Yhdysvaltain hallitus teki Neuvostoliitolle esityksen aluksen ja sen miehistön vapauttamisesta XIII yleissopimuksen 21 art:n nojalla. 28. 10. 1939 alus lähti kuitenkin Murmanskista ja purjehti, taaskin pysytellen Norjan aluevesillä englantilaisia sota-aluksia välttääkseen, Haugesundiin, jossa alus 3. 11. 1939 ankkuroi päällikön vedotessa maansa hallitukselta saamaansa määräykseen. Norjan viranomaiset vapauttivat aluksen miehistöineen XIII yleissopimuksen 22 art:n nojalla internoiden saksalaisen valtausmiehistön. — Norjan menettelyä on tapauksen kaikissa vaiheissa pidettävä puolueettomuusoikeuden mukaisena. Vrt. *J. Mirwart,* R.D.I.L.C. XX s. 830 ss.

[479] *Staël von Holstein,* Vår neutralitet I s. 45 katsoo sanojen »vieras alus» mahdollistavan sen tulkinnan, että ruotsalainen vallattu alus voidaan tuoda ruotsalaiseen satamaan muissakin kuin pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten 7 art:n edellyttämissä olosuhteissa ja lähinnä takavarikkoon pantavaksi.

[480] Vrt. *Björksten,* J.F.T. 1938 s. 427.

sotaan, että kysymys tällaisten alusten kohtelusta on avoin myös yleisen kansainvälisen oikeuden mukaan, on kullakin pohjoismaalla katsottava olevan harkintansa mukaan oikeus tulkita 7 art:n kiellon koskevan myös mainitunlaisia aluksia. Itse asiassa tällainen tulkinta näyttää luonnolliselta, koska sodankävijän pidättämät alukset, joiden valtausta ei vielä ole loppuunsaatettu, muuten tulisivat aiheettomasti edullisempaan asemaan kuin vallatuiksi julistetut alukset. On nim. otettava huomioon, että ellei pidätettyjä aluksia kohdeltaisi vallattuina aluksina, olisi niitä periaatteessa kohdeltava kauppa-aluksina, mikä antaisi niille m.m. mahdollisuuden jatkuvaan viipymiseen puolueettomassa satamassa.[481]

Mitä elintarpeiden ja polttoaineiden täydennykseen sekä suoritettaviin korjauksiin tulee, on luonnollista, että pohjoismaat soveltavat, ei Haagin sopimuksen 17, 18 ja 19 artikloja, vaan omia erikoissäännöksiään, nim. pohjoismaisten sääntöjen 5 art:n määräyksiä analogisesti. Myös pohjoismaisten sääntöjen 4 art:n 1 momentin aikarajoituksia on analogisesti sovellettava vallattuihin aluksiin.

XIII yleissopimuksen 23 art:n mukaan puolueeton valtio voi sallia vallattujen alusten joko saattolaivan mukana tai yksin päästä sen sisä- tai ulkosatamiin, kun ne tuodaan sinne takavarikkoon pantaviksi (»sous séquestre») odottamaan merisotasaalisoikeuden päätöstä. Puolueeton valta saa tällöin kuljetuttaa vallatun aluksen johonkin toiseen satamaan. Valtaajan alukselle asettamat päällystö ja miehistö saavat siirtyä saattolaivaan; jos vallattu alus on kulkenut yksinään, on valtaajan alukselle asettama henkilökunta jätettävä vapauteen.

Mainittu säännös sisältää itse asiassa vastakohdan 21 ja 22 artiklojen rajoittaville säännöksille.[482] Säännöksen tarkoituksena on säästää vallattuja aluksia upotuksilta, kun Haagissa ei päästy yksimielisyyteen vallattujen alusten hävittämistä koskevasta kiellosta;[483] mutta on epäilemättä suuressa määrin perää siinä huomautuksessa, että säännös tekee mahdottomaksi vallattujen alusten takaisinvaltauksen, joten puolueeton valta, joka myöntää vallatulle alukselle artiklan mukaisesti pääsyn alue-

[481] *Björkstenin* (s. 427) esittämä vaihtoehto, että pidätettyä alusta olisi kohdeltava joko vallattuna aluksena tai sitten alus olisi vapautettava, ei mielestämme ole loogillinen. Aluksen vapauttaminen saattaa puolueettomuusoikeudellisena toimenpiteenä koskea vain vallattua alusta ja edellyttää siis jo kannanottoa kysymyksessä, onko alus vallattu vaiko ei. Mahdollisuuksina pidätetyn aluksen kohtelussa tulee kysymykseen vaihtoehto vallattu alus — kauppa-alus.

[482] Näin *Kunz* s. 254.

[483] *Rolin*, III s. 230.

vesilleen epämääräiseksi ajaksi, itse asiassa välillisesti puuttuu sotatoimiin.[484]

Sitä valtaa, jonka yleissopimuksen 23 art. myöntää puolueettomille valloille, eivät nämä, ilmeisesti huomioon ottaen suurten merivaltojen kannan, eräitä yksittäistapauksia lukuunottamatta käyttäneet hyväksi vuosien 1914—1918 sodassa.[485]

Pohjoismaisissa puolueettomuusmääräyksissä ei ole vastaavaa säännöstä, mistä voi tehdä sen johtopäätöksen, ettei niiden tarkoituksena ole vastaanottaa vallattuja aluksia takavarikon nimellä satamiinsa viipymään.[486]

4. Vallatun aluksen myynti puolueettomassa satamassa.

Pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten 7 art:n 2 kohdan mukaan on vallatun aluksen myynti kielletty puolueettoman valtion satamassa tai ankkuripaikalla. Arvosteltaessa kysymystä vallatun aluksen myynnistä puolueettomassa satamassa yleisen kansainvälisen oikeuden kannalta voidaan erottaa tapaus, jolloin alus on laillisesti tuomittu merisotasaalistuomioistuimessa menetetyksi, sellaisesta tapauksesta, että alusta ei vielä ole merisotasaalistuomioistuimessa tuomittu. Yksimielisyys vallitsee siitä, että ennen tuomiota ei aluksen myynti puolueettomassa satamassa ole sallittu jo sen vuoksi, että alus ei ole vielä valtaa-

---

[484] Konferenssissa äänestivät artiklan hyväksymistä vastaan seuraavat 7 valtiota: Tanska, Espanja, Iso-Britannia, Japani, Norja, Portugali ja Ruotsi. Kuusi muuta valtiota, m.m. Yhdysvallat pidättyivät äänestyksestä. Ratifioinnin yhteydessä ovat varauksia artiklan suhteen esittäneet Iso-Britannia, Japani, Siam ja Yhdysvallat.

[485] *Kunz* s. 254. — *Rolin* (III s. 234) lausuu, että ottaen huomioon sen melko suuren harkintavallan, jonka käytäntö on jättänyt puolueettomille valloille, mitä tulee vieraiden alusten pääsyyn puolueettomiin satamiin, ei puolueeton valta menettelisi väärin salliessaan vallattujen alusten pääsyn satamiinsa 23 art:n mukaisesti.

Harvard Law School ei ole omaksunut XIII yleissopimuksen 23 art:n säännöstä, koska sen edellyttämää vallatun aluksen pysyvää viipymistä puolueettomassa satamassa pidetään periaatteessa puolueettomuuden vastaisena; samalla kuitenkin myönnetään, että puolueeton valtio voi voimassa olevan oikeuden mukaan epäilemättä vastaanottaa vallatun aluksen pysyvää takavarikoimista varten.

[486] *Staël von Holstein* (Vår neutralitet I s. 45 ss., s. 154 ss.) on erikoisesti ottanut puoltaakseen XIII yleissopimuksen 23 art:n edellyttämän takavarikoimismenettelyn tehokasta soveltamista, mitä hän pitää suotavana m.m. rajoittamattoman upotussodan vuoksi, nykyisessä merisodassa kun ei enää oteta lainkaan huomioon Lontoon selityskirjan määräystä, että valtaaja ei saa kuin poikkeustapauksissa hävittää takavarikoitua puolueetonta alusta.

jan omaisuutta vaan ainoastaan pidätetty.[487] Mutta jos tuomio jo on annettu, voidaan tapausta arvostella toisin; tuomiolla on aluksen omistusoikeus lopullisesti siirtynyt valtaajalle ja valtaus sotilaallisena toimenpiteenä siten saatettu loppuun. Yleinen kanta onkin, että puolueettomalla valtiolla ei ole velvollisuutta kieltää vallatuksi julistetun aluksen myyntiä satamassaan.[488]

Pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten kielto vallatun aluksen myynnistä koskee kaikkia vallattuja aluksia, myös sellaisia, joihin nähden merisotasaalistuomioistuimen ratkaisu on jo julistettu.[489] Pohjoismaiset puolueettomuusmääräykset eivät kuten eräiden muiden maiden puolueettomuusmääräykset nimenomaan kiellä muun vallatun omaisuuden kuin laivojen myyntiä.[490]

5. *SOTATOIMIIN TARKOITETTUJEN ALUSTEN VARUSTAMINEN JA ASEISTAMINEN PUOLUEETOMALLA ALUEELLA.*

Kansainvälisen puolueettomuusoikeuden kanta on, että vaikka puolueeton valtio ei saa suoranaisesti tai välillisesti itse luovuttaa sotaa käyvälle vallalle sotalaivoja, ampumatarpeita eikä minkäänlaisia sotatarvikkeita, niin puolueeton valtio ei kuitenkaan ole velvollinen estämään viemästä maasta tai kuljettamasta sen kautta sodankävijäin laskuun aseita, ampumatarpeita eikä yleensä mitään, mistä voi olla hyötyä sodankävijäin sotavoimille. Tästä XIII yleissopimuksen 7 art:ssa julkilausutusta yleisestä säännöstä on poikkeuksena saman yleissopimuksen 8 art:n sääntö, jonka mukaan puolueeton valtio on velvollinen käyttämään kaikkia sen käytettävissä olevia keinoja estääkseen tuomiovaltansa piirissä varustamasta tai aseistamasta mitään alusta, jonka se järkisyihin perustuen luulee (»— qu'il a des motifs raisonnables de croire destiné —»)

---

[487] Vrt. *Einicke* s. 316.

[488] Vrt. *Einicke* s. 315 ja *Fauchille*, II s. 736 ss. — *Oppenheim-McNair* (II s. 521) sallii tässäkin tapauksessa myynnin vain, jos kysymyksessä on niin pahoin vaurioitunut alus, ettei se enää voi lähteä merelle; hän johtaa tämän kantansa siitä, että mainituin tavoin vaurioitunut alus voi XIII yleissopimuksen 21 art:n mukaan jäädä puolueettomaan satamaan määräämättömäksi ajaksi.

[489] Vrt. *Söderqvist* s. 396, joka samalla viittaa siihen, että XIII yleissopimuksen vallattuja aluksia koskevat määräykset eivät muissa tapauksissa ole sovellettavissa k.o. aluksiin tuomion jälkeen.

[490] Vrt. Italian v:n 1938 puolueettomuuslain 18 art:n 2 mom., jonka mukaan sota-alukset ja vallatut alukset eivät oleskelunsa aikana puolueettoman valtion alueella saa luovuttaa valtaamiaan esineitä korvauksesta tai korvauksetta.

olevan aiotun risteilemään tai myötävaikuttamaan vihamielisiin toimiin valtiota vastaan, jonka kanssa se on rauhassa, sekä samalla tavalla valvomaan, ettei sen tuomiovallan piiristä lähde alusta, joka on aiottu risteilemään tai myötävaikuttamaan vihamielisiin toimiin ja joka puolueettoman valtion alueella on osaksi tai kokonaan sovellettu sotaiseen käyttöön. — Se, että aluksia on katsottu täytyvän säännöstellä ankarammin kuin muiden sotatarpeiden vientiä puolueettomalta alueelta, on ilmeisesti johtunut siitä, että muut sotatarpeet on katsottu ikäänkuin »kuolleeksi materiaaliksi», ennenkuin ne tulevat sodankävijän käsiin, kun taas sota-alus itsenäisenä sodankävijänä voi heti puolueettoman alueen jätettyään ryhtyä vihollisuuksiin.[491]

XIII yleissopimuksen 8 art:ssa julkilausutun kaksiosaisen säännöksen syntyhistoria, joka samoinkuin itse säännöskin on kansainvälisoikeudellisen tieteisopin eniten käsiteltyjä kohtia,[492] liittyy läheisesti vanhaan kaapparialusten kieltoa koskevaan kysymykseen;[493] säännökset kiteytyivät edelleen italialaisten pikkuvaltioiden sekä Alankomaiden ja Ruotsin 18. vuosisadan jälkipuoliskolla omaksumissa määräyksissä sekä vakaantuivat ratkaisevasti Yhdysvaltain ja Englannin 18. vuosisadan lopulla ja 19. vuosisadalla antamissa puolueettomuusmääräyksissä. Vastaava säännös on niinikään Yhdysvaltain ja Englannin v. 1871 hyväksymissä ns. kolmessa Washingtonin säännössä; Washingtonin sääntöjen[494] tuli olla ohjeena välitystuomioistuimelle, jonka tehtävänä oli tuomita vaatimuksista, joita Yhdysvallat olivat tehneet Englantia vastaan sen johdosta, että pohjoisvaltioiden alukset[495] olivat Amerikan sisällissodan aikana aiheuttaneet etelävaltioiden aluksille tappioita. Yhdysvaltain ja Englannin sopimuksessa, jossa sopimuspuolet sitoutuivat noudattamaan mainittua kolmea sääntöä vastaisuudessa keskinäisissä suhteissaan ja saattamaan ne muiden merivaltojen tietoon kehoittaen näitä yhtymään sääntöihin, oli ensimmäisenä sääntönä sama sääntö, joka sitten omaksuttiin v:n 1907 XIII yleissopimuksen 8 art:aan, paitsi että Washingtonin sääntö oli ankarampi sikäli, että sen mukaan puolueettoman valtion oli noudatettava

[491] Vrt. *Meyer* s. 88—89.

[492] Vrt. yleisiä esityksiä *Oppenheim-Lauterpacht,* II s. 573 ss.; *Hyde,* II s. 762 ss.; *Vanselow* s. 211 ss.; *Kunz* s. 242; *Wehberg* s. 406; *Castrén,* II s. 121 ss.

[493] Vrt. Harvard Law School A.J. 1939, Suppl. s. 250 ss.

[494] Sääntöjen englanninkielisen sanamuodon julkaisee m.m. *Oppenheim-Lauterpacht,* II s. 576; suomenkielinen käännös edellä s. 6.

[495] K.o. oikeustapausta nimitetään myös erään aluksen nimen mukaan Alabama-tapaukseksi.

»asianmukaista huolellisuutta» (due diligence)[496] säännöksen noudattamisen valvonnassa.

XIII yleissopimuksen 8 art:ssa julkilausuttuja säännöksiä on monessa suhteessa arvosteltu, mutta tämä arvostelu on ennemminkin kohdistunut sääntöjen epätäydelliseen ja eräissä suhteissa epämääräiseen sanontaan[497] kuin itse perusajatukseen, joka on yleisesti hyväksytty ja on katsottava olevan voimassa, vaikkei sitä olisi Haagin sopimuksessa nimenomaan julkilausuttukaan.[498] Säännöksen perusteena on katsottava olevan sen yleisen, XIII yleissopimuksen 5 art:aan sisältyvän säännön, ettei puolueettoman valtion aluetta saa tehdä tukialueeksi sodankävijää vastaan suunnatuille sotatoimille.[499]

---

[496] *Björksten,* Kansainvälinen oikeus s. 403, suomentaa termin sanoilla »tarpeellista huomaavaisuutta» ja *Castrén,* II s. 121 sanoilla »asiaankuuluvaa valppautta».

Välitystuomioistuin omaksui olennaisilta osiltaan Yhdysvaltain ajaman kannan, että »due diligence» on ymmärrettävä siten, että puolueettoman valtion valvontavelvollisuuden määrää on arvosteltava suhteessa niihin vaaroihin, joita sodankävijälle saattaa syntyä puolueettomuusvelvollisuuden laiminlyömisen johdosta. Tätä kantaa, jonka mukaan puolueettoman valtion vastattavana olisi puhdas seurausvastuu, on tieteisopissa paljon arvosteltu; on selitetty, ettei termiä »due diligence» kansainvälisessä oikeudessa voi selittää toisin kuin valtionsisäisessä oikeudessa ja että se tarkoittaa sellaista huolellisuutta, jota kohtuudella voidaan odottaa, kun kaikki asianhaarat ja olosuhteet otetaan huomioon (vrt. *Oppenheim-Lauterpacht,* II s. 576, 618 ja *Wehberg* s. 410). — XIII yleissopimuksessa poistettiin termin »due diligence» sisältämien eri tulkintamahdollisuuksien aiheuttama ristiriita vaihtamalla termi sanontaan »puolueettoman valtion käytettävissä olevat keinot». Kun vastuun laatua ei siten enää ole määritelty, on pidettävä selvänä, että puolueettoman valtion vastuu on arvosteltava samojen periaatteiden mukaan kuin valtion vastuu yleensäkin; sanoihin »puolueettoman valtion käytettävissä olevat keinot» sisältyy lisäksi puolueettoman valtion osalle se vastuun rajoitus, ettei vastuun syntymiseen vaikuta se, ettei puolueeton valtio ole etukäteen järjestänyt tarpeeksi tehokkaita keinoja puolueettomuudenloukkausten ehkäisemiseksi, vaan ainoastaan se, ettei käytettävissä olevia keinoja ole käytetty loukkausten ehkäisemiseen. Vrt. *Rolin,* III s. 241. — Vrt. valtion vastuuprobleemista yleensä *Strupp,* Eléments du droit international public s. 328; *Schoen,* Die völkerrechtliche Haftung der Staaten aus unerlaubten Handlungen; *Klein,* Die mittelbare Haftung im Völkerrecht s. 56 ss. ja *Eagleton,* The responsibility of states in international law.

[497] Vrt. *Kunz* s. 243, *Wehberg* s. 411, *Einicke* s. 145.

[498] Näin *Rolin,* III s. 238.

[499] Näin m.m. *Oppenheim-Lauterpacht,* II s. 574 ja *Castrén,* II ss. 122, 128. — Toisin ehkä *Wehberg* s. 412, jonka mukaan sota-alusten lähtöön on analogisesti sovellettava V yleissopimuksen 4 ja 5 art:ssa säädettyä kieltoa taistelujoukkojen muodostamisesta puolueettomalla alueella; vrt. myös *v. Numers,* s. 198 aliviitta 4, joka lausuu 8 art:n tarkoituksena olevan, etteivät puolueettomat valtiot saa millään tavoin tukea sodankävijöitä niiden yrityksissä sotalaivastojensa lisäämiseen. — Ky-

8 art:aan sisältyvien kieltojen tarkoituksena ei tietenkään voi olla, että sota-alusten rakentaminen sinänsä olisi puolueettoman valtion alueella kielletty.[500] Sensijaan katsotaan, että sodankävijäin tilaaman sota-aluksen rakentaminen ja varustaminen on kielletty.[501] Mitä tulee kysymykseen, estääkö 8 art. yksityishenkilöitä[502] puolueettomalla alueella myymästä valmiiksi rakennettuja tai rakennettuja, mutta ei vielä täysin varustettuja sota-aluksia sodankävijöille, on tieteisopissa esitetty eri suuntiin meneviä mielipiteitä. M.m. *Oppenheim-Lauterpacht*[503] on sillä kannalla, että aseistettu alus ei millään tavoin ole eri asemassa kuin sotakieltotavara yleensä edellyttäen, että alusta ei ole varustettu puolueettomalla alueella siten, että se heti aavalle merelle päästyään voi ryhtyä vihollisuuksiin; puolueettomalla valtiolla ei siten ole velvollisuutta estää yksityisiä myymästä ja toimittamasta sodankävijälle alusta, jota yksityinen ei ole rakentanut ja aseistanut sodankävijän laskuun vaan tarkoituksessa myydä se sodankävijälle. *Fauchille*[504] puolestaan ei hyväksy näkökantaa, että sota-aluksen myyntiä voitaisiin eräissä tapauksissa pitää puhtaasti kaupallisena toimenpiteenä, jota puolueeton valtio ei olisi velvollinen kieltämään. *Wehberg*[505] katsoo myynnin kielletyksi, olipa alus valmiiksi rakennettu tai ei, ja lausuu, että sotalaivoja voidaan puolueettomalta alueelta myydä ainoastaan puo-

---

symyksellä, minkä yleisen säännön ilmauksena 8 art:aan sisältyvien säännösten katsotaan olevan, on merkitystä m.m. omaksuttaessa kanta sota-alusten myyntiä sodankävijälle koskevaan kysymykseen, josta tulee edempänä puhe.

[500] Vrt. *Wehberg*, s. 411. — Vrt. lisäksi *Kunz* s. 243, joka lausuu, että 8 art:n ensimmäinen kielto koskee varustamista ja aseistamista, muttei rakentamista, kun taas toiseen kieltoon sisältyy myös rakentaminen. — Harvard Law School (A.J. 1939, Suppl. s. 255) on omaksunut kannan, että sanonta varustaminen ja aseistaminen (»fitting out or arming») sisältää myös rakentamisen (»construction»), koska, jos jo rakennettua laivaa ei saa varustaa puolueettomassa satamassa, tästä a fortiori seuraa, ettei sellaista alusta saa puolueettomalla alueella rakentaakaan, joka on tarkoitettu myötävaikuttamaan vihamielisiin toimiin.

[501] Vrt. *Werberg* s. 411 ja *Oppenheim-Lauterpacht*, II s. 574, joka lausuu, että puolueeton valtio loukkaa puolueettomuutta, ellei se ehkäise yksityisiä suorittamasta sodankävijän lukuun (»to the order of a belligerent») sota-alusten rakentamista ja varustamista.

[502] XIII yleissopimuksen 6 art:sta ilmenee, ettei puolueeton valtio itse ole oikeutettu myymään sodankävijälle sota-aluksia.

[503] *Oppenheim-Lauterpacht*, II s. 573 ss. Myös *Einicke* (s. 147) on sitä mieltä, että sota-aluksen myynti on kielletty vain, jos alus välittömästi lähdön jälkeen voi ryhtyä sotatoimiin.

[504] *Fauchille*, II s. 740.

[505] *Wehberg* s. 411. — Samalla kannalla *v. Numers* s. 198.

lueettomalle valtiolle tai jos on olemassa selvät takeet puolueettomasta määrämaasta. — XIII yleissopimuksen 8 art:n perusteena on katsottava olevan, kuten aikaisemmin on todettu, sen yleisen säännöksen, ettei puolueetonta aluetta saa tehdä merisotatoimien tukialueeksi. Tältä pohjalta lähtien ja ottaen lisäksi huomioon, että XIII yleissopimuksen kielto- ja säännöstelymääräykset näyttävät yleensä ainakin ensisijaisesti koskevan sellaista, millä puolueettoman valtion alueella tapahtuvana saattaa olla välitön vaikutus sodankäyntiin, näyttää *Oppenheim-Lauterpachtin* kanta olevan loogillinen, vaikkakin se, kuten hän itse lausuu, saattaa näyttää hiuksen halkomiselta. Tämän kannan tueksi voidaan lisäksi vedota eräisiin ennakkotapauksiin ja valtiokäytäntöön.[506] Lisäksi on huomattava, että Lontoon vuoden 1909 merisotajulistuksen 22 art:n 10 kohdassa sota-alukset luetaan ehdottomiin sotakieltotavaroihin, jollaisten vientiä puolueeton valta XIII yleissopimuksen 7 art:n mukaan ei ole velvollinen kieltämään; tämäkin tukee sitä 8 art:n sanamuodon mukaista tulkintaa, että puolueeton valtio ei ole velvollinen estämään yksityisiä myymästä sota-aluksia sodankävijöille, mutta on kylläkin velvollinen ehkäisemään sota-alusten lähdön puolueettomalta alueelta 8 art:n edellyttämissä olosuhteissa.[507] — Yleisesti lausuen voidaan tämän mukaan 8 art:sta todeta, että se on yksittäistapauksellinen ilmaus yleisestä säännöstä, ettei puolueettoman valtion alue saa muodostua merisotatoimien tukialueeksi, ja toisaalta tosiasiallinen poikkeus yleissopimuksen 7 art:aan sisältyvästä säännöksestä, jonka mukaan puolueeton valtio ei ole velvollinen estämään viemästä maasta sotakieltotavaraa.

Yleisesti katsotaan, että XIII yleissopimuksen 8 art:n sisältämä alusten myynnin rajoitus ei koske kauppa-aluksia eikä sellaisia aluksia, jotka soveltuvat sota-aluksiksi muunnettaviksi, mutta joita ei vielä ole varustettu.[508] [509] Mitä aseistettuihin kauppa-aluksiin tulee, ovat useat valtiot vuosien 1914—1918 sodan aikana ja sen jälkeen antaneet erikois-

---

[506] *Oppenheim-Lauterpacht,* II s. 575 ja *Kunz* s. 243.

[507] Vrt. *Vanselow* s. 214. — Vrt. myös *Verraes,* joka v. 1906 ilmestyneessä teoksessaan (II s. 61) lausuu, että sota-aluksen myyntiä sodankävijälle puhtaasti kaupallisena toimena ei ole otettu huomioon sääntönäisessä kansainvälisessä oikeudessa puolueettomien valtioiden velvollisuuksien rikkomisena.

[508] Vrt. *Wehberg* s. 413; *Hammarskjöld* s. 92.

[509] Vrt. Harvard Law Schoolin sopimusehdotuksen 7 art:n säännös, jossa lähtökielto koskee, paitsi alusta, joka on aiottu risteilemään tai myötävaikuttamaan vihamielisiin toimiin toista sodankävijää vastaan, myös alusta, »which is intended to perform services of a military character for a belligerent».

säännöksiä niiden aseistamisesta puolueettomassa satamassa tai valmisteluista puolueettomassa satamassa niiden aseistamista varten merellä.[510]

Pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten 15 art:n 1 kohdan säännös ei missään oleellisessa suhteessa eroa XIII yleissopimuksen 8 art:n säännöksestä. Sanonta »alus, joka on tarkoitettu risteilemään» on vaihdettu määritelmään »alus, jota on tarkoitus käyttää merikauppaa vastaan kohdistuviin toimenpiteisiin»; kun risteilemisellä, vaikka se onkin vaikeasti määriteltävissä, lienee ensi sijassa tarkoitettava vastustajan tai puolueettoman valtion merikauppaa vastaan suuntautuvaa toimintaa, ei muutosta ole katsottava muuta kuin selvennykseksi. Toinen muutos on, että sanat »valtaa vastaan, jonka kanssa se (puolueeton valtio) on rauhantilassa» on vaihdettu sanontaan »sodankävijää vastaan».[511]

6. *HYÖKKÄYSKELPOISTEN ILMA-ALUSTEN LÄHTÖ PUOLUEETTOMALTA ALUEELTA.*

Monet seikat puhuvat sen puolesta, että XIII yleissopimuksen 8 art:n säännöstä sotilastarkoituksia varten varustettujen laivojen puolueettomalta alueelta lähdön rajoituksista olisi analogisesti sovellettava myös ilma-aluksiin. Mainitun säännöksen tarkoituksenahan on, rajoittamalla puolueettoman vallan vapautta sallia sotatarvikkeiden vienti, estää puolueettoman alueen muodostumista merisotatoimien tukialueeksi sen kautta, että alukset, joiden tarkoituksena on ryhtyä vihollisuuksiin, lähtevät puolueettomasta satamasta.[512] Samat syyt puhuvat ilma-alusten lähdön rajoittamisen puolesta; nekin ovat tavallaan itsenäisiä taistelu-

[510] Vrt. A.J. 1939, Suppl. s. 255. — Vrt. *Hyde*, II s. 762 ss., joka lausuu, että sääntö varustettujen alusten lähtökiellosta syntyi aikaan, jolloin puolueettomien alusten merkitys muuta kuin varsinaista taistelua silmällä pitäen oli liian vähäinen, jotta siihen olisi kiinnitetty huomiota, mutta että puolueettomilla aluksilla on nykyään suuri merkitys sodankävijälle, kun sodankävijä voi niillä korvata omia tappioitaan ja pitkittää vastustuskykyään; de lege ferenda ei Hyden mukaan olisi kohtuutonta, että puolueeton valtio rajoittaisi sellaisten alusten luovutusta sodankävijälle, jotka ovat sen alueella ja sen valvonnan alaisina.

[511] Suomessa on 14. 10. 1938 sotatarvikkeiden maasta viennistä annetulla lailla määrätty, että sotatarvikkeiden maasta vienti on sallittu ainoastaan valtioneuvoston luvalla; samana päivänä annetussa asetuksessa on lain tarkoittamina sotatarvikkeina lueteltu m.m. »kaikenlaiset sota-alukset, lentokoneiden ja sukellusveneiden emälaivat sekä niihin sovitetut aseet, ampumatarvikkeet ja sotavarusteet, jotka kuuluvat niiden säännönmukaiseen aseistukseen.» — Laki on omiaan helpottamaan myös puolueettomuusmääräysten noudattamisen valvontaa.

[512] Vrt. *Castrén*, II s. 127 ss.

yksikköjä, vain nopeampia kuin laivat ja yleiseltä luonteeltaan vielä enemmän hyökkääviä.

Siitä huolimatta, että johdonmukaisuus vaatisi soveltamaan XIII yleissopimuksen 8 art:ssa säädettyä kieltomääräystä myös ilma-aluksiin, todetaan tieteisopissa kuitenkin monesti, että kiellon analoginen soveltaminen ilma-aluksiin ei nimenomaisen säännöksen puuttuessa käy päinsä. Analogian käyttämistä vastaan huomautetaan sitäpaitsi m.m., että sillä lisätään kohtuuttomasti puolueettoman valtion velvollisuuksia ja vastuuta, kun tehokas ilma-aluksien valvonta on vaikeasti toteutettavissa, sekä että ilma-aluksien lähtöä koskeva kielto olisi vailla käytännöllistä merkitystä, ellei samalla kiellettäisi ilma-aluksien ja niiden osien vientiä muulla tavoin esim. laivoilla tai rautateitse.[513]

Haagin lakimieskomission sääntöehdotus, jonka 45 art. vahvistaa, ettei puolueeton valtio ole velvollinen ehkäisemään ilma-alusten vientiä sodankävijöille, on 46 art:ssa omaksunut seuraavat säännökset hyökkäyskelpoisten ilma-alusten lähdöstä puolueettomalta alueelta:

»Puolueeton valtio on velvollinen käyttämään käytettävissään olevia keinoja

1. estääkseen tuomiovaltansa piiristä lähtemästä ilma-alusta, joka pystyy suorittamaan vihamielisen hyökkäyksen sotaa käyvää valtiota vastaan tai joka on varustettu sellaisin laittein tai tarvikkein tai kuljettaa mukanaan sellaisia laitteita tai tarvikkeita, joiden asentaminen tai käyttö saattaisi sen hyökkäyskelpoiseksi, jos on syytä olettaa, että sellaista ilma-alusta on tarkoitus käyttää sotaa käyvää valtiota vastaan;

2. estääkseen sellaisen ilma-aluksen lähdön, jonka miehistöön kuuluu sotaakäyvän valtion sotavoimien jäseniä;

3. estääkseen ilma-aluksessa töiden suorituksen, joiden tarkoituksena on kunnostaa se matkalle lähtöön vastoin tämän artiklan määräyksiä.

Yksityisten tai yhtiöiden puolueettoman tuomiovallan piirissä jollekin sotaa käyvälle valtiolle toimittamien ilma-alusten lähtiessä ilmateitse on puolueettoman valtion hallituksen määrättävä niille reitti, joka poikkeaa vastustajan liikkeiden läheisyydestä, ja tarkastettava, mitä takeita on vaadittava, jotta ilma-alus noudattaa määrättyä reittiä.«

Verrattaessa Haagin lakimieskomission sääntöehdotusta v:n 1907 XIII yleissopimuksen 8 art:n vastaavaan sota-aluksia koskevaan säännökseen havaitaan, että Haagin lakimieskomission sääntöehdotus eroaa yleissopimuksen säännöksistä, paitsi 1 mom:n 2 kohtaan ja 2 mom:iin sisältyvien uusien säännöksien kohdalta, erityisesti siinä, että ilma-

[513] Vrt. *Meyer* s. 89.

alusten lähtö puolueettomalta alueelta on kielletty aivan riippumatta siitä, onko ilma-alus puolueettomalla alueella kokonaan tai osaksi varustettu sotilaallisia tarkoituksia varten.[514] Ankarampien säännösten omaksuminen ilma-aluksiin johtuu ilmeisesti siitä, että ilma-alukset soveltuvat helpommin sotaiseen käyttöön kuin merialukset.

Haagin lakimieskomission sääntöehdotuksen suhteen on esitetty se tulkinta, että ilma-aluksen poistuminen puolueettoman valtion alueelta on estettävä siinäkin tapauksessa, että se hinataan aluevesien ulkopuolelle, josta se sitten voi lähteä omin voimin liikkeelle;[515] tämän tulkinnan tarkoituksena on ehkäistä kieltomääräyksen kiertäminen. Tällaista Haagin lakimieskomission sääntöehdotuksen samoinkuin pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten 15 art:n 2 kohdan tulkintaa on omiaan tukemaan se, ettei niissä nimenomaan puhuta ilmateitse lähdöstä.[516]

Hyökkäyskelpoisen ilma-aluksen täsmällinen määrittely on vaikeata. Huomiota ei ole kiinnitettävä ilma-aluksen kansallisuuteen eikä myöskään siihen, onko kysymyksessä julkinen vai yksityinen ilma-alus; toisaalta taas sotilaallinen ilma-alus, joka ei ole varustettu sellaisin sotilaallisin laittein, joka tekee sen hyökkäyskelpoiseksi, ei ole hyökkäyskelpoinen tässä tarkoitetussa mielessä. Mitä ilma-alusta hyvänsä voidaan välittömästi käyttää sotaa käyvää valtiota vastaan esim. tiedustelukoneena, mutta tämä mahdollisuus sinänsä ei tee ilma-alusta hyökkäyskelpoiseksi.[517]

7. *TIEDOITUSVÄLINEIDEN RAKENTAMINEN JA KÄYTTÖ PUOLUEETTOMALLA ALUEELLA.*

Maasotapuolueettomuutta koskevan V yleissopimuksen 3 art:n mukaan sodankävijät eivät saa rakentaa puolueettoman vallan alueelle

[514] *Castrén* (vrt. II s. 125) ei näytä kiinnittävän huomiota siihen, että Haagin lakimieskomission ehdotus kieltää sellaisten ilma-alusten lähdön, joita on tarkoitus käyttää sodankävijää vastaan, riippumatta siitä, onko ilma-alus varustettu puolueettomalla alueella. Vrt. myös *Oppenheim-Lauterpacht*, II s. 578.

[515] Vrt. *Castrén*, II s. 126 ja siinä mainitut kirjailijat.

[516] Harvard Law Schoolin sopimusehdotus (99 art.) kieltää vain ilmateitse lähdön.

Lehtitiedoista päätellen amerikkalaiset tehtaat toimittivat v. 1939 alkaneen suursodan alkupuolella Englannille ilma-aluksia siten, että ne työnnettiin tai vedettiin Yhdysvaltain ja Kanadan välisen rajan yli (vrt. Helsingin Sanomat 18. 11. 1939).

[517] Harvard Law Schoolin sopimusehdotus (99 art., A.J. 1939 Suppl. s. 770) kieltää ilmateitse lähdön jokaiselta ilma-alukselta, jota on tarkoitus käyttää vihamielisiin toimiin sodankävijää vastaan tai jota on tarkoitus käyttää suorittamaan sotilaallisluontoisia palveluksia sodankävijän hyväksi.

radioasemaa eikä muuta laitetta, joka on tarkoitettu sotaa käyvien maa- ja merivoimien kanssa tapahtuvan tiedoitustoiminnan välineeksi, eikä käyttää hyväkseen mitään tällaista laitetta, jonka nämä ovat ennen sotaa rakentaneet puolueettoman vallan alueelle yksinomaan sotilaalliseen tarkoitukseen ja jota ei ole luovutettu yleiseen käyttöön. Saman yleissopimuksen 8 art:n mukaan puolueeton valtio ei ole velvollinen kieltämään käyttämästä sodankävijäin hyväksi sähkösanoma- tai puhelinkaapeleita eikä langattoman sähkötyksen laitteita, jotka ovat joko sen itsensä, yhtiöiden tai yksityisten omaisuutta, eikä supistamaan niiden käyttöä. Merisotapuolueettomuutta koskevan XIII yleissopimuksen 5 art:n mukaan sodankävijät eivät saa rakentaa puolueettomiin satamiin tai aluevesiin radiosähkötysasemia eikä mitään kojeita, jotka ovat tarkoitetut välittämään tiedoituksia sotaa käyvien valtioiden maa- tai merisotavoimien kanssa. — V yleissopimuksen 5 art:sta ja XIII yleissopimuksen 25 art:sta ilmenee, että kysymyksessä ei ole ainoastaan sotaa käyvien valtioiden velvollisuuksista, vaan että puolueeton valtio on velvollinen valvomaan, ettei mainittuja määräyksiä rikota. V yleissopimuksen 9 art:ssa on määrätty tasapuolisuuden periaatetta noudatettavaksi siten, että j o s puolueeton valtio ryhtyy 8 art:n nojalla ehkäisyjä kieltotoimenpiteisiin, sen on sovellettava niitä yhtäläisesti kaikkiin sodankävijöihin ja myös valvottava, että tiedoituslaitteita omistavat yksityiset ja yhtiöt noudattavat samaa tasapuolisuuden velvoitusta.[518]

Tiedoitusvälineiden rakentamista ja käyttöä koskevat puolueettomuusmääräykset eivät ole muuta kuin sen yleisen säännön soveltamista erikoistapaukseen, että sodankävijät eivät saa tehdä puolueetonta aluetta tukialueeksi vastustajaa vastaan suunnatuille sotatoimille.[519] Vaikkakin

[518] V. 1939 puhjenneen sodan aikana on lehtitietojen mukaan sattunut mielenkiintoinen tapaus, joka koskee tasapuolisuuden sovelluttamista tiedoituslaitteiden käytön säännöstelyssä. 4. 12. 1942 julkaistiin Argentiinassa asetus, jonka mukaan avosähkeiden lähettäminen Argentiinasta on sallittu vain espanjan, ranskan, englannin, italian ja portugalin kielillä. Samalla rajoitettiin diplomaattista salasähkeoikeutta siten, että tällaisia sähkeitä sallittiin radiosähkeinä lähettää enintään 100 sanaa päivässä tai 700 sanaa viikossa. Kun näitä rajoituksia ei ulotettu koskemaan kaapelisähkeitä, kohdistui toimenpide tosiasiallisesti niiden valtioiden lähetystöjä vastaan, jolla ei ole kaapelisähkeiden käyttömahdollisuuksia yhteyksissään Argentiinan kanssa.

[519] Vrt. m.m. *Kunz* s. 241, *Wehberg* s. 400; *v. Numers* (s. 194) korostaa täydellä syyllä, että radiolaitteita koskevan erikoismääräyksen sijoittaminen XIII yleissopimuksessa yleistä tukikohtakieltoa koskevan säännöksen yhteyteen on oikeastaan muodotonta, koska XIII yleissopimuksessa on muitakin erikoismääräyksiä, jotka ovat vain yleisen tukikohta-säännöksen sovelluttamista erikoistapaukseen.

hyväksytään se tulkintasääntö, että V yleissopimuksen säännöksiä, jotka ovat täydellisempiä kuin XIII sopimuksen säännökset, on myös sovellettava merisotapuolueettomuusoikeuden alalla,[520] ei tällä ole paljoakaan parannettu sitä epätäydellisyyttä ja vanhentuneisuutta, joka on Haagin sopimusten tiedoitusvälineiden rakentamista ja käyttöä koskeville säännöksille ominaista. Niiden suurimpia puutteita on, ettei niissä ole lainkaan otettu huomioon ilmasotavoimia. Käytäntö on myös osoittanut, että puolueettomat valtiot yleensä eivät ole katsoneet voivansa jättää laivoilla olevien radiolaitteiden käyttöä säännöstelemättä. Myös on yleisesti katsottu säännöstely tarpeelliseksi, mikäli on kysymys radion, sähkölennättimen ja puhelimenkin välityksellä tapahtuvasta tiedoitusten välittämisestä silloinkin, kun tämä tapahtuu yleisessä käytännössä olevien tiedoitusvälineiden välityksellä. Haagin lakimieskomissio [521] yritti poistaa v:n 1907 yleissopimuksessa olevia, radiolennättimen sodanaikaista käyttöä koskevia aukkoja, mutta konferenssin työt eivät päässeet luonnosastetta pitemmälle; vaikka konferessin omaksumia kannanottoja voidaankin pitää monessa suhteessa oireellisina ja suuntaa näyttävinä ja vaikka ne ovatkin vaikuttaneet radiota koskevien puolueettomuusmääräysten kehitykseen eri maiden — myös pohjoismaiden — lainsäädännössä, on niitäkin pidettävä osittain epätäydellisinä ja myös vanhentuneina. — Yleispätevien tiedoitustoimintaa koskevien puolueettomuussäännösten puute on sitä tuntuvampi, kun totaalinen sota on saattanut sodankävijät yhä enemmän käyttämään puolueettomien valtioiden alueita hyväksi sotilas- ja kauppavakoilussa sekä muun tiedoitustoiminnan tehostamisessa.

Kansainvälisen oikeuden mukaan puolueettomalla valtiolla ei ole yleistä velvollisuutta kieltää tai rajoittaa tiedoitustoimintaa [522] sotaa käyviin valtioihin käsin.[523] Puolueettomalla valtiolla ei ole velvollisuutta puolueettomuutensa vuoksi toimeenpanna yleistä sensuuria.[524] Eri asia on, että puolueettomilla valtioilla on o i k e u s harkintansa mukaan ryhtyä säännöstelemään yleistä tiedoitusliikennettä; tätä mahdolli-

[520] Vrt. *Kunz* s. 241.

[521] Vrt. *Castrén*, II s. 131 ss.; *Vanselow* s. 207 ss.

[522] Seuraavassa esityksessä kiinnitetään huomiota vain varsinaiseen tiedoitustoimintaan eikä siis puututa poliittis- tai propagandaluontoiseen tiedoitustoimintaan eikä mielipiteenilmaisuihin puolueettomalla alueella. Vrt. esitystä s. 45 ss.

[523] Vrt. *v. Waldkirch* s. 66; *Oppenheim-McNair*, II s. 610; *Saerchinger*, Radio, Censorship and Neutrality, Foreign Affairs 1940 s. 337 ss.

[524] Vrt. *Oppenheim-Lauterpacht*, II s. 611: »— — a neutral is not obliged to prevent his subjects from giving information to belligerents, be it by letter, telegram, telephone, or wireless telegraphy».

suutta puolueettomat valtiot yleisesti käyttivätkin jo vuosien 1914—1918 maailmansodan aikana hyväksi joko oman turvallisuutensa vuoksi tai nimenomaan myös puolueettomuuspolitiikkansa tehostamiseksi. Monien valtioiden rikoslait sisältävät nyttemmin rangaistusuhkan teoista, jotka käsittävät vihamielisen teon ulkovaltaa vastaan tai saattavat puolueettoman vallan alttiiksi joutua vihamielisiin suhteisiin ulkovaltojen kanssa. Niinikään on erityinen rangaistusuhka puolueettomalta alueelta käsin harjoitettavasta poliittisesta tai sotilaallisesta salaisesta tiedoitustoiminnasta nyttemmin jo tavallinen.[525] Vuosien 1914—1918 sodan aikaiselle käytännölle voinee sanoa olleen tunnusomaista, että samalla kun useat valtiot ilmoittivat noudattavansa v:n 1907 Haagin sopimusten määräyksiä radion sodanaikaisesta valvonnasta, ne voimaansaattoivat myös täydentäviä määräyksiä, jotka koskivat varsinkin radiotiedoitusta

---

[525] Vrt. valtionsisäisestä lainsäädännöstä eri maissa A.J. 1939 Suppl. s. 263 ss.

Suomessa annettiin eduskunnalle 2. 9. 1939 hallituksen esitys eräiden rikoslain ja sotaväen rikoslain lukujen muuttamisesta. Esityksen pohjalla rikoslain 12 luvun 7 §:n 2 mom:iin otettiin 18. 10. 1939 annetulla lailla säännös, jolla pyritään torjumaan Suomessa tapahtuvaa, ulkovaltoihin kohdistuvaa vakoilua säätämällä rangaistusuhka sille, joka, »vierasta valtiota hyödyttääkseen tai vahingoittaakseen, ryhtyy sellaiseen tietojen hankkimiseen, joka voi vaarantaa Suomen suhteita vieraaseen valtioon».

Ruotsissa on sodan v. 1939 puhjettua rikoslain 8 luvun säännöksiä, joihin myös salaista tiedoitustoimintaa koskevat rangaistusmääräykset sisältyvät, pariin kertaan muutettu (17. 5. 1940 ja 20. 3. 1942 annetuilla laeilla). 20. 3. 1942 annetulla lailla muutetussa muodossaan 8. luku sisältää rangaistusmääräykset vakoilusta (14 §) sekä luvattomasta sotilaallisesta ja poliittisesta tiedoitustoiminnasta (14 a§); lainkohtien sanamuoto on seuraava:

14 §: »Den som i syfte att gå främmande makt tillhanda anskaffar eller låter anskaffa uppgifter angående förhållandena, berörande riket eller dess förbindelser med annan makt, vilkas meddelande till främmande makt kan medföra skada för rikets vänskapliga förbindelser med sådan makt eller för rikets försvar eller ock för folkförsörjningen i riket vid krig och av krig föranledda utomordentliga förhållanden, eller i syfte som nyss sagts tager befattning med sådana uppgifter, dömes, där han ej förskyllt strängare straff, för spioneri till fängelse eller till straffarbete i högst fyra år.»

14 a§: »Den som, i annat fall än förut är sagt, inom riket för främmande makts räkning bedriver hemlig underrättelseverksamhet i militär eller politisk syfte, dömes för olovlig underrättelseverksamhet till fängelse eller straffarbete i högst två år. Äro omständigheterna synnerligen mildrande, må till böter dömas.»

Belgiassa lisättiin 31. 12. 1939 annetulla lailla rikoslakiin uusi 122 b art., jossa säädetään rangaistusuhka sille, joka toimeenpanee sotilaallisen tiedoituspalvelun vieraiden valtioiden eduksi ja niiden vahingoksi, ja sille, joka jollakin tavoin osallistuu sellaiseen toimintaan (vrt. Zeitschrit für die gesamte Strafrechtswissenschaft 1940 s. 275).

mutta myös sähkölennättimen käyttöä. Hyvin yleinen oli määräys, että sodankävijäin sota- ja kauppa-alusten oli irroitettava radiokojeensa puolueettomalla alueella; toisten määräysten mukaan oli sodankävijäin alusten radiolaitteet pidettävä sinetöityinä sinä aikana, jolloin alukset olivat puolueettoman valtion alueella. Vaikkakin tämä säännöstely tietenkin tarkoitti ensi sijassa sodankävijäin sota-aluksia, katsoivat useat valtiot tarkoituksenmukaiseksi sovelluttaa samoja määräyksiä kaikkiin vieraisiin aluksiin, kansallisuudesta ja siitä riippumatta, oliko kysymyksessä sota- tai kauppa-alus.

On vaikeata sanoa, missä määrin puolueettomat valtiot ovat pitäneet puolueettomuudesta johtuneena velvollisuutena saattaa voimaan tiedoitusvälineiden käyttöä koskevia määräyksiä, jotka menevät pitemmälle, kuin mitä v:n 1907 Haagin sopimusten mukaan nimenomaan on pakollista. Tieteisopissa esitetään useasti käsityksiä, jotka osoittavat, että tiedoitusvälineiden käyttöä arvostellaan sen yleisen säännön valossa, että puolueetonta alueetta ei saa tehdä tukialueeksi sotatoimille; tästä katsotaan johtuvan, että vaikka Haagin sopimukset nimenomaan kieltävätkin vain sellaisten laitteiden käytön yhteyden ylläpitämiseksi sodankävijäin maa- ja merivoimien kanssa, joita ei ole luovutettu yleiseen käyttöön, kieltosäännös kuitenkin ulottuu laajemmalle.[526] Toisaalta on

---

[526] Vrt. esim. *Waldkirch*, s. 66, joka lausuu, että puolueettomalla valtiolla ei ole velvollisuutta rajoittaa tiedoituspalvelua sotaa käyviin maihin käsin, mutta lisää samalla: »Er (s.o. puolueeton valtio) ist nur gehalten, die notwendigen Vorkehrungen zu treffen, um die Grundsätze über die Einrichtung und Benützung solcher funkentelegraphischen Stationen oder ähnlicher Einrichtungen zu verbieten, die unmittelbar dem Verkehr mit kriegführenden Streitkräften dienen würden.» — *Oppenheim-Lauterpacht* (II s. 609 ss.) ei tahdo kieltää yksityisiä olemasta tiedoitusyhteydessä sodankävijäin kanssa, mutta katsoo samalla, että vaikka sodankävijällä ei olekaan oikeutta vaatia puolueetonta valtiota kieltämään tai rajoittamaan toiselta sodankävijältä yleisen sähkölennättimen käyttöä, puolueettomalla valtiolla kuitenkin on toisaalta velvollisuus estää alueeltaan sellaisten radiosanomien lähetys, joiden avulla rannikon edustalla risteilevä sodankävijän alus saisi tilaisuuden kaapata puolueettomalta alueelta lähteviä aluksia, sekä yleensä kaikkien radiosanomien lähetys, joiden johdosta puolueeton alue tulisi sodankävijän sotatoimien tukialueeksi.

Haagin lakimieskomission ehdotusluonnoksen mukaan puolueettomalla vallalla ei ole velvollisuutta kieltää tai rajoittaa radioasemien käyttöä, paitsi kun se on välttämätöntä sellaisten tietojen lähettämisen estämiseksi, jotka ovat tarkoitetut sodankävijälle ja koskevat sotavoimia tai sotatoimia; sodankävijäin liikkuvia radioasemia ei puolueettomalla alueella saa käyttää.

*Harvard Law School*in sopimusehdotuksen 9 art:n mukaan puolueetoman valtion on käytettävissään olevin keinoin estettävä sotilaallisten tietojen lähettäminen radioteitse tai muuta mekaanista tiedoitusvälinettä käyttäen alueeltaan sodankävijälle; saman artiklan mukaan puolueettomalla valtiolla ei ole velvollisuutta ehkäistä

kuitenkin katsottu, että puolueettoman valtion velvollisuudet rajoittuvat v:n 1907 Haagin sopimuksissa nimenomaan edellytettyihin tapauksiin.[527] — Madridissa 9. 12. 1932 allekirjoitettu kansainvälinen pikatiedoitussopimus edellyttää, että sopimusvaltiot voivat ryhtyä sellaisten pikatiedoitusten pysähdyttämiseen, jotka näyttävät vaarallisilta valtion turvallisuudelle tai loukkaavat maan lakeja, yleistä järjestystä ja siveellisyyttä (26 art.); myös voivat sopimusvaltiot ryhtyä liikenteen keskeyttämiseen määräämättömäksi ajaksi, jos se katsotaan välttämättömäksi (27 art.); kansainvälisissä yleissopimuksissa tavallista varausta sodan ja puolueettomuuden tapauksiin ei pikatiedoitussopimus sisällä.

Pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten säännökset sisältävät Haagin sopimusten säännöksiin verrattuina joukon uudistuksia. — Mitä ensinnäkin tulee radio- ja muiden tiedoituslaitteiden r a k e n t a m i s e e n, jota koskevat säännökset v:n 1912 pohjoismaisissa puolueettomuusmääräyksissä vielä täysin vastasivat Haagin sopimuksia, v:n 1938 puolueettomuusmääräykset (12 art:n 1 kohta) kieltävät sodankävijöitä tai niiden palveluksessa olevia henkilöitä rakentamasta puolueettomalla alueella radioasemaa tai asettamasta muuta laitetta yhteyden ylläpitämiseksi sotaa käyviin maa-, meri- tai ilmavoimiin. Rakennus- ja asentamiskielto on siis ulotettu käsittämään myös yhteyden pitämisen ilmavoimiin. Kieltoa on omiaan selventämään ja tehostamaan, ettei se koske ainoastaan sodankävijöitä vaan myös niiden palveluksessa olevia henkilöitä. Tämä uudistus helpottaa esim. sellaisen rajatapauksen arvostelemista, että radioaseman rakentaa puolueettoman valtion kansalainen. Käsite »palveluksessa oleva» voitaneen tulkita väljästi, niin että kysymyksessä ei ole ainoastaan palvelussuhde sanan tavanmukaisessa valtionsisäisessä merkityksessä vaan ylipäänsä jokainen suhde, palkattu tai palkaton, jonka nojalla yksityinen suorittaa palveluksia asianomaiselle valtiolle.

Mitä tulee radioaseman tai muun tiedoituslaitteen k ä y t t ö ö n, kieltävät pohjoismaiset puolueettomuusmääräykset ensinnäkin sodankävi-

---

lähettämästä alueeltaan sodankävijälle sotilaallisia tietoja postin ja muiden kuin edellä mainittujen pikatiedoituskeinojen avulla.

[527] Tätä kantaa tukee tavallaan se, että kun Englannin edustaja teki Haagin konferenssissa sen varauksen, että puolueettoman valtion vapaus välittää pikatiedoituksia ei merkitse, että täten voitaisiin sodankävijöille antaa ilmeistä apua (»une assistance manifeste»), minkä varauksen konferenssin raporttööri mainitsee tulleen komissiokäsittelyssä hyväksytyksi, niin tämä näkökohta ei kuitenkaan tule ilmi itse sopimustekstistä. — Vrt. *Rolin*, III s. 118. — Esim. *Vanselow* (s. 204 ss.) katsoo, että puolueettomilla valtioilla on kansainvälisoikeudellisesti täysi vapaus suhtautua harkintansa mukaan aluksilla olevien radiolaitteiden käyttöön.

jöitä tai heidän palveluksessaan olevia henkilöitä käyttämästä radioasemaa tai muuta laitetta yhteyden ylläpitämiseksi sotaa käyviin maa-, meri- tai ilmavoimiin. Säännös on ilmeisesti tulkittava niin, että pohjoismaiset puolueettomuusmääräykset kieltävät päinvastoin kuin Haagin sopimuksen säännökset myös yleiseen liikenteeseen luovutettujen radioasemien käytön yhteyden ylläpitämiseksi sotavoimiin; pohjoismaisissa puolueettomuusmääräyksissä ei kiinnitetä lainkaan huomiota siihen, kuuluuko radioasema tai laite sodankävijälle, puolueettomalle valtiolle tai yksityiselle.

Pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten 12 art:n 2 kohdassa kielletään lisäksi käyttämästä sodankävijäin liikkuvia radioasemia, s.o. laivoissa tai ilma-aluksissa olevia radioasemia, kuuluivatpa ne sotavoimille tai eivät, puolueettomalla alueella radiosanomien lähettämiseen, paitsi hätätilan vallitessa tai tiedoitusten vaihtoa varten puolueettoman valtion viranomaisten kanssa puolueettoman valtion rannikko- tai maaradioaseman tai puolueettoman valtion laivastolle kuuluvan, alukseen sijoitetun radioaseman välityksellä. Tämä säännös vastaa muuten Haagin lakimieskomission ehdotusta, paitsi että pohjoismaisissa puolueettomuusmääräyksissä nimenomaan lausutaan, että kysymys on myös sellaisista sodankävijäin radioasemista, jotka eivät kuulu sotavoimille, ja että pohjoismaisissa puolueettomuusmääräyksissä on poikkeustapauksessa sallittu sodankävijän liikkuvan radioaseman käyttö. Pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten kieltomääräys koskee kuitenkin ainoastaan radiosanomien lähettämistä, ei sensijaan vastaanottamista.[528] [529]

---

[528] Haagin lakimieskomission sopimusluonnos edellyttää liikkuvien radioasemien kaiken käytön kiellettäväksi, luonnoksen 6 art:n säännös kun kuuluu: »Belligerent mobile radio stations are bound within the jurisdiction of a neutral State to abstain from all use of their radio apparatus. Neutral Governments are bound to employ the means at their disposal to prevent such use.»

Vrt. *Castrén,* II s. 131, aliviitta 58, jossa ei liene otettu huomioon, että pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten 12 art:n 2 kohta koske vain radiosanomain lähetystä.

[529] Suomessa on radiolaitteiden käyttöä v. 1939 puhjenneen suursodan aikana rajoitettu yli sen, mitä v:n 1938 puolueettomuusasetuksessa säädetään. Kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön 14. 9. 1939 antama päätös amatöörien radiolähetyslaitteiden käyttämisen kieltämisestä toistaiseksi koskee sekä radiolähetys- että vastaanottolaitteita. — 6. 10. 1939 annettu asetus alusten ja ilma-alusten radiolaitteiden käytön rajoittamisesta kieltää meri- ja ilma-aluksissa olevien radiolaitteiden käyttämisen lähettämiseen Suomen maa- ja vesialueella ja sen yläpuolella a) suomalaisissa, puolustuslaitokselle kuulumattomissa meri- ja ilma-aluksissa, eräitä poikkeuksellisia tilanteita lukuunottamatta, sekä b) sen lisäksi, mitä v:n 1938 puolueettomuusasetuksen 13 §:ssä säädetään, muissa kuin sanotussa pykälässä tarkoite-

8. *SOTILAALLISTEN HAVAINTOJEN TEKO PUOLUEETTOMALLA ALUEELLA.*

Pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten 13 art:n mukaan on kielletty tekemästä puolueettomalla alueella ilma-aluksesta tai muulla tavoin havaintoja sodankävijäin liikkeistä, sotatoimista tai puolustuslaitteista siinä tarkoituksessa, että niistä annetaan tietoja toiselle sotaa käyvälle puolelle. Tämä säännös on ilmeisesti saanut alkunsa Haagin lakimieskomission ilmasotaa koskevan v:n 1923 sopimusehdotuksen 47 art:sta. Haagin lakimieskomission säännös koskee kuitenkin vain ilma-aluksesta tehtäviä havaintoja, ja sanamuodoltaan, joskaan ei asiallisesti se eroaa pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten vastaavasta säännöksestä vielä siinäkin, että siinä nimenomaan lausutaan kiellon koskevan myös sodankävijäin sota-aluksella olevia ilma-aluksia.

Kuten aikaisemmin on todettu,[530] ei puolueeton valtio ole yleisen kansainvälisen oikeuden mukaan velvollinen kieltämään yksityishenkilöitä antamasta tietoja sotaa käyville valtioille; eri asia on, että tiedoitusvälineiden käyttöä koskevat puolueettomuussäännökset aiheuttavat tässä suhteessa eräitä tosiasiallisia rajoituksia. Puolueeton valtio ei kuitenkaan saa sallia sodankävijän perustaa puolueettomalle alueelle vakoilutoimistoja.[531] Myös on selvää, että puolueeton valtio on velvollinen kieltämään omia sotilas- tai muita viranomaisiaan antamasta sodankävijälle vastustajaa koskevia tietoja, joista on sodankävijälle sotatoimissa hyötyä.[532] Edelleen monet ovat sitä mieltä, että puolueettoman valtion

---

tuissa ulkomaalaisissa meri- ja ilma-aluksissa, paitsi hätätilassa taikka ilma-alusten turvallisuutta koskevissa tapauksissa tai milloin asianomaiset sotilas-, merivartio-, posti- ja lennätin-, luotsi-, tulli- ja poliisiviranomaiset ovat antaneet siihen luvan. — 6. 10. 1939 päivätyssä kirjelmässä kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriö on antanut posti- ja lennätinhallitukselle tarkempia ohjeita ulkomaalaisissa aluksissa ja ilma-aluksissa olevien radiolaitteiden käytön rajoittamisen valvonnasta. Lisämääräysten mukaan valvontaviranomaisten on jätettävä Suomen alueelle saapuvan aluksen päällikölle edellämainittu asetus sekä kehoitettava häntä irroittamaan radioaseman antenni ja laskemaan ja sinetöimään se; niinikään on radiohytin ovet ja venttiilit, mikäli mahdollista, sinetöitävä. — Vrt. *Tiedonantoja merenkulkijoille* v. 1939, tiedoitus n:o 909.

[530] Vrt. s. 251; vrt. lisäksi *Oppenheim-Lauterpacht,* II s. 611.

[531] Vrt. *Oppenheim-Lauterpacht;* II s. 611 ja *Fauchillen* esitystä Sveitsin omaksumasta kannasta vuosien 1914—1918 sodan aikana (II s. 753); vrt. lisäksi *Castrén,* II s. 86: »— — — neutraalinen valtio on suorastaan velvollinen estämään kaikenlaisen sotaa koskevan vakoilutoiminnan harjoittamisen alueeltaan käsin — — —».

[532] *Oppenheim-Lauterpacht,* II s. 608. — V:n 1941 huhtikuun lopulla ryhtyivät silloin vielä puolueettomien Yhdysvaltain sota-alukset lehtitietojen mukaan partioimaan 1000 mailin päähän Yhdysvaltain itärannikosta antaakseen, havaitessaan saksalaisia sota-aluksia, niistä tiedon englantilaisille sota-aluksille.

velvollisuutena on varjella haltuunsa tavalla tai toisella, esim. internoimisen yhteydessä joutuneita sodankävijäin sodankäyntivälineitä siten, ettei vastapuoli saa tilaisuutta tutustua niiden teknillisiin erikoisuuksiin.[533] — Kuten tiedoitusvälineiden käyttöä koskevan esityksen yhteydessä on mainittu,[534] sisältävät useiden maiden rikoslait rangaistusmääräyksiä vakoilusta tai salaisesta tiedoitustoiminnasta, vaikka se ei olisikaan suunnattu puolueetonta valtiota vastaan.

Mitä tulee ilma-aluksista tapahtuvaan havaintojen tekoon sodankävijän liikkeistä, sotatoimista tai puolustuslaitteista tietojen antamista varten toiselle sotaa käyvälle puolelle, ei kansainvälisestä käytännöstä ole saatavissa varmaa johdatusta kysymykseen, onko mainitunlainen havaintojen teko ilma-aluksista katsottava yleisen kansainvälisen oikeuden mukaan kielletyksi. Monet kuitenkin katsovat, että Haagin lakimieskomission 47 art. on ilmaus yleispätevästi voimassa olevasta kansainvälisen oikeuden säännöstä.[535] Ilmeisesti puolueettomalla alueella ilma-aluksesta tapahtuva havaintojen teko sodankävijän liikkeistä, sotatoimista ja puolustuslaitteista tarkoituksessa antaa saadut tiedot edelleen toiselle sodankävijälle useassa tapauksessa merkitseekin puolueettoman alueen sellaista väärinkäyttämistä, jonka estäminen on puolueettoman vallan velvollisuutena, koska puolueeton alue muuten joutuisi sotatoimien tukialueeksi. Kuitenkin jää avoimeksi kysymys, millä tavoin ilmaliikennettä on käytännössä säännösteltävä Haagin lakimieskomission 47 art:aan sisältyvän periaatteen toteuttamista varten; oikeana on tässä suhteessa pidettävä *Castrénin* toteamusta, että puolueettoman valtion toimintavelvollisuus ja yksityisten toimenpiteiden laatu riippuu lähemmistä asianhaaroista sekä että toimenpiteet saattavat vaihdella aikaan ja paikkaan nähden.[536] Vaikka puolueettomalla valtiolla valvontavelvollisuutensa täyttämiseksi saattaa eräissä tapauksissa olla aihetta kieltää yksityisiltä ilma-aluksilta lennot raja-alueillaan, saattaa asettaa kysymyksenalaiseksi, onko puolueettomalla valtiolla missään tapauksessa velvollisuutta muuttaa k.o. tarkoituksessa säännöllisen matkustajalentoliikenteen reittejä. Lisäksi on syytä korostaa, että puo-

[533] Vrt. s. 183 aliviitta 292, jossa on omaksuttu se kanta, että valtiolla on tekstissä mainittu varjelemisvelvollisuus sekä rauhan että sodan aikana ja että erityisestä puolueettomuusvelvollisuudesta ei ole kysymys.

[534] Vrt. edellä aliviitta 525.

[535] Vrt. *Harvard Law School*, A.J. 1939 Suppl. s. 279 ss. ja *Castrén*, II s. 87, joka huomauttaa, että säännöksen tarkoituksena on estää neutraaliselta alueelta käsin harjoittamasta toimintaa, joka vahingoittaa jompaakumpaa sodankävijäpuolta.

[536] *Castrén*, II s. 87.

lueettoman valtion velvollisuus kieltää havaintojen teko ilma-aluksesta on rajoitettu tapauksiin, jolloin havaintojen teko tapahtuu siinä nimenomaisessa tarkoituksessa, että havainnoista annetaan tietoja toiselle sotaa käyvälle puolelle.[537]

Mitä pohjoismaisiin puolueettomuusmääräyksiin tulee, säädetään niissä Haagin lakimieskomission sääntöehdotusta laajentaen, että havaintojen tekemisen kielto koskee myös muulla tavoin kuin ilma-aluksesta tehtyjä havaintoja. Tämä kiellettyjen havaintojen piirin laajentaminen on kansainvälisessä käytännössä aivan uutta.[538] Säännös tarkoittaa m.m. havaintoja, jotka tehdään rannikolta käsin rannikon edustalla olevista sodankävijän sota-aluksista ja joiden tarkoituksena on tietojen antaminen toiselle sotaa käyvälle puolelle.

9. *PUOLUEETTOMAN VALTION SUORITTAMA MIINOITUS.*

Miinoja käytettiin ensi kerran sodankäynnin kannalta merkittävässä määrin vuoden 1904 venäläis-japanilaisen sodan aikana.[539] Tällöin sotahistoriaan ja myös kansainvälisen oikeuden historiaan tuli kaksi uutuutta: laajojen merialueiden muodostaminen strategisiksi vyöhykkeiksi ja miinojen lasku aavalle merelle.[540] Vasta mainitun sodan jälkeen alkoi sotaa käyvien ja puolueettomien valtioiden suorittamiin miinoituksiin liittyvien kansainvälisoikeudellisten kysymysten pohdinta. Kansainvälisen oikeuden instituutin käsiteltyä kysymystä valmistavasti Gandissa v. 1906 pidetyssä konferenssissa [541] miinoittamisoikeuden säännöstely otettiin v:n 1907 rauhankonferenssin päiväjärjestykseen. Tällöin laadittu VIII yleissopimus vedenalaisten itsestään laukeavain kos-

---

[537] Vrt. *Harvard Law School,* A.J. 1939, Suppl. s. 280.

[538] Vuosien 1914—1918 sodan aikana Hollanti kielsi antamasta tietotoimistoille uutisia m.m. Hollannin alueelta käsin havaituista sota- ja ilma-alusten liikkeistä ennenkuin 6 tunnin kuluttua; k.o. uutisten julkaiseminen sähkölennättimen välityksellä oli kuitenkin sallittua heti, jos kysymyksessä oli Hollannin alueen loukkaus. Vrt. A.J. 1939, Suppl. s. 281. — Belgian 3. 9. 1939 annetun puolueetomuusjulistuksen (Moniteur Belge n:o 246/1939) 17 art. vastaa muuten pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten vastaavaa säännöstä, paitsi että siinä kielletään havaintojen teko vain ilma-aluksista.

[539] Vrt. miinoista yleensä *v. Numers*in esitystä, s. 34 ss.

[540] Vrt. *H. A. Smith,* Le développement moderne des lois de la guerre maritime, Rec.Cours 1938 I s. 651 ss.

[541] Vrt. Ann.I.D.I. 1906 ss. 330—345.

ketusmiinojen asettamisesta muodostaa vedenalaisia miinoja koskevan sääntönäisen oikeuden.[542]

VIII yleissopimus lähtee, kuten sen johdannossa lausutaan, siitä periaatteesta, että kansainvälisten meriteiden on oltava vapaat ja avoinna kaikille kansoille sekä että rauhalliselle merenkululle on annettava se turvallisuus, jota sillä on oikeus vaatia siitä huolimatta, että sota on käynnissä. Miinoitus, jonka yksinomaisena tarkoituksena on kauppamerenkulun ehkäiseminen, on kielletty (2 art.). Sopimuksessa ei kuitenkaan nimenomaan kielletä aavan meren miinoittamista; Englannin tätä tarkoittava ehdotus raukesi Saksan vastustukseen. Mutta toisaalta ei sopimuksessa myöskään lausuta, kuten tehdään esim. Kansainvälisen oikeuden instituutin v. 1906 hyväksymässä valmistavassa päätöslauselmassa, että sotaakäyvien ja puolueettomien valtioiden miinoitusoikeus rajoittuu pelkästään aluevesiin, joko omiin tai vastustajan. Sopimuksen lopullinen sanamuoto on katsottava kompromissin tulokseksi siitä johtuvine epätäsmällisyyksineen.

Sopimus sisältää säännöksiä ankkuroimattomien ja ankkuroitujen itsestään laukeavien kosketusmiinojen laskemisesta. Ankkuroimattomien kosketusmiinojen laskeminen on kielletty, elleivät ne ole niin rakennetut, että ne tulevat vaarattomiksi enintään tunnin kuluttua sen jälkeen, kun niiden laskijalta on loppunut niiden silmälläpitomahdollisuus. Niinikään on kielletty ankkuroitujen kosketusmiinojen laskeminen, jotka eivät tule vaarattomiksi, niin pian kuin ne ovat irtautuneet ankkuristaan. Ankkuroituja kosketusmiinoja käytettäessä on ryhdyttävä kaikkiin mahdollisiin toimenpiteisiin rauhallisen merenkulun turvaamiseksi. Näiden miinojen on määräajassa tultava vaarattomiksi ja siinä tapauksessa, että niiden silmälläpito lakkaa, sodankävijän on varotettava merenkulkijoita vaarallisista alueista heti, kun sotilaalliset näkökohdat sen sallivat, ilmoituksella, joka on toimitettava diplomaattista tietä myös muiden valtioiden hallituksille.

Mitä puolueettomien valtojen miinoituksiin tulee, lausutaan sopimuk-

[542] Vrt. *Kunz* s. 126 ss.; *Vanselow* s. 247 ss.

VIII yleissopimusta eivät ole ratifioineet Kiina, Portugali, Venäjä, Espanja ja Ruotsi, viimeksimainittu *Staël von Holsteinin* mukaan (Vår neutralitet I s. 180) syistä, jotka liittyvät aluemeren leveyttä koskevaan kysymykseen. Varauksin ovat yleissopimuksen hyväksyneet m.m. Saksa ja Ranska (varaus koskee 2 art:aan liittyvää kysymystä, että miinoittamis-tarkoitus on vain subjektiivisesti arvosteltavissa) sekä Englanti; Englannin varauksessa lausutaan, ettei se seikka, että sopimus ei kiellä määrättyjä toimia ja menettelyä (tarkoitetaan m.m. aavan meren miinoitusta), riistä Englannin hallitukselta oikeutta kiistää sellaisten toimien ja menettelytapojen oikeudenmukaisuutta.

sen 4 art:ssa, että puolueettoman vallan, joka laskee itsestään laukeavia kosketusmiinoja rannikkojensa edustalle, on noudatettava samoja sääntöjä ja ryhdyttävä samoihin varokeinoihin, mihin sodankävijätkin ovat velvoitetut. Puolueettomien valtojen tiedoitusvelvollisuus on ankarampi kuin sodankävijäin: artiklan 2 kohdan mukaan on puolueettoman vallan e t u k ä t e e n ilmoitettava merenkulkijoille ne alueet, joihin on aikomus laskea kosketusmiinoja, ja tästä ilmoituksesta on kiireellisesti annettava tieto muiden valtojen hallituksille.

Kuten edellä on sanottu, oli VIII yleissopimus kompromissin tulos, eikä sitä oltu tarkoitettukaan miinoituskysymyksen lopulliseksi ratkaisuksi, kuten selviää sopimuksen johdannosta ja sen voimassaoloaikaa koskevista määräyksistä:[543] Sopimuksen luomaa järjestelyä ovat olleet omansa heikentämään, paitsi 6 art:n määräys, joka sallii vanhojen sopimuksenvastaisten miinavarastojen käytön toistaiseksi, 7 art:n si omnes-ehto, että sopimusta sovelletaan ainoastaan, jos sodankävijät ovat kaikki sopimuskumppaneita yleissopimuksessa.

VIII yleissopimus koskee ainoastaan itsestään laukeavia kosketusmiinoja (sekä torpeedoja, jotka eivät maaliin osumattomina tule heti vaarattomiksi). Täten eivät sopimuksen määräykset koske sellaisia miinoja, joiden sytytys sähkön avulla on säännösteltävissä maalta käsin.[544]

Kun tarkoituksena oli saattaa VIII yleissopimus tarkistettavaksi v:ksi 1914 suunnitellussa kolmannessa rauhankonferenssissa, oli luonnollista, että Kansainvälisen oikeuden instituutti omisti miinoituskysymykselle erikoista huomiota jatkuvasti v:n 1907 jälkeen. Instituutin komissio laati Florencen kokouksessa v. 1908 uuden tekstin miinoituskysymyksessä, ja tämän tekstin tarkasti v. 1910 Pariisin kokous, joka, ehtimättä käsitellä kysymystä kokonaisuudessaan, hyväksyi eräitä päätöksiä. Instituutti päätti miinoituskysymystä koskevan käsittelynsä Madridin kokouksessa v. 1911. Vuosien 1910—1911 päätöksien tärkeimmät kohdat ovat seuraavat: Sodankävijät voivat laskea miinoja omiin ja vastustajiensa aluevesiin; sekä ankkuroimattomien että ankkuroitujen miinojen rakennetta koskevat vaatimukset ovat samat kuin v:n 1907 sopimuk-

[543] Sopimuksen 11 art:ssa sen voimassaoloaika on määrätty 7 vuodeksi, minkä jälkeen voimassaolo jatkuu, ellei sopimusta irtisanota.

[544] *Fauchille* lausuu (II s. 404), että sopimus ei ole tarkoitettu koskemaan sähkösytytysmiinoja, mutta esittää samalla, että sähkömiinojen laskemisesta ilmoitetaan ja että puolueettomille aluksille annetaan luotsi. — Vastoin tätä mielipidettä on kuitenkin nähdäksemme selvää, ettei mainittujen varotoimenpiteiden suorittamiseen ole mitään velvollisuutta; eri asia on, että asianomainen valtio saattaa katsoa intressinsä vaativan näihin toimenpiteisiin ryhtymisen.

sessa; miinoja ei saa laskea vastustajan rannikoiden ja satamien eteen muuten kuin laivastoliikkeisiin liittyvissä tai sotilaallisissa tarkoituksissa; puolueeton valtio on oikeutettu laskemaan miinoja aluevesiinsä puolueettomuutensa turvaamiseksi. Kysymys puolueettomien tai sodankävijäin oikeudesta miinojen laskemiseen salmiin jätettiin avoimeksi.

Instituutin ehdotuksissa rajoitetiin sekä sodankävijäin että puolueettomien miinoitusoikeus aluevesiin. Sitävastoin on todettava, että v:n 1907 yleissopimuksessa ei tarkkamääräisesti julkilausuta, rajoittuuko miinoitusoikeus vain aluevesiin.[545] Mitä puolueettomien valtioiden miinoitusoikeuden alueellisiin rajoituksiin tulee, oli v:n 1907 konferenssin yleinen mielipide, että puolueeton valtio voi miinoittaa vain aluevetensä. Myös tieteisoppi on yleisesti tällä kannalla.[546] — Puolueettomien aluevesien ulkopuolelle ulottuvaa miinoitusoikeutta vastaan voidaan huomauttaa, että puolueettoman alueen loukkaamattomuuden turvaamiseksi riittää ensi sijassa, jos miinoitus puolustustoimenpiteenä tapahtuu aluevesien puitteissa, sekä myös, että aava meri on kaikilta osiltaan ja myös puolueettomien valtioiden rannikkojen edustalla potentiaalinen sotanäyttämö, jolla sodankävijät ovat oikeutetut suorittamaan sotaliikkeitä, ilman että puolueettomat valtiot saisivat asettaa niille esteitä.

Niillä syillä, jotka on tahdottu esittää puolueettomien miinoitusoikeuden rajoittamiseksi aluevesiin, on epäilemättä määrätty oikeutuksensa, mutta tosiasiaksi jää, ettei tällaista rajoitusta ole lausuttu julki VIII yleissopimuksessa.[547] Jos puolueettomien oikeutta miinoittaa alueve-

---

[545] Vrt. *Mérignhac* ja *Lémonon*, II s. 53, jossa huomautetaan, ettei v:n 1907 sopimus ole määritellyt alueita, joita miinoitusoikeus koskee, eikä myöskään velvoittanut sodankävijöitä tarkkamääräisesti ilmoittamaan miinoittamiaan alueita.

[546] Tämä käsityskanta saa ilmeisesti tukea VIII yleissopimuksen valmistelutöistä. Aluksi puolueettomia koskevassa artiklassa viitattiin 2 art:aan, joka alkuperäisen ehdotuksen mukaan ei sallinut sodankävijäinkään miinoittaa aavaa merta. Kun 2 art:n mainittu määräys pyyhittiin, ei viittausta puolueettomia valtoja koskevassa artiklassa voitu säilyttää. Näin ollen voidaan sanoa, ettei sen muodonvaihdoksen kautta, jonka puolueettomia koskeva artikla näin läpikävi, puolueettomien miinoitusoikeutta kuitenkaan ollut tarkoitus laajentaa aavaa mertakin käsittäväksi.

[547] M.m. *Wehberg* (s. 88) puolustaa, *Schückingiin* yhtyen, puolueettoman valtion laajaa oikeutta miinoittaa rannikkonsa edustalla olevia vesialueita. Hän perustelee tätä sillä, että puolueettomalla valtiolla täytyy olla oikeus ryhtyä estäviin toimenpiteisiin, etteivät meritaistelujen vaikutukset (s.o. ammunta) ulotu puolueettomalle rannikolle, ja että puolueettomalla valtiolla tulee yhtä hyvin kuin vastaavasti sodankävijällä olla oikeus laajentaa rajansa puolueettomuuden suojaamiseksi tykinkantaman päähän.

Italian v:n 1938 puolueettomuuslaki edellyttää (14 art.) miinoituksia rannikon edustalla, ilman että miinoitettavan alueeen ulkorajaa olisi nimenomaan määritelty.

siensä ulkopuolella olevia alueita perustellaan sillä, että miinoitus on ensi sijassa puolustustoimenpide, jonka täytyy rajoittua puolustettavaan alueeseen, sekä rauhallisen merenkulun periaatteellisella vapaudella, on, asiaa periaatteellisesti arvostellen, myös sodankävijäin pidätyttävä miinoittamasta aavaa merta, koska sodankävijöillekään ei siihen ole annettu nimenomaista oikeutta. Totta kyllä on, että VIII yleissopimus ei sotilaalliselta kannalta katsoen käsittele sodankävijöitä ja puolueettomia tasavertaisesti. Tämä käy selvästi ilmi miinoituksia koskevasta ilmoitusvelvollisuudesta, joka puolueettomiin valtioihin nähden on paljon ankarampi kuin kysymyksen ollessa sodankävijöistä, joiden ilmoitusvelvollisuus on tehty riippuvaksi epämääräisten »sotilaallisten näkökohtien» huomioon ottamisesta. Mutta tällä ei vielä ole sanottu, että sodankävijöillä olisi laajempi oikeus kuin puolueettomilla valtioilla miinoitukseen, jota luonteeltaan voitaneen pitää ainakin ensisijaisesti puolustustoimenpiteenä.[548] Jos sodankävijöille tunnustetaan oikeus miinoittaa aavaa merta, voidaan periaatteessa yhtä pätevin perustein puolustaa puolueettomien oikeutta miinoittaa vesialueita rannikkojensa edustalla.[549] [550]

---

[548] Miina-aseesta ja erityisesti kysymyksestä, onko sitä pidettävä hyökkäys- tai puolustusluontoisena sotavälineenä keskusteltiin paljon Genève'issä pidetyssä asevarustusten supistamiskonferenssissa.

[549] Kantaa, jonka mukaan sodankävijöillä, mutta ei puolueettomilla valtioilla, on oikeus miinoittaa aluemeren ulkopuolella olevia vesialueita, edustaa luonteenomaisesti *H. A. Smith,* m.t. s. 651 ss. Hän toteaa Englannin 2. 11. 1914 antamasta julistuksesta, jolla koko Pohjanmeri määrättiin sota-alueeksi (»military area»), että julistuksen oikeudellista merkitystä on vaikea arvioida ja että se näyttää perustuvan siihen ehkä hieman epämääräisesti ja riittämättömästi perusteltuun teoriaan, että sodankävijällä on oikeus sotilaallisia tarkoituksia varten vallata aavan meren osia. Mitä miinoitukseen tulee, ei se *Smith*in mukaan ole muuta kuin erikoinen keino aavan meren valtaamiseksi, mikä on välttämätöntä, koska aluemeri yksin ei tarjoa riittävää suojaa nykyaikaisen tykistön tehon vuoksi. Valtauksen suorittaessaan sodankävijällä on oltava tarpeellinen valvontavalta, alueen rajat on aina ilmoitettava eikä saarto saa haitata pääsyä puolueettomalle alueelle. — *Smith* katsoo siten, ettei ole olemassa oikeudellista estettä sodankävijälle ryhtyä sotilaallisista syistä aavan meren osan järjelliseen (raisonnable) sulkemiseen ja että miinoitus on tällöin vain keino; tästä seuraa, että valtausoikeuden periaatteet soveltuvat myös miinojen käyttöön. — Puolueettoman valtion oikeudesta miinoittaa aluemerensä *Smith* lausuu, että vaikkakin puolueeton valtio voi yksittäistapauksessa antaa miinoituksella suoranaista apua toisen sodankävijän sotatoimille ja vaikka miinoitus on ristiriidassa yleisen vapaata kauttakulkua koskevan oikeuden kanssa, on aluemeren miinoitusoikeus puolueettomalle valtiolle kuitenkin myönnettävä.

[550] Vrt. esitystä lisävyöhykkeistä s. 151 ss.

Pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten 2 art:n 2 kohdassa määrätään, että sotaa käyvän vallan sota-alukset eivät saa tulla sellaisille sisäisille aluevesille, joihin pääsy on suljettu vedenalaisilla miinoilla tai muilla puolustuslaitteilla.[551] V. 1939 alkaneen sodan aikana noudatettu käytäntö osoittaa kuitenkin, ettei mainitusta säännöksestä saa tehdä sitä johtopäätöstä, ettei aluevesien miinoittaminen laajemmaltikin kuin sisäisten aluevesien osalta voisi tulla kysymykseen, mikäli puolueettomuuden turvaamiseksi katsotaan siihen aihetta olevan. Aluemeren miinoittamismahdollisuuden edellyttää — vaikkakaan ei nimenomaan mainitse — puolueettomuusmääräysten 2 art:n 4 kohta, jonka mukaan voidaan erikoisten syiden vaatiessa, valtakunnan täysvaltiusoikeuksien suojaksi ja sen puolueettomuuden ylläpitämiseksi, kieltää pääsy muihin puolueettomiin satamiin ja muihin määrättyihin osiin puolueettoman valtion aluevesiä, kuin artiklassa edellä on mainittu, ottaen huomioon kansainvälisen oikeuden yleiset periaatteet.[552] [553]

[551] Islannin puolueettomuusmääräyksissä ei kuitenkaan ole vastaavaa säännöstä, ja Ruotsin sekä Tanskan puolueettomuusmääräyksissä on huomattava Juutinraumaa koskeva erikoisjärjestely.

[552] Suomen puolueettomana suorittamista miinoituksista mainittakoon tässä ensimmäinen, 26. 10. 1939 julkaistu, jonka mukaan »Suomen aluemeri Itämerellä ja Suomenlahdella mantereen edustalla pituusviivojen 21° 20′ ja 29° 02′ välillä (n. 1 meripeninkulma Utön länsipuolelta Seivästöön) on miinoitusten takia merenkululle vaarallinen» lukuunottamatta kolmea tuloväylää. K.o. alue oli sama, jolle tulo oli sodankävijäin sota-aluksilta kielletty puolueettomuusasetuksen 3 §:n 1 kohdan ja sen nojalla 3. 9. 1939 sotasatamista ja rannikkopuolustuslaitteiden suojelualueista annetun asetuksen perusteella. Näin ollen ei miinoituksiin ryhdyttäessä ollut enää tarpeen antaa erikoista kieltoa k.o. alueelle tulosta, vaan voitiin rajoittua VIII yleissopimuksen mukaisiin varovaisuus- ja tiedoitustoimenpiteisiin. — Vrt. merivoimien esikunnan merenkulkijoille antamista tiedoituksista *Tiedonantoja merenkulkijoille* v. 1939 ,tiedoitukset n:ot 954, 985, 1037 ja 1038 (viimeksimainittu koskee Ahvenanmaan saaristoon rajoittuvan aluemeren miinoitusta 30. 11. 1939).

V luku.

LOPPUHUOMAUTUKSIA.

1. Puolueettoman valtion julkaisemat puolueettomuusmääräykset ovat vain osa valtion puolueettomuusvalmiudesta.[1] Tosiasiallisesti puolueettomuuden on perustuttava olennaisesti sotilaalliseen puolueettomuusvalmiuteen, johon sisältyvät puolueettomuuden turvaamisen aiheuttamat sotilaalliset toimenpiteet.[2] Mutta vaikka jätettäisiin sotilaallinen puolueettomuusvalmius huomioon ottamatta, eivät ne yleiset puolueettomuusmääräykset, joita puolueettomien valtioiden on tapana julkaista, vielä sinänsä ole riittävät, jotta valtion puolueettomuusasema olisi muodollisestikaan asianmukaisesti järjestetty. Tämä pitää paikkansa myös siinä tapauksessa, että yleisissä puolueettomuusmääräyksissä on, kuten pohjoismaisissa puolueettomuusmääräyksissä, otettu huomioon ne vaatimukset, joita tekniikan kehitys Haagin v:n 1907 sopimusten jälkeen erityisesti ilmailun ja radion alalla asettaa. Yleisten puolueettomuusmääräysten antamisen yhteydessä valtio saattaa pitää tarkoituksenmukaisena erityisen puolueettomuusjulistuksen antamista,[3]

---

[1] Vrt. *Björksten*, J.F.T. 1938 s. 429.

[2] Sotilaallisista puolueettomuuden turvaamistoimenpiteistä vrt. *Sario*, Suomen puolueettomuuden mahdollisuus ja puolueettomuuden turvaamistoimenpiteet vieraitten valtojen sotiessa Itämeren piirissä, Tiede ja ase n:o 3 (1938) s. 105 ss.

[3] Mitä puolueettomuusjulistukseen tulee, Suomi antoi suursodan v. 1939 puhjetessa kolme puolueettomuusjulistusta (1. 9. 1939, 3. 9. 1939 ja 15. 9. 1939, Suomen Asetuskokoelman n:ot 242, 248 ja 276/1939). Ensimmäinen koski Saksan ja Puolan välillä puhjennutta sotaa, ja toinen annettiin Englannin ja Ranskan julistettua sodan Saksalle; sodankävijäin piirin yhä laajetessa annettiin kolmas puolueettomuusjulistus, jossa ilmoitettiin tiedoksi, että mitä 1. 9. 1939 ja 3. 9. 1939 annetuissa julistuksissa on ilmoitettu Suomen puolueettomuudesta, noudatetaan myös muihin valtioihin nähden, jotka ottavat osaa puhjenneeseen sotaan. Puolueettomuusjulistusten asiallinen sisällys oli, että Suomi aikoo noudattaa »täydellistä puolueettomuutta» soveltamalla v:n 1938 pohjoismaiseen selitykseen liittyviä puolueettomuusmääräyksiään. — Pohjoismaiden noudattama yhteinen linja puolueettomuusjulistusten antamisessa rajoittui siihen, että 1. 9. 1939 annetut puolueettomuusjulistukset sekä sa-

mutta suorastaan välttämätöntä on soveltavien ja täydentävien, lähinnä viranomaisten ohjaukseksi tarkoitettujen lisämääräysten ja menettelytapaohjeiden vahvistaminen, joilla puolueettomuusmääräysten yleisluontoiset säännökset saatetaan tehoisiksi. Tämän oivaltamiseksi tarvitsee vain kiinnittää huomiota puolueettomuusmääräyksissä tavalliseen säännökseen itsepuolustusta varten aseistetun kauppa-aluksen kohtelusta: kun ei ole ajateltavissa, että paikalliset puolueettomuusvalvonnasta huolehtivat viranomaiset saisivat kussakin yksittäistapauksessa harkintansa mukaan päättää, milloin kauppa-alus on aseistettu vain itsepuolustusta varten, on käytännössä välttämätöntä antaa viranomaisille tässä suhteessa tarpeelliset lisäohjeet. Mitä erityisesti pohjoismaisiin puolueettomuusmääräyksiin tulee, edellyttää soveltavien lisämääräysten antamista varsinkin niiden 2 art., jossa aluevesien sulkeminen sodankävijäin sota-aluksilta selitetään vain m a h d o l l i s e k s i myöhemmän erillisen kannanoton varaan jäädessä, miten laajoissa puitteissa tähän sulkemiseen ryhdytään. — Niillä valtionsisäisesti voimaansaatetuilla soveltavilla ja täydentävillä lisämääräyksillä, joihin edellä on viitattu, saattaa olla valtion puolueettomuusaseman muodostumiseen tärkeä merkitys, myös kansainvälisoikeudellisesti.[4]

---

mana päivänä kussakin pohjoismaassa julkaistu hallituksen tiedonanto, jossa lyhyesti todetaan puolueettomuusjulistuksen antaminen ja v:n 1938 puolueettomuusmääräysten soveltaminen, olivat sanamuodoltaan yhtäpitäviä eivätkä siis muuten yhteisiä. Ruotsi antoi suursodan alussa vain 2 puolueettomuusjulistusta, ja toinen vastasi sisällykseltään Suomen kolmatta julistusta; sitäpaitsi Ruotsi antoi 12. 12. 1941 puolueettomuusjulistuksen toiselta puolen Japanin, toiselta puolen Yhdysvaltain, Englannin ja muiden valtioiden välillä puhjenneen sodan johdosta.

Yleisesti puolueeton valtio antaa puolueettomuusjulistuksestaan diplomaattista tietä tiedon vieraille valtioille. Kansainliiton vuotta 1939 koskevan vuosikertomuksen mukaan (asiakirja n:o A. 6 (a) 1939) seuraavat valtiot ilmoittivat myös Kansainliitolle puolueettomuusjulistuksen antamisesta: Afganistan, Argentina, Dominikaanien tasavalta, Irlanti, Latvia, Meksikko, S u o m i ja Tailand.

[4] Sen ohessa, että puolueettoman valtion on pidettävä huolta puolueettomuusmääräyksiin liittyvien tarpeellisten lisämääräysten antamisesta, on sen tietenkin huolehdittava myös siitä, että sen alueella voimassaolevaa muuta lainsäädäntöä kuin puolueettomuusmääräyksiä sovelletaan siten, ettei se ole ristiriidassa valtion puolueettomuusaseman kanssa. Esimerkkinä mainittakoon tässä suhteessa S u o m e n lainsäädännöstä 1. 6. 1922 luotsauksesta annettu asetus, jonka 1 §:n mukaan kaikkien kauppa- ja ulkomaisten sota-alusten on käytettävä Suomen kulkuvesillä valtionluotsia; on katsottava, että puolueettomuusasetuksen 7 §, jonka mukaan suomalaisen luotsin käyttö on kielletty sisäisten aluevesien ulkopuolella, ellei se ole välttämätöntä merihädän torjumiseksi, on rajoittanut luotsausasetuksen 1 §:n soveltamisalaa, vaikka luotsausasetuksen k.o. säännös muodollisesti on edelleenkin rajoittamattomana voimassa.

Varsinkin siinä tapauksessa, että sotaa käydään lähellä puolueettoman valtion aluetta ja että puolueettoman valtion rajoilla sattuvien arkaluontoisten »puolueettomuustapausten» luku siten saattaa kasvaa, kuuluu valtion puolueettomuusaseman turvaamisen tärkeimpiin edellytyksiin puolueettomuusvalvonnasta huolehtivien viranomaisten asianmukainen organisatio. Puolueettomuusmääräykset edellyttävät, että on olemassa viranomaisia, jotka valvovat puolueettomuusmääräysten noudattamista ja joilla samalla on puolueettomuusmääräyksissä edellytettyä harkinta- ja päätösvaltaa; ensi sijassa puolueettomuusvalvonnan käytännöllinen suoritus kuuluu sotilasviranomaisille, mutta myös siviiliviranomaiset, esim. merenkulku- ja poliisiviranomaiset joutuvat suoranaisesti soveltamaan puolueettomuusmääräyksiä. Valtion virkakoneiston sopeuttamiseksi puolueettomuusvalmiuden aiheuttamaa erikoistilannetta varten ovat erikoisjärjestelyt tarpeen, ellei katsota tämän lisäksi jopa erikoisviranomaisten asettamista tarpeelliseksi.[5] Ottaen huomioon, että puolueettomuusvalvontaa harjoittavat eri keskusvirastojen alaiset viranomaiset, on varsinkin kysymys puolueettomuusvalvonnan yhtenäisen johdon aikaansaamisesta tärkeä. Suomessa on tämä organisatiokysymys suursodan v. 1939 puhjettua ratkaistu 12. 10. 1939 annetulla asetuksella (n:o 329/1939) puolueettomuusvalvonnan järjestämisestä. Asetuksen mukaan vuoden 1938 puolueettomuusasetuksen noudattamisen valvonta kuuluu puolustusministeriölle, jonka tällöin on toimittava yksissä neuvoin ulkoasiainministeriön kanssa; puolustusministeriön alaisena valvonnan johtajana ja toimeenpanijana toimii merivoimien komentaja. Eri viranomaiset on saatettu yhteiseen johtoon puolueettomuusvalvontaa koskevissa kysymyksissä asetuksen 2 §:n säännöksellä, jonka mukaan puolustuslaitoksen ja suojeluskuntajärjestön viranomaisten lisäksi ovat valvontaa varten käytettävinä rajavartiolaitoksen, merivartiolaitoksen, tullilaitoksen, merenkulkuhallinnon, satama- ja muut viranomaiset, jotka puolustusministeriö siihen katsoo tarpeellisiksi.

Yleisenä toteamuksena voidaan sanoa, että suursodan v. 1939 puhjettua puolueettomuusmääräyksiin liittyvien soveltavien ja täydentävien

[5] Erikoisviranomaisiin kuuluvat ne erikoistoimistot, joita eräissä puolueettomissa valtioissa perustettiin m.m. vuosien 1914—1918 maailmansodan aikana ja joiden tehtävänä oli tutkia puolueettomuuskysymyksiä ja antaa niistä neuvoja hallituksilleen. Tällainen viranomainen oli m.m. Yhdysvaltain »Joint state and navy neutrality Board»; vrt. *Bonfils-Fauchille,* II s. 646. — Ottaen huomioon puolueettomuusvalvonnassa esiintyvien kansainvälisten kysymysten arkaluontoisuuden ja niiden erikoiskysymys-luonteen näyttää mainitunlaisen neuvoa-antavan elimen luominen ainakin määrätyissä olosuhteissa tarkoituksenmukaiselta.

määräysten julkaiseminen supistui vähiin.[6] Puolueettomuusvalvonnasta huolehtivien viranomaisten organisatio vahvistettiin edellämainitulla, 12. 10. 1939 annetulla asetuksella puolueettomuusvalvonnan järjestämisestä. 3. 9. 1939 annettiin puolueettomuusasetuksen 3 §:n 1 kohdan nojalla asetus sotasatamista ja rannikkopuolustuslaitteiden suojelualueista; asetusta muutettiin rannikkopuolustuslaitteiden suojelualueita koskevien säännösten osalta 30. 10. 1939 annetulla asetuksella.[7] 3. 9.

[6] Suomessa ei ole julkaistu määräyksiä, jotka vastaisivat Ruotsissa 30. 4. 1904 annettua asetusta siitä, mitä Ruotsin kaupan ja merenkulun turvaamiseksi vieraiden valtioiden välillä vallitsevan sodan aikana on huomioon otettava (Kungl. Maj:ts förnyade kungörelse angående vad till svenska handelns och sjöfartens betryggande under krig mellan främmande makter bör iakttagas m.m., n:o 12/1904). Tässä asetuksessa kielletään m.m. kuljettamasta ruotsalaisella aluksella kivihiiliä sodankävijäin sotavoimille, käyttämästä ruotsalaisia aluksia joukkojen tai tietojen kuljettamiseen jommankumman sodankävijäin hyväksi, lähtöselvittämästä kivihiililastejа Ruotsin satamasta suoraan sodankävijäin sotavoimille, tuomasta sodankävijäin aluksilla Ruotsin satamiin tai viemästä niistä tavaroita, joilla on sotakieltotavaran luonne, rakentamasta, varustamasta tai aseistamasta Ruotsin alueella alusta, joka on tarkoitettu sodankävijäin sotavoimille, sekä Ruotsin kansalaisia ryhtymästä palvelukseen sodankävijäin sotavoimiin kuuluvilla aluksilla.

[7] Vaikka puolueettomuusasetuksen 3 §:n 1 kohdan säännös, jossa kielletään sodankävijäin sota-aluksilta pääsy satamiin ja vesialueille, jotka on julistettu sotasatamiksi tai kuuluviksi rannikkopuolustuslaitteiden suojelualueisiin, itse asiassa näyttää edellyttävän, että sotasatamia ja rannikkopuolustuslaitteiden suojelualueita koskeva julistaminen on puolueettomuusasemasta riippumaton, pysyväisluontoinen toimenpide, ryhdyttiin siihen Suomessa vasta sodan puhjettua; lisäksi asetus 3. 9. 1939 annettiin, kuten sen johdantolauseessa sanotaan, puolueettomuusasetuksen 3 §:n 1 kohdan nojalla, mistä voidaan tehdä se johtopäätös, että 3. 9. 1939 annettu asetus käy soveltumattomaksi puolueettomuusasetuksen lakatessa olemasta voimassa. 3. 9. 1939 annettu asetus ei koske puolueettomien valtioiden sota-aluksia; näiden suhteen on huomattava ulkomaisten sota- y.m. alusten käynnistä Suomen alueella rauhan aikana 28. 4. 1938 annetun asetuksen 7 §:ään sisältyvä säännös, jonka mukaan ulkomaisella sota-aluksella on oikeus ilman erityistä lupaa rauhanomaiseen kauttakulkuun Suomen aluemeren kautta »linnoituspiirien sekä muiden valtioneuvoston määräämien tarkoin rajotettujen alueiden ulkopuolella.»

Ruotsissa oli suursodan v. 1939 puhjetessa voimassa satamista ja rannikkopuolustuslaitteiden suojelualueista pysyväisluontoiset määräykset. Ulkomaisten sotilaallisten meri- ja ilma-alusten käynnistä rauhan aikana Ruotsin alueella 21. 11. 1925 annettu asetus määrää Ruotsin sota-satamat ja niiden rajat; lisäksi asetus sisältää määräyksiä »suljetuista kulkuvesistä». 12. 1. 1939 annettu asetus, joka m.m. koskee ulkomaalaisten oleskelua linnoitusten ja vastaavien puolustuslaitteiden piirissä, edellyttää, että tarpeen vaatiessa voidaan linnoitusta tai vastaavaa puolustuslaitetta varten vahvistaa yksi tai useita suojelualueita linnoituspiirin ulkopuolella; samana päivänä annetulla toisella asetuksella vahvistettiin eräiden tällaisten suojelualueiden rajat.

1939 annettiin niinikään — puolueettomuusasetuksen 3 §:n 4 kohdan ja 5 §:n 2 kohdan nojalla — asetus sotaakäyvien valtioiden sota-alusten tulosta eräisiin satamiin ja aluevesien osiin. Miinoitettuja aluevesiä koskevia ohjeita sisältyi merivoimien esikunnan merenkulkijoille antamiin tiedoituksiin.[8] — Edellämainittujen toimenpiteiden lisäksi, jotka merkitsivät puolueettomuusasetuksen suoranaista sovelluttamista, on suursodan puhjettua annettu joukko säännöksiä, jotka koskevat myös maan puolueettomuusasemaa ja sisältävät varsinaisia lisäyksiä v:n 1938 puolueettomuusasetuksen määräyksiin. Tällaiseen v:n 1938 puolueettomuusmääräyksiä täydentävään lainsäädäntöön kuuluvat 18. 10. 1939 annettu laki rikoslain 12 luvun muuttamisesta,[9] joka koski, paitsi muuta, rangaistuksen määräämistä Suomessa tapahtuneesta, ulkovaltoihin kohdistuvasta vakoilusta, ja edelleen sensuuritoimintaa koskevat säännökset[10] sekä 6. 10. 1939 annettu asetus alusten ja ilma-alusten radiolaitteiden käytön rajoittamisesta.[11]

---

[8] Vrt. Tiedonantoja merenkulkijoille v. 1939, tiedoitukset n:ot 954, 985 ja 1037.

[9] Vrt. hallituksen esitys eduskunnalle 2. 9. 1939 eräiden rikoslain ja sotaväen rikoslain lukujen muuttamisesta, v. 1939 valtiopäiväasiakirjat III. Esityksen mukaisesti rikoslain 12 luvun 7 §:n 2 mom:iin otettiin säännös, jolla pyritään torjumaan Suomessa tapahtuvaa ulkovaltoihin kohdistuvaa vakoilua määräämällä rangaistusuhka sille, joka, »vierasta valtiota hyödyttääkseen tai vahingoittaakseen, ryhtyy sellaiseen tietojen hankkimiseen, joka voi vaarantaa Suomen suhteita vieraaseen valtioon».

[10] Sensuuria koskevista Suomen lainsäädännön määräyksistä mainittakoon seuraavaa. 20. 10. 1939 tasavallan suojelulain nojalla annettu asetus (n:o 348/1939) väliaikaisen posti-, lennätin- ja puhelinvalvonnan toimeenpanosta alisti sellaisen toiminnan ehkäisemiseksi, joka vaarantaa valtakunnan ulkonaista turvallisuutta, posti-, lennätin- ja puhelinlaitosten käytön niillä Viipurin, Kuopion, Oulun ja Lapin läänin alueilla, jotka sisäasiainministeriö, hankittuaan yleisesikunnan lausunnon, määrää, toistaiseksi viranomaisten valvontaan. Tämän asetuksen, joka 6. 11. 1939 annetulla asetuksella (n:o 385/1939) ulotettiin koskemaan tiedoituslaitosten käyttöä myös Suomen ja ulkomaiden välillä, on katsottava koskeneen yksinomaan puolustus- eikä siis puolueettomuusvalmiutta. Sensijaan on puolueettomuuspoliittiset näkökohdat otettu huomioon 6. 11. 1939 annetussa asetuksessa eräistä valtakuntaa vahingoittaviin painokirjoituksiin kohdistuvista toimenpiteistä (n:o 386/1939). 20. 10. 1939 annetun asetuksen kumosi sotatilalain nojalla 5. 12. 1939 annettu asetus tiedoitustoiminnan valvonnasta sodan aikana (n:o 446/1939)), ja viimeksimainitun vuorostaan suojelulain nojalla 31. 5. 1940 annettu asetus tiedoitustoiminnan väliaikaisesta valvonnasta (n:o 256/1940). Tämän asetuksen mukaan alistettiin suurvaltasodan aiheuttaman vaaran takia posti-, lennätin- ja puhelinlaitosten käyttö Suomen ja ulkomaiden välillä, niin myös radiolähetykset sekä sanoma-, aikakaus- ja lentolehdissä julkaistavat kirjoitukset, uutiset ja kuvat, jotka koskettelevat ulkomaan valtiollisia oloja tai Suomen suhteita ulkovaltoihin tahi maanpuolustuksen alaan kuuluvia

2. Kuten edellä on lausuttu, vuoden 1938 puolueettomuusasetukseen sisältyvät puolueettomuusmääräykset palvelevat vain puolueettomuusvalmiuden yhtä puolta. Vuoden 1938 puolueettomuusasetuksessa omaksutut säännökset muodostavat ne oikeudelliset puitteet, jotka on katsottu maan puolueettomuusaseman turvaamiselle tarkoituksenmukaisiksi. Yleisenä arvosteluna voitaneen sanoa, että vuoden 1938 asetuksessa omaksuttu puolueettomuussäännösten järjestelmä vastaa tarkoitustaan. Kansainvälisoikeudellisessa kirjallisuudessa ei yhdenmukaisia pohjoismaisia puolueettomuusmääräyksiä vastaan ole esitetty erityisiä huomautuksia,[12] mikä onkin luonnollista ottaen huomioon, että mää-

---

asioita, toistaiseksi viranomaisten tarkastettaviksi siinä laajuudessa kuin sisäasiainministeriö, yleisesikunnan lausunnon hankittuaan, määrää; tarkastuksesta huolehtii sisäasiainministeriön alaisena tarkastusvirasto. 31. 5. 1940 annettu asetus muutettiin 13. 11. 1940 annetulla asetuksella (n:o 615/1940, Suomen talvisotaa koskettelevia kirjoja ja kuvateoksia koskeva lisämääräys) sekä laajennettiin 20. 6. 1941 annetulla asetuksella (n:o 466/1941) koskemaan kaikkea tiedoituslaitosten käyttöä. — V:n 1940 asetuksen kumosi vuorostaan 2. 7. 1941 sotatilalain nojalla annettu asetus tiedoitustoiminnan tarkastamista sodan aikana (n:o 523/1941), jonka mukaan valtakunnan puolustukseen, Suomen suhteisiin ulkovaltoihin tai yleisen turvallisuuden säilymiseen haitallisesti vaikuttavien lausuntojen ja tietojen leviämisen ehkäisemiseksi posti-, lennätin-, puhelin- ja muun tiedoituslaitoksen sekä radion käyttö sekä julkisuuteen tarkoitetut paino-, kuva- ja äänituotteet alistettiin valtion tiedoituslaitoksen ja sen alaisten paikallisten tarkastustoimistojen tarkastettavaksi siinä laajuudessa kuin valtioneuvoston kanslia määrää. — Sekä v:n 1940 että v:n 1941 asetuksissa on tarkastustoiminnassa tahdottu ilmeisesti antaa merkittävä asema myös puolueettomuuspoliittisille näkökohdille.

[11] Vrt. esitystä s. 255.

[12] Vrt. kuitenkin *Staël von Holsteinin* arvostelua puolueettomuusmääräysten 7 art:sta, jota hän pitää puutteellisena, (Vår neutralitet I s. 45 ss.). Kuten aikaisemmin on esitetty, *Staël von Holstein* tulkitsee artiklan siten, että sen mukaan puolueeton valtio voi vastaanottaa o m a a kansallisuutta olevan vallatun aluksen muissakin olosuhteissa kuin merikelvottomuuden, myrskyn taikka polttoaineen tai elintarvikkeiden puutteen sattuessa, lähinnä Haagin XIII: 23:n mukaisesti takavarikkoon pantavaksi odottamaan merisotasaalisoikeuden päätöstä. *Staël von Holstein* katsoo, että pohjoismaisten puolueettomuussääntöjen 7 art. olisi uudistettava siten, että puolueeton valtio voisi vastaanottaa XIII: 23:n mukaan takavarikkoon pantaviksi puolueettomat vallatut alukset yleensä tai ainakin puolueettomien Oslovaltioiden vallatut alukset. — Vrt. myös *Björksten,* J.F.T. s. 426 ss., joka valittaa, ettei puolueettomuusmääräyksissä ole säännöstä, joka ratkaisisi, miten on meneteltävä pidätetyn muttei vielä vallatuksi julistetun aluksen tullessa puolueettomalle alueelle.

Suureksi osaksi väärinymmärrykseen perustuu *Padelfordin,* (A.J. 1938 s. 789 ss.) puolueettomuusmääräysten 8 ja 9 art:n johdosta esittämä arvostelu. 8 art:n suhteen *Padelford* valittaa, että pohjoismaisissa puolueettomuusmääräyksissä ei ole

räykset olennaisin osin perustuvat Haagin XIII yleissopimuksessa vahvistettuihin ja käytännön vakaannuttamiin säännöksiin.[13] Sensijaan voidaan säännöksiä vastaan, pitämällä erityisesti silmällä sotilaallista puolueettomuusvalmiutta, esittää eräitä huomautuksia.[14] Puolueettomuusmääräysten 2 art:n 2 kohta näyttää edellyttävän miinoitusten tapahtuvan vain sisäisillä aluevesillä, jos kohta aluemerenkin miinoitus saman artiklan 4 kohdan mukaisesti voi tulla kysymykseen. Ottaen huomioon, missä laajuudessa aluevesien miinoituksiin v. 1939 puhjenneen suursodan alkaessa ryhdyttiin,[15] ja lisäksi sen, että aluevesien miinoitus ei suinkaan merkitse mitään poikkeuksellista sotilaallista toimenpidettä puolueettomankaan valtion suorittamana, voi hyvällä syyllä arvostella sääntöjä, jotka edellyttävät aluemeren miinoitusta vain »erikois-

---

säännöksiä, jotka säännöstelisivät sodankävijäin ilma-alusten oleskelun ja huoltotäydennyksen puolueettoman valtion aluevesillä; on huomattava, että *Padelford* tulkitsee 8 art:n, joka kieltää sodankävijäin sotilasilma-aluksia tulemasta puolueettoman valtion a l u e e l l e, erheellisesti sananmukaisesti, ikäänkuin artikla ei kieltäisi ilma-aluksia lentämästä puolueettoman valtion aluevesien yläpuolelle tai tulemasta merta pitkin aluevesille. 9 art:sta *Padelford* huomauttaa, että siinä olisi pitänyt puolueettomalla alueella kiellettyinä vihamielisinä toimenpiteinä mainita myös ankkuroitujen tai uiskentelevien miinojen lasku sekä alusten upottaminen. On tietenkin selvää, että mainitut vihamieliset toimenpiteet jos mitkään sisältyvät 9 art:n kieltoon.

[13] Tekstissä esitetty toteamus, että v. 1938 omaksutut puolueettomuusmääräykset merkitsevät yleisen kansainvälisen puolueettomuusoikeuden sääntöjen omaksumista valtionsisäiseen oikeuteen tavalla, joka ei ole omiaan aiheuttamaan huomautuksia, pitää erityisesti paikkansa Suomen puolueettomuusmääräyksistä. Mitä Ruotsin ja Tanskan puolueettomuusmääräyksiin tulee, on näiden maiden puolueettomuusmääräysten 8 art:n 1 kohdan 2 mom:ssa oleva säännös, jonka mukaan sodankävijäin sotilasilma-aluksilla on oikeus lentää Pohjanmeren ja Itämeren välisissä salmissa Ruotsin ja Tanskan ulkoisten aluevesien kautta ja joka säännös muodostaa poikkeuksen yleisestä kiellosta lentää puolueettoman alueen yläpuolella, katsottava arkaluontoiseksi. V o i d a a n väittää, että mainitun poikkeuksen salliminen, vaikkakin se koskee kahta vapaata merta yhdistävää salmea, on ristiriidassa kansainvälisessä oikeudessa jo vakiintuneen säännön kanssa, että puolueettoman valtion ilma-alue on loukkaamaton. Toisaalta voidaan, kuten Björksten lausuu (J.F.T. 1938 s. 427), kysyä, eikö Tanska mainitun poikkeussäännöksen johdosta menettänyt mahdollisuutta sulkea salmet sodankävijäin sota-aluksilta, kuten se teki vuosien 1914—1918 maailmansodan aikana.

[14] Seuraavassa rajoitutaan ainoastaan eräisiin yleisiin huomautuksiin jo siitä syystä, että puolueettomuussääntöjen arvosteleminen puhtaasti sotilaalliselta kannalta edellyttää puolustusteknillisten erikoistietojen hallintaa.

[15] Sekä Suomessa että myös Ruotsissa on ryhdytty varsinaisen aluemeren miinoitukseen. Ruotsi ryhtyi miinoittamaan sisäisten aluevesien ulkopuolella olevia vesialueitaan kesäkuussa 1944.

ten syiden vaatiessa», — Pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten mukaan on sodankävijäin sota-alusten suurempi keskitys määrätylle puolueettoman valtion rannikon osalle mahdollista estää aluejako-järjestelmällä, jonka mukaan enintään kolme samalle sodankävijälle tai keskenään liittoutuneille sodankävijöille kuuluvaa sota-alusta saa samanaikaisesti olla samassa puolueettoman valtion satamassa tai samalla ankkuripaikalla tai satamissa tai ankkuripaikoilla samalla rannikkoalueella, mikäli rannikko on jaettu alueisiin tässä tarkoituksessa; liittoutuneiden sodankävijäin sota-alusten yhteisluvun ottaminen 3-luvun pohjaksi on myös omiaan ehkäisemään sodankävijäin laivastokeskityksiä puolueettoman valtion satamaan. Ottaen huomioon nykyaikaisten sota-alusten taisteluvoiman näyttää kuitenkin siltä, kuin ehdottomaksi vähimmäismääräksi määrätty 3-luku saattaa joissakin tapauksissa olla liian suuri; yleisen kansainvälisen puolueettomuusoikeuden mukaanhan ei olisi estettä vähimmäisluvun vähentämiseen joidenkin pienien satamakaupunkien osalta.

3. Edellä on yleisesti arvosteltu vuoden 1938 puolueettomuusasetusta kansainvälisen puolueettomuusoikeuden kannalta ottamalla samalla huomioon myös eräitä näkökohtia, joilla on merkitystä tehokkaalle sotilaalliselle puolueettomuusvalmiudelle. Kunkin pohjoismaan v. 1938 omaksumia puolueettomuusmääräyksiä voidaan kuitenkin myös arvostella yhtenä kokonaisuutena; tällöin on kysymys siitä, mikä merkitys k.o. puolueettomuusmääräyksillä on samanaikaisesti omaksuttuina yhdenmukaisina puolueettomuusmääräyksinä.

Jos jo yhden ainoan valtion rauhan aikana julkaisemilla pysyvillä puolueettomuusmääräyksillä voidaan katsoa olevan merkitystä sikäli, että ne ovat omiaan luomaan selvyyttä suhteissa sodankävijöihin sekä ehkäisemään väärinkäsityksiä, jotka voivat olla kohtalokkaita pienen maan puolueettomuudelle ja turvallisuudelle,[16] pitää sama vielä suuremmassa määrin paikkansa, jos yksittäisissä puolueettomuuskysymyksissä omaksuttua kantaa on tukemassa kokonaisen valtioryhmän yhdenmukainen asenne.[17] Pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten yhdenmukaisuus on täten omiaan jossakin määrin vakiinnuttamaan kunkin maan kohdalta puolueettomuusmääräysten oikeusteknillistä järjestelmää, ehkäisemään puolueettomuuden loukkauksia ja siten osaltaan edistämään puolueettomuusmääräysten perimmäistä tarkoitusta, maan pitämistä sodan ulkopuolella. Tällaista yhdenmukaisuuden vaikutusta ei

[16] Näin *Björksten*, J.F.T. 1938 s. 429.
[17] Vrt. myös *Staël von Holstein*, I s. 36.

tietenkään ole syytä yliarvioida; yhdenmukaisinakin puolueettomuusmääräykset ovat vain oikeussääntöjä, joita uhkaa oikeussääntöjä yleensä koskeva vaara, rikotuksi tuleminen.[18]

Pohjoismaisissa puolueettomuusmääräyksissä on toisinaan kuitenkin tahdottu nähdä enemmän kuin pelkkä keino kussakin maassa voimassaolevan teknillisen puolueettomuusjärjestelmän voimassapitämisen tehostamiseksi: niitä on pidetty ilmauksena yhteisestä ja pysyvästä organisoidusta puolueettomuustahdosta. Täten käsitettyinä pohjoismaiset puolueettomuusmääräykset eivät merkitsisi sääntöjä, jotka asianomainen maa mahdollisesti saattaa voimaan sodan puhjetessa ja joista valtio milloin tahansa poliittisten tarkoituksenmukaisuusnäkökohtien vuoksi voi luopua, vaan osaa pysyvästä järjestelmästä, jonka tarkoituksena on ennakoida pohjoismaiden yhteinen asenne, mikä pyrkii pysyttämään pohjoismaat kaikkien sotien ulkopuolella.[19] Poh-

[18] Oikeussääntöjen syrjäyttämisestä sodan kovassa koetuksessa tarjoaa räikeän esimerkin Pysyvän Kansainvälisen Tuomioistuimen perussääntöön sisältyvän ns. vaihtoehtoisen määräyksen kohtalo. Englanti, Ranska, Australia, Uusi Seelanti, Etelä-Afrikan liittovaltio ja Intia ilmoittivat suursodan puhkeamisen jälkeen vuoden 1939 syyskuussa ja Kanada saman vuoden joulukuussa Kansainliiton pääsihteerille, etteivät ne katsoneet Pysyvän Kansainvälisen Tuomioistuimen perussäännön 36 art:n 2 momentissa olevaa ns. vaihtoehtoista määräystä (disposition facultative) koskevan hyväksymisensä soveltuvan riitakysymyksiin, jotka syntyvät käynnissä olevan sodan aikana. Vaihtoehtoisen määräyksen hyväksyminen merkitsee sellaista tuomioistuimen toimivallan oleellista laajentamista, että hyväksyjä tunnustaa ipso facto ja ilman erityistä sopimusta tuomioistuimen päteväksi jokaiseen saman velvoituksen hyväksyvään valtioon nähden kaikissa oikeudellista laatua olevissa riitakysymyksissä, jotka koskevat sopimusten tulkintaa, kansainvälisoikeudellisia kysymyksiä, jonkin tosiasian olemassaoloa, joka todettuna merkitsisi kansainvälisten sitoumusten rikkomista, sekä kansainvälisen sitoumuksen rikkomisesta johtuvan korvauksen laajuutta tai laatua. Irtisanominen, jota perusteltiin m.m. sillä, että olosuhteet määräykseen liittymisen jälkeen olivat muuttuneet, kun Kansainliiton peruskirjaan perustuva järjestelmä kansainvälisten riitaisuuksien ratkaisemisesta ei enää sitonut yhdenmukaisesti ja velvoittavasti kaikkia Kansainliiton jäseniä, johtui ilmeisesti siitä, että irtisanojat halusivat välttää meri- ja taloussotaan sekä ehkä ilmasotaankin liittyviä puolueettomuuskysymyksiä joutumasta oikeudelliseen jälkikäsittelyyn. Ennenaikainen irtisanominen — k.o. valtioiden sitoutuneisuus päättyi vasta v. 1940 tai myöhemmin — aiheutti vastalauseita tai varautuvia selityksiä ainakin Bolivian, Belgian, Brasilian, Hollannin, Ruotsin, Sveitsin ja Tshekkoslovakian taholta. — Vrt. *Erich*, »Inter arma silet justitia», Lm. 1939 s. 621 ss. (jossa myös Englannin ja Ranskan ilmoitusten tekstit); *Moltke*, Z. ausl. u.V.R. IX s. 620 ss.; *Weiss*, ib. X s. 360 ss.; *Fachiri*, Br.Y.B. 1939 s. 52 ss. — Mainittakoon tässä yhteydessä, että Englanti »Altmarkin» tapauksessa torjui Norjan ehdotuksen välitystuomion asettamisesta selvittämään tapaukseen liittyviä kysymyksiä; vrt. *Staël von Holstein* II s. 97 ss.

[19] Vrt. *Cohn*, Neutral Ideologi, Økonomi og Politik 1939 s. 331 ss.

joismaiset yhdenmukaiset puolueettomuusmääräykset merkitsisivät tällöin paluuta luhistuneelta kollektiivisen turvallisuus- ja sanktiojärjestelmän tieltä takaisin klassillisen puolueettomuuden linjalle keinona turvallisuuden tehostamiseen, ja vielä enemmänkin: jonkinlaista kollektiivista puolueettomuutta, s.o. puolueettomuutta, johon olennaisesti kuuluisi puolueettomien valtioiden välinen läheinen yhteistoiminta.[20]

Ennenkuin ryhdytään vastaamaan kysymykseen, merkitsevätkö eri pohjoismaissa v. 1938 omaksutut puolueettomuusmääräykset mainitunlaisen kollektiivisen puolueettomuusjärjestelmän syntymistä, joka olisi omiaan tehostamaan asianomaisten maiden pysyttämistä sodan ulkopuolella eli niiden turvallisuutta, on syytä yleisesti tarkastella, mitä juridisia keinoja on turvallisuuden tehostamiseen nimenomaan puolueettomuuspolitiikan pohjalla.

Kuten *Erich* [21] on osoittanut, turvallisuuden tehostaminen ns. pysyvän puolueettomuuden tai jonkun muun sopimussuhteen muodossa tarjoaa monia mahdollisuuksia. Ensinnäkin voi tulla kysymykseen suurvaltojen tunnustama ja takaama puolueettomuus. Tällaisen yksipuolisen takuusitoumuksen arvo on kuitenkin suhteellinen, mitä todistaa jo se, että takaajavaltioihin ovat kuuluneet se tai ne suurvallat, joiden lähinnä voidaan katsoa vaarantavan asianomaisen valtion puolueettomuuden;[22] pysyvän puolueettomuuden arvo asianomaiselle valtiolle riippuu ajanoloon olennaisesti siitä, onko sen puolueettomuudesta etua muillekin kuin sille itselleen, ja harva valtio voi väittää, että sen puolueettomuus on maailmanpolitiikan pysyviä perusteita, kuten on Sveitsin puolueettomuuden laita.[23] [24] Toisena puolueettomuuden takuun muotona tulee

---

[20] Vrt. *K. R. Pusta,* La solidarité nordique, L'Esprit International 1938 s. 21 ss. — *Pusta* lausuu (s. 31), että pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten julkaiseminen edellyttää loogillisesti yhteistahtoa pitää voimassa puolueettomuus ja torjua kaikki ulkoapäin tulevat hyökkäykset sekä että näin ollen on kysymys pohjoismaisesta yhteisymmärryksestä (entente), josta harvemmin käytetään nimitystä »solidaarisuus».

[21] Vrt. *Erich,* Neutralitetspolitik och förbundsmöjligheter, Finsk Tidskrift 1923 II s. 119 ss.

[22] Näin *Erich* m.t. ss. 120—121.

[23] Vrt. *Raestad,* Den kollektive sikkerhet, N.T.I.R. 1935 s. 194 ss.

[24] Viime vuosisadan lopulla ja vielä kuluvan vuosisadan alussa käytiin pohjoismaissa vilkasta keskustelua puolueettomuustakuun saamisesta. — Ruotsissa herätettiin kysymys jo v. 1883. V. 1894 tehtiin Ruotsin valtiopäivien toisessa kamarissa ehdotus, joka tarkoitti juhlallisen vakuutuksen saamista muilta Euroopan valtioilta, että ne sodan Euroopassa puhjetessa kunnioittavat Skandinavian niemimaan puolueettomuutta. V. 1899 ehdotettiin valmisteluihin ryhtymistä sopimuksen aikaansaamiseksi, jossa Ruotsi, Norja ja Tanska sopisivat yhteisesti muille valtioille osoi-

kysymykseen se erikoismuotoinen, kollektiivinen takuu, johon Ahvenanmaan v:n 1921 sopimuksen allekirjoittajat sitoutuivat Ahvenanmaan suhteen; kuten *Erich* huomauttaa,[25] on erittäin epätodennäköistä, että vastaava takuu voisi tulla koko valtion hyväksi.

Kun kahteen edelliseen ryhmään kuuluville sopimuksille on ominaista, että määrätyt ulkovallat takaavat valtion loukkaamattomuuden ja puolueettomuuden, ovat niiden vastakohtana sopimukset, joissa sopimuspuolet sitoutuvat keskinäiseen takuuseen. Tällaisten sopimusten reaalipoliittinen sisällys voi vaihdella. Jos sopimuskumppanit eivät tahdo lausua muuta kuin sen, että ne omasta puolestaan kunnioittavat toistensa riippumattomuutta ja loukkaamattomuutta eivätkä senvuoksi hyökkää toistensa kimppuun, ei sellaisella vakuutuksella sellaisenaan ole suurempaa poliittista merkitystä. — Jos vakuutukselle kuitenkin annetaan se merkitys, että sopimuskumppanit eivät ainoastaan kunnioita vaan myös tukevat toistensa riippumattomuutta vaikkapa vain siten, että ne eivät koskaan tunnusta puolueettomuuden ja loukkaamattomuuden rikkomisen vaikutuksia laillisiksi, voi sellaisella sitoumuksella, *Erich* lausuu, olla huomattava poliittinen merkitys ja laajakantoisia seu-

---

tettavasta selityksestä, joka koskisi niiden periaatteellista ja pysyvää puolueettomuutta. V. 1902 tehtiin toisessa kamarissa ehdotus, joka sisälsi kaksi vaihtoehtoa: joko oli Skandinavian valtioiden annettava edellämainittu yhteisselitys tai sitten Norjan ja Ruotsin oli annettava pelkkä vakuutus yksinomaan rauhanomaisesta politiikastaan, ja Tanskalle oli tarjottava osallistumista tähän toimenpiteeseen. V. 1912 tehtiin Ruotsin valtiopäivillä ehdotus, joka sisälsi, että ryhdyttäisiin tutkimaan niitä oikeussääntöjä, jotka tulisivat kysymykseen, jos Ruotsi julistettaisiin pysyvästi puolueettomaksi, että tutkittaisiin tämän pysyvän puolueettomuuden sopivinta muotoa, että, jos tutkimukset antaisivat siihen aihetta, ryhdyttäisiin ulkovaltojen kanssa neuvotteluihin edullisimman aseman saavuttamiseksi maalle pysyvästi puolueettomana valtiona sekä että tutkittaisiin mahdollisuuksia Ruotsin, Norjan ja Tanskan yhteisesiintymiseen k.o. neuvotteluissa. — Kaikki ehdotukset raukesivat, koska ei katsottu olevan edellytyksiä pysyvän puolueettomuuden toteuttamiseen ja koska toisaalta pysyvän puolueettomuuden katsottiin liiaksi sitovan valtion toimintavapautta antamatta vastaavasti reaalisia takeita turvallisuudesta; myös pelättiin, että ehdotettu kansainvälinen järjestely tuudittaisi kansan petolliseen turvallisuuden tuntoon.

Myös Tanskassa määrätyt piirit esittivät varsinkin viime vuosisadan 80- ja 90-luvuilla useita ehdotuksia pysyvän puolueettomuuden hankkimisesta maalle. Tanskassakin tällaiset ehdotukset merkitsivät kuitenkin vain erillisiä aloitteita, jotka eivät vastanneet hallitus-politiikkaa. — Vrt. *Erichin* pohjoismaita koskevaa katsausta J.V.R. I 1913 s. 1096 ss.; *Staël von Holstein,* Die Neutralitätspolitik Schwedens, ib. II 1915 s. 478 ss.; *S. Shepard Jones,* The Scandinavian States and the League of Nations, passim; *Undén,* Neutralitet och folkrätt s. 26 ss.

[25] *Erich,* m.t. s. 120.

raamuksia, vaikkakaan se ei sisältäisikään velvollisuutta, ei ainakaan ensisijaisesti, ulkonaisin keinoin vaikuttaa puolueettomuuden pysyttämiseen. — Neljännen pääryhmän sopimusvelvoituksia, joiden tarkoituksena on turvallisuuden tehostaminen, muodostavat yleiset keskinäiset takuusitoumukset tai alueelliset sopimukset, jotka velvoittavat Kansainliiton peruskirjan 10 art:ssa julkilausutun periaatteen tavoin sopimuskumppanit voimassapitämään kaikkia ulkoa tulevia hyökkäyksiä vastaan toistensa alueellista eheyttä. Tällaiset sopimukset sulkevat tietenkin pois pysyvän puolueettomuuden perinnäisessä merkityksessä.

Edellämainittuihin ryhmiin sisältyvät eri mahdollisuudet valtioiden turvallisuuden keskinäiseen sopimusperäiseen tehostamiseen merkitsevät, että sopimusjärjestelyyn osallistuvan valtion asema saattaa — sopimuksen sisällyksestä riippuen — muodostua erilaiseksi sodassa, jossa joku sopimuskumppani on sotaakäyvä. Toisissa tapauksissa valtion pysyminen puolueettomana on poissuljettu, kun taas toisaalta sopimuskumppanien välinen, sopimussuhteessa ilmauksensa saanut solidaarisuus voi olla niin höllä, että valtio voi jatkuvasti pysytellä puolueettomana sopimuskumppanin joutuessa sotaan. Jälkimmäisessä tapauksessa casus foederis ei velvoita valtiota luopumaan puolueettomuudesta, mutta tämä ei suinkaan merkitse sitä, etteikö puolueeton valtio voi kuitenkin niissä puitteissa, jotka kansainvälinen puolueettomuusoikeus tarjoaa, tukea sopimuskumppaniaan, vieläpä ryhtyä toimenpiteisiin, jotka suuntautuvat sopimuskumppanin kanssa sodassa olevaa valtiota vastaan. Jos valtioiden välinen solidaarisuus saa tällaisella keskinäisellä tuella asiallisen sisällyksen, voidaan tällöin, mutta vasta tällöin puhua organisoidusta puolueettomuustahdosta. Pelkkä puolueettomuusjulistus, olipa se kollektiivinen tai vain sikäli yhteinen, että se kussakin valtiossa on samanaikainen ja yhdenmukainen, on kysymyksessä olevassa suhteessa vailla todellista merkitystä, sillä yhteisenäkin puolueettomuusjulistus sinänsä on vain valtioiden samansisältöisten julistusten summa.

Puolueettomuus sellaisena valtioiden välisen etuyhteisyyden perustana, että valtiot jonkun sopimuskumppanin joutuessa hyökkäyksen kohteeksi pysyvät puolueettomina, mutta kuitenkin tukevat hyökkäyksen kohteeksi joutunutta sopimuskumppaniaan eräänlaisen hyväntahtoisen puolueettomuuden puitteissa, tarjoaa tietenkin vain rajoitetut mahdollisuudet keskinäiseen tukeen. Tästä onkin johtunut, että siinä keskustelussa kollektiivisesta turvallisuudesta,[26] jota vuosina ennen v. 1939 puh-

[26] Vrt. *Erich*, Kansainliiton oikeusjärjestys s. 79 ss.; Några folkrättsliga synpunkter hänförande sig till sanktionsproblemet N.T.I.R. 1936 s. 102 ss.; Några drag

jennutta sotaa käytiin lähinnä Kansainliiton turvallisuusjärjestelmän tehostamiseksi, puolueettomuus mahdollisena järjestelmänä rauhan turvaamiseksi joutui taka-alalle sellaisten järjestelmien rinnalla, jotka edellyttivät valtioilta positiivisempaa toimintaa rauhan ja järjestyksen turvaamiseksi, kuin mihin klassillinen puolueettomuusoikeus antaa tilaisuuden; viimeksimainitut järjestelmät joko hylkäsivät puolueettomuuden kokonaisuudessaan tai hyväksyivät sen enintään apujärjestelmänä siten sisällykseltään muuttuneena, että se mahdollistaa selvän asennoitumisen toisen sodankävijän puolelle. Myös ne erilaiset väliasteet puolueettomuuden ja sotaan osallistumisen välillä, jotka v. 1939 puhjenneen sodan aikana ovat ilmenneet — ajateltakoon vain »ei-sotaakäyvän valtion» käsitettä —, osoittavat, että klassillista puolueettomuutta ei yleensä pidetä kyllin väljänä puitteena kahden valtion välisen solidaarisuuden ilmentämiseksi siinä tapauksessa, että tukeva valtio ei kuitenkaan halua osallistua sotaan. — Syystä voidaan kuitenkin huomauttaa, että vaikkakaan puolueettomuus ei sovellukaan ainakaan ensisijaisesti yleisen turvallisuusjärjestelmän pohjaksi, tällä ei vielä ole sanottu, etteikö se kuitenkin määrätyssä konkreettisessa tilanteessa voi puolustaa paikkaansa organisoidun, joskin suhteellisen heikon solidaarisuuden perustana.[27]

Palataksemme kysymykseen, ilmentävätkö pohjoismaiset puolueettomuussäännöt organisoitua, kollektiivista puolueettomuustahtoa, on todettava, etteivät pohjoismaiset puolueettomuusmääräykset enempää kuin pohjoismaiden välinen selityskään sisällä säännöksiä, jotka suoranaisesti velvoittaisivat pohjoismaat keskinäisesti tukemaan toisiaan puolueettomuuden voimassapitämisessä tai jotka välillisesti merkitsisivät pohjoismaiden välistä solidaarisuutta sodan aikana, johon ne eivät osallistu. Eri asia on, että puolueettomuusmääräykset tarjoavat mahdollisuuksia soveltamiseen, joka t o s i a s i a l l i s e s t i merkitsee yhteistä pohjoismaiden puolueettomuuden voimassapitämistä. Tällaiseen tosiasialliseen yhteistoimintaan antavat tilaisuuden esim. puolueettomuus-

---

ur den internationella organisationens kriskrönika, Finsk Tidskrift 1938 s. 3 ss.; *Björksten,* Sanktionsproblemet, D.L. 1936 s. 14 ss.; Nationernas förbund och världsläget, Finsk Tidskrift 1936 s. 1 ss. — *Cohn,* Neo-neutralitet, antaa laajan selostavan yleiskatsauksen puolueettomuuden suhteesta turvallisuuskysymykseen.

[27] Tähän suuntaan *Raestad,* Den kollektive sikkerhet, N.T.I.R. 1935 s. 194 ss. Pohjoismaisista auktoreista on erityisesti *Erich* korostanut, mitä käytännöllisiä mahdollisuuksia puolueettomuuspolitiikan pohjalla, pienemmän valtioryhmän organisoidulla puolueettomuustahdolla on aikaansaada turvallisuuden takeita ainakin ensimmäisenä valtioiden välisen etuyhteisyyden vaiheena; vrt. *Erich,* Neutralitetspolitik och förbundsmöjligheter, Finsk Tidskrift 1923 II s. 119 ss.

määräysten 2 art:n säännökset, jotka koskevat aluevesien sulkemista sodankävijäin sota-aluksilta;[28] Pohjoismainen selitys tai puolueettomuusmääräykset eivät kuitenkaan, kuten sanottu, tällaiseen yhteistoimintaan oikeudellisesti velvoita.

On kuitenkin syytä kiinnittää huomiota lisäksi pohjoismaisten puolueettomuusmääräysten johdantolauseeseen, jonka mukaan puolueettomuusmääräyksiä on noudatettava vieraiden valtioiden välisen sodan aikana siitä ajankohdasta alkaen ja siinä laajuudessa, kuin erikseen määrätään. Kuten aikaisemmin on mainittu, lienee tämä säännös lähinnä johtunut pyrkimyksestä saattaa puolueettomuusmääräykset muodolliseen sopusointuun Kansainliiton sanktiojärjestelmän kanssa. Mikään ei kuitenkaan estä tulkitsemasta säännöstä sanamuotonsa mukaisesti siten, että se koskee yleensä kaikkia aseellisen taistelun tapauksia eikä ainoastaan sellaisia, joissa Kansainliiton peruskirjan edellyttämä — ainakin tällä hetkellä vain teoreettisena mahdollisuutena huomioonotettava — yhteistoiminta tulee kysymykseen; luonnollista olisi tällöin katsoa, että säännöksen mahdollistama tarkoituksenmukaisuusharkinta osoittautuu erityisen ajankohtaiseksi sodan sivutessa pohjoismaiden piiriä siten, että jonkun pohjoismaan puolueettomuus ja turvallisuus on vaarassa, mutta tuettavissa mainittua säännöstä soveltamalla. — Tässäkään säännöksessä ei kuitenkaan ole kysymys oikeudellisesta velvollisuudesta vaan ainoastaan mahdollisuudesta solidaariseen suhtautumiseen toista puolueetonta pohjoismaata kohtaan.

Lopputulokseksi edelläolevasta tarkastelusta jää, etteivät pohjoismaiset puolueettomuusmääräykset sinänsä velvoita sodassa, jossa kaikki pohjoismaat ovat puolueettomia, näitä organisoituun yhteistoimintaan rajoitetuissakaan puitteissa kunkin pohjoismaan puolueettomuusaseman turvaamiseksi. Kokonaisuutena katsoen pohjoismaiset puolueettomuusmääräykset siis sisältävät muodollisesti sellaisen järjestelyn, joka perustuu kunkin maan erilliseen suhtautumiseen sodankävijöihin.[29] Kiel-

[28] Ruotsi ja Tanska ovat jo puolueettomuusmääräyksissä omaksuneet yhteisen toimintalinjan, mikäli on kysymys sisäisten aluevesien määrittelystä Pohjanmeren ja Itämeren yhdistävässä salmessa sekä sotilaallisten sukellusveneiden ja ilma-alusten kauttakulusta k.o. alueella; vrt. Ruotsin ja Tanskan puolueettomuusmääräysten 2 art:n 2 kohdan 2 mom. ja 3 kohdan 2 mom. sekä 8 art:n 2 mom.

[29] Vrt. *Erich*, Finland och Norden inför den 13 mars 1940, N.T.I.R. 1941 s. 59 ss., joka lausuu pohjoismaisista puolueettomuusmääräyksistä poliittisena arvosteluna m.m. seuraavaa: »Vackert formulerade gemensamma neutralitetsregler utarbetades, men varje stat skulle ensam svara för sin okränkbarhet och sin neutralitet. Neutraliteten skulle vara individuell och passiv, s o l i d a r i t e t e n, betraktad såsom poli-

tää ei kuitenkaan voida, etteivätkö pohjoismaiset puolueettomuussäännöt edellä esitetyn mukaisesti kuitenkin sisällä eräitä mahdollisuuksia aktiiviseen ja solidaariseen keskinäiseen suhtautumiseen. Tällaisten mahdollisuuksien sisällyttämisessä pohjoismaisiin puolueettomuusmääräyksiin voidaan, jos niin halutaan, nähdä ainakin oire oikeudellisesti velvoittavaan yhteistoimintaan perustuvaan puolueettomuusjärjestelyyn, organisoituun kollektiiviseen puolueettomuustahtoon.

Pohjoismaiden välinen selitys, puhuessaan »vieraiden valtioiden välisestä sodasta», ei edellytä puolueettomuusmääräysten soveltamista yhdenmukaisina muuta kuin siinä tapauksessa, että kaikki pohjoismaat ovat puolueettomia. Pohjoismaisen piirin ulkopuolella olevat valtiot eivät siis voi edellyttää, että sodassa, jossa joku pohjoismaa on sodankävijänä, muut pohjoismaat soveltavat tähän sekä sen vastustajiin v:n 1938 selitykseen liittyviä yhdenmukaisia puolueettomuusmääräyksiä.[30]

---

tisk princip, förty endast nominell. Neutraliteten blev en passiv och steril formel, icke någon aktiv politisk livsprincip.»

[30] Norjan, Ruotsin ja Tanskan virallisesta suhtautumisesta Suomeen talvisodan aikana mainittakoon tässä yhteydessä vain seuraavat yksityiskohdat: Tanskan pääministeri Stauning selitti Tanskan valtiopäivillä 5. 12. 1939 »lankeavan itsestään, että 31. 5. 1938 annetulla asetuksella vahvistettuja puolueettomuussääntöjä (s.o. yhdenmukaisia pohjoismaisia puolueettomuussääntöjä) sovelletaan myös viimeksi puhjenneen selkkauksen synnyttämiin olosuhteisiin». Tämä selitys jätti avoimeksi kysymyksen, mikä oli Tanskan suhde Suomeen muissa kuin v:n 1938 sääntöjen sisältämissä puolueettomuuskysymyksissä, esim. taloudellisella alalla. Norjan ja Ruotsin kantaa luonnehtivat niiden suhtautuminen Neuvostoliiton niille tammikuun alussa v. 1940 esittämään protestiin, joka koski näiden maiden lehdistön suhtautumista Suomeen ja Neuvostoliittoon. Norjan 5. 1. 1940 antamassa vastausnootissa selitetään m.m., että Norja puolueettomuutensa voimassapitämiseksi pitäytyy voimassaoleviin sopimuksiin ja yleisesti hyväksyttyyn kansainväliseen oikeuteen, ja ulkoasiainministeri Koht lausui suurkäräjillä 17. 1. 1940, että Norja noudattaa Suomen ja Neuvostoliiton välisessä sodassa puolueettomuussäännöksiä, jotka oli vahvistettu v:n 1907 kansainvälisissä sopimuksissa ja uusissa v:n 1938 pohjoismaisissa puolueettomuussäännöissä. — Kun Norjan virallinen asenne siis oli täysin puolueettomuusoikeuteen nojautuva, on Ruotsin Neuvostoliitolle antamassa vastauksessa sensijaan tahdottu nähdä piirteitä siitä, ettei Ruotsi halunnut sitoa suhtautumistaan Suomeen puolueettomuusoikeuden sääntöihin, Ruotsin vastauksessa kun puhutaan vain puolueettomuuden periaatteiden noudattamisesta. Selvempiä olivat Ruotsin taholta esitetyt lausunnot sodan jälkeen. Ruotsin valtiopäivillä lausui Östen Undén 2. 4. 1940: »On ollut määrätty eroavaisuus siinä, miten puolueettomuutta on sovellettu suurvaltasotaan ja venäläis-suomalaiseen sotaan. Ruotsin hallitus ei antanut puolueettomuusjulistusta venäläis-suomalaisen sodan puhjettua. Ruotsi ei myöskään katsonut olevansa kansainvälisoikeudellisten puolueettomuussäännösten sitoma.» Myös ulkoasiainministeri Günther on 29. 10. 1941 ja 7. 11. 1942 pitämissään puheissa lausunut, että Ruotsin suhde Suomeen talvisodan aikana merkitsi puolueet-

Kun pohjoismaiden välinen selitys antaa näin tavallaan ymmärtää, että jonkun pohjoismaan joutuessa sotaan sen vastustajan on varauduttava siihen, että muut pohjoismaat soveltavat sodankävijöihin muunlaisia suhtautumissääntöjä kuin mitä sisältyy yhdenmukaisiin puolueettomuusmääräyksiin, voidaan luonnollisesti samalla odottaa, että nämä muunlaiset suhtautumissäännöt omaksutaan sodassa olevan pohjoismaan etuja silmälläpitäen. — Tällä perusteella voidaan siis sanoa, että v. 1938 omaksutut yhdenmukaiset pohjoismaiset puolueettomuusmääräykset sisältävät oireen aktiiviseen oikeudellisesti sitovaan solidaarisuuteen perustuvaan turvallisuusjärjestelmään, joka on tarkoitettu vaikuttamaan myös silloin, kun joku pohjoismaa on jo joutunut hyökkäyksen kohteeksi.

---

tomuuden modifikatiota. — Vrt. m.m. *Erich*, Finland och norden inför den 13 mars 1940, N.T.I.R. 1941 s. 59 ss.; *Brüel*, De nordiske Landes Holdning til den finskrussiske Konflikt, N.T.I R. 1941 s. 24 ss.; *Erik Hj. Linder*, Sveriges neutralitetspolitik s. 14 ss.

DE LA NEUTRALITÉ AYANT TRAIT AU TERRITOIRE DE L'ÉTAT.

ÉTUDE DE DROIT INTERNATIONAL AYANT NOTAMMENT EN VUE LES RÈGLES DE NEUTRALITÉ ADOPTÉES PAR LA FINLANDE ET ANNEXÉES A LA DÉCLARATION DES PAYS DU NORD DU 27 MAI 1938.

RÉSUMÉ.

CHAPITRE I

APERÇU DE L'ÉVOLUTION DES RAPPORTS ENTRE ÉTATS BELLIGÉRANTS ET NON-BELLIGÉRANTS.

1. Période qui a précédé la Deuxième Conférence de la Paix à La Haye.

C'est seulement au seuil des temps modernes qu'apparaît dans l'histoire du droit international la notion d'une neutralité basée sur le droit. L'Empire Romain ne concevait pas que les relations avec des pays étrangers, barbares, puissent être réglementées par un droit *international.* Les empereurs du moyen âge pas plus que la papauté ne furent favorables à l'évolution d'une conception légale de la neutralité; au temps des croisades on ne pouvait guère admettre que des peuples convertis au christianisme puissent garder une attitude neutre et indifférente à l'égard d'une lutte menée pour une cause juste et sacrée.

La véritable évolution de la notion de neutralité ne commence donc qu'avec les temps modernes. Son orientation fut surtout influencée par des facteurs économiques, et c'est pour cette raison que la neutralité dans les guerres maritimes évolue plus rapidement que la neutralité dans les guerres sur terre tout en suivant une voie partiellement différente. D'autres facteurs, d'ordre politique, national et même religieux, intervinrent cependant aussi dans ce développement. L'évolution historique du droit de neutralité fut surtout caractérisée par son aspect de

compromis: au début des temps modernes, la neutralité observée par les États reposa surtout sur des conventions par lesquelles les parties s'engageaient mutuellement à ne fournir aucune aide à l'adversaire avec lequel l'une d'elles se trouverait en état de guerre.

Le point de vue adopté en cette matière par Grotius était surtout basé sur le principe de la guerre illicite, principe qui devait occuper, trois siècles plus tard, la position centrale dans le système de la Société des Nations. Les ligues de neutralité armée, qui dès 1780 et 1800 furent conclues par certaines puissances, ne comportaient pas d'innovations notables; elles eurent cependant une grande importance en inaugurant en matière de guerres maritimes une situation légale nouvelle grâce à laquelle la position des puissances neutres se trouva dans une certaine mesure consolidée. Elles étaient avant tout le signe précurseur de véritables *droits* reconnus aux États neutres. Au début de la Révolution Française on vit prévaloir certaines conceptions qui plus tard devaient être considérées comme contraires à la notion de neutralité. L'autorisation de passage accordée aux armées belligérantes eut certainement pour cause principale la configuration de l'Europe à la veille de la Révolution Française, tout le continent se trouvant morcelé par les frontières de nombreux États. L'ordre nouveau inauguré par le Congrès de Vienne réduisit le nombre de ces États et amena la fusion de certains territoires ainsi que la consolidation de frontières nouvelles, ce qui, entre autres, modifia l'aspect du droit de passage des armées belligérantes. On reconnut que ce droit était contraire à la neutralité; on le considéra cependant comme licite s'il se trouvait basé sur des conventions spéciales.

Les règles de neutralité édictées par les États-Unis en 1794 marquèrent une étape importante dans l'évolution des droits des neutres car elles exercèrent une influence considérable sur la conception qu'on s'en faisait en Europe. Pour la neutralité dans la guerre maritime, la Déclaration de Paris de l'année 1856 fut d'une grande importance, et on peut en dire autant des dispositions contenues dans ce qu'il est convenu d'appeler »Les trois règles de Washington».

2. *Période entre la Deuxième Conférence de la Paix à La Haye et la première guerre mondiale.*

Les conventions conclues à La Haye en 1907 ont pour trait caractéristique l'équilibre établi entre les intérêts des belligérants et ceux des neutres; en même temps ces conventions ont consolidé les droits des

neutres en les rendant plus clairs et plus précis. On peut dire des règles de neutralité contenues dans ces conventions qu'elles constituaient une manifestation de ce qui à la veille de la première guerre mondiale était admis comme le droit de neutralité. La grande diversité de ces règles, notamment en ce qui concerne leur caractère obligatoire, révèle le désir manifeste d'offrir aux États neutres la possibilité de les appliquer avec la plus grande souplesse possible, mais en même temps ce caractère, tantôt absolu, tantôt vague, démontre que la conception du droit de neutralité, telle qu'elle apparaît dans les conventions de La Haye, se trouvait encore en pleine évolution.

Les règles contenues dans la Déclaration de Londres ne furent pas ratifiées et ne devinrent pas obligatoires, mais on les considéra cependant comme dignes d'attention.

Au début de la première guerre mondiale il existait donc un droit de neutralité dont les grandes lignes avaient été généralement admises et qui fixait les droits et les obligations mutuels des belligérants et des neutres. Tel qu'il était conçu, il ne représentait cependant qu'une phase de l'évolution politique à laquelle il a été fait allusion. Sous la forme qu'elle avait revêtue à la veille de la première guerre mondiale, le concept de neutralité n'avait pas cessé d'être le résultat d'un compromis, et dans ce concept qu'on pourrait appeler classique, on ne pouvait discerner l'application logique de principes généraux déterminés, bien que de pareils principes semblent avoir quelquefois inspiré les règles adoptées. On peut dire que l'évolution qui avait précédé la première guerre mondiale se trouvait caractérisée par l'attitude bienveillante observée à l'égard de la notion de neutralité, ce qui permit de consolider les droits de neutres en les rendant plus effectifs et plus précis.

3. *Période de la première guerre mondiale.*

Au cours de la première guerre mondiale, la crise du droit de neutralité devint l'objet d'une véritable sentence populaire, et ce n'est pas parce que de pareilles sentences ont en général la vie dure, que durant les années qui suivirent la guerre, on continua à parler de la décadence du droit de neutralité. Il convient cependant de souligner que les violations innombrables et systématiques des droits des neutres intervenues au cours de la guerre n'étaient nullement la manifestation de principes nouveaux venant modifier ceux que l'évolution du droit de neutralité

avait eu pour base. Il n'y avait, par exemple, rien de nouveau dans le point de vue qu'adoptèrent les belligérants en faisant appel à la »cause juste» défendue par eux et en vertu de laquelle il se crurent autorisés à ne plus tenir compte que des avantages ou des préjudices d'ordre géographique ou autres que valait à l'un ou l'autre des camps opposés l'attitude observée par les neutres en vertu des règles de la neutralité. On peut en dire autant de l'attitude des belligérants lorsqu'ils exigèrent des neutres de prendre parti pour la »cause juste» considérée comme l'enjeu d'une »guerre historique». De pareils faits se sont produits également dans le passé.

C'est en vertu de cet état d'esprit que fut déterminée au cours de la première guerre mondiale la définition à donner à la guerre. La conception anglo-américaine de la guerre économique prévalut en dépit des protestations élevées par les États neutres.

La première guerre mondiale provoqua ainsi une crise du droit de neutralité, les règles imposées par ce droit ayant été à maintes occasions considérées par les belligérants comme lettre morte. En même temps, cette crise était due à une cause plus grave, la justification morale de la neutralité ayant été mise en doute.

4. *Période qui suivit la première guerre mondiale.*

Au cours de la première guerre mondiale, la qualification de la guerre devint l'objet d'une vive controverse. La qualification de la guerre entraîne la conclusion que la neutralité ne saurait être justifiée que dans le cas où il ne s'agit pas d'une guerre d'agression. Un pareil point de vue se manifesta au lendemain de la guerre dans le Pacte de la Société des Nations qui donna naissance à une véritable crise idéologique de la notion de neutralité. Selon l'état d'esprit général, tel qu'il se manifesta dans de nombreux projets de conventions et dans des déclarations faisant autorité, la neutralité fut considérée comme incompatible avec les idées modernes. Une des conséquences de cet état de choses fut que l'attention portée aux problèmes juridiques et techniques touchant le droit de neutralité alla en déclinant de plus en plus.

L'ordre nouveau créé par la Société des Nations ne résista cependant pas à l'épreuve de la réalité et du temps, ce qui eut pour effet de remettre sur le tapis les possibilités offertes par la neutralité. On assista ainsi à partir de 1930 à une renaissance réelle de la notion de neutralité.

5. *Quelques aspects des idées récentes et de la législation intérieure concernant la neutralité.*

Ce qui au point de vue de l'évolution du droit de neutralité mérite le plus d'attention, c'est la conception selon laquelle ce droit ne se trouve pas entièrement écarté mais n'est plus considéré que dans le cadre des idées nées au cours de la première guerre mondiale et développées durant la période d'après-guerre. C'est ainsi que les lois de neutralité adoptées par les États-Unis abandonnent la notion de neutralité classique en ce sens qu'elles inaugurent des mesures de pression contre les »perturbateurs de la paix» ou, plutôt, offrent la possibilité d'avoir recours à de pareilles mesures. Ceci n'a pas empêché les États-Unis de revendiquer pour eux-mêmes le droit de demeurer neutres. La première convention internationale dans laquelle une pareille conception de la neutralité fut confirmée en établissant une discrimination entre les belligérants, fut le Anti-War-Pact signé à Rio de Janeiro le 10 octobre 1932. La Finlande y adhéra à son tour en 1937. On n'est pas très fixé sur l'influence que cette convention se proposait d'exercer sur la notion de neutralité. Tout en suivant une interprétation restrictive on peut arriver à la conclusion qu'elle n'a guère modifié cette notion, pas même dans les relations entre les signataires du pacte.

Des restrictions réelles apportées au commerce des neutres durant la première guerre mondiale il n'y avait qu'un pas à la conception qui, connue sous le nom de neutralité économique, impose à une puissance neutre le devoir d'observer dans ses relations économiques avec les belligérants la plus stricte impartialité sans se limiter aux cas prévus dans les articles 7 et 9 de la cinquième Convention de La Haye. Il est difficile de trouver, au cours des années qui suivirent la première guerre mondiale, d'indices certains permettant de juger du sens dans lequel s'est orientée l'évolution du droit de neutralité au point de vue économique. La neutralité économique n'étant en réalité qu'une branche du droit de neutralité, il était naturel de voir cette question négligée à une époque où la neutralité elle-même semblait condamnée.

Avec le début de la deuxième guerre mondiale en 1939, une attention particulière fut portée à la neutralité économique. Selon le point de vue adopté par la théorie allemande, le principe d'une impartialité et d'une attitude égale des neutres à l'égard des belligérants ne s'applique pas seulement aux cas prévus dans les règles de neutralité d'ordre économique comprises dans la cinquième Convention de La Haye, mais généralement à toutes les règles de neutralité à appliquer dans la sphère

de la guerre économique et trouvant leur appui dans le droit coutumier et dans les principes généraux. On arrive à la même conclusion en partant du concept qui porte le nom de neutralité totale. La théorie qui avait été mise en avant par les États-Unis, du moins tant qu'ils sont demeurés neutres, avait pour point de départ la conception classique de la neutralité qui reconnaît à la puissance neutre une certaine liberté de jugement et d'action. En présence de conceptions aussi opposées quant aux obligations d'ordre économique d'une puissance neutre et particulièrement quant à son devoir d'observer vis-à-vis des belligérants une attitude impartiale, il est difficile de déterminer la solution que pourrait donner à ces questions le droit international, tel qu'il est aujourd'hui.

Un problème nouveau et particulier que les Conventions de La Haye de l'année 1907 ne prévoyaient pas se trouve posé aujourd'hui par l'application des règles d'ordre économique, conçues dans l'esprit de la neutralité classique, à l'activité économique exercée par un État. L'étendue des obligations d'ordre économique imposée par la neutralité à un État dont toute la vie économique a été étatisée demeure une question mal définie qui n'a pas encore été élucidée par la pratique. La question se pose si l'ingérence toujours croissante le l'État dans la vie économique permet de maintenir l'ancienne distinction entre l'activité économique des particuliers et celle de l'État.

L'opposition radicale qui existe aujourd'hui entre certaines idéologies et certaines conceptions politiques adoptées par divers groupes de puissances a eu pour résultat de mettre en avant le problème de la »neutralité des âmes». Selon le point de vue traditionnel, la neutralité ne peut pas augmenter les obligations d'un État, pas au moins à l'égard des manifestations des particuliers pour ou contre l'un des belligérants. Une conception juridique nettement opposée a cependant prévalu en Allemagne national-socialiste. Selon cette nouvelle conception, un État désireux de demeurer neutre doit aussi bien en temps de paix qu'en période de guerre s'abstenir de prendre position vis-à-vis des événements politiques qui ont lieu à l'intérieur d'une puissance étrangère et aussi s'interdire d'intervenir d'une manière quelconque dans les conflits survenus entre États étrangers. La conception d'une neutralité morale fait nécessairement partie de la théorie de l'État totalitaire. Elle se trouve sur des points essentiels en opposition avec la notion de neutralité traditionnelle. L'obligation d'observer une neutralité morale n'a en tout cas pas été admise par le droit de neutralité tel qu'il a été généralement reconnu jusqu'à présent. Les obligations qu'entend imposer la

neutralité morale en temps de paix se présentent toutes sous un tel aspect que, transportées dans l'ordre juridique international, il n'y aurait aucune raison d'admettre qu'un État quelconque s'en trouve exempté

Il est évident que le concept de non-belligérance, conçu dans un sens autre que celui attribué à une attitude qui tout en se conformant aux règles de la neutralité peut se présenter sous diverses formes dictées en réalité par la *politique* de neutralité, se trouve en opposition avec la distinction fondamentale établie par le droit international entre les belligérants et les neutres. Ceci est admis même par les théoriciens qui ont cherché à définir la notion de non-belligérance. Cette notion correspond en principe à celle que la théorie américaine désigne sous le nom de »supporting state» et par laquelle il faut entendre l'attitude d'une puissance qui n'est ni neutre ni belligérante mais qui soutient la victime d'une agression tout en renonçant au recours à la force. Quel que soit le nom donné à une pareille attitude, non-belligérance, supporting state ou neutralité bienveillante, il faut néanmoins constater que cet état intermédiaire ne concorde pas avec les conceptions du droit international classique, quelle que soit l'utilité que cette notion souple représente comme moyen politique.

CHAPITRE II

LES RÈGLES DE NEUTRALITÉ APPLIQUÉES PAR LES PAYS DU NORD.

1. Les règles de neutralité similaires adoptées par les Pays du Nord en 1938.

La collaboration des Pays du Nord en matière de droit de neutralité repose sur de vieilles traditions. Sans parler de ligues de neutralité armée par lesquelles les puissances neutres cherchaient à protéger certains intérêts d'ordre commercial, on voit apparaître une collaboration nordique en vue d'adopter des règles de neutralité similaires déjà au XIXe siècle, et notamment dès la guerre de Crimée, au cours de laquelle certaines règles de neutralité furent fixées conjointement, le 14 décembre 1853. Cette collaboration fut poursuivie durant la guerre russo-japonaise, et en 1904 furent adoptées de nouvelles règles de neutralité confirmées conjointement en 1912 sur la base des dispositions arrêtées par la Deuxième Conférence de la Paix à La Haye.

Les règles de neutralité de l'année 1938 adoptées conjointement par les Pays du Nord ne représentent pas une codification complète des règles fixées en cette matière par le droit international. On y trouve surtout une réglementation de la neutralité qui concerne la guerre maritime, la guerre aérienne et certaines autres questions. Aussi bien les règles de neutralité de l'année 1912 que celles de l'année 1938 ont été élaborées en vue de fins pratiques sans s'attacher à un ordre systématique. Il y est principalement question de l'attitude à observer par les puissances neutres à l'égard des forces armées des belligérants séjournant en territoire neutre, c.-à-d. de règles de neutralité d'ordre militaire.

Des règles de neutralité adoptées par les Pays du Nord il ressort clairement qu'aucune modification de principe n'a été apportée au droit de neutralité depuis la période qui a précédé la première guerre mondiale. Il convient aussi de mentionner que les règles de neutralité de l'année 1938 ne diffèrent de celles de l'année 1912 qu'en ceci qu'elles rendent plus précis les droits des neutres vis-à-vis des belligérants. C'est à la lumière de ces constatations qu'il faut interpréter les règles de 1938, ce qui n'exclut pas la valeur fondamentale des dispositions des Conventions de La Haye, auxquelles ces règles sont étroitement liées.

Dans les règles de neutralité adoptées par les divers Pays du Nord on trouve certains points qui diffèrent. Dans celles de la Suède et du Danemark figurent des dispositions spéciales concernant d'une part la délimitation des eaux territoriales intérieures dans les détroits qui relient la Mer du Nord à la Mer Baltique, d'autre part l'accès de ces détroits aux sous-marins et aéronefs de guerre. L'Islande, qui pour consolider sa neutralité, qu'elle désire permanente, a procédé à une démilitarisation complète, s'est abstenue de ce chef de formuler des règles interdisant aux bâtiments de guerre des belligérants l'accès des ports et espaces maritimes qui auront été déclarés ports de guerre ou appartenir aux zones de protection des installations de défense côtière ainsi que l'accès des eaux intérieures dont l'entrée est barrée soit par des mines sous-marines, soit par d'autres moyens de défense. De petites différences existent aussi entre les règles de neutralité concernant l'emploi de pilotes sur les bâtiments de guerre des belligérants adoptées d'une part par la Suède et la Finlande, de l'autre par les autres Pays du Nord. Dans les règles de neutralité adoptées par la Suède on trouve une note qui définit le territore suédois et fixe à quatre milles marins la largeur des eaux territoriales qui s'étendent au delà de la côte ou de la limite des eaux intérieures.

2. *La Déclaration faite par les Pays du Nord à l'occasion de l'adoption de règles de neutralité similaires.*

La Déclaration que les Pays du Nord ont signée conjointement et à laquelle se trouvent annexées les règles de neutralité uniformes adoptées par chacun d'eux peut être divisée en deux parties. Les États signataires déclarent d'abord considérer qu'il est hautement désirable, qu'en cas de guerre, les règles de neutralité appliquées par eux à l'égard des belligérants soient similaires. En plus de ce vœu, la Déclaration contient un véritable accord concernant les modifications éventuelles à apporter aux règles de neutralité similaires. Il y est stipulé que si l'un d'eux désirait modifier les dites règles, conformément à ce qui est prévu par la convention concernant les droits et les devoirs des puissances neutres en cas de guerre maritime, signée à La Haye en 1907, il ne sera procédé à une modification qu'après un avertissement adressé, si possible, préalablement aux autres signataires de manière à permettre un échange de vues.

La Déclaration ne contient aucune obligation juridique en vertu de laquelle les modifications désirées devront être limitées de manière à permettre aux règles de neutralité adoptées conjointement de demeurer uniformes même après avoir été modifiées par l'un des États signataires, bien que la consultation ait évidemment pour but de maintenir l'uniformité des règles adoptées. L'obligation de consulter les cosignataires n'est cependant pas absolue. Il est en effet stipulé que l'État désireux de procéder à des modifications doit en avertir les autres signataires en vue d'en délibérer avec eux, mais seulement si la consultation et possible. D'autre part il faut considérer que si l'un des États signataires participe à une guerre en devenant ainsi lui-même belligérant, l'obligation d'une consultation préalable cesse d'exister, ce qui autorise les autres signataires à appliquer les règles de neutralité qu'ils jugent utiles, sans se préoccuper de ce qui se trouve stipulé dans la Déclaration. Du texte de celle-ci il ressort également que les signataires demeurés neutres ne sont plus tenus à se consulter mutuellement avant de modifier les règles de neutralité qu'ils entendent appliquer. Ajoutons encore que l'obligation d'une consultation ne demeure valable que lorsqu'il s'agit de modifier les règles de neutralité annexées à la Déclaration.

Quelques-unes de ces règles accordent à chaque État signataire une certaine liberté d'action en vue de leur application. Il en est ainsi, par exemple, en ce qui concerne les règles ayant en vue la fermeture des eaux territoriales. La possibilité d'appliquer différemment certaines de

ces règles peut entraîner der résultats pratiques différents. Le préambule des règles de neutralité, dans lequel il est dit que celles-ci seront appliquées à la date et dans la mesure fixées en temps voulu, donne, elle aussi, lieu à des applications variables. Le manque de précision qui caractérise cette disposition semble avoir été intentionnel et dicté, du moins en partie, par la préoccupation de se conformer au système des sanctions de la Société des Nations. Il convient d'ailleurs de constater qu'il n'en est résulté aucune application divergente des règles de neutralité des Pays du Nord.

CHAPITRE III

LA THÉORIE GÉNÉRALE DU DROIT DE NEUTRALITÉ.

1. *Le caractère fondamental du droit de neutralité.*

De même que le droit international dans son ensemble, le droit de neutralité n'est concevable qu'en vertu d'une évolution historique qui a duré des siècles. De tout temps le développement du droit de neutralité a été conditionné par les compromis intervenus entre les intérêts des belligérants et ceux des neutres. En partant de ce point de vue, il devient évident que tout ce que comprend dans l'ordre juridique le terme »neutralité» ne saurait en être déduit abstraitement pas plus que de divers principes juridiques dont il est souvent question lorsqu'il s'agit de la conception de neutralité.

2. *La neutralité en tant que conception liée à celle de la guerre.*

Au point de vue juridique, la neutralité repose sur la distinction nette entre l'état de guerre et l'état de paix. L'état de guerre a donné lieu, dans la théorie du droit international, à plusieurs définitions qui aboutissent à des conclusions pratiques variées aussi en ce qui concerne le droit de neutralité. Le doute qui peut subsister sur la nature juridique d'un conflit armé et sur l'application justifiée des règles de neutralité peut rendre particulièrement difficile la situation des États demeurés étrangers à ce conflit. Il faut, sans aucun doute, leur reconnaître le droit d'appliquer les règles de neutralité qui sont la manifestation de leur souveraineté et qui ne dépendent pas de l'existence ou de l'absence d'un état

de guerre entre des puissances étrangères. Tel est, par exemple le cas lorsqu'il s'agit des règles concernant la durée du séjour des bâtiments de guerre dans les ports neutres. Nous estimons même pouvoir aller plus loin en admettant avec *Vanselow* qu'un État qui voit ses intérêts menacés par un conflit intervenu entre des puissances étrangères p e u t, sans que le dit conflit puisse au point de vue du droit international être tenu pour un état de guerre, néanmoins considérer les puissances en lutte comme des belligérants et de ce fait proclamer sa neutralité en profitant de toutes les conséquences juridiques qui en découlent. La reconnaissance d'un pareil droit s'impose d'autant plus que dans la pratique internationale de véritables déclarations de guerre ne se sont produites qu'exceptionnellement. Ce qui par contre peut être mis en doute, c'est la faculté de ne pas appliquer les règles de neutralité quand un État se trouve en présence d'un conflit entre deux puissances étrangères dont au moins l'une estime qu'elle se trouve en état de guerre et le proclame. Une puissance qui ne se reconnaît pas en état de guerre, ne peut pas de ce fait demander à une puissance étrangère de se proclamer neutre.

3. *Le concept de neutralité.*

L'état de neutralité, qui accorde certains droits et impose certaines obligations aussi bien aux belligérants qu'aux neutres, n'est pas seulement une situation de fait mais une situation de droit consécutive à la guerre. Cette situation de droit est caractérisée par le fait que les puissances neutres demeurent en état de paix avec les belligérants. Il ne saurait être justifié de considérer à priori la neutralité ni comme la continuation de l'état de paix ni comme un réflexe de l'état de guerre, et de tirer de pareils qualificatifs des conclusions pratiques quant à des questions particulières du droit de neutralité. Il convient de voir dans la neutralité une institution juridique de nature particulière. La neutralité est une notion étroitement liée au conflit armé, et n'intervient, par exemple, dans la vie économique que dans une mesure limitée lorsqu'il s'agit du commerce d'armes et de matériel de guerre, une attitude de parfaite égalité devant être observée à l'égard des belligérants en ce qui concerne l'exportation et le transit de pareils articles. En dehors des cas expressément prévus, les règles de neutralité ne sauraient exercer une influence quelconque sur les relations économiques entre belligérants et neutres.

4. *L'entrée en vigueur de l'état de neutralité.*

Étant donné que les obligations de même que certains droits des belligérants vis-à-vis des puissances neutres ne dépendent pas de ce que ces dernières aient eu connaissance de l'état de guerre survenu, il faut considérer que l'état de neutralité entre en vigueur aussitôt que deux puissances étrangères se trouvent en guerre. On a cherché à faire valoir qu'en aucun cas la neutralité ne saurait entrer en vigueur automatiquement et qu'elle ne commence qu'après avoir été proclamée en vertu d'une décision particulière. On attribue ainsi à la proclamation de neutralité une signification juridique particulière. La proclamation de neutralité étant cependant d'ordre politique et non d'ordre juridique, et n'étant pas rendue obligatoire par le droit international, il n'y a aucune raison de faire dépendre l'entrée en vigueur de la neutralité du fait d'avoir été proclamée, même dans le cas où un État aurait jugé utile de le faire. Il n'est pas plus indiqué de considérer que la neutralité entre en vigueur parce qu'un État en a ainsi décidé. Dans le cas où un État juge ses intérêts menacés par un conflit armé intervenu entre deux puissances étrangères sans que ce conflit ait, au point de vue du droit international, le caractère d'état de guerre, il peut cependant considérer les parties en lutte comme des »belligérants» et adopter l'attitude d'État neutre avec toutes les conséquences qui en découlent. Dans ce cas particulier il faut donc admettre exceptionnellement que c'est par la décision d'un État d'appliquer les règles de neutralité que l'entrée en vigueur de la neutralité se trouve déterminée.

5. *La fin de l'état de neutralité.*

La neutralité cesse dès que l'état de guerre prend fin. Étant donné qu'aucune règle particulière ne détermine le moment à partir duquel les conditions de temps de paix sont rétablies, il faut considérer que ceci a lieu dès que cesse l'état de guerre. Une suspension d'armes ne met pas fin à cet état, car elle ne fait que l'interrompre. Il peut cependant se présenter des cas où une suspension d'armes équivaut à un armistice en ce sens qu'elle a pour conséquence une situation qui finalement aboutit à un état de paix confirmé ultérieurement par un traité de paix. En pareilles circonstances, aussi bien la suspension d'armes que l'armistice peuvent déterminer la fin de l'état de neutralité.

L'occupation militaire (occupatio bellica) crée une situation qui pose certains problèmes aussi au point de vue du droit de neutralité.

Il faut en effet considérer que l'occupation résultant d'actes de guerre est en réalité une opération militaire temporaire qui n'entraîne pas des conséquences d'ordre juridique durables. Le »gouvernement légal» peut continuer à exercer ses fonctions, soit dans une région libre, soit en dehors des frontières de l'État occupé. Dans ces conditions, une puissance étrangère peut continuer à appliquer les règles de neutralité dans ses relations avec ce gouvernement légal, même dans le cas où elle se trouverait elle-même en état de guerre avec la puissance occupante. On ne saurait cependant nier que, dans le cas d'une occupation militaire, la situation créée peut devenir tellement confuse que l'application de toutes règles de droit et particulièrement de celles de la neutralité devient partiellement ou totalement impossible. En toute circonstance il faut reconnaître à un État étranger neutre le droit d'apprécier librement si l'État occupé a cessé d'exister en perdant le caractère de personne internationale. S'il en est jugé ainsi, l'application des règles de neutralité ne se trouve plus justifiée.

6. Le droit international et la législation intérieure de neutralité.

Par règles de neutralité il faut entendre, dans le sens propre du mot, l'ensemble des dispositions qu'un État neutre impose à ses ressortissants et desquelles résulte l'attitude qu'il entend observer à l'égard des belligérants. Les règles de neutralité adoptées par un État peuvent contenir des dispositions qui, sans être imposées par le droit international, sont susceptibles de faciliter ou de consolider la neutralité. De pareilles dispositions facultatives font en réalité partie des règles de neutralité dans le sens large de ce terme. Ce qu'il faut entendre par règle de neutralité dépend de l'examen de chaque cas particulier. Lorsque, par exemple, la XIIIe Convention de La Haye mentionne dans son préambule certaines restrictions concernant les modifications à apporter aux règles de neutralité, il ne saurait être question de dispositions d'ordre intérieur, lesquelles n'interviennent pas dans la situation juridique internationale d'un État neutre. D'autre part, la question de savoir jusqu'où s'étendent les obligations d'un État neutre détermine ce qu'il faut entendre par l'extension. Si, par exemple, on considère qu'un État est tenu à observer la neutralité économique, on devrait en conclure que la législation intérieure d'ordre économique, au moins en partie, est comprise dans les »règles de neutralité». De même, la question concernant ce qu'il faut entendre par règle de neutralité au point de vue du droit pénal, doit être examinée à part.

La pratique et la théorie internationales ne sont arrivées à aucune conclusion unanime quant à la modification des règles de neutralité. La pratique démontre que les puissances neutres ont souvent, en temps de guerre, apporté aux règles de neutralité des modifications relativement importantes lorsqu'elles ont jugé que de pareilles modifications se trouvaient imposées par les circonstances. La théorie a abordé l'étude de cette question surtout au point de vue de l'impartialité à observer par les neutres dans leur relations avec les belligérants; mais ce problème mérite d'être examiné aussi à d'autres points de vue.

Une question particulière touchant les modifications des règles de neutralité fait l'objet de l'art. 6 des règles de neutralité adoptées par les Pays du Nord. Cet article traite de l'obligation d'employer des pilotes. Le Danemark, l'Islande et la Norvège semblent estimer que les dispositions, concernant l'obligation imposée aux bâtiments de guerre des belligérants de se servir de pilotes originaires du pays neutre dans les eaux territoriales duquel ils naviguent, peuvent être modifiées en temps de guerre nonobstant les restrictions générales apportées à la modification des règles de neutralité. La Finlande et la Suède partent par contre d'un point de vue selon lequel les dispositions concernant l'emploi de pilotes étant visées par l'art. 6 sont de ce fait comprises dans la catégorie des règles de neutralité avec toutes les conséquences juridiques qui s'ensuivent.

CHAPITRE IV

DES RAPPORTS ENTRE BELLIGÉRANTS ET NEUTRES SUR TERRITOIRE NEUTRE.

1. Le territoire d'un État neutre.

Selon la conception moderne, le territoire d'un État n'est plus considéré comme l'objet de sa souveraineté mais comme l'espace à l'intérieur duquel s'exerce cette souveraineté. Un État a ainsi pour territoire l'ensemble des régions où s'exerce régulièrement son activité d'une manière véritablement effective. Il ne s'ensuit cependant pas que la signification primitive donnée au territoire d'un État tel qu'il se présente en réalité soit écartée, tout le droit international étant basé sur la coexistence d'États exerçant leur souveraineté sur des territoires nettement délimités.

La neutralité n'apporte aucune restriction à la souveraineté exercée par un État sur son territoire et cette souveraineté demeure la même en temps de paix et en temps de guerre.

En temps de guerre, les opérations militaires de l'un ou des deux adversaires ont souvent été étendues au territoire d'un État neutre, sans que ce dernier se trouve de ce fait en état de guerre avec l'un ou les deux belligérants en question. Les points de vues adoptés par la théorie sur des situations pareilles sont loin d'être concordants. Il a été soutenu que l'inviolabilité d'un territoire neutre constitue une obligation absolue. La conception généralement admise est cependant que la pénétration en territoire neutre se trouve justifiée dans certains cas particuliers. Cette justification a été fondée sur des arguments juridiques empruntés soit au droit international en général, soit au droit de neutralité.

En se demandant si le droit de neutralité confère à la règle concernant l'inviolabilité du territoire une portée effective plus grande que le droit international général, et en supposant que ce dernier admette des dérogations en cas de force majeure ou dans certaines circonstances exceptionnelles analogues, il est difficile de prouver que cette règle appliquée au territoire neutre demeure absolue. Si on considérait que c'est en vertu du droit de neutralité qu'il peut y être dérogé dans certains cas particuliers, comme, par exemple, dans celui où l'une des parties belligérantes aurait vu son adversaire pénétrer en territoire neutre avant de le faire à son tour, il s'ensuivrait que la pénétration en territoire d'un État qui ne participe pas à la guerre, se trouverait en réalité justifiée juridiquement plus facilement en temps de guerre qu'en temps de paix. Il est naturellement évident qu'un belligérant ne saurait assister impassible à la violation d'un territoire neutre par son adversaire en se croyant condamné à l'inactivité par des raisons d'ordre juridique. Mais c'est alors dans les principes généraux du droit international qu'il faut trouver les arguments justifiant les opérations militaires ou toute autre activité des belligérants en territoire neutre.

A. La définition du territoire neutre.

Pour déterminer les régions qui font partie du territoire d'un État et se trouvent ainsi soumises aux règles de neutralité, il faut s'en tenir aux principes généraux sur lesquels repose la délimitation de ce territoire. Lorsqu'il s'agit d'États entre lesquels existe une forme d'union quelconque, l'histoire du droit international démontre qu'il n'y a pas

lieu, même au point de vue du droit de neutralité, de généraliser les classifications habituelles des divers types d'union possible. Il n'est en effet guère possible de donner une réponse uniforme à la question de savoir comment se pose le problème de neutralité territoriale pour des pays vassaux ou soumis au protectorat, ou généralement pour des États composés sur pied de subordination. En ce qui concerne particulièrement l'État protégé, il ne devrait pas, en cas de protectorat international, se voir empêché de demeurer neutre lorsque l'État protecteur est engagé dans une guerre. Mais si l'État protecteur développe son autorité dans les proportions telles que la liberté d'action de l'État protégé, en ce qui concerne sa faculté de décider de la guerre et de la paix, se trouve supprimée, le territoire de l'État protégé partage le sort de celui de l'État protecteur aussi bien en temps de paix qu'en temps de guerre.

En ce qui concerne la possibilité offerte à un État subordonné de décider librement de sa neutralité, on peut observer en général que les arguments employés dans la circonstance sont dictés surtout par des considérations d'ordre politique. Fréquemment, les États se trouvant dans la périphérie de l'arène politique international voient leur liberté d'action limitée dans une mesure considérable sans que leur faculté de décider de leur neutralité s'en trouve affectée. Par contre, de petits États jouissant d'une souveraineté entière mais dont la situation géopolitique les expose particulièrement aux remous de la politique internationale, vivent sous la perpétuelle menace de se voir accusés d'obéir aux injonctions de grandes puissances et d'en subir, en temps de guerre, les conséquences.

La pratique internationale fournit peu d'indices permettant de déterminer les normes générales qui, en ce qui concerne la neutralité, déterminent la situation juridique de régions objet de cessions d'administration et de cessions à bail ainsi que de bases militaires. Si des forces militaires d'un belligérant, avec l'assentiment d'une puissance neutre, prennent possession d'une partie du territore de cette dernière sous une des formes sus-indiquées, il est admis qu'elles peuvent y être attaquées par l'adversaire. Étant donné que les cessions temporaires ne sont pas illicites, il n'y à pas lieu d'échafauder, en cette occurence, une théorie d'agression légitime basée sur un droit de représailles à l'égard de la puissance neutre en question. Il suffit simplement, au point de vue juridique, de considérer que le régime particulier apporte une modification à la limite de neutralité de façon que cette limite ne correspond plus à la frontière normale de l'État en question. *En principe,* il n'y a pas

lieu d'établir une distinction quelconque entre des cessions de territoire faites en temps de paix et celles qui sont faites en temps de guerre.

B. L'espace terrestre considéré comme neutre.

Un État neutre a tout intérêt à démarquer ses frontières terrestres par des moyens appelés à les rendre visibles. Si pour assurer la sauvegarde de ses droits, un État neutre y procède, par exemple, en éclairant ses frontières, il faut considérer qu'un pareil moyen n'est pas contraire aux règles de neutralité actuellement en vigueur, même si l'éclairage en question offre des avantages à l'un des belligérants.

C. L'espace maritime considéré comme neutre.

a. Généralités.

Bien qu'il soit aujourd'hui généralement admis que les eaux territoriales font partie intégrante d'un État, on n'est pas arrivé à se mettre d'accord sur certaines questions particulières concernant notamment les bases qui permettent de délimiter la mer territoriale et de fixer son étendue, bien que ces questions intéressent non seulement le droit international en général mais surtout les lois de la guerre et le droit de neutralité. Le milieu marin comprend les mers ainsi que toutes les eaux qui communiquent librement avec ces mers par un détroit. Cette définition présente un certain intérêt pratique au sujet du lac Ladoga qui se trouve relié à la mer par un fleuve.

b. Les eaux intérieures.

Pour déterminer quel est l'espace maritime qui fait partie de la catégorie d'eaux intérieures, il convient, surtout au point de vue du droit de neutralité, d'examiner séparément les divers cas qui peuvent se présenter. L'art. 2, alinéa 2 des règles de neutralité adoptées par la Finlande indique que par »eaux intérieures finlandaises il faut entendre les ports, entrées de ports, golfes et baies ainsi que les eaux situées entre et en deçà des îles, ilôts et récifs finlandais qui ne sont pas constamment submergés.» En ce qui concerne particulièrement la ligne servant de base pour déterminer l'étendue des eaux territoriales qui baignent l'archipel, la configuration des côtes des Pays du Nord a de tout temps

marqué cette question de son empreinte. Au point de vue nordique, l'archipel ne forme pas seulement un tout, mais il est considéré comme le prolongement de la terre ferme, d'où il résulte que la mer territoriale a pour ligne de départ celle qui se trouve tracée le long des récifs de l'archipel les plus éloignés de la côte. L'espace maritime situé entre cette ligne et la terre ferme est considérée comme faisant parti des eaux intérieures de l'État. Sur ce point, tous les Pays du Nord ont fait connaître leurs points de vue et leurs désirs lors de la Conférence de codification du droit international tenue à La Haye en 1930.

c. La mer territoriale.

L'étendue de la mer territoriale finlandaise — en tenant compte également de la zone des Iles d'Aland malgré les dispositions de la convention du 20 octobre 1921 qui semblent contradictoires — est de quatre milles marins lorsqu'il s'agit de l'espace maritime continu, et, exceptionnellement, de trois milles marins quand il s'agit de la mer qui baigne les îles situées en dehors de cet espace.

La question de savoir si la règle concernant l'étendue de la mer territoriale demeure valable en temps de guerre ou, autrement dit, si une nouvelle délimitation du territoire neutre peut être fixée en temps de guerre, est devenu particulièrement brûlante au cours de la première guerre mondiale. L'extension territoriale de la souveraineté d'un État ne saurait cependant subir de restrictions du fait que l'état de paix se trouve transformé en état de guerre ou de neutralité.

La question de savoir si la mer territoriale représente une partie intégrante du territoire de l'État et si'l faut lui appliquer la conception du droit civil selon laquelle elle deviendrait de ce fait incessible, a une certaine importance aussi au point de vue du droit de neutralité. Il ne semble exister dans le cadre du droit international aucune règle qui imposerait l'incessibilité de »parties intégrantes» d'un État. Le droit de céder une partie de son territoire ne saurait être refusé même à un État neutre. Un État dont la mer territoriale n'a qu'une largeur de trois milles marins n'est cependant pas autorisé à reculer la ligne qui démarque la zone neutre tout en laissant subsister sa frontière habituelle. Si la largeur de la mer territoriale d'un État est supérieure à trois milles marins, le rapprochement de la ligne démarquant la zone neutre devient inopérant au point de vue juridiqe, car il ne peut modifier la responsabilité de l'État en question à moins qu'il ne soit jugé que celui-ci ait en même temps modifié sa frontière habituelle. Les États

dont les eaux territoriales ont une largeur qui n'excède pas celle que l'État neutre en question juge devoir adopter, ne peuvent cependant formuler aucune protestation contre une pareille mesure.

d. Zones contiguës.

La pratique internationale démontre que le concept de zones contiguës doit être considéré comme définitivement admis par le droit international. Les Pays du Nord n'ont pas prévu dans leurs règles de neutralité que des zones contiguës pourraient être créées en temps de guerre pour assurer la neutralité de l'un d'eux. Le silence observé à cet égard ne signifie cependant pas que chacun de ces États ne soit pas, en principe, libre de constituer des zones contiguës telles qu'elles sont admises dans le cadre du droit international.

D. L'espace aérien considéré comme neutre.

L'inviolabilité de l'espace aérien d'un État neutre comporte d'une part que les aéronefs militaires des belligérants n'ont pas le droit de survoler le territoire de cet État, qu'il s'agisse de ses régions terrestres ou de ses eaux territoriales, d'autre part qu'un État neutre n'a pas le droit d'autoriser de pareils survols. En ce qui concerne le droit de créer des zones aériennes contiguës, il faut considérer qu'un pareil droit doit être admis dans les airs au même titre que sur mer.

Dans l'alinéa 1 de l'art. 8 des règles adoptées par les Pays du Nord il est spécifié que l'accès des territoires de ces pays est interdit aux aéronefs militaires sauf dispositions contraires appliquées ou à appliquer conformément aux principes généraux du droit international en ce qui concerne certains espaces. La mention concernant des dispositions qui pourraient être contraires à la règle générale a été comprise dans les règles de neutralité finlandaises simplement pour les rendre analogues à celles des autres Pays du Nord; en réalité, il n'existe pas en Finlande d'espaces faisant l'objet des dispositions en question.

2. Les rapports d'ordre militaire entre belligérants et neutres en territoire neutre.

Au point de vue militaire, les rapports entre belligérants et neutres reposent en premier lieu sur le principe d'inviolabilité d'un territoire

neutre et sur le respect dû par les belligérants à la souveraineté des États neutres. L'inviolabilité comporte qu'il est interdit aux belligérants de se livrer en territoire neutre à des actes de guerre ou d'y prendre des mesures qui servent de préparation ou de point de départ à une activité militaire. Ce qu'il faut entendre par actes de guerre et par activité militaire autres que les actes d'hostilité au sens propre du mot, ressort de l'examen des diverses règles de neutralité.

La deuxième règle générale concernant l'activité militaire des belligérants en territoire neutre est que les ports et les eaux territoriales des puissances neutres ne doivent pas servir de base militaire à des opérations navales même dans des cas qui ne sont pas expressément prévus par la Convention de La Haye. Il appartient à chaque État de déterminer les conditions qui empêchent une région neutre de devenir une base militaire.

Parmi les règles de neutralité adoptées par les Pays du Nord, il faut attacher une attention particulière à l'art. 14 qui contient des dispositions qui ne se retrouvent pas dans la Convention de La Haye. Selon l'alinéa 1 de cet article, il est interdit aux belligérants d'établir des dépôts de combustible, soit sur le sol d'un État neutre, soit à bord des navires stationnés dans ses eaux territoriales. L'alinéa 2 interdit aux navires ou aéronefs naviguant manifestement dans le but de faire passer aux forces combattantes des belligérants du combustible ou d'autres approvisionnements, d'en charger dans les ports ou mouillages neutres en quantité excédant celle nécessaire pour leurs propres besoins.

Selon le point de vue classique, il suffit que l'attitude des neutres à l'égard des belligérants soit impartiale d'une manière formelle. Les États neutres peuvent ainsi interdire l'accès de leurs eaux territoriales, procéder au placement de mines sous-marines dans ces eaux et régler les conditions d'approvisionnements dans leurs ports, même si ces mesures comportent des conséquences militaires différentes pour les deux adversaires, en avantageant éventuellement l'un d'eux.

3. *Le traitement des bâtiments de guerre en territoire neutre.*

A. Définition des bâtiments de guerre.

Les dispositions contenues dans la XIIIe Convention de La Haye ont surtout en vue les bâtiments de guerre réguliers destinés spécialement à des opérations de guerre et pouvant de ce fait devenir aux-mêmes l'ob-

jet de pareilles opérations. Au point de vue du droit de neutralité, cette conception ne saurait cependant suffire à la définition des bâtiments de guerre. Il convient en effet de remarquer qu'il ne ressort pas toujours clairement et d'une manière incontestable du droit de la guerre maritime quelles sont les qualités exactes et la nature caractéristique d'un bâtiment de guerre. D'autre part, on ne peut supposer à priori — et on n'y fait pas toujours attention — que la définition du bâtiment de guerre soit, au point de vue du droit de neutralité, identique à celle que lui donne le droit de la guerre maritime.

Selon le droit de neutralité, un sous-marin faisant partie des forces navales militaires d'un État doit être considéré comme un bâtiment de guerre et soumis de ce fait aux règles de neutralité concernant les bâtiments de guerre en général, à moins qu'une puissance neutre n'en ait décidé autrement. Les règles de neutralité des Pays du Nord concernant l'interdiction d'accès de leurs eaux territoriales aux sous-marins ne s'appliquent pas aux sous-marins de commerce.

B. De l'exterritorialité des bâtiments de guerre.

Il est particulièrement important de constater, qu'au point de vue du droit de neutralité, un bâtiment de guerre ne bénéficie pas automatiquement de l'exterritorialité parce qu'il se trouve dans les eaux territoriales d'un État neutre, ce privilège ne lui étant acquis que s'il s'est conformé aux règls de neutralité en y pénétrant et en y séjournant.

C. L'admission de bâtiments de guerre dans les eaux territoriales d'un État neutre.

Bien qu'un État neutre soit, selon le droit de neutralité, libre d'autoriser un bâtiment de guerre belligérant à pénétrer dans ses eaux territoriales, il n'y est cependant nullement tenu. Il est généralement admis qu'un État neutre doit, en toute circonstance, autoriser l'accès de ses eaux territoriales à un bâtiment de guerre qui se trouve en détresse. Il appartient toutefois à un État neutre de décider librement si un bâtiment de guerre se trouvant dans ses eaux territoriales pour échapper à un péril doit être autorisé à les quitter.

Les règles de neutralité adoptées par les Pays du Nord admettent, en général, que les bâtiments de guerre des belligérants soient autorisés à arriver dans les ports et les eaux territoriales neutres. Cette règle générale comporte cependant des exceptions et des restrictions basées

d'une part sur des considérations d'ordre territorial, de l'autre sur la distinction à établir entre divers types de bâtiments de guerre. Au premier groupe appartiennent les règles qui interdisent aux bâtiments de guerre des belligérants l'accès des ports et espaces maritimes qui auront été déclarés ports de guerre ou appartenir aux zones de protection des installations de défense côtière ainsi que des eaux intérieures dont l'entrée est barrée, soit par des mines sous-marines, soit par d'autres moyens de défense. Il appartient également aux Pays du Nord, selon leurs règles de neutralité, d'interdire, en cas de circonstances spéciales, pour sauvegarder leurs droits souverains et maintenir leur neutralité, tout en observant les principes généraux du droit international, l'accès de leurs ports et d'autres zones déterminées de leurs eaux territoriales. Il faut aussi considérer comme une restriction d'ordre territorial la règle selon laquelle est fixé à trois le nombre maximum de bâtiments de guerre d'une puissance belligérante ou de plusieures puissances belligérantes alliées admis à séjourner en même temps dans un port ou mouillage ou dans des ports et mouillages appartenant au même district côtier, si la côte a été divisée en districts à cette fin.

En ce qui concerne les restrictions basées sur la distinction à faire entre divers types de bâtiments de guerre, il convient de mentionner la règle selon laquelle l'admission générale de bâtiments de guerre dans les ports et les eaux territoriales neutres ne s'applique pas aux sous-marins de guerre. L'interdiction qui frappe les sous-marins ne s'applique cependant pas à ceux qui se trouvent en détresse.

D. La durée de séjour.

Selon les règles de neutralité adoptées par les Pays du Nord, les bâtiments de guerre des belligérants ne sont autorisés à séjourner dans les ports et mouillages ou autres eaux territoriales neutres que 24 heures. Les dispositions concernant la durée de séjour sont d'ailleurs conformes à celles de la Convention de La Haye tout en les complétant sous certains rapports. Parmi les causes autorisant une prolongation de séjour on trouve aussi l'échouage, mais cette mention doit être considérée comme une précision apportée aux dispositions de la Convention de La Haye. Les règles de neutralité des Pays du Nord n'accordent aucune prolongation de séjour s'il est manifeste que le navire avarié ne pourra être rendu navigable dans un délai raisonnable, ni lorsque ses avaries auront été causées par un acte de guerre de l'adversaire. Les dispositions concernant la durée de séjour donnent lieu à la conclusion qu'il ne pourra

être procédé à l'internement des officiers et de l'équipage que 24 heures après l'expiration du délai de 24 heures prévu.

E. Le droit de passage des bâtiments de guerre.

La pratique internationale a démontré que le droit international n'accorde pas aux bâtiments de guerre des belligérants un droit absolu de passage inoffensif dans les eaux territoriales des États neutres. D'autre part, il est généralement admis qu'une puissance neutre n'est pas obligée de refuser le passage inoffensif. Les règles de neutralité adoptées par la Finlande ne mentionnent pas le droit de passage. Étant donné que la règle générale autorise le passage à moins qu'il ne soit refusé dans certains cas particuliers, il en résulte que les bâtiments de guerre des belligérants bénéficient du droit de passage dans les eaux territoriales finlandaises si les règles de neutralité ne s'y opposent pas. L'alinéa 3 de l'art. 3, selon lequel l'accès des eaux territoriales finlandaises est interdit aux sous-marins de guerre des belligérants, s'applique également au droit de passage. Les corsaires et les navires de commerce armés des belligérants sont, en ce qui concerne le droit de passage, assimilés aux bâtiments de guerre. Au point de vue des restrictions apportées au droit de passage, l'on doit tenir compte des dispositions contenues dans l'alinéa 1, 2 et 4 de l'art. 2 concernant les ports de guerre, les zones de protection des installations de défense côtière, les eaux intérieures dont l'entrée est barrée par des mines sous-marines ou d'autres moyens de défense et aussi d'autres zones interdites en vue d'assurer la neutralité du pays.

F. Le nombre de bâtiments de guerre admis à séjourner en même temps en territoire neutre.

Ayant fixé à trois le nombre de bâtiments de guerre des belligérants admis à séjourner en même temps dans un port ou mouillage neutre, les règles de neutralité des Pays du Nord étendent cette restriction également à tout le district côtier dans le cas où la côte aurait été divisée en districts à cette fin. En Finlande cette disposition a été appliquée par le décret du 3 septembre 1939 réglant l'accès de divers ports et régions des eaux territoriales finlandaises. L'art. 2 de ce décret divise le littoral finlandais de la Mer Baltique en deux districts délimités par la cap de Hankoniemi, le port de Hanko faisant partie du district oriental.

G. Du séjour simultané dans un port neutre de navires appartenant aux deux adversaires.

On ne saurait considérer comme justifié l'avis émis par *Einicke* selon lequel une puissance neutre pourrait, en dépit des dispositions contenues dans l'art. 6 de la XIIIIe Convention La Haye, réglementer à son gré les départs des navires, en faisant, par exemple, partir un bâtiment de guerre lorsque l'arrivée d'un navire de commerce appartenant à l'adversaire est signalée. Les règles de neutralité adoptées par les Pays du Nord en 1938 correspondent à celles de la Convention de La Haye en y ajoutant toutefois une disposition complémentaire applicable dans le cas où un navire de commerce et un bâtiment de guerre appartenant chacun à l'un des adversaires se trouvent simultanément dans un port neutre. Selon cette disposition, il appartient aux autorités compétentes de règler le départ du navire de commerce sans prolonger inutilement le séjour du bâtiment de guerre.

H. Les règles de neutralité concernant l'emploi de pilotes.

L'art. 11 de la XIIIe Convention de La Haye spécifie qu'une puissance neutre peut laisser les navires de guerre des belligérants se servir des ses pilotes brévetés. Les Pays du Nord ont usé de cette faculté en déterminant que l'emploi de pilotes brévetés est obligatoire dans les eaux intérieures mais interdit autrement, à moins qu'il ne s'agisse d'un navire en détresse qui cherche à échapper à un danger de mer. Les règles de neutralité des Pays du Nord n'admettent que l'emploi de pilotes originaires du pays, d'où il résulte que l'emploi de pilotes étrangers dans les eaux territoriales est interdit, et aussi, qu'il ne peut s'agir que de l'emploi de pilotes brévetés.

I. La réparation en territoire neutre d'avaries arrivées aux bâtiments de guerre.

Selon les règles de neutralité adoptées par les Pays du Nord, il est interdit aux bâtiments de guerre dont les avaries ont été manifestement causées par des actes de guerre de l'adversaire de réparer celles-ci en ayant recours à une aide quelconque qu'ils se seraient procurée sur un territoire neutre. La réparation des avaries est donc autorisée si elle peut

avoir lieu par les moyens du bord ou en recourant à l'aide d'un navire auxiliaire. Une restriction supplémentaire est apportée au droit de réparation par l'alinéa 1 de l'art. 4, selon lequel la prolongation de séjour accordée pour la réparation des avaries causées par des actes de guerre est limitée à 24 heures. D'ailleurs, les règles de neutralité des Pays du Nord n'accordent aucune prolongation de séjour de plus de 24 heures pour la réparation d'avaries, s'il est manifeste que le navire ne peut être rendu navigable dans un délai raisonnable.

J. De la possibilité de renouveler des approvisionnements militaires et l'armement ainsi que de compléter les équipages en territoire neutre.

Les dispositions de l'art. 8 de la XIIIe Convention de La Haye se trouvent comprises telles quelles dans les règles de neutralité des Pays du Nord. En Finlande, la loi du 14 octobre 1938 soumet l'exportation du matériel de guerre au contrôle du gouvernement, ce qui facilite l'observation des règles de neutralité. En ce qui concerne la possibilité de compléter l'équipage, il n'est pas conforme à l'esprit des règles de neutralité adoptées par les Pays du Nord d'autoriser un bâtiment de guerre belligérant à recruter du personnel technique en territoire neutre pour remplacer les pertes subies par l'équipage. Les lois finlandaises n'interdisent pas à des citoyens finlandais d'entrer au service d'un État étranger.

K. Le réapprovisionnement en combustible.

Un État neutre peut en réglementant le réapprovisionnement en combustible se montrer plus sévere que ne le prévoit la Convention de La Haye. Ce principe a été appliqué dans les règles de neutralité des Pays du Nord, selon lesquelles les bâtiments de guerre des belligérants seront soumis, en ce qui concerne leur réapprovisionnement en combustible dans les ports et mouillages neutres, aux mêmes dispositions que les autres navires étrangers. Au point de vue de la quantité, il est spécifié qu'un bâtiment de guerre ne pourra charger que la quantité de combustible nécessaire pour se rendre au port le plus proche de son pays, et, en aucun cas, une quantité excédant celle nécessaire pour compléter le plein de ses soutes ou de ses réservoirs à combustible liquide. La possibilité de se réapprovisionner en combustible à l'aide de navires auxi-

liaires se trouve limitée en fait par la règle qui interdit aux navires et aéronefs naviguant manifestement dans le but de faire passer aux forces combattantes des belligérants du combustible ou d'autres approvisionnements, d'en charger dans les ports ou mouillages neutres en quantité excédant celle nécessaire pour leur propres besoins. Cette règle n'interdit cependant pas le réapprovisionnement effectué à l'aide d'un navire auxiliaire.

L. Le réapprovisionnement en vivres.

La règles concernant l'approvisionnement en vivres adoptées par les Pays du Nord ne diffèrent pas de celles qui ont été admises généralement par d'autres pays et selon lesquelles la quantité de vivres chargée doit correspondre à l'approvisionnement normal du temps de paix. Sur ce point il n'a donc pas été fait usage du droit des pays neutres d'adopter des règles plus sévères que celles contenues dans la Convention de La Haye.

4. Le traitement en territoire neutre des navires autres que les bâtiments de guerre.

A. Attitude vis-à-vis des corsaires.

Les règles de neutralité pratiquées par les Pays du Nord ont de tout temps interdit aux corsaires de pénétrer dans des ports neutres ou de séjourner dans les eaux territoriales de puissances neutres. Étant donné qu'il faut interpréter le terme »séjourner» dans le sens technique, il en résulte que la règle en question ne refuse pas aux corsaires la possibilité d'un passage inoffensif.

B. La situation en territoire neutre des navires de commerce armés.

Dans leurs règles de neutralité, les Pays du Nord interdisent aux navires de commerce armés des belligérants l'accès de leurs ports et le séjour dans leurs eaux territoriales si l'armement de ces navires est destiné à des fins autres que leur défense. Il ne ressort cependant pas du texte de ces règles quels sont les indices qui permettent aux autorités

compétentes de déterminer la nature de l'armement des navires de commerce.

C. De l'admission des prises dans les ports neutres.

Les règles de neutralité des Pays du Nord ne se montrent, en principe, guère plus sévères que la Convention de La Haye en ce qui concerne l'admission des prises dans les ports neutres. Étant donné que dans ces règles il est question de prises d'une nationalité *étrangère,* cette qualification qui ne figurait pas dans les règles de 1912, indique que dans le cas où une prise serait conduite dans un port ou mouillage de son propre pays, cet État peut le libérer. Il faut considérer que l'art. 7 des règles de neutralité des Pays du Nord s'applique également aux navires de commerce qui ont été saisis par un belligérant mais qui n'ont pas encore été déclarés comme prise, soit parce que la visite nécessaire à cet effet n'a pas eu lieu ou ne se trouve pas terminée.

Les règles de neutralité des Pays du Nord ne contiennent pas de dispositions correspondant à celle comprises dans l'art. 23 de la XIIIe Convention de La Haye, et il faut en conclure que les Pays du Nord ne sont pas disposés à admettre dans leurs ports des prises destinées à y être placées sous séquestre.

D. La vente des prises dans un port neutre.

Les règles de neutralité des Pays du Nord interdisent la vente des prises sur territoire neutre, et cette interdiction s'applique à tous les navires capturés y compris ceux dont la capture a été sanctionnée par le tribunal des prises.

5. *L'équipement et l'armement sur territoire neutre de navires destinés à des opérations de guerre.*

L'alinéa 1 de l'art. 15 des règles de neutralité adoptées par les Pays du Nord ne diffère sur aucun point essentiel des dispositions contenues dans l'art. 8 de la XIIIe Convention de La Haye. Une petite modification de rédaction a été apportée au texte de cet article en substituant aux mots »contre une puissance avec laquelle il (l'État neutre) est en paix» les mots »contre un des belligérants».

6. Le départ d'aéronefs susceptibles d'attaquer un belligérant.

Dans l'alinéa 2 de l'art. 15 des règles de neutralité adoptées par les Pays du Nord il n'est pas spécifié que ce soit seulement par la voie des airs qu'il est interdit à un aéronef en état de perpétrer une attaque contre un belligérant de quitter un territoire neutre. Il faut en conclure que cette interdiction s'applique également aux aéronefs qui seraient, par exemple, transportés par voie de mer au delà des eaux territoriales.

7. Installation et exploitation de moyens de communication en territoire neutre.

Les règles de neutralité des Pays du Nord contiennent par rapport aux règles déjà surannées des Conventions de La Haye quelques innovations concernant la transmission des messages militaires aux belligérants. C'est ainsi que l'interdiction d'installer des appareils destinés à servir de moyens de communication avec des forces belligérantes sur terre et sur mer est étendue aussi aux communications avec des forces aériennes. Il est spécifié en plus que cette interdiction vise non seulement les belligérants mais aussi les persones à leur service.

En ce qui concerne l'exploitation d'appareils de communication, les règles de neutralité des Pays du Nord interdisent aux belligérants de se servir de leurs stations radiotélégraphiques mobiles, qu'elles appartiennent ou non à des forces combattantes, pour l'envoi de communications sauf en cas de détresse ou pour correspondre avec les autorités de l'État neutre. En Finlande, un décret rendu le 6 octobre 1939 interdit, en plus, la transmission des messages à l'aide d'appareils radiotélégraphiques placés à bord des navires ou des aéronefs étrangers autres que ceux visés à l'art. 13 des règles de neutralité; il peut être dérogé à cette interdiction en cas de détresse ou pour assurer la sécurité de la navigation aérienne ou bien encore avec le consentement des autorités compétentes.

8. Observations militaires en territoire neutre.

L'art. 13 des règles de neutralité des Pays du Nord interdit les observations faites en territoire neutre à bord d'un aéronef ou de toute autre manière dans le but de renseigner un belligérant sur les mouvements, opérations ou travaux de défense faits par son adversaire. L'interdiction de faire des observations aussi de toute autre manière qu'à bord d'un

aéronef représente quelque chose d'entièrement nouveau dans la pratique internationale.

9. *L'usage de mines sous-marines par un État neutre.*

Les raisons en vertu desquelles les États neutres ne devraient être autorisés à placer des mines sous-marines que dans leurs eaux territoriales sont certainement justifiées, mais il faut cependant constater que la XIIIe Convention de La Haye ne prévoit pas une pareille restriction. Si on reconnaît aux belligérants le droit de placer des mines en pleine mer, on ne voit pas quelles pourraient être les raisons pour lesquelles il serait interdit, en principe, aux neutres de placer des mines devant leurs côtes au delà de leurs eaux territoriales.

L'alinéa 2 de l'art. 2 des règles de neutralité des Pays du Nord interdit aux bâtiments de guerre des belligérants l'accès des eaux intérieures dont l'entrée est barrée soit par des mines sous-marines, soit par d'autres moyens de défense. La pratique inaugurée depuis le début de la guerre en 1939 démontre cependant qu'il ne faudrait pas tirer de cette règle la conclusion que le placement de mines au delà des eaux intérieures ne puisse être envisagé par les Pays du Nord si cette mesure doit servir à assurer leur neutralité. Le droit de placer des mines dans la mer territoriale est d'ailleurs prévu indirectement dans l'alinéa 4 de l'art. 4 des règles de neutralité selon lequel l'accès de ports et de certaines zones déterminés des eaux territoriales neutres autres que ceux mentionnés précédemment dans le dit article, peut être interdit en cas de circonstances spéciales, pour sauvegarder les droits souverains et pour maintenir la neutralité d'un Etat tout en observant les principes généraux du droit international.

CHAPITRE V

QUELQUES CONSIDÉRATIONS EN GUISE DE CONCLUSION.

On peut dire d'une manière générale que les mesures prises en Finlande depuis le début de la guerre en septembre 1939 en vue d'appliquer et compléter les règles de neutralité adoptées en 1938 ne sont ni très nombreuses ni d'une grande portée. Par un décret rendu le 12 octobre 1939, l'organisation de la surveillance de la neutralité fut mise au point

en désignant les autorités qui s'en trouvent chargées. Selon ce décret, il appartient au Ministère de la Défense de veiller à l'application des règles de neutralité en collaborant avec le Ministère des Affaires Étrangères. La surveillance effective exercée sous le contrôle du Ministère de la Défense a été confiée au chef des forces navales. Un décret rendu le 3 septembre 1939 a apporté des précisions sur les ports de guerre et les zones de protection des installations de défense côtière qui se trouvent mentionnées dans l'alinéa 1 de l'art. 2 des règles de neutralité. Les limites des zones de protection fixées par ce décret ont été modifiées en partie le 30 octobre 1939. Un autre décret, rendu également le 3 septembre 1939, a réglé l'accès de certains ports et de certaines parties des eaux territoriales, en apportant ainsi des précisions aux dispositions contenues dans l'alinéa 4 de l'art. 2 et dans l'alinéa 2 de l'art. 5 des règles de neutralité de l'année 1938. Les limites des espaces maritimes où se trouvent placées des mines sous-marines ont été publiées par l'état-major des forces navales et notifiées aux États étrangers. En dehors de ces mesures prises pour préciser l'application des règles de neutralité, d'autres dispositions ont été décrétées qui peuvent être caractérisées comme un véritable complément au règles de neutralité de l'année 1938. Citons parmi ces dispositions la loi du 18 octobre 1939 qui apporte des modifications au chapitre 12 du code pénal dans le but d'empêcher l'espionnage en Finlande contre les puissances étrangères, les nouvelles règles concernant la censure, et le décret du 6 octobre 1939 sur les restrictions apportées à l'emploi des émetteurs radiotélégraphiques placés à bord des navires ou aéronefs.

Aucune critique sérieuse n'a été dirigée par les théoriciens du droit international contre les règles de neutralité similaires adoptées par les Pays du Nord, et ceci n'a rien d'étonnant puisque ces règles reposent essentiellement sur la XIIIe Convention de La Haye qui a subi l'épreuve du temps et de la pratique. On peut cependant formuler certaines objections contre ces règles, notamment au point de vue des précautions militaires à prendre en vue de sauvegarder la neutralité. Dans cet ordre d'idées il faut considérer comme inexacte la mention selon laquelle le placement de mines sous-marines dans la mer territoriale n'est prévu qu'exceptionnellement »en cas de circonstances spéciales». On peut également critiquer la règle fixant à trois le nombre de bâtiments de guerre admis à séjourner simultanément dans un port neutre, car ce nombre peut, dans certains cas, se montrer exagéré en tenant compte de l'armement de certains bâtiments de guerre modernes. Rien

n'empêcherait de réduire ce nombre, par exemple, lorsqu'il il s'agit de petits ports.

Quelquefois on a été tenté de voir dans les règles de neutralité des Pays du Nord quelque chose de plus que le moyen d'assurer à chacun de ces pays la possibilité technique d'organiser la sauvegarde de sa neutralité, et on a été amené à considérer certaines règles comme une manifestation d'une neutralité collective et organisée. Les règles de neutralité des Pays du Nord comporteraient ainsi, après l'échec qu'a subi le système de la sécurité et des sanctions collectives, non seulement le retour à la conception classique de neutralité comme moyen d'assurer la sécurité, mais l'avènement d'une neutralité collective fondée sur la collaboration intime des puissances neutres. On ne saurait nier que les règles de neutralité des Pays du Nord contiennent certaines *possibilités* d'établir une collaboration active et solidaire. En se plaçant à ce point de vue, on pourrait considérer que ces règles comportent au moins le *germe* d'un régime de neutralité collective qui obligerait les Pays du Nord à une collaboration non seulement dans le cas où tous les Pays du Nord demeurent neutres, mais aussi lorsque l'un d'eux s'est vu contraint d'abandonner sa neutralité à la suite d'une agression dirigée contre lui.

W 6.75